

VAIŽGANTAS

raštai

25

VAIŽGANTAS

LAIŠKAI
ĮVAIRIEMS ADRESATAMS
IR ĮSTAIGOMS

25

VILNIUS · 2022

Knygos leidimą parėmė

Lietuvos mokslo taryba

Valstybinės lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programa,
projekto sutarties Nr. S-LIP-22-36

Sudarė ir parengė

Jurgita Žana Raškevičiūtė

Redaktorė

Akvilė Rėklaitytė

Recenzentai

doc. dr. Marijus Šidlauskas

dr. Mikas Vaicekauskas

dr. Vilma Žaltauskaitė

Rodyklę sudarė

Jurgita Žana Raškevičiūtė ir Viltė Stukaitė

Dailininkas

Rokas Gelažius

Maketuotoja

Vida Daškuvienė

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės
Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB)

1. [RICCARDO BARTOLONIUI], KAUNAS, 1933-03-08

Illustrissimae ac Reverendissimae
Nuntiaturae Apostolicae¹
in Lituania

Kaunas.

Ego infrascriptus presbyter archidioecesis Kaunensis, Canonicus honor. Capituli Metropolitani, Dr ^rh. c.² Joseph Tumas, commorans Kaunas, Vaižganto, 17, ob infirmitatem ecclesiam adire non possum. Ideo recurro ad Illustrissimam ac Reverendissimam Nuntiaturam Apostolicam in Lituania³ pro impetranda a sancta sede Apostolica speciali gratia ut domi celebrare valeam.

Omni cum reverentia et obedientia –

^rSac. Joseph Tumas⁴

Kaunas

Die 8 m. martis

1933.

¹ p c del i

² ins sup

³ cor L

⁴ orig del

Šviesiausiajai ir Garbingiausiajai
Apaštalinei Nunciatūrai
Lietuvoje

Kaunas

Aš, aukščiau paminėtas Kauno arkivyskupijos kunigas, Metropolijos Kapitulos Garbės Kanauninkas, Garbės daktaras Juozapas Tumas, gyvenantis Kaune, Vaižganto g. 17, dėl ligos negaliu lankytis bažnyčioje. Todėl kreipiuosi į Šviesiausiąją ir Garbingiausiąją Apaštališkąją Nunciatūrą Lietuvoje, kad suteiktų man ypatingą Apaštališkojo Sosto malonę švęsti Mišias namuose.

Su visa pagarba ir nuolankumu
Kun. Juozapas Tumas

Kaunas

Kovo mėn. 8 d.

1933.

Vertė Martynas Jakulis

AUTOGRAFAS: VUB RS, in: „Kn. J. Tumo laiškai“, f. 1, b. F562, Nr. 19, l. [1v], l. [1r–2v] be įrašų; laiško juodraštis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta žaliu rašalu ant liniuoto popieriaus lapo su vandenženkliais: vytiš ir užrašas po juo: „LIETUVA“; lapas nelygiai sulenktas į dvilapį, l. [2] siauresnis, l. [1]: ~21 × 32,9, l. [2] ~18,9 × 3 (dėl įklijuojimo į bylą pirmasis matmuo apytikris); į bylą įklijuota balto popieriaus juosta.

ADRESATAS: priskirtas tuometis apaštališkasis nuncijus Lietuvoje.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

2. JONUI BASANAVIČIUI, [KULIAI], [1900]-08-22

Garbus Pone!

Maloningai prisiųstą mums I skyrių veikalo „Apie lietuvišką Trakų tautystę“ jau įdėjome į spaudinamąjį №2 „Zinyčios“. Palieka mums geisti, kad Garbus Ponas Daktaras neužtruktų su prisiuntimu tolesnio trūkio į sekantį, trečiąjį №. Logika reikalauja, kad pradėjus, ir visą cielybę į tą patį laikraštį sudėtumėm: atskiros dalys neduoda supratimo apie visą studijų¹ svarbą¹. – Retkarčiais neužlaikome jūsų sukrovimo // [1v] žodžių; ar ne oponoji?

¹ cor ę pro ą

Rašome¹ pagal naują p. Kriaušaičio gramatiką. Mums² rodos, vertėtų ir Tamstai aną priimti, visupirmu apskelbus teoretišką savo statrašą, t. y. aptarius³ skirtumus tarp Jūsų ir „rašomosios“ rašybos. [„Zinyčia“]⁴ malonėtų ir už šlovę turėtų patalpinus atnėčiuose № Jūsų kritiką p. Kr. Gramatikos. Tuluose dalykuose ir mės nesutinkame⁵ – teoretiškai; praktikoje vienok rupšimės prisilaikyti vienodumo⁶: quod capita, tot sensus⁷ – rašyboje // [2r] blėdinga yra. Su Tamstos d, t mės sutinkame, bet dar neatėjo laikas anas įvesti. Mės tuojaus įvestume, kad sutiktų tą padaryti „Varpas ir Uk“⁸.

Priimk, Garbus Pone, šiuo žygiu širdingą mūsų godonę ir linkėjimą sveikatos, kurios, rodos, ėmi trūkti.

„T. S.“ ir „Zin.“ Redakc.⁹

22 d. s. st.¹⁰ rugpj. m.

AUTOGRAFAS: *LLTI BR*, in: „Laiškas Dr. Basanavičiui, J., kuriame prašo atsiųsti tolimesnę veikalo „Apie Lietuvišką Trakų tautystę“ medžiagą ir Kriaušaičio gramatikos kritikos reikalą“, f. 2, b. 1461, l. [1r–2r], [2v] be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto popieriaus dvilapio su vandenženkliais: l. [1] neįžiūrimas fragmentas, l. [2] stilizuota figūra su karūna virš jos; lenkimo į tris nelygias dalis žymės; 13,4 × 21,2. L. [2v] viršuje pieštuku: „JB-1461“ – signatūros numeris; visas dvilapis rusvai dėmėtas, lamdomosi žymės.

ADRESATAS: nustatytas pagal laiške minimus Jono Basanavičiaus tekstus.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: datuota pagal Basanavičiaus veikalo „Apie lietuvišką Trakų tautystę“ publikavimo *Žinyčioje* metus; lokalizuota pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ D-ras J. Basanavičius, „Apie lietuviszką trakų tautystę“, in: *Žinyčia*, 1900, Nr. 2, p. 6–16. Daugiau publikacijų 1900 m. *Žinyčioje* ar kituose leidiniuose, kuriuose bendradarbiavo Tumas, Basanavičiaus bibliografijoje nefiksuota (Jonas Basanavičius, *Bibliografijos rodyklė (Pirma dalis: Jono Basanavičiaus darbai)*, sud. Jadvyga Kulikauskienė, Vilnius: 2015).

¹ p š del n

² del ,

³ p del tuos

⁴ orig om

⁵ del ,

⁶ cor d

⁷ lot = kiek galvų, tiek nuomonių

⁸ Uk[ininkas]

⁹ „T[ėvynės] S[argo]“ ir „Zin[yčios]“ Redakc[ija]

¹⁰ s[enuoju] st[iliumi]

3. JONUI BASANAČIUI, VADAKTAI, 1905-01-29

Vadaktai. Почт. ст. Кракиново, Ков. г.¹
29 d. sausio m. 1905 m.

Gerbiamasis Pone Daktarai!

Pavasari pereitų metų buvau gavęs nuo profesoriaus kun. Aleksandro Dambrauskio (СПбургръ, В. О., 1 Л. 52²) paliepiamą išsiųsti Tamstai visus dar nesuvertotus D^{no} Pietario rašinius, nes tokia buvusi nabašninko žmonosⁱ valia. Aš tuoju, rodos, bene gegužės mėn., ir išsiunčiau, tik ne tiesiai, bet³ per antrąją ypata, kuri turėjo į Prūsų krasą įdėti ir atsakymą nuo Tamstos man parsisųzdinti. Tečiaus aš to atsakymo dar⁴ neesu gavęs ir nerimstu: bene suklydo kame tie paminkliniai mūsų bendradarbio rašiniai, o buvo jų geras ryšelis. Užtat meldžiu Tamstos neatsisakyti pranešti man, ar esi juos gavęsⁱⁱ.

Teikis priimti nuo manęs
augštos pagarbos žodžius, su
kuriais pasilieku:

Kun. Juozas Tumas,
Vadaktų Filijalista.

AUTOGRAFAS: *LLTI BR*, f. 2, b. 1478, Nr. 1, l. [1r], [1v–2v] be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant tankiai stačiakampiais langeliais languoto popieriaus dvilapio su vandenženkliais: l. [1] Rusijos imperijos herbas ir metai: „1882–1896“, l. [2] stilizuota figūra su karūna virš jos; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,8 × 28; per horizontalią lenkimo liniją popierius įplyšęs, neryškos lamdymosi žymės; l. [2v] viršuje pieštuku: „JB-1488“ – signatūros numeris. Vokas pieno spalvos su tinkliniu vandenženkliau, 14,3 × 11,5, dėl nukirpto voko krašto pirmasis matmuo apytikris. Adresuota: „Въ. Болгарію.⁵ / *Boulgarie*⁶ / *Varna*. / Mr Dr Jean / Basanovicz“; atgalinio adreso nėra. Antspaudai: l. [1r] išsiuntimo antspaudas ant pašto ženkle kairiajame krašte neįskaitomas, pakartotas dešiniajame krašte: „Кракиново, Ковен Г[илл], 1905 фев. 2“; l. [1v] vieno gavimo antspaudas

¹ Почт[овая] ст[анция] Кракиново, Ков[енская] г[уберния], *rus* = Krekenavos pašto stotis, Kauno gubernija

² С[анкт-]П[етербургъ], В[асильевский] о[стров], 1 л[иния, дом], *rus* = Sankt Peterburgas, Vasilijaus sala, 1 linija, namas

³ *cor b pro p*

⁴ *cor d*

⁵ *rus* = Į Bulgariją

⁶ *pranc Boulgarie* = Bulgarija

vieta neįskaitoma, data: „1905 II 6“; antras gavimo antspaudas: „BAPHA, VAR-NA, 1905 II 7“: L. [1r] pieštuku apačioje centre: „JB-1488“ – signatūros numeris, šiek tiek aukščiau dešiniau įstrižai pridėta: „Tumas“; kairiau nuo signatūros blankiai violetiniu pieštuku: „Mr l'Abbé“; *tu pačiu pieštuku prie pašto ženklų didelė varnelė.*

PUBLIKUOTA: *Lietuvių rašytojai laiškuose ir atsiminimuose*, redakcinė kolegija: K. Doveika, A. Krasnovas, V. Vanagas, Vilnius: Vaga, 1987, p. 171.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: atsakyme Basanavičius teigia, kad „velionio Pietario rašiniai per Jūsų rankas atėjo“ ir trumpai pristato, kaip skirtingus dokumentus panaudojo: kuriuos, kaip ir kur publikavo, kuriuos, dėl, Basanavičiaus manymu, nedidelės vertės, pasiliko pas save ir neskelbė (Jonas Basanavičius, *Rinktiniai raštai*, Vilnius: Vaga, 1970, p. 816–817).

ⁱ Marija Kosovič-Pietarienė.

ⁱⁱ Anot Gedimino Ilgūno, aprašiusio Vinco Pietario rankraščių leidybą netrukus po autoriaus mirties, jo rankraščių leidyba rūpinosi Aleksandras Dambrauskas, kuriam į Peterburgą Marija Pietarienė pirmiausia nusiuntė dalį Pietario rankraščių, ir Jonas Basanavičius, kuris ėmėsi rūpintis bičiulio raštų leidimu. Kaip teigia Ilgūnas, „1904 m. J. Basanavičius sužinojo, kad be jo žinios Jungtinėse Amerikos Valstijose A. Miluko redaguojamas laikraštis „Žvaigždė“ pradėjo spausdinti V. Pietario „Algimantą“. Užsigavęs dėl šito ir įsitikinęs, kad jo draugo „rankraščiai jau perėjo į kitas rankas“, apgailestaudamas atsisakė imtis V. Pietario raštų leidimo. Tuo metu jis iš J. Tumo jau buvo gavęs trūkstantus laikraščius su V. Pietario kūryba bei kai kuriuos jo rankraščius.“ (Gediminas Ilgūnas, *Vincas Pietaris*, Vilnius: Mokslas, 1987, p. 162). 1905 m. pasirodė Jono Basanavičiaus parengta, Čikagoje išleista knyga: Dr. Vincas Pietaris, *Iš mano atsiminimų*.

4. JONUI BASANAVIČIUI, [VILNIUS], [1907-03-24]

Gerbiamasai!

Kviečiame Tamstą į visuotinę „Vilniaus Aušros“ sąnarių Vilniečių susirinkimą, kuris bus Kovo 29 d. š. m. „Kanklių“ bute 8 val. vak.

Bus kalbama apie įsteigimą¹ tos draugijos kuopų Vilniuje.

Vilniaus Aušros

sekretorius:² Kg J. Tumas

AUTOGRAFAS: *LLTI BR*, f. 2, b. 1478, Nr. 2, l. [1r–1v]; atvirlaiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] centre raudonas užrašas: „ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА“, kairiajame viršutiniame kampe carinės Rusijos imperijos herbas, de-

¹ *p cor jį*

² Kursyvu išskirta ne Tumo ranka rašyta laiško teksto dalis.

šiniajame spausdintas pašto ženklas už 3 kapeikas, l. [1v] tekstas; 14,1,9 × 9,2, rašyta pilko atspalvio pieštuku, Tumas pasirašo juodu rašalu. Adresuota l. [1r]: „Доктору Басановичу / Гостиница Нишковскаго / здѣсь“¹. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant spausdinto pašto ženklo už 3 kapeikas: „ВІЛЬНА, 24-[03]-[19]07“; greta antspaudas pakartotas, l. [1v] gavimo antspaudų beveik nežiūrimi pėdsakai. L. [1r] apačioje pieštuku: „JB-1488“ – signatūros numeis.

AUTORYTĖ: laiško tekstas rašytas kita ranka, Tumo tik pasirašytas.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: pagal išsiuntimo antspaudą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

5. [JONUI BASANAVIČIUI], [VILNIUS], 1908-11-06

Vos šį vakarą sužinojau, jog delegaciją administratorių priims 10 val. ryto. Taigi prašome stačiai ateiti į Didžiąją² g. № 10, kur visi susirinksime. 6 / XI / 08

AUTOGRAFAS: *LLTI BR*, f. 2, b. 1478, Nr. 3, l. [1r-1v]; vizitinė kortelė.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta violetiniu pieštuku vizitinėje kortelėje, l. [1r] kairiajame viršutiniame kampe juodas spausdintas užrašas: „KUNIGAS / JUOZAS TUMAS / „VILTIES“ redaktorius“, dešiniajame apatiniame kampe: „VILNIUS, TILTO G. № 1“; pieštuku: „JB-1488“ – signatūros numeris; 12,8 × 6,1.

ADRESATAS: priskirtas pagal archyvinės bylos prieskyrą ir vizitinės kortelės turinį.

LOKALIZAVIMAS: pagal vizitinės kortelės turinį.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

6. [JONUI BASANAVIČIUI], [VILNIUS], [1911]-02-2[5]

2^[5]/II³ Daktare!

Buvova Tamstos aplankyti: aš atsisveikinti, jūs pasveikinti. Na, valkiojies – tai jau ir nepyk, kad aš kitą kartą nebesuskubsiu užteiti: Rytoj 9 val. vakarą pas D^e A. Vileišį atžagareiviai rengia man išleistuves ir prašo, kad ir Tamsta prisidėtumei. Kaip sau nori... Ale būsi... Kgtumas

¹ rus = Doktorui Basanavičiui / Niškovskio viešbutis / čia

² pri D cor pro min

³ vid

AUTOGRAVAS: *LLTI BR*, f. 2, b. 1478, Nr. 7, l. [1r], [1v] be įrašų; raštelis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant nedidelio formato lapelio; 11,4 × 15,5. L. [1v] nedidelės rašalo dėmės, pieštuku: „JB-1488“ – signatūros numeris.

ADRESATAS: adresatas priskirtas pagal kreipinį ir archyvinės bylos prieskyrą.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: datuota pagal turinį: daroma prielaida, kad kalbama apie išvykimą iš Vilniaus į Laižuvą, kurios klebonu 1911 m. vasario mėn. buvo paskirtas; lokalizuota remiantis tomis pačiomis prielaidomis.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

7. JONUI BASANAČIUI, LAIŽUVA, 1911-03-18

Laižuva, Kauno g. 1911 m. kovo m. 18 d.²

Pone Jonai!

Ačiū už atmintį! Kun. Sab.³ rankraštį išsiųsiu po nedėliai. Tiek daug turiu distrakcijų, kad veik nieko negaliu dirbti. Dabar pas mus rugia-piūtė. Aš štai praleidžiu antruosius jau atlaidus. Reiks iš kitur važiuoti. O jau ir buvau [4]⁴ vietose.

Sus. Liet. R. K.⁵ Amerikoje gavau 581 r. 25 kap. Už incasso⁶ užmokėjau 90 k. Tad liko 580 r. 35 kap., kuriuos, nežinodamas, kam siunčiami, suvartojau. Bet atiduosiu už 3–4 savaitę. Kaupą pakvitavau. Konkursais užsiimsiu. KgJT[parašas]

AUTOGRAVAS: *LLTI BR*, f. 2, b. 1478, Nr. 4, l. [1r–1v]; atvirlaiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] spausdintas užrašas: „ОТКРЫТОЕ ПИСЬМО. / ATVIRAS LAIŠKAS“; l. [1v] spausdinta atvirlaiškio blanko dalis: „Laižuva, Kauno g. 191...m.....m.....d.“ ir tekstas; 14 × 9,2; rašyta violetiniu rašalu. Adresuota l. [1r]: „Jo Sveikatai / D⁷ Jonui Basanavičiui / Hôtel de Nichkovsky⁷ / Vilna“. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant dviejų rusiškų pašto ženklų už 1 ir 2 kapeikas: „ПИГА, МУРАБЪЕВО, 18-[0]3-[19]11“, gavimo: „ВИЛЬНА, 19-[0]3-[19]11“.

¹ *al m*

² Kursyvu išskirta teksto dalis atvirlaiškio spausdintoje dalyje Tumo įrašyta ranka.

³ Sab[aliausko]

⁴ *vid, cor 3 vel 4*.

⁵ Sus[ivienijimas] liet[uvių] R[ymo] k[atalikų] Amerikoje

⁶ *it* = inkaso

⁷ *pranc* = Niškovskio viešbutis

L. [1r] kairiajame viršutiniame kampe įstrižai pieštuku: „J. Tumas“; apačioje įstrižai – „Grinius“, šalia: „Г нишковска“, apačioje centre pieštuku: „JB-1488“ – signatūros numeris; l. [1v] kairiajame viršutiniame kampe įstrižai Basanavičiaus pasižymėta: „Gauta 19 III [1]911“.

DATAVIMAS: pagal išsiuntimo antspaudą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

8. JONUI BASANAVIČIUI, [LAIŽUVA], [1912-01 / 04]

Zem. vysk. Valančiaus

likusioji rašliava.

1. D^e Gruzdžio iš Kelmės autografei ir „Wiadomość o czynnościach pasterskich“ⁱ aš esu įdavęs L. M.¹ knygynui.

2. a. A. Beresnevičiūtės priv. korespondenciją – taip pat

b. „Pamiętnik Domowy“ⁱⁱ ji ingaliavo iš manęs paimti kun. J. Dirginčių, Ukmergės kleboną.

3. „Wiadomości“ ([„Margumynai“])²ⁱⁱⁱ 1 didelis // [1r] sąsiuvinys – Zem. Vyskupo archive[.]³

Antras (kontinuacija) sąsiuvinys^{iv} – plonutis in folio buvo D^e Gruzdžio.

Bet aš s[u]naudojęs⁴ abudu, judviejų ir nebeskyriau – atidaviau atgal į archivą. Ten mažajame tėra indomi žinia apie Valančiaus šeimyną.

AUTOGRAFAS: *LLTI BR*, f. 2, b. 1478, Nr. 10, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant mažo formato lapelio, nelygiai atplėšto nuo didesnio lapo; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenکو matmenys: 13,3 × 17,8. L. [1v] statmenai laiško tekstui perbrauktos eilutės rusų kalba; l. [1r] rašaluotas piršto antspaudas, apačioje pieštuku: „JB-1488“ – signatūros numeris.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: datuota ir lokalizuota remiantis Miko Vaicekausko Motiejaus Valančiaus rankraščių perdavimo klausimu atliktu tyrimu (Mikas Vaicekauskas, *Motiejaus Valančiaus užrašų ir atsiminimų rankraščiai Lietuvių mokslo draugijoje: 1911–1914 metų istorija*, Lietuvių tekstologijos studijos II: Studija ir publikacija, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2009, p. 98–99.)

PUBLIKUOTA: Vaicekauskas, *op cit.*

SKELBIAMA: iš originalo.

¹ L[ietuvių] M[okslo draugijos]

² *orig om*

³ *orig om*

⁴ *orig vid ex err -ū*

ATSAKYMAS: šiuo laišku Tumas atsako į Basanavičiaus 1912-01-30/17 rašytą užklausą apie „Valančiaus lenk. kalba rašytus „margumynus“, kuriais „T. Sarge“ naudojasi. [...] Tamistos labai prašau pranešti, kur būtų jis dingęs iš Tamistos rankų, kur jis dabar guli ir koku būdu galima būtų M. Draugijai jį išgyti?“ (Jonas Basanavičius, *Rinktiniai raštai*, Vilnius: Vaga, 1970, p. 841–842).

- ⁱ Motiejaus Valančiaus užrašų sąsiuvinis *Wiadomość o Czynnościach Pasterskich Biskupa Macieja Wołonczewskiego (Żinios apie Vyskupo Motiejaus Valančiausko pastoracinius darbus, rašytas 1850–1875 m.)*.
- ⁱⁱ „Namų užrašai“ – Motiejaus Valančiaus užrašų sąsiuvinis, rašytas 7–8 19 amžiaus dešimtmetyje.
- ⁱⁱⁱ Vaicekauskas nustatė, kad kalbama apie *Rozmaite wiadomości zebrane* (1843–1857) (Vaicekauskas, *op. cit.*).
- ^{iv} Vaicekauskas nustatė, kad kalbama apie *Rozmaite wiadomości* (1858–1859) (*Ibid.*).

9. JONUI BASANAČIUI, LAIŽUVA, 1912-05-11

Laižuvoje, 11 / V / 12.

Klausyk, Doktor, ką aš Tamstai pasakysiu: pas mus, sodžiūje, gamtos patrakimas – neapsakoma gyvybė. Į tą sezoną imk ir tuojau atvyk pas mane atsiilsėtų bent porai savaitių ar trumpiau, kaip turėsi laiko. Tik tuojau, kad perleistumei medžių žydėjimą. Reikia rytą 6 val. išvažiuoti, tai Laižuvoje būsi 3 val. po piet. Biletas imama į Ringen.

Kg J Tumas

AUTOGRAFA: *LLTI BR*, f. 2, b. 1478, Nr. 5, l. [1r–1v]; atvirlaiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] centre raudonas užrašas: „ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА“, kairiajame viršutiniame kampe carinės Rusijos imperijos herbas, dešiniajame spausdintas pašto ženklas už 3 kapeikas, l. [1v] tekstas: 14 × 9; rašyta juodu rašalu. Adresuota l. [1r]: „D^{ms} Basanavičius / Гост. Нишковскаго / Вильно“¹. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant spausdinto pašto ženklo už 3 kapeikas: „ЛАЙЖЕВО КОВ., 11-[0]5-[19]12“, greta antspaudas pakartotas, gavimo: „ВИЛЬНА, 12-[0]5-[19]12“. L. [1r] pieštuku: „JB-1488“ – signatūros numeris.

PUBLIKUOTA: *Lietuvių rašytojai laiškuose ir atsiminimuose*, redakcinė kolegija: K. Doveika, A. Krasnovas, V. Vanagas, Vilnius: Vaga, 1987, p. 171.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: savo laiške 1912-05-14/27 Basanavičius atvykti atsisako, motyvuodamas darbų, reikalingų atlikti prieš „visuotinąją M. Draugijos susirinkimą“, gausa, bet laiško pabaigoje priduria, kad „Tavo krašto tą „patrakusią“ gamtą būtinai pamatyti reikėtų“ (Jonas Basanavičius, *Rinktiniai raštai*, Vilnius: Vaga, 1970, p. 844).

¹ Гост[иница], *rus* = Niškovskio viešbutis / Vilnius

10. JONUI BASANAVIČIUI, LAIŽUVA, 1913-12-17

Laižuvoje, 17 / XII / 13.

Mielas Pone Jonai!

Sveikas, laimingai sugrįžęs atgal Tėvynėn! Sveikas, palinksminęs Tautos Namų šalininkus (ir mane patį)! Sveikas, užgėdinęs jūjų priešininkus (kun. Dambrauską¹ visų pirma ir jo „Garnį“)! Sveikas, nenuleidęs rankų ir nuo apopleksijos nekritęs, kada Amerikos išgamos dergė Tamstą ir tą Tėvynę, kuriai esi atidavęs savo jaunystę ir senatvę, širdies ir kišenės turtus!

Sveikas!

Mielas pasveikėsiu Tamstą asmeniškai, kai atsiras progos.

Dabar man Tamsta atrašyk štai ką. Aš buvau prašęs kun. Miluką, kad L. M. Dr.² Knygynui dovanotų „Dirvos Zinyno“ NN; trūksta nuo 1895³ m. Taippat esu prašęs jį „Zvaigždės“ komplekto.ⁱ A[r]⁴ nesusitikota ir nesikalbėjota apie tai? O gal jau atsiuntė stačiai į Vilnių? Matai, man reikia į raštą // [lv] rinkinį trumpučių satyrėlių: „Informacijų Biūras, arba: Suvedžiotųjų Draugija“ (iš „Zvaigždės“) ir bent dviejų versinių apysakaičių: Gorkio: „Nerami knyga“ ir Čechovo: „Studentas“ⁱⁱ (abidvi iš „Dirva-Zinynas“ iš 1895 etc. metų ar iš „Zvaigždės“; nežinau, kame buvo[])⁵. Jei t[ų]⁶ komplektų nebūtų atsiuntęs ir Tamsta parodytųjų dalykų man nerastumei, tai bene paieškotumei knygyne šių dalykų mano dovanotose knygose.

1, Čechovo apysakose: Студентъ⁷

2, Въ „Извѣстіяхъ“ Вольффа Горькаго „Безпокойная книга“⁸ⁱⁱⁱ

3, Тамъ-же: „Калевипоэгъ“, эстонская поэма⁹

¹ *cor pri a*

² L[ietuvių] M[okslo] D[raugijos]

³ *cor 8 vid pro 9*

⁴ *orig vid ex err Aš*

⁵ *orig om*

⁶ *orig vid ex err tu*

⁷ *rus* = Studentas

⁸ *rus* = Volfo „Žiniose“ Gorkio „Nerami knyga“.

⁹ *rus* = Ten pat: „Kalevo sūnus“, estų poema.

Be viso to, prašiau redaktorių „Вѣстника Трезвости“¹ Dr. med. N. [I]². Grigorjevą, kad atsiųstų knygynui 5 metų komplektus, už kuriuos aš apsiėmiau užmokėti. Man jis dabar nieko neatsakė, o pirmiausia buvo žadėjęs. Jei atsiuntė, duok man žinią – užmokėsiu. O iš tų komplektų man // [2r] reikės poros vaizdelių: „Артистическая экскурсия“ ir „Железнодорожная сцена“^{3iv}, neatmenu, kokiuo vardu pakrikštyta. Tai iš 1897,8... metų.

Jei reikia, pasiskolintas knygas galiu sugrąžinti. Tik man gaila – nes ir vėl reiks „T. Sargo“.

Kaip gi sveikata? Ar neapiro per tiek laiko sunkaus darbo?

Sudiev! Linksmų Švenčių, laimingai pradėti naujus metus!

Jūsų KgJuožas.

AUTOGRAFA: *LLTI BR*, f. 2, b. 1478, Nr. 6, l. [1r–2r], [2v] be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta šviesiai juodu rašalu ant tankiai stačiakampiais langeliais violetine spalva languoto popieriaus dvilapio su vandenženkliais: l. [1] „DOBRUSH“, apačioje Rusijos imperijos herbas, l. [2]: „MILLS“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,8 × 27,9. Kraštuose gana gilūs įplyšimai, l. [2r] dalyje be teksto nedidelės rašalo dėmės, l. [2v] viršuje pieštuku: „JB-1488“ – signatūros numeris. Vokas rusvai žalsvos spalvos; 15,2 × 12 (dėl nukirpto voko krašto pirmasis matmuo apytikris). Adresuota: „Jo Mylistai / D^{mi} Jonui / Basanavičiui / Вильно / Лидский Пер. N. 7. / „Лит. Науч. о-во““⁴; voko viršuje išpaustas užrašas: „LAIZUVOS (KAUNO GUB.) KLEBONAS“: Antspaudai: l. [1r] pašto ženklas nuplėštas, ant jo buvęs antspaudas neįskaitomas, apačioje kitas išsiuntimo antspaudas: „ЛАЙЖЕБО КОВ.“, 20 12 [19]13“; l. [1v] „ВІЛЬНА, 21 12 [19]13“: L. [1r] pieštuku apačioje centre: „JB-1488“ – signatūros numeris, viršuje kairiajame kampe neryškiai pieštuku: „Tumas“ ir dar vienas neįskaitomas žodis, dešinėje pusėje mėlynu pieštuku: „Tumas“.

PUBLIKUOTA: *Lietuvių rašytojai laiškuose ir atsiminimuose*, redakcinė kolegija: K. Doveika, A. Krasnovas, V. Vanagas, Vilnius: Vaga, 1987, p. 172–173.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ „[kūrus LMD, buvo stengiamasi kaupti biblioteką, prašoma asmenų aukoti jai knygų ir rankraščių. Vaižgantas buvo vienas LMD narių, pasisakiusių už bibliotekos ir knygyno steigimą. Šių įstaigų reikalingumo idėją jis palaikė asmeniškai bibliotekai atiduodamas 414 knygų. Domėjimasis bibliotekos ir knygyno reikalais neišblėso jam jau gyvenant ir dirbant ne Vilniuje.“ Ilona Čiužauskaitė, „Lietuvių mokslo

¹ rus = Blaiivybės šauklys

² cor II pro II

³ rus = „Meninė ekskursija“ ir „Geležinkelio scena“

⁴ Пер[еулок], Лит[овское] Науч[ное о]бщест[во], rus = Vilnius / Lydos skersgatvis / Lietuvių mokslo draugija

draugija ir Juozas Tumas-Vaižgantas“, in: *Vilniaus kultūrinis gyvenimas: draugijų reikšmė 1900–1945*, sud. Alma Lapinskienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2008, p. 28.

- ii Šiuo laikotarpiu Tumas aktyviai renka periodinėje spaudoje skelbtus tekstus, kurie buvo išleisti 1916 m. knyga *Alegorijų vaizdai* (taip pat žr. laišką: Nr. 167). Pirmasis minimas tekstas „Informacijų biuras“ nebuvo publikuotas rinkinyje *Alegorijų vaizdai*; drauge su išlikusiu egzemplioriumi: Vaišganto *Augštaičių vaizdeliai*, Jono Rinkevičiaus leidinys, 1914 (*VUB RS*, f. 1, b. D594) saugomas detalus Tumo ranka rašytas kūrinių turinys, kuris baigiasi *Alegorijų vaizduose* skelbtu tekstų sąrašu, jame yra pozicija: „64. Informacijų biūras“, tačiau skaičius nubrauktas ir šalia pažymėta klaustukas, galima manyti, kad teksto surasti nepavyko; tokio teksto nėra ir pirmajame šiuolaikinių Vaišganto *Raštų* tome (Vaižgantas, *Raštai: Vaizdai ir vaizdeliai*, Vilnius: Pradai, 1994); tekstas publikuotas: Taučius, „Informacijų Biuro arba Suvedžiotu Itaisa. Apsigarsinimas“, in: *Žvaigždė*, Nr. 26, 1903-06-25, p. 403–404. Maksimo Gorkio apsakymo „Apie neramią knygą“ (1900) vertimas, pirmąkart skelbtas: *Žvaigždė*, Nr. 35, 1903-08-27, p. 546–547, pakartotas *Alegorijų vaizduose*. Pirmosios Antono Čechovo apsakymo publikacijos vietos surasti nepavyko, apsakymas taip pat skelbtas *Alegorijų vaizduose*.
- iii Greičiausiai turimas omenyje bibliografinis leidinys *Извѣстія книжныхъ магазиновъ Т-ва М.О. Вольфъ по литературѣ, наукамъ и библиографіи*.
- iv Minimų tekstų nepavyko surasti Tumo rengtuose leidiniuose ir šiuolaikiniuose *Raštų* tomuose, laiške minimo laikotarpio *Blaivybės žinių* komplektų Lietuvos bibliotekose nėra.

11. JONUI BASANAČIUI, [VILNIUS], 1919-02-07

Pone Jonai!

Kaip jau esu Tamstai minėjęs, Vyskupasⁱ šiandien rengias Tamstą aplankyti apie 4 ½ val. vakaro. Aš jį atlydėsiu. Atsidarykite duris.

7 / II / 19

Tumas

AUTOGRAFAS: *LLTI BR*, f. 2, b. 1478, Nr. 9, l. [1r], l. [2v], [1v–2r] be įrašų; raštelis. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant nelygiai į dvilapį sulenkto šviesiai rudo plono popieriaus lapo dantytu kraštu; lenkimo į tris dalis žymės; 32,6 × 21. L. [2v] išorėje likusioje lenkimo dalyje raštelis, adresuota: „Jo Sveikatai / Dr J. Basanavičiui“; popierius apsitrynęs, lamdomosi žymės, dešinysis apatinis kampas beveik atplyšęs; l. [1r] pieštuku: „JB-1488“ – signatūros numeris.

LOKALIZAVIMAS: pagal tuometę adresanto ir adresato gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Tuo metu Vilniaus vyskupas buvo Jurgis Matulaitis.

12. JONUI BASANAČIUI, [VILNIUS], 1919-02-19

Caca, Daktare, kad suradai „Vilties“ 1913 m. N 100. Jei tą radai, tai, tur būt, ir kiti NN guli gretimai. Taigi, atsiprašant, būk toks geras dar [s]ykį¹ užsirisk ant aukšto ir atsiųsk man bent kelioliką sekančių NN 101, 102 etc. ten turi būti toliau apie Igaunius. 9 / II 19

AUTOGRAFAUS: *LLTI BR*, „Lietuvių mokslo draugija“, f. 22, b. 921, l. [1r–1v]; vizitinė kortelė.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu vizitinėje kortelėje; l. [1r] centre spausdintas užrašas: „KUNIGAS / JUOZAS TUMAS“; juodu rašalu viršuje Tumo ranka įrašyta: „Dr Basanavičiui“, apačioje: „Ostrobramska, 21“; pieštuku kairėje: „LMD-921“ – signatūros numeris; 9,1 × 5,4. L. [1r] rašalutų pirštų žymės.

LOKALIZAVIMAS: pagal tuometę adresanto ir adresato gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

13. JONUI BASANAČIUI, [VILNIUS], 1919-09-28

Dr Basanavičiui

Atentį sekmadienį 5 / X vieton paskaitos, padarysime spektaklį, vaidinsime „Gyvenimo Pasaką“. Taigi paskolink mum L. M. Dr. antspaudą, pridėlioti prie bilietų.

28 / IX 19

Kun. J. Tumas

AUTOGRAFAUS: *LLTI BR*, „Lietuvių mokslo draugija“, f. 22, b. 921, l. [1r], [1v] be įrašų; raštelis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant šviesiai rudo plono popieriaus lapelio, greičiausiai išplėšto iš bloknoto (plėšimą rodo kairysis kraštas), dešiniojo krašto kampai apvalinti; lenkimo į keturias dalis žymės; 16,3 × 10,9. L. [1r] kairiajame viršutiniame lapo kampe pieštuku: „LMD-921“ – signatūros numeris; dešiniajame krašte smulkūs įplyšimai.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ orig š

14. [JONUI BASANAČIUI], [?], [?]

Rytoj į posėdį prašom atnešti Val.¹: „Palangos Juzė“

Tumas

AUTOGRAVAS: *LLTI BR*, f. 2, b. 1478, Nr. 8, l. [1r], [1v] be įrašų; raštelis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant šviesiai rudo plono popieriaus lapelio, greičiausiai išplėšto iš bloknoto (plėšimą rodo kairysis kraštas), dešiniojo krašto kampai apvalinti; lenkimo į dvi dalis žymės; 16,2 × 10. Po Tumo tekstu mėlynu pieštuku greičiausiai Jono Basanavičiaus ranka parašyta: „Panedėlį 2 ½ Kun. Jezukevičius / delei bendrabučio“; l. [1v] pieštuku: „JB-1488“ – signatūros numeris. DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: turimų duomenų nepakako vietai ir datai nustatyti.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

15. BIRŠTONIEČIAMS, KAUNAS, 1925-07-27

Kaune, 1925 m. liepos 27 d.

Visiems! Visiems! Visiems!

Birštoniečiams.

Mieliausieji! Jūs manote, kad aš, kaip koks vagis, pasprukęs nuo Jūsų ir daugiau nebegrįžęs, esu laimingas? O, kaip Jūs klystate! Iš didelės alteracijos² ėmė mane kirmėlės ėsti; jų visą „очаръ“³ rado apačioje dešiniojo plaučio prof. Buinevičius. Aną penktadienį sugrįžau sirgdamas ir tik dabar supratau, delko man per paskutinę savaitę toks abuojas darėsi prakaitavimas ir sėdėjimas karštoje tynėje. Man rodos, Birštone pacientas paliktas savo nuožiūrai, nors du gydytoju paima honorarus. Padisponuoti, kokio karštumo tiks tynės, ir daugiau pacientu nebesirūpinti, kol jis dar kartą, į pabaigą, nupeš (antrą) honorarą, tai negydyti. Kurorto gydytojai turėtų sekte sekti, ar slabošeušai ne kvailiuoja⁴. Aš⁵, // [172] sakykime, labai nesuvaldomas ir ekscentrikas, tai kurorte be apinasrio

¹ Val[ančiaus]

² *cor pro* alteracijas

³ *rus* = židinyš

⁴ *cor v*

⁵ *a del O*

ir pavadžio niekaip nepabūnu. Išvirtas tynėje, imu pliumpti šaltą iš pat šaltinio vandenį ištisomis karafkomis, plaukioju laive, žvygauju miške, lakstau basas. O visa to rezultatas – bronchitis ir dūrimas į plaučius ir nebetesėjimas karštų vonių imti. Reikia man, kad kas su rykšte pasekėtų, nes¹ tai tiesa, ką seniau elementoriai skelbė apie išganingą šv. Dvasios veikimą – „rózeczka“². Dabar gavau taures pasistatyti[.]³ prof. B. siūlo net mušką „na odciągnięcie kawalerskich zapałów“⁴ ar kuriems ten galams. O man be jūsų tuščiame Kaune nuobodu ir liūdna[.]⁵ Aš Birštono draugę pamylau, nes man matės, lyg tyčia, Jūs ten gerieji žmonės susirinkote.

Malonėkite tad iš manęs pasiimti labai gražaus atminimo žodžius ir palikite palankūs⁶ sena[m]⁷ durnylai – kanauninkui Juozui.

Amen.

AUTOGRAVAS: VUB RS, in: „Kn. J. Tumo rankraščiai“, f. 1, b. F58, p. 171–172; laiškas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant stačiakampiais langeliais languoto popieriaus lapo, lenkimo į dešinyias nelygias dalis žymės, 21,7 x 25,7, dėl įklijavimo į bylą pirmasis matmuo netikslus.

Visame lape lamdymosi žymės; dešiniajame viršutiniame kampe antspaudas: Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS / № 3143 Ser.____, numeris įrašytas žaliu rašalu; į bylą laiškas įklijuotas rusvo popieriaus juosta, vietomis minimaliai dengiančia tekstą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

16. GABRIELEI PETKEVIČAITEI-BITEI, KAUNAS, 1923-11-10

1923 m. lap. m. 10 d.⁸ Gerbiamoji!

Ivinskio silvetę gavau. Ji man labai patiko. Aš ją mielu noru įsidėsiu atskiru straipsneliu. „G. Petkevičiutės silvetė“ⁱ. Kvituodamas, reiškiu labai širdingą padėką už tai, kad paklausei mano prašymo. Kiti

¹ *cor*

² *lenk* = vytelė

³ *def*

⁴ *lenk* = atitraukti nuo kavalieriško įkarščio

⁵ *cor fl pro q, def*

⁶ *cor fl*

⁷ *def*

⁸ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

neveikus atsiliepti. O man mano darbui dažnai tenka kitų klaustis. Tai labai trukdo.

Visokių gerybių! Iki vėl ko nors nepaprašysiu

Kan. J. Tumas

P. S. Viena man neaišku. Ar gerai Tamsta atmeni, kad Ivinskis iš Jūsų išvažiavo į Oginskį? Rietave jis buvo kaip tik iki lenkmečio. O iš jūsų bene bus jis išvažiavęs // [1v] į Kuršėniskį.¹ Tų datų negaliu patikrinti.

1873²–78 m. jį užtinkame Šiauliuose[.]³

1845–60 – Rietave[.]⁴

1865 – Kaune.

Taip sako jo laiškų datos[.]⁵

Be to, kelerius metus Ivinskis pas Jus išbuvo? Nuo 1865(?) iki ? Tada gal jis bus į Šiaulius nukilęs, ne į Rietavą. Ko gi jis antrą kartą į Rietavą⁶ būtų važiuavęs?

AUTOGRAFAS: *LLTI BR*, in: „Laiškas G. Petkevičaitėi Ivinskio biografinių žinių reikalu“, f. 30, b. 588, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta pilkšvai mėlynų rašalu ant Vytauto bažnyčios blanko, kairiajame lapo kampe spausdintas užrašas: „Vytauto bažnyčios / (Dangun ėmimo) / Rektorius / № / 192...m.....m....d. / KAUNE“; lenkimo į keturias dalis žymės; 27,9 × 21,3. Kairysis kraštas rodo, kad lapas išplėštas; l. [1r] viršuje: „GPB-588“ – signatūros numeris; visame lape nenustatyta ranka atlikti skirtingo pobūdžio užrašai: neįskaitomas pavardžių sąrašas, prancūziškų žodžių su vertimu į lenkų kalbą žodynėlis, atlikti matematiniai skaičiavimai.

PUBLIKUOTA: dalis laiško teksto publikuota kaip Petkevičaitės laiško komentaras: Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, *Raštai*, t. VI, paruošė A. Žirgulytė, Vilnius: Vaga, 1968, p. 155. SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: savo 1923–11 laiške Petkevičaitė-Bitė džiaugiasi dėl Tumo patikusio teksto ir atsako į Tumo klausimus, pateikia patikslinimus (Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, *Raštai*, t. VI, op. cit., p. 154–155).

¹ Kaip dalis Tumo studijos apie Lauryną Ivinskį publikuota: *Lietuvių literatūros pasakaitos. Draudžiamasis laikas. Kokių lietuvių darė draudžiamasis laikas. Laurynas Ivinskis*, Kaunas, Valstybės spaustuvė, 1924, p. 26–31.

¹ *vid ex err orig*,

² *cor pro* 4

³ *orig om*

⁴ *orig om*

⁵ *orig om*

⁶ *p del bavažiuo*

17. GABRIELEI PETKEVIČAITEI-BITEI, KAUNAS, 1924-10-12

1924 m. spalio 12 d., Kaune

Gerbiamoji Ponaite Gabrielia!

Aš visa savo siela būsiu su Tamsta per keliamą Tamstą vakarėlį. Norėjau ir kūnu būti, bet sukliudė p. J. Vileišis. Sk. apie tai laišką kun. Karbauskui.

Bet aš turiu su Tamsta gerą pusę dienos padirbėti. Aš jau esu Tams-tai sakęs, kuriuo tikslu. Jau atėjo man laikas paskaityti apie Tamstą studentams. Neatsisakyk, meldžiamoji, mane priimti ir paskirk man dieną – pirmadienį ar antradienį (20 ar 21))¹ geriau 21 antradienį; tą dieną po piet, jei norite, paskelbkite, susitarę su kun. Karbausku ir su direktorium J. Yčū paskaitą apie Vincą Kudirką. Ir man duokite laiku tikrą žinią.

Gerbdamas Tamstą
doc. Tumas

NB Antrą pusę malonėk įduoti p. Petkevičiutei.

AUTOGRAFAI: *LLTI BR*, in: „2 laišakai Bitei dėl jos biografiją liečiančių žinių“, f. 30, b. 1195, l. 1r, 1v be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant tankiai languoto popieriaus lapo dantytu viršutiniu kraštu; lenkimo į šešias dalis žymės; 22,6 × 27,7. L. 1v mėlynu rašalu nenustatyta ranka parašyta: „kng. Tumo“; smulkios rusvos dėmės; kairysis viršutinis kampas nuplėštas, kraštuose smulkūs įplyšimai.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

18. GABRIELEI PETKEVIČAITEI-BITEI, KAUNAS, 1924-10-27-28

Kaune, 1924 m. spalio 27 d.–28 d.

Ponia! Betvarkydamas savo žinias apie Lietuvos Bitę, kai ką išvydau nepakankamai pasižymėta. Malonėk Tamsta man tai raštu papildyti.

¹ orig

1. Kuo vardu buvo Krakių gydytojas Jakubauskas?
2. Puziniškis, tur būt, buvo pirktas iš Puzino?
3. Tamstos brolis dr. Leonas negi Chodakauskytę buvo vedęs? Jo vaiką seneliai Chodakauskai auklėja?
4. Kuo vardu buvo brolis inžinieriusⁱ, kurs išstatė mūro¹ namus? Jis studentu pasimirė?
5. Kuo vardu buvo anasai neturtis brolisⁱⁱ? Kuo jis vertės? Nuomavos žemės? Delko išsiskyrė iš Puziniškio, ne ūkininkavo čia?
6. Kas dabar Puziniškyje gyvena ir ūkininkauja? Ar Tamsta turi iš jo pelno? Kodėl ten nenori gyventi? Būtų daugiau laiko rašyti erdvuose namuose.
7. Ar „Varpo“ numerį pirmą atvežė Tamstai Dubikaitis, ar – vieną? Tai turėjo atsitikti vėliau, ne 1889² m., kada „Varpas“ gimė, nes Tamstos minimi „Krislai“ⁱⁱⁱ tepažymėti 1901 ir iki 1905 m. Argi tai pirmieji beletristikos bandymai? O „Vilkienė“ kada parašyta?^{iv}
8. Kada persidanginai į Puziniškį? O kada // [2v] ir tėvelis^v atsistatydino iš ligoninės? Ar kai brolis Leonas jį pavadavo? Apie gyvenimą Puziniškyje, kaip atskirą etapą (o jis turėjo skirtis nuo gyvenimo Joniškėlyje) mums nebeteko pasikalbėti – buvome gerokai pavargę per 5 valandas pašnekėsio. Tamsta man trumpai tai parašyk. O ką būsi jau iš savo gyvenimo surašiusi, tai paminėk, kur.
9. Ar Tamsta neatmeni, kas ir kur yra jau apie Tamstą rašęs[?]
10. Neturiu nė Antuko istorijos, kaip jis pateko į Jūsų namus, nei Zemaitės istorijos, kaip T. su ja susibičiuoliava[i]³ ir pradėjai pas save laikyti.
11. Apie Zemaiteį savo atminimus T. turėtumei plačiau surašyti, neg tai padaryta jai mirus. Itin įdomu, ar Zemaiteį taip apkartinio pats gyvenimas, jo skurdas, ar Andrius Bulota savo neigimais visa, ką tik ne pats daro. Į pabaigą jį⁴ su neapsakoma panieka žiūrėjo į Lietuvos Valstybę ir jos tvarkytojus. Tai Bulotos įtaka. O pas Tamstą kai buvo?^{vi}
Ak, kad dar pasisiektų su T. pasikalbėti!
12. „Ziburėlis“, man rodos, užsimezgė Puziniškyje, ne Joniškėlyje?

¹ cor r

² cor 9 pro 8

³ orig vid ex err fl -u

⁴ p del buvo

13. T. kitą kart man išvedžiojai Joniškėlio vietavardį – Jeniškė ar kaip. Tai buvo paskui „Lietuvoje“. Ar tai ne Tamsta rašei?

14. Kaip pradėjo Puziniškyje (?) spiestis aplink T. pažangioji jaunuomenė? Per tėvo vardines Joniškėlyje juk kitokia būdavo publika, neg Puziniškyje? // [3r]

15. Juk Puziniškyje T. su Zemait[e]¹ (Dvi Moteri) rašei scenos dalykus? Labai įdomi darbo technika – reiktų apie ją pakalbėti.

16. Kaip Tamsta ir kur 1885 m.² pradėjai mokytis³ bitininkauti? Iš ko mokeis? Ar ko nerašei apie bites? Kokių gaudavai rezultatų? Kada pradėjai Bitės pseudonimą vartoti.

17. Vieną kartą į Puziniškį, sakeis man T., buvę suvažiavę į 80 studentų? Ar į 100?

18. Ar priverstinai gavai iš Puziniškio išvažiuoti į Vilnių su Antuku ir Jonuku? Ir kuriais tai metais?

19. Kada sugrįžai į Puziniškį? Karo metu? Ar Leonas nekliudė? Kas ūkininkavo, T. neesant Puziniškyje?

20. Ar vokiečiai T. patarė ar privertė laikyti feldšerio kvotimus?

Matai T., iš visa to galima būtų antra tiek susirašyti, kiek esu susirašęs. Man, literatūros istorijos žinių lasytojui, bet-kurios smulkmenos svarbios ir aš jų nenorėčiau palikti nežinioje.

Ką galėsi, kiek tesėsi ir kada atspėsi, tai man trumpai parašyk.

Šiandie dvi valandi varginsiu savo auditoriją Tamstos asmeniu ir raštais. O paskui išspausdinsiu, kai daugiau žinių susirinksiu[.]⁴

Gerbdamas T. lieku doc. J. Tumas

AUTOGRAFAS: *LLTI BR*, in: „2 laišakai Bitei dėl jos biografiją liečiančių žinių“, f. 30, b. 1195, l. 2r–3r, 3v be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant tankiai languotų dviejų popieriaus lapų dantytu viršutiniu kraštu; lenkimo į aštuonias dalis žymės; 22,6 × 27,7. Lenkimo linijos apsitrynusios, ant abiejų lapų smulkios rusvos dėmės, lamdomosi žymės. NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: savo 1924–10–29–30 dienos laiške Petkevičaitė–Bitė papunkčiui atsako į Tumo klausimus (Gabrielė Petkevičaitė–Bitė, Raštai, t. VI, op. cit., p. 199–213).

¹ *orig è*

² *ins sup*

³ *ins sup*

⁴ *orig om*

- ⁱ Jonas Petkevičius.
- ⁱⁱ Vladislavas Petkevičius.
- ⁱⁱⁱ *Apsakymų ir vaizdelių rinkinys* (1905).
- ^{iv} Apsaka „Vilkienė“ *Varpe* publikuota 1894 m., savo atsakyme rašytoja tikslesnės datos nepateikia: „parašyta 1893 arba 94 m.“ (Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, *Raštai*, t. VI, paruošė A. Žirgulyš, Vilnius: Vaga, 1968, p. 205).
- ^v Jonas Leonas Petkevičius.
- ^{vi} Savo atsiminimus, rašytus Žemaitės mirties metais, Petkevičaitė-Bitė paskelbė: *Varpas*, 1921, nr. 4–6. Į Tumo pateiktą klausimą Bitė atsako: „Visą laiką, kiek tik galiu, laikau dabar plunksną rankoje. Žinau, kad su manimi užmerks amžinai akis ir daug puikiausių mūsų atgijimo istorijos lapų... Bet kiek suspėsiu, ar galiu pasakyti? Butelis ne koks plaučiams, vėl pradeda krūtinėje kažį kas knistis. Visa viltis, kad mūsų šeimose, taip iš tėvo ir motinos pusės, arba jauni visi mirė, arba ilgai gyveno... Jauna nenumiriau, nors nuolat giltinė tykojo manęs... ergo... Gal suspėsiu ir apie Žemaitę parašyti.“ (Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, *Raštai*, t. VI, *op. cit.*, p. 206–207).

19. GABRIELEI PETKEVIČAITEI-BITEI, [KAUNAS], 1925-01-03

Pil. Gabr.¹ Petkevičiutei

Panevėžyje.

Dr[.]² Jurgis Šaulys buvo man pažadėjęs savo archyvą istorijos reikalui. Visą medžiagą apie a. a. Joną Biliūną aš ištiesai nusikopijavau; o tos medžiagos būta daug.

Trisysk daugiau jis turįs laiškų iš Tamstos. Juos irgi buvo man pažadėjęs paskolinti. Tačiau susigriebė. „Bevertydamas juos dabar, gavau įspūdžio, kad be pačios p. P-tės sutikimo neprivalyčiau jų niekam³ rodyti. Todėl nusiųsti juos Tamstai tegalėčiau vien tuomet, kai pristatytum man Tamsta p. P-tės sutikimą raštu. Kitaip⁴ būtų mano pasielgimas visai nekvalifikuotinas“...

Šitie Tamstos laiškai liks archyve – Dr[.]⁵ Šaulys moka juos įvertinti, kaip dokumentus. Barbarybė būtų jie panaikinti. Bieikia klausimas, kaip ir kada jie sunaudoti. Man dabar yra progos pasinaudoti. Būčiau patenkintas, kad galėčiau, apsiimdamas prisilaikyti visų // [4v] padeda-

¹ Pil[ietei] Gab[rieli]

² *orig om*

³ *p del duoti*

⁴ *ins sup -it-*

⁵ *orig om*

mų sąlygų, ką minėti ir kas tuo tarpu, gyvam autoriui tebesant, nepatogu minėti. Pagaliau, aš nežinau, kas Dr. Šaulį varžo. Tai tegalėtųmei T. pati paaiškinti, to aš ir lauksiu.

Gerbdamas Tamstą –

J. Tumas, doc.

1925. I – 3 d.

AUTOGRAFIKAS: *LLTIBR*, in: „Laiškas Bitei dėl J. Biliūno rankraščių, esančių pas J. Šaulį ir kt.“; f. 30, b. 1196, l. 4r–4v; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto popieriaus lapo dantytą viršutine linija su tinkliniu vandenženkliais; lenkimo į aštuonias dalis žymės; 21,5 × 26,7. Lamdomosi žymės; smulkūs įplyšimai kraštuose.

LOKALIZACIJA: pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS. 1925-01-10 laiške Petkevičaitė-Bitė teigia, kad „Šaulys visai „korekt“ elgiasi, mano laiškų, „kol mano galva gyva“, niekam neduodamas. Aš pati turiu pasakyti, kad, gyvendama visuomet visokių darbų ir rūpesčių verpete, irgi nežinau, kas tuose laiškuose yra, ir kaip nežinomą turtą irgi nenorėčiau, nematydama jų, kam svetimam pavesti. Šaulys – kas kita, buvo ilgą laiką *savas* žmogus, namiškis, tai, sučiupus laisvą valandėlę, pabrėždavau, kas tiesiog į galvąėjo, kas sujudino, kas širdį užgavo.“ (Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, *Raštai*, t. VI, *op. cit.*, p. 224.)

20. GABRIELEI PETKEVIČAITEI-BITEI, KAUNAS, 1925-01-17

Kaune, 1925 m. sausio 17 d.

Gerbiamoji Ponia!

Aš, tiesa, ne „jūsiškis“: Sugintui ėmus redaguoti „Lietuvos Zinias“, net atsisakiau jas skaityti – per daug buvo neetiškos kovos; bet Tamstai aš malonėčiau nebūti svetimas. Taip seniai¹ bendraujame. O vieną antrą kivirčą aš seniai užmiršau. Mano dalyvavimo „Varpo“ numeryje „tikrieji“ nedovanoja ir iki šiol. Tiek to – aš esu, kas aš esu.

Į Tamstos laišką iš I–10 d. būč jau seniai atsakęs, kad nebūtų ministeris Dr[.]² Bistras išvažiuavęs. Bet kad nepamanytumei, jog aš nieko nedarau, šiandei nuėjau į p. Volodką pasiteirauti, kaip ten jie daro.¹ Jis man štai ką atsakė.

¹ *ins pri i*

² *orig om*

1, Ministerija paskolų visai neduoda – tam nėra fondų. Bet
2, ji duoda avansų tiems, kuriems moka algas ar pensijas.
3, Viskas pridera nuo ministerio rezoliucijos. Bet
4, nėra pamato abejoti, kad jis nesutiktų Tamstai duoti avanso, jei
5, pati parašys stačiai į Švietimo // [1v] Ministeriją, taip pat aiškiai
ir rimtai, kaip rašte į mane, įrodydama rimtą savo reikalą – namus pirk-
ti ne spekuliacijai, bet savo patogumui ir

6, įgaliosi Ministeriją per tiek mėnesių sulaikyti Tamstos pensiją,
kiek didelis bus avansas (Jei 3.200 litų[.]¹ tai per 8 mėnesius?).

7. Ministerija čia berizikuoja, duodama avansą, jei prieš išmokė-
dama numirtumei. Tada „avansai“ žlunga. Bet kad mirti dar nesiruoši,
tai ir rizika nedidelė.

Taigi rašyk, gerai ir tvirtai apderėjus namiūkštį – man tai irgi pa-
tinka.

Volodka dar teiravosi, iš ko gi Tamstai per tuos 8 mėnesius gyven-
si? Atsakiau – susispaus ir priedais pramisi, o nuosavybę turėsi ir jos
niekas neginčys.

Dr. Šiaulys dabar Siuomiuose. Aš taip ir maniau. Kai sugrįš, pa-
duosiu T. raštą. Ačiū!ⁱⁱ

Tamstos kun. Juozas

AUTOGRAFAI: *LLTI BR*, in: „Laiškas G. Petkevičiaitei avanso iš Švietimo m-jos Petke-
vič. Namui pirkti gavimo reikalu“, f. 30, b. 589, l. [1v–1r]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant rusvo popieriaus lapo; lenkimo į
keturias dalis žymės; 21,9 × 28. Visame lape lamdymosi žymės; kraštuose smulkūs
įplyšimai, sulenkta laiškas buvęs įplėštas per lenkimo liniją, todėl popierius įplyšęs
viršuje ir apačioje; l. [1r] viršuje pieštuku: „GPB-589“ – signatūros numeris; l. [1v]
atvirkščiai laiško tekstui viršuje juodu rašalu ne Tumo ranka stulpeliu skaičiuota
laiške nurodoma pensijos suma: „160 + 20 = 32.00“.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Minimame laiške Petkevičaitė-Bitė prašo padėti gauti paskolą – savo pensiją avan-
su – namui pirkti: „Ar negalėtumėte Jūs koku nors būdu sužinoti, ar Švietimo Mi-
nisterija teiktų mano tos pensijos, kurią duoda, iš kalno už visus metus išmokėti?
Tada galėčiau pradėti manyti apie persikraustymą į miestą, apie pirkimą ir t. t.“
(Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, *Raštai*, t. VI, *op. cit.*, p. 225).

ⁱⁱ Kalbama apie Petkevičaitės-Bitės 1925-01-10 dienos laišką, kuriame išsakoma pozi-
cija dėl rašytojos laiškų Jurgiui Šauliui galimo skolinimo Tumui: „Jei Šaulys sutiktų

¹ orig om

man tuos laiškus prisiųsti, tai aš pasakyčiau, ką su jais daryti: ar Jums, Gerbiamasis, pavesti, ar pačiam Šauliui grąžinčiau, jei jis panorėtų. [...] Galite jam šį laišką nusiųsti, kad jam būtų mano nusistatymas aiškus tame klausime.“ (Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, *Raštai*, t. VI, op. cit. p. 224).

21. GABRIELEI PETKEVIČAITEI-BITEI, KAUNAS, 1926-03-31

Kaune, 1926 m. kovo 31 d.

Maloningoji p. Gabrielia! Aš Tamstos biografiją surašiau senai, tačiau prof. Dovydaitis iškaulijo ją iš manęs padėti į „Naująją Vaidilūtę“ ir būtinai šiais jubiliejiniais Tamstos metais. 65 m. gimimo ir 40 m. rašto darbo. Aš mielai sutikau, gavęs iš p. Felicijos Tamstos fotografijos klįšę. Maniau, kad redakcija Tamstai nusiuntė „N. V.“ N 1–2, dabar matau, kad ne, nes kai kurias klaidas padarė „Il. Lietuvos“¹ bendradarbis – žiopla, ne viską tiksliai² panaudojęs, kas mano buvo N. V. išspausdinta.¹ Tamstos pataisas aš begalėsiu sunaudoti, kai leisiu T. paskaitas, skyrium knyga. O dabar dėkodamas už nešykščiai tiekėtąsias man žinias, sveikinu³ abiejų jubiliej[u]⁴! Duok Dieve kuo ilgiausia pagyventi ir padirbėti!

„L. Zin.“⁵ labai maža turi vietos, besiriedamas su Kr.-demokratais. Tamstos gerbėjas Kun. Juozas // [1v]

P. S. Aš nesuprantu, kurgi Tamsta gyvena: laiškus siunti iš Puziniškio[,]⁶ o adresą paduoti į Panevėžį...

Kaipgi gausi mano atsaką?

J. T.

AUTOGRAFAI: *LLTI BR*, in: „Trys laišakai Bitei dėl žinių apie P. Višinskį ir Žemaitę“, f. 30, b. 1197, l. 1r–1v; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant tankiai stačiakampiais langeliais violetine spalva languoto lapo dantytu viršutiniu kraštu; lenkimo į keturias dalis

¹ Il[iustruotosios]

² cor a

³ a del ir

⁴ orig u

⁵ L[ietuvos] žin[ios]

⁶ orig om

žymės; 21,6 × 27,1. Lapo kraštuose smulkūs įplyšimai, lamdymosi žymės, smulkios rusvos dėmės; l. 1v pieštuku ne Tumo ranka atvirkščiai pagrindinio teksto atžvilgiu: „Kun. J. Tumas“.

PUBLIKUOTA: *Lietuvių rašytojai laiškuose ir atsiminimuose*, redakcinė kolegija: K. Doveika, A. Krasnovas, V. Vanagas, Vilnius: Vaga, 1987, p. 183–184.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: 1926-04-11 dienos laiške Petkevičaitė dėkoja už gautą leidinį, toliau teikia biografinius patikslinimus ir prašo išrūpinti avansu pensijos už tris mėnesius iš Švietimo ministerijos. (Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, *Raštai*, t. VI, *op. cit.*, p. 269–273).

-
- ⁱ Tumas reaguoja į du Petkevičaitės-Bitės laiškus, kuriuose rašytoja tikslina klaidingai pateiktus savo biografijos faktus. Autorė susipažino su *Illustruotoje Lietuvoje* (1926, Nr. 12, kovo mėn. 20 d., p. 90–95) paskelbtu tekstu „Gabrielė Petkevičaitė. 1861–1886–1926“, kuris turi *post scriptum*: „Plačiau D. Petkevičaitės biografiją rašo doc. kan. J. Tumas š. m. „Naujojo Vaidilutė“. Visos čia dedamos biografinės žinios yra iš ten paimtos. Kas labiau domisi, tepaskaito patį šaltinį.“ Tekstą pasirašo V. Kietis [Juozas Brazaitis-Ambrasevičius]. Minimas Tumo tekstas apie Petkevičaitę-Bitę „Bitė darbininkė, pareigų vergė. Gabrielos Petkevičiūtės biografija jos 65 metų amžiaus ir 40 metų plunksnos darbo sukurtė“ paskelbtas: *Naujoji Vaidilutė*, 1926, sąs. 1, p. 4–14, sąs. 2, p. 58–70.

22. GABRIELEI PETKEVIČAITEI-BITEI, KAUNAS, 1926-04-27

Kaune, 1926 m. balandžio 27 d.

Gerbiamoji! Buvau ir kalbėjau su J. M. Švietimo Ministeriu Dr. Jokantu dėl avanso Tamstai. Jis nuo savęs nedėjo jokių kliuzulių, sutiko; tik kad ne jis atsako už eventualybes, tai nurodė mane į J. M. Valstybės Kontrolerių Starkų. Šisai mielu noru sutiko ir pavelija duoti Tamstai avansu trijų mėnesių pensiją. Dabar bereikia Švietimo Ministeriui parašyti prašymas.

„Vaidilutė“ aš Tamstai pasiunčiau, lyg numanydamas, kad jos administracija to nepadarys, nors jos gi kaulijamas jai, ne kam kitam daviau Tamstos biografiją, iš jos gi ir kiti laikraščiai ėmė žinių. Moterų (jaunųjų mergaičių) organas džiaugėsi, kad Lietuvaitės turi tokių pavyzdinių darbininkių, kaip Tamsta ir p. Marija Pečk.

Ilgiausių Tamstai metų ir pasisekimo, įkuriant naują šviesos žiburėlį Puziniškio nuošalyje.

Tamstos Kan. Tumas

AUTOGRAVAS: *LLTI BR*, in: „Laiškas G. Petkevičaitėi rašytojos pensijos reikalu“, f. 30, b. 590, l. [1r], [1v] be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta šviesiai juodu rašalu ant pilkšvo popieriaus lapo su faktūra ir vandenženkliais: apskritime raidės: „PAPIER MK“; lenkimo į aštuonias nelygias dalis žymės; $21,8 \times 27,9$. Visas lapas buvęs smarkiai sulamdytas, dešinysis apatinis lapo kampas nuplyšęs.; keturios simetriškos neryškios rudos dėmės; l. [1r] viršuje pieštuku: „GPB-590“ – signatūros numeris.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

23. GABRIELEI PETKEVIČAITEI-BITEI, KAUNAS, 1926-09-25

Kaune, 1926 m. rugsėjo 25 d.

Maloningoji P. Gabriele!

Raštu ir žodžiu Tamsta man esi sakiusis rašanti ar rašysianti savo atminimus, kur žymią vietą užimsi a. a. Julija Zimantienė ir Povilas Višinskis. Neilgai betrukus reiks švęsti 20 metų sukaktį, kaip mirė Povilas. „Trimitas“, „Iliustruotoji Lietuva“, net kažin kas iš Šiaulių mane atakuoja, kad parašyčiau apie Višinskį. Aš neturiu tiek medžiagos, kiek reiktų raštui. O Tamsta turi, bent gali turėti. Sezoninis dalykas – paleisk Tamsta, ką žinodama apie Povilą. Geriausia per „Lietuvą“, tai ir honoraro gautumei. Reiktų kreiptis į „Iliust. Lietuvos“ redaktorių Zig[m]ą¹ Kuzmicką.

Aš pats suinteresuotas esu Zemaite. Paskelbiau jos kursą, o be dviejų tomų jos raštų nieko daugiau neturiu jos charakteristikai. P. Gabriele! Jei Tamsta turi jau kiek tiek parašiusi apie a. a. Zimantienę, susimildama, duok man kuriam laikui to pasiskaityti ir pasimokyti. Sugrąžinsiu ištikimai[.]² // [2v] Reiktų nuvažiuoti ir į Bulotas, iš jų kone-ko pasigauti.

Lauksiu atsako. Seniai berašiau, nebežinau, nė kuriuo adresu siųsti.

Kaip laikotės? Matai, girgždėdama visus mus pergyvensi. Duok Dieve!

Tamstos K. Juozas

Aleksoto g., 6.

¹ orig n

² orig om

AUTOGRAVAS: *LLTI BR*, in: „Trys laišakai Bitei dėl žinių apie P. Višinskį ir Žemaitę“, f. 30, b. 1197, l. 2r–2v, laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant liniuoto popieriaus lapo; lenkimo į aštuonias dalis žymės; 22,3 × 28,5. L. 2 viršuje iš abiejų pusių sąvaržėlės rūdžių žymės, apačioje per vidurinę lenkimo liniją popierius įplyšęs, dešiniajame krašte keletas įplyšimų; l. 2v juodu rašalu ne Tumo ranka išilgai: „Kun. J. Tumo“.

PUBLIKUOTA: *Lietuvių rašytojai laiškuose ir atsiminimuose*, redakcinė kolegija: K. Doveja, A. Krasnovas, V. Vanagas, Vilnius: Vaga, 1987, p. 184–185.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: 1926–10–03 dienos laiške Petkevičaitė–Bitė skundžiasi sveikata („nervai pasišaukę“) ir sakosi atsiminimų neparašysianti, tik savo laiške trumpai papasakoja pirmo Žemaitės rankraščio, gauto iš Povilo Višinskio, skaitymo istoriją, pateikia svarbiausius Žemaitės kaip asmens portreto ir literatūrinės biografijos aspektus, kuriuos baigia: „Rodosi – raktą prie Ž[emaitės] psichologijos įteikiu Jums šiuo raštu. Toliau verskitės jos raštais.“ (Gabrielė Petkevičaitė–Bitė, *Raštai*, t. VI, *op. cit.*, p. 285–289).

24. GABRIELEI PETKEVIČAITEI-BITEI, KAUNAS, 1926-12-30

Kaune, 1926 m. gruodžio 30 d.

Labai gerbiamoji Ponia!

Aš per visą savo gyvenimą nesu taip nusidėjęs korespondentui, kaip paskutiniu laiku Tamstai. Kai reikėjo gauti žinių, tai kaulijau, o kai reikia pakvituoti, tyliu ir raginamas¹. Pasiteisinimų nėra; net paskutiniai įvykiai nepateisina. Ot, buvo tokia neaiški man pačiam stagnacija ir tiek.

Geroji Poniute! Maloniai man suteiktas žinias apie Žemaitę aš gavau ir jau panaudojau. Jos laiškus yra man įdavusi p. Bortkevičienė. Taip pat ir sveikinimą Basanavičiui. Viskas tvarkoje, niekas nėra žuvęs¹.

Pas mus nauji ponai...

Po dvejų metų teko man šiandei vėl būti Seime. Poniute, kas ten darosi! Jei paklausęs visa to, nenusispiausi ant rinkimų teis[ė]s² ir „pareigos“, ant visų demokratizmo, tai reik[š]is³, kad nebeturi nieko žmoniško. Banditai, kriminalistų tipais, vaikežai blogai išauklėti, ne žmonių atstovai. Daugiau aš nebebalsuosiu.

Jūsų J. // [3v]

¹ *cor a pro u*

² *orig e*

³ *orig s*

P. S. Kai Tamsta išmoka kurį vaikelį abc, padarai šimtą kartų daugiau naudos, neg būtumei tą laiką ga[i]šusi¹ seime[.]²

AUTOGRAVAS: *LLTI BR*, in: „Trys laišakai Bitei dėl žinių apie P. Višinskį ir Žemaitę“, f. 30, b. 1197, l. 3r–3v; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant popieriaus lapo dantytu apatiniu kraštu ir tinkliniu vandenženkliau; lenkimo į aštuonias dalis žymės; 21,7 × 26,3. L. 3 kairiajame viršutiniame kampe iš abiejų pusių sąvaržėlės rūdžių žymės, visame lape lamdymosi žymės.

PUBLIKUOTA: *Lietuvių rašytojai laiškuose ir atsiminimuose*, redakcinė kolegija: K. Doveika, A. Krasnovas, V. Vanagas, Vilnius: Vaga, 1987, p. 185.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Išlikę du Petkevičaitės-Bitės laišakai Tumui: 1926–10–30 laiške informuojama apie siunčiamus surastus Žemaitės laiškus, 1926–11–17 prašoma patvirtinti, kad laišakai pasiekė adresatą.

25. GABRIELEI PETKEVIČAITEI-BITEI, KAUNAS, 1928-01-12

Kaune, 1928 m. sausio 12 d.

Ponaite Gabriele! Apie kuriuos čia kalbėsime geros širdies darbus, kai senųjų visuomenininkų korporacija turi būti solidari ir kits kito nepamiršti? Man, gyvenant centre, nesunku įsakytam vienur kitur kreiptis. Tamstos laišką iš I–1 d. aš tegavau vakar vakarą, o jau šiandie pasiunčiau p. Švietimo Ministeriui motyvuotą raportą; prie jo pridėjau ir Tamstos laišką. Nėmaž neabejoju, p. Jadvygą Juškytę būsiant aprūpinta nors maža pensijėle.

Aš p. Jadvygą šią vasarą aplankiau Pernūvaroje. Iš jos paskui gavau 156 liaudies dainas Rašliavos Muziejui. Dar pirmiau – vieną Jono Juškos knygą. Sakės ir daugiau ko turinti. Atleista nuo tarnybos, gal dar parankiotų folkloro.

Ir antrą pluostą Zemaitės laiškų ir Tamstos knygelę su dedikacija esu gavęs. Tik, žinai, aš žmogus nerangus. Ruošiaus³ ruošiaus prakviuoti ir padėkoti, taip ir liko. Atleiskite tą mano organinę įeibę.

¹ *orig u*

² *orig om*

³ *cor pri u*

Šv. Ministerija gal man neatsakys. Bet ką patyręs, pranešiu Tams-tai. O tuotarpu ir Tam- // [10v] [stai]¹ naujiems metams prasidedant, visokių gerybių, kad prailgėtų amžius ir pasakytumei mums, ką dar turi pasakytina.

Kun. Juozas

AUTOGRAFAS: *LLTI BR*, in: „Laiškas ir 3 atvirl. Bitei dėl jos kūrinių ir kt.“, f. 30, b. 1198, l. 10r–10v; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto popieriaus lapo dantytu viršutiniu kraštu; lenkimo į keturias dalis žymės; 22,3 × 26,6. Visame lape lamdomosi žymės, kraštai apspurę, smulkūs įplyšimai.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

26. GABRIELEI PETKEVIČAITEI-BITEI, KAUNAS, 1928-01-30

Kaune, 1928² m. sausio 30 d.

Miela Ponia! Visus Tamstos vaizdelius („Praslinkusių dienų atminimus“) „Lietuva“ yra įsidėjusi 1927 m.: 1. „[Švelną[“] N 160–2, 2. „[Gyvenimo bangas[“] N 190–200, 3. „[Senovės pėdsakų beiėškant[“] N 202, 204–205, 4. „[Ponia Abažur[“] N 210–11, 5. „[Ignas Bitaitis[“]³ N 275. Visa tai man suvokė Tamstos gerbėjas Panevėžio⁴ mokinys Kazys Rimkus, busimasis inžinierius. Rytoj tuos NN liepsiu Tamstai pasiųsti ir pareikalausiu honoraro. P. Jokantas sakos jau kiek mokėjęs. Tai kebliau – reiks suvokti.

Tamstos kun. Juozas

AUTOGRAFAS: *LLTI BR*, in: „Laiškas ir 3 atvirl. Bitei dėl jos kūrinių ir kt.“, f. 30, b. 1198, l. 8r–8v; atvirlaiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. 8r centre spausdintas užrašas „ATVIRUTĖ“, l. 8v tekstas; 13,8 × 9,1; rašyta juodu rašalu.

Adresuota l. 8r: „Jos Malonei / Pil. G. Petkevičaitėi / Zitos g. Giedravičiaus n. / Panevėžyje“. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant atvirkščiai priklijuoto pašto ženkle už 15 centų: „KAUNAS“; data neįskaitoma, gavimo antspaudas: „PANEVĖŽYS, -1 II.[19]23“.

¹ *orig om*

² *cor pro 7*

³ *orig om*

⁴ *cor P*

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: 1928-02-01 atsakyme Petkevičaitė-Bitė dėkoja, sakosi jokių minimų honorarų negavusi (Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, *Raštai*, t. VI, *op. cit.*, p. 325).

27. GABRIELEI PETKEVIČAITEI-BITEI, KAUNAS, 1928-01-31

Kaune, 1928m. sausio 31 d.

Ponia! Honoraro gavau 687.50 litų už keturius vaizdelius. „Švelnos“ neįskaičiau, nes abejojau: Dr. Jokantas sakęs¹ kiek siuntęs. Už ką siuntė? Knygose neradome įrašyta „nė už“² „Švelną“. Ar už ją esi gavusi? Gal ir už sekantį esi gavusi? Prašom išaiškinti.

Kun. Juozas // [9r]

Dabar prašom rašyti „Lietuvos Aidui“ – ir jis mokės honorarą po 20 c., o žadas būti padorus, ne valdžios laikraštis. JT.

AUTOGRAFA: *LLTI BR*, in: „Laiškas ir 3 atvirl. Bitei dėl jos kūrinių ir kt.“, f. 30, b. 1198, l. 9r–9v; atvirlaiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. 9r spausdintas užrašas: „ATVIRUTĖ“ ir tęsimas laiško tekstas, l. 9 v. tekstas; 13,8 × 9,1; rašyta juodu rašalu. Adresuota l. 9r: „Jos Malonei / Pil. G. Petkevičiūtei / Zitos g. Giedravičiaus namai / Panevėžyje“. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant pašto ženkle už 15 centų: „KAUNAS, 31. [0]1 [19]23“, gavimo: „PANEVĖŽYS, -1 II.[19]23“.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, *Raštai*, t. VI, *op. cit.*, p. 325.

28. GABRIELEI PETKEVIČAITEI-BITEI, KAUNAS, 1928-01-31

1928. I–31.

Ponia! Dievas aiškiai Tamstą favorizuoja: gavau paskutiniuosius iš „Lietuvos“, beto, aukščiausiu „rarifu“ po 25c. ir... reikėjo tuo pasirūpinti prieš N. Metus, kai uždaroma knygos. Honorarą išprovokavau iš

¹ *cor ę pro ę*

² *dist*

Jokanto ir Bagdono. Eilutes, pats suskaičiau, rodos, gerai. Paštui 2 litu.
Kun. Juozas

AUTOGRAVAS: *LLTI BR*, in: „Laiškas ir 3 atvirl. Bitei dėl jos kūrinių ir kt.“, f. 30, b. 1198, l. 12r–12v; perlaidos kvitas su tekstu.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. 12 r. perlaidos kvito duomenys: „NUPIAUNAMASAI LAIŠKELIS / 685 Lit. 50 ct. / Perlaidos suma / Siuntėjo adresas / *Kan. J. Tumas / Aleksoto g. / N 6.*“ (kursyvu išskirta Tumo ranka užpildyta kvito dalis), l. 12v spausdintas užrašas: „RAŠYMU!“ ir tekstas; 5,2 × 11; rašyta juodu rašalu. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas: „KAUNAS, 31. [0]1. [19]28“; gavimo antspaudas: „PANEVĖŽYS, -1. II. 28“.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: į tą pačią dieną siųstą Tumo laišką su informacija ir perlaidos laiškėlį Petkevičaitė-Bitė atsako 1928-02-02 aiškindama apie sunkią savo finansinę padėtį dėl prastėjančios sveikatos ir kokią svarbią pagalbą suteikė gautas honoraras (Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, *Raštai*, t. VI, *op. cit.*, p. 326–327).

29. GABRIELEI PETKEVIČAITEI-BITEI, [KAUNAS], [1928-04]

J. M. Gabrielei Petkevičaitėi

Šį šeštadienį (IV-21) 14 val. mano bute keliolika rašytojų jub. Vydūnui pagerbti kelia kuklius sudėtinius pietus ir kviečia T. dalyvauti, jei iki tam laikui būsi¹ Kaune.

Lauksiu atsakymo.

Gerbdamas T. – JTumas

AUTOGRAVAS: *LLTI BR*, in: „Laiškas ir 3 atvirl. Bitei dėl jos kūrinių ir kt.“, f. 30, b. 1198, l. 11r–11v; vizitinė kortelė.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] centre juodas spausdintas užrašas: „Kan. Juozas Tumas / Liet. Univ. Docentas“; 11 × 6,7; ant vizitinės kortelės rašyta mėlynu rašalu. Visas l. 11r smulkiai pieštuku prirašytas rusiškai ne Tumo ranka; neryškios sąvaržėlių rūdžių žymės.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: datuota pagal Vydūno gimimo metus ir tuo pačiu klausimu vykusį susirašinėjimą su Pleiryte-Puidiene (žr. laišką nr. 290); lokalizuota pagal vizitinės kortelės turinį.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ *cor s pro t*

30. [MYKOLUI EUSTACHIJUI] BRENŠTEINUI, [VILNIUS], 1920-03-13

Baigdamas darbą Tamstos vedamame knygyne, tariau ačiū už pagalbą.
Kun. J. Tumas

AUTOGRAFAUS: ŠAM, GEK 16301, l. [1r–1v]; raštelis ant atvirlaiškio blanko.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS L. [1r] Juozo Tumo-Vaižganto fotografija ir užrašas: „Kun. Juozas Tumas“; l. [1v] spausdinti užrašai: „LAIŠKELIS. / CARTE POSTALE. / POCHTÓWKA. / ОТКРЫТОЕ ПИСЬМО“, adresato duomenys ir tekstas: 13,5 × 8,3; rašyta juodu rašalu. Adresuota: „Jo Sveikatai / Ponui Brenšteinui / Vilniuje“; be pašto ženklų ir antspaudų. Visame lape pirštų antspaudų žymės; l. [1v] centre antspaudas su užrašu: „Aušros“ muziejus / Šiauliai“, dešiniajame viršutiniame kampe pieštuku: „R141“ – signatūros numeris.

ADRESATAS: daroma prielaida, kad Tumas galėjo naudotis tuo metu Stepono Batoro universitete bibliotekininku dirbusio ir rankraščių skyriui vadovavusio Mykolo Eustachijaus Brenšteino paslaugomis.

LOKALIZACIJA: vieta priskirta darant prielaidą, kad rašyta pasinaudojus Brenšteino paslaugomis Vilniuje, kur jis gyveno ir dirbo.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

31. ANDRIUI BULOTAI, KAUNAS, 1924-05-26

Kaune, 1924 m. geg. 26 d.

Gerbiamasis Pone!

Dundzila pasigyrė man leisiąs visus Zemaitės raštus. Visi¹ labai laukia jų. Hum. M.² Muziejus turi vieną Z. autografą: [„]Stebuklingasis Dakaras[“]³, dviejų veiksmų komedija, parašyta 1913 m.[.]⁴, su antspaudu: Къ представленію признано неудачнымъ⁵. Ar Jūsų rinkinyje yra šis veikalas? Jei nėra, Muziejus jums paskolins originalą.¹

Hum. Mok. Fak. Muziejus prašo visus Zemaitės ranka rašytus lapelius, ligi tik jie bus atmušti ar šiaip jau nebereikalingi, įdėti dalimis į jo spintas konservavimui. Muziejaus Vedėjas docentas J. Tumas

¹ cor V

² Hum[anitarinių] m[okslų] fakulteto]

³ orig om

⁴ orig om

⁵ rus = pripažintas netinkamas statyti

AUTOGRAFIKAS: *LLTI BR*, in: „Laiškas Bulotai, A. Žemaitės, J. Rankraščių reikalui“, f. 3, b. 311, l. [1r–1v]; atvirlaiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] spausdintas užrašas: „PASAULINĖ PAŠTO SĄJUNGA / UNION POSTALE UNIVERSELLE / LIETUVA * LITHUANIE / ATVIRUTĖ – CARTE POSTALE“; kairiajame viršutiniame kampe vytis, dešiniajame viršutiniame kampe pašto ženklas už 15 centų, adresato duomenys, l. [1v] tekstas; 13,6 × 8,9; rašyta juodu rašalu. Adresuota: „Jo Malonybei / Pris. adv. Andriui / Bulotai / Mariampolėje“. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant lietuviško pašto ženklo neįskaitomas, šalia geriau įspaustas: „KAUNAS, 26. V. [19]24“, gavimo: „MARIJAMPOLE, 27. V. 1924“. l. [1r] du antspaudai (vienas ant Vyčio, kitas dešiniajame krašte po pašto ženklu) su užrašu: „VILNIAUS / LITERATŪROS / MUZIEJUS“; kairiajame apatiniame kampe antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS / №.....Ser.....“; dešiniajame krašte pieštukas: „JŽ-3117“ – signatūros numeris, kairiajame krašte po Vyčiu kita signatūra: „Inr 468“.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

- ⁱ Andrius Bulota po Žemaitės mirties ėmėsi leisti jos raštus. Laiške minima vieno veiksmo komedija „Stebuklingas daktaras“, publikuota: *Žemaitės Raštai*, t. III, A. Bulotos leidimas, Kaunas: Mariampolė, 1927, p. 64–94; minimas Žemaitės autografas saugomas *VUB RS*, f. 1, b. D203.32.

32. OVSEJUI BUNIMOVICIIUI, LAIŽUVA, 1912-05-18

Лайжево, Ков. г.

Proszę mi zakomunikować warunki nabycia „Wielkiej Encyklopedyi Powszechniej Ilustrowanej“, zaczynając od 37 tomu. 36 tomów posiadam, ale nieoprawnych. Czy posiadacie okładki do nich i w jakiej cenie? Czy skończono druk tej encyklopedyi? W ogóle, proszę poinformować mię o swem przedsiębiorstwie – jakie jest opłacanie ratami drugich dzieł.

Ks. ¹ Józef Tumas, Proboszcz¹

18 / V / 12

Vertimas

Laižuva, Kauno g.

Prašau man pranešti apie „Didžiosios Iliustruotos Visuotinės Enciklopedijos“ įsigijimo sąlygas, pradėdant nuo 37 tomo. 36 tomus turiu, bet be viršelių. Ar turite jiems viršelius

¹ *sign rub graph*

ir už kokią kainą? Ar šios enciklopedijos spausdinimas jau baigtas? Apskritai, prašau mane informuoti apie Jūsų įmonę – kaip galima mokėti dalimis už kitus veikalus.

Kun. Juozas Tumas, Klebonas

Vertė Joanna Tabor

AUTOGRAVAS: *LMAVB*, in: „Tumas Juozas – Vaižgantas – Ausiejui Bunimovičiui“, f. 7, b. 206, l. 1r–1v; atvirlaiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. 1r centre raudonas užrašas: „ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА“; kairiajame viršutiniame kampe carinės Rusijos imperijos herbas, dešiniajame spausdintas pašto ženklas už tris kapeikas, l. 1v tekstas; 14 × 8,9; rašyta juodu rašalu. Adresuota l. 1r: „Г^н Овсе́й / Буни́мовичъ / Вильно / Гео́ргіевскій просп“¹. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant spausdinto pašto ženklo už 3 kapeikas: „ЛАЙЖЕВО, 18-5-12“; kiek toliau antspaudas pakartotas, tarp jų įterptas susiliejęs gavimo antspaudas, data įskaitoma: „19 5 12“ L. 1r kairiajame krašte įstrižai kita ranka juodu rašalu: „odpis[...]“² / 19/V 912 [...]“³. L. 1r kairiajame viršutiniame kampe mėlynu rašalu: „206.T-IV“, l. 1v dešiniajame viršutiniame kampe įspausta: „19. MAJ 1912“.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

33. PRANCIŠKUI PETRUI BŪČIUI, STAKIAI, 1906-06-23

Stakiuose
23/VI/06.

Maloningasis Kun. Pranciškau!

Girdžiui Tamstą esant Gelgudiškėje, o dr Civinską Plokščiuoseⁱⁱ. Vis tai artimosios parapijos. Daviai apie tai žinią į Kauną, užkviesdamas susitelkti visiems pas mane paviešėtų, pasilinksmintų, o gal ir rimčiaus pasiplepėtų. Gavęs nuo jų kokią žinią, neatsisakyk aplankyti mane – pustelninką-girininką. Iš Raudonės tik 9 viorstai. Nesulaukdamas jų pats nušoksiu: per Nemuną ir ten jus разнесу⁴! Caveant⁵! Bet ir šeiپ jau, jeigut kuomet nors imtumete nuobuodžiuoti, šoktelėkite dla rozmaitości⁶; joguei būsite mylimu svečiu, apie tai, rodos, nėra ko šnekėti[.]⁷

Jūsų tarnas, Kun. JTumas

¹ rus = Ponui Ovsiejui / Bunimovičiui / Vilnius / Georgijaus prospektas.

² ill 2 lit, greičiausiai taip pažymėta atsakymo faktas ir laikas.

³ ill

⁴ rus = išplūsiu

⁵ lot = tebudi

⁶ lenk = dėl įvairovės

⁷ orig om

AUTOGRAFA: *LLMA*, in: „J. Tumo-Vaižganto laiškas Pranciškui Būčiui“, f. 373, ap. 1, b. 3, l. 1r, 1v–2v be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant violetine spalva liniuoto popieriaus dvilapio su vandenženkliais: l. 1: „MILLS“; po užrašu greičiausiai fabriko ženklas, l. 2: „DOBRUSH“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,3 × 27,4. Dvilapis nėra pilnas, l. 2 labai nelygiai atplėšta apatinė dalis iki vidurinėsios lenkimo linijos, visame lape lamdymosi žymės, kraštai patamsėję, apatiniai kampai aplankstyti, vidurinė lenkimo linija su smulkiais įplyšimais; l. 1v apatiniame dešiniajame kampe pieštuku: „F373, ap. 1, b. 3“ – signatūros numeris.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

-
- ⁱ Sprendžiant pagal vardijamų vietovių atstumus nuo Stakių, turėtų būti kalbama apie Gelgaudiškį. Plokščiai yra visai šalia Gelgaudiškio, Stakiai – kitapus Nemuno. Pranciškaus Petro Būčio dėdė kunigas Pranciškus Būčys tuo metu buvo Gelgaudiškio klebonas.

34. PRANCIŠKUI PETRUI BŪČIUI, KAUNAS, 1927-09-06

Kaune, 1927 m. rugsėjo 6 d. Kopija.

Tėve Generole! Šiandei per posėdį Vyr. K. V. C.¹ Taryboje Tamsta kelis syk pakartojai, mano pamokslas, išlydint dr. Joną Brundzą iš Palangos, katalikiškuoju atžvilgiu „(apie tai buvo kalbama)“² smirdąs, „stinkt“. Parėjęs namo, aš jį „Lietuvio“ N189 dar kartą paskaičiau. Zodžiuose „Katalikų Kanonai pastovūs, to jam nebūtų paveliję. Kaip jis būtų taip padaręs, aš nenumanau; mums svarbu jo pastangos“³ le-galizuoti santykius su nelaisva, aš nematau ir nejaučiu smirdėjimo; tai reiktų man įrodyti, geriausia viešai, kad ir kiti vengtų to, kas Šventąją Katalikybę kuoneveikia. Lieka mano, tikrai, perromantiškas žuvusio asmens nubaltinimas. Jei tai kenktų visuomenei, smirdėtų. Bet jei aš, aiškiai atsikąęs teisėjo rolės, panorau, kad nabašninko atminimas nebūtų biaurus, tai toks dalykas smirdėtų neturėtų; daugiau būtų smarvės, jei būčiau aikštėn iškėlęs tuos faktus, kurių aš, deja, nežinojau ir tik³ iš Tamstos pirmąsyk išgirdau. Apie nabašninkus arb--a gerai arba vi-

¹ Vyr[iausioje] K[atalikų] V[eikimo] C[entro]

² *ins sup*

³ *cor*

sai nieko. // [182] O Brundza buvo tikrai gerbiamas, kol neįklimpo į tą nelaimingą ir neleistiną meilę su moteriške labai menkos moralės vertybės. Palangoje buvo versija, kad Romanienės su Brundza pirma būta susitarta praveisti separaciją, o paskui ieškoti priemonių susituokti: katastrofą pagreitinę (vaiko išsiuntimą į Ameriką) ne Brundzos, bet... vieno, deja, lovelaso kunig[o]¹ laiškas amoureuse; pusę jo Romanienė prarijus, o pusę likusi Romanui. Nujau², bene tik ta pusė figuruos teisme; tada tikrai visiems mums pasmirs.

Aš rimtai prašau Tėvą Generolą man ir kitam Tarybos susirinkimui įrodyti, leidžiant man oponuoti, kad minėtasis mano pamokslas tikrai pasmirdęs. Jį sakydamas pašalinių tikslų aš neturėjau, o Brundzą pažinčiau tokį, kokį nupiešiau.

Kan. J. Tumas **AUTOGRAFA: VUB RS**, in: „Kn. J. Tumo rankraščiai“, f. 1, b. F58, p. 181–182; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant liniuoto popieriaus lapo dantytu viršutiniu kraštu, lenkimo žymių nėra; 21,9 × 26,8, dėl įklijavimo į bylą pirmasis matmuo apytikris. Kairiajame krašte skylės, rodančios ankstesnį įsegimą; lapo viršuje beveik per vidurį antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS / № 3059 Ser.____“; numeris įrašytas žaliu rašalu; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: iš išlikusios Būčio atsakymo galima matyti, kaip jis reagavo į kaltinimą ir kokių pagrindų kilo diskusija: „Visai neatsimenu, kad vakar KVC Valdybos posėdyje, kalbėdamas apie Tamistos straipsnį, pavartočiau žodį „stinkt“. Bet neužsiginsiu tą sakęs, nes Tamistos liudymą pripažįstu pilnai. Pripažinęs faktą, kad teip išsitariau, aš visgi kitaip imčiau jo vertę. Jeigu aš būčiau kalbėjęs apie rimtas tikybai ar dorai padarytas kaltes, tai nebūčiau vartojęs vokiško žodžio. Aš, matomai, išitariau draugišką šipatavimą, deja, nevykusį. Šipatauti galima tik teip, kad niekas, ypač tas su kuriuo šipatauji, kad nepasižeistų. Aš Tamistą pažeidžiau, todėl pripažįstu savo šipatavimą netikusių ir nuoširdžiai atsiprašau.“ (l. [1r], Pranciškus Petras Būčys, Kaunas, Laisvės al. 61, 1927-09-07, in: *VUB RS*, f. 1, b. E116, Nr. 2, l. [1r-1v]). Toliau savo laiške Būčys kelia klausimą, ar „pridera kunigui pamokslu ir spausdintu žodžiu girti lojalumą vyro, vedusio meilingą korespondenciją su svetima pačia ir žuvusio iš jos teisėtojo vyro rankos. Aš nespecialistas pastoralinės teologijos, bet man mano širdies instinktas sako labai aiškiai: „Ne“. (*Ibid.*) Būčio laiško pirmojo lapo viršuje įrašas Tumo ranka: „Atsakyta ilgai, konfidenciališkai apie kat. taktą IX-9“.

ⁱ Kan. J. Tumas, „Išlydint dr. Joną Brundzą iš Palangos. (Pamokslas, pasakytas išlydint d-ro Brundzos kūną iš Palangos)“, in: *Lietuvis*, 1927-08-26, Nr. 189, p. 2.

¹ *def*

² *vid, orig def*

35. PELIKSUI BŪGAILIŠKIUI, VILNIUS, 1908-10-18

Spalių m. 18 d. 1908 m.

N° 149¹

Jo Sveikatai

Ponui Peliksui Būgailiškiui

Peterburge

Išsiunčiame Tamstai prašytą paliudijimą, nors jis nieko nesvers: spaudos biuras² teįleidžia dienraščių korespondentus. Šį mėnesį manysimės patįs su Duma³. Ilgainiui gal ir pasinaudosime Tamstos darbu.

Su pagarba: KgJTumas

AUTOGRAFAS: *VUB RS*, in: „Kn. J. Tumo laišakai“, f. 1, b. F562, Nr. 4, l. [1r], l. [1v] be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto gelstelėjusio *Vilties* redakcijos blanko su tinkliniu vandenženkliau, kairiajame lapo kampe spausdintas užrašas: „VILTIES“ / REDAKCIJA IR ADMINISTRACIJA / VILNIUS / DIDŽIOJI GATVĖ, N° 23“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,5 × 28. Kairiajame lapo krašte dvi skylamušio skylės, kairysis apatinis kampas nuplėštas, suklijuotas tuo pačiu baltu popieriumi, kuriuo laiškas įklijuotas į archyvinę bylą, išorėje likusios lenkimo linijos nusidėvėjusios, patamsėjusios, visame lape lamdymosi žymės; l. [1r] viršuje įstrižai juodu rašalu, spėtina, kad Tumo ranka parašyta: „Bus“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

36. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, MOSĖDIS, 1895-12-30

Garbingas Broli Kristuje!

Gyvendamas Šąsiedijoje su malonum kun. Domininku, gavau žinoti apie pagirtina ir geistina užmanymą. K[ie]k⁴ mano mažos galės leis, prisidėsiu prie to dalyko savo darbu, o labiausei suradimu tokių, kurie szeitp-ne teip galėtų sandarbūties.

¹ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

² *cor a*

³ *orig Du ma*

⁴ *orig def*

To dalyko svarbumas neiszipasakytai apsunkena patį darbą; ant kiekvieno žingsnio kilsta tiek keblūmų, kad isztikro kartais nusimynimas pagauna. Vienog mėginsimes mes, jei jau tie, kam Dievas davė tikrai užtenkancias dovanas, nenori tūmi užsiimti. Gal kas isz to ir bus.

Užsiminus apie tūs mūsų „galinczius“, ar negalima būtų Szviesiausio dvasiszko ūlumo pajudėti? Dūkime teip: praneszant anam, kad szventas iszkilmingas darbas įkrenta į profanų // [lv] nagus ir vienas Dievas žino, kiek nepadorumo gali isz to kilti. Ar negalima būtų „zapobiedz temu“¹ par protingą dalyku² užsiemimą? O kasgi gali [b]uti³ protingesniu, kaip... Zinau, tiesa, kad puikybė toki yra nū Szviesiausio (Bar.⁴), taigi nors ūlumas apie⁵ tikėjimo dalykų grynumą tegul atitraukia Aną nū matematikos. Sze tau ir asketas – leidžia laiką veltū: nē Dievui ant garbės, nē žmonėms ant naudos. O gal tai yra tiktai dengtuvas?¹

O gal dūkime Jam pakajų: toje valandoje ne tas man rupi. Neužilgo pradėsime rasztais vylioti sandarbininkus; tamę dalykę reikalinga yra mums žinia, ar galime kiekvienam prižadėti dispensą skaityti nekatalikų vertimą, ar pasakyti, kad kiekvienas sau praszytų. Tas būtų // [2r] labai nepatogu, ir darbas užsiturėtų: žinai, jog, kaip musiszkei sunkei yra pakrutinami: trauks, kasysies par isztisus metus. Reikia aniems visa sutaisyta padūti, tai gal teiktųs ką-neką padaryti, kaip toje tinginio pasakoje: paguldyk⁶ manę, apklok manę, o užmikt – tai jau asz pats užmigsiu! Sziūmi prie Tamistos ir kreipiūs, praszydamas gauti ir mums atleisti žinią, ar galės Jo Mylista Kg. V.ⁱⁱ dūti dispensa dvideszimcziai⁷ vienu kart praszan? Ar tariu, kad galėtų dūti, jog tai bus tikrai „zbiorowa jednostka“⁸, naudosys gi tiktai quantum est ad hoc necessarium⁹. Lauksime veikai atsakymo.

Tūtarpu teikkis priimti nū manęs dienoje Naujų Metų teip szirdingą linkėjimą ateitėje laimės ir liūsesnio // [2v] gyvenimo, kokį gali

¹ *lenk zapobiec temu* = užkirsti tam kelią

² *cor u*

³ *orig def*

⁴ Bar[anausko]

⁵ *p del* kite

⁶ *a del* a

⁷ *p del* , aut

⁸ *lenk* = kolektyvinis vienetas

⁹ *lot* = tiek, kiek būtina

turėti žmogus, suprantas artymo nelaimingumą, labiausei tokio naudojimo, kokiū esi.

Kg. Jūzapas Tumas. Mosėdies
Kamendorius.

30/XII 95.

P. S. Tamista negalėsi atsisakyti nū sandarbininkystės: iszsirenk sau kokią dalelę ir dūk žinių. Teipogi reikėtų Tamistai tą patį padaryti su Szimaiczium, Dirginczium, Prunckieczium ir Byląⁱⁱⁱ; tegul ir anie sutiks truputį pasidarbūti dėl visų gero. Jiems patogiaus¹ yra esant vienoje kupetoje dirbti ir pasirokūti.

AUTOGRAFA: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 1, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant į dvilapį sulenкто popieriaus lapo su tinkliniu vandenženkliu; lenkimo į keturias pailgas dalis žymės; sulenкто matmenys: 13,2 × 21. Dvilapis perplyšęs į atskirus lapus: l. [1] įklijuotas į bylą balto popieriaus juosta, l. [2] atplyšęs, kairysis apatinis kampas likęs prie įklijos; kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [1] kairysis apatinis kraštas įplyšęs; l. [2] smarkiai susidėvėjęs, kraštuose smulkūs įplyšimai, viršuje išplėstos popieriaus dalys, kampai aplankstyti; l. [2v] ties išorėje buvusiomis lenkimo linijomis popierius nusidėvėjęs, purvinas; l. [2v] likęs laisvas popieriaus plotas užpildytas kita ranka rašytais užrašais: a) l. [2v] viršuje, iki Tumo teksto kito atspalvio juodu rašalu penkios eilutės sunkiai įskaitomo prancūziško teksto, b) po Tumo parašu tuo pačiu rašalu dvi eilutės, kuriose pažymimos greičiausiai kažkokių knygų tomų kainos frankais, c) po Tumo *post scriptum* atvirkčiai jo tekstui dar kito atspalvio juodu rašalu beveik neįskaitomos keturios eilutės, d) po šio neįskaitomo sakinio dvi eilutės pieštuku; l. [1r] dešiniajame viršutiniame kampe juodu rašalu: „13/10“ – ne VUB RS signatūra.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Aistė Kučinskienė dar prielaidą, kad kalbama apie *Graudžių verksmų* vertimą į lietuvių kalbą, kurio ėmėsi Antanas Baranauskas (versti pradėjo 1897 m., publikuota kaip *Tėvynės sargo* priedas 1899 m.). (Aistė Kučinskienė, *Kultūrišku keliu: Juozo Tumo-Vaižganto laišakai*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2019, p. 60).

ⁱⁱ Iš konteksto galima spėti, kad santrumpa V. nurodo ne asmenvardį, o pareigas, t. y. Vyskupas. Žemaičių vyskupo pareigas tuo metu ėjo Mečislovas Paliulionis.

ⁱⁱⁱ Spėjama, kad turimi omenyje Julijonas Šimaitis, Juozas Dirginčius, Kazimieras Pronskietis, Juozas Byla, visi jie laiško rašymo metu ėjo pareigas Kaune, laiške Tumas užsimena, kad patogiau dirbti neskiriamiems didelio atstumo.

¹ cor tog

37. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, [KULIAI], 1898-11-17

Maloningasis Jo Mylistele!

Porą eiliavimų su dedikacijoms Mair¹ ir Vaiszg² apturėjau. Iš pradžios недоумѣвалъ³, paskui susigėdau, o dar paskui paraudanačiau: gal išz kontentumo. Ar szeip, ar taip už dedikaciją acziu; skaitau sau už didelę szłowę⁴. –

Turiu reikalą. Kaip žinai, mirė a. a. Kun. Lydeika (rodos 26 d. rugsėjo m. Ar tiesa?), vyrs paprastos iszvaizdos, bet nepaprastos duszios. Asz jį vos-vos tepažinau, vieną patį kartą tesimacziau. Paminėjau, bet labai neužtektinai⁵. Benepimestum, dar // [1v] keleto atminimų: Tamsta⁴ aną gerai pažinai ir jisai buvo Tamstai labai prilankus. Nėkokių biografiszkų žinių neturėjau ir negaliu gauti, nors kreipiausi į keles vietas. Jisai man sakė Tamstai įduosiąs keletą savo sakmių. Beneturi? Kur jos?ⁱⁱⁱ Neabejoju, jog ir dar szį tą paliko, nes man buvo prižadėjęs padaryti. Apie nieką nežinau. Tai vienas dalykas.

Antra, suvokk, kur dingo Kun. Butkevicziaus (isz Karmel.⁵) rankaszcziai, ypatingai „Apeigos“, arba Ceremonijos Lunkevicziaus. Turiu // [2r] ant jų paskirtą kasztą (400 rs) specijalizkai ant „apeigų“, o kas grįž paskui, tai jau man. Labai norėczio gauti. Kitados asz jas turėjau, bet a. a. Barauskis atėmė; asz jam į rankas nedaviau (gal pyko, nežinau) bet padėjau į biblioteką; paskui prasziau kad man atsiųstu perveizėjimui. Bibliotekorium buvo K.⁶ Szvotelis; neprisiuntė, nors pažadėjo; szendien jis be proto – nebegal besuvokti; jo namuose nėra[.]⁷ Gerai butu perveizėjus biblioteką, pasiteiravus tų, kuriems teko nabaszzninko „Butk.“⁸ palaikai, ypatingai kningos. Apart Apeigų dar buvo apie 6 sąsiuvų, gra- // [2v] žiai raszytų^{iv}. Gerai butu, kad žinoczio isz eilios bibliotekorius nuo Szvotelio laikų, bene suvoczio, kaip norints. Butu naudinga visiems, o man prie to dagi skanu. –

¹ Mair[oniui]

² Vaiszg[antui]

³ rus = suglumau; nesusigaudžiau; stebėjausi.

⁴ cor fl pro a

⁵ Karmel[itų]

⁶ K[unigas]

⁷ orig om

⁸ ins sup

124 rs. pakvituoti – nebesirupink. –

Sznapszcziui rasziau rasztą, atsako nėra. Isz szalies girdėjau, buk jis man szį tą siuntęs: nieko negavau, apart „žinių apie kun. Bil.“^v Bene teiktumis paklausti jo, ar daugiau nieko nesiumtė. –

Ką bedaryti su „Tėve mūsų“ ir su „Nekaltybę“^{vi}, kuriuos įdaviau ten? Reiktu paaukti dar: jei leis spaudą, atsiimsime, jei neleis – turėsiu ten savo žmogų.

Su augsztą guodonę – nužemintas tarnas Juzas

17/XI/98.

AUTOGRAFAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišškai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 2, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant į dvilapį sulenkto gelsvo popieriaus lapo su tinkliniu vandenženkliais; lenkimo į tris pailgas dalis žymės; sulenkto matmenys: 13,2 × 21. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; dvilapis iš apačios pradėjęs plyšti perpus; l. [1r] dešiniajame viršutiniame kampe juodu rašalu: „13/11“ – ne *VUB RS* signatūra; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

LOKALIZAVIMAS: lokalizuota pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ A. J. [Adomas Jakštas], „Maironiu, / Perskaiczius jojo „Pavasario balsus.“, in: *Tėvynės sargas*, Nr. 12, 1898, p. 5–6; A. J. [Adomas Jakštas], „Litvomanai. Jo Mylistai Vaiszgantui paveda A. J.“, in: *Tėvynės sargas*, Nr. 1, 1899, p. 4–7.

ⁱⁱ *Tėvynės sargo* skiltyje „Paminėjimai“ paskelbtas tekstas: „A. a. kun. Lydeika, Suginczių Filial. (Aldonas)“, in: *Tėvynės sargas*, Nr. 12, 1898, p. 6–9.

ⁱⁱⁱ Juozo Lideikio rankraštis saugomas su nuoroda „Iš Lit. Muziejaus“; tad galima daryti prielaidą, kad Tumas jį gavo (*VUB RS*, „J. Lideikio saktmės“, f. 1, b. D373, l. 1–23).

^{iv} Savo tekste apie kunigą Pranciškų Butkevičių Tumas mini pradingusių rankraščių istoriją: „Kiek knygų kun. Pr. Butkevičius yra į lietuvių kalbą išvertęs ir išspausdinęs, man neteko patirti. Tik jam dar tebeesant gyvam, aštuoni ar net dešimts gerai aptaisytų rankraščių buvo patekę į mano, dar tuomet klieriko, rankas. Aš buvau sumanęs jas spaudai prirengti. Vieną patį didįjį rankraštį kun. Lunkevičiaus: „Išguldymas Bažnyčios Apeigų“ jau buvome beperrašinėję, kitos laukė savo eilės ir taip kažin kur dingo ten pat Kauno kunigų seminarijoje. Manau, visus veikalus buvus verstinius, asketinio turinio. Literatinė jų vertybė nedidelė.“ Šio teksto pabaigoje Tumas teikia P. S., kur nurodo, jo vadinamoje Kauno kunigų seminarijos bibliotekoje surastus rankraščius. (*Vaižganto Raštai*, t. 11, Kaunas: Hum. Mokslų fakulteto leidinys, 1929, p. 218–219). Laiške minima: Jan Ludwik Łunkiewicz, *Wykład obrzędów i religijnych zwyczajów rzymsko-katolickiego Kościoła, ze względu na ich duchowne znaczenie* (1851).

^v Margalis [Juozas Šnapštys], „Kun. Aleksandras Bilekevicius, Kauno Kamendorius“, in: *Tėvynės sargas*, op. cit., p. 10–14.

^{vi} Gali būti, kad kalbama apie Mikalojaus Akelaičio *Tewe musu: Malda Wieszpaties iszganytojaus* (1860) ir Antano Vytarto knygą *Nekaltibė. Augsztibė ir gražibė tos cnatos* (1887, pakartota Tilžėje 1906 m.).

38. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, [KULIAI], 1899-06-08

Malonus Pone!

Jau iš kalno dziaugiamės laukdami Tamstos atsilankymo. Sztai aspirantas uz mūsų parakvijos, kurs po egzaminų grįž namos. Teikkis dėlto įduoti jam žinėlę, kuomet turime laukti, kad galėczio pasikviesti ir Kun. Domininką. Apsimislyk, kaip važiuosi, tai asz galėsiu arklius kur norints pristatyti.

Rasztuką gavau. N4. yra mažas iš priešasczių, man pacziam nežinomų, nes medegos esu pristatęs užtektinaiⁱ. // [1v] Praszmatnių daiktų, kaip matai neturiu, ale tokių, kokius randi, užtenka, ypatingai, kad daugumą prisiuncziamųjų perdirbi ex radice¹ su tam tikru praplatinimu.

Jusų su grobais

Juozas

8/ VI 99.

AUTOGRAFA: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laiškai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 8, l. [1r-1v], [2r-2v] be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant į dvilapį sulenkto popieriaus lapo su tinkliniu vandenženkliau; lenkimo į keturias pailgas dalis žymės, sulenkto matmenys: 13,2 × 21,1. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [2v] po lenkimo išorėje likusi laiško dalis patamsėjusi; lenkimo linijos nusidėvėjusios; l. [2] per viduriniąją lenkimo liniją popierius smarkiai įplyšęs; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/14“ – ne VUB RS signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

LOKALIZAVIMAS: pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Turėtų būti kalbama apie *Tėvynės sargo* numerį, kurio apimtis – 36 puslapiai, anks-tesni metų numeriai – apie 60 puslapių ar net didesnės apimties.

¹ lot = iš šaknų, iš pagrindų

39. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, [KULIAI], [1899-08 / 09 PATI PRADŽIA]

Patsai Viešpats įkvėpė Tamstai tokią krikščioniškai-pat[r]ijotišką¹ mislį! Dėl to, nėra ko mėtyti ant kitų išpildymą to,² ką patįs veikiaus padarysime. Taigi, turi ar neturi laiko, tuojaus parašyk lotyniškai-lietuvišką adresą, kuri jau gatavą pristatysiu Susivienijimui. Jie patįs nemokės parašyti, kaip reikiant, o jūs in gremio³ galite ciceroniškai ištaisyti. Ant galo, če ne tiek ciceronismo, kiek širdingumo ir religiškos dvasios⁴ reikia. „[...] Sarg.“⁵ ir tą adreso projektą įdėsiu į S.⁶ „Gyvenimus“ gi – atskiramę⁷ priedę, kad galėtu didesniame⁸ skaitliuje prasiplatinti. // [1v]

Tam dalykui truksta prakalbos, kurią teipogi kuoveikiausiai patiek, trumpą, bet gana išreiškiančią 1° priedermę kiekvieno krikščionio kelti iš užmiršimo ypatas, kurios švietė mums paveikslu tobulystės ir širdį buvo mums atidavę[.]⁹ 2° naudą dėl tautystės: a) suspaustiems¹⁰ – pašalpa b) užmirštiems priminimas¹¹ apie savę. Reikia teip taikyti, kad ir [Š]¹². Tėvas galėtu paskaityti, nes prie adreso bus pridėta ir ta kningelė. Taigi: 1° adresas, 2° prokalba ir 3° gyvenimai turi¹³ padaryti vieną cielybę, nors tuotarpu adr. bus atskirtas. Meldžiu, karštai meldžiu nepamiegoti // [2r] porą nakčių, nes iš pusiau atlikto darbo – nieko nebus, o asz – lotyniškai nemoku (viskas bus pusiau lotyn. – pusiau liet.). Nereikia gailėtis pagyrimo lietuviško krikščioniškumo, kokį vargiai kamę rasi, ir noro tobulinties, idant pasirodytu verti szelpimo; separatizm[.]¹⁴ būtina reikalingas dėl gero religiško stovio, nes dabar laikydami mus už

¹ orig om

² del esnio

³ lot in gremio legis = įstatymo glėbyje, t. y. saugomas, kontroliuojamas teisės.

⁴ cor v

⁵ ill 3 lit

⁶ [„Tėvynės] S[arga“]

⁷ a del vid skiu

⁸ cor pri d

⁹ orig om

¹⁰ a del nu

¹¹ a del at, cor pri pro m

¹² orig S, [Šventasis]

¹³ cor u

¹⁴ a del kaipo, orig om, separatizm[as]

lenkus, tuom pačiu atsmama nuo relig. Šviesos¹, kad lenkiškai nesu-
prantame.

Kokį padėti apskritą antgalvį,² kad reikštu ir kas yr, ir dėlko yr?
Kokį padėti antrašą ant kiekvieno dalyko? Reikia teip pasakyti, kad
reikštu, jog šiuom³ tatai⁴ lietuviai nori padaryti atminimą sukaktuvių
19 amž. Krikščionystės, ilgai tverenčiu // [2v]

Lietuvių Balsas

iš priežasties Jubiliejaus [e]tc.⁵

Dieną-naktį melsiu Tamstai įkvėpimo; man⁶ rodos, kad ir tuo-
du mūsų patrom nepaniekins mūsų rupesčio, sujungto su jų garbė.
Gera butu, kad apturėčio viską lig 17 d. septembris. Jug če⁷ rašymo
nedaug, lai⁸ tik sensas bus kuogeriausias: vieno rašyto „didelio“⁹ lakšto
ant abiejų dalykų gana.

Visą širdį ir viltį padėjęs

Jūsų Juozas

P. S. Antrąjį raštą (isz Zeimės) a[š]¹⁰ gavau.ⁱⁱ – Lideikio gyvenimas be
galo pamokinantis.

Zadu įtaisyti kvartalinį laikr. „Zinyčia“ dėl mokytesniųjų. Ten ir
Lid. tilpsⁱⁱⁱ.

AUTOGRAFAI: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambraus-
kui“, f. 1, b. E118, Nr. 20, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant į dvilapį sulenkto popieriaus
lapo su tinkliniu vandenženkliau; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenkto matmenys:
13,2 × 21,1. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradur-
tos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [2r] viršuje juodu rašalu: „13/30“ – ne VUB
RS signatūra; l. [2r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; l. [2r] viršuje
gavėjo (?) ranka juodu rašalu smulkiu, sunkiai įskaitomu braižu: „Garbus kun [...]“¹¹,

¹ *cor* *ś* *pro* Sz

² *cor* , *pro* ?

³ *cor* *ś* *pro* sz

⁴ *p* *del* norime

⁵ *orig* *è*

⁶ *a* *del* nes

⁷ *p* *del* ill

⁸ *a* *del* tik

⁹ *ins* *sup*

¹⁰ *ill*

¹¹ *ill* 1 *ver*

Įau Apsigyveno kaime [dar]¹ jauna lietuvaitė [...]² Jabaite, kuri gan pygiai ir puikiai siuva visus baznytin rubus. Teikkites patarti žodį aplink kunigams, kad prireikus darsyk pas ją kreiptus.“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta, įklijuotas netaisyklingai, atvirkščiai sulenktas, todėl byloje l. [2r] atsiduria l. [1r] pozicijoje, šiame leidime laiškas pateikiamas tokia tvarka, kokia buvo parašytas.

DATAVIMAS: metai ir mėnesiai priskirti pagal turinį: aptariamas publikacijas.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ 1899 m. *Tėvynės sarge* Nr. 10 publikuotas tekstas, į kurį veikiausiai reaguojama tolesniame Tumo laiške: A. J. [Aleksandras Dambrauskas-Adomas Jakštas], „Kaip užmanėme pažymėti pradžią XX šimtmečio?“. Jame teigiama: „Kur kitur užmanytojais tų dalykų yra vyskupai, kaip vyriausieji dvasiški žmonių vadovai. Pas mus Vyskupai, valdžios suspausti, vargiai bepanorės tuom užsiimti. Todėl pas mus Vyskupų vieton turi stoti kuningai, ypacz amerikiečiai. Jie, turėdami pilną laisvę, galėtu, kaip mums matąs, organizuoti nors mažą lietuvių burelį ir nusiųsti jį Ryman, kaip delegaciją nuo Susivienijimo Amerikos lietuvių katalikų su tam tikru adresu prie Tėvo Szventojo. Tokia delegacija butu geriausiu, nės gyvu, darodymu, juog lietuiviai – tai ne lenkai. O jeigu tokios delegacijos negalima butu sutverti, tai vertėtų nors adresą nuo lietuvių Tėvui Szventamjam nusiųsti.“ (p. 3). Toliau Dambrauskas nurodo, ką kreipimesi reiktų aprašyti: lietuvių kaip katalikų padėtį ir kad „Tėvas Szventasis, susimylėdmas ant vargingo lietuvių padėjimo, teiktusi parodyti ypatingą dėl mūsų tautos mylistą apgarsindamas palaimintais du Lietuvos Bažnyčios žiburiu: dievobaimingą Vyskupą Merkelį Giedraitį ištraukiusį Lietuvą iš kreivatikystės klano, ir dievobaimingą Andrių Rudaminą, kunigą Jezavitą, kyniečių Apaštalą. Nės kuo sunkesnis mūsų padėjimas ant žemės, tuo daugiau reikia užtarytojų Danguje. [...] Todėl meldžiame brolius amerikiečius sukrusti ir paduotą czia užmanymą amerikiskai, tai yra greitai ir iszmintingai įvykdinti. Mes iš savo pusės darome pradžią, apgarsindami № 11 „Tėvynės sargo“ adresą ir gyvenimus abiejų minėtųjų Dievo tarnų lotyniskai ir lietuviszkai“ (p. 4). Tų pačių metų Nr. 12 publikuojamas raginimas „Amerikos Lietuviams“ perskaityti ankstesniąją publikaciją (Nr. 10) ir teigiama, kad nuspręsta „kaipo priedą, išduoti kingelę dviejose kalbose: lotyniszkoje ir lietuviszkoje po antraszu: Vox Americae Litvanorum ad Summum Pontificem Leonem Papam XIII nec non Vitae duorum Servorum DEi, Litvanorum: P. Andreae Rudamina S. J. et Melchioris Ducis Giedroyc Episcopi Samogitiensis, latine et litvane nunc primum editae. 1900 = Balsas Amerikečių Lietuvių į Tėvą Szventąjį Leoną XIII ir Gyvenimai dviejų didžių Dievo tarnų, Lietuvių: kun. Andriaus Rudaminos, Jezavito, ir Kunigaikščio, Žemaičių Vyskupo [Merkelio Giedraičio] lotyniškai ir lietuviškai 1900“ (*Tėvynės sargas*, Nr. 12, 1898, p. 67). Lietuviškas tekstas publikuotas kaip priedas: *Tėvynės sargas*, 1900, Nr. 1, p. 1–30 (priedas turi atskirą numeraciją), lotyniškos versijos surasti nepavyko.

ⁱⁱ *Tėvynės sargo* skiltyje „Įvairios žinios“ pirmu numeriu publikuota žinios iš Žeimės parapijos, pasirašo: Žeimietis (*Tėvynės sargas*, 1898, Nr. 10, p. 27–29).

ⁱⁱⁱ Aldonas (kun. J. Lideikis), „Jautis ir Arklys. Sakmė“, in: *Žinyčia*, Nr. 1, 1900, p. 125–126.

¹ inc

² ill 1 ver

40. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI,
[KULIAI], 1899-09-13

13. S-bris¹ 99.

Garbuželi!

Apturėjau Tamstos raštą. Dėkavoju už prižadą, o kad truputį gavai supykti tai nekas: mūsų buitijei ir pykstant reikia dirbti, ypač, kad negalinčių ir tinginių nesulyginamai yra daugiau, neg galinčių ir norinčių darbuotis. Zemaitis persakys², ką esmu užmanęs. Tam tikslui reikia man žodžio, išreiškiančio prasmę „znicz“³. Ką Tamsta misliji? Zinyčia, Zničius, Žinčius ar kiteip kaip?

Prašymą stengsiuos išpildyti. Iš lupų nieko neišgausiu. Reiks paimti „Księgę proces[ową]“⁴ // [1v] ir išrašyti reikalingiuosius „приказали“⁵ su nurodymu atsakančių vietų, skaitlių ir t[.] t.⁶

Sunkesnis dalykas su fotogr.⁷ Katedros. 19 d. važiuoju į Varnius. Pameginsiu. Geras užmanymas; tik nesuklyskite drukavudami parašus. Kaip tai tankiai fotografams atsitinka. Parašai gal bus lotyniški su metais?ⁱ

Bučio laukęs Tamstos darbo į N10, bet matau nusitrauk[ę]⁸ [...] N11.

Tamstos [parašas] // [2r]

P. S. Antrasis štai raštas tai Jono V. Norėjau jam atmesti sutaisymo raštą, – spardos. Tiek to. Stengsimės patįs. Gailu, kad Tamstai esant nebuvo tasai klausimas mano galvužėje išsiaiškinęs.

„Dėl mokytesniųjų“ paskirtos, duos mums progą drąsiau ir atviresniau išsikalbėti. Kitką Zemaitis pasakys. Programos nedirbu; veltui: kas pildys? Priimsiu visa, ką tik patieksite.

¹ S[enteb]ris

² cor y

³ lenk = fakelas

⁴ lenk = „Procesinė knyga“

⁵ rus = įsakė, paliepė

⁶ orig om

⁷ fotogr[afavimu]

⁸ vid

⁹ ill 1 ver

AUTOGRAFIAS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laiškai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 9, l. [1r–2r], [2v] be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant į dvilapį sulenкто popieriaus lapo su tinkliniu vandenženkliai; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenкто matmenys: 13,2 × 21,2. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [2v] papilkėjęs, lenkimo linija nusidėvėjusi; l. [2v] tamsiai ruda, persigerianti dėmė; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/16“ – ne VUB RS signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

LOKALIZAVIMAS: pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

-
- ¹ Veikiausiai Tumas padeda Dambrauskui rinkti medžiagą rengiamam Žemaičių vyskupų albumui: *Icones episcoporum Samogitiensium quia Mathia Znin ad Micislaum Leonardum Pallulon (1417–1901) dioecesim samogitiensem gubernarunt ex imaginibus pietis, quam Seminario Samogitiensi asservantur expressae*, Kaunas, 1901.

41. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, [KULIAI], 1899-10-22

22/ X 99.

Szirdingas Pone!

Atsakant ant abiejų rasztų. „Gana pajiegu“, žinoma, neturiu, kad galėczio ant savęs prisiimti visą atsakymą už¹ busiančią „Z“²! Asz pat-sai nuo savęs ir nemėginsiu „mokytesnius apszviesti“. Asz tik busiu tuo pacziu czarno-raboczym³, kurs ant savo peczių velka sunkius maiszus kitų iszdaigintų vaisių, idant alkani veikiaus prigautu juos. Be „Z“ negalėjo apseiti, nes į „S.“⁴ viską kimszti, visi mato, nepatogu: nei augsztesniems, nei žemesniems neįtinki. Yra vėl placzių rasztų, kurių // [1v] kitur negal sunaudoti; yra dar platesnių klausimų, apie kuriuos „S.“ nei galima, nei pridera mąstyti. Ir sztai mėginu parodyti kelią, kur viską galės atlikti. Jei kas susimylėjęs nuvers nuo manęs tą nasztą – acziu bus Vieszpacziam; kol tokio neatsiras – tempsi liamką ir nesi-

¹ a del ant

² „Z[inyčią]“

³ rus = juodadarbiu

⁴ „[Tėvynės] S[arga]“

skūsiu. Kasztą jau suvokiau, bent gerai pradžiai; toliaus paveizdėsime. Neužmirszkite dėlto, kas pradėta. Reikia ir kitus paraginti. „Adreso“ laukiu, nes¹ viskas kitą gatava: pasirupjėk tuojaus iszsiųsti.

Buvau Varniuosė. Apylinkėje niekas neturi fotografo. Sugrįžęs nurasziau į fotografą į Telszius. Atsako dar negavau. // [2r]

Su Kun. Og.¹ neabeju, galės padaryti geszeftą. Didesnis dalykas, kad, kaip patyriau, apie V.² Merkelį apylinkė tiek težino, kiek „Zem. Vysk.“³ yra paraszyta. Apie stebuklus ir apie ypatingas maldas prie jo nėra girdėties. Visi vyskupai yra užkasti apart Juozapo ir Stapono Giedraiczių, mirusių sziamę amžiuje. Atrasti Merkelio grabą galētu tik per ypaczią apveizdą, nes sklepe, po bažnyczią visi užkasti be skyriaus. Kas ir kumet užkasė, nėra žinios. Į sklelą įleidžia tik ciekavus pamatysiu jaunuosius Giedraiczius. Apskelbimas to adreso, matyk, kad ir nepadarys įspudžio Rymė, tai bene sujudis „Varnių“⁴ apylinkės, kuri jautriaus praszydama⁵, be nedatirs aiszkaus užstojimo! // [2v]

Jei nepavyktu su tuom, taigi dar yra palaim. Andriejusⁱⁱ, apie kurį gal daugiaus svietas žino. Jei žmonės vadin[a]⁶ szventu, tai gal turi savo paramtį; jei yra stebuklai, – negalimas daiktas, kad Jezavitai neužraszinētu. Reiktu užinteresuoti Krokavos Jez[a]vitus⁷, tarp kurių yra lietuviai. „Jie“⁸ [g]alētu⁹ susineszti su Konventais Kynuosė.

Į Varnius iszsiuncziau rasztą, praneszdamas, ką reikia, ir dar daugiaus įpraszydamas. Ką žinos, surink[s]¹⁰.

Kiek yra Lietuvių Amerikoje, jie patįs nežino, ne[i]¹¹ Suv.¹² Valstijų rundas negali pasakyti, nors visuotini sąrašzai ten tankiai daromi. 20[0]¹³ tukst. nėra, tai tikra. Ant 100 tukst. gali buti.

¹ *cor e, p del n*

² *V[yskupą]*

³ „Zem[aičių] Vysk[upystėje]“

⁴ *ins sup*

⁵ *cor fl a*

⁶ *orig def*

⁷ *orig def*

⁸ *ins sup*

⁹ *orig cap*

¹⁰ *orig def*

¹¹ *orig def*

¹² *Suv[erenių]*

¹³ *orig def*

Apie Skrodzkį nusiųsiu skyrimai.

Su augsztą gadonę ir pilną meilę pasilieku Jusų Juozas

P. S. Už davimą „garo ant gero“, ui, kiek jau pats esmi gavęs!!

„Ar turi mano fotografiją? Jei neturėtumi, galėczio prisiųsti, nors neveltui: asz tamstos neturiu, o turėti norėczio.“¹

AUTOGRAVAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laiškai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 10, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant į dvilapį sulenkto popieriaus lapo su tinkliniu vandenženkliais; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenkto matmenys: 13,1 × 21,1. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/17“ – ne *VUB RS* signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta, l. [2v] uždengiančia dalį teksto.

LOKALIZAVIMAS: pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Greičiausiai turimas omenyje kunigaikštis Mykolas Oginskis.

ⁱⁱ Andrius Rudamina.

42. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, [KULIAI], 1899-12-17

17. XII. 99.

Šlovingiausias Pone!

Kiek sykių turėjau laimę apturėti nuo Jusų laiškelių, tiek sykių veidas man prašvito. Kaip atmenu, nėvienas nebuvo bergždžias, bet vis sunkus darbo dalykais. Paskutinytis pranešimas priguli prie prašmatniųjų; užtat gi ir džiaugėmės su kun. Džiakonu, kaip kudykiai. Kad Dievas man dribterėjo, tai jau nebežinojom, kaip besidžiaugti; ką gi besakyti dabar?

Aš savo kelionėje įgyjo trejetą gražių dalykų (NB senesniosios generacijos; tas svarbus). Anų tarpę ir „Pamiętnik Domowy“^{ci} savo // [1v]

¹ *add in sin mg in fol [1r] vert*

ranką nabašninko J. M. M. V.¹ užrašytas ir paaukautas seseriesⁱⁱ sunui – p. Beresnevičei. Yra tai istorija permainų, įvijkusių per 1862–3 metus įvairiuosė vietuose: Kaunę, Varniuosę, kitosę par.²; yra ir šaip jau keletas žinotinų dalykų; iš-viso 44§§. Sąryšio su Jusų veikalu, rodos, tokį teturi, jog yra dalis „Margumynų“, kurie jug neturi nė pradžios, nė galo. Užrašinėti be jokio sistematiškumo, bet tikrų-tikriausiai. Tulas istorijas girdėjau iš gyvų lupų tais pačiais žodžiais, kaip užrašyta. // [2r]

Nėmaž jau sunaudojau. Kun. Kar. išmintingai pataria: to seniai reikėjo; tik bene lenkiškai rašysi, kaip Mačiulis?³ Dėl ko gi jis neteikės visų-pirmu musiškai apreikšti⁴ savo tardymą? At, nekiek če jam garbės nuo lenkiško kal.; nuo mūsų daugiaus butu užsipelnęs ir daugiaus džiaugsmo padaręs. Patįs mus apleidžia, o paskui prikaišioja, kad pas mus nieko „gero“ neranda!⁵ – Gausi man patiekti gerą buntelį iš anų Margumynų № 2. „Z“⁶, tą tatau, kas spectatis spectandis pritinkesnis yra neva inteligencijaiⁱⁱⁱ.

Ramesnės vietos prieš Kulių nerasi. Iš angsto užprašau // [2v] vakacijų, nors busenčio savo klebono dar neesu prityręs. Be tai jau mano dalykas sulygti. Bet ir noroms-ne-noroms turi pas manę atvykti ir ant ilgesnio laiko, nes aš bene busiu vienu iš gausiausiųjų šaltenių žinių apie V. Motiejų. Man pačiam ta pagunda nuo seniai lendo; todėl visur naudavaus ir stengiaus atspėti tos originališkos ypotos. Norėjau rašyti į Barauskį Petrą, prašydamas, idant teiktus išaiškinti ir nurodyti tuos ženklus, kurie Val.⁷ skyrė prie Jozefinistų, kaip pats kitados išsireiškė. Jei Jozefinizmo dvasia buvo panaši į Val.⁸ dvasią, tai drąsiai // [3r] galime įsirašyti į Jozefinistus. Visgi, gerai progai atsitikus, užvesk apie tą kalbą. –

Šnapštį peršu kun. Jarulaičiui. Aukso žmogus tas Jar.⁹: prižadėjo pasirupinti apie išliuosavimą Szn.¹⁰ iš po priveizos. Jį tadą įkinkysiu į

¹ J[o] M[ylistos] M[otiejaus] V[alančiaus]

² par[apijose]

³ ins ?

⁴ p p del si

⁵ cor ! pro s

⁶ „Z[inyčiai]“

⁷ Val[ančių]

⁸ Val[ančiaus]

⁹ Jar[ulaitis]

¹⁰ Szn[apščio]

vartymą kningos processuum ir padarymo Tamstai reikalingų ištraukų iš cirkulių. Pats, nors prižadėjau, nelabai įstengsiu: kopijos manę laiko prikalusios prie biuro. –

20 d. lapk. m. Plungės asesorius apturėjo nuo žandarų paliepimą – [„]учредить тайный надзоръ за Яос. Он. Тум.“¹ // [3v]

As.² sako, buk tai senovės dalykai; išleisdami iš Mosėdžio užmiršo tą padaryti, tai dabar, gird, susisgriebė. Gal buti, ale. – Raštus adresuok ant J. vardo. –

Liepojuje studentai Vizbarui langus iškriušo ir laikę maldos iššvilpė. Eina didis tardymas. Na, jei Jonas, žmogus šviesus, ir progresista, neįtiko, tai kiti juobesniai neįtiks. –

Linkiu ʽjums, idantʼ³ maloniai praleistumet⁴ šventes ir pagamintumet interesingų Zinių apie vilniečius. Musų bočius prižadėjo prispausti Zwier.⁵ kad duotu ant galų galo lietuviams lietuvišką diev- // [4r] meldystę. Kogi neišpildė nei vienas, nei kitas? Reikia užtat kitiems primyti. Ar veizi? Teisingas perstatymas ʽViln. padėjimoʼ⁶ su trupučiu statistikos nebutu pro šalį. Kib.⁷ daug žino. Pasveikink jį nuo manęs. Aš jo nepažįstu, vienok lenkiu už civilišką drąsumą. Dar padrąsink; jog gi visur – per aspera ad astra⁸ keliauja.

Dieve jums duok sveikatos, o mums iš to džiaugsmą ir naudą. Priimk kąsnėlį žemaitiškos plotkos. Zodžių, rodos, nereikia pridurti, nes vienokiai manome – ir bežodžių kits kitą permanom.

Jusų [parašas] // [4v]

P. S. Minavojamą užmanymą išpildyti vienas Baltramai[tis]⁹ teįstengs; bet aš jo nepažįst[u].¹⁰ Kiti 1° nežino, kamę kas buvo, 2° ir žinodami kitus niekur nerast, kaip tik Imper.¹¹ Bibliotekoje.

¹ orig om, Юс[ефом] Он[уприевичем] Тум[асом], rus = nustatyti slapta Juozapo Anuprovičiaus Tumo sekimą.

² As[esorius]

³ ins sup

⁴ cor fl umet pro i

⁵ [Z]wier[owicz]

⁶ ins sup

⁷ Kib[elis]

⁸ lot = per kančias į žvaigždes

⁹ orig def

¹⁰ orig def

¹¹ Imper[atoriškoji]

AUTOGRAFIKAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laiškas kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 11 / 18, l. [1r–4v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant dviejų pilnais stačiakampiais langeliais languotų netaisyklingai į dvilapius sulenktų popieriaus lapų; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenktų matmenys: 14 × 21,2. Iš skirtingų signatūrų galima spręsti, kad kurį laiką laišką sudarantys dvilapiai buvo atskirti, todėl jie turi skirtingas *VUB RS* signatūras: l. [1r–2v] – „Nr. 11“, l. [3r–4v] – „Nr. 18“, l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/15“, l. [3r] – „13/28“ – ne *VUB RS* signatūros; dvilapis „Nr. 18“ labiau susidėvėjęs, per lenkimą smarkiai įplėštas, vidinėje pusėje klijuotas nedidelio formato popieriaus gabalėliais, kraštai apspurę; l. [4v] purvinas, lenkimo linija nusitrynusi, nuplyšęs dešinysis viršutinis kampas; kairiajame dvilapių krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [3r] juodu rašalu gavėjo (?) datuota: „1899?“; l. [1r], [3r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta, l. [4v] uždengiančia dalį teksto.

LOKALIZAVIMAS: pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

i Žr. laiško Nr. 8 ii komentarą.

ii Petronėlė Valančiūtė-Bagdzevičienė-Beresnevičienė.

iii „Margumynai. Parasė kun. Motiejus Valanczius, Žemaičių Vyskupas.“, *Tėvynės sargas*, Nr. 2–3, 1900, p. 2–24; *Žinyčioje* skelbiamas tekstas: „Trumpa Kauno bažnyčių istorija. Parašė Vyskupas Motiejus Valančius“, *Žinyčia*, 1900, Nr. 2, p. 32–51; skelbiama su redakcijos pastaba prie pavadinimo: „Surašyta lenkiškai 1873 m. Šen-dien daug dalykų kiteip išveizdi. Ištrauka iš „Margumynų“.

43. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, KULIAI, [1899?]

Įduokite Kun. Aleksandr[.]¹

Brangus Kun. Aleksandr[.]²

Esu Zemaitijoje. Turauskiui atsitiko priepuolys. Taisysime, ką galėsi-me. Tamstai prašomąjį dalyką liepia išvažiuodamas išsiųsti. Ar gavote ir ar to reikalavote? – Apie meilės ženklus geriausia nekalbėti: Tams-tos širdį per gerai suprantu, viską už gerą priimu ir nieko // [1v] ko daugiau netrokštu, kaip tiktai vieno – kad Tamstos širdyje galėčiau koilgiausia pasilikti. Tas man jau perbrangiai užviską užmokės. Tad gi teikkitės po senovei pasinaudoti manim, kątik galėsiu, viską išpil-

¹ *orig om*

² *orig om*

dysiu... – Gavau dar porą draugininkų stipendijos p. Būgaiⁱ. Pargrižęs, ilgiaus parašysiu, tiktai pasisakykite, kame esate.

Nužemintas tarnas, // [2r] visiškai Tamstai atsidavęs

Juozas

Kuliuose

1899 ?¹

AUTOGRAFAI: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 3, l. [1r–2r], [2v] be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant į dvilapį sulenkto liniuoto rusvo popieriaus lapo; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenkto matmenys: 13,1 × 20,9. Kai-riajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/6“ – ne VUB RS signatūra; visas dvilapis lengvai suteptas; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

DATAVIMAS: laiško pabaigoje metai įrašyti kita ranka, datavimas nėra patikimas, nes laiške trūksta duomenų jam patvirtinti.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Anot Zigmo Zinkevičiaus, Dambrauskas ir Būčys „išrūpino Būgai „Motinėls“ draugijos stipendiją. Šios draugijos, veikusios nuo 1899 m., tikslas – šelpti neturtingą mokslus einantį jaunimą. Kadangi draugija buvo kunigų rankose, tai iki tol daugiausia rėmė nepasiturinčius klierikus. Išgauti šią stipendiją padėjo ir geras Būgos bičiulis Tumas-Vaižgantas, su kuriuo jis palaikė ypač artimus ryšius.“ (Zigmas Zinkevičius, *Kazimieras Būga: Gyvenimas ir darbai*, Vilnius: Mokslas, 1979, p. 35).

44. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, [KULIAI], [1899?]

Šlovingas Pone!

Su didžiu pasigerėjimu perskaičiau vieną dalį Bažnyčios Istorijos – apie reformaciją Lietuvoje ir užsigeidžiau ją turėti savo kalboje. Pradedantį mokyti teipogi išsireiškė² prieš mane, juog jiems daug lengviaus, gird, būtų, kad kalbą aiškiai permąnytų; tai padaryti – jiems paaiškinti ir palengvinti – galėtų per išvertimą žodis-žodin į žinomą kalbą. Dėl tų priežasčių ir dėl kitų dar, aš // [1v] meldžiu: 1, to au-

¹ *add vid al m*

² *cor s pro z*

toriaus daleidimo (sutikimo), 2, parupinimo (lietuviškai); gerai būtų, kad patsai autorius išverstų ir šiteip su savo prakaitu suvilgytų džiųstancią mūsų dirvą, kuri tuojaus pasidarytų malonesnė. Jei nesutiktų, benegalėtų įprašyti S[...]¹ – kalbininką; jei ir tas ne – antmesti Juozapėliui Stach – tedirbie, ko apsileidė, teip gražiai kalbą mokėdamas! –

Beto, reikia sugriauti // [2r] ant kunigų už apsisistatymą² „monstris el arneis“³; reiktų arba ištisos „vaksenos“, arba bent išrašos iš prov.⁴ synodo; tos knygutės aš sulyg šiol neturiu... –

Apie kapitulas, Bibliją⁵ – per se patet⁶ bus. (į 3N)

Šitą raštą norėjau nusiųsti stačiai į p. Z.⁷, bet kad nedrįsau, per mažai užsipelnęs jo prilankumą, Tamstai pavedu tą dalyką: žodžiais geriaus. Rezultatą kad žinočiau, būtų fein¹.

Džiaugiuos Damą išvydęs // [2v] ant translokato; kad tik vėl neužsivilkėtų, kaip jau nesykį. Šatėse jam trošku.

Stachą ir Liausą širdingai sveikinu. Zong⁸ ypačiai.

Jūsų Juozas

AUTOGRAFIAS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 4, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto į dvilapį sulenkto popieriaus lapo su nepilnai matomu vandenženkliau, einančiu apačioje eilute per visą dvilapį: „[ДОб]РУШСКАЯ ФАБРИКА“; lenkimo į tris pailgas dalis žymės; sulenkto matmenys: 13,4 × 21,2. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; laiško kraštai ir lenkimo linija viduje patamsėję, su rudomis smulkiomis dėmėmis; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/7“ – ne VUB RS signatūra; į bylą laiškas įklijuotas baltu popieriaus juosta.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: Aistė Kučinskienė savo monografijoje laišką priskiria 1899 m., tačiau datos priskyrimo motyvacijos nepateikia, laiške esančių duomenų nepavyko pasitelkti datai patvirtinti; lokalizuota pagal priskirtų metų gyvenamąją vietą. NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ ill

² cor i pro t

³ lot monstris = baisybės, baisumais, it arneis = vynuogių rūšis, iš kurių gaminamas baltasis vynas; tiksliai laiške vartojamos frazės reikšmė nenustatyta.

⁴ prov[incijos]

⁵ a del ir

⁶ lot = savaime suprantama

⁷ Z[ongłowicz]

⁸ cor n, Zong[owicz]

ⁱ Aistė Kučinskienė daro prielaidą, kad kalbama apie Bronisławo Żongołłowicziaus, Žemaičių (Telšių) Romos katalikų dvasinėje seminarijoje Kaune dėščiusio Bažnyčios istoriją, paskaitų užrašus ar konspektus (Aistė Kučinskienė, *Kultūrišku keliu: Juozo Tumo-Vaižganto laiškai*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2019, p. 70).

ⁱⁱ Domininkas Tumėnas

45. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, [KULIAI] [1900-01]-11

11 d.

*Вотъ, поистинѣ, громъ не изъ тучи, а изъ навозной кучи!!!*¹ Iš kur jums prisišmėklojo pav[o]jus²? Paaiškinu, kaip buvo. Prie³ Plungės asesoriaus žandarmerija (Telšių) atsiuntė paliepimą nuo 20 d. lapkričio mėn. *учредить надъ Кул. вик. кс. Јос. Он. Тум. и надъ студентомъ Монгирдомъ тайный надзоръ...*⁴ Tą popierių patsai mačiau. Išvažiujantis į kitą vietą asesorius paaiškino man, jog tai seni dalykai: pasirodo, jog po ʽbylos⁵ mano brolio ir aš buvo po priveizą – Mosėdyje; išleisdami–gi iš Mosėdžio nedavė Plungės policijai apie tat nėjokios žinios. Teip daugiau, neg per metus buvau ne po priveizą. Ases. mena, jog tai atsiminimas to, ką buvo pražiopsoję. Tai viena versija. Sudėjimas manęs su studentu Mongirdu leidžia kiteip galvoti: Mongirdas grajijo Palangoje, kaipo mylėtojas; aš ten pat buvau, kai po žiopsotojas ir džiau-giaus, ir su aktorais balevojau. Todėl kaip visi aktoriai, teip ir jiems pritarintįs galėjome pakliuti demėn visobijančiai policijaiⁱ. Kitoko ypatingo neatsitiko. Išvažiujantis iš Plungės Asesorius, sakydamas sudiev Kunigaikščiui Mikolui išsitarė: visi kunigai gerai atestuoti, nėjo[-] // [1v] kio kablo neturi; negut Kun. Tumas, kurį pagelbėk, kaip gali.

¹ *rus* = iš tiesų griaudi ne iš debesies, o iš mėšlo krūvos; pažodinis frazeologizmo vertimas. Frazeologizmas vartojamas negarbingo žmogaus keliamai grėsmei įvardyti ir sakomas norint nusakyti asmenį ar situaciją, kalbančiojo požiūriu, nekeliančią realios grėsmės.

² *orig om*

³ *a del Is*

⁴ Кул[ййским] вик[арием] кс[яндзом] Юс[ефом] Он[уприевичем] Тум[асом], *rus* = Nustatyti slapta Kulių vikaro Juozapo Anuprovičiaus Tumo ir studento Mongirdo sekimą.

⁵ *ins sup*

Kun. Mik.¹ prišnekėjo Bohdanui, o tas, buvęs ant Naujų Metų pas jus, nereikalingai išmeldė pagalbą. Gerai pasakyta – gink, Dieve, nuo prietelių, nuo neprietelių patį apsiginsime. Ką bedaryti? Tamsta ir jūs kiti žinoti, jog aš negaliu pasitraukti, per² 4 metus prilipęs: nēr nėjokio išėjimo, viskas turės sugriuti. Nieks neapsijema pakeisti, seniai bandžiau. Ką jūs mislijate, jug tai visuotinė skriauda. Reikia prašyti, kad paliktu. Dėlko viską daro, nepasirokavę? Ar gi tai sunku – pašaukti ir viską aprokuoti? Džiakonas veikia pas jus bus ir viską jums perstatys. Tuotarpu telegrafavojo, kad suturetu mano popierius.

Išsišnekėk: konauninkas viską žino. Jug ir man kailis brangus, bet kiteip³ negal apseiti, tai nėra kaip kailį branginti. Prižadų didžiausį atsargingumą. O gal jimi dimissoriales ir – fort? Jei turite kitą kelią, tai rodykite. Kas gi dirba teip slapto ir iš netyčių? Gelbėkite, ne manę, bet dalyką: jis, ne dėl zobovos pradėtas, suskubo išsišakoti ir viską vienu kircziu nukerta. Parodykite kitą kelią, nei žodžio nesakysiu. O ką, jei tokia Dievo valia? Prieš ją nenoriu eiti; galvoju – žmoniškai. –

Jūsų KgT [parašas]

AUTOGRAFAUS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 6, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant tankiai stačiakampiais langeliais languoto gelstelėjusio popieriaus lapo; lenkimo į aštuonias dalis žymės; 21,1 × 27,9. Kairiajame lapo krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; dešiniajame krašte per visas lenkimo linijas popierius įplyšęs, viršutinis kraštas apspuręs; per horizontalią lenkimo liniją popierius iš abiejų pusių plyšta; l. [1v] per lenkimo linijas popierius nusidėvėjęs; parašo rašalas nubrauktas nespėjęs džiūti; vietomis smulkios dėmės; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/12“ – ne VUB RS signatūra; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: datuota pagal 1899–12–17 laišką, kuriame užsimenama apie apie nustatytą priežiūrą, daroma prielaida, kad šis laiškas yra vėlesnis, nes rašoma jau išsamiau, numanomai reaguojant į Dambrausko rūpestį dėl susiklosčiusios situacijos; lokalizuota pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ Turėtų būti kalbama apie 1899 m. rugpjūčio 20 d. Palangoje suvaidintą pirmąją viešą lietuvišką mėgėjų teatro spektaklį – Keturakio komediją „Amerika pirtyje“.

¹ Mik[olui]

² a del sykį

³ del be ko, ins sup kiteip

46. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI,
[KULIAI], 1900-01-25

25 d. sausio m.
1900

Brangus Užtarytojau!

Dėku, dėku už gerą žodelį, ypacz „nuo visų kauniszkių“, kurių visus prigudau koncentruoti Tamstos ypatoje; be Tamstos jų garso nei privatiszkamė¹ laiszkę nesigirdėtu.

Mokyta Komisija reikalinga¹. Augszciausiu savo rimtumu paskiriu į sąnarius anos Komisijos visų pirmu Tamstą, paskui K.² Olekną, kurs yra pataisęs „Pradę ir iszsipl. kat. w.“^{“iii3} Teikkities tą užbaigti ir prisiųsti: iszlengvo pradėsiu leidinėti „tomais“. Pas savę turiu „Kn. dėl paaugusių“, jau priruosztų. „Sekiojimą“^{“iiii} pavedžiau Damininkui, bet jis szelmis nieko man neatsako. Gyvenimus V. Jezaus, Marijos ir Szventųjų taiso vėl vienas gabus^{iv}. Asz rinksiu apologetiszkas. 3 turiu; anų tarpę yra ir isz „Teisybės“^v etc., bet be titulinio lakszto. Praszome prisiųsti. Ji buvo neseniai persp. Kartu su kitą, nebeatmenu, kokią broszurėlę. Tas ex.⁴ butu irgi geras. Beneapsiimtu kas sutaisyti // [1v] Palangos Juzė?⁵ „Kninga dėl mažų“ gerai perspaudinta inteligentų^{vi}. Galės pasinaudoti. – „Pasakojimai Ant. Tret.“ gražiai sutiktu su „Kn. dėl paaugusių“^{“]6vii}, bet asz jos neturiu. Sako, Olekna – daug turiąs. Benerasys ten? „Z. Vysk.“ persp. Amerikoje ir dar neiszszėmta; galėtu persigabenti. – „Kn. dėl mažų“ tinka su Pal. Juozę. Kur dėti patarles ir priežodžius^{viii}? –

An. Zemaiczio⁷ veikalėlį reikia sutaisyti. Nėra kaip perdirbti, negut vieną-antrą žodį apkeitus, perraszant. To laukiu už keleto mėnesių. Apskritus galvojimus apie jį galėtu ir dabar prisiųsti.^{8ix} Isz Zaslių laiszką gavau. Pirmos eilės raszas; cituos, kaip patrakę. D⁸ Varnagiris isz

¹ cor t

² K[unigą]

³ iszsipl[ietimą] kat[aliku] w[ieros?]

⁴ lot *exemplum* = egzempliorius

⁵ p del ir

⁶ orig om

⁷ cor c

⁸ orig om

Glasgow'o padavė mus į sudą už koresp. į N 12^x. Patrakęs žmogus! Rodos, nepažeidėm[.]¹ Apie zakristijoną atminsiu; dabar apie mus nėr vakansų.

Duok Vieszpatie daugiau tokių „Kauniszkių“, ale, rodos, veltui troksztu. Kitiems nėr laiko!!

Jūsų szirdingasis

AUTOGRAVAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laiškai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 14, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant languoto popieriaus lapo; lenkimo į aštuonias dalis žymės; 21,5 × 28,1 (dėl įklijavimo į bylą pirmasis matmuo apytikris). Kairiajame lapo krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; lapo kampai apsilamdę, kraštai patamsėję, visame lape šviesios rusvos dėmės, lenkimo linijos nusidėvėjusios, linijų susikirtimuose nedidelės skylutės; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/23“ – ne *VUB RS* signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta. LOKALIZAVIMAS: pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Tumas kalba apie lietuviškų raštų leidybos organizavimą, kaip vieną pirmųjų šio proceso uždavinių matė Motiejaus Valančiaus veikalų leidimą jo artėjančių 100-ųjų gimimo metinių proga; šis planas pristatytas nepasirašytame straipsnyje „Projektas Jubiliejinio (1801–1901) perspausdinimo visų Vyskupo Motiejaus Valancziaus veikalų“: „Szitoksai sanprotavimas apie užduotį lietuviszkos literatūros raginti-ragina perspausdinti isz karto visus garsiausių ir vaisingiausių mūsų rasztininkų veikalus, nors jie, atvejų atvejais atskirai perspausdinti, gana gerai pildė savo paskyrimą. 100-metisnis jubiliejus nuo užgimimo Vyskupo M. Valancziaus duoda teisingą progą pradėti darbą nuo jo. Per sekanczius ketverius metus reiktu sulaisyti pilną perspausdinimą Symano Daukanto rasztu ant atminimo 40-metinių sukaktuvių nuo jo smerczio (1904) ir teip toliau. Aiszku vienok, jog tas užmanymas pereina isz gales netiktai vieno tėvynainio, bet ir vienos kuopelės tėvynainių. Nuveikimui teip plataus, o tokią svarbą dėl visos lietuvių tautos turinczio dalyko reikia susibausti, kiek galima, visoms kuopoms ir atskiriems kapitalistams; iszdirbti vienodą plianą, priimti vienodą raszybę, vienodą formatą, paskui pasidalyti darbą; kiekvienas savo kasztu ir sau ant pelno teatsispausdina pasiskirta kningą, norintys-gi tesusirenka cielybę.“. Toliau tekste kviečiama dėtis prie darbo intelektualiai ir finansiskai bei teikiamas Valančiaus raštų iš dešimties knygų projektas; panašu, kad apie tai kalbama ir tolesnėje laiško dalyje, kurioje planuojamas darbas su Valančiaus veikalais (*Tėvynės sargas*, 1900, nr. 2–3, p. 26–28).

ⁱⁱ Antano Alekno redaguota Motiejaus Valančiaus knyga *Pradžia ir išsiplėtimas katalikų tikėjimo* pasirodė 1906 m. JAV (Shenandoah). Iki 1900 m. buvo pasirodę du leidimai: 1862 ir 1864 m. pavadinimu *Prade ir iszsiplietimas kataliku tikiema*; *Tėvynės sargo* teikiamame raštų projekte šis veikalas numatytas kaip „Antra knyga“.

¹ orig om

- iii Turėtų būti kalbama apie šią knygą: Tamosziaus išz Kempis *Apej sekima Jezaus Kristaus*. Išzgulditos par Jomilestą Kunigą Wiskupą Žemajcziu Motieja-Kazimierą Wołonczewski (1852).
- iv Turėtų būti kalbama apie šias knygas: *Žiwatas Jezaus Kristaus. Wieszpacies musu. Arba Istorije Naujoje Istatima, Iszspausta* (1853), *Giwenimas Szwencziauses Marios Panos* (1874 su 1855 m. kontrafakcija); *Tėvynės sargo* teikiame raštų projekte šioms veikals numatyta „Pirma knyga“; *Giwenimaj Szwentuju Diewa* (1868) *Tėvynės sargo* teikiame raštų projekte numatytas kaip „Trečios knygos“ antroji dalis.
- v *Isz tamsybes wed tiktay kielis teysybes* (1868); *Tėvynės sargo* teikiame raštų projekte šis veiklas turėtų būti skelbiamas „Antroje knygoje“.
- vi *Vajku kningiele. Su abrozdelejs*, pirmąkart išleista 1868, pakartota su 1864 kontrafakcija 1891 m.; *Tėvynės sargo* teikiame raštų projekte šis veiklas turėtų būti skelbiamas „Penktoje knygoje“.
- vii *Pasakoimas Aņtana Tretininka* 1872 m. Valančiaus parašytas pasakojimų rinkinys, publikuotas dalimis skirtinguose leidiniuose, o atskira knyga išleistas 1891 m. Plimute; *Paaugusiu žmoniu kningiele* (1868); *Tėvynės sargo* teikiame raštų projekte šie veikalai turėtų būti skelbiami „Penktoje knygoje“.
- viii Valančiaus sudarytas 1310 patarlių ir priežodžių rinkinys *Patarles zemajcziu* išleistas 1867 m.
- ix 1899 m. *Tėvynės sarge* pradėta publikuoti Anupro Jasevičiaus, nuo 1863 m. gyvenusio tremtyje, korespondencija ir poezija pavadinimu „Isztrėmtojo rasztai isz Spasko su eilėmis“ (*Tėvynės sargas*, 1899, Nr. 11 publikacijos pradžia su įžanga „Užmirštas poėta-lietuvis Kun. Anupras Jaseviczė“, p. 20–29, publikacija tęsiama: 1899, Nr. 12, p. 27–34; 1900, Nr. 1, p. 70–79; Nr. 2–3, p. 48–55; Nr. 4–5, p. 53–61; Nr. 6–7, p. 27–39, publikacija baigiama redakcijos priedu apie planuojamą publikuoti Jasevičiaus korespondenciją, rašytą broliui ir seseriai).
- x *Tėvynės sargo* 1899 m. Nr. 12 skiltyje „Įvairios žinios“ kaip pirmoji naujiena skelbiama žinia „Į Skotiją reikalauja kunigo-lietuvio“, kurioje teigiama, kad lietuvių bendruomenė Glazge išaugo ir kad yra reikalinga kunigo: „Per praėjusiuos dvejus metus aprupetimui dvasizkų mūsų reikalų turėjome kunigą V. Varnagirį, bet jis persilpnai pildė dvasizkas savo pareigas, už tat dvasizka vyresnybė atleidė jį“, toliau teigiama, kad žadama prašyti iš Lietuvos vyskupų, kad atsiųstų kunigą „misijonieriskos dvasios, nes lietuviai, gyvendami tarp protestantų, yra gana aptemę-mosklę katalikų tikybos, ir doriszkio pataisymo visi reikalauja“, toliau tekste kreipiamasi į Lietuvos kunigus ir raginama neatsisakyti atvykti kunigauti į Glazgą“ (p. 51).

47. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, [KULIAI], [1900-03]

Dulcissime. Domine!¹ Jomylistai Kunigui Konaunįkui Karosui išsiunčiau už ₯51 (rundiniam siuntinyje) šešes antitikėjimiškas ir antirun-

¹ lot = Mielasis Pone

diniškas brošiuras, pridėdamas tam tikrą raportą. Paskubėk prie Jom.¹ ir paaiškink, jog ne viską literatiškai suprasti reikia. Lengviai atspėsi, jog tas knygas nekonfiskavojau, jog prasiplatinimas jų nėra taip baisus, kaip raportę pasakytą; kadangi visgi platinimas tokių knygpalaidų yra žymus, man rodės reikalingu pranešti vyresnybei. Jei ji panorės pasi- naudoti, galės atsiremti ant raportų; jei nenorės, tegu Tamstai atiduoda dėl ištirimo. Rinkkite tokias knygas: jų ilgainiui, rasit, vėl prisireiks. Aš nežinau, ar gerai padariau, siųsdamas oficijališkai; gavus² raportą už N, reikia netylėti ir žandarmerijai paduoti, o tadą butu tardymas, kurio aš nevisai temėgiu. Prikalbėk konaunįką, kad Епархіальное Управление³ nuo savęs pakeltu lietuvišką // [1v] klausimą. Ko bijo? Jug vistiek nepasidarįs *благонадежными*⁴, kad ir tylės. Pabrėžk man, kaip tas raportas priimtas ir perprašyk, kad negerai užvardijau: vietoje „рапортъ“⁵ padėjau – „заявление“⁶; pasergejau per vėlai, bet patingėjau perrašyti.

Viską nuo Tamstos gavau ir parėdžiau. Darbas mano vėl per tu- las painijas sunkesniu⁷ pasidarė. Jei ilgai tvers tasai nedoras padėji- mas (užgrėsimas ir sekimas visų, su kuriais susidedu), tai neilgai pats netversiu. – Ar važiuos kas iš jūsų ant Parodosi? Tuli siunczia manę, primesdami po truputį grašių, o kitką patardami pasiimti iš kasos; ka- dangi ji nėra pilna, nuo važiavimo atsisakiau, savo kašto neturėdamas. Butinai vienam reikia pabuti anapus nors keletą mėnesių, jei norime, kad Valančius viežlybai pasirodytu. Man dar truksta. Vargai Bažnyc- zios Katalikųⁱⁱ ir Pasznėkėsis Kataliko su nekataliku mažų brosiurėlių (cca 20 p. abidvi). Kad jas turėczio, jau galėczio vieną tomą įduoti. // [2r] Aš labai lenkiu gerą svetimą literatišką darbą; todėl pradėm galvą suku, kaip čė padaryti su tulomis smulkmenimis Valančiaus⁸ stiliaus. Sudarkyt – nesudarkysiu ir kitiems nėleisiu darkyti; vienok kurius ne- kurius genitivus possessivus norėčio⁹ saviškai perdirbti: Ar čė viską

¹ Jom[ylistos]

² *cor g pro r*

³ *rus* = Vyskupijos administracija

⁴ *rus* = patikimi, lojalūs

⁵ *rus* = raportas

⁶ *rus* = pareiškimas

⁷ *a del* labjaus

⁸ *a del* V.

⁹ *p č del* z

palikus kaip buvo, tik keletą barbarizmų išmetus, bet ir tuos apačioje pažymėjus?? Rašyba vėl daro nemažą keblumo. Š, č, ž[,]¹ į – vietoje in dabartinio – suffiksuosę, e – vietlinksnyje – vietoje ę, – su tuom sutinku. Infin.² ies reiktu pagal manęs užlaikyti, nors Jūs rašote is = džiaugtis. Conjunkt³. čio ar čiau? Zemaičiai sako – čio-tio ir mano parakvijoje sako čia; ale visi rašo čiau. Kar linkti?

Didis tai darbas! Man baisu, kad vietoje padokavonės neužsipelnytumeme – niech szczęścia nie dozna, kto tak wydał!!⁴ⁱⁱⁱ NB. Koks tai kvailas, atkaklus ir nekrikščioniškas išsitarimas! Sunku įtikėti, jog širdyje autoriaus „Anykščių Ši- // [2v] lelio[“]“⁵ galėjo pasidaryti tokia evoliucija. Arba ko verti žodžiai – gailiuos to laiko, kurį praleidžiau ant lietuviškų dalykų? Matyt grįžtame į laikus Фамысоў, pagal kurį norint „žlo presieč“ reikia visas kningas „sobrat da sžeč“^{6iv} – tai nebutu pragaišintas laikas. –

Širdingai ačiu už pasveikinimą Jums ir draugui Stakauskiui; aš šimet nei vieno Juozo nesveikinau, nes buvau labai sutrukdytas per keles dienas. Klebono dar neturiu. Numanyk, jog kartais ir Kamendoriai turi daug periškadų. At! Perkeldami kun[.]⁷ Jerulaitį, padarė man per turbacijos ant kelių mėnesių.

Krautuvę lietuviškų audimų uždėjus gerai butu; aš nuo sandarbystės neatsisakau. Ale padarykite *законнымъ путемъ*⁸ kooperatiivišką pramonę ant pajų. Tadą surinksime keles dešimtis draugininkų: kiti duos piningus, kiti duos gatavus išdarbius ir dalysimės dividendą. Dabar, kas iš to, jei tam sykiui nusiųsime po kokį rietimėlį, tai pardavus jį vėl prašysite pri- siųsti ir vėl reiks agituoti išnaujo. Su meilę ir begalinę guodonę – Juozas

AUTOGRAFAS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 7, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant kvadratiniais langeliais languoto popieriaus dvilapio; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,9 × 28,2. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą;

¹ orig om

² Infin[itivus], lot = bendratis

³ Conjunkt[ivus], lot *conjunctivus* = veiksmazodžio tariamoji nuosaka

⁴ lenk = tenepažįsta laimės taip išleidęs

⁵ orig om

⁶ cor ž

⁷ orig om

⁸ rus = teisėtu keliu

popierius smarkiai susidėvėjęs; dešinysis kraštas apspūręs; l. [1] per horizontalią liniją popierius įplyšęs iki lapo vidurio, lenkimo linijos susidėvėjusios, purvinos, kraštai patamsėję, visame dvilapyje pavienės rusvos dėmelės; l. [2v] viršuje, laisvame plote juodu rašalu ne Tumo ranka atlikti skaičiavimai stulpeliu; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/13“ – ne VUB RS signatūra; į bylą laišką įklijuotas balto popieriaus juosta.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: metai priskirti pagal laiške minimą parodą ir kunigo Jarulaičio perkėlimą iš Kulių į Plungę, mėnesis priskirtas pagal minimą sveikinimą vardinių proga, t. y. Juozapinių datą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

-
- ⁱ Turėtų būti kalbama apie Pasaulinę parodą Paryžiuje (1900).
- ⁱⁱ *Wargai bažniczes kataliku Letuwoj ir Zemajcziusi*, 1869; *Szniakiesis katalika su nekatiku*, 1868.
- ⁱⁱⁱ Savo studijoje apie Antaną Baranauską Tumas pasakoja laiške cituojamos frazės istoriją, kad jos sulaukė iš Baranausko dėl readaguoto žodžio *Graudžių verksmų* publikacijoje *Tėvynės sarge*, laiške ir studijoje cituojamos frazės formos skiriasi (Doc. p. e. J. Tumas, *Lietuvių literatūros paskaitos. Draudžiamasis laikas. Antanas Baranauskas, 1835–1902*, Kaunas: „Vaivos“ B–vės Leidinys, 1924, p. 38)
- ^{iv} Aleksandro Gribojedovo komedijos „Vargas dėl proto“ (1825) personažo Famusovo frazės „Сергей Сергеевич, нет! Уж коли зло пресечь: / Забрать все книги бы, да сжечь“ („= Sergiej Sergejeičiau! Kas blogį nori raut, – / Knygas į laužą turi krauti!“) nuotrupos, Jono Graičiūno vertimas iš: A. Gribojedovas, *Vargas dėl proto*, vert. J. Graičiūnas, Kaunas: Šviesa, 1967, p. 99.

48. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI–ADOMUI JAKŠTUI, [KULIAI], 1900-04-15

„Parašyk, kuomet išsiųsti 100 rs.!!“¹

15 d. balandžio mėn. 1900.

Maloniausis Pone!

Nėra nei kalbos: gausi važiuoti Paryžian ir galas! Jei pinigų truksta, tai 100 rub. tuojaus išsiųsiu iš kasos; nors ji nėra pilna, vienok drąsiai jemu, nes ne ant tuščio: butu tiesiog gėda neturėjus savo perstatytojo ir referento. Aš tam dalykui neesmi pritinkesnis: nei aš turiu tiek apskrito išsilavinimo, kad galėčiau apie tulus dalykus spresti, nei aš moku prancūziškai. Iš tų dviejų atžvilgių priseina Tamstą siųsti. Čė dar prisideda trečias: Tamsta dar nebuvo už rubežiaus, o Tamstos padėjime esant

¹ add

butinai kilsta iš to pragaištis. Tiesa, tame tarpe (Parados laike) paviršutiniai tegal pasipažinti su Europą; bet gi vėl ir tris syk ilgiaus važinėjus tiek neišvysi, kiek dabar Paryžiuje: ten bus visa // [1v] Europos dušia. Kiteip nemoku aptarti. Nebijokis pasiskolinti dar porą šimtų, jei tiek reikia; man rodos, užtektu tik vieną prisiskolinus, turint antrą veltui. Jei bijotumi smerčio, ko neduok, Viešpatie, aš gvarantuoju aną skolą. Susimildamas, pasigviešk ant Paryžiaus dulkių: aš tai tikrai nevažiuosiu.

Dėkui už teip svarbų darbą, kaip kritika¹ žemlapio ir apsprendimas mūsų rašybos: kiekvieną Tamstos žodelį sunaudoju.

Mano parapijonis, vardu Kajetonas Sklėrius, dabar mokytinis Petropylės Центральной школы технического рисования² pernai padirbo bareljefą iš portrieto Kun. Strazdo. Labai pavyko: gotentotiška Strazdo fizija išėjo labai pavedi ir apart to dar gi gana maloni ir protinga. Prieg tam taigi yra raritas – padaugos tikrai lietuviško³ laisvo meno – skulptūros. Todėlgi, dovanok, Tamstos nesiklausęs, liepiau ant Jusų vardo išsiųsti // [2r] 50 štukų. Ant to dalyko Tamstai nereiks kaštyties, o ką ir išleistumi ant parsivežimo iš vagzalo, tai atsirokuok iš įėmimų⁴, tik neatsisakyk parodyti jaunumenei ir kitiems kunigams, kurie Kaune pasipainiuos. Kaštuoja po 5 rs. su pristatymu; bet tai yra tikrai puikus papuošimas⁵ gabineto. Jei gautumet veikiai ir veikiai apurretumet už jas nuo kunigu (kauniškių) šiek tiek monetų, tai nesiėškite su išsiuntimu⁶ pagal aną adresą; nuo klerikų galėtu palaukti lig po vakacijų. Jei pageidautumet dar daugiau, galetu irgi pristatyti. Nenorėdamas patsai vargti ir sau laiką gaišinti, dalyjant pirkėjams, gali jug kitam kam įkišti. Kelyje sudužusios nesiskaito.

Tam pačiam busiančiam artistui užsakiau tokį pat bareljefą. Vyskupo Valančiaus; dvi (Str. ir Val.) darys ant sienos puikią išvaizdą. Lig Kalėdų apsijėmė padirbti netik // [2v] bareljefą, bet ir biusta^(x). Tame tarpe yra užsijėmęs biustu Vytauto ir lipdymu: Ekstaza lietuviniko-kareivio; visus tuos dalykus išstatysias po Kalėdų ant parodos Petropylėje. Verta sušelpiti.

¹ *cor fl pro a*

² *rus* = Centrinė techninio piešimo mokykla

³ *cor k*

⁴ *cor pri m*

⁵ *cor ši*

⁶ *cor pri u pro u*

Ką Tamsta misliji apie sankalbines galunes? Varpinškai rašo u, nèš Zemaičių tarmėje girdis – um; Jaunius (ne – Jaunis) liepia rašyti u, arba um, bet ne u. (Butu – butų – butum: kuri racijonališkesnė? Bene varpinikų¹ – u?)[.]²

Dėlko Tamsta rašai: apė ir Voketys³, kad Žemaičiai sako apei, vuokeituks? Musų augštaičių, tiesa, sako: apė; bet gi jie lygiai ištaria ir pėmuo, vienok mes rašom – piemuo.

Kaip geriau: bovyja⁴ ar bovjio? jei y yra ij = dvi i, tai užtektu: ijo; jei viena ilgai i – tai reikia yjo. Jaunius rašo ijo; varp. yjo ir mišrai: matyt, irgi netvirti.

Aš nemoku atskirti: inti nuo įti ir yti[.]⁵ vadinti ir prašyti pas mus aiškus; bet kirkinti pas aug. – kirkėti pas žem. Man rodos turi būti trys kategorijos veiksmazodžių: su įti, inti ir yti.

Jūsų KgT.

^{†(x)} Fotografijos V. Val.⁶, kokias turėjau, išsiunčiau. Tamsta teikis parupinti tą, kuri bus. Albumę Zem.⁷ Vyskupųⁱ, ir arba man prisiųsk, arba stačiai į Petropylę: студенту Цен. Шк. Тех. Рис.⁸ Zinoma, reikia grečiau.⁹

AUTOGRAVAS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 16, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant languoto dvilapio; lenkimo į aštuonias dalis žymės; 21,9 × 28,1. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; visame dvilapyje neryškios rusvos dėmės; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/22“ – ne VUB RS signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

LOKALIZAVIMAS: pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Žr. laiško Nr. 40 i komentarą.

¹ *p del ?*

² *orig om*

³ *cor e pro è, cor fl vid pro is*

⁴ *cor b*

⁵ *orig om*

⁶ V[yskupo] Val[ančiaus]

⁷ Žem[aičių]

⁸ Цент[ральной] Шк[олы] Тех[нического] Рис[ования]

⁹ *add in init in fol [2v]*

49. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, [KULIAI], [1900]-09-12

12 d. rugsėjo. Aš girdėjau, kad Vadoklietis¹ gavęs daleidimą atspauzdinti lot. lit.¹ „Слѣдѣеѣ“², o³ apskritai apie daleidimą spaudos, negirdėjau, nors tas klausimas stovius vėl pirmojoje eilėje. Ciesorius vėl pasirašęs sutinkančiai, tik Trockis jau per daug gerklojus. Kadagi Tu, Dieve, padarysi galą? Strazdą palikk⁴ kame nors Sem.⁵, kol nerasiu tam tikro žmogausⁱⁱ. Bene sutiktų Stach.⁶? Jug niekas neverčia vaikščioti su jais po ulyčias ir siuloti; o progai atsitikus, dėlko gi ne pasiuloti ir nepaimti, kiek kas gali užmokėti biednam studentui (3–5 r.) „Право“ turėjau, bet man kažkas pavogė. Su Dievu! Jūsų Juozas

P. S. Apsvarstyk ir parodyk ką čę pridedu... . // [1v]

P. S. Paskutiniame N „Missye“ buvo portret współczesny Andrzeja Rudominy⁷; jezavitai⁸ tyčiomis įdėjo žodį pola[k]⁹ kame pas mus yra – litwin¹⁰ⁱⁱⁱ. Matyt, nepatiko jiems Balse[is]^{11iv}. Reiks paprašyti jų, bene-paskolįs klišą.

AUTOGRAFAS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laiškai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 13, l. [1r–1v]; laiško dalis (?).

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant nedidelio formato popieriaus lapo; lenkimo į dvi dalis žymės; 13,4 × 21. Kairiajame lapo krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/19“ – ne VUB RS signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta, l. [1v] uždengiančia dalį teksto. Tekstas be kreipinio, bet prasideda data, tad galima manyti, kad tai: 1) per kelis kartus rašyto laiško paskutinioji dalis, 2) neilgas informacinis laiškėlis.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: datuota pagal laiške minimą publikaciją; lokalizuota pagal tuometę gyvenamąją vietą.

¹ lot[yniškomis] lit[eromis]

² rus = neregys, aklašis

³ p del ne

⁴ p del kas

⁵ Sem[inarijoje]

⁶ Sta[kauskas]

⁷ lenk = šiuolaikinis Andriaus Rudaminos portretas

⁸ a del k

⁹ orig def, lenk = lenkas

¹⁰ lenk = lietuvis

¹¹ vid def

- ⁱ Greičiausiai kalbamą apie Joną Balvočių-Gerutį.
ⁱⁱ Žr. laišką Nr. 48.
ⁱⁱⁱ Leidinyje *Missye katolickie* publikuotas Andriaus Rudaminos portretas su parašu po juo: „O. Andrzej Rudomina S. J., Polak, misyonarz chiński z XVII w.; podług portretu współczesnego“ (*Missye katolickie*, 1900, Nr. 9, p. 240).
^{iv} Žr. laiško Nr. 215 v komentarą.

50. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, [KULIAI], [1900]-10-18

„Ar Sem.¹ tebesi, ar jau pildai naujas savo pareigas? Plepa, buk valdžia neužtvirtinus ant sekretorystės; ale kas jei rupi privatiškos pareigos. Sekret. jug bene privatiška? Butų gerai davus kur netoli nuo sienos gerą filiją Lialiui: jis apsiėma geriaus dalykus vesti.⁷²

[18 d. s]palinio³.

Brangus Prieteliau! Lygiai mėnuo sukako, kaip, apleidęs prigustą lizdą, išrioglinau į platesnį pasvietį pasižiūrėtų, kas dedas, ką mįslija ir ką šneka. Išbuva neva tai Pasvalyje ir Svėdasuose nuo 18 rugsėjo lyg 7 šiojo m., o galėjo sulyg bilietą tebuti lyg 1 ar 2. Mano išrokavimas buvo toks: nuo gubernatoriaus bilieto paprašiau 10 d. rugpjūčio; jei lyg 18 d. rugsėjo neatėjo, tai per dvi sekanti sanvaiti neabejotinai ateis, nes neseniai skelbtas g.-gub.⁴ cirkulioras reiškė: prašykite, o bus duota, bet nepasiprašę neklajokite. Vienok laukiau-laukiau per 2 [sav].⁵ nėra; laukiau dar keletą dienų – // [1v] vis nėra, – na ir gavau grįžti намон, Rijoje nebuvęs ir už pasivėlavimą turiu bylą – переписку на какомъ основани⁶. Dėlko gubernatoriusⁱ man bilieto nedavė? Namie jo nėra? Taigi kiti yra. Kad šitai atspėjus, ką jie mislyja?

¹ Sem[inarijoje]

² add in init in fol [1r] obl

³ vid

⁴ g[eneral] gub[ernatoriaus]

⁵ vid

⁶ rus = susirašinėjimą, dėl kokios priežasties

Jei susėjei jau su Bočiumiⁱⁱ, tai, neabejoju, jau išklausiu visoto, ką aš turėjau išklausti Joniškėlyje: nędarzu (!!), durniu, młodziuku zarozumiały, głupcze, schyzmatyku... a zresztą idź sobie, bo jestem chory... a jeźeli nie umiesz, to rzuć... dziesięciu was takich mógłbym do jednej kieszeni zapakować...¹ etc. etc.

Kalčia už Vilnių, Ukmergę, Valančių. Rodos, kalba, kaip ypatingai užgautas: bene prisipažino prie kokios // [2r] vietelės, ypačiai prie 136–7 „Z“²ⁱⁱⁱ?

Zbił, Brachu, z pantałyku³ – nę nebežinau, ką ir bedaryti, ypačiai, kad plačioje pasaulėje užėjau vienus tik papeikimus; net kartu buvo, ale kantriai klausiaus ir užsižymėjau – tam tikslui jug kelionę pakėliau. Turėtumeva daug šnekos, kad susitiktumeva: bene-reiks, kad žiemos kelias atsiras, prie jūsų nuvykti? Aš nebematau rubežių ortodoksijos⁴, taktikos⁵ = patriotizmo, agitacijos. Lyg Nauju Metų nepasiduosiu, bet paskui – tesižino: gal reiks griebtis „czystych rzeczy“⁶ ir pabandyti savo spėkų. Bet ant ko užvelti našta? Net Kalvarijoje prieš „atdarą“ š. Mišias atlaikiau, kad petropylė viena sykį išliuo- // [2v] suotų... „Cierpię“ je[ž]eli⁷ nie „za milion“⁸, to pryznajmniej za 25,000.

Siuntinį gavau. Labai patinka – vis-gi tai mokslo grudeliai. Teužmoka jums visagalis! P. Savasis per šiurkštus su Lenkais: reikėjo biškį nušvelninti^{iv}.

Labai apsidžiaugiau Dante ir Augustinu. Tik, rodos, kaip naujikas tame darbe, p. Br. [?] tęsis perilgau, o aš teip pasilgęs: noriu per lapkritį sutaisyti 3 Z.(inyčią)

Ant mano vardo nieko nerašyk. Apie mane, kaip šunį uodžia; kąs-tų, bet kažkas намор[д]ники⁹ jiems uždėjo. Pagaliaus ir saviejie rengią

¹ *lenk* = vargeta, kvaily, išpuikęs berneli, kvaiša, schizmatike... o pagaliau, eik šalin, nes sergu... o jei nemoki, tai mesk... dešimtį jūsų tokių galiu į vieną kišenę susidėti

² Z[inyčios]

³ *lenk* = išmušė, Brolau, iš vėžių

⁴ *cor pri s*

⁵ *p del*,

⁶ *lenk* = švarių daiktų

⁷ *orig ž*

⁸ *orig om*, *lenk* = kenčiu, jei ne už milijoną, tai bent už 25,000 (Adamo Mickiewicziaus *Vėlinių* parafrazė: „Nazywam się Milijon – bo za miliony / Kocham i cierpię katusze“ (= „Nes už milijonus myliu štai ir kenčiu. / Užtat ir mano vardas – Milijonas“; Justino Marcinkevičiaus vertimas iš: Adomas Mickevičius, *Vėlinės*, vertė Justinas Marcinkevičius, Vilnius: Vaga, p. 174).

⁹ *orig def, rus* = antsnukis

kerštą; net iš Petr[o]pylės¹ pranešė: pasislėpk su vardu[,]² nes jau per daug ant Jūsų dantį griežia. Matyt, idūriau velniui į subinę. To nebi-jaus, ale man sąži³ nė biškį ėma griaužti: labai geri, išmintingi tautiečiai, kurių vengių, įkalbėjo, kad aš per mažas katalikas, per didelis wichr-zyciel³, instar⁴ Stojalausko.^{5v}

AUTOGRAFAI: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaišganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 19, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant netaisyklingai į dvilapį sulenkto linuoto popieriaus lapo su vandenženkliais, einančiu apačioje eilute per visą dvilapį: „РУШСКАЯ ФАБРИКА“; lenkimo į tris pailgas dalis žymės; sulenkto matmenys: 13,5 × 21,2. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; laiško kraštai patamsėję, su rudomis smulkiosiomis dėmėmis; l. [2v] nuo susidėvėjimo juosvai pilkas; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/29“ – ne VUB RS signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta, l. [2v] uždengiančia dalį teksto.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: datuota pagal Dambrausko pareigų gavimo laiką (Vyskupo sekretoriumi tapo 1900 m. spalio mėn.); lokalizuota pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Tuo metu Kauno gubernatorius buvo Aleksejus Rogovičius.

ⁱⁱ Mečislovas Leonardas Paliulionis.

ⁱⁱⁱ Nurodyti žurnalo *Žinyčia* puslapiai yra Tumo teksto dalis: Vaišgantas, „Negeistini apsiereikšimai mūsų literaturoje“, in: *Žinyčia*, 1900, Nr. 1, p. 128–138. Laiške greičiausiai atkreipiamas dėmesys į šio teksto skyrių „Per daug kritikos“, kuriame kalbama apie „senosios kartos inteligentus, svietiškuosius ir dvasiškuosius, kurie peikimu naujosios mūsų literatūros užsijema ex professo. Visi jie priguli prie tų žmonių, kurie abelnai mažai skaito, o lietuviškai absoliutiškai nieko neskaito.“ (p. 136). Toliau Tumas kritikuoja literatūros vertinimą turint išankstinę nuomonę ir jos patvirtinimo ieškant naujose knygose, kuria aštrų tokių skaitytojų bendruomenės šaržą, tekstas baigiamas apibendrinimu: „Tai Lietuvos stulpai, kurie ir į grabą žengs, mislydami, jog ištikro rėmė Lietuvą. Juos gydyti per vėlu: belieka mums geisti, kad už savo nuopelnus apturėtų gausų užmokestį, ale... danguje: žemė jiems nieko nekalta, nes už profesionališką tarnystę gausiai užsimoka“ (p. 137).

^{iv} Veikiausiai kalbama apie Henryko Sienkiewicziaus romano recenziją: Savasis [Vincas Pietaris], „Istoriška verčia istoriško Sienkiewicziaus romano „Kryžacy“, in: *Žinyčia*, Nr. 3, 1901, p. 19–22.

^v Veikiausiai kalbama apie Stanisławą Stojalowską.

¹ orig def

² orig def

³ lenk = kurstytojas, sąmyšio kėlėjas

⁴ lot = pavyzdžiu

⁵ add in init in fol [2v]

51. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI,
RIETAVAS, 1901-05-10

10 d. geguž. m. 1901.
Rietavas.

Brangus Pone-Broli!

Jau antras mėnuo, kaip gydaus pas dr. Cirtautą, nedavęs jums jokios žinios. Išsiėmiau bilietą ant 14 d. nuo Sprauainko; toms dienoms pasibaigus, daktaras patsai parašė, juog kuracija reikalauja prailginimo, – teip ir aplinkiau aš jus. Akįs taisos; puškai išnyko; subatoje grįžtu, tik nežinau, ar ant gero. Plungės asesorius andai paklaustas apie mano elgimos, buk gerai atsakęs; iš prūsų pusės, gird, nebūs kliučių persikėlimui, tik // [1v] pas žandarų jau per prastą turi opiniją, – pasakojo. Neilgai vienok trūkus, paslaptinai apreiškė mano klebonui¹, su kuriuo geruoju sugyvena, juog ant manęs iš naujo uždėta policijos priežiūra, o po draug ir ant klebono. Dabar sako, kad atvažiuosiu pas Jus, tai jau nebekaipo svečias... Rietavo pristavas, didis latras ir begėdis¹, irgi su didele neapykanta į mane žiūri: ужъ черезчуръ острый язычек имѣть; да мы, молъ, за нимъ² присмотримъ...³ Palangos policmeisteris kun. Kape– // [2r] lionui sakęs, buk tai aš persirėdęs svietiškais drabužiais buvęs į Palangą atvažiavęs. Nors⁴ tai neteisybė, bet vis gi liudija, juog visi sargai yra sujudinti sekti mane. Tai žinant, suprasi Tamsta, kaip neramu gyventi. Aš neperlabai bijau, bet irituojuos kaip irituojas žmogus, kada į aną įbeda⁵ akis. Ant galų galo, долго-ли до рѣха?...⁶ Todėl, kaip pirma nemalonus buvo man perkėlimas kitur, teip dabar jo trokštu. Micaičiai, nors šaip jau menki, man patiko; gailu tik, kad neturiu vilties ten pakliūti: nepraleis // [2v] judošiai; teip ir asesorius sakė: ant vietos, gird, mės geriaus jį prižiūrėsime, o kad išvažiuos kitur, policija turės iš naujo pradėti darbą.

Gailu man Kulių dėl jų geografiško padėjimo ir dėl klebono su džiakonu; ale protas ragina juos vis gi apleisti: jei ne į filiją, tai bent

¹ *p g del ill lit*

² *cor н*

³ *rus* = jau pernelyg aštrų liežuvėlį turi, mes, esą, jį prižiūrėsime.

⁴ *cor N pro min*

⁵ *p del kitas*

⁶ *rus* = ar daug trūksta iki nuodėmės

į kamendorius kur kitur persikelti. Teip Jūs ir padarykite, kad gausite žinių apie atmetimą manęs. Nurodyti vietą man nepatogu ir nedaug tinkamųjų nežinau: būs gerai, kur tik paskirsite. Zinoma, ten geriau, kame klebonas šviesus ir mašna labiaus išpus[ta,]¹ nes mano interesai menki. Ale tai antras dalykas

Linkėdamas Jums sveikatos
pasilieku Juozas

AUTOGRAFAI: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 22, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant į dvilapį sulenkto pilkšvai melsvo popieriaus lapo su tinkliniu vandenženkliais; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenkto matmenys: 13 × 21,2. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/35“ – ne *VUB RS* signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta, l. [2v] nežymiai uždengiančia dalį teksto.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Stanislovas Durskis.

52. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, [KULIAI], [1901]-06-02

2 d. biržio m.

Brangus Prieteliau!

Įdedu čę du labai nemalonių raštu. Vienas – tai mylimas mano sesersⁱ ir apieknės; jai padėkavojant seminariją išėjau. Dabar jos vyrą, o mano geriausį prietelių arklįs užmušė, ir ji pasiliko su 5 vaikų be jokios globos, o vieną jau pritašę buvome į kliasą statytiⁱⁱ. Kaip pirma Micaičių nekenčiau, taip dabar jų geidžiu, idant galėčiau globoti tą seserį: aš biškį turėsiu, ji iš buto turės, – tai ir pragyventi // [1v] galėtume. Jei neužtvirtis į Micaičius, perstatyk Jo Mylistaiⁱⁱⁱ mano reikalą ir kaip nors pagelbėkite. Gerai būtų kur netol Šiaulių, kad ir į Kamendorius. Būtų labai gerai į Šiaulius: galėčiau priveizėti jau dviejėtą mokytinių giminaičių; galėtų ir sesuo ten apsigyventi, būtų gerai, nors šėip

¹ *orig def*

jau gyvenimas Šiauliuose esąs labai menkas. Galų gale aš pats nežinau, ką bepadaryti ir beišmislyti. Bučys nuo rudens žadas mane pakeisti tame darbe. Būtų gerai.

Antras raštas nuo Kun. // [2r] Jono Eidimto. Gimęs ir augęs jisai (Alsėdžių Klebonas), kaip ir jo brolis^{iv} (Kuršėnų Kl.¹) yra Šveikšnos par.² paprastame Zemaitiškame bute; o veizdėk, kaip rašo, kaip apie tėvų kalbą mano ir kaip apie tėvynainius atsišaukia! Vis tai vardan ortodoxijos. Aš dar pirmą sykį tegirdžiu kunigą, kurs renegatystę teip drąsiai vardan principų (!) skelbtų. Kun – Jonas – taigi [„]Przeglądo[“]³ korespondentas; sako, buk turįs ministro galvą, bent teip mislijąs... // [2v]

Labai laukiu Tamstos straipsnio apie Ser. Can. Dėlko nenori, kad aš perimčiau buntelį? Paprašyk, kad pasiųstų: An Herrn Gindulis in Matzkiken. Laugallen⁴ bei Memel (Prussia) abzugeb. für R. G⁵.

Męs prigausime ir Jums pristatysime. Cenzura jug neperleis.

Viso ko gero. Juozas

AUTOGRAFA: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laiškai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 5, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant žalsvo į dvilapį sulenкто popieriaus lapo su tinkliniu vandenženkliai; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenкто matmenys: 13 × 21. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/8“ – ne *VUB RS* signatūra; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: datuota pagal tai, kad kalbama apie perkėlimą į Micaičius; lokalizuota pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Severja Tumaitė-Mėginienė.

ⁱⁱ Archyvinėje byloje kartu su Tumo laišku saugomas ir jo sesers Mėginienės laiškas, kuriame aprašoma vyro netektis ir išgyvenamas skausmas bei rūpestis dėl savo ir vaikų ateities (*VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laiškai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, l. [1r–2v], į bylos dokumentų numeraciją laiškas neįtrauktas).

ⁱⁱⁱ Mečislovas Leonardas Paliulionis, Aleksandras Dambrauskas nuo 1901 m. buvo vyskupo sekretorius.

^{iv} Antanas Eidimtas.

¹ Kl[ebonas]

² par[apijoje]

³ orig om

⁴ p sec l del bis l

⁵ vok = ponui Ginduliui Mackykiuose. Laugaliai prie Klaipėdos (Prūsija) perduoti R. G.

53. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, MICAČIAI, 1901-07-28

Micaičiuose. 1901 m. liepos m. 28 d.

Maloningasis ir Brangasis Pone!

Diviną providentiā et Reverendissimi ordinariatus gratiā¹ jau pra-
baščiauju. Micaičiai gal be reikalo teip apšaukti: paviršutinė dabartinė
jų išvaizda yra gana patogi: padėjimas pakilus, į visas puses galima toli
matyti; oras sveikas, gyvenimas naujas, žmonelės labai geri. Na, duonos
irgi, matau, būs, by tik turėčiau 2-rublinių obligacijų. Apie tai pasirūpi-
nęs, galėsiu gyventi kone teip, kaip ir kiti mandarinai. Ačiu už avansą.

Pragaištis ir pelnas būs per šį avansą: pragaištį atspėji – daug dalykų
susivėlavo; pelnas – pasidarys šiokia-tokia reakcija tame apsnūdusiame
kampe. Gerai, kad fama² mane patį pralenkė: dabar nepriseina išmisli-
nėti prakę užvedimo interesingos kalbos³ – patį⁴ kaimynai pradeda.
Apaštalauju, kiek galiu. Iš didžiosios bajorijos nieko nebūs, viena, dėl-
to, kad ji, kaip ir kitur, labai mažai inteligentiška; antra, kad labiau už
mus pačius nepasiturinti. Ūkiškieji rupesčiai ir bajoriškos tuštybės //
[1v] dalykai visiškai prarija jų laiką. Bet svarbu jau ir tai, kad atbulą jų
numanymą apie dabartinę benarijos užduotį ir gyvumą yra kam taisyti.
Apsiėmiau kantriai išklausyti nuo kiekvieno⁵ senus, po 1000 kartų jau
girdėtus komunatus, kurie bajorams rodos nesvietiškai giliai išgalvo-
tais, ir ant jų ramiai atsakyti. Ir visuomet kalba pasibaigia: A, to co
innego! Gdyby wszyscy tak rozumieli⁶ etc. Nu, ir pasakai, kad nuo visų
reikalauti vienodumo – tuščias dalykas; gana to, kad daugumas teip
supranta. Man regis, kad aš turėsiu didesnę pasivėdimą, nors apšauktas,
už Eidimtą, nors į jų dūdą pučia. Parapija jo nemėgia; bajorai tik iš
baimės prastesnį gauti⁷ paturi jį ir prieš vyskupą¹ užtaria. Zmogus "jis"⁸
nesimpatiškas, bet vedu gana gerai pradėjova gyventi. Kiti sako, kad su

¹ lot = Dieviškosios Apvaizdos ir Garbingojo Ordinaro malone

² lot = gandas, girdas

³ p del ,

⁴ a del tai

⁵ cor fl pro ū

⁶ lenk = a, tai kitas dalykas! Jeigu visi taip suprastų.

⁷ del ,

⁸ ins sup

visais iš pradžios [es]as¹ geras, paskui tik įkandąs. Aš to nesibijau. Kas išmislijo, kad jis literatas? Tiesa, yra gana šviesus, bet šviečia praėjusiu laiku. Dabar nieko nebeskaito, ne „Сѣв.–Зап. Сло[в“]²[.]³ kurį, Dievai žino, kam⁴ laiko. Tautišką klausimą sako esant „zguba dla kraju i nie w porę[“]⁵. Tiek to. Su juo rupinsiuos ne- // [2r] susikirsti. –

Micaičių filijatistą laiko už savo kamendorių; bažnyčios nepripažįsta už filiją, tik už koplyčią. Sako per tankiai reikalaujās į Kuršėnus. Kiek galėdamas, važinėsiu, by būtų santarvė. Vis tai inter nos loquendo⁶. Rašau, kaip į geriausį prietelį, prieš kurį nieko neslepiu, bet ne kaip į sekretorių – žinai, *кляузничать не въ моей „натурѣ“*⁷.

Kolatoriusⁱⁱ – nētikš, bet neprastas žmogus; daug sušelpia, tik ir prašyti daug reikia – patsai apie bažnyčią neatmina, nors apie kunigą atmina. Jo moteriškėⁱⁱⁱ ir sesuo – geros katalikės. Visi mane gana pamylėjo, tankiai esu⁸ dvare. Radau tę gana paminklų: mikroskopą nabašniko Ivinskio, kurs Kurš. par.⁹ mirė; dar svarbesnis radinys – tai autentiškas ir ar ne vienatinis portrietas Daukanto, dažyvėmis nupieštas. Kartu su jo¹⁰ prieteliu, V.¹¹ Valančiumi 1850 m. maleriaus Zenkavičiaus ponams Narbutams^{iv}. Reiks nufotografuoti. Kad rudenį pašauksite ant prisiekos, tai nuvešiu Tamstai parodyti. –

Kokie tie mūsų mandarinai juokingi! // [2v]

Apart Eidimto (онъ-же Эйдёнась¹²), Tryškių Struopus, Mag. Teol.¹³, sakąs, kad niekur nematęs tokios puikybės, kaip kad aš turiąs[.]¹⁴ o tai dėlto, kad pasakiau, juog Vyskupas Valančius lietuviškos ortografijos nemokėjo. Kaip tai, gird, Valančius nemokėjo, o Tumas, veizdėk, geriaus moka!!! Kitas vėl (Viekšnių Zaleskis) sakąs: „Biada nam,

¹ orig def

² vid, ins in dex mg, Сѣв[еро]–Зап[адное] Слов[о], rus = Šiaurės-Vakarų žodis

³ orig om

⁴ p del ,

⁵ orig om, lenk = prapultis kraštui ir ne laiku

⁶ lot = tarp mūsų kalbant

⁷ rus = šmeižti ne mano charakteris

⁸ cor fl pro u

⁹ Kur[šėnų] par[apijoje]

¹⁰ cor pro del ill

¹¹ V[yskupu]

¹² rus = jis juk Eidėnas

¹³ Mag[istras] Teo[logijos]

¹⁴ orig def

starym! Karaś był litvomanem, ale przynajmniej skrytym, teraz jaw. litvoman przy zarządzie, więc¹ m[lo]dzi² księża nas starych księży i was, obywatele, wyrzną“³. Pasiuto boba! Mačiaus su Zaleskiu. Tyli, kaip žemė, kad visas stalas diskutuoja; bet ir tylėdamas galėjo suprasti, juog nėmažiausio noro neturime k̄nors⁴ piauti. Kad pagyvęs ir labiaus pažįs dalykus, tai ir visiškai kitaip pradės mislyti.

Kun. Jerulaitis sakęs man vežęs Albumą Vyskupų^v, bet pakeleję kažkam dovanojęs; tu, gird, vis tiek gausi. Tai aš ir nebežinau, kas tai buvo. Bene nuo Tamstos vežė? Kaip čę išpainioti?

Šį raštą tuojaus sunaikink: perdaug vardų įrašyti, kad bent nieks nematytų.

Duok, Viešpatie, Jums šimtą metų ir sveikatą! Kun. Juozapas

AUTOGRAFA: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 23, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto popieriaus dvilapio; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,5 × 28,1. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; kraštai apapurę, su smulkiais įplyšimais, popierius pageltęs, lenkimo linijų sandūroje nedidelė skylė; l. [2v] lenkimo linijos nusidėvėjusios, purvinos; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/34“ – ne *VUB RS* signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta, l. [1r] klizai išsilieję ant laiško popieriaus.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Mečislovas Leonardas Paliulionis.

ⁱⁱ Jonas Jokubauskis.

ⁱⁱⁱ Marija Žagelytė-Jokubauskienė.

^{iv} Apie paveikslo užsakymo ir išsaugojimo istoriją žr.: Egidijus Aleksandravičius, *Prieš aušrą*, Vilnius: Versus aureus, 2015, p. 29–36.

^v Žr. laiško Nr. 40 i komentarą.

¹ *a del* więc

² *orig def*

³ *lenk* = Vargas mums, seniesiems! Karosas buvo litvomanas, bet bent slaptas, dabar viešas litvomanas administracijoje, taiga jauni kunigai mus, senuosius, ir jus, bajo-rai, išpjaus.

⁴ *cor n*

54. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, MICAČIAI, 1901-11-05

Micaičiuose. 5 d. lapkr. m. 1901 m.

Brangus Prieteliau! Vakar apturėjau nuo Džiakono užkvietimą atvykti pas aną pasirokuotų apie tarnystės dalykus. Kadangi mano tarnystėje lyg šiol dar nebuvo nėkokių keblumų ir painijų, tai spėju, juog dėlko kito šaukia; seredos vakarą gausiu žinoti ir Tamstai pranešiu: tai ir gi, man ding, būs lopinys ant lietuvisko¹ bendrijos klausimo. Spėju, juog Vyskupas¹ Džiakonui² pridavė istyrimui kokį-nors paškvilį ant manęs. Paškvilių, tariuos³, netrūksiant, nes ir dabar jau matau⁴, kad yra sistematiškai vedama prieš mane⁵ kontragitacija, kurios korifiejus – tai godotinas mano kaimynas ir principalas⁶ – Kuršėnų Prabaščius Eidėnas, alias – Eidymt⁷. Nuo laikų kulvartos Bakšio aš vis tankiaus gaunu patirti, kaip daug žemų esama žmonių, kaip mėgiama pasalomis kasti artimą, kurio idėjos nepatinka. Dieve mano, dėlko negalėtų stačiai susiremti ir argumentų paklausyti?! Eidimtas mane mažai teužkabinėja, bet pašaliais netik ka rašo į Vyskupa visokius niekus, kuriuos galėtų ir namie aprokuoti, bet, matydamas vis augančią mano įtekumą ant bajorų⁸, ėmės, kiekvienam darodinėti, koks aš esu bajorų nevydonas. Kada jam nepavyko supjudyti mane su jais po Vieکشنیų kalbos, tai pramanė šitka: Tumas, girdi,⁹ neatspėjamas žmogus: če jis rodo kogeriausius jausmus bajorams, če neseniai buvo ant lietuviškos sueigos pas Chodakauskį ir... neužilgo pasirodė proklamacijos – šiundžiančios muzikus prieš bajorus. Atsiremdami ant tos „išstirtos“ žinios, bajorai susirinko pas gydytoją ir išgirdo, juog aš tai provokatorius ir juog aniems reikia jau gintis. Pasirupinsiu, ž[i]noma¹⁰, išaiškinti jiems, juog būti ant kokio

¹ *cor man k pro o*

² *cor k pro o*

³ *ins sup man u*

⁴ *p t del man m*

⁵ *cor man pro ę*

⁶ *cor man r pro o*

⁷ *cor y pro i*

⁸ *cor man b*

⁹ *ad man*

¹⁰ *orig cap*

susirinkimo, tai ne tas pats, ka dirbti proklamacijos, kurias aš teip peikiu; juog aš Kuršėnuose dar nė šnipš neišsitariau prieš bajorus¹ ir nemisliju ka nors sakyti, ketindamas visus sutraukti į savo partiją. Bet kol tai padarysiu, tegul gi palaužo galvą ant išmislijimo visokių baisybių.

Nu, tiek to:² pagyvensime – pamatysime, o tuotarpu į darbą. Gavau žinoti, juog Betygalos Draugijos įstatymai, nors užtvirtinti, kitiems negali tarnauti, nes esą tam tikri normališki įstatymai, gaunami Gubernatoriaus³ kanceliarijoje po viena rublį; tai gi, būk teip geras, // [1v] nupirk man du egzemplioriu ir, kiek galėdamas, veikiai prišiusk, nes mes lyg Naujų Metų norime ką-en-ką žinoti, ar gausime, ar ne – daleidimą⁴. Draugystės klausimas⁵ Kuršėnuose įsirpęs; kad ne aš, tai kits kas būtų užsiėmęs suturėjimu pinigų, išleidžiamų ant gerų užmanymų į Varšavą. Viena p. Gorskienė turi tam dalykui paskyrusi į 7,000 rs. Argi ne gerai, kad inicijatoriumi būs kunigas? vis gi tai bus⁶ ženklas, juog neteisybė, ką svietiškieji paramano apie kunigų pasilikimą⁷ užpaklayje. Tai vis Jums rašau ne dėl to, kad nežinotumete, bet kad teiktumitės mano nuomones kame reiks, išdėti.

Tuotarpu pasilieku visa širdimi prie J[ų]sų⁸ prisirišęs:

Kun. Juozas Tumas

MAŠINRAŠTIS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 25, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta ant liniuoto popieriaus lapo lenkiškos abėcėlės rašomąja mašinėle mėlynu rašalu, trūkstami diakritiniai ženklai sužymėti juodu rašalu ranka; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,3 × 28,2 (dėl įklėjavimo į bylą pirmasis matmuo apytikris). Kairiajame lapo krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; kraštai apspurę, apatinė ir šoninė dešinioji lenkimo linijos suklijuotos rusvos juostos gabalėliais; l. [1v] lenkimo linijos nusi-dėvėjusios, purvinos; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/25“ – ne VUB RS signatūra; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

PUBLIKUOTA: visas laiškas kaip citata teikiamas Merkelio monografijoje *Juozas Tumas-Vaižgantas*, Kaunas: Akc. „Pažangos“ b-vės leidinys, 1934, p. 105–106.

¹ *add man b*

² *cor : pro b*

³ *p pri u del ill lit*

⁴ *p sec i del man a*

⁵ *p del jau*

⁶ *ins sup man*

⁷ *ter i ins man*

⁸ *orig cap*

ⁱ Mečislovas Leonardas Paliulionis.

55. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, MICAČIAI, 1901-11-09

Micaičiuose. 1901 m. lapk. 9 d.¹

MALONINGAS PRIETELIAU!

Siuntinį ir rastą nuo Jūsų apturėjau ir visa, ką galėsiu, išpildysiu; bambizus viešai ir privatiškai pakurstysiu.

Vakar buvau pas džiakoną², kurs veda, visai ne ant juokų, tyrinėjimą užmetimų, kuriuos padarė ʽmanʼ³ kun. Eidėnas. Tai, kaip užgau-lingai J. M.⁴ Vyskupas užmetinėja man „rozkielzaną zarozumiałość“.

Księżę⁵ Dziekanie! Mam przed sobą referat o X.⁶ Tumasie, Filjaliście Micajkim, który jakoby zawiązał w parafii Kurszańskiej korporację filantropijną, przyjmując⁷ na siebie zbieranie ofiar w parafii, oraz zarząd sformowanej czy formującej się korporacji. To wszystko miało się stać mimo wiedzy i udziału głównego kierownika parafii proboszcza.

Dobroczynność – to rzecz chwalebna i porządna. Ale est modus in rebus, sunt denique fines, quos ultra citroque nequit consistere rectumⁱ /aš⁸ če nelabai sugraibau/. Gospodarowanie X. Tumasa w parafii mimo wiedzy i konsensu gospodarza-proboszcza jest nie na miejscu, jest, właściwie, wyjściem po za granice kompetencji filjalnej. Nadto zawiązywanie towarzystw natury społecznej lub przyłączanie się do nich bez konsensu i aprobaty władzy kościelnej jest zakazane kapłanom, jak ogólnym prawem kościelnym⁹, tak specylnymi w dyecezyi rozporządzeniami.

¹ p p del r

² cor man n

³ ins sup

⁴ J[o] M[ylista]

⁵ cor man ž

⁶ X[iędu]

⁷ ins man r

⁸ a del vid aš

⁹ ins man sec e

Zareferowano też o X. Tumasie, iż przestrzeżony w zakrystyi kurszańskiej z powodu słuchania¹ spowiedzi bez konfesyonału, miał odezwać² się publicznie do X. Raczkowskiego z Szakinawa³, iż⁴ wielu proboszczów zasługuje na zdjęcie sukni kapłańskiej i zdegradowanie. Jeżeli starszy kapłan, nawołujący młodszego do porządku, zasługuje na degradacyę, to jakiemu wyrokowi ma podlegać X. Tumas, gdy jawnie, jakby na przekór, zapoznaje, łamie surowe przepisy kościelne, dotyczące sposobu słuchania⁵ spowiedzi?? // [1v]

Polecam X. Dziekanowi dośledzić na zarzuty, czynione X. Tumasowi, informując się o incydentach u miejscowego proboszcza⁶ X. Ejdynta i u innych osób świadomych.

X. Dziekan ma tymczasem ostrzeż X. Tumasa, by pilnie baczył na swój tryb postępowania i ujmował pośpiesznie w karby swoją, tak przez ludzi nazywana zabarmaszystość, alias rozkiełzana zarozumiałość.

Dan w Kownie. 1901 r. 8-bra 22 d.

--- M. Pallulon

Bisk. Zmudzki.⁷

¹ *cor man h*

² *cor w*

³ *cor sec a*

⁴ *cor m ž*

⁵ *cor m h*

⁶ *add m a*

⁷ *lenk* = Kunige Dekane! Priešais save turiu pranešimą apie Kun. Tumą, Micaičių filialistą, kuris, esą, Kuršėnų parapijoje įkūrė labdaros korporaciją ir apsiėmė aukų rinkimą parapijoje bei sukurtos ar tebesikuriančios korporacijos administravimą. Visa tai turėjo vykti be pagrindinio parapijos valdytojo klebono žinios ir dalyvavimo. / Labdara – dalykas sveikintinas ir garbingas. Bet est modus in rebus, sunt denique fines, quos ultra citroque nequit consistere rectum [...]. Kun. Tumo šeimininkavimas parapijoje be valdytojo-klebono žinios ir leidimo yra nederamas, apskritai tai yra filialisto kompetencijos ribų peržengimas. Be to, tiek bendroji bažnytinė teisė, tiek atskiri vyskupijos įsakai draudžia kunigams steigti bendruomeninio pobūdžio draugijas ar būti jų nariais be bažnytinės valdžios leidimo ir aprobacijos. / Taip pat apie kun. Tumą pranešta, kad, kai Kuršėnų zakristijoje buvo įspėtas dėl išpažinties klausymo be konfesionalo, viešai atsakęs kun. Račkauskui iš Šakynos, kad daug klebonų yra nusipelnę sutanos nuvilkingumo ir pažeminimo pareigose. Jeigu vyresnis kunigas, raginantis jaunesnįjį laikytis tvarkos, nusipelnė pažeminimo pareigose, tai koks nuosprendis turėtų būti taikomas kun. Tumui, [kuris] tarytum iš užsispyrimo nepripažįsta, laužo griežtus Bažnyčios nuostatus, apibrėžiančius išpažinčių klausymo tvarką. / Kunigui Dekanui pavedu ištirti kun. Tumui pareikštus kaltinimus, surinkti informaciją apie įvykį iš vietinio klebono kun. Eidimto ir iš kitų žinančių asmenų. / Dabar kun. Dekanas turi kun. Tumą įspėti, idant atidžiai stebėtų savo elgesį ir tučtuojau imtųsi suvaldyti savo, kaip žmonės vadina, akiplėšiškumą, kitaip – nežabotą puikybę. / Duota Kaune. 1901 m. spalio 22 d. / M. Paliulionis / Žemaičių vyskupas.

Daug čė yra neteisybės, kurias išrodysiu J. Mylistai ant rašto.

Apie sauvalingą įvedimą lenkiskos¹ pridėdamosios pamaldos į vieta lietuviskosios šiuo kartu tik tiek tepatyrčiau.

1, kun. Velička Šiaulėnuose įvedė skaitymą lenkiškų Evangelijų proprio motu², be reikalo, ką jau ir tai parodo, juog per dvidešimtį su keleriais metų tenai niekas neatmena tokių skaitymų.

2, kun. Masilionis Gargžduose, įprašytas vienos tik baronienės Rönne[']s³, šįmet ir pernai per Dievo Kuną giedoją lenkiškas giesmes, "nors kamendorius"⁴, Jerašiūnas, ir altarista, Ziburinskis⁵, pirma nepainformuoti, giedoją, kaip jau nuo dešimties metų kun. Kerpauskio / rodos, ne litvomano / įvesta buvo, ir teip buvo nemažos painijos.

3, kun. Rusteika, nabašninkas, Kurtuvėnuose per Jubiliejų, kada žmonės vos nenutroško iš spūsties, pirma lietuviško sakė gan ilgą lenkišką pamokslą, kurio tiesiog niekas neklausė, nes visi juodrūbiai ir kepeliusnikai spūsties nemėgia.

4, kun. Sakalauskis Šėtoje pradėjo kuomet ne kuomet sakinėti⁶ lenkiškus⁷ pamokslus šalip lietuviškųjų; ar su reikalu⁸, ar be-to nežinau; bet kad vyresnybės nesiklausęs, tai tikriausia.

5, kun. Paltarokas Kurkliuose tankiai susimislijęs intonuoja lenkiškai, sakydamas: man⁹ vis tiek pat!!

"6, kun. Krzyževičius Viežaičiuose giedoją lenkiškas suplikacijas, o žmonės juokės."¹⁰

Neabejoju, kad jų, tokių faktų, yra gana daug. Kad patirsiu, pranešiu. Tuotarpu lik sveikas. Ačiu už siuntinį! Jūsų: kun. Juozas.

MAŠINRAŠTIS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišškai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 26, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta ant liniuoto popieriaus lapo lenkiškos abėcėlės rašomąja mašinėle mėlynu rašalu, trūkstanti diakritiniai ženklai pažymėti juodu rašalu

¹ *cor e*

² *lot* = savo valia

³ *orig* “

⁴ *dist*

⁵ *cor k*

⁶ *cor sec i*

⁷ *cor m fl us pro ill*

⁸ *add m fl u*

⁹ *sign m*

¹⁰ *ins m*

ranka; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,3 × 28,2 (dėl įklijavimo į bylą pirmasis matmuo apytikris). Kairiajame lapo krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; kraštai smarkiai apspurę, apatinis su įplyšimais, vertikali lenkimo linija suklijuota rusvos juostos gabalėliu; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/26“ – ne VUB RS signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MU-ZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš mašinraščio.

- ⁱ Citata iš Horacijaus „Satyrų“ (I, 1, 106–107), laiške cituojant praleistas vienas žodis: „est modus in rebus, sunt certi denique fines, / quos ultra citraque nequit consistere rectum“ (= „vidurys yra juk / Visuos dalykuos ir, galop, yra tam tikros ribos, / Nei prieš kurias, nei už kurių nerasi gero“, Aleksio Churgino vertimas iš: Quintus Horatius Flaccus, *Ars Poetica*, vert. A. Churginas, įvadą parašė prof. Per. Benderis, Kaunas, 1936, p. 61).

56. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, MICAICIAI, [1901]-11-30

30 d. lapkr. mėn.

Micaičiuose

Mio Caro!¹

Velniai bežino, ko dar ant manęs neišmislys! Aš tiesiog nebeturiu kantrybės painiotis tarp visokių spąstų, kurių nė atspėti negalima... Aš nėjokio „oficijališko užklauso nuo džiakono“ neapturėjau, bet patsai buvau pašauktas prie jo; išklausiau Jo Mylistos rašto ir išpasakojau apie abudu incidentu, o dėl jo paties žinios, tai yra, kad teisingiaus galėtų Vyskupui pranešti, pabrėžiau keletą žodžių ant pakišto popiergalio. Kokią-gi tiesą jis turėjo prisiųsti tą skurlį // [1v] Vyskupui, kaipo dokumentą? Tamsta gerai atspėjai, kad tai ne oficijališkas teisinimos: juo ten nėra nė pavardės, rodos, pažymetos, nė dienos nė titulo¹. Dėlko-gi Jo Mylista teip kabinas prie visokių niekų ir teip skubias su *выговор*ais?² Bene norėtų jau teip man apkartinti tarnaviną jo vyskupijoje? Man³ rodos, kad Jisai keršija man už kokiuos-nors ypatingus dalykus, kurių aš

¹ *it* = mano mielas

² *rus* = papeikimais, išbarimais

³ *del* ,

neatspėju. Gal kas primelavo Jam, ypač Garždų Masilionis? Parašiau į džiakoną, kad prisiimtų ant savęs atsakymą už tinginystę perrašyti, kas buvo ant popiergalio. Jūsų Juozas

AUTOGRAFAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 27, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant storo popieriaus lapo, kurio paviršiaus faktūra imituoja medžio rievlių raštą; lenkimo į keturias dalis žymės; 20,1 × 25. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [1v] trys juodo rašalo dėmės; visame l. [1v] neryškios sutepimo žymės; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/33“ – ne *VUB RS* signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

DATAVIMAS: pagal tuometę gyvenamąją vietą ir laiško turinį.

NEPUBLIKUOTA:

SKELBIAMA: iš autografo.

-
- ⁱ Aleksandras Merkelis savo monografijoje aptardamas Tumo laiškuose aprašomą konfliktą, kuris kilo jam gyvenant Micaičiuose, komentarų dalyje teikia kunigo Juozapo Zaleskio laišką vyskupui Paliulioniui, rašytą Vyskupo pavedimu pasikalbėjus su Tumu dėl gauto pranešimo apie kunigo nusižengimus. Laiške aprašomas Tumo pasiaiškinimas dėl draugijos kūrimo ir dalyvavimo joje bei teigiama, kad dėl išpažinties klausymo paprašyta raštiško paaiškinimo tiek iš Tumo, tiek ir iš Šakynos klebono, o raštai pridedami prie Zaleskio Vyskupui siunčiamo laiško (Juozapas Zaleskis, Vieکشniai, 1901–11–22, in: Aleksandras Merkelis, *Juozas Tumas Vaižgantas*, Kaunas: Pažanga, 1934, p. 383–384).

57. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, MICAICIAI, 1902-05-18

Miczajcie. 18 maja 1902 r.

Szanowny Ks. Sekretarzu!

Dochodzą do nas wiadomości o rychłym przemieszczeniu mem z Miczaję gdzieś na drugą posadę. Fakt przemieszczenia jest dla mnie całkiem obojętnym: zwierzchność dyecezyalna, oczywiście, ma jakieś nadzwyczajnej wagi powody, dla których uważa¹ za niezbędne usunąć mię z Miczaję. Tylko chciałbym zwrócić uwagę Waszę, a Was prosić o

¹ *del fl ch*

łaskawe przedstawienie Jego Excellencyi¹, że ze względu na rozpoczęte „przeze mnie¹ fabryki zachodzi konieczność zwłoki, przynajmniej do Bożego Narodzenia².

Mianowicie, już 10 marca t. r.³ prosiłem Konsyst[or]rz⁴ o pozwolenie na remont zabudowań gospodarskich, jakowe były w stanie, całkiem już nie- // [1v] przygodnym⁵ do użytku, i natychmiast przystąpiłem do roboty. Obecnie pozwolenie to za ₰ 3354 posiadam, ale i budowle są prawie już na ukończeniu. Mianowicie: I) wozownia, odryna⁶ – w jednym rzędzie; II) ⁷1, chlew dla krów, 2, chlew dla świ[ń]⁸, 3, stajnia, 4, ptasznik, browarczyk i furmańska – w drugim; razem 3 x 17½ sążni pięknie zbudowanych pod gontowym dachem, na wysokim kosztownym fundamencie, murowanym z kamieni. Zatem: III) ⁹ca[ł]kiem¹⁰ nowe sieni i skład przy kuchni na takowym fundamencie i pod nowym gontowym dachem; IV) ¹¹[z]¹² dawniejszych dwóch bezsensownych przedziałów w domu mieszkalnym, zrobiono – pokój porządkowy. V) ¹³Wybudowano¹⁴ drwalnię pod gontowym dachem, VI wykopano studnię kosztowną sześciu sążni głębokości, ¹⁵o nowym zrębie. Na wszystko to, licząc nowy 3 rejestr[owy]¹⁶ organek i masę utensyli[ó] w¹⁷ w zakrystyi, położono, jak wskazuje moja książka rachunkowa, akuratanie, prawidłowo prowadzona, 818 rs. 85 kop.; suma // [2r] znaczna,

¹ orig 1 ver

² cor N pro min

³ t[ego] r[oku]

⁴ orig a

⁵ cor sec y pro e; żodžio *nieprzygodny* lenkū kalboje nēra (*lenk przygodny* = atsitiktnis), galētū būti *nieprzydatny* (= netinkantis).

⁶ del ,

⁷ orig om

⁸ orig fl ni

⁹ orig om

¹⁰ orig l

¹¹ orig .

¹² orig cap

¹³ orig om

¹⁴ cor u

¹⁵ orig .

¹⁶ orig fl ach

¹⁷ orig -ij

zwa[ż]ywszy¹, że ja w Miczajciach urzęduję zaledw[ie]² od 14 lipca zeszłego roku. Na zako[ń]czeniu³ budowli niezbędne są jeszcze ze 130 rs., na co się zobowiązałem dacharzowi Zalmanowi Grünowi i mularzowi Antoniemu Karkałasowi (cieśle⁴ już są spłaceni). Zatem w tych dniach przybywa z ukończoną robotą – przeróbką kapiteli wielkiego o[ł]tarza⁵, wstawieniem dużych figur i ślicznego obrazu – kopii Rubensa „Zdjęcie z Krzyża“. Za⁶ to się zobowiązałem wyp[ł]acić⁷ 125 rs. (na rękę dano tylko 20 rs.).⁸ Licząc zatem ogólnie poło[ż]yłem⁹ koszt[y]¹⁰ na Miczajcie¹¹ 1000 rs[.]¹² przeszło, dochód zaś dotychczas wykazywał wedle tejż książki rachunkowej zaledw[ie]¹³ 606 rs. 98½ kop. Zatem 500 rub.¹⁴ powinienem odzyskać w czasie kolędowania, co mi się uda całkowicie, zważywszy z jaką chęcią w[s]pierają¹⁵ mię parafjanie¹⁶, widzący moje zabiegi.

Na jakiegokolwiek względy ja nie liczę, czekam najzwyczajniejszej sprawiedli- // [2v] wości: ja – ksiądz ubogi, robiłem nie po to, by natychmiast opuścić całkowitym bankrutem; zresztą, gdy następca obejmie niezlikwidowane moje interesy, zarząd dyecezyalny będzie miał nie mało fatygi.

Mam więc niepłonną nadzieję¹⁷ uzyskania półrocznej prolongaty na zlikwidowanie interesów, i o to bardzo proszę, byćście raczyli postarać.

—

¹ orig ž

² orig o

³ orig n; taisyklinga konstrukcija turètų būti: *do zakończenia*.

⁴ cor c pro s

⁵ orig l

⁶ cor Z

⁷ orig l

⁸ orig om

⁹ orig z

¹⁰ orig u

¹¹ p del blisko

¹² orig om

¹³ orig o

¹⁴ p del (blisko)

¹⁵ orig ś

¹⁶ orig parafijanie

¹⁷ cor fl pro ą

Zatem, gdyby można było zostać w Micajciach, tobym został chętnie, a urzędowanie moje tu nie jest jałowem. Krom tych robót, jakie wykazują „Additamenta“ do spisu inwentarzowego¹ (ten raczcie mnie zwrócić) przedsięwzięto przeze mnie następujące roboty: 1, postawienie dwóch o[ł]tarzyków² bocznych i zawarto umowę z Zagorskim z Szaweł. Koszt obliczono na 400 rs. Pozwolenie Konsystorza już jest. 2, powiększenie mogiły. Plany już wykon[uje]³ p. Kazimierz Jacynicz, mierniczy. 200 rs. na ten cel posiadamy [u]lokowane⁴ w Konsystorzu. // [3r] Naprawienie⁵ całkiem zrujnowanego muru cm[en]tarnego⁶, 3 bram i postawienie muru nowego wedle obliczeń kosztować będzie do 500 rs. Koszt, już mam przyrzeczenie, pokryją parafjanie, jak zaświadczyć mogą pp. Komitetowi: A. Ejgird i W. Margiewicz, szlachcice okoliczni. Gdybym dłużej pomieszkać⁷ mógł i pewnoś miał, dokonałbym remontu i całego kościo[ó]łka⁸, o czym⁹ już też traktowałem z majstrem Zagorskim i komitetem parafjalnym. To zabiegi gospodarskie.

Parafjanie ze mnie¹⁰ są całkiem zadowoleni. Służę im – najakuratniej. Dzieci katechizuję. 17 maja urządziłem solenną pierwszą Komunij[ę]¹¹ dla 24 bardzo dobrze przygotowany[ch]¹² z ogólnej liczby 57 katechizowanyc[h.]¹³ Takiej uroczystości w całej okolicy dotychczas nie widziano. O pracy zwyczajnej kapłańskiej niechaj zaświadczać inni parafjanie.

Ze szlachtą zagrodową i z obywatelstwem żyję jak najzgodniej. Niesz[czę-] // [3v] dżę¹⁴, wprawdzie, im gorzkiej prawdy, ale to prywatnie,

¹ *cor pri o*

² *orig l*

³ *orig ywa*

⁴ *orig z*

⁵ *cor N pro min*

⁶ *orig ę*

⁷ *cor k*

⁸ *cor koś, orig o*

⁹ *cor c*

¹⁰ *cor ie*

¹¹ *cor, def*

¹² *orig def*

¹³ *orig def*

¹⁴ *orig def*

za co krom szacunku, więcej nic nie zjednałem¹. W praktyce nikomu na nogę jeszcze nie nastąpiłem, nikogo nie zbuntowałem. O tem sami obywatele zaświadczą, pomimo to, że z mojami przekonaniem nie solidaryzują [się]². Część mnie³ nieznających, nieraz identyfikuje⁴ z socjal-demokratami⁵, z którymi, przecię, zagorzałe walczę. To już nie moja wina⁶, że osoby zainteresowane, nie czytają, wszystko raczą wiedzieć.

Mam jedynego nieprzyjaciela, który będąc całkiem grzecznym dla mnie, po kryjomu rozwija zadziwiająco energiczną działalność ku zwalczaniu „krwawej litwomani i jej koryfeusza” – mnie. Do mego przy[j]azdu⁷ całkiem ośpały i roztyły starzec 62letni, za 2 wikaryuszami żyjący⁸ jako synekurzysta, obecnie działa bez przytomności⁹. Obywatele coraz bardziej spostrzegają w nim manję – litw[i]nofobję¹⁰. 1, ja podkurstam¹¹ obywateli // [4r] założyć Towarzystwo Dobroczynności¹², on założycielom wmawia, żeby nie da[li]¹³ pola dla działania „innej partii, do której ks. Tumas, niezawodnie, wśliźnie się”. I w ten tani sposób zabezpiecza swoje nic nierobienie. Świadkowie: obywatele Sylwestrowicz i Grużewski. 2, ja katechizuję dzieci, on – nie, ograniczają[c]¹⁴ się na zapytani[a]¹⁵, czy umie z pamięci recytować, i wszystkim wmawia¹⁶, że to robi, żeby się litwomanija nie rozpowszechniała, mnie gani a swego w[i]karyusza¹⁷ ani z daleka¹⁸ nie dopuszcza do katechizacyi, bo „wprowadzi¹⁹ „mylistos” zamiast „łoskos”;

¹ *cor pri e pro ę*

² *orig om*

³ *p del ill lit*

⁴ *cor sec e pro a*

⁵ *cor em*

⁶ *orig 2 n*

⁷ *orig def*

⁸ *cor ą*

⁹ *del fl ą*

¹⁰ *orig a*

¹¹ lenkiško priešdėlio pod- ir lietuviško žodžio „kurstyti“ dūrinys; galėtų būti žodis: *podburzam*.

¹² *cor sec c pro ć*

¹³ *orig def*

¹⁴ *orig ć*

¹⁵ *orig u*

¹⁶ *cor wm*

¹⁷ *orig y*

¹⁸ *cor k*

¹⁹ *p del ill 4 lit*

w żadnym katechizmie nie istniejącej i wyrzuci „atiduok dešimtinę“: 3, po przeczytaniu socjalistycznej „Sm[er]tis“¹ⁱ, zdecydował, że to ja pisałem i wziął się pisać apologję. Gdy z tego n[ic]² nie wyszło, 4, Zachorował z powodu mego art[y]kuliku³ w N1 „Kraju“: „Działacze Litewscy“⁴ⁱⁱ, nic nieznaczącego, i zamierzył c[o]ś⁴ znowu napisać z teg[o]⁵ powodu i lata z jakimś szpargałkie[m]⁶ // [4v] do Sylwestro[w]icza⁷, prosząc o korektę. Słowem, co tylko ja powiem, czy zrobię natychmiast przenicuje, powie, że to nie z wiary, lecz ɾz⁸ obłudy, choć sam całkiem jest zobojętniały, i z zadziwiającem poświęceniem się lata po okolicy i intryguje, i do Biskupa paszk[wili]⁹ pisze. Domyślacie¹⁰ się, że to jest proboszcz Ejdynt. Jest całkiem nie przytomny i gdy kto jego słyszy i¹¹ gdy nikt, krom wikarego nie słyszy ciągle (klnie i klnie „litwomanej“[])¹². Pomimo to ja więcej mam miłoś[ci]¹³ parafjan; przeciwnicy¹⁴ są, ale nie osobiści, jeno¹⁵ idei.

Wobec tego zważcie, czy jego paszkwile¹⁶ mają wartość i czy można na nich polegać? Sprawdzić rzetelność moich słów chyba nietrudno[.]¹⁷

Jeszcze raz bądźcie łaskawi – uży[s]kajcie¹⁸ mi prolongatę, jeżeli¹⁹ nie całkowite pozostawienie na miejscu. Tyle poniosłem niewygód i strat – i nic nie skorzystam z obecnych wygod... To smutne²⁰.

Wasz z poważaniem

Ks. Tumas

¹ *orig def*

² *orig def*

³ *orig i*

⁴ *orig ó*

⁵ *orig def*

⁶ *orig def*

⁷ *orig n*

⁸ *ins sup*

⁹ *vid, cor*

¹⁰ *cor n*

¹¹ *p del nie*

¹² *orig om*

¹³ *orig def*

¹⁴ *cor sec c pro k*

¹⁵ *orig 2 n*

¹⁶ *cor w*

¹⁷ *orig om*

¹⁸ *orig def*

¹⁹ *a del o*

²⁰ *orig fl ie*

[P]. S.¹ Przy tem załącza się [9]² książki pisma litewskiego³ (udało mi się odebrać od ludzi). Jego Excelencya niech przedstawi J.⁴ Gubernatorowiⁱⁱⁱ nowemu, w jakim kie[r]unku⁵ idzie litewska prasa bez cenzury. Niech robi staranie. „Vaizdel[ius]“⁶ Milukas jakoby już robi 6^{iv7}. O Demb. otrzymano ca[ł]k[o]...⁸

Vertimas

Micaičiai, 1902 m. gegužės 18 d.

Gerbiamasis kn. Sekretoriau!

Pasiekė žinia apie greitą manęs perkėlimą iš Micaičių į kažkurią kitą darbo vietą. Perkėlimo faktas manęs visiškai neįaudina: tikriausiai vyskupijos vadovybė turi kokių nors ypač svarbių priežasčių, dėl kurių mano esant būtina pašalinti mane iš Micaičių. Tik norėčiau atkreipti Jūsų dėmesį ir paprašyti, kad malonėtumėte paaiškinti Jo Ekscelencijai, kad dėl mano pradėtų darbų reiktų tai atidėti, bent iki Kalėdų.

Būtent, kad jau š. m. kovo 10 d. prašiau Konsistorijos leidimo suremontuoti ūkinius pastatus, nes buvo jau visiškai netinkamos naudoti būklės, ir nedelsdamas pradėjau darbus. Šiuo metu turiu šį leidimą № 3354, o ir pastatai jau beveik užbaigti. Tai yra: I) ratinė, kluonas – pirmoje eilėje; II) 1, karvidė⁹, 2, kiaulidė, 3, arklidė, 4, paukštidė, alaus darykla ir vežiminė – antroje; bendrai skaičiuojant 3 x 17 ½ sieksnių gražiai pastatytų su malksnų stogu, ant aukšto brangaus, iš akmenų sumūryto pamato. Taigi: III) visai naujos priemonės ir sandėliukas prie virtuvės su tokiu pačiu pamatu ir nauju malksnų stogu; IV) iš ankstesnių dviejų beprasmių dalių gyvenamajame name padarytas tvarkingas kambarys. V) pastatyta malkinė su malksnų stogu, VI) iškastas brangus šešių sieksnių gilumo šulinys, su nauju rentiniu. Už viską, priskaičiuojant naujus 3 registrų vargonėlius bei aibę reikmenų zakristijai, paklota, kaip rodo mano sąskaitų knyga, labai tiksliai, tvarkingai vedama, 818 rs. 85 kap.; suma nemaža, ypač atsižvelgiant į tai, kad Micaičiuose einu pareigas tik nuo praėjusių metų liepos 14. Statyboms užbaigti dar reikia apie 130 rs., dėl kurių susitariau su stogdengiu Zalmanu Griunu ir mūrininku Antanu Karkalu (dailidėms jau sumokėta). Taigi artimiausiomis dienomis atvyks užbaigti darbą – perdayti didžiojo altoriaus kapitėlį, įstatyti didžiąsias skulptūras ir gražų paveikslą – Rubenso „Nuėmimo nuo kryžiaus“ kopiją. Už tai pažadėjau sumokėti 125 rs. (į rankas sumokėta tik 20 rs.). Bendrai skaičiuojant paklojau Micaičiuose virš 1000 rs., o pajamų iki šiol ta pati sąskaitų knyga rodo tiktai 600 rs. 98½ kap. Taigi 500 rub. turėčiau atgauti per

¹ orig def

² vid, def

³ orig ,

⁴ vid][ašnie wielmożnemu]

⁵ orig k

⁶ orig def

⁷ inc

⁸ orig l, def

⁹ Tumas šioje vietoje vartoja žodžių junginį *chlew dla krów*, tačiau lenkų kalboje žodis *chlew* vartojamas tik kiaulidei įvardyti, verčiama atsižvelgiant į kontekstą kaip „karvidė“.

kalėdojimą, kas man tikrai pavyks, atsižvelgiant į tai, kaip, matydami mano pastangas, noriai mane remia parapijiečiai.

Jokio specialaus palankumo nelaukiu, tik paprasčiausio teisingumo: aš, neturtingas kunigas, dirbau ne tam, kad staiga viską palikčiau visiškai subankrutavęs; be to, kai įpėdinis perims nebaigtus mano reikalus, vyskupijos vadovybė turės nemažai vargo.

Todėl pagrįstai viliuosi gauti pusės metų pratęsimą reikalams užbaigti, ir labai prašau, kad būtumėte malonus pasistengti.

—

Tačiau, jeigu būtų galima Micaičiuose pasilikti, mielai pasilikčiau, o mano tvarkymasis čia nėra bergždžias. Be darbų, kuriuos įrodo inventoriaus sąrašo „Additamenta“¹ (prašyčiau man juos grąžinti), dar pradėjau šias veiklas: 1, dviejų šoninių altorių pastatymas, jau sutarta su Zagorskiu iš Šiaulių. Išlaidos apskaičiuotos 400 rs. Konsistorijos leidimas jau yra. 2, kapo padidininimas. Planus jau daro p. Kazimieras Jaciničius, matininkas. 200 rs. tam tikslui jau turime įdėtus Konsistorijoje. Visiškai sugriauto kapinių mūro pataisymas, 3 vartų ir naujo mūro pastatymas kainuos, kaip apskaičiuota, iki 500 rs. Išlaidas, kaip man pažadėta, padengs parapijiečiai, ką gali paliudyti komiteto nariai, ponai: A. Eigirdas ir V. Margevičius, apylinkės bajorai. Jeigu galėčiau ilgiau pagyventi ir [dėl to] būčiau tikras, padaryčiau ir visos bažnytelės remontą, apie ką jau kalbėjau su meistru Zagorskiu ir Parapijos komitetu. Tokie ūkio reikalai.

Parapijiečiai manimi visiškai patenkinti. Labai kruopščiai jiems patarnauju. Katekizuoju vaikus. Gegužės 17 [dieną] surengiau iškilmingą Pirmąją Komuniją 24-iems labai gerai paruoštiems [vaikams] iš bendro 57 katekizuočių skaičiaus. Tokių iškilmių visoje apylinkėje iki šiol nebūta. Apie kasdienį kunigo darbą tegu liudija kiti parapijiečiai.

Su bežemiais bajorais ir dvarininkais sugyvenu kuo puikiausiai. Negailiu jiems, tiesą sakant, karčios tiesos, bet tai privačiai, už ką vien tik pagarbą, ne ką kita, įsigijau. Praktiškai niekam ant kojos neužmyniau, nieko nesukursčiau. Tai liudija patys dvarininkai, neatsižvelgiant į tai, kad mano įsitikinimų neremia. Dalis manęs nepažįstančiųjų kartais priskiria mane socialdemokratams, su kuriais juk karštai kovojau. Tai jau ne mano kaltė, kad suinteresuoti asmenys neskaito, įsitikinę, jog viską žino.

Turiu vieną priešą, kuris, su manimi būdamas visiškai mandagus, už nugaros veikia stebėtinai energingai, bandydamas nugalėti „kruviną litvomaniją ir jos korifėjų“ – mane. Iki mano atvažiavimo vangus ir nutukęs 62 metų senis, už dviejų vikarų gyvenantis kaip sinekūrininkas, šiuo metu veikia visai be nuovokos. Dvarininkai vis labiau pastebi jo maniją – litvinofobiją. 1, aš raginu žmones sukurti Labdarių draugiją, jis įkalbinėja įkūrėjus, kad nesudarytų galimybės veiklai „kitos partijos, į kurią kn. Tumas neabejotinai įslinks“. Tuo pigiu būdu užsitikrina savo nieko neveikimą. Liudytojai: dvarininkai Silvestrovičius ir Gruzevskis. 2, aš katekizuoju vaikus, jis – ne, apsiriboja klausimu, ar moka pakartoti atmintinai, ir visus įtikinėja tai darąs, kad neplistų litvomanija, mane koneveikia, o savo vikaro nė iš tolo neprileidžia prie katekizacijos, nes „įves *mylistos* vietoj šoskos“, kurios jokiam katekizme nėra, ir išmes „atiduok dešimtinę“. 3, perskaitęs socialistinę „Smertį“, nusprendė, kad tai aš parašiau ir ėmėsi rašyti apologiją. Bet nieko iš to neišėjo, 4, susirgo dėl mano straipsnelio „Kraštas“ N1: „Lietuvių veikėjai“, visiškai nereikšmingo, ir sugalvojo vėl kažką apie tai parašyti, tad laksto su kažkokiu popiergaliu pas Silvestrovičių, prašydamas korektūros. Žodžiu, ką tik pasakysiu ar padarysiu, jis iš karto viską apvers į priešingą pusę, pasakys, kad tai ne iš tikėjimo, o iš veidmainystės, nors yra visiškai

¹ lot = priedai

abejingas, ir tik su stebinančiu pasišventinimu laksto po apylinkes ir rezga intrigas, ir siunčia Vyskupui paskvilius. Galite atspėti, kad tai klebonas Eidimtas. „Jis jau visai be nuovokos ir kai jį kas nors girdi, ir kai negirdi, išskyrus vikarą, neklauso niekas“¹. (Keikia ir keikia „litvomaniją“) Vis dėlto mane parapijiečiai labiau myli; priešininkų yra, bet ne asmeniškų, tik idėjinių.

Todėl pasverkite, ar jo paskviliai turi vertės ir ar galima jais pasitikėti? Patikrinti mano žodžių sąžiningumą turbūt nesunku.

Dar kartą, būkite malonus – gaukite man termino pratęsimą, jei ne galimybę pasilikti vietoje. Tiek patyriau nepatogumų ir nuostolių – ir negalėsiu pasinaudoti esančiais patogumais... Tai liūdna.

Pagarbiai Jūsų Kn. Tumas

P. S. Priedu [9] lietuviško žurnalo knygas (pavyko atsiimti iš žmonių). Jo Ekscelencija tegu pristato naujam Šviesiausiajam Gubernatoriui, kokia linkme eina lietuvių spauda be cenzūros. Tegu pasistengia. „Vaizdelius“ Milukas lyg ir jau ruošia 6. O Demb. gauta vis[...].

Vertė Joanna Tabor ir Jurgita Žana Raškevičiūtė

AUTOGRAFA: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 28, l. [1r–4v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant dviejų liniuotų dvilapių su tinkliniu vandenženkliau; l. [1–2] lenkimo į dvi dalis žymės (horizontaliai) ir neryški vertikalaus lenkimo žymė; l. [3–4] lenkimo į dvi dalis žymės; 21,8 × 28,2. Abu dvilapiai skirtingos būklės: pirmasis gerai išlikęs, įklijuotas į bylą, antrasis – smarkiai apspuręs, išplyšęs iš bylos, iš žymėjimo ženklų matyti, kad kurį laiką funkcionavęs atskirai nuo pirmojo. Kairiajame dvilapių krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [1r] viršuje atsispaudęs veikiausiai laikraščio fragmentas; l. [3–4] kraštai apiplyšę, matyti, kad dešinysis, o ne kairysis kraštas buvo anksčiau klijuotas į bylą (?); l. [3r] juodu rašalu: „1902?“. L. [1r], [3r] viršuje juodu rašalu: „13/37“ ir „13/20“ – ne VUB RS signatūros; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

PUBLIKUOTA: tekstas ištisai cituojamas Merkelio monografijos *Juozas Tumas-Vaižgantas* (1934) komentarų dalyje (p. 384–386).

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Mečislovas Leonardas Paliulionis.

ⁱⁱ Stasio Matulaičio satyrinė apysaka *Smertis* (1900).

ⁱⁱⁱ Ks. J. Tumas, „Działacze Litewscy. Ks. Biskup Maciej Wołoncewsky i Szymon Dowkont“, in: *Kraj*, 1902-01-04, Nr. 1, *Życie i Sztuka. Pismo dodatkowe, ilustrowane*, p. 7–8.

^{iv} Veikiausiai kalbama apie Emanuelį Vataci.

^v Veikiausiai kalbama apie: Vaišgantas, *Vaizdeliai*, Tilžėje, Spaudzinta pas J. Šenkę, 1902.

¹ Sakinio reikšmė spėjama, kadangi formuluotė lenkų kalba nėra visiškai aiški.

**58. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI,
VADAKTAI, 1902-10-01**

1 d. spalio m. 1902 Vadaktėliuose per Krekenavą.

Mieliausias Drauge!

Reikalaujamuosius popierius gal jau apturėjote nuo Kun. Dami-
nko. Raštą Visuotinės Seinų Konsistorijos į Godojamąją Vyskupystės
Dvasiškiją turi Kun. Alekna, kurs ir atidės. Pas mane tad liko vienai-
vienas dalykėlis „Apie Krikščioniškąją Demokraciją“ⁱ, kuriam, tur but,
jau nusukė galvą: tą raštą vargu besugrąžinsiu, bet griekas už tai gal
nebus per didis. –

Verčiamės šaip-ne-teip su kun. Mil.¹ Gailiuos jo nebetekęs – išdu-
mia atgal į Am.² – nes tai tikras biznieriūs. Gešėftą vienok ir toliaus
vesiva iš vieno. Kiti dalykai man nieko nebekaštuos, už kitus gal bus
šiek-tiek pelno. –

– Balsas – jau gatavas; neužilgo išvysite. Padarys epoką mūsų santik.

Mane Jo Mylista neliaujas viseip dergęs. Nėra kunigo, kurs būtų
pas Jį buvęs ir apie mane nors adynos nepaklausęs. Nega- // [1v] na
to: iškelia ir iš Vadaktėlių atgal į kamendorius, tik nežinau, kur. Man
tai labai patinka, nes šluostyti visas kerčias, kaip Micaičiai ir Vadaktė-
liai, nėra malonus dalykas. Čę tiesiog nėra iš ko žmoniškai pragyventi.
Buvome su p. Dubinsku susitarę keltis į Petropilę ar į Rīgą, žinoma,
per didelę protekciją, kurios man Petropilėj gal netrūktų. Bet kun.
Mačiulis, su kuriuo turėjau laimę andai mašina važiuoti, gal ir teisingai
atkalbinėja nuo persikėlimo. Ar gi ilgai, girdi, laikys P-lėje ar kitur?
Duos kur vietą terp gudų ir smirdėk. Tai baisu. Atpliekė norą bėgti.
Važiuosiu į kamendorius, nors ir amerikiečiai šaukia.

Dabar vyskupas nešiojas su „ekonomicznymi sposobami“³, kuriais
buk tai aš norias platinti lietuviystę terp dvarponių. // [2r] Taigi, girdi,
socializmas! Ar supranti? Aš, tiesa, kalbėjau teip pas Zaleskį, bet te-
oretiškai; kada man užmetė, juog dvarponių rankose visa syła, aš atsa-
kiaiu, kad syła tai žmonėse, kurie veikiau gali priversti – ekonomiškais

¹ Mil[uku]

² Am[eriką]

³ *lenk* = ekonominėmis priemonėmis

budais – klausyti jų, arba nors godoti juos, jų reikalus ir papročius. Ejusdem generis¹ apkaltinimų esą didelis pundas: vis ištraukų iš mano pašnekesio, kartais visai ramaus, kartais aršaus, iš[š]traukų², prilipdomų prie visai kito dalyko.

Dvarponiai neliaujas ant mūsų skųstis; ypač moteriškosios sujudo ir padarė tikrą koaliciją. Ant manęs pramanė net, kad aš jau turįs apylinkės dvarų plianus ir jau imsiąs juos parceliuoti. Ukininkus dvarponiai kruvi- // [2v] nai skriaudžia, ypač „вольных“³, išmėtydami iš senųjų sėdybų. Karpiai perpirkę⁴ buvo sprauninką Burghardą, maršalką Šopeną ir darė, ką tik norėjo. Dabar visi apylinkės advokatai perpirkti: nebėra kam ūkininkų užstoti. Ir tasai Raila atsisakęs, kaip turįs santičius su Karpiais. Bijo judošiai, kaip šunes, o nelabysčių neliaujas darę. Aš tyliu. Patsai Vyskupas įgrasė kuriems-nekuriems kunigams nesikišti į Karpių bylą. Zinoma! –

Pasipažinkite su Redaktorium „Peterburga Awizes“ p. Oskaru Rawingu, profesorium Elektro-Techniškojo Instituto. Tai latvyis, svajojās apie latviškai-lietuvišką alijansą, norįs mus pažinti, korespondenciją turėti apie lietuvius ir lietuvių latvius. Ketina pagal⁵ mėginti išleidinėti atskirą lietuvišką lapelį prie savo laikraščio, neva tai susilietuvavusiems latviams. Pasišnekėkite. „Juodžemį“ įdėjau ir išsiunčiau. Ką bevuokiate? Teikkis priimti brolišką pasveikinimą nuo savo Juozo.

„Apie Kibelį gavau ir jau parėdžiau. Tuojau važiuoju į Kauną для личного объясненія⁶, nes tik ką gavau pakvietimą.“⁷

AUTOGRAFAS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišškai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 29, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant į dvilapį sulenkto popieriaus lapo su vandenženkliais: „ORIGINAL LIGAT MILLS.“ ir ant skrynios pasilipusio grifono figūra; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenkto matmenys: 13,5 × 21,4. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/37“ – ne VUB RS signatūra; l. [1r] ants-

¹ lot = tos pačios rūšies / prigimties

² orig def

³ rus = laisvuosius

⁴ cor e

⁵ sic

⁶ rus = asmeniškai pasiaiškinti

⁷ add in init in fol [1v] obl

paudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

- ⁱ Veikiausiai kalbama apie popiežiaus Leono XIII encikliką *Graves de communi* (1901), skirtą krikščioniškosios demokratijos klausimui.

59. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, [VADAKTAI], 1902-11-15

15 / XI 1902

Brangus Kun. Aleksandrai.

Ant prof. Jauniaus aš seniai pykstu ir ne vieną sykį jį pašiepiu. Jis dėl lietuvių turi tokią, nelyginant, verčią, kaip Klondike: yra aukso, tik prieikgi¹, kad geras, per retai tetirpstančius ledus. Beto, sekdamas vokiečius – „mokslius“, jis išsidirbo² perdidę flegmą ir kraštutinę³ vienybę: už savo „narošli graficznych“⁴, kaip išsitarė a. a. Kun. Nar-mantas, mano Klebonas, nieko daugiau neregį ir negeidžia. Per tągi „kalbininkiškųjų sulyginimų“ pryzmą žiūri ir į Akademijos Aliumnus (gal ir į // [1v] profesorius): neper augštai juos laiko; o dėlko? dėl to, kad visų jo suktų išvedžiojimų nesugeba suimti. Tai – faktas; iš autentiškų lūpų esu girdėjęs. Ką jam pridės, jei špygą vien kišenėje terodys? Tepasibarie^x aiškiai: gal paklausytumeme.

N280 „СПБ.“⁵ apturėjau ir tuoju sunaudojau. N306 neturiu ir be jų gal negausiu. Prisiųskite.

Ar matėte, kaip N280 parafrazavo „Kraj“us žiniose: „Różne“?

Mano Konauninkas baigia dūkti, besipiaudamas su bajorais ir su Kamendoriumi. Jei išvažiuos, visi labai džiaugsis. Aš tuo- // [2r] tarpu kenčiu, ir santikiai nėr perbartini⁶. Rupinuos ko rečiausia⁷ suseiti.

¹ cor k

² ins sup si

³ cor k pro g

⁴ lenk = grafinių auglių

⁵ С.-П[етербургскія] В[ѣдомости]

⁶ cor b

⁷ cor re

Mano byla, nežinau, kaip pasibaigė: rezoliucijos nėra, „выговора“¹ irgi neapturėjau[.]² Girdžiu, buk į mano vietą esąs paskirtas senelis Gulbinas, seniaus iš Zemaitkiemio ištremtas, paskui Kurtuvėnuose altarista buvęs, o dabar Upinoje Luokės par. esąs. Kur mane dės, niekas nepasako.

Esu suvisu atskirtas nuo tenai ir nieko nebežinau. Balselio pagal nemačiau. Gal dėl palengvinimo išsiuntinėjimo pasirūpino Milukas padaryti jį menkesniu išvaiz- // [2v] doje. Nu, tai niekai: turinys pasi- lieka tas pats.

„Išmintingieji“ musiškiai padarė meetingą ir nusprendė išleisti „Zibintuvą“, atitaisysiantį [„]Sargo[“]³ paklydimus. Vos apie tai gavau žinute. Vaišg.⁴ nebeturi nėjokio autoriteto ir mislija duoti jiems valių – pamėginti⁵, ar visados pavyksta „išmintingai“ dirbti, norint gyviaus už „Przgl. Katol.“⁶ krutėt. Gailu [„]T-S.[“]⁷

Į „Kostiumų parodą“ parupinau vieną moterišką apdarą ir keletą šep įau dalykėlių. Pažiūrėk, kaip išrodo. Į „Прибавление“ NN 80, 81, 82... sutaisėva⁸ su Gukauskiu⁹: „О литовсой одеждѣ“, Историко-этнографическую замѣтку¹⁰. Gukauskis prie manęs labai prikibo ir rodo nemažą įtikėjimą. Tečiaus apie mūsų raides suktai kalba ir iš mano straipsnio lietuv.¹¹ žodžius išblaškė, nors tai daryti jam neleidžiau.

Viso labo nuo Kun. Tumo

^{rx} Dėlkogi jisai nieko nespauzdina Mokslų Akademijos išleidimuose? Jug, sako, priimanti.

Dėlko jisai neišvažiavo į Kriokuvą? Lyg šiol nežinau.¹²

¹ *rus* = išbarimas; papeikimas

² *orig om*

³ *orig om*, „[Tėvynės] sargo“

⁴ Vaiš[gantas]

⁵ *p m del ill raidė*

⁶ Przgl[ād] Katol[icki]

⁷ *orig om*

⁸ *cor va*

⁹ *cor i pro i*

¹⁰ *rus* = „Apie lietuvišką aprangą“, istoriškai etnografinį straipsnelį

¹¹ lietuvi[iškus]

¹² *add in init in fol* [1v]

AUTOGRAVAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 30, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant į dvilapį sulenkto popieriaus lapo su vandenženkliais: „ORIGINAL LIGAT MILLS.“ ir ant skrynios pasilipusio grifono figūra; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenkto matmenys: 13,5 × 21,4. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/36“ – ne *VUB RS* signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

LOKALIZAVIMAS: pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

-
- ⁱ Vaižganto *Raštuose* kaip teksto „О литовской одежде“ šaltinis nurodyta *Прибавление къ Ковенским Губернским Вѣдомостямъ*, 1902, Nr. 81–82 (*Vaižgantas: Raštai*, t. 22, sud. Vytautas Vanagas, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011). Kadangi šio leidinio egzempliorių Lietuvos bibliotekose bei interneto saugyklose nerasta, kol kas nėra galimybių patikrinti, kas buvo publikuota Nr. 80 bei vėlesniuose numeriuose.

60. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, VADAKTAI, 1902–12–28

28/ XII 02

Vadaktuose

Visiems mano kritikams siunčiu širdingą ačiu ir pasveikinimą Naujų Metų, ramesnių metų. Teikkitės sugrąžinti: pamėginsiu perdirbti „kaip“¹ jūs–trīs sakote. Su keletu dalyku nesutinku; bet apie tai pas-kui. Tuotarpu tiek tereikia žinoti, kas ir parašyta yra, juog mano // [1v] makaulėje buvo susikrovus ne vientisas dalykas, bet trilinkas, arba geriausiai – atskiri vaizdeliai, par excellence – su kitomis ypatomis. Jei būčiau užbaigęs visus² 5 vaizdelius, ypatų būtų atsiradę į 40, o tai jau ir parodo, juog ne dramą ar kits „kas“³ rašyta. Dabar pamėginsiu padaryti komediją, pirmą vaizdelį // [2r] apleidęs. – Dar esu nusiuntęs jums, petropiliečiams, „Tiktai niekam nesakyk“, vienądalę farsą ir „Paskutinį

¹ *ins sup*

² *cor u pro a*

³ *ins sup*

kartą“, monologą, kurs, jei tikėti p. Ukiškio aptarimui publikos, patikti negali. (Siųsta ant vardo Zaukos ir Būgos)[.]¹

Mane tuotarpu palieka ant vietos, teip Zongoł.² rašė.

Bet Vyskupas³ visgi // [2v] sakąs: „Chce do pokory doprowadzić tego pyszałka, co Biskupa śmie uczyć...“³ Nežinau, ką jau padarys toliau. Lauksiu. Milukas rašo apie vakansą. Hazleton'e, Pa. Ir noretųs ir nen[o]rėtųs⁴. Greičiau liksiu, nors ir če vis sunkiau būti naudingu.

Iš širdies visoko labo Kn. Juozas

AUTOGRAFAS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 31, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant į dvilapį sulenkto popieriaus lapo su vandenženkliais: „ORIGINAL LIGAT MILLS.“ ir ant skrynios pasilipusio grifono figūra; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenkto matmenys: 13,5 × 21,4. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; visame lape neryškios purvinų pirštų dėmės; l. [l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/38“ – ne VUB RS signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ Mečislovas Leonardas Paliulionis

61. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, VADAKTAI, 1903-01-13

13/ I/ 03⁵. Vad.

Brangus Broli!

Viską apturėjau cielybėje. Už autografo padovanojimą labai dėkavoju: bus man ne vienai dienai paminklas, o gal ir sunaudoti šaip-ne-teip galėsiu. Savojo dalykėliai eis į Am⁶.; lygiai patariu padaryti ir su perrašoma jo pasaka: ten mokės sunaudoti. –

¹ orig om

² Zongoł[owicz]

³ lenk = Nori priversti būti nuolankų pasipūtėlių, drįstantį Vyskupą mokyti.

⁴ orig def

⁵ cor 3 pro 2

⁶ Am[eriką]

Kon.¹ Styra sugrįžo iš Kauno, kur net per pusantros nedėlios laišės vyskupui¹. Netelpa kailyje iš džiaugsmo, juog Pal.² be jo tiesiog negali apsieiti: vienas daugakalbis ir antras; tad vienas kala, antras aukšina ir taip bepradēm. // [1v] Kaip dovaną nuo Vyskupo atvežė jo reskriptus, idant Styra neduotų pavelijimų ant išvažiavimo iš savų vietų: Abramavičiui, b.³ jo kamendoriui, o dabar Truskavos k.⁴ ir man, jo filijalistai ir Товарищу Президента по постройкѣ Р. Католическаго Костела въ Новомѣ Мѣстѣ⁵. Ale truputį sumelavau: reskriptą gavo tik Abramavičius; man įsakyta tik žodžiais: Styra išprašęs, kad į mane nerašytų. Dievai žino, gal jis pats ir prikalbėjo, nors ant išvažiavimo iš Vadaktėlių vieną kartą teesu ėmęs paliudijimą; šaip // [2r] jau važinėjus į Kauną vis be jo žinios. Beto mano apskundime buvo punktas: предпринимаеъ частыя и далекия путешествія съ цѣлю повліять на молодое духовенство⁶. Mano sudijimą Vyskupas laikęs už labai svarbų: „ty niewiesz: on był sądzony!!!“⁷ pasakęs Styrai. Tad sulyg rūsiškąjį būdą, какъ состоявшій подѣ судомъ⁸, esu be privilegijų ir tiesų užimti viešą vietą. „Takich po kątach trzymać“⁹. Tiek to. Busime kertelėje, nors Mil.¹⁰ vis žyza, kad važiuočiau į Hazleton, Pa.

Balsasⁱⁱ, kaip galėjo tikėtis, daro pasiutusį įspūdį. Triumfuota, kas tik nors // [2v] per viena (‘) buvo į mūsų pusę pakrypęs. Kokį¹¹ įspūdį darys ant užkietėjęlių – dar nežinau, dar negavau regėti juos skaitant. Replikos jau pradeda birėti: Šilaviškis klebonasⁱⁱⁱ jau pabrėžė (Bizauskis kopiją ketinęs autoriui pasiųsti). Tas tik prastai, juog autoriaus vardas žaibu eina per lūpas, Balsui suteikdamas dar didesnę rimtumą, bet galįs padaryti autoriui nemažą keblį. Reiktų apsimislyti, k[o]kio¹² būdo

¹ Kon[uninkas]

² Pal[iulionis]

³ b[uvusiam]

⁴ k[lebonui]

⁵ rus = Prezidento Pavaduotojui Romos Katalikų Bažnyčios statybai naujoje vietoje.

⁶ rus = vykdo dažnas ir tolimas keliones, turėdamas tikslą paveikti jaunąją dvasininkiją.

⁷ orig om, lenk = tu nežinai: jis buvo teisiamas.

⁸ rus = stojęs prieš teismą

⁹ lenk = tokius laikyti kertėse

¹⁰ Mil[ukas]

¹¹ del fl a

¹² orig a, cor sec k pro s

prisilaikyti, užpuolimams (žinoma, Vyskupo, ne kitų) kilus. Man rodos, reiktų mums galų gale tiesiai atsistoti ir stačiai atrėžti: taip, tai mūsų sąžinės balsas!!! NB. Autorių apgarsinau ne aš: buvo pas mane [Ž]emačiai¹ ir jie tą žinojimą man parodė. Girdėjau Liolis Kelmėje sakęs // [3r] iš ten Tytavėnų Römeris^{iv} gavęs žinoti. Tad neabejotinai ir Vyskupas žinos. Šilaviškis kleb. esąs mūsų žmogus, tik per mažai mūsų dalykus tepermanas, kaip matyt ir iš jo replikos (tą jau pasinaudavau). –

Karoso suvisu nebesuprantu: Styrą ne mažiau už patį Vyskupą favorizuoja. –

Kas čė daryti su spauda? Nejaugi niekas nesunaudos сенатского рѣшенія по дѣлу Мацѣевскаго?^{2v}

Aš tiesiog trokštu. Kad galėčiau prieš ką išsirėkti, grubijaniškai už-
protestuoti, rodos, būtų lengviau. Kartais ima noras nukakti // [3v] pas Paliulionį, išvemtį jam visą teisybę ir „wypowiedzieć posłuszeństwo“³. Gendu, bra, kunigiškai. Net baisu, pamislijus, kiekia širdžių Paliulionis skeptyste užvaisė. Su kokiuo entuzijazmu kalbėdavome pirmiau apie Paliulionį – protestantą, su tokiuo šlikštumu dabar kalbam apie jį – re-
trogradą. Oi, waj!

Jūsų Juozas.

P. S. Kun. Bučio knygelę norėčiau paskaityti: bene prisiųs jis pats ar Andrius^{vi}. Sveikinu juos. Džiaugiuos Mačiulio konauninkyste: tai demonstracija prieš Paliulionį.

AUTOGRAFAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laiškai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 32, l. [1r–3v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant vieno į dvilapį sulenktą popieriaus lapo ir tokio paties lapo pusės, popierius su vandenženkliais: „ORIGINAL LIGAT MILLS.“ ir ant skrynios pasilipusio grifono figūra; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenktą dvilapio ir atskiro lapo matmenys: 13,5 × 21,4. Kairiajame lapų krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [1r] ir [3v] sąvaržėlės rūdžių žymės; l. [3v] lenkimo linija susidėvėjusi, purvina; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/47“ – ne *VUB RS* signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ orig *Z*

² *rus* = Senato sprendimas dėl Macijausko bylos

³ *lenk* = išreikšti nepaklusnumą

- ⁱ Mečislovas Leonardas Paliulionis
- ⁱⁱ Aleksandro Dambrausko tekstas *Głos Litwinów do młodej generacji magnatów, obywateli i szlachty na Litwi* (1902), publikuotas be autorystės.
- ⁱⁱⁱ Tuo metu Šiluvos klebonas buvo Pranciškus Vercinskis.
- ^{iv} Turėtų būti kalbama apie tuometį Tytuvėnų (Tytuvėnėlių) dvaro savininką Izidorių Rōmerį, mažesnė galimybė, kad omenyje turimas jo sūnus Eugenijus Rōmeris, paveldėjęs dvarą 1910 m. mirus tėvui.
- ^v Kalbama apie vadinamąją Macijausko žemėlapių bylą – civilinį procesą, vykusį 1901–1902 m. Sankt Peterburge.
- ^v Andrius Stanislovas Būčys. Greičiausiai kalbama apie Krokuvoje išleistą Būčio knygą: Franciszek Buczys, *Św. Stanisław, biskup krakowski*, Kraków, 1902.

62. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, [VADAKTAI], 1903-02-01

1/ II/ 03.

Brangus Kun. Aleks!

Nuo vieno draugo gavau šiokią žinią: „Głos“¹ padaviau Prunckiečiui, kad perskaitytų Vyskupuiⁱ. Perskaitė ir pasakojo, juog turinys suvis nepeiktiną padaręs ant vyskupo išpūdį; net išsitaręs, [..]juog Lietuvos reikalavimas nuog bajorijos yra racijonališkas, tiktai etc“². Vilniuje neapsakomai patiko; net reikalauja, kad būtų išverstas į visas kalbas Lietuvos padangėje³. Mano bajorams – nelabai. Užsidedė, kaip sierinį prikišus. // [1v] Gavau susibarti. Ypykės, išsitariau, juog pigius lietuvius (tai yra nieko savyje lietuviško neturinčius) šuniui ant uodegos. Bajorai perkreipė – visus lenkus – šuniui ant uodegos. Buvo daug klegesio ir rezultate: mums jau seniai iš Zemaičių rašo, juog Tamsta socialistas etc. Maištą keliąs. Sesikuose kun. K. jau aiškiai⁴ sakąs – nebevažiuosiu⁵ į dvarus etc. Matyt ir če jau // [2r] teip prasidės.

Tamsybė musiškių neapsakoma. Socijalizmą maišo su anarchizmu ir iš baimės net lietuviškai mokytis griebias. Andai viename grafo Kosakowskioⁱⁱ name pardavėme su Kun. Karbauskiu net tris Mot.⁶

¹ *Głos [Litwinów do młodej generacji magnatów, obywateli i szlachty na Litwi]*

² *orig om*

³ *orig “*

⁴ *cor sec a pro ill lit*

⁵ *cor s vid pro j*

⁶ Mot[iejauskio]

Gramatikasⁱⁱⁱ. Reiktų man dar kokių penkių. Sako, Motiejauskis esąs jau Petropilėje. Bene galėtų man išsiųsti? Aš jo adresu nežinau. // [2v]

Ak, Dieve, kokie juokai, kiek satisfakcijos, klausant mūsų ponybės!

Jūsų Tarnas

Kn Juozas

P. S. Dar ištrauka iš vieno rašto: „Buvo pas mane suvažiavimas. Nusprendėme padirbti dar vieną „Kryžių“, o paskui susivienyti su „Zibintuvu“. Be Vaiš.¹ bus prasčiau. Bet ką daryti? Dėl visuomenės gero, tegal susituri nors metus-kitus“.

Matai, kame visuomenės gerą „mata“! Dyvų-dyvai: jug žino V.² į vedėjus nebesikišant: nejaugi nori, kad yč nieko nebedirbtų? Tfu!

AUTOGRAVAS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 33, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant storo popieriaus lapo, kurio paviršiaus faktūra imituoja medžio rievių raštą, lapas sulenktas į dvilapį; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenkto matmenys: 12,5 × 20,1. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/46“ – ne VUB RS signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

LOKALIZAVIMAS: pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Mečislovas Leonardas Paliulionis

ⁱⁱ Spėjama, kad kalbama apie Stanislovą Kazimierą Kosakovskį.

ⁱⁱⁱ Greičiausiai kalbama apie: J. Schiekopp, *Gramatyka litewska początkowa*, przełożona z niemieckiego i opracowana przez J. Januskiewiczą i A. Maciejewskiego, Kraków : wydana przez inżyniera A. Maciejewskiego, 1902.

63. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, [VADAKTAI], 1903-02-26

26 /II/ 03.

Malonus Kun. Aleksandra!

Prastai, bra, mums eina: nér pinigų, nėra visiškai. Turauskį nabagą baigia iš proto varyti. Reiks apsisistoti lyg vasarą ir iš naujo pradėti, o

¹ Vaiš[ganto]

² V[aišgantą]

tuotarpu skolas mokėti. Ir vėl kuogi mokėti? Stagnacija pas mus pilnų pilniausi; terroras padarė savo įtekme. Paliulioniui atvejų atvėjomis kaulijant¹, musiškiai į veršius iš geros valios išvirto. Rodos, to tiktai ir tereikėjo savo šykštybės ir tinginystės prisidengimui. Gerutis – atsiskakė, Domininkas – tyli, kaip papjautas, kiti irgi nieko // [2v] neatsako, kiti dar stačiukuoja: sako, ir teip, Dievas žino, ant ko pinigus apverčiaite. – Ak, spaudos, spaudos! Dar metai, aš² padvėsiu iš iritacijos... – Už gramatikas ačiu! Atsirokuosiva. Ir tas Motiejauskio darbas negeresnis už Zemlapį: ant 20 pusės yra į 50 zeceriškųjų ar kitų klaidžių! Baisu duoti kam į vadovėlius; bet ką d[ar]ysi³, geresnio neturint!

Benegaučiau jūsų Rubricelios? Benegalėtų padaryti ištraukų iš tos rubricelios, neva tai dėl jūsų parapijiečių, o iš tikro dėl mūsų. Arcivyskupoⁱ parašas labai daug svertų. Ot, kad⁴ teip į 5,000 kartelių su „Dievas mūsų Gelb.“ ir „Šventas Dieve“! Jei cenzura praleidė rubricelį, tai negins ir „извлечения“⁵ padaryti. Rodos, nė klaustis nereikia.

Jūsų Juozas.ⁱⁱ

AUTOGRAFAI: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 34, l. [2r–2v], l. [1v–1r] kito asmens laiškas Tumui; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant į dvilapį sulenkto liniuoto popieriaus lapo; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenkto matmenys: 13 × 21. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [2r] viršuje juodu rašalu „13/41“ – ne VUB RS signatūra; l. [2r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas baltu popieriaus juosta. Tumo laiškas Dambrauskui rašytas tuščiam kito asmens jam rašyto laiško lape (l. [2r–2v]), galima manyti, kad vietą, į kurią Dambrauskui labiausiai reikia atkreipti dėmesį, Tumas pasižymėjo: mėlynu pieštuku pabrauktas pirmasis sakiny s l. [1v], o iš šonų tuo pačiu pieštuku dideliais skliaustais išskirta visa šio sakinio pastaipa.

LOKALIZAVIMAS: pagal tuolaikę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Tuo metu Mogiliavo arkivyskupas buvo Bolesławas Hieronimas Kłopotowskis.

ⁱⁱ Tumo laiškas Aleksandrui Dambrauskui-Adamui Jakštui rašytas ant nenustatyto asmens laiško, kurio pradžioje Tumo ranka pažymėta: „(Atsakymas ant paskutinio jūsų raštelių)“, toliau tekstas: „Mielas Juozai! / Malonu išgirsti, kad butent

¹ *a ins sup et del vid tą patį*

² *a del ir*

³ *orig def*

⁴ *cor d*

⁵ *rus* = ištrauką

mums laista lietuviška spauda. Pasibaigtu ant galo mūsų vargai. Nors aš, tiek kartų apsisvylęs, savo akimis nepamatęs nenoriu tikėti. Su spauslave mažas rūpestys. Juk yra Peterburge Novickis, Vilniuje Vileišis, kurie dėl paties gešefto galėtų ją įtaisyti. Ant Kauno nesitikėk. Jisai seniai numiręs. Ant galo su senaisiais gi nesusišnekėsi. Kunigija negali išleisti laikraščio, dėl to kad vyresnybė neduos pavelijimo. Kun. Jasėnas prašė pavėlyti išleisti jam latvišką katalikišką laikraštį ir negavo jo. Taigi ir mums reiks apseiti be katalikiškos firmos. Če reikia paseškoti svietiškų įmonių, kunigija tegali tikrai juos šelpti. Taip-gi geriausia, niekas bent netrukdytų. // [1v] / (Apie tuos ir daugybę kitų dalykų reiktu mums visiems vasarą susėjus pasišnekėti [*sign cae graph vid al m*]. Pasiteirauk su kitais. Laikas ir vieta lengvu atrasti. Trukstant sutarties viskas velniop eina ir dygsta visokios obskurantiškos seklės.) [*capit sign cae graph in sin et in dex mg*] / Prašymą apie pavelijimą ant lietuviškos maldaknygės antrą kartą išsiunčiau, bet negaunu teip pat jokio atsakymo. Kaunas norėjo įgyti a. a. Baranausko vertimą Šventojo Rašto. Kun. Pavilanis tam tikslui tyčia važinėjo ant licitacijos į Seinus ir davinėjo už jį 500 rublių, bet giminės nabaštniko vyskupo nedavė. Sakosi davanoję jį Seiniškiams. Pas mus labai dėl to pyksta. Girdedami, kad buvę jame pataisyti nekurie dalykai. Nežinau, ar įgijo Krakovo Akademija kitus Baranausko rankraščius. Jokia ir geradystė apsiimti juos atspausdinti, bet gyvas gešeftas. Kiekvienas spaustuvininkas su noru tai padarytu. / Palik sveikas Tavo Antanas / 21. II. 1903 / Kaune“. Anot Ingos Liepaitės, „yra žinoma, kad po dvasininko [Antano Baranausko – JŽR] mirties įvyko varžytynės [...]. Varžėsi Seinų kunigų seminarijos rektorius kanauninkas Jonas Giedraitis ir Žemaičių vyskupijos katedros kapitulos kanauninkas Antanas Pavilonis. Laimėjęs, atseit, pirmasis ir vyskupo biblioteka įsiliejo į Seinų kunigų seminarijos biblioteką.“ (Inga Liepaitė, „Antano Baranausko asmeninė biblioteka“, in: *Knygotyra*, 2015, t. 65, p. 118).

64. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, [VADAKTAI], [1903]-03-20

20 d. kovo m.

Širdingas Kun. Al.!

Benevažiuosita su prof. Bučiu ant Velykų į Lietuvą? Jei ne abudu, tai nors vieną, ypač Tamstą patį, labai velytume pamatyti Ketverge po Velykų Kaune Peterburgskaja Gostinnica'je: bus daug kalbos. Siuntėme vieną iš mūsų į Vilnių pasiteirautų. Sugrįžo, pradžiugęs: spaudas konematyt! Tuotarpugi mūsų beveik nėmaž nepasirengę; net baisu. Susimildami, atvykkite. – „Iš Vyskupo kurijos“ išėjo atsakymas ant „Gloso“. Dar nemačiau, bet kurie matė, sako esąs teip netikusiai parašytas, kad ir negudruolis galiąs sumušti. Gavęs ir Tamstai suteiksiu. Aršiau-

sis [„]Głoso[“]¹ peikėjas esąs Rietavo Jačinauskis. [S]u² savo šeimyna. Cezaris – bepautis; jo šeimyna – šovinistai. – Į visas šalis siuntinėju prašymus replikas, ir daugumas pri[ž]adėjo³: iš Rigos – p.⁴ Leokadija Valatkaicia, unijonystė, pensijos užlaikytoja; iš Kuršėnų – Davainis Silvestraitis, tikras⁵ // [lv] reseiniškis, bet didesnis lenkas už pačius lenkus; iš Kuřtuvėnų – grapas Plioteris gausias nežinia nuo ko. Jis pat-sai labai [„]Glosą[“]⁶ platina ir saviškius perkabinėja. Gailis tik, juog-toje programoje peršoktas vienas laiptas: sulyg programą, tas lietuovys-tei tenaudigas, kas į tikrą lietuvi išvirsta; o jisai savo pavyzdžiu bando parodyti, juog ir neišvirtus į lietuvi, daug jiems gali gero padaryti, vien-kaipo alijantai. Tebūnie, sako, iš pradžios aliāns, tai lengviaus; o paskui nuo alijantų jau galės laukti virtusių su visa dušia. Gal ir tiesa būtų, kad dvarponiai logiškai protuotų. Tame tarpe tik vienas-antras su noru aliānso teišsiduoda. Paprūsiai net auksą siuloja, by tik žadėtume jų neužkabavoti. Aš jų auksą atmečiau; mūsų davotkos nori paveidmai-niuoti ir imti. – Demokratai – uoliausi [„]Głoso[“]⁷ platintojai, tik ne-užganėdyti, juogei perlabai prieš dvarponius nusižeminta (pabaigoje). Šalip [„]Głoso[“]⁸ platina ir savo programą ir labai nori // [2r] pabandyti abidvi suvesti į vieną tautišką, perstatyti visą lietuviškos dvasios šakoji-mos (lyg šiol). Nuo [„]Głoso[“]⁹ atėmus polemiškąjį charakterį, kitskas griežtai tiktų į tautišką programą, be kurios gal dar ilgai klaidžiosime tamsoje.

[„]Głosas[“]¹⁰ užkimšo žiotis šimtams niekatauškių; įtekme daro ne-apsakomą; kiti aršiai keikia (Dorpato studentai), kiti pajuto didį ne-ramumą ir baimę už sprawą polską¹¹ (tų visųdaugiausia); kiti virsta į mūsų pusę, bet tokių nedaug dėl tos jų baisios¹² tradicijos; kiti griebias

¹ orig om

² orig min

³ orig z

⁴ p del Val

⁵ cor fl s pro i

⁶ orig om

⁷ orig om

⁸ orig om

⁹ orig min, om

¹⁰ orig min, om

¹¹ lenk = lenkų klausimą

¹² cor sec i pro u

pildyti postulatą, bet su mislimi: „do ut des“ dla sprawy polskiej¹. Na, išpradžios prigulėjo pakvailti. – Mačiau jau keletą Aleksandrų; vis rengiaus sveikinti, ir vis nežinau, kuomet. Apskritai, aš mažai teatmenu, kuomet kas kam priguli. Dovanokite: vergišką mano prisirišimą prie Tamstos gal ir be to matei, o apie meilę irgi neabejokite

Tamstos Juozas. // [2v]

P. S. Kun. Bučys bene teiksis kam nors iš Suvalkiečių: Kriščiukaičiui ar kokiems dviem kitiems nurašyti, kad irgi ant to ketvergo atvyktų. Zinią duoti reikia tuojuo: aš Krišč. adresą pamečiau.

AUTOGRAFA: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 35, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto dvilapio su vandenženkiais: l. [1] „MILLS“, virš užrašo greičiausiai fabriko ženklas; l. [2] „DOBRUSH“, virš jo Rusijos imperijos herbas; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,2 × 27. Kai riame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažėdžiančios tekstą; visame dvilapyje smulkios rudos dėmės, per vertikalią lenkimo liniją iš apačios popierius plyšta; l. [2v] lenkimo linijos apsitrynusios; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/51“ – ne VUB RS signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta, apatinė dvilapio dalis nuo įklijos atplyšusi.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: datuota pagal laiško turinį (spaudos draudimo panaikinimo ir Dambrausko veikalo klausimas); lokalizuota pagal tuometę gyvenamąją vietą. NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

65. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, VADAKTAI, [1903]-04-28

Vadakt. 28 d. bal. m.

Malonus Kun. Aleksandra!

Pirmosiose dienose birželio mėn. rengiatės pas mus?¹ Gor a fejn²! Menki mano nameliai, ale duonos užtenka, pieno irgi sočiai; jautienos³

¹ *lot do ut des* = duodu, kad tu duotum (posakis vartojamas abipusių nuolaidų politiškai apibūdinti), *lenk dla sprawy polskiej* = dėl lenkų klausimo.

² *jid* = labai gerai, nuostabu

³ *ins sup* tie

kartais, vištelių – burys. Padarytumete mane tiesiog laimingu, jei teiktumėtės apsirinkti pas mane būklą ant kokio tik norint laiko. Pavažiuoti nuo manęs, kur tik norint, galėtų. Provincija pas mane – ut sic!¹ gyvos dušios aplink nėra, o padėjimas – griežtai šveicariškas. Atvykti pas mane ant kurio-ne-kurio laiko yra beveik priverstinas reikalas: reikia jug sulipdyti antrą balselį ir² kam per nosį³ duoti⁴, ką aiškiaus pamokyti. Kamegi parašysi? Musų prieteliai pasiuto. Kiti // [1v] „išsižadėjimo lenkiškųjų idealų“ nesupranta. Sako, buk męs reikalauj užmiršimo lenk. kalbos, neskaitymo lenk. lit. veikalų: poezijos, istorijos etc.; šaukia – unijos dva[s]ia⁵, girdi, mus tepagelbėsianti. Kiti visur Lozorius giesmę traukti užtat, kad męs juos persekiojame, o ne jie mus. Kiti ir pasiduoda, tik teisinai fiziškai⁶ negalia⁷ pirmoje kartoje persidirbti. Kiti, demokratiškųjų pažiūrų patįs prisipažįsta – niekų darbas esąs šaukimas į dekadentiškąją bajoriją. Ji negalinti geryn eiti. Reikia šauktis į demokratiją. Teip lenkų demokratai su niekšu And. Niemojewskiu ir padarė, pirmieji atsikreipdami į mušiskiuosius. Teorijoje viskas gerai buvo, praktikoje nieko neišėjo. Klausykite! Jug ir prof. Bučys važiuos namo; neabejotinai⁸ // [2r] ir jis nori pažinti kąsnelį Lietuvos. Kaipgi gerai būtų, kad judu susibaustuta ir stačiai iš Petropilės į Panevėžį maututa? Galėtų aplankyti Panevėžį, Naujamiestį, Vadaktus. Če Tamsa pasitiktumei, o Kun. Pranciškų palydėtume per Krekenavą, Surviliškį (stebuklingai gražus Nevėžis) ir Kedainius. Zemės keliu turėtų, nepakeldamas kašto, 8 myles, o šaip jau nè kiek ne tolesnį kelią, neg per Vilnių. Aš širdingai meldžiu, jei Jam bus laiko, pasikviesti pas mus.

Širdingai sveikindamas Tamstą ir Kun. Pranciškų, lieku

Jūsų tarnu Kun. Juozas. // [2v]

P. S. Vyskupas Paliulionis suvisu nebetveria kailyje. Man ypatingu raštu įsakė namie sėdėti, kad įtekmės ant kitų nedaryčiau. Kun. Turauskį⁹

¹ *lot* = tikrai taip

² *p del* duoti

³ *del* ,

⁴ *cor d*

⁵ *orig s*

⁶ *cor z*

⁷ *cor a*

⁸ *a del* ir

⁹ *cor pri u*

grūdą net į Ellerną. Tai didelė mums skriauda. Kun. Alekną – į Rokiškį į antrąjį kamendorių. Kad išgirsta žodį „lietuviškas“, mainos ant veido¹, ima trypti ant vietos ir teip keikti, kaip niekas civilizuotas nesiikeikia. Pasidarė visiškai trošku. Apie Tamstą išsitaręs: „jego szczęście, że zapotrzebowali do Pitra; a to byłbym też precz wyrzucił“². Na, na! ar ilgai beturės, ką mėtyti?

AUTOGRAFAS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laiškai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 36, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant į dvilapį sulenkto nestandartinio formato popieriaus lapo; lenkimo į keturias dalis žymės; sulenkto matmenys: 18,6 × 23,2. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/49“ – ne VUB RS signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

DATAVIMAS: pagal turinį: Pranciškus Turauskas į Elernę buvo iškeltas 1903 m., tais pačiais metais Rokiškyje kunigauti pradėjo Antanas Alekna, datavimą pagrindžia ir Dambrausko laiško turinys.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ Dambrauskas savo 1903-04-16 rašytame laiške užsimena: „Už pusantro mėnesio būsiu Lietuvoje – tik da neapsirinkau sau vietos. Neturiu laiko apie tai pamislyti, nes prie galo metų prisirinko labai daug darbo.“ („Jakšto-Dambrausko laiškai Vaižgantui-Tumui“, parengė Juozas Ambrazevičius, in: *Athenaeum*, 1938, t. 9, sąs. 1, p. 5).

66. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, VADAKTAI, 1903-08-18

Vadaktai. 18 rugp. 1903 m.

Brangiausias Broli!

Taučius, talpindamas straipsnį a. a. vysk. Barono, gerai matė visas klaides galvojimų ir išvedžiojimų, ir taip pat pradžioje patalpino¹. Polemizuoti gi čia pat ant vietos neskaitė už reikalingą ir negalėjo: 1, „suklaidinti“ straipsnis mažką tesuklaidins, nes „siaurai žiūrintis kunigai-lietuviai“ jo neskaitys, kaip neskaito ir kitų knygų, ant kurių

¹ *p del* ir

² *lenk* = jo laimė, kad iškviatė į Sankt Peterburgą; o tai būčiau taip pat laukan išmetęs.

galėtų atremti savo nuomones; 2, netvarkystė rubrikališkuose dalykuose mūsų vyskupystėje teip didelė ir teip visiems kunigams aiški, juog seniai jau niekas į vadovėlius // [1v] nebežiūri. Consuetudo¹ – vienatinis dabartinis mūsų vadovas. 3, Tai persvarbūs dalykai, kaip paniekinimas svarbumo per tiek laiko vartojamojo Petrikovo ritualoⁱⁱ, apie kurį nors disputuota, bet visgi kaip normą palikta, kad būtų Taučius drįšęs mažu prieraišu pasikakinti²: tam klausimui reikia paskirti ypatingą straipsnį, kurį teparengie kanonistai iš Almos. Įdėtasis straipsnis man pritiko³ aiškiam⁴ charakterizavimui tautiškai-lietuviškų a. a. vyskupo numanymų, už kurias atsakymo ant savęs negi galiu imti. Jei išauks polemiką ir moksliską žiurkinėjimą, nebus be naudos. – // [2r]

Apie Truskavą Podoleckų dvarą nupirko ruskis Pokrowski, buk tai sekretorius Viešpatystės Rodos. Jis tatai kalboje su viena mano kaimyne aiškiai pasakė, juogei lietuviškoji spauda rudenį bus legalizuota. Seniai, girdi, jau tai reikėta padaryti; tik „непредусмотрительность властей“⁵ tepadarė, juog Lietuvą užplaukė užruberiniai šlamštai ir tągi ramią Lietuvą prieš valdžią pastatė. Su „neramiais elementais“ valdžia, matyt, rimtai pradeda⁶ rokuotis. Duok, Dieve, greičiau! –

„Czaśo“ feljetonas sugrįžo atgal, nes buta rekomenduoto. Per greitumą neįrašiau, kokios įrėdnės „Profesoriui“ išsiųsta, o pajieškoje // [2v] adreso stale, Tamstos neradę užrašyto. Tad nėkokio rašto pražuvusio nesibijok. –

Padariau gerą pažinti ir iškaulijau 1,500 rub. ant spaudos dalykų. Dar nedavė, bet prižadėjo tikrai⁷. Kad apturėsiu, tuoj Tamstai išsiųsiu. O dabar paprašysiu apmisyti su p. Andriumi įstatymus prakurimui (sic!) izdo à la kasa Mianowskiegoⁱⁱⁱ, spauzdinimui doriškai moksliskų lietuvių knygų. Pradžią padarytų tiejie prižadėtiejie muštiniai. –

Kur dėjai antrą dalį „Balso“? Plungėje buvau apkalbėjęs 200 rs[.]⁸ ant to tikslo. Ar tų ištraukų iš [„]Keidošių Onutės[“]^{9iv} reikalavai?

¹ lot = įprotis

² sup exc ęs ins ti

³ p del ill lit

⁴ cor m pro i

⁵ rus = valdžios netoliaregiškumas

⁶ cor eda pro èta

⁷ cor sec k

⁸ orig om

⁹ orig om

Paškaniui parašyk nuo savęs apie Būgos stipendiją: jis žmogus geras, palinkęs yra duoti šimtą, o gal ir du kas met. Reikia pakurstyti. – Visa širdimi mylįs: Juozas

AUTOGRAFAI: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 39, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant į dvilapį sulenkto nestandartinio formato popieriaus lapo; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenkto matmenys: 18,6 × 23,2. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; visame lape lamdymosi žymės, iš apačios dvilapis per sulenkimą įplyšęs, apatinis kraštas lengvai apspuręs; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/43“ – ne VUB RS signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Dambrauskas savo laiške Tumui priekaištauja dėl Antano Baranausko teksto „Czy kościół katolicki wynaradawiał litwinów? Odpowiedz Żmujdzina na niektóre zarzuty gazety „Nowoje Wremia“ (*Przegląd Katolicki*, 1883, Nr. 38, p. 605–609) perpublikavimo: Taučius, „Ar katalikų bažnyčia ištautino lietuvius“, in: *Dirva-Žinynas*, 1903, nr. 3, p. 66–73. Dambrausko manymu, tekstas „gali suklaidinti nevieną siaurą žiurintį kunigą – lietuvį“, išdėstęs argumentus, laišką baigia: „Aš stebiuosi kaip tai Taučius to nesuprato“ (1903-08-10, *Athenaeum*, *op. cit.*, p. 5–6).

ⁱⁱ Lenkiška *Rituale Romanum* adaptacija, priimta 1621 m. Piotrkuve.

ⁱⁱⁱ Józefo Mianowskio vardo kasa, 1881 m. įkurta mokslo rėmimo institucija.

^{iv} Vinco Pietario kūriny

67. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, [VADAKTAI], 1903-09-02

2 diena rugsėjo mėn. 1903 m.

Brangiausias Kun. Aleksandra!

[„Kunigų Karunką“¹ apturėjau. Nu, kuriozum, ar žinai! Aš jau tris nedėlios (savaitės) kaip sergu kuniškai ir dvasiškai (šiuo kartu ne dėl priešų; kad Dievas duos kada pasimatyti, pasispaviedosiu); jumorą turiu – apsaugok, Dieve; bet kad gavau Karunką, juokiaus, kaip pasiutęs.

¹ orig def

Perspauzdinau rašomąją¹ daryne ir paleidžiau; spauzdinti nedrįsiu dėl apoteozavimo tėvynainio – tinginio ir iširusio Taučiaus. Kad autorius kitą ką būtų įdėjęs!... –

„Balso“ antrąją dalį beneteiktumeis Tamsta man prisiųsti dėl išvertimo į lietuvišką: tepasiskaitai ir musiškiai, kaip ir pirmąją // [1v] dalį. Kol aš tai padarysiu, kol vėliaus bus išspaustas, išeis ne maž laiko. Bet ir tuojau jis galėtų išeiti ir kartu su pirmąja dalimi platintis. Ką tai vodijs? Juk² ir po pusei metų daugumas nebus replikų skaitęs, o perskaitymas galvojimų antrosios dalies ir be replikų žinojimo savo padarys.

Kitokį atskirą vardą duoti šiam veikalėliui neišpuola ir nepridera: tereklamuojie kita kitą abidvi dali: kam čė man žinoti visą to klausimo literatūrą su įvairiais³ vardais? „Głos⁴ Litwinów etc. Część II:⁵ Roztrząsanie głosów przeciwnych“⁶ⁱⁱ ir galas ar šėip jau kaip panašiai.

Buvo Kun. Domininkas; sakės girdėjęs tą balsą ir labjaus pasidzjau-gęs, neg pirmąja dalimi, bet turinjo persakyti nesugebėjo. // [2r]

Tamstai į Laukesą išsiunčiau reomenduotą laišką su antrašu, nuo ko, kad sugrįžtų, jei neberas. Bet nesugrįžo; tad gal kas padėjo Petro-pilės adresą. Apsiskelbk Adresų stale: ten Tamstos neesą.

Esu teip iširęs dvasiškai, kad net baisu kokio galo. O čė dar tie kvaili konkursiniai egzaminai už poros mėnesių. Skaitymo daugybė bus, o dar nepradėjau.

Į Kalendarz Nadbaltycki parašiau „Najmilsza Ofiara“ oryiginalna legenda litewska o założeniu grodu Wileńskiego⁷ⁱⁱⁱ. Labai graži pasaka. Ir „O starodmonych zabudowaniach litewskich“, szkic krytyczny. Tai ant Mierzyńskio „о Литовс[кой]⁸ хижинѣ“^{9iv}. // [2v]

P. Maironis prisiuntė: 1, Senelį, 2, Senovės dainą ir 3, Rainio atmi-nimui. Gražios, ką ir besakyti! Naujo išleidimo „Pav. Balsų“ nesurėdęs,

¹ cor š pro m

² cor k pro g

³ cor sec i pro u

⁴ cor G

⁵ p del vid odpowiedź

⁶ lenk = „Lietuvių balsas etc. II dalis. Prieštaraujančių balsų nagrinėjimas“.

⁷ lenk = „Mieliausia auka“ – originali lietuvių legenda apie Vilniaus miesto įkūrimą.

⁸ vid

⁹ rus = apie lietuvišką lūšną

teisinas; bet kur neišteisinsi, turint ir be to tiek šlovės, jog musiškys tokį veikalą, kaip „prelectiones“ surėdė. Dieve duok jums ko daugiau- sia kuniškos tvermės darbų atlikimui!

Ką su Hoene-Wroński? Ar išspaudė „СПБѢДОМОСТ[И]“¹? „Kra- jus“ nieko nemini, o СІІВ. niekas čе neturi.

Na, ranka visagalio teveda Jus keliu teisybės!

Nužemintas Tamstų tarnas Juozapaikys.

AUTOGRAFAS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišškai kun. A. Dambraus- kui“, f. 1, b. E118, Nr. 37, l. [1r–2v]; laišškai.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant į dvilapį sulenkto nestandarti- nio formato popieriaus lapo; lenkimo į keturias dalis žymės; sulenkto matmenys: 18,6 × 23,2. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [1r] dešiniajame krašte nedidelė tamsi ruda dėmė, apatinis kraštas lengvai apspuręs; l. [2v] lenkimo linijos nusidėvėjusios, purvinos; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/48“ – ne VUB RS signatūra; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

LOKALIZAVIMAS: pagal tuolaikę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

-
- ⁱ Publikuota: *Draugija*, 1919, Nr. 9–10, p. 424–426. Visa publikacija vadinasi „Už- mirštoji giesmė“, joje teikiama eilėraštis „Kunigų Karunka“ ir įžanga, kurioje paaiš- kinama teksto rašymo istorija.
- ⁱⁱ Tekstas išleistas pavadinimu: *Jedność czy separatyzm?: odpowiedź krytykom „Głosu Litwinów“* (1903).
- ⁱⁱⁱ „Najmilsza ofiara. Legenda litewska o założeniu grodu wileńskiego“, in: *Kalendarz Nadbaltycki na rok 1905*, Warszawa, 1904, p. 88–91.
- ^{iv} Kunigas Juozas Tumas, „O dawniejszych zabudowaniach litewskich (Z powodu „Romowe“ A. Mierzyńskiego)“, *Ibid.*, p. 94–111. Anot Vytauto Vanago, Tumo priešiškamą sukėlė tai, kaip Mierzyński panaudojo senąsias vokiečių ir lenkų me- traštininkų kronikas kaip šaltinį: „Poleminę Vaižganto reakciją sukėlė nekritiškas „Romovės“ autoriaus šių kronikų žinių apie baltus panaudojimas, menkinamas jų civilizacinio ir buitinio gyvenimo vaizdas, visų pirma, Jano Długoszo ir kitų kro- nikininkų užfiksuotas lietuvių trobesių statymo ir įrengimo atsilikimas.“ (Vytau- tas Vanagas, „Konstantino Sirvydo bibliografijos papildymas“, in: *Knygotyra*, 2012, Nr. 59, p. 270–271).

¹ *vid*, С.-П[етербургскія], *rus* = „Sankt Peterburgo žinios“

68. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI,
[VADAKTAI], 1903-10-23

23/X 03.

Brangus Kun. Aleksandra!

Stebjuosi, kur galėjo pasidėti anasai rekomenduotasai mano laiškelys, pasijustas Laukeson. Gal tris mėnesjus pagulėjęs teip pat sugriž, kaip andai iš Petropilės. Ten, rodos, teisinaus, dėl ko Vysk. Barono straipsnį paleidžiau be komentorjū. Jei ne gavai, turju atkartoti: tą priderystę viljaus užmesjās kanonistams, nes dalykai visur vartojamojo Petrikavos¹ Ritualo yra per dideli dėl mano pečjųⁱ. Nustatyti kraštus rimtumo ir ištikimybės Ritualo – tai tiesiog akademiškas darbas, ir labai būtų gerai, kad toksai „Zemaitys“; bent iš vardo, Baltušys ypatingą // [1v] ant jo atkreiptų atydą.

Mūsų ortodoksai jug ir be tojo straipsnjo už kreivatikystę skaito lietuviškuosjus² tekstus, kad jų nėra Petrikavos r., o liberalai net synodo reikalauja, jei be jo sankcijos negalima tautiškai administruoti sakramentų 2,000,000 katalikų. Apsvarstykite tai.

Rankraščio dar negavau. Tikjuos nieko geresnjo nebesugebėsjęs pasergėti, ko nebepasergėjo tokie B. ir D. Su pirmąja dalimi tečjaus esu prityręs – daug geriaus būtų buvę, diplomatiškiaus dalyką pavedus, jei par excellence sulenkėjusioji dalis Lietuvjū rūpėjo. Aiškus pašaukimas: meskite lenkiškuosjus savo idealus! mūsų hermophrodytams išsirodo kaipo metimas Sienkiewiczjaus etc., kaip tai ir // [2r] „Przenigdy“ šaukjaⁱⁱ. Vadaktų Pocjus (šėip jau žmogus visai nemusiškys) juokdamas pasakojo, buk tai Ljaudiečjai laukją užpuolimo Lietuvjū, rovimo paverčius prigimto „liežuvjo“ ir besitaisą gintis. „Cóż, jeźeli do tego dójdzie, będziemy i potrafimy się bronić“³. Ant to pavojuo nurodę jiems agitatorjai iš didžponjū atsiremjančjų ant „Głos'o“!!!

Chlewińskysⁱⁱⁱ sako nuobodžjo⁴ pasaką. Jis su Krakjū Zobarcu^{iv} „gesellschaft“⁵ padarę i abudu tikrai iš proto baigją eiti. Neverta nei prasidėti.

¹ cor k

² cor os

³ lenk = Ką gi, jeigu reikės, sugebėsime ir mokėsime gintis.

⁴ cor n

⁵ a del tai, vok = visuomenė

Jei kas duotų į 550 rs. honorarijus, vertėtų „apysakas“ perleisti: mūsų padėjime daugiausiai niekas neduos, o po vieną išleidžiuos, nė to tiek negausi. Tik reiktų padėti sanlygą, kad išeitų netrukus, // [2v] o kol kas bus, kad rankraščių cielybė būtų garantuota¹. Jei taip, tai reiktų ir Nariman-tą^v suturėti: aš įdaviau jau p. B., o tasai neabejotinai ir toljaus pasjuntė. Liepiau, kaip įsakiai, prašyti honor., bet kas duos? Zemaitė už savo raštus nuo amerikiečių nieko negavo. Tuo „amerikiečiu“ aš menu patį Basanavičjų esant: jis turtingas ir Savojo draugas; kitas vargu būtų ant geschäft'o² pasigviešęs.

Rašiau ir Kun. B.^{vi} Kas žin, ar gavo.

Ant egzaminų važjuosiu apie 13 d. lapkričio.

Jačinauskys padarė propoziciją Lietuvjus praminti Emdete (MDT) sulyg vokiškąjį Hakate (HKT)^{vii} = Mačiul., Dabr., Tum. Girdi, bene-pradėsą gėdėtis savo darbo. Matai, kad lengva kitus užgėdinti ir kaip sunku pačiam gėdėtis!

Priimkite visi tikrą mano širdies malonę: Kun. Juozas.

P. S. Oi, spaudą duokite, duokite!

AUTOGRAFAS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 40, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant į dvilapį sulenкто popieriaus lapo su tinkliniu vandenženkliau; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenкто matmenys: 12,4 × 21. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/44“ – ne VUB RS signatūra; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

LOKALIZAVIMAS: pagal tuolaikę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Turėtų būti kalbama apie 1903–08–18 laišką, žr. laiško [NR. ...] komentarus

ⁱⁱ *Przenigdy! Odpowiedź na „Głos Litwinów do młodej generacji magnatów, obywateli i szlach ty na Litwie“*, Kraków, 1903.

ⁱⁱⁱ Spėjama, kad kalbama apie Vladislavą Chlevinskį.

^{iv} Spėjama, kad kalbama apie dvarininką Antaną Zaborskį.

^v Spėjama, kad kalbama apie Vinco Kudirkos išverstą Teklės Vrublevskos dramą „Narimantas, didysis Lietuvos kunigaikštis“ (1822, vertimas 1897 publikuotas *Varpe*, pakartotinių leidimų rasti nepavyko).

^{vi} Spėjama, kad omenyje turimas kunigas Pranciškus Būčys.

¹ *cor* ra

² *vo*k = sandoris; verslas

vii *Deutscher Ostmarkenverein* – 1894 m. įsteigta radikali nacionalistų organizacija, taip pat vadinta ir HKT pagal trijų jos įkūrėjų pavardžių pirmąsias raides; vienas pagrindinių organizacijos tikslų – Prūsijoje gyvenančių lenkų germanizacija.

69. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, VADAKTAI, 1903-11-03

3/ XI/ 03/ Vadaktuose.

Mielas Kun. Aleksandra!

Sjuntinį apturėjau ir kad ne tie egzaminai, bučjau nebe maža padirbęs; tuo tarpu tik apsilaižjau, vienu vakaru viską išskaitęs. Na, na! Kun. Damininkas turėjo ką girti! Aš jo negirsju, nes tai augščajau už mano pagyrimą. Aš galju tik džjaugtis, Dievui ir Autorjui dėkavoti, jog gavome tokį gryną šaltinį tautiškų principų. Neapsakomas mano įpykimas ant „Przenigdy“¹ // [1v] buvo lygus šaltajai Kun. Kneipp'o vanai, o perskaitymas replikos yra lygus šiltajai: juo bjaurjauš pirma buvo, juo malonjauš dabar pasidarė. Rimtumas, susiturėjimas, net perdidelis, kaipo polemikoje, erudicija, stiljus, – viskas pagauna skaitytoją ir duoda tiesą labai iš augšto žjurėti ant spardymos ir žviegimo „Przenigdy“. Ale... kad autorjus „Przen.“² aiškjai prisipažintu, entuzijatiškai, kaipo Petras D. Karoljui Švedui, suspaus- // [2r] čjau ranką, sakydamas: Tu, Geradėjeli, išmokei rašyti! Je, je! rimtumo ir argumentų nepakeis nėjokys „ciętość“³ polemistų: tai dalykai nepereiginjai. Man ir dabar matos, jog daug gerjauš butų buvę, kad iš pat pradžjos butume tokjos taktikos prisilaikę. Bet kaltinti mus visgi niekas neturi tiesos: žmonės prityrimais tetampa gudrūs. Užmokėk, Viešpatie, Autorjui už visą jo vargą! –

Apie „Dvasiškąją Spaviednę“ ištikro ir aš ne- // [2v] esmu niekur girdėjęs, nei tokjū kunigų užėjęs, kurie tą dalyką sugebėtų gerjauš išvynjoti už patį išradėją. Klausyk, Tamsta: pagimdžjus kudikį, neetiška atiduoti jį į „Приюта“³ be paskučjaušjojo reikalo. Tad nė nebandyk. Aš patarčjau parašyti apie tai lenkiškai ir tai veikjajai; tuotarpu aš

¹ *ins sup*

² *lenk* = aštrumas

³ *rus* = prieglaudą

perrašyčiau Tamstos straipsnius iš „Przeglądu“ ir „Encyklopedijos“ ir pabandytume įkalbėti „Bibl. Dz. Chrz.“¹, kad ji išduotų tomelį, kaip Kun. Niedziałkowskjo „Snopek Kąkolu“². // [3r] Man, žinoma, ne auginimas lenkiškosjos literatūros rūpi, bet publikuoti opinija apie Tams-tą, opinija, kurią lenkiškai tegalima pataisyti. Pataisyti? Na, teip! Mūsų akyse ji šviečia nesutepta; bet „anųjų“ akyse Tamsta esi daugiau politiškiu fanatiku, neg Bažnyčjos sunumi, o tai tokja neteisybė: katalikystę „visados“³ gynei raštu ir žodžju. Newman’as įtarjamas nesiteisino; mūsų padėjime, daugaljo Newman’ų neturint, toksai nusižeminimas ne vie-toje // [3v] butų. Reliqua in manu Dñi...⁴

Kad ne tas atžvilgys į surudijusią senųjų rutiną, pakurstyčiau prie tyrimo musiškųjų dvasiškųjų progresistų ar modernistų, nebežinau, kaip juos ir bepavadinti. Kun. Kun. Charszewski’s „O rozumnej Gorl.“⁵ Kapl.“⁶ etc.; Kowalavskis ir jo santikjai su vyskupu; Bolcewicz’ius ir jo „W imię szczerości“ = „Ogniwo“ⁱⁱ; Gawędziarz ir jo „Duchowieństwo i prasa“ ir „Stos. rel. na Litwie“ⁱⁱⁱ, – tai benebus pirmieji pionierjai // [4r] vokiškojo Müllerizmo^{iv} ir francužiškojo „Les Chretien Français“⁷. „Varpe“ neužilgo bus tam tikras straipsnys. Aut., žinoma, į tuos apsi-reiškimus žjūri, kaip į pradžją reformacijos; o mums reiktų pasižjū-rėti, kaip į pradžją „odrodzenia“⁸ katalikiškosjos mislies, o ne – re-formacijos, kurjos, ačju Dievui, mūsų Bažnyčia – nereikalauja. Rodos, minavojai man apie „Les Chr. Fran.“ Ar žinai, ir Francijoje esama tokjo prislėgimo individualystės // [4v] dvasiškųjų, kaip ir pas mus. Pas mus tik „del to“⁹ prasčjaus, kad prie silpno mūsų išsilavinimo ir per tai sjaurumą¹⁰ pažjūrų, praplatinimas jų rodos ja[u]¹¹ tikra novatoryste, galinčja¹² patraukti į tikrą schizmą (ne Rytiečjų, žinoma) ar protestan-

¹ Bibli[oteka] Dz[ieł] Chrz[ęscijańskich], *lenk* = Krikščioniškųjų veikalų biblioteka

² *lenk* = Piktžolių ryšulėlis

³ *ins sup*

⁴ *lot* = Visa kita – Viešpaties rankose

⁵ *vid*

⁶ O rozumnej gorl[iwości] kapl[auśkiej], *lenk* = apie protingą kunigišką uolumą

⁷ *pranc* = Prancūzijos krikščionys

⁸ *lenk* = atgiminas

⁹ *ins in mg*

¹⁰ *cor fl o pro a*

¹¹ *orig def*

¹² *del fl ti et ins sup* čja

tystę (ne Ljuteriečjų, žinoma). Reformacija pas mus daugiau blėdies padarytų, neg kitur, kaip matyti ir dantų griežimo¹ ant mūsų „Kapelmeisterjų“ ir per [ta]² dikto atšalimo prie pačjos „muzikos“. (Tamstos palyginimas labai tikras!).

„Znad Biruty“ kaip per miglą spėju iš keleto Tamstos žodžjų. Ar negalima daugiau ko apie tai žinoti: quis, quid, quando, quibus auxiliis...³

Tamstos Juozas

AUTOGRAFAS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 41 / 17, l. [1r–4v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant dviejų į dvilapius sulenktų popieriaus lapų su sunkiai įskaitomais paskirais vandenženklų fragmentais; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenktų matmenys: 12,4 × 20,2. Archyvinėje byloje šie dvilapiai įrišti kaip atskiri vienetai; abu dvilapiai turi skirtingas VUB RS skyriaus signatūras: l. [1r–2v] – „Nr. 41“; l. [3r–4v] – „Nr. 17“; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/48“; l. [3r] – „13/27“ – ne VUB RS signatūros; kaip vieną laišką juos leidžia traktuoti turinys, popierius, rašyba, todėl šiame leidinyje laiškas pateikiamas kaip vienas autografas. Kairiajame dvilapių krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [3–4] apačia lengvai apspursi, nežymiai susitepusi; l. [1r], [4v] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiško dvilapiai įklijuoti balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Žr. laiško Nr. 68 ii komentarą.

ⁱⁱ Henryk Bolciewicz, „W imię szczerości: „Duchowieństwa a prasa“. Więcej światła i miłości! Pro domo mea“, in: *Ogniwo*, 1903, Nr. 37–39, 42, 43.

ⁱⁱⁱ [Ignacy Charszewski], *Duchowieństwo a prasa: broszurka publicystyczna* / napisana i puszczona w świat przez Starego Gawędziarza, Warszawa, 1903. Antrojo minimo teksto nustatyti nepavyko, bet jeigu darytume prielaidą, kad Tumas klysta rašydamas pavadinimo santrumpą „rel.“, galima būtų daryti prielaidą, kad turimas omenyje: [Henryk Bolciewicz], *Stosunki kościelne na Litwie: listy otwarte księdza do księży*, 1900.

^{iv} Greičiausiai turima omenyje Maxo Müllerio, vieno pirmųjų religijotyros mokslo pagrindėjų Vakaruose, idėjų sklaida.

¹ *cor fl pro a*

² *orig def*

³ *lot* = kas, kada, su kuo

70. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI,
[VADAKTAI], 1903-12-20

20/ XII/ 03

Brangus Drauge!

Sjuntinį apturėjau. Dovanas pp. Vaitkams įduosju. Jie labai suvargo su savo skolomis; nežinau, ar beišsiturės. Ir terp mūsų santikjai pasidarė šaltesnjam. Suseiname, bet jau rečjau. Dar ta Zosė daug man kraujo pagadino. Apie tai – kad susitiksiva. Savo dovanomis įtiksi; visados gražjai minavoja. – Ačju už plotkelės perlaužimą ir gerą širdį! Atsigerindamas tuo pačju, linkėju, kad nuo Naujų Metų įvyktų vistai, ko trokštame dėl visuomenės ir kiekvienas sau atskirai. Vieno darbštumo nebereikjama Tamstai linkėti. Stebjuosi, kiek nuo vakacijų padirbai! – „Письма“¹ laikau už nemažaus patrijotišką darbą, kaip ir „Jedność“: senjai reikėjo tokjo trumpai paaiški- // [1v] nančjo veikaljuką, kurį galėtų pakaišjoti mūsų obrusiteljams. Sarmata gyva! Visur pasaulėje, kaip tik atskira ypata patenka į svetimą sferą, tuojau jos dvasja persiima. Pas mus ki-teip: visa vietinė sfera persiima dvasja ir prietarais atėjūnų atskirų ypatų; męs² nė per 20 metų neištiesiname jų kreivų supratimų. Kas če gal buti? Nejaugi butų toks baisus nelygumas kultūros? Gan greit ne juk mūsiškjai, patekę į ruskjų tarpą, daro šjokį-tokį įspūdį, namie gi prieš juos – tikri avinai. Reiktų ir če agitacijos: gal pasisektų nudulkinti tą specifišką apypelėjimą geros iš prigimimo ir ne kvailjos³ ruskjų dūšjos. „Письма“ padarys tai, ką kits gyvais žodžjais nesugeba teip aiškjai ir grynai sulyg katalikų mokslų išdėti. Na, tai jau didelys // [2r] plusas dėl Tamstos. – Perskaičjau tuojau; akyvai taisjau „описки“⁴, daugjausja raštženkljus; žodžjo nebuvo nė vieno sukraipyto. –

„Jedność“ jau išverčjau. Tik daug gerjaus butų dėl manės buvę, kad kas kitas butų tą darbą atlikęs: bent bučjau galėjęs pykti už sugadinimą lenkiškojo teksto, prieš kurį lietuviškasys išrodo tikrai, kaip išverstas gelumbinys rūbas. Tol mums dar, kol mūsų stiljus susilygins su lenkiškuoju. Beto, visą mėnesį sergalojau, Kalėdoju ir kitų keblumų netrūksta, tad ir laiko daug nebuvo: skubjaus. –

¹ rus = laiškai

² a del o

³ cor v

⁴ rus = aprašymus

Kaune egzaminus išdavjau, žinoma, gerai; atsakjau visiems iškar-to, tik su Ši-Ki-Jan'uⁱⁱ susidūrėme dėl Liturgikos: atsisakjau tą dieną jam duoti – išdavjau ant rytojaus. Nepermalonus dėl manęs – безъ поблажкиⁱ – // [2v]

Svarbesnys dalykas² Jo Mylistaⁱⁱⁱ. Kad žinotumei, visiškai kiteip gieda. Buvome visi per 2½ valandos ir tikrai gal visą vieną valandą „судити – рядити“³ apie mūsų dalykus. T. S.⁴ teip pat nemėgja, bet šėip jau kitais apsirūpinti ragino karščjai, net „apostolstwem“⁵ tai va-dindamas. Manęs klausė su didėlu susiturėjimu, nors matyt, jėg bais-jai nepatinku. Norėjęs paskui net pipirų už kažką duoti (sako Styra), bet nedavė. Prišokęs prie balso, kalbėjau kiek tik galėdamas. Kljuvo ir Jačynauskjui su Bagdonu, ir už Turauskį, ir už advernišką „dijecezijos tendenciją“, – ginas, teisinias, kaip ant pikto sugautas. Mano kaimyną⁶ Baroną⁷, kurs pradeda mane labai paturėti, net apšaukė: „A ty skąd jes-teś? Czy z Ameryki, skoro niewiesz że ja zawsze to samo twierdziłem“⁸, tylko innem mianem zwałem“?⁹ Džjaugėmės nepsakomai. // [3r] 20 su viršumi prabaščjų išnešjos tai po visą tėvynę. Mane, rodos, įtarja¹⁰ redagavime anonimų, kurjų aš iš pat senovės, kaipo žemjausjo dalyko, neapkenčju. Anonymus dirba studentai ir gana daug kraujo Bočjui su-gadina. Gal ir ne mane aptarja; aš spėju tik iš jo žodžjų: „pewien ksiądz, rzucany z miejsca na miejsce i niezadowolony, że biskup nic lepszego nie daje; bo nie może“!¹¹ Gal tai ir prie ko kito prilygsta. Į mane viena savo¹² akimi teip žjūrėjo, kaip kad kjaurai butų norėjęs perregėti; bet

¹ *rus* = be nuolaidžiavimo

² *p del ill lit*

³ *rus* = spręsti – tvarkyti; pažodinis frazeologizmo, reiškiančio ilgą tam tikro dalyko svarstymą, vertimas.

⁴ T[ėvynės] S[argo]

⁵ *lenk* = apaštalavimu

⁶ *cor fl pro ui*

⁷ *cor fl pro ui*

⁸ *cor ł*

⁹ *lenk* = O tu iš kur esi? Ar iš Amerikos, kad nežinai, jog visada tą patį tvirtinau, tik kitu vardu vadinau.

¹⁰ *cor į pro ap*

¹¹ *lenk* = vienas kunigas, mėtomas iš vietos į vietą ir nepatenkintas, kad vyskupas nieko geresnio neduoda; nes negali.

¹² *cor v*

nesakė nė karto, kaip užpernjai: niesłucham!¹ Ant Sekretoriaus kondolencijos apie mano mizeriją atsakiau savo karjera² dijecezijos rėdo nėkados ne- // [3v] klapatysjās. Ar žinai, ištikrųjų – tai kaip tik dėl manęs vietelė: mažai mano sveikatai atsako mažas darbas, o obligų Pakalniškys su Jerulaičiu pristato. Gyvenu ne prasčiaus už kitus, tik liekjų neperdaug.

Jačynauskys, pasakoja, turjās buryje apylinkės klebonų labai žemai nosį nuleidęs. Spėja, jog Bočjus trenkė. Jaučjasi, kaip sugautas: doriskas bojkotas nelengvesnys už materijališką. – 15 d. šjo mėn. labai augštai pakilau akyse pavietinės bajorijos, kurjai pasakjau pamokslą ant laidotuvjų vienos dvarponės. Esama tokjū bemoksljū, kad mano pamokslą „o bezbronności naszej wobec śmierci“³ iš moksliško atžvilgio pastatė, Dievas žin, ant kokjo laipsnjo. O slidinėjau vien tik „paviršjum klausimo“, įsigilinti nėmaž nesugebėdamas. // [4r]

Pigūs ljaurai, bet visgi ljaurai ir man gali buti labai naudingi: labjau rokuosis su manimi. Jau če pat patyrjau, jog „заискивають“⁴: ponjos⁵ prie stalo patarnaudamos, vyrai į dvarus, kame aš retas svečjas, užprašinėdami ir išmetinėdami mano laikymos nuošaljai etc. –

Kas girdėtis apie Vaičiaičio vertimus iš Puškino? Aš imčjau kokjā 20 egz., o toljau gal daugjau. –

Ar negalėtų iš „Jedności“ padaryti ištrauką apie autoritetus ir nusjūsti į „Ogniwo“, kur tokjus dalykus Kun. Bolcewicz feljetone, „W imię szczerości“⁶ spauzdino? Nabagui net klebonijā atėmė ir suspen-davojo. –

Savojo raštai pateks į Varną. Pajieškosju ir „Apysakos“ – amer. nusjūs. // [4v]

Šitai vienas paškvilys ant vyskupo ir kuginų: gavo jį upytiškys. Vyskupas sakos dar gavęs išmetinėjimus už M. P. = Missa Parochianorum =⁷ Mieczysław Pallulon, buk tai ant savo naudos apverčjās. Teisinis bereikalo labai ilgai. Niekas teip ir nesako. –

¹ *lenk* = neklausau

² *cor fl pro a*

³ *lenk* = apie mūsų bejėgystę mirties akivaizdoje

rus = pataikauja

⁵ *cor j pro i*

⁶ *orig om*

⁷ *orig bis, lot* = Parapijos Mišios

Na, rodos, jau viską išplepėjau¹: ir pasiguodžiau, ir pasigyrėjau. Lauksiu dabar, kągi Ministerija Vidaus Dalykų² mums besutaisys. O ką, jei tai ištikro ne akį vilkimas?? Подай, Господи!³

Teikkis pasveikinti Kun. Bučį. Ar neišsijstų Grendyszynskis dar 5 gramatikų Maciejaskjo, 1 eg. „De justitia et jure“ Mačjuljo^{iv} ir 1 egz. Sw. Stanisłowo Bučjo^v. Tesjuntie налог. платежем⁴.

Jūsų Kun. Juozas

AUTOGRAFAUS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 42, l. [1r–4v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant dviejų į dvilapius sulenktų popieriaus lapų su sunkiai įskaitomais paskirais vandenženklų fragmentais; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenktų matmenys: 12,4 × 20,2. Kairiajame dvilapių krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [1r], [4v] sąvaržėlės rūdžių žymės; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/40“ – ne VUB RS signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą dvilapiai įklijuoti balto popieriaus juosta.

LOKALIZAVIMAS: pagal tuolaikę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: 1903–12–26, in: Athenaeum, *op. cit.* p. 7–8.

ⁱ Kai kuriuose šaltiniuose minima 1904 m. Krokuvėje išleista Dambrausko knyga rusų kalba *Письма католического богослова к православному*, tačiau paties veikalo surasti nepavyko. Bibliotekininkas Kazys Sendzikas tekste apie Dambrauską pasakoja tokią knygos istoriją: „Jis prieš Karą parašė vieną antipravoslavišką knygą. Ją caro cenzūra draudė platinti Rusijoje. Pats autorius ją šiaip taip įsigijo: jam ji iš leidėjų buvo prisiųsta užmaskuotame siuntiny. Taigi, anot paties A. Dambrausko, ji buvo jam brangus unikumas ir praeities kovų atminimas. Ir jis ją saugojo. Bet... kartą ištatė Kauno. Kun. Seminarijos salėje ar tai Liet. Kat. Mokslininkų suvažiavime ar tai Ortodoksų minėjimo proga surengtoje parodėlėje ir... knyga žuvo.“ (K. Sendzikas, „Prel. A. Dambrauskas – bibliotekininkas“, in: *Draugija*, 1939, Nr. 4, p. 242).

ⁱⁱ Greičiausiai turimas omenyje Kriškijanis.

ⁱⁱⁱ Mečislovas Leonardas Paliulionis.

^{iv} Joannes Matsulevicz, *Praelectiones de justitia et jure: quas habuit in Caesarea Romano-Catholica Ecclesiastica Academia Petropolitana*, Petropoli, Officina Typographica J. A. Mansfeld, 1903.

^v Ksiądz Franciszek Buczyński, *Św. Stanisław, Biskup Krakowski*, Kraków, 1902.

¹ *cor sec p pro b*

² *cor q*

³ *rus* = duok Dieve

⁴ *налож[енным]*, *rus* = išperkamasis mokestis; pinigų suma, kurią pašto tarnautojas paima iš adresato siuntos atsiėmimo metu.

71. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI,
VADAKTAI, 1903-12-30

Vadaktai. 30 d. gruod. 1903

Mielas Kun. Aleksandra!

Gana pasigyvenęs su žmonėmis, prityrėjau d[au]gumą¹ jų be naudos ir neteisingai nešiojant moksliškuosius laipsnius. Dėl to lyg pat vakar dienos, t. y. lyg neapturėjau² nuo Tamstos pagundos duoti egzaminą ant Kandidato, nė per vieną akymirką nešmyksterėjo ji per galvą. Dėl išdavimo gal ir išduočiau – tiek draugų ne su didesne atmintimi ir išsilavinimu išdavė! – Bet šitas priedas: K. Š. T. ne tik manęs neuguostų, bet amžinai grjaužtų širdį, ir akis, kat-³ // [1v] ros dar tebebijo dūmų rūkytų. Na, tik pamislyti, koks aš būčjau „Teologas“, išgrjaužęs tik keletą traktatų ir su kitų pagelba parašęs disertaciją (aš pats nemoku tiek lotyniškai, kad net „disertacijas“ rašyt galėčjau)??!!⁴

Ką man tas į rubriceliją įrašymas pridėtų? Ant teologiškos mokslo dirvos darbuotis vis tiek nestengsju, į mokytojus teip pat netiksju: prie to reikėjo pradėti taisyti daug anksčjaus neg nuo 35 meto. Belieka moksliškas oportunizmas, ale to aš, rods, ne mažjaus neapken- // [2r] čju už Tamstą: prelјatūros lyg jai man indiferentiškos, kaip ir turtai. Maža to: kaip aš pažjūrju į 9/10 pažymėtųjų, vis man rodos, kad ir jiems sarmata ir nejunku vadintis Magistrais, Konauninkas ir Prelatais. Tad parodyk man Tamsta tokjā mūsų gyvenimo koliziją, kur tasai K. Š. T. būtų tiesjog reikalingas, aš, viską savyje užgnjaužęs, imsjuos už Teologijos. Aš tokjo butino reikalo nematau ir laiko gailjuos: jei teisybės dvasja per Jūsų lupas apie spaudą kalba, tai aš būsju naudingas // [2v] tuojau, tad pravers ir laikas. –

Šitą savo pagunda⁴ dar kartą suerzinai mano jautrumą ant moksliškų dalykų. Bemokslė mūsų draugija pripažįsta man augštesnį laipsnį išsilavinimo ir daugjaus žinjų, neg ištikro yra. Dėl nujodymo bemoksljų tai⁵, ką lyg šjol įgijau, užtenka; bet ar jie supranta, inter nos loquēn-

¹ orig def

² cor sec u pro ill

³ cor at

⁴ cor n

⁵ cor i pro s

do¹, kokjas Tantalo kančjas jaučju, kad imu ką nors rimtesnį rašyti!! Jaučju savyje dovanas – iškalbą, fantaziją, nujegimą platesnį horizon-
tų, na, net pusėtiną psichišką intuiciją – ir *dé facto* // [3r] kjaurai per-
regju stoką sistematiško jų išdirbimo², stoką filozofiško supamatavimo,
stoką tiesiog plikų moksliškų apribavimų, be kurjų n[ė]³ pasirodyte
literaturoje negalima. Viskas in confuso⁴, nieko užbaigto; est, est, sed
non vult exire⁵... Teplepie sau mūsų senpalaikjai apie neregetų mano
[„]zarozumiałości“⁶ – tai ne tiesa, ir Tamsta patsai apie tai žinai. Tad
ir šita mano elukubracija plaukja ne iš prityrimo anų augštų mokslų,
kurie „juo daugiau žino, juo aiškiau [j]aučjas⁷ nieko nežinančjais[“]⁸ //
[3v] dėl tokjo prityrimo sočjai užtenka logika, o plastiškjaisja išrodo –
mėginimas⁹ praktiškai savo žinjas sunaudoti. Benebus tai teisybė, jog
mokslas tik dykinjams įkvėpia gerą apie save numanymą; mėginančjus
gi nors šiek-tiek moksliškai, raštiškai pasidarbuoti, nusmelkja ir nedrą-
sja is padaro.

Savo protišką pajiegą ir visą verčją nebešendieną supratęs, nebe-
šendieną ir rolją sau pasižymėjau – tarnauti smulkjai, tarnauti atskirai
kiekvienam neišdidusjam, buti mag- // [4r] netišu perleidėju¹⁰ galybės
iš šaltinių, kur gema, ant objektų¹¹. Ir lyg šjol aš neturėjau didesnio¹² už-
siganėdinimo, kaip kad pavyksta man kas nuo vienu¹³ išmilžti ir kitiems
atiduoti. Abejoju, ar didesnę satisfakciją turi toksai A. J. – gimdyda-
mas, neg aš – paleisdamas. Tebūnie gana to mano paslankumo jums,
nuo kurjų „hasla wychodzą“¹⁴, ir jums, kurie žinoti apie tai trokštate
(mažučjai)! Dixi¹⁵. –

¹ *lot* = tarp mūsų kalbant

² *cor o*

³ *orig def*

⁴ *lot* = supainiota

⁵ *lot* = yra, yra, bet nenori išeiti

⁶ *orig def, lenk* = išpuikimą

⁷ *orig def*

⁸ *vid*

⁹ *a del* taikinimas savo žinių

¹⁰ *cor u pro u*

¹¹ *cor u*

¹² *cor o*

¹³ *cor ver*

¹⁴ *lenk* = skelbia lozungus

¹⁵ *lot* = pasakiau

Mano noras prisidėti prie Tamstos šlovės rehabilitacijos visiškai ne iš „sancta simplicitate“¹ plaukė: Bočjaus nuomo- // [4v] nės nė galvoje man nebuvo – man rūpėjo nuomonė platesnės visuomen[ės],² kuri nė laiko, nė noro neturi knaisjotis po storus tomus³ rašalų, bejieškodami, ką čė kitą sykį tas ar tas parašė ir ka[ip]⁴ galvojo⁵. „Devočjausja-sys“ dalykėlys irgi ne kaip[o]⁵ toksai man rūpi, bet ka[i]po⁶ širdies, par excellence⁷, veikalas, papildantys⁸ proto, par excellence, veikalus. Jau tatai gali sau išradinėti kokjuos sau nori motyvus, (aš gal bereikalo išplepėja[u]⁹ savo „вождедѣнія“¹⁰), privalai¹¹ tuojau imtis už tuo, ne už kito darbo, t. y. suredagavimo¹² į vieną knygutę atskirųjų lenkiškųjų straipsnių.

Naujų Metų! Tamstos tarnas Juoz[as]¹³

AUTOGRAFAUS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 43, l. [1r–4v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant dviejų į dvilapius sulenktų popieriaus lapų su sunkiai įskaitomais paskirais vandenženklių fragmentais; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenktų matmenys: 12,4 × 20,2. Kairiajame dvilapių krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [1r], [4v] sąvaržėlės rūdžių žymės; l. [1r] viršutinis kraštas sulietas rudu skysčiu, nežymiai persiliejančiu į l. [2]; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/39“ – ne VUB RS signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą dvilapiai įklijuoti balto popieriaus juosta, l. [3r], [4v] uždengiančia dalį teksto.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ Tumas reaguoja į Dambrausko pasiūlymą norint išvengti egzaminavimo iš teologijos ateityje: „Todėl paklausk geros rodos, paduok prašymą, kad nori duoti egzaminą ant Kandidato teologijos. Gausi temą disertacijai ir keletą teologiškųjų traktatų

¹ *lot* = švento naivumo

² *orig def*

³ *cor fl*

⁴ *orig def*

⁵ *orig def*

⁶ *orig def*

⁷ *pranc* = tikrąja šio žodžio prasme

⁸ *a del* prie

⁹ *orig def*

¹⁰ *rus* = troškimas, geismas

¹¹ *a del* bet

¹² *cor s*

¹³ *vid*

[...]. Disertaciją netruksi parašyti, o iš traktatų egzaminą išduosi, rasi da lengviau negu Kaune. Gerai apie tai pamislyk!“ (Aleksandras Dambrauskas, 1903–12–26, in: *Athenaeum*, op. cit., p. 8).

- ii Reguojama į Dambrausko laišką: „Budamas užimtas žinomąja Tau polemika su pravoslaviškuoju teologu užmiršau Tau padėkoti už Tavo gerą norą prisidėti prie mano rehabilitacijos. Sancta simplicitas! Nežinai, matyt, pažiūrų Jo Mylistos, jei tariesi viena knygelė išleista galėsianti nutrinti nuo manęs žymę raudonojo radikalo ir šovinio.“ (Aleksandras Dambrauskas, 1903–11–03, in: *Athenaeum*, op. cit., p. 6).

72. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, KREKENAVA, 1904-01-21

Krekenava. 21. I. 04.

Mielas Kun. Aleksandra!

Raščukų apturėjau, sjuntinjo dar ne. Bus viskas gerai parėdyta. [„]Ant diplomų spjauti“¹ dėl to, kad daugumas juos apturi nevertai, žinoma, negalima mislyti, jog „aš ir be diplomo daugiaus žinau“, žinoma, kvaila, – bet nenorėjimas padidinti skaičių diletantų, rodos, gana išganinga. Mokytų litvomanų kaipgi nereiks: reikia; tik diplo- // [1v] plomas vėl nėra – „dyplo na rozum“, ir aš aiškiai jaučiu jį ir² dėl manęs tokjuo nebūsjant. Reiktų sąžiniškai pasidarbuoti, o širdis į teologiškuosius mokslus, sarmata prisipažinti, nelenksta: per labai susilaicizavau. Mūsų vyskupystės egzaminai, kaipo dalis bausmės, antmetamos ant nemalonių ypatų, žinoma, anomalija; bet argi prašalins ją privatiška tikrų // [2r] mokslo mylėtojų iniciativa? Kad ir 10, ne tik aš, gautume laipsnius, Bočjus nepaljaus 590 kunigų prie egzaminų traukęs. Vien tik gi šave apginti nuo tos neipersunkjos bausmės, nujaučiant³ keljoliaką sunkesnių rankose dvasiškųjų tamsuolių, nedidys daiktasⁱ. Če reiktų mums apskritai visiems dirbti moksliskai ir širdyje puoselėti jausmą ypatingas vertybės, kad ir nediplo- // [2v] muoties, kad nestatytų mūsų „piemenų“ eiljon. Dvasiškoji antokracija per labai niekindama kunigų individualistę, per toli žengia, o mės neįdrįstame pareikalauti

¹ orig def

² ins sup

³ cor sec u

lenkimo mūsų ypatų dėl nežinojimo paklusnybės ribų¹. Tam tikslui reiktų moksliško išskyrimo kunigo obivateljo² iš tarpo kunigų – vyskupijos Rėdytojo kareivjų. Nereikalaujant, nepripažins niekas. Aš užmaniau pabrėžti quasi³ programą, ką mes privalome branginti savyje, kaip ypatai. Apie „tai“⁴ dar pasišnekėsime. Tuotarpu gi – telaiminie Jus Viešpats.

Juozas

AUTOGRAFAI: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 44, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant į dvilapį sulenкто popieriaus lapo su tinkliniu vandenženkliai; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenкто matmenys: 12,9 × 20,7. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [2v] purvinų pirštų dėmės; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/55“ – ne VUB RS signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ Tęsiasi diskusija tarp Tumo ir Dambrausko dėl teologijos studijų: „Teologiškas laipsnis jau tuo yra geras, kad paliuosuoja kunigą nuo egzaminų. Pas mus gi žinai egzaminai pastatyti tapo bausmės vieton. Tapo kunigas persona in grata – na ir ant egzaminų. [...] Kaip sau norite – tai anomalija ir kiekvienam galinčiam išsiliuosuoti nuo tos anomalijos, aš visados kalbėsiu, kad reikia tai padaryti. Ant galo jeigu daugumas mūsų diplomuotųjų teologų ir neverti to vardo, tai iš to visai neišpuola, kad tas ką mokslą myli ir protiškai darbuojas, turėtų spjauti ant diplomų ir su pasididžiavimu jei ne kalbėti tai bent mintyti: aš ir be diplomų, o daugiau moku už jus, diplomuotuosius teologus! Ypač mums litvomanams diplomai būtų ne pro šalį. Ikišiolei juk litvomanai buvo laikomi kaip kvailiausi žmonės, bemoksliai, tamsuoliai palyginus su lenkomanais visokio mokslo žibintuvais. Taigi būtų geistina, kad kiekvienas litvomanas būtų su diplomu.“ (Aleksandras Dambrauskas, 1904–01–18, *Atheneum*, op. cit., p. 8–9.)

¹ cor r

² cor sec o

³ lot = lyg ir, tartum

⁴ ins sup

73. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI,
VADAKTAI, 1904-02-17

Vadaktai. 17 / II / 04¹

Meilingas Kun. Aleks.!

Dovanok! per apsileidimą nedavjau Tamstai žinjos, kaip tiktai apturėjau sjuntinį ir teip Tamstą neraminau. Rodos, viską apturėjau ir viską išpildžjau. Ar išėjo į aną pusę, dar nežinau. „Jed. i Sep.“² senjai tenai dirbamas; gal jau ir baigsis. Priedą pridėjau ir į Autriche, Vien antrašjau. Už latviškuosjus laikraščius labai ačju: pakurstei mane neapleisti pan-lietuviškosjos idėjos. Latviškai aš šiek // [1v] tiek mokėjau, gramatiką Allunan'a buvau perėjęs; tad man ne per sunku nosį nors retkarčjais į latvišką rašalą įkišti.¹

Tiktai pasigailėk, Viešpatie, bevarybės [„]Baltijas [W]estn.[“]³! A sako ir kiti laikraščaj ne esą geresnjai. Neigi vieno straipsnjo originališkai sustatyto: vien tiktai ištraukos iš svetimų laikraščių ir informacijos. Neturint kitų knygų, gerai // [2r] ir laikrašty: Tamsta man retkarčjais atsijusk po keletą NN. Bet kad tik sugriebsi kur keletą rublių, nusipirksju keletą veikalėlių gražjosjos Latvjų literatūros, ypač lengvesnjosjos, kad lengvjaus būtų išspradžjų skaityti ir rečjais į žodyną landyti. Aš tarjuos kiekvienam Lietuvos apšviestūnui reikjant latviškai moketi, o Latvjuui lietuviškai. Spaudą tai palengvins. Tai // [2v] atmindami, ypatingai spauskite ant Sekcijos Susivąžjavimo, kad išpildytų nors mažą dalį Volterjo programos liet.-latv. bent šakninjų žodžjų sanrašą, bent trumpjausją sulyginamąją gramatikėlę.

Gailjuos pr. Jaunjau. Už kokjuos nuopelnus Kaz.⁴ universitetas davė Garbės laipsnį? Už mokslą, kurs est est sed non vult i[x]ire⁵. Jei žmonjų opinija tikrųjų moksljų paprastai nesupran[ta]⁶ ir per vėlai pradeda branginti, tai Jaunjui per daug padarė. Reiktų, kad bent atsimerketų dab[ar].⁷

Jųsų Kun. Juozas

¹ cor 4 pro 3

² Jed[nosć] [czy] sep[aratyzm]

³ vid, cor W pro V, We[h]stn[es]i

⁴ Kaz[anės]

⁵ cor, vid, lot est est sed, non vult exire = yra yra, bet nenori pasirodyti

⁶ orig def

⁷ orig def

AUTOGRAFIKAS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laiškas kun. A. Dambraskui“, f. 1, b. E118, Nr. 45, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant į dvilapį sulenкто popieriaus lapo su tinkliniu vandenženkliau; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenкто matmenys: 12,7 × 20,5. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/50“ – ne VUB RS signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta, l. [2v] uždengiančia dalį teksto.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: atsakyme Dambraskas diskutuoja dėl latviškojo laikraščio monotoniškumo teigdamas, kad jis nulemtas aplinkybių: pirma, nedidelės laikraščio kainos, kas reikšia, kad darbas jame nėra brangiai apmokamas, ir sociokultūrinių aplinkybių, kad „idėjos kaip visur, taip ir Latvijoje yra baudžiamos“, t. y. laikraščio neutralumas leidžia jam išlikti; „Spaudos dalykas tebestovi ant vietos, – nelyginant kaip su mokslu Jaunio. Est, est, sed non vult exire aikštėn ir pasirodyti ant popierio“. (Aleksandras Dambraskas, Peterburgas, 1904-03-17, in: *Athenaeum*, op. cit., p. 10).

- ¹ Tumas reaguoja į dviejų vienas paskui kitą siųstų Dambrasko laiškų turinį. Pirmame iš jų Dambraskas mini siunčiąs dokumentus (Aleksandras Dambraskas, nelokalizuoja, 1904-01-18, in: *Athenaeum*, op. cit., p. 8), kitos dienos laiške nurodo tikslų adresą Vienoje, Austrijoje; be to, toliau laiške Dambraskas pasakoja apie latvių spaudą ir teigia: „Nuo naujų metų pradėsiu skaityti minėtąjį latviškąjį laikraštį ir beveik viską jame suprantu. Aš patarčiau ir tamstai išsirašyti kokį nors latvišką laikraštėlį. Daug ten yra aktyvų žinių, kurios jau tuomi mums naudingos, jog nurodydamos ką latviai padarė ir savo, savaimi kursto ir mus prie darbo.“ (Aleksandras Dambraskas, nelokalizuoja, 1904-01-19, *Ibid.*, p. 9).

74. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, [VADAKTAI], 1904-03-20

20 d. kovo m. 1904 m.

Mielas Kun. Aleksandra!

Kaip prof. Jaunųjų mokytyšas svietas apdovanoja garbės laipsniais už mokslą in potentia¹, taip, mane draugai ir prieteljai – už gerus norus + didelė doza tinginystės. Tikrai neesu vertas tokjų brangių paminklinių dovanų, kaip Tamstos gilus „Pranašas“!ⁱ Čė vėl Turauskys dedikavo jo savo vertimą Kun. Bilczewskjoⁱⁱ „W sprawie socyalnej“. Norėtusi

¹ lot = už potencialą, galimybes

pasakyti: Gana, Pone, gana! – nors tais ženklais atminimo // [1v] esu neapsakomai guodžjamas ir linksminamas. Ačju neapsakomai! –

„Deenas Lapa“ⁱⁱⁱ aš senjai pažįstu: tai socialistiškos jaunuomenės laikraštys, tik labjaus politiškai išdirbtos, neg musiškė ir lenkiškoji jaunuomene. Yč man patiko „Mahjas Weesis“ⁱ ir mėnesinys literatūriškas. Na, su tuo galėtų ir geriems žmonėms pasirodyti.

Ačju už prisjuntimą; gailjuos dabar laiko neturįs. – Kaimynas naujamiestiškys Kun. Rašimas (Harasym[owi]cz²) kala Esperantą. Kad tik, kad tik ir aš neįkneb- // [2r] čjau, beskaitydamas pagyrimus jo. –

Священникъ Григорій Петров, sandarbininkas „Вѣстника Трезвост[и]“³ oratorjus 10-syk didesnys už отца Йоанна^{iv}, dedikavojo man visus savo veikalus su gražju antrašu: „Вразуми и собери насъ во едино стадо Христосъ“⁴! Mat, jis gavo nuo D^e Med. Grigorjewo^v skaityti mano korespondencija su tuo Redaktorjum. Yra tai europėjiskas žmogus, daug, labai daug turįs evangeliškos dvasjos. Jo „Евангеліе, какъ основа // [2v] жизни“^{5vi}, ypač pirmasys straipsnys nelabai to[li]⁶ nuo Sołowjowo. Malonus tai apsireiškimas; neverta praleisti. Paprašyk Red. „Вѣст. Тр.“ atsįjęs visus veikalus, nebrangųs, o tadą gal ir ypatiš-kai su juo pasipažįsi. –

Kitus lapeljus teikkis įduoti Kazjukui^{vii}.

Su tą pačją meile ir augšta pagarba

Kun. Juozas

AUTOGRAFIKAS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 47, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant nelygiai į dvilapį sulenkto popieriaus lapo su tinkliniu vandenženkliais; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenkto matmenys: 12,8 × 20,3. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; visame laiške esama lengvai rašalu sulietų ar nespėjus nudžiūti nubrauktų raidžių, panašu, kad dėl prastos plunksnos; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/57“ – ne VUB RS signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas baltu popieriaus juosta.

LOKALIZAVIMAS: pagal tuometę gyvenamąją vietą.

¹ *cor pri e pro i*

² *vid, cor*

³ *inc*

⁴ *rus* = „Pamokyk ir suburk mus į vieną Kristaus kaimenę“

⁵ *orig om*

⁶ *orig def*

- ⁱ Su 1904-03-17 dienos laišku Dambrasukas siunčia eilėrašį „Pranašas. J. M. Vaižgantui paveda A. Jakštas“.
- ⁱⁱ Józef Bilczewski, *W sprawie społecznej. List pasterski x. arcybiskupa Józefa Bilczewskiego do duchowieństwa i wiernych Archidiecezyi lwowskiej ob. Łańc.*, 1903. Pranciškaus Turausko vertimo surasti nepavyko.
- ⁱⁱⁱ Savo laiške šį laikraštį Dambrasukas mini kaip pavyzdį „varsingo“ ir dėl šios priežasties greitai uždrausto laikraščio (1904-03-17, *Atheneum*, *op. cit.*, p. 10).
- ^{iv} Иоанн Ильич Сергиев Кронштадтский.
- ^v Spėjama, kad turimas omenyje Grigorjevas Nikolajus Ilarionovičius (*Григорьев Николай Илларионович*), žurnalo „Blaivybės šauklys“ redaktorius.
- ^{vi} Священникъ Г. Петровъ, *Евангеліе, какъ основа жизни*, С.-Петербургъ, 1903.
- ^{vii} Spėjama, kad omenyje turimas Kazimieras Būga.

75. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, [VADAKTAI], 1904-05-23

23/V/04

Mielas Kun. Aleksandra!

Paskutinį Tamstos raščiųką apturėjęs, širdingai dėkavoju už suteiktas žinjas! Bet dar labiaus padėkavočiau, kad ir šįmet teiktumeis manęs neaplenkti, šiek-tiek pas mane paviešėti, pasišnekėti apie šjokjus-netokjus skaudžiamųjų dalykų išgaljus. Kad vienaširdžiai, vienadušjai užsuka ant mano kalnelio, sakau, nepagražindamas, kaip saulė mane nušviečia. Dėkui-gi, daugumas ir neaplenkia; tad jau ir jūs, tolimieji nedarykite perdidelių ceremonijų. – Jei tame tarpe laikraščio klausimas šiek-tiek pasiaiškintų, mės, Zemaičiai, galėtume 17 d. liepos m. susivažuoti Plungėje ant vardo dienos Kun. Vincento Jerulaičio, kurs andai pas mane buvo ir tam tikslui visus kvietė. Beto busjās dar spektaklys, kurį Zosja rengia. Jeigutgi reiktų su tolimesniais susišnekėti, žinoma, tik į Kauną tegalima // [1v] susispiesti. – Iš atsiliepiimų redaktorjaus „Вил. Вѣст.“¹ Čjumikowo, kadą jisai, lydėdamas² kunigaikštį Mirskį po Panevėžio mokyklas, kunigus – lietuvjus šnekino, iš apskelbimo

¹ Вил[енскій] Вѣст[никъ], *rus = Vilniaus žinianešys*

² *cor d pro m*

spaudos laisvės 5 d. geg. m., tai yra prieš pat atsilankymą (9 d.) į Panevėžį pagraženės atidarytų, tikėtas, sprendžjame, nuo lietuvių lojališkų manifestacijų. Kad ne nedėdienys, butume ir padarę. Bet kad nepadarėme, tai apie tuosjus ketinimus pranešjau atvirame laiške į redakciją „Вил. Вѣст.“ Išdėjau jausmus ljaudies, jų pasigerėjimą, jog ir ciesaorjus apie Lietuvjus žino, priartinimą Царя къ народу¹ tuo vienu valdžjos parėdymu, stoką istoriškai išsidirbusjo idealo politiškojo separatizmo, stoka net dabartinėje radikališkoje literatūroje tos idėjos platintojų ir, žinoma, pasekėjų; toljaus indiferentizmą dvarponjų, kurie teip nerodžjai linksta prie buvusjosios gimtinės kalbos ir dėl to negali skaitytis už reikėjus lietuviškos tautystės; na, gal dar ši-tą (bruljoną tebe- // [2r] turju ir Tamstai perskaitysju) ir patiekjau savo tikslą: redakcija atrašė: „въ виду того, что она г(статья)² содержитъ нѣсколько весьма цѣнныхъ указаний, содержаніе ея будетъ сообщено [...] генералъ-губернатору“³. Mums to ir tereikėjo: težinau apie mūsų lojalizmą, kurs ištikro bus neveidmainingas, jei pati valdžja, duodama mums šjokją-tokją laisvę, nepatingės rinkti mūsų simpatijas. Paagitavojau, idant keletas valsčjų susjüstų padėkavonės nusprendi mus: P. Vaitkevičjus, b. vedėjas dalykų Verkjų (ties Vilnjum) dvaro, kitados Kand. Š. Teol.⁵, seserėnas Račkauskjo nabašninko, dabar pirkęs namus Papilėje, pasituris Lietuvys idealista rekomenduoja savo išteklį ir darbą Lietuvjų apšvietai, tik nežino, už ko griebtis. Galėtų įtaisyti ekspedicijinį kromą, šitą išduoti, kas jam išdėtus skatikus sugrąžintų. Apie jį reikia atminti: bene tik Tamstos draugas? Atnaujink korespondenciją, nes kiteip liberalai jį sunaudos⁴. Adr.: Попеляны соб. домъ⁶.

Tuo tarpu au revoir⁷, tikjuos! Sugriebk ir prof. Bučį, jei panorės prasiblaivyti po [P]anevėžį⁸.

Jūsų Kun. Juozas // [2v]

¹ rus = Caro prie liaudies

² ins sup

³ inc lit vel si

⁴ rus = atsižvelgiant į tai, kad jame, straipsnyje, yra keletas tikrai vertingų nurodymų, jo turinys bus pristatytas general gubernatoriui
⁵ Kand[idatas] Š[ventosios] Teol[ogijos]

⁶ соб[ственный], rus = Papilė, nuosavas namas

⁷ pranc = iki pasimatymo

⁸ orig min

P. S. Išsiteirauk, kokį tas turi Rusijos „Общества попечения о народномъ образованіи, преслѣдующія преимущественно просвѣтительныя цѣли“¹, kurįs dabar pereina į sužinojimą² Apšvietos Ministerijos. Benegalėtų legalizuoti sulyg tas pačias tiesas ir mūsų draugijos? Aš pirmą sykį girdžiu apie buvimą tokių draugysčių, nes niekuomet neesu girdėjęs apie jų veiklumą.

AUTOGRAFAI: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 48, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant popieriaus dvilapio su vandenženkliais: „ORIGINAL LIGAT MILLS.“ ir ant skrynios pasilipusio grifono figūra; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenkto matmenys: 21,5 × 27,3. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; visame dvilapyje, daugiausia l. [2v], nežymios purvinų pirštų žymės; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/52“ – ne VUB RS signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta, l. [1r] išsitemęs iš po juostos išsiliesiais klėjais.

LOKALIZAVIMAS: pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

-
- ¹ Kalbama apie Anuprą Vaitkevičių, kuris, Dambrausko duomenimis buvo įsteigęs Papilėję lietuvišką knygyną-skaityklą (Aleksandras Dambrauskas-Jakštas, *Užgesę žiburiai: biografijų ir nekrologų rinkinys*, Zavišos ir Steponavičiaus spaustuvė Kaune, 1930, p. 268).

76. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, VADAKTAI, 1904-10-09

Vadaktai. 9 d. spalį mėn. 1904 m.

Mielas Kunige Aleksandra!

Paskaloms paėjus apie taisymą net keleto Kalendorių atentiems metams, tais dalykais nėra nebesirūpinome. Jeigu gi tos paskalos buvo klaidingos, reikia, nors pavėlinčiai, pasirūpinti. Aš jau susižinojau su kun. Damininku ir įkalbėjau jam kalendorinę dalį. (Tas žmogus, vienas pats likęs, visiškai apsunko). Daugiau jisai sveikas nieko ne-

¹ rus = visuomenės švietimo rūpybos draugija, pirmiausia siekianti šviečiamųjų tikslų

² a del zi

padirbs. Gerai, gerai, kad sutaisytų senovinius savo ūkiškuosjus: T. S.¹ kompletą jam nuvežiau. Aš turju dvi trumpi pasakėli (abidvi kartu užimtų į 5 puses). Beto galju pagal „Zorzą“ parašyti apie spėjimą oro ir įtikėjimą tame dalyke kalendorjams. Daugiau nieko negalju. Su kunigu Šjaulju susitarėm² šį-tą išversti, o medžjągą pristatė Ciesorjaus Kamerdineris Al. Meistavičius, kurs // [1v] viljoja mus prisidėti prie jo tiekiamojo Ukiškosjos Draugijos Kalendorjaus (lietuviškai, žinoma). O kasžingi? Bene geriaus būtų jam pavedus³ tai, ką męs ir jūs, petropiliečiai, turite? Ką sakote? Jei nuspręstumete jam atiduoti, prisijuskite man, ką „turi“⁴ Tamsta, prof. Bučys; o gal ir Maironis? Tiktai vėl keblumas su tuo Meistavičiaus baimingumu: jisai sako Ukiškoji Draugija negalinti nieko daugiau talpinti, kaip tiktai stačjai ukiškiems reikalams atsakančius dalykus. Tadą išeitų pernobodus, kaip kokja metinė jų Draugijos atskaita. Lauksime su Šjaulju atsakymo⁵.

Mirskjo žadinys įtikėjimo, tolerancijos ir tiesų lygybės pasirodo tikrai, kaip kelyje radinys. Įtikėjimas apsireiškė neleidime man persikelti į Salamiestį, kur tirščjau žmonjų (priežasčių dar nežinau; greičiaus per Salamiestiškjo kokį donosą); tolerancija – įvedime Małyszewicz'jaus vadovėljo⁵ (vėl prasidės avantūros); tiesų lygybė – išmetime kalatikų iš pavieto miestų Kauno gub., // [2r] net iš monopoljo sankrovų.

Jei prof. Bučys dar neataudė dramos, kurjos apmetus buvo nuo manęs pasiėmęs, tai tegu sugrąžina Kazjukui Būgai dėl išspaudimo kartu su kitais mano sceniškaisjais vaizdeljais⁶. Tuos vaizdeljus, lygjai, kaip ir „Namai pragarai“, rašjau ne tiek scenai, kiek pasiskaitymui, tendentiškai moralizuodamas, kaip kokį straipsnį-korespondenciją rašydamas. Teip į juos ir reiktų žjūrėti. Vėpsotojų kritikos nenorėčjau priimti, nes ne jiems skirjami.

Mano kosulys vis neljaunas; tai jau apvali metai. Kon. Styra ragina važjuoti į Petropilę pas specialistą, aš pinigų ir noro neturju. Gal neisju blogyn. Tiesa, per vasarą buvau sulengvėjęs ant 9 svarų, bet dabar jau 4 atgriebjau (178 sv.).

¹ T[ėvynės] S[argo]

² cor m

³ cor dus

⁴ ins sup

⁵ p l del i

⁶ cor v

Iš¹ Micaičių išvažiuojant, koljatorjus p. Jokubauskis taip mane palaimino²: „Śmiałym – Bóg pomaga, lecz śmiałkóm – psy kęsają“³. Taip ir pildos: man rodės, jogei aš turju civilišką drąsą prieš visus, be atskirjo person[um]⁴, // [2v] ginti idėjų; o tuotarpu pasirodo, jog tai tuščias į akis šokinėjimas vien dėl to, kad nė vienas šuo neapleistų, neįkandęs. Dabar taip dalykai stovi: naujosios rašybos lietuvių-jauniklų nepameta dėlto kad aš juos kvailinu; verčjukišką stiljų vartoja⁵ – dėl to kad aš senovines knygas peikju; proklamacijos⁶ atsirado – dėlto kad aš Vadaktuose; šeimyna bajorui pasipriešino – dėl to kad socializmu nuo manęs užsikrėtė. Tfu! Kad juos bala. Pragarsėjau ne darbais, bet liežuvju (gerai užpernai ir sūdijo už liežuvį). Kiti hundsfortai nors vienokį mano, prieš kitus neišsuduoda, bijos terorizavimo ir tyli. Visą pasvietį prisireikja man pripildyti. Truputį „arogancijos“ nuo manęs nuėmus ir kitiems pridėjus, būtų neapsakomai gerai. Ale aš tokjo egzozmo nemoku padaryti.

Mylju, laiminu, sveikinu!

Kun. Juozas.

P. S. Susimisliju kiteip: „Namai pragarai“ tokjā, kokja buvo, ar truputį taisytā, kartu su Pr. B. kritika teikkitės tuojau man prisjūsti: ji man reikalinga. Prašau nesutrukdyti!

AUTOGRAFAS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 50, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant stačiakampiais langeliais languoto dvilapio su vandenženkliais: „ДОБРУШСКАЯ ФАБРИКА“; dvilapio viršuje matyti apatinis kraštas greičiausiai fabriko ženklų, su tiksliai neįskaitomu datos fragmentu; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,7 × 28,1. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; dešinysis kraštas ir apačia apspurę, su įplyšimais, lamdymosi žymės, abiejuose lapuose neryškios smulkios rusvos dėmės; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/54“ – ne VUB RS signatūra; į bylą laiškas įklijuotas baltos popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: Aleksandras Dambrauskas, nelokaluota, 1904–10–12, in: *Athenaeum*, op. cit., p. 14.

¹ *a del* Man, *cor* I

² *cor* o

³ *lenk* = drąsiems Dievas padeda, bet drąsuolius – šunys kandžioja.

⁴ *inc*

⁵ *p del* ,

⁶ *cor* *sec* o

ⁱ „Rašiau jau kun. Korzonui apie kalendorių: jį išleis Labdariškoji Peterburgo Draugija. Užgėdinta anonimiško laiško kažkieno atsiųsto, pradėjo ji judinti, ypač jog kun. Bučys apsiėmė būti kalendoriaus redaktorium. Taigi ką turite, siųskite Bučiui, norėtumėm, kad tas kalendorius išeitų ir neplonas ir nemenkas.“ (Aleksandras Dambrauskas, nelokaluota, 1904–10–12, in: *Athenaeum*, op. cit., p. 14). Išleista: *Metraštis arba Kalendorjus 1905 metams, išleidžiamas Peterburgo lietuvių labdariškosios draugijos*, Peterburge, 1905. Jame skelbiami du Tumo tekstai: „Ukiškiai pašnekėjai“ (p. 22–45) ir „Apie oro spėjimą“ (p. 132–138).

77. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, VADAKTAI, 1904–10–24

Vadaktai. 24/ X/ 04.

Mielas Kun. Aleksandra!

Benefaktorjū Raganai sušelpiti tuotarpu nenumanau; ilgainiui gal kas atsiras. Gerai, kad pradžjā padarėte. Su Kazjuku nesisielokite: kaip nors užteksime; rudenį savo prižadėtuosjus 25 nusjūsju, gal dar iš kur sugriebsju.¹ – Manęs neužtvirtino Kun.¹ Mirskis už „самовольные отлучки“², „уž“³ kurjās dabar nebēr kaip nubausti; штрафы, girdi, уж не въ модѣ⁴. Jo Mylista žadās mane kur kitur paskirti, o tuotarpu reikja ant vietos pasėdėti. Gal ir gerjaus; če bent ramu ir laiko yra. 17 lakštų jums parašjau. Jei Kalendorjus nebūs per plokščjās ir geresnjų ūkiškųjū dalykų neturėsitate, sudėkite // [1v] teip, kaip yra. Rankraštį išsjunčjau ant vardo prof. Bučjo. NB. Aš Jo prašjau atsįsti jo kritiką, kurjā kitados buvo man suteikęs, bet neatsjuntė. „Namai pragarai“ tokie niekai, kad net sarmata. Padarysju iš jų porą sceniškų vaizdeljū ir tiek.

Apie kooperativišką kunigų trjūsą ir aš turju neapsakomai menką supratimą. Ar Dievo prakeikimas, ar kas: kaip tiktai kunigas – nė platesnjų pažjūrų, nė draugijos reikalų supratimo, nė noro nors pirštą pakrutinti daugjaus, neg to parapijos reikalauja. Kartais, tiesa⁵, pirštą kyšteri, bet vien iš atžvilgjo į agituojančjo personą, o ne į ideją. O kiti

¹ Kun[igaikštis]

² rus = savavališkus išvykimus

³ ins sup

⁴ rus = baudos nebemadingos

⁵ cor fl pro a

turi // [2r] sau už garbę su purvinu batu, prispausti tą, kurs šiek tiek augščiau galvą iškėlė iš paprasto kasdieninio paplėkusio gyvenimo. Aš vienas kiek vargo prikenčiau, bemaklinėdamas, kur kas bus į seimą pa[š]aukęs¹; kiek kašto išpyliau – butų pusė stipendijos Kazjukui. Dabar, Dieve man padėk, kad aš kur bevažiuočiau ir ką nors megsti bepadaččiau: kunigų sėklės bergždžios esama. Reiks tyljai sėdžiant krapštinėti. Bene didesnė būs nauda. [„Š]altinjo[“]² koncesiją vargai gausimeⁱⁱ. Bet kad ir gautume, kišk ką nors į savo vietą, jei nenori kartėlio prisigerti: // [2v] Tamstai, gerai sako tai Maironis, tai per juodas darbas. –

Kasžingi pamėginus išleidinėti, ne perijodiškai, kokį rimtą spaudinį, kad ir etnografišką, kaip Basanavičius svajoja. Bega nebūtų tai akstinu prie tyrimo savųjų dalykų?

Dr Heikel, suometis, man įtiko, šaukdamas: „ne politika užimsite vietą, bet savais dalykais. Parodykite, ką jūs turite[.]“³ Gelbėkite, ką begalite nuo pražuvimo“! Kalba, namų buitė, ūkė, civilizacija[.]⁴ tautiškas būdas, istorija... tūkstančiai dirvonų! Cudze rzeczy wiedzieć dobrze jest, a swoje potrzeba⁵. – Ar negalėtumei užfundavoti man tuziną tokių didelį konvertų, kaip prof. Bučio. Aš niekur nerandu, o jų man tankiai reikia. Po banderolį lengva atsijūti. Širdingai mįlis, Juozas

AUTOGRAFA: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 51, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant nelygiai į dvilapį sulenкто popieriaus lapo su vandenženkliais: „ORIGINAL LIGAT MILLS.“ ir ant skrynios pasilpusio grifono figūra; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenкто matmenys: 13,5 × 21,4. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; visame lape persigėrusios storiau plunksna rašytos vietos, viršutinis kraštas lengvai apspūręs; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/744“ – ne VUB RS signatūra; l. [1r], [2v] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta, iš po kurios išsilieję klijai.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ „Užvakar gavau nuo Š. Raganos laišką. Ji prašo 200 rub. iš mūsų Motinėls, ketina

¹ orig s

² orig s, om

³ orig om

⁴ orig def

⁵ lenk = gera yra pažinti svetimus dalykus, o savuosius būtina.

važiuoti į užsienį mokyties. Reiktų ją sušelpiti. Bet mūsų Motinėlj iš viso tėra vos šimtas rublių. Šiemet niekas beveik iš pasižadėjusiųjų šelpiti „Motinėlę“ neprisiuntė nei rublio. Bijomės, kad nesusibankrutintumėm. Visa viltis Dievuje. Gal Dievas gelbės – ir Bugai kiek buvo prižadėta iki vakarčių išmokėsime.“ (Aleksandras Dambrasas, nelokalizuoja, 1904-10-12, in: *Athenaeum*, op. cit., p. 14).

- ⁱⁱ Iš Dambausko 1904-09-26, 1904-09-12, 1904-11-09 laiškų matyti, kad planuotas kunigų laikraščio Šaltinis leidimas, čia greičiausiai reaguojama į 1904-09-12 dienos laišką, kur Dambauskas išsako abejones, kad „pas mus galimas laikraštis, kunigų išleidžiamas. Vedimui laikraščio reikalinga juk šikokia tokia laisvė, reikalingi sądirbiai.“ (*Ibid.*)

78. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, VADAKTAI, 1904-11-04

4/ XI/ 04/ Vadaktai.

Mielas Kun. Aleksandra!

Iš dviejų pusų apturėjau žinją apie galutiną žlugimą „Šaltinjo“; Tamsta gi nesenjai rašjai apie tat, kaip kad dar abejodamas. Benesu-teiktumei mums nors puse žodeljo, kame teisybė. Beto, ir „Ziburys“ⁱⁱ kaip stovi: ar stačjai atsakyta, ar dar tebelaukja¹ nuo mūsų, nes, matai: нужно жъ дать; skaityk: // [1v] нужно ждать². Man tos žinjos yč reikalingos, nes kviečjamas prie kitų laikraščių, aš esu pirmjau duotu³ žodžju surištas ir negalju atsakyti, teip ar ne.

Jei abudu laikraščju būtų per kaktą gavusju, tai padarysime su tais dviem tūkstančjais: šis bei tas jau ima teirautis, kur jų pinigai dinggo. Atgal, žinoma, nebeims; bet visgi reiks jiems pranešti, ant ko suvartota. Aš projektuojų įdėti į pamatinį kapitolą mūsų „Motinėlės“. Jeigut // [2r] gi ne, tai suvartoti ant išdavinėjimo⁴ tokjų raštų, kaip: „Mittheilungos“ⁱⁱ, tik ne vien kalbiškų. Apie tai rašjau Tamstai.

O bajorams ar duosime ramybę? Tiesą pasakjus, nebeverta terljotis: ką sakjai, pasakjai, męs užtvirtinome, jie galvą nuleido po smugju, bet širdyje užsikietino. Beto, vargšai, apie kasdieninę duoną nemokėdami

¹ *del fl m*

² *rus* = reikia gi duoti, reikia laukti

³ *cor sec u*

⁴ *cor fl o vid pro a*

rūpintis, kur rūpinsis apie idėjas?? Gerjaus requiescant in... aerariis: žydovskim, ziemskim, szlacheckim¹, akcyjnym etc.² // [2v]

Tesisapnuoja jiems, jog ištikr[o]³ yra sumonopolizavę wiedzę⁴ w ogólności i wiedzę historyczną w szczególności jako rzekł mistrz ich Al. Meysztowicz⁵. Tečiaus neperkratinėtasjas polemiškas knygeles, kaip „O prawdę i zgódę“⁶ „Warsz.“^{iv}, kurją Kaunę turėja[u,]⁷ reiktų perkratyti nors ne per plačiai dėl mūsų pačių naudoms: iš Tamstos raštų nė tiek bajorai, kiek mės mokinomės ir tautišrame susipratime bren-dome. „Zinynas“ už tai labai padėkovotų: matai, cypja raštų neturijs.

Sveikatos ir ilgo pagyvenimo nuo⁸ Kun Juozo.

AUTOGRAFA: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 52, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant į dvilapį sulenкто popieriaus lapo su sunkiai įskaitomais paskirais vandenženklių fragmentais; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenкто matmenys: 12,4 × 20,2. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [1] iš apačios prie pat lenkimo popierius įplyšęs; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/58“ – ne VUB RS signatūra; į bylą dvilapiai įklijuoti balto popieriaus juosta, iš po kurios išsilieję klijai; juosta l. [2v] uždengia dalį teksto.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: konstatuojama, kad nei Šaltinio, nei Žiburio nebus, komentuojamos aplinkybės, Tumui patariama, jeigu neturės „dvasiškos organo“, „pristoti prie p. Vileišio ar prie p. Smilgos“: „Abudu su noru priims Tamstą į sandarbininkus – tai rašyk sveikas. Smilga žada da net mokėti. Na o ką Tamsta parašysi, – tai skaitys netik ponai išleistojai, bet ir visa Lietuva. Tatai klausimas, kur pristoti visai nesvarbus.“ (Aleksandras Dambrauskas, 1904–11–09, in: *Athenaeum*, op. cit., p. 15–16); vienas po kito eina informaciją dėl leidinių tikslinantys Dambrausko laišakai, rašyti: 1904–11–13 ir 1904–11–15 (*Ibid.*, p. 16–17).

ⁱ Tumo ir Dambrausko laiškuose minimas planuojamas laikraštis tokiu pavadinimu nepasirodė.

ⁱⁱ Greičiausiai turima omenyje *Mitteilungen der Litauischen literarischen Gesellschaft*.

¹ cor c

² lot, lenk = teranda ramybė... turtuose: žydų, žemių, bajorų, akcininkų.

³ orig def

⁴ cor ę

⁵ lenk = žinias apskritai ir ypač istorines žinias, kaip teigė jų mokytojas Al. Meištovičius.

⁶ orig def

⁷ orig def

⁸ cor o

ⁱⁱⁱ *O prawdę i zgodę z powodu głosu Litwinów do magnatów, obywateli i szlachty na Litwie i odpowiedzi młodego szlachcica litewskiego*, 1904, Lwów.

^{iv} Nenustatytą, koks tekstas turimas omenyje.

79. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, VADAKTAI, 1904-11-22

22/XI 04/ Vadaktai.

Carissime!¹

Visus sjuntinėljus apturėjau, labai dėkavoju ir atsilyginti neskubiuos. Kuvertai fajn, prisij[us]tiejie² laikraščiai dar fajnesni. Na, na, ko tai susilaukėme! Tik ar ilgam? Benebus tik tai adrėkis su sekančiais šalčiais? Ir Smilgos laikraštis ne per bjaurjai išveizdi. Padėk, Dieve! Sjunčju jam savo „dramos“ (??!) šnipš, tai yra tik vieną vaizdelį.

Visoko gero! Kun Juozas AUTOGRAFA: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tuomo-Vaižganto laiškai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 53, l. [1r–1v]; atvirlaiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] centre spausdintas užrašas: „ОТКРЫТОЕ ПИСЬМО“, kairiajame viršutiniame kampe carinės Rusijos imperijos herbas, l. [1v] tekstas; 14,2 × 8,9; rašyta juodu rašalu. Adresuota l. [1r]: „СПетербургъ / В. О. 1 Л. 52. / Профессору Ал. / Домбровскому“³. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant spausdinto pašto ženkle už 3 kapeikas: „КРАКИНОВ[О КОВ]ЕН. Г, 24 / НОЯ.“, apačioje antspaudas pakartotas, l. [1r] viduryje beveik nežžiūrimi antspaudų pėdsakai. Atvirlaiškio apačioje dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės; l. [1v] viršuje juodu rašalu: „13/59“ – ne VUB RS signatūra; į bylą atvirlaiškis įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ lot = brangiausiasis

² orig om

³ В[асильевский] о[стров], 1 л[иния, дом] 52, rus = Sankt Peterburgas / Vasilijaus sala, pirmą liniją, namas 52 / Profesoriui Al. / Dambrauskui

80. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, [VADAKTAI], [1904-12]

Brangus Kun. Aleksandra,

Linksmi, laimingai praleisti Šventes! Viską apturėjau, tik brošjūrų dar ne: nebuvau namie. Sirgau dvi nedėli, paskui dežurovojau už mirštantį kunigą Puleikį: tylus. Paskui ilgjaus parašysju. Waitkevičių senjai pas mus nebėra; išsilici- // [1v] tavojo ir gyvena Kaune. Nusjūsų, iš pačto atsiėmęs.

Su visa širdimi Kun. Juozas
atsidavęs –

AUTOGRAFAS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišškai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 38, l. [1r–1v], [2r–2v] be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant į dvilapį sulenкто popieriaus lapo su vandenženkliais: „ORIGINAL LIGAT MILLS.“ ir ant skrynios pasipilpusio grifono figūra; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenкто matmenys: 13,5 × 21,4. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/42“ – ne VUB RS signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta. Dvilapio viduje likęs įdėtas Lietuvos universiteto bibliotekos užsakymo lapelis, pasirašytas skaitytojo: „Jakštas Antanas Aukštaičių 20“, data: „1930. II. 20“.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: datuota pagal laiško turinį: 1905-01-29 dienos laiške Dambrauskui minimas sergantis Naujamiesčio kunigas, daroma prielaida, kad turimas omenyje tas pats asmuo – tuometis vikaras Naujamiestyje Juozapas Puleikis; lokalizuota pagal tuolaikę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

81. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, VADAKTAI, 1905-01-01

Vadaktai. 1 d. sausio m. 1905 m.

Brangus Kunige Aleksandra!

Tamstos veikalėlį apie Kreivąsias linijas aš gavauⁱ, su pasigerėjimu varčiau, kitiems rodžiau. Džiaugėmės, gyrėme, nors nieko nesuprasdami: mums malonus buvo nenuilstantis Tamstos darbavimos.

„Lietuvių Laikraštį“ skaitau su vis didesniu pamėgimu. Kad ne toji keiksmingoji scena, plynia žino, kodėl vaikams pavesta, kad ne toji vaikiškoji korespondencija apie kun. Paškonį, kurisai vienas teatsirado geras kunigas visame Liepojuje, – turėčiau tik užmesti kalbai, kad per labai mokyta, daug svetimų žodžių, augštų pasakymų. Gerai tai mums, bet [„]L. L.[“]¹ žmonėms skirtas. Ale ką tolyn, vis geryn. Tams-tos straipsniai, eilės Maironio² irgi – tikros jo papuošos: net širdį alpsta, beskaitant. „Pavasario³ Balsus⁴“ M. per daug iššukavo: dabarčios būtų galėję šį-tą ir drąsiaus pasakytą palikti.

„Vilniaus Zinios“, tiesa, rimtos. Tik tos telegramos neturi nėjokios vertybės: nėkas iš maniškių skaitytojų jų nesupranta. Na⁵ – gi vertimas! // [1v] Vienok į [„]V. Ž.[“]⁶ ateitį aš žiūriu su baime. Ir štai dėl ko. Vyriausiasis vedėjas – p. Jablonskis, kurs vienas, teisybę sakant, teišmokys mus literatiškai rašyti, vienas tesugeba kalbą dailinti. (Kiti, nors sugeba, tyli). Bet jisai – žmogus – ne „klerikalas“, o, ne! Prie jo dabar esti p. Povilas Višinskis, irgi ne katalikas, nors pirmos eilės rašėjas. Ilgainiui ims spiestis ir kiti, kurie, gerai, žinome, kaip jau atsižymėjo. Dar prieš išeisiant [„]V. Ž.[“]⁷ studentai man kalbėjo: „jei Vileišis padarys teip, kaip ketina (suprask: ves laikraštį konservatiškai, „su Dievo padėjimu“), tai mės negut tik dėl užmokesčio šį-tą padirbsime. Jeigu gi tarnaus idejai (suprask: bedieviškam liberalizmui), tai kas kitą“. Lyg šiol, rodos, laikraštis buvo grynas nuo tikėjimo dvasios; išskiriant kalendoriaus šventuosius ir paties Vileišio atsiliepimą, daugiau niekas nesmirsteli tikėjimu. Aš va kokią klastą padariau. Turėdamas nemažą buntelį netikusių, kaip ir visi mano, Vaizdelių, perdirbau dujen: „Ant Rarotų“ ir „Kūčios“ ant žymiai tikėjimiško kurpalio ir, redakcijai šio-to prašant, nusiunčiau, kaipo derančius tam laikui. Jablonskio atsakymą žiūrėk №15: nepriėmė. Jo argumentai teisingi: mano // [2r] rašalai toli nuo dailių-dailės; daugiau jeibių, neg gerumo. Bet visgi tai originoliškas rašymas, man rodos, pirmesnę vietą turįs užimti, neg vertimai, kuriais feljetonus užkemša.

¹ *orig om*

² *ins pri i*

³ *cor s*

⁴ *cor u pro a*

⁵ *del ,*

⁶ *orig om*

⁷ *orig om*

Be to, nejaugi vienų¹ *chefd'oeuvres*² jiems užteks? Man truputį sarmata apie tai rašyti:³ man pasirodė visa nepriemimo prižastis „žodžiuose“⁴: „toje formoje ji nustoja vertybės, nes ne visoj Lietuvoj tokie papročiai yra“, t. y. tikėjimiškoje varsoje ir etnografiška medžiaga nustoja vertybės. Что и требовалось доказать⁵: ką spėjau, išsiųsdamas, tai ir atsitiko. Aš tyčiomis nesiunčiau viso pluošto, bet tik keletą lakštelių dėl pamėginimo. Aš Tamstai nusiųsiu tuos pačius dalykus ir paprašysiu nuspręsti⁶, ar verta jie spauzdinti, ar tebūnie dar antrus penkerius metus pas mane: gal, geriaus išsilavinęs, geriaus parašysčiau. Etnografiškos medžiagos ten, ištikro, yra nemaža: dėl jų vien norėjau atiduoti kokiam laikraščiui. Bet vienam nepriėmus, kitam nebedrįstu besiūlyti: jei ir kitas atmestų, dovanok teip paprastą humanam fragilitatem⁷, per daug mano savymeilė būtų užgauta. Dėl to tai drįstu užmesti Tamstai tokį biauūrų darbą, kaip skaitymas svetimų rankraščių: // [2v] aš pats štai dantį griežiu, vienos bajorės vertimą taisydamas. Viso nereiks skaityti, tik permesk, kur-nekur užgriebdamas; tai per pusę valandos gal atlikti. „Mūsų papročiai“ tai tik dalis. Be jų dar turėsiu į 25 lakštus ypatingų vaikystės atminimų. Ten daugiau gražių vietų, tik per daug ypatingi ir aš juos suturiu, vien galą jums tepasiųsdamas.

Turiu dar vieną nemažą prašymą. Šįmet mano finansai teip menki, kad negaliu užsiprenumeruoti geresnių laikraščių. Bene ant savo vardo gauni „Русь“ ar „Наша Жизнь“? Tad ar negalėtumei man sykį per⁸ savaitį prisiųsti katrą⁹ nors perskaitytus NN, o aš juos grąžinčiau, po¹⁰ kelioliką surinkęs. Smulkių laikraščių man netrūksta; dienos naujinas aš žinau; tad viena¹¹–dvi savaiti vėliau man nékas. Lenk. laik.¹² yra gana. Ale jie kur kas skįstesni už rūsiskuosius.

¹ *cor fl ū pro us*

² *cor uvres, pranc* = šedevrų

³ *cor : pro ;*

⁴ *ins sup*

⁵ *rus* = ką ir reikėjo įrodyti

⁶ *ins r*

⁷ *lot* = žmogiškąjį silpnumą

⁸ *cor p*

⁹ *cor a*

¹⁰ *a del 1 lit*

¹¹ *cor a*

¹² Lenk[iškų] l[aikraščių]

Apie Kryłowo pasakas aš parašyčiau, ale neturiu pilno jų išdavimo: reiktų vieną inkriminuotą užcituoti. Kad gavus iš Petropilės... Kaštuoja bene 70 kap. Sugrąžinčiau. Mūsų mokyklose Kryłowo neturi. Gana, gana!

Viso ko labo nuo Naujų Metų!

Kun. Juozas.

AUTOGRAVAS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 54, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant stačiakampiais langeliais languoto dvilapio su vandenženkliais: „ДОБРУШСКАЯ ФАБРИКА“; dvilapio viršuje matyti greičiausiai fabriko ženkle apatinis kraštas su tiksliai neiškaitomu datos fragmentu; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,7 × 28,1. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [2] smulkios rusvos dėmės; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/62“ – ne VUB RS signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta, iš po kurios išsilieję klizai.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Profesoro A. Dombrovski, *Pri unu speco de kurbaj linioj, koncernantaj la Van. Eŭklidan postulatton*, Möller, 1904.

82. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, VADAKTAI, 1905-01-29

Vadaktai. 29 d. sausio m. 1905 m.

Mylimasis Kun. Aleksandra!

Rozanow'o straipsnį apie eunuchus, sulyg pareikalavimų, grąžinuⁱ. Tikrai, sumaningas aiškinimas. Ir man vis matydavos, jog apie kalbamąją kastraciją kiteip negalima išmanyti, kaip tik apie operativišką, ir Origenes turėjo tiesą išsiromyti. Tariaus terp rūsų neésant egzegetų¹.

Galų gale mane pradeda neraminti mano siuntinys: Tamstos „Писемъ“ į Austriją, Piettario rašinių į Bulgariją, kuriuodu, atskirai apsiuvęs ir adresus padėjęs, apsiuvau dar kartą į vieną ir išsiunčiau per Panevėžį Kun. Jerulaičiui. Jau tai metai baigias. Nuo Basanavi-

¹ *cor sec e*

čiaus – nė žodžio. Beto, „Lapė žmonių pasakose“ neiškenčiau ir į tą patį siuntinį įdėjau atskirai, paskirdamas tuojau į „T. S.“¹ Ir to nesimato. Klausiau plungiškių – tokių siuntinių neatmeną. Parašiau Basanavičiui, nėra atsakymo. Susimildamas, paklausk Austrijos adresatą, ar gavo „Письма“. Numirčiau // [1v] iš gailėsčio, kad Tamstos ir Pietario rašiniai būtų pražuvę. „Algimantas“ buvo tol anksčiau nusiųstas Milukui ir nuo jo nebebuvo kaip beatimti: spauzdins „Zvaigždėje“. Kas tilpo „T. S.“ irgi buvo seniaus išsiųsta.

Mano rašinį apie lietuvių papročius teikkis sugrąžinti, nerodžius „L. Laikraščiui“², tik su savo nuomone. Aš nenorėčiau užkratyti laikraščio nuobodžiu dalyku, nes ir be jo „L. L.“ dėl tokių rašinių nebėra straipsniams vietos. Koktu, ar žinai, darosi, matant jog viskas, kas³ tik-tai įgija klerikališką dėmę, pradeda eiti nerangiai, nevykusiai, nėkam negali užimponuoti.

[„]L. L.“⁴ tiesiog skandališkai netikęs, negyvas ir gailu tik Jakšto ir Maironio firmos (bent pavardžių ir vienat vienų gražių straipsnių). [„]L. L.“⁵ buvo kaltas, kritikos tečiaus nepriima, kelia polemiką. Už ką? O polemika: „[Par]važiavo⁶ triausis – dundulys“! Na, kokia gi čė polemika? Apie ką jis čia liežuvauja? O tasai vėl „glaunasis“ bendradarbis Davainis Silvestraitis su savo „moksliškais“ straipsniais, kurių seniai nė pelės nebėda[.]⁷ Narbutą atkartoja! Šliupą atkartoja, // [2r] kaip kad nuo tų laikų⁸ nieko nebebuvo daugiaus apie tai sakyta. O fotogtafijos! Kur Smilgos⁹ gėda, kad patsai, nėko nepasiklausęs, dirba? Po Valančium priderėtų parašas: nolite timere: ego sum.¹⁰, o fotografijų, kaip reikiant, tūkstančios; pas kiekvieną kunigą rasi.ⁱⁱ

Nejaugi visame Peterburge nebėra nė vieno sumaningo inteligento, kurs Smilgą sušelpų? Ne, tasai Smilga, tarias literaturą esant teip pat

¹ T[ėvynės] S[argą]

² L[ietuvių]

³ cor s

⁴ orig om

⁵ orig om

⁶ Cor, ill

⁷ orig om

⁸ cor ū

⁹ cor S

¹⁰ lot = nebijokite: aš esu

lengva¹ dirbti, kaip „rašalai“ svarstyti. Kalendorius... „Pradžiomoklis“: pusė (įžanga) kažkeno parašyta, pusė iš A. iš [B.]² Vadovėlio pavogta, o „sustatė A. Smilga“ ir turės vietą ant parnaso ir kokioje peklojeⁱⁱⁱ. Gal pasiusti tokius „veikalus“ beskaitant. Krekenaviškis parsišįzdino net visą 100 „Pradz.“ ir... nuo katro galo pradėti mokyti? Ir kaip čia užkirsti kelias tokiems šlamštams? Negut antrą cenzurą įsteigus.

Ačiu labai žemai už laikraščius. Tik Krylovo pasakų terp jų nebuvo. Bet ir tą feljetoną „Наша жизнь“ kažkas man iškropė. // [2v]

Kogi sulauksime nuo valdžios? Akis monija ...

Mano sveikata – nėkai. Vėl gavau pasiuntimą užvaduoti sergantį Naujamiestiškį. Styra valkiojas irgi. Jam dirbk, Vadaktuose namus užlaiky. Kad namie sėdi, bent ant savo intencijos. Mišias atgiedi ir du rubliu nuo Pakalniškio gauni. Naujamiestyje ir to negalima padaryti. O reiks būti, gerai, kad tik mėnuo. Raštus vis tiek iš Krekenavos imsiu.

Ar jau išspaudei aną maskoliškąjį, ką man Kaune rodei?

Ką gi gerbamasis Ropė su savo „Insbruko jezavitų teologija“? Ar jau paliovė liet. laikraščio geidęs? Kasgi būs su 2 000 rub., ką pas Šiaulį yra? Davusieji tyli, bet, matyt, norėtų paklausti: kam gi rinkote?...

Širdį Tamstai dovanodamas,
lieku šikindriskiui: Kun Juozas

AUTOGRAFAI: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laiškai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 57, l. [1r–2v]; laiškai.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant stačiakampiais langeliais languoto dvilapio su vandenženkliais: „ДОБРУШСКАЯ ФАБРИКА“, apačioje matyti greičiausiai fabriko ženkle viršutinis kraštas – karūna; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,7 × 28,1. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; apatinis kraštas smarkiai apspūęs, su smulkiais įplyšimais, lmdymosi žymės, visame dvilapyje skirtingos kilmės dėmės; l. [2v] lenkimo linijos nusidėvėjusios, nuo trinties visas lapas patamsėjęs; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/478“ – ne VUB RS signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: savo 1905–02–02 atsakyme Dambrauskas sako, kad rankraščiai nepažuvo, kad Basanavičius juos nusiuntė Smilgai, pritaria dėl *Lietuvių laikraščio* kokybės ir reaguoja į Valančiaus portreto klausimą, kad „Nuo visų už tai gaus p. redaktorius,

¹ *cor fl pro q*

² *vid*

bet ką tai mačys; kisieliaus virikas užsimanė parupinti žmonėms dvasišką maistą. Na ir išeina maistas šuniui ant uodegos užpilti.“ (*Athenaeum*, *op. cit.*, p. 19–20).

- ⁱ Savo laiške Dambrauskas prašo, kad tarp atsiųstų laikraščių Tumas surastų leidinį *Slovo* ir jame publikuojamą Rozanovo tekstą apie eunuchus jam grąžintų, „nes jis man kaipo ekzegetui reikalingas“ (1905-01-14, in: *Athenaeum*, *op. cit.*, p. 15–16).
- ⁱⁱ Kiek galima nustatyti, reaguojama daugiausia į *Lietuvių laikraščio* 1905 m., Nr. 6–7 publikacijas, kur skelbiama Mečislovo Davainio Silvestraičio pagal Šliūpo *Raštus ir raštininkus* parengta Motiejaus Valančiaus biografijos apžvalga su, kaip galima suprasti, nelabai pasisėkusių pieštu Valančiaus portretu (p. 74–75) ir Stasio Šlamo Tiluno slapyvardžiu pasirašyta diskusija su *Vilniaus žinių* straipsniais (p. 78–79).
- ⁱⁱⁱ *Pradžiomokslis sudėtas Lietuvos jaunumenei*, sustatė A. Smilga, St. Peterburgas: Krautuvė redakcijos „Lietuvių laikraščio“, 1905.

83. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, NAUJAMIESTIS, 1905-02-16

16/ II/ 05/Naujamiestyje.

Maloningasai Kun. Aleksandra!

Iš širdies ačiu už „Басни“ Крылова и¹ kitus siuntinius su knygelėmis ir laikraščiais! Tamstai patariant, aprašiau savo incidentą su Krylovo sakmėmis:

„Смѣйтесь, если вамъ до смѣху“² i siunčiu Tamstai, idant patalpintumei, jei pripažinsi už vertą, „Наша Жизнь“³ ėje arba, dar geriau, „Русь“⁴ ėje tam tikroje skiltyje: „Литовский“⁵ вопросъ: – Zdziechowskio brošiūrą atydziai perskaičiau¹. Tikrai, pataikė mums stačiai į akį: dabartinė mūsų ortodoksija tai gyva „zarozumiałość“⁴, pasislėpusi po⁵ augštu katalikystės vardu; evangeliškosios gi malonės ir tobulinimos dorybėje, su žiburiu⁶ pajieškojęs, vos rasi. Kunigija, ta pirmoji užmazga krikščioniškosios meile surištos draugijos, ut unum cor sit⁷, tai banda

¹ rus = Krylovo „Pasakėčias“ ir

² rus = juokitės, jei jums juokinga

³ a del Польскій (, p del , rodos, nerašo), rus = Lietuvių klausimas

⁴ lenk = išpuikimas

⁵ cor o

⁶ cor r

⁷ lot = kad jie būtų viena

žvėrių; sacerdos sacerdoti lupus est¹. Gyvendamas pašonėje kunigų policeiskio-džiakono plepikoⁱⁱ, prisiklausau tiek gero, // [1v] kad net vemti verčia. Jerarchia, kunigų laipsniavimas – tai ne šeimynų surėdymas, kur vienas yra tėvas, kitas dėdė, trečias sūnus; bet senovės luomų palaika, kadą augštiesiems privalėje beapeliacijos skriausti ir mindžioti žmonišką ypatą žemųjų. Vergai esame kits kito: kamendoriai klebonų, klebonai džiakonų, džiakonai, konauninkai, pralotai vyskupo. Aš baigiu trokšti šitoje garbingoje atmosferoje. Konauninkas Styra, kad jam didis pilvas persprogtų, mindžioja mane su purvinu savo batu kasdieną. Kenčiu, dantį sukandęs ir ašaras rydamas. Po du kart ant dienos pasigaili, kad neesi svietiškame stovyje ir negali už brutališkumą su krėslu į kaktą drožti. Pildau savo pareigas, k[ie]k² tik galėdamas; žmonėms visą širdį atiduodu; doriškai neesu prasikaltęs, įpročių neturiu, – o jisai draug su vyskupu nuolat prikaišioja tepiditatem³, „liberal-demokratizmą“ – naują titulą, alum apsigėrimą, ba! ėjimą prieš visus kunigus. Kada kiti kunigai, girdi, vakaruškas naikina, aš prie jų butent raginu (žiūr. mano korespondenciją [„]V. Ž.[“]⁴ „Minakalnis“; // [2r] kurios nepasirūpinę suprasti, prišaukė Kaune penkių⁵ bosus mano nedorumo); kadą kiti, girdi, luomas taikina, aš žemesniuosius⁶ kurstąs (žiūr. mano korespondenciją [„]V. Ž.[“]⁷ „Iš Švainikų“). „Kam gi jis rašo apie blogą padėjimą dvarų kumietynų: juk dvaruose ponai gyvena“!!! šaukiąs Paliulionis. O man net kepenos vartos, girdžiant, jog kunigams tevalia prasčiokus uiti, juos išnaudoti, o prieš dvarponius, iš kurių tiek naudos kunigui, kiek iš lauku bėgančio šuns, tėra, reikia „vien“⁸ stypčioti ir už viską girti. – Styra plėšia žmones, su kojom trypdamas: šventos colūninės – 4 rs., be Libera 3, dalis egzekvijų 10 rs., Mišios prie velionio 5 r. 30 k. etc., o męs turime dalyvauti tame nelemtame darbe: užstodamas kleboną, turiu prisilaikyti vienatinės vyskupystėje jo įvestos taksos ir šiurkščiai žiūrėti, kaip driskiai iš nabašninkų meilės virpančiais pirštais ir ilgai

¹ lot = kunigas kunigui – vilkas

² orig def

³ lot = abejingumą

⁴ orig om

⁵ cor u

⁶ cor pri u pro u

⁷ orig om

⁸ ins sup

dėlioja iš suplysusios makšnelės net 4 rublius už 1 Mišias. „Ką gi daryti, girdi: gal dūšėlėms geriaus mažys...“ atšūkavimas, kaip Chasydo poterių, prie keturių varvulių ir sulašėjusio, kaip snarg- // [2v] liais škurlio, colūnu vadinamo. Mūsų¹ dvasiškieji didikai teip pat „неподсудимы“², kaip ir kiti biurokratijos didikai. Nesiregi nėjokio pataisymo kelio. – Baron Eduard von der Ropp skundžiasi net mūsų, kad nė jis savo didikų neįveikiąs ir negaliąs rėdyti, kaip vien tinkama. Aš tų santikių nežinau. Jei Vilniečiai būtų tokie prašmatni, kaip suvalkiečiai kapitulos ir konsistorijos sąnariai, paėmę į globą nabašninką Baroną, tai tik reiktų pasveikinti; bet jei iš tradicinės vilniečių pralotų saualės, tai liūdna. – Paliulionis galūtinai išreiškė „votum nieufnošči“³ jaunajai kunigijai. Januševičių už jo uolų darbavimos visūmenės labai pradeda aiškiai koneveikti. Liūdna, liūdna, liūdna! ypač tokiam laike, kad vergijos ir saualės pančiai⁴ pradeda visur trūkti, tik ne mūsų jerarchijoje. Matyt, be kokio „izmo“ ir čė neapseis. – Į Tamstą aš terašau atvirą griaudingą skundą, žinodamas, jog atskirsi mano ortodoksiją „religijos dalykuose“⁵ nuo regimo protestantizmo⁶ administracijos dalykuose. Būk sveikas! Gal kadą padarysi memento už atmainų įvykimą.

Kun. Juozas.

AUTOGRAFAS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 58, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant stačiakampiais langeliais languoto dvilapio su vandenženkliais: „ДОБРУШСКАЯ ФАБРИКА“; apačioje matyti greičiausiai fabriko ženklo viršutinis kraštas – karūna; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,7 × 28,1. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [2] smulkios rusvos dėmės; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/63“ – ne VUB RS signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: savo laiške Dambrauskas tęsia pokalbį apie tuometės dvasininkijos situaciją, kritikuodamas įsitvirtinusi hierarchinį, kaitos nepriimančią mąstymą, pasakojama apie pokalbį su Cirtautu, komentuojama, kad ginče tarp senųjų ir jaunųjų

¹ *cor pri ū pro ū*

² *rus* = nepakaltinami

³ *lenk* = balsavimas dėl nepasitikėjimo

⁴ *del fl s*

⁵ *ins sup*

⁶ *p del* ne religijos, bet

aktualizuotas ir rašybos klausimas (Aleksandras Dambrauskas, 1905-02-25, nelokaluota, in: *Athenaeum*, op. cit., p. 20–21).

ⁱ Manytina, kad omenyje turima: Marian Zdziechowski, „*Pestis perniciosissima*“: rzecz o współczesnych kierunkach myśli katolickiej, Warszawa, 1905.

ⁱⁱ Romualdas Styra.

84. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, [VADAKTAI], 1905-04-22

22/ IV/ 05.

Mielasis Kun. Aleksandra!

Talpingus ir prakilniai įdomius Tamstos laiškus aš, žinoma, visus apturėjau, nors ne ant visų atrašiau. Padėką už juos jaučiu begalinę. Kad mūsų didžiuma netingėtų viens su kitu dalytis mintimis, tikrai, nebūtų teip protiškai apsnūdusi, tikrai, neužsilaikytų teip šaltai, naujoms gyvenimo sraujoms¹ užėjus. Laukiame Tamstų, peterburgiečių, į Lietuvą, nes šnekos yra net perdaug. Iš skaitlingos² korespondencijos jaunųjų kunigų su manimi aš patyriau priverstiną reiką- // [1v] lin gumą pašnekėsių kuopomis. Į vieną vietą susirinkti būtų persunku. Aš malonėčiau, kad pirmasis pašnekėsis būtų pas mane, jums, peterburgiečiams, ant vakacijų grįžtant. Toliaus, kiekvienas iš mūsų galėtų kitur pavažiuoti ir, kuopas³ surinkę, tą patį atkartotų. Mūsųškiai rūpinasi, kol kas, šiais dalykais. 1, Vienavaldybei visur virstant, ir kunigijai reiktų sutaisyti šioks toks memorijalas apie „dabartinį“⁴ Katalikybės ir jos atstovų padėjimą; memorijalas ne Ministrų Komitetui įduoti, nes toksai vyskupų yra jau įduotas, bet pačiam // [2r] vyskupui. Vyskupų memorijalas buvo grynai administratiškai-politiško turinio; mūsų memorijalas turėtų būti daugiaus bažnytinio, vidaus darbo ir apimti savytarpinius santykius. [A]ugštosios⁵ ir žemosios jerarchijos „luomos“⁶.

¹ p m del i

² cor fl pro a

³ cor o

⁴ ins sup

⁵ orig min

⁶ ins sup, cor l

Aš manau vyskupą Paliulionį negalėsiant panėkinti dvasiškosios visūmenės balso ir priverstu būsiant drąsiau žengti reformų keliu. Pat-sai jisai, kaip persenęs žmogus, iniciatyvos nepadarys, kaip padarė V. Roppas ir Seinų Administratoriusⁱ. Tam tikslui reiktų apsvarstyti, sulyg mano supratimą, šie klausimai: a) sušaukimo vysku- // [2v] pijos koncilio, be kurio negalima atjaunininti kunigijos dvasios, įkvėpti naują veiklią gyvybę, sulyginti šendieną mūsų praktikuojamas apeigas su tikrai katalikiškomis rymiškomis. Tamsta gal gerai nežinai, kokia netvarka¹ rubrų dalykuose viešpatauja Lietuvoje: kas klebonas – tai atskira Rituum Congregatio². b) Įvedimo tikrų, ne fiktiviškų, konsistorijos sūdų džiakonų skundoms ištirti. Mūsų kunigijos padėjimas – vienatijis pasaulyje sulyg tiesų trūkumą.

Sakyk man Tamsta, ant ko aš galiu remtis, galingo fantasto prispirtas? Ypatiškieji nusiteisinimai vyskupui yra tokios pat verčios, ką ir apskun- // [3r] dimai. Neturite supratimo, kiek yra mūsų tarpe žemadūšių! Štai Petrauskis, Kalvarijos klebonas, užsimanęs, kaip vyskupo favoritas, likti džiakonu, džiakoną Tomašauskį oficiališkai apskundė už pavogimą nuo jo 5000 rub.! V. Stirtautasⁱⁱ ištyrė melagystę³, o V. Pal.⁴ dėlto liepė Tomašau[s]kiui⁵ persiprašyti (!) Petrauskį. Džiakonijos kunigai parašę protestą. Jei yra už ką skusti, reikia skusti, bet reikia turėti gana ir pi-liečio drąsos stoti ant sūdo akyse⁶ apskustojo ir liudytojų. c) Džiakonų rinkimo, išklausus opinijos džiakonijos kunigų, norint kad jisai turėtų, kaip visų gerbiamas, įtekme dvasišką, // [3v] nebūtų vien tik policistu.

d. Pareikalavimo, kad nė vyskupas, nė džiakonai nemalt[r]jetuotų⁷ žemesniųjų kunigų šauksmais, kaip ant piemenų, bet baustų sulyg ka-noniškąsias tiesas. Etc.

2. Organizacija tautiškų švenčių. 24 d. Kurtuvėnuose taiso Kun. Vizbaras ir aš ten važiuoju su prokalba.

3. Organizacija dainininkų ratelių = bažnytinių chorų[.]⁸

¹ *a del Lie*

² *lot* = apeigų kongregacija

³ *cor l pro g*

⁴ V[yskupas] Pal[iulionis]

⁵ *orig om*

⁶ *cor e pro ė*

⁷ *vid*

⁸ *orig ;*

4. „Šaltinio“ redakcijos sutvarkymas, jei tikrai bus leista.

5. Istoriskai-etnografiškosios draugijos užmezgimas.

6. Organizacija rinkimų agitacijos, kad nors pusę turėtume pasiuntinių lietuvių. Jei rinkimai bus liuosi ir beluomia, statyti keletą // [4r] kunigų, kaip valstiečių atstovus. Etc. etc.

Sustačiau keletą „представ[ле]ній“¹ į Min. Kom.²: Naujam., Krekenavišk., Ramygal., Jonavišk., Smilg., Joniškies³. Tik labai sunku išsisukti, kad nebūtų vienodi.

Po mūsų pavietą agituoja už pavieto maršalą – Bistramą, už pasiuntinį į „Учредительное Собрание“⁴ – Zigm. Švainicką iš Barklainių. Šisai neblogas žmogus. Apylinkės valstiečiai ir keletas bajorų žadas balsuoti už mane. Dėlto jau vieną kartą pasirašiau: „Poseł nadzwyczajny z powiatu wodokcińskiego“⁵! Juokai juokais, o iškalno nurodyti žmonėms kandidatus reikia. // [4v]

Aš galėčiau parašyti eilią vaizdelių abusus auctoritatis⁶ iš savo „Atminimų“: Valentas, Dz. Stankus, Eidėnas, Styra. Tik jų negalės spausinti, kad visi, be Valento, gyvi tebėra. Butų gera sauja labai vaizdingų faktų. Tam tikro gi veikalėlio aš neapsiimu parašyti dėl nesugebėjimo ir tam tikrų kanoniškųjų tiesų nežinojimo.

Jei teiktumėtės nepanėkinti mano užkvietimo, reikt[ų]⁷ duoti žinia, idant suskubčiau jums gardes į Panev[e]žį⁸ nusiųsti ir ši-tą iš kaimynų pasikviesti.

Tuogi tarpu likkite sveiki. Pas mus viskas eina paprastu keliu. Žmonės ramūs, bijoti jums nėra ko.

Kun. Juozas

“P. S. №77 „Русь“ patilpo mano straipsnelis, dėl kurio labai susiprietaiavau su buvusiuoju savo Direktorium. Žiur. „Неративъ“. Atminimus prašome atsivežti: aš pridėsiu pirmąją dalį. Džiaugiuosi, neveltui rašęs.”ⁱⁱⁱ⁹

¹ *vid*, rus = pristatymų

² Min[istru] Kom[iteta]

³ Naujam[iestiečiams], Krekenavišk[iams], Ramygal[iečiams], Jonavišk[iams], Smilg[iečiams], Joniškies[iams]

⁴ *rus* = steigiamasis susirinkimas

⁵ *lenk* = nepaprastasis pasiuntinys iš Vadaktų pavieto

⁶ *lot* = naudojimasis galia

⁷ *orig def*

⁸ *orig def*

⁹ *add in init in fol* [3v–4r]

AUTOGRAVAS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laiškai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 59, l. [1r–4v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant dviejų į dvilapį sulenktų popieriaus lapų su vandenženkliais: „ORIGINAL LIGAT MILLS.“ ir ant skrynios pasilipusio grifono figūra; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenktų matmenys: 13,5 × 21,4. Kairiajame dvilapių krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažėdžiančios tekstą; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/745“ – ne VUB RS signatūra; l. [1r], [2v] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta, l. [4v] uždengiančia dalį teksto.

LOKALIZAVIMAS: pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: laiške Dambrauskas reaguoja į keliamą kunigų „memorijalo“ klausimą ir teigia, kad reikia ne tik pasirūpinti precizišku turinio parengimu, bet ir forma, kad „kunigų memorijalas neprivalėtų but imperatyviškas, bet turėtų išreikšti dvasiškos nuomonę apie tulus negeistinus apsireiškimus musu gyvenime – kaip vaikų prašymą, kurį apsvarstęs tėvas gal išklaudyti arba atmesti. Man matos, toksai memorijalas geriausiai reiktų įduoti naujam vyskupui, jeigu mes jo kada sulauktumėm. O dabar beveik neverta nė pradėti. Nes rezultatas, galiu pranašauti iš augšto, bus – 0.“ (Aleksandras Dambrauskas, 1905–05–04, in: *Athenaeum*, op. cit., p. 23); toliau laiške svarstomi planuojamo periodinio kunigų leidinio Šaltinis reikalai bei galimo redaktoriaus atlyginimo klausimas.

i Greičiausia omenyje turimas po vyskupo Antano Baranausko mirties 1902 m. vyskupijos administratoriumi išrinktas Juozapas Antanavičius.

ii Greičiausiai turimas omenyje Gasparas Felicijonas Cirtautas.

iii „Pabaigiau skaityti Tamstos „Atminimus“. Galiu tik pasidžiaugti, jog Dievas aptemdė protą „V. Ž.“ Redakcijos... Tokių gražių dalykų lietuviškai iki šioliai nebuvau skaitęs. Jie pasiliks mūsų literaturoje ant visados kaip klasiškieji; be jų neapsieis nei viena „chrestomatija“. Labai gerai padarei Tamsta, kad neleidai aniems „dvasios romytiniams“ daryti Tamstos veikalėlius...“ (Aleksandras Dambrauskas, nelokaliuzuota, 1905–04–13, in: *Athenaeum*, op. cit., p. 22).

85. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, [VADAKTAI], 1905-05-07

Malonus Kun. Aleksandra!

Jūsų psichologiją aš pergerai suprantu. Tik Jūs mūsų nepergerai supratote. Tamstai apie memorijalo¹ reikalingumą rašiau šiurkščiai, nes tai inter nos loquendo.² Memorialas gi, žinoma, turėtų būti švelnių-

¹ cor r pro l

² lot = tarp mūsų kalbant, cor . pro ,

švelniausis, cum maxima reverentia et obedientia¹. De facto męs nė nemislijame išeiti iš rolės „filiurum obedientissimorum“², ir labai klystų tasai, kad manytų mus tuo žingsniu norint³ susilpninti discipliną ir palaidoti ryšį tarp vyskupo ir valdonų – kunigų. Drąsiai galėčiau pasakyti, // [1v] jog męs, tie neramieji kunigijos elementai, greičiau galvas paguldytume ir guldėme už katalikybę⁴, neg tie, kurie pilnai vysku[pu]i⁵ pritaria, prieš jį veidmainiuoja, nuduodami tikybos stulpus, o ištikrųjų gano tik savo interesus ir, juos užliečius, traukias į kiautą, kaip sraigiai. Ar šėip, ar teip, Jūsų (su kun. Prancišku) nuomonės išklaususime, iškalno jās skaitydami už įdomias.

Paroda Panevėžyje rengiama 29–31 gegužės: 31 dieną būsime Panevėžyje ir vakare galėsime ten susitikti pas Šiaulį. Jums reiktų iš vakaro⁶ atvykti (10 val. 21 m.) // [2r]

Panevėžin, nes dieninis trūkis ateina 3 v. 43 m. ir jūs nėko nebe-gautumete matyti.

Prašome ir kun. Pranciškui apie tai paskelbti. Atskirai Jam neberašysiu. Prisišnekėsime lig sočiai.

Jūsų Juozas

AUTOGRAVAS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 60, l. [1r–2r], [2v] be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant netaisyklingai į dvilapį sulenkto popieriaus lapo su vandenženkliais: „ORIGINAL LIGAT MILLS.“ ir ant skrynios pasilipusio grifono figūra; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenkto matmenys: 13,5 × 21,4. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; visame laiške ryškios lamdymosi žymės, kampai užlankstyti, kraštai, ypač apatinis, apspurę, iš vidinės dvilapio pusės per viduriniąją liniją popieriui sukijuotas rusva juosta; l. [2v] nuo trinties patamsėjęs, purvinas; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/61“ – ne VUB RS signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

LOKALIZAVIMAS: pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ lot = su didžiausia pagarba ir paklusnumu

² lot = ištikimiausiųjų sūnų

³ ins sup

⁴ ins sup

⁵ orig def

⁶ ins sup, exc naktį

**86. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI,
VADAKTAI, 1905-09-25**

25/ IX/ 05/ Vadaktai.

Brangus Kun. Aleksandra!

Še, tatai tau! Nejaugi aš nepadėkavojau Tamstai už Письма Кат. Богосл.¹ ir man dedikuotąsias esperantiškąsias eilias? Nepalaikyk, susimildamas, už negligenciją: gerai žinai, su koku džiaugsmu aš priimu kiekvieną Tamstos rašalėlį, kaip branginu Tamstos antrašus ant jų, kaip čia pat gavęs запоемъ² perskaitau, nors būčiau jau žinojęs jų turinį. Teip ir su tais buvo. Eina jie per rankas, džiugindami skaitytojus ir platindami Tamstos garbę Tais Tamstos malonės ženklais esu pakakintis[.]³ // [1v] Virš savo nuopelnų: tai jau net perdidis „atsilyginimas“. [„]Dainų skrynelės[“]⁴ laikiu su lygia nekantrybe⁵. Kaip jos ateis? Ar Karbauskis atvež? Iš ištraukų [„]Liet. laikraštyje[“]⁶ matau daugybę dalykų ten esant visai man nežinomų. O gražūs! Tegu juos devynios!

Dykai priimti tokią daugybę egzempliorių... beto jau esu kaltas: 2 rs. už kuvertus, 10 k. už Басни Крылова⁷, na, ir už siuntinėjimą laikraščių. Matei, kad // [2r] be ceremonijų nelyginau rokundų. Koks čia dar „atlyginimas“? Priimu ją kaip gryną dovaną, kuri iš savo pusės užkrauna ant manęs gal nėkuo neišmokamą dorišką skolą. Į komisą, žinoma, neduosiu. Ir dykai nėkam neduosiu, bet už prekę, didesnę už pinigų¹.

Dėkui už užkvietimą į Petropilę! Širdis spurdėjo ir traukė; ir keilią būtų apmokėję, bet... paltoto neturėjau, o suplyšęs drovėjaus jįsų // [2v] panelėms pasirodyti. Beto, drovėjaus važiuoti, kaip veikėjas kurs nėkados nė ko nenuveikia. Ir visuomenės pinigų gailėjaus. Tad pasipiršus Karbauskiui su savo reikalais vykstančiam, su mielu noru

¹ Письма Кат[олического] Богосл[слова къ православному]

² rus = be pertraukos; rusiško posakio, reiškiančio skaitymą be pertraukos (читать запоем) pirmasis žodis.

³ ins sup ki, cor fl vid i pro u, orig om

⁴ orig om

⁵ cor fl pro è

⁶ orig om, Liet[uvų]

⁷ rus = Krylovo pasakėčias

užleidžiau. Ką jūs ten padarėte, reikia žinoti, nes nuo to prigulės, kaip mums pasielgti su tveriamąja Išleidėjų draugija.

Telaiminie Dievulis Tamstos darbus!

Kun. J Tumas

P. S. Dar kartą gražinu feljetoną

AUTOGRAVAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 62, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant į dvilapį sulenkto popieriaus lapo su vandenženkliais: „ORIGINAL LIGAT MILLS.“ ir ant skrynios pasilipusio grifono figūra; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenkto matmenys: 13,5 × 21,4. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; vidurinioji vertikali lenkimo linija dviguba; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/64“ – ne *VUB RS* signatūra; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

-
- ⁱ Reaguojama į Dambrausko laišką, kuriame jis teiraujasi dėl išsiųstų knygų ir nurodo, kam skirti konkretūs egzemplioriai, siūlo kitus egzempliorius „atiduoti kam nors „ant komisijos“, tai visgi rasi keliatą dešimčių rubliukų pelnytumei. Nenorėčiau idant Tamsta leistumei juos už dyką. Pažemintumei tuomi autorių, nurodydamas lyg jo veikalėlis būtų visai bevertis. Teikis pabriežti bent keliatą žodžių, idant žinočiau jog esi sveiktas ir ant manęs nežvairuoji.“ (Aleksandras Dambrauskas, ne-lokalizuota, 1905-09-21, in: *Athenaeum*, op. cit., p. 24).

87. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, VADAKTAI, [?]-07-08

8 / VII. Vadaktuose.

Brangus Drauge!

Nieko nesuprantu, kaip gi galėjo išeiti – *horribile dictum*¹ – kad „sandarbininkas“ ir tenai nepasirašęs, o sandarbininkystė jo ir be to žinoma tam, kurs nekartą sakė: „nu, to już Adama, bo dobrze“, „jak A. napisze, to można zrozumieć“² etc. Argi vedu nebeapsimatsyva? Lyg kol būsi Kaune? Zadėjos pas Tamstą at- // [1v] vykti p. Andrie-

¹ *lot* = baisiai pasakyta

² *lenk* = na, tai juk Adomo, nes gerai [padaryta], kaip A. parašo, tai galima suprasti.

jus Dubinskas; duokite tadą ir man žinią: tuojaus nuskrisiu. Relikvijo-
rius – Micaičių bažnyčios. Nuo Aleknos gastinčiaus gavau.

Jūsų Juozas

AUTOGRAFAS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laiškai kun. A. Dambraus-
kui“, f. 1, b. E118, Nr. 49, l. [1r–1v], [2r–2v] be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant į dvilapį sulenkto popieriaus lapo
su vandenženkliais: „ORIGINAL LIGAT MILLS.“ ir ant skrynios pasilipusio grifo-
no figūra; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenkto matmenys: 13,5 × 21,4. Kairiajame
dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios
tekstą; l. [2v] lenkimo linija apsitrynusi, purvinų pirštų žymės; l. [1r] viršuje juodu
rašalu: „13/53“ – ne VUB RS signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. /
MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta, l. [1r] iš po juostos
išsilięję klijai.

DATAVIMAS: duomenų nepakako metams priskirti.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

88. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, SIDABRAVAS, 1906-03-22

Sidabrave. 22/ III/ 06

Tebemylimasis ir Tebebranginamasis
Prieteliau!

Už perilgą tylėjimą, ypač gi už neatsakymą ant paskutiniojo Tams-
tos laiškelių esu kaltas ir tai aš pats vienas. Aš nemažai nusistebėjau,
skaitydamas Tamstos pasiteisinimus ir persiprašinėjimus... „už nega-
na nuoširdų vaišingumą“. Visų pirmu, Petropilėn aš nukakau visai ne
pasiviešėtą, bet su šiokiu¹ tokiu reikalu, nukakau netyčiomis, tiesiog
užsimezdamas jums, kaipo intruzas. Nepaskaičiau sau tai už begėdys-
tę, nes buvo tai neišvengiamas dalykas; varžiau jus tris dienas n[em]
irktelėjęs², nes jūsų neskaitau už svetimus, su kuriais reiktų politikuoti.
Antra, kogi man betūrko? Negut kad nepavežiojote po „linksmiasias
vietas“. Daugiau nieko. Ne! Už jūsų priėmimą pakeleivio aš vien drau-
gišką ačiu teišsivežiau¹.

¹ *cor pri i pro u*

² *orig def*

Kaipo korespondentui neakuratnumą man nebepirmą kartą užmetė. Tingus esu. Jai kas // [1v] į galvą ar į širdį įlenda, viską šalin metu ir filistruoju. Agitacija prieš seimą, dar didesnė agitacija po seimui, kurią labai plačiai vedžiau po visą apylinkę, kaipo Kr.-Dem.¹ Tautietis, kilę paskui persekiojimai, slapstymas, audijencija pas Gubernatoriųⁱⁱ, persikėlimas į Sidabravą, tardytojo tyrinėjimas mano veikimas, administratiškas išmetimas iš Sidabravo ir užgrėsimas gyventi visame Panevėžio pavieta, dabar licitacija, siuntinėjimas per kelis kartus daiktų už 14 mylių į Stakius–Pamituvę, – rodos, gana, kad visą sielą galėtų prislėgti. Tad laikyk mane už išteisintą.

Ar gana būs tos administratiškos bausmės, nežinau. Sabatoje buvo tardytojo antrą kartą šaukti maniškiai. Liudijo ir žadėjosi liudyti išmintingai ir atsargiai. Bet nestingant „corpus delicti“², byla gali pasibaigti labai negerai: klioštoriumi ar net ištrėmimu. Jebent artimoji Duma atsaldys mūsų policistų karštį³. Kad žinočiau bevelyčiau nesiudinti iš Sidabravo ir čia pat viską už ¼ dalį kainos atiduoti. // [2r]

Žydo – amžinojo valkatos padėjimą pradedu suprasti. Jio laimingesnis už mane, nereikalaudamas bent baldų ir kiaulienos. Kelintą tai kartą vis turiu „pradėti“ gyventi, nes vos tik įsikabinu, jau likimo ranka ir išardo. Ant mano charakteriaus padarė tai ardančią įtekę. Kartais pradedu justį stoką energijos ir visuotinę zobojėtnienie⁴. Vis tankiau pasiseka⁵ man kiaurą dieną krasėje prasėdėti arba po kambarį pravaikščioti. Kas bus Pamituvėje, iš kur į artimiausius miestelius – 18 v.⁶ ir pačta sugurstanti kartais visą mėnesį, to aš neatspėju. Bent Tamsta, susimylėjęs, aplankyk vasarą, gavęs žinoti, jog ten, ne kitur vegetuoju.

Sidabrave buvo gerai, net pergerai; tas vienas ja[u]⁷ leidė manyti, jog ne man tai vieta. Zmonės čia mane buvo pradėję nemaž gerbti; neapsėjo ir čia be kolizijų⁸, ypač su⁹ dvarponiais, kurie nežino principų

¹ Kr[ikščionių]-Dem[okratų]

² lot = teis. nusikaltimo sudėtis; požymių, apibūdinančių nusikaltimą, visuma.

³ cor k

⁴ lenk = abejingumą

⁵ p e del n

⁶ v[arstų]

⁷ orig def

⁸ cor z pro c

⁹ cor s

ir nuomonių laisvės ir boikotuoja visa, kas tik jiems nepatinka. Užsivylimų irgi nestigo. Suprask, kokia stoka idėjos mūsų tamsioje minioje, kad ir gerbdami mane, nėkiek neatjautė, jog už tą gi minią // [2v] nukentėjau, ir išvažiuojant, nors aiškiai vardan to prašiau, nėkas furmankos nedavė. Vežioja mano nabagai arkliai, darydami kas nedėlią reisus po 28 mylias. Naujamiestiškai, matydami, kad nuo skraidančio būrio ir nuo kalinio gubernatorius išvadavo, net iršo: „Regi, girdi, jis čia siautė, kitus sukišo, o pats liuosas“! Ne iš to galo reikiama pradėti gyvenimo permainos, bet nuo elementoriaus ir proto pralavinimo.

Seniai jau skaičiau „[Prz. Kat.]¹ padėkavonę Tamstai už kažką. Laukiau ir sulaukiau: skreš[lić]² Antoni Dąbrowski³. Kas čia, ar apsirikimas, ar tikrai atsirado dar vienas Dambr. rašėjas?

Krakiniekui reiktų padėkavoti už išmintingą užstojimą lietuvių ir prisipažinimą prie lietuvių, nors jis latvis. Kame jis dabar? Rįgoje, rodos, jo nebėra.

Savo atminimus jau dovanojau „Šaltiniui“⁴ Į Kauną sugrįžtant laukiamame Tamstos visi išsižiojęⁱⁱⁱ. – Viską beveik išsiuntęs, sėdžiu pustynėje ir tik laukiu savo įpėdinio. Į rinkimus nestojau nė į Panevėžį, nei į Kauną. Tokių rinkimų nepripažįstu. Kitą raštą gal jau iš Pamituvės saulauksi.

Viso ko gero: Kun. Juozas

AUTOGRAFAI: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišškai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 63, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto dvilapio su vandenženkliais: l. [1] „DOBRUSH“, virš jo carinės Rusijos imperijos herbas, l. [2] „MILLS“, virš užrašo greičiausiai fabriko ženklas; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,4 × 27,5. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [1r] kampe sutepta greičiausiai kito atspalvio rašalu; apatiniajame krašte pora gilesnių įplėšimų; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/65“ – ne VUB RS signatūra; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Iš išlikusių Dambrausko laiškų galima spręsti, kad nesulaukęs atsakymo rašė antrą laišką, kuriame teisinosi: „Kas čia pasidarė, kad paliovei man rašinėjęs. Bene užpykai kartais ant manęs už negana nuoširdų vaišingumą iš mano pusės. Tiesa, tame

¹ *orig om*, Prz[egląd] Kat[olicki]

² *vid*

³ *lenk* = išbraukti, pašalinti Antaną Dambrauską

⁴ *orig def*

dalyke nesu, rasit, be kaltės, ale ir Tamsta kaltas kodėl neatvykai anksčiau, kada aš buvau liuosas, kam išrinkai laiką, kada ant mano galvos buvo ir lekcijos ir išpažinties klausimai ir kiti dalykai. Prieg tam man, kaipo vaišių dalykuose nespacijalistui, sustatyti nors menkiausį vaišių programą kurs kas sunkiau, negu straipsnį parašyti. Todėl teikis man maloningai atleisti, jei kuomi Tamsta neįtikau.“ (Aleksandras Dambrauskas, nelokalizuota, 1906-03-15, in: *Athenaeum*, op. cit., p. 27).

ⁱⁱ Greičiausiai turimas omenyje tuometis Kauno gubernatorius Piotras Veriovinas.

ⁱⁱⁱ Savo laiške Dambrauskas nerimauja, kad savo teksto Tumas neatiduotų kitam leidiniui ar leidėjui bei teigia ketinąs sugrįžti gyventi ir dirbti į Kauną, kur ketinąs užsiimti Šv. Kazimiero draugijos leidiniais (*Ibid.*, p. 28).

89. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, STAKIAI, 1906-09-10

Stakiai. 10 d. rugsėjo m. 1906 m.

Brangus Kun. Aleksandra!

Kaip gi vyksta „Draugijos“ dalykai? Intelligentiškojo laikraščio reikalingumas darosi vis aiškesnis. Tegu sau jis būs paskirtas visokeriopai inteligentijai; tegu sau nebuvo mano balsas nepripažintas paskutinia-me susivažiavime, balsas už partivišką laikraštį; tegu sau aš lioviaus Jums prieštaravęs, – bet visgi širdyje jaučiu tą laikraštį negalint būti nepartivišku. Jau tas dalykas, kad laikraščio vadžios būs kunigų rankose, padarys jį – partivišku, jai ne klierikališku, kaip mūsų kreivamoniai supranta, tai bent krikščionišku. Antra, krikščioniškai-demokratiškai idėjai nemirštant, bet vis labiau sirpstant, kaip parodo Kun. Roppo ir lenkų trusas, ką gi mes veiktume be savo organo, jai Dievas padėtų mums vieną sykį susituokti į program. draugiją ir turėtume atskirą neprigulmingą komitetą. Kadangi Krikš.-Demokr.¹ tuotarpu mažne viena dvasiškija te- // [lv] reprezentuoja, tai ar šėip, ar teip, tasai organas ar šėip ar teip būs par excellence kunigams skiriamas, dvasiškajai inteligentijai, nors nebus dvasiškas specijališkai. Tokiuo organu „Šaltinį“ būsiant kitą kartą tikėjau ir prie to kurščiau, kaip matysite iš prisiunčiamųjų Jums straipsnių: 1, „Aiškus laikraštis, aiškus darbininkai“ (5 pus.), 2, Lietuvių Krikščionių-Demokratų veikimas, Vadaktų Kuopos su dvarponiais derybos ir programiškieji jos nutarimai“ (10 pus.).

¹ Krikščionis]-Demokr[atus]

„Šaltinio“ redakcijai su tuo nesutikus, ir man tuos dalykus sugrąžinus, aš kreipiuosi į „Draugijos“ redakciją. Paskaitykite, gal kokią sveiką mintį atrasite. Beto žinosite, ką aš veikiau Vadaktų apylinkėje ir už ką šendien esu teisman paduotas¹.

Kituodu dalyku prisiunčiamu: 1, „1,000,000 Vilniaus Universitai“ ir 2, „Kruvini darbai – bedievytės vaisiai“ gal tiks į „N. Sk“. „Šaltinis“ juos irgi atmetė, neva tai už neaiškumą stiliaus. Priežastis gal buvo kitos. Aš pats abejoju, bene jumoristiškas yra užvardijimas¹ – pasiūlijimas milijono, ant Marso sukrauto. Bet Jums, kaipp sumanytojam // [2r] Laisvos Universitai, ta žinia visgi bus įdomi. Antrojo ilgesniojo straipsnio stilius tikrai lapidariškas, kaip ir kitų mano straipsnių, teisingai Jūs pasakėte. Bet galvojimai griežtai sutinka su Jūsų nuomone, nors jis rašytas daug ankščiau (29/III), neg Jūsų straipsniai. Išspaudžius jį visgi būtų pusėtina nauda: ketvirtas, penktas gal jį suprastų.

1, „Vebronių buitį“ ir 2, „Kaip Jonas su Petru kiaules ganė“ „Šaltinis“ atmetė daugiaus gal dėl politiško jų turinio. Juos reiks įduoti Gerbačiauskui, jai jis ištikrųjų išgalės surinktinę knygą išleistiⁱⁱ.

Mano „Atsiminimų“² „Šalt.“ irgi nepriėmė, ir man jų kelionė po redakcijas pradeda įkyrėti. Pradedu už juos gėdėtis, nors Jūs kitąkart pagyrėte. Galėčiau dabar Jums atiduoti. Tik apsiskaitykite gerai. Jai du sako, jog esi girtas – tai eik gultų: jai du sako – niekai, tai gal ir niekai. Kad man nebutų jie malonūs, kaipp tikrieji mano atminimai, man pačiam, ne forma, bet turiniu, būčiau seniai numetęs. Dabar gal, pinigą sugriebęs, išspausdinčiau knygute vien tik pro domo // [2v] sua, не для продажи³. Rašyk, rašyk! baudėte mane. Kągi velnių rašysi, kad nesiseka? Nemintykite, jog aš tai rašau, laukdamas persvazijos, peikiuosi, laukdamas pagyrimo. Aš ne mergaitė. Jai tai⁴ Jums rašau, tai dėlto, kad tikrai ant savęs pykstu ir, kaip papratęs, Jums išpažįstu.

Zinote, dar ką prisipažinsiu? Šitai nuo bajorų į „girininkus“ išstumtas, vienat vienas dvi bobas Jastrzęb.ⁱⁱⁱ teturėdamas, jau suskubau ir su jomis susipjauti – už lietuviystę. Kentėjau, kentėjau, o jos vis mane kiršino, kiršino, užmetinėjo lietuvių akcijai brutalizmą, nekul-

¹ *cor fl a pro a*

² *cor fl u*

³ *lot, rus* = ginant save ir savo reikalus, o ne parduoti

⁴ *cor a pro a*

turiškumą, kol pratrūko ir tiek joms ant mūsų bajorų prišaukiau, kad joms net lūpos sukepo ir nutarė mane vieną protą be širdies teturint. Spaudžiaus paskui dvi dieni. Nė aš norėjau, nėką pas bobas agituoti. Šimtą kartų buvau prityręs jų ypatingos logikos: du syk du = skrybelei (Niedzialkowski) ir... Ak, tas nesuvaldomas temperamentas! Žiūrėk, išplaukšk po visą pasaulį mano „demagogiją ir fanatizmą“. Tfu!

Parašykite ką nors apie mūsų¹ rolę išsiliuosavimo darbe. Man ir daugaliui kitų vis ba[ug]u² pasitikti su vienu kulturišku darbu be jokio prisidėjimo prie protesto prieš dabartinę tvarką, be politiškos kovos už Lietuvos savyvaldą, jai ne autonomiją.

Likkite sveiki! Jūsų Juozas

„Kun. Zelvio korespondencijos su V. Motiejumi, pasirodo, aš neturįs, nors esu skaitęs. Reiktų suvokti.“^{3iv}

AUTOGRAFA: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 64, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto dvilapio su vandenženkliais: „ORIGINAL LIGAT MILLS.“ ir ant skryniosasilipusio grifono figūra; lenkimo į dvi dalis žymės; 21,2 × 27,4. L. [2] neryškios gausios rudos dėmės; l. [2v] lenkimo linija ir kraštai apsitrynę, purvini; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Pirmojo minimo straipsnio surasti nepavyko, antrasis pavadinimu „Lietuvių Krikščionių Demokratų veikimas“ publikuotas: *Draugija*, Nr. 3, 1907, p. 257–266.

ⁱⁱ Žr. [to ir to laiško komentarus, Puidienei 1906–09–10]

ⁱⁱⁱ Greičiausiai turima omenyje populiaro pavardė „Jastržębska“, ar nurodoma konkretūs asmenys – nenustatyta.

^{iv} Dambrasukas laiške dėkoja už straipsnį apie kunigą Želvį ir rašo: „Net apsiašarojau jį beskaitydamas. Jis patilps „Draugijoj“ jei tik gausime pavelijimą. – Pas kun. P. Barauskį yra kelios Želvio gromatos Valančiui rašytos. Ar Tamsta nesi jų skaitęs.“ (Aleksandras Dambrasukas, nelokaluota, 1906–09–12, in: *Athenaeum*, op. cit., p. 28).

¹ *ins sup*

² *cor*

³ *add in init in fol* [2v]

90. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, [STAKIAI], [1906 RUDUO]

Maloningasis Kun. Aleksandra!

Turiu labai inteligentišką parapijietę, nebeja[u]ną¹ merginą, baigiusią Moterų kursų Maskvoje, seserį Ukiškosios Akademijos profesoriaus¹ – Mariją Rudzinskaitę, kurios tėvai nuomoja Barzdžių dvarą.

Atvykusi pas tėvus ant vakacijų, pareikalavo nuo manęs knygų, na, aš ir suteikiau. Rezultatu tos lektūros buvo šisai čia prideda[-] // [1v] masai ilgas bobiškas raštas-replika „Jedność czy separatyzm“. Supykau baisiai tai gavęs. Ir nors buvau nedėlioje baisiai nuvargęs: dirbau lyg 5, nors lytus lijo, visgi nuplaukiau pasipažintų su ta litwino-polka. Na, mergina pasiutusi, bet ne veidmainė. Sakosi esanti lenkė, dėl to, kad daugiaus ryšių yra tarp jos ir Lenkijos, neg tarp jos ir Lietuvos. Širdyje tautiškoji demokratė, praktikoje socijalystė[.]² Du dalykai baisiai nelogiš- // [2r] kai susipinančiu. Gavo nabagė daug karčių dalykų išgirsti. Gal ir persitikrino, kad, galų gale, pasakė – gailią manęs tautiškiems demokratams atiduoti, bevelijanti turėti socijalistų kuopoje dėl agitatoriško talento. Perskaičiau lekciją apie socijalistų taktiką ir toleranciją ir išvažiauvau.

Pagrįžus, parėjo į galvą parodyti Tamstai tą pasivėlavusią kritiką, nors sunaudoti ir nebenorėsi. Visgi, matykite, tai ženklas, jog // [2v] brošiura buvo reikalinga, kai ir po kelių metų dar tebegadina kraują kuriems-ne-kuriems hermafroditams,

Panėdėlį 21, pasimatysime. Aš išvažiuosiu garlaiviu 8 ryto. Ant 5 vakaro gal suspėsiu į mašiną, einančią į Vilnių. Idomu, ką gi lenkų gudragalviai mums pasakys?

Sveikatos!

Kun. Juozas

AUTOGRAFAUS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 61, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant į dvilapį sulenкто popieriaus lapo su vandenženkliais: „ORIGINAL LIGAT MILLS.“ ir ant skrynios pasilipusio grifo-

¹ orig om

² orig om

no figūra; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenkto matmenys: 13,5 × 21,4.

Apatinis kraštas lengvai apspuręs; l. [1r] purvinų pirštų žymės; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: pagal laiške užsimenamą kelionę garlaiviu daroma prielaida, kad rašoma gyvenimo Stakiuose laikotarpiu; konkretizuojama darant prielaidą, kad kelionė į Vilnių pas Jakštą susijusi su tuomečiais mėginimais kurti kunigų lygą ir bendradarbiauti su *Vilniaus žiniomis*.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Turėtų būti kalbama apie Dionizą Rudzinską.

91. [LAIŠKAS KATALIKIŠKAI LYGAJ], STAKIAI, 1906-11-19

Stakiai. 19 d. lapkr. m. 1906 m.

Maloningieji!

Tą mįslę, kurią Jūs su kun. Mironu man užminėte, jau buvo užminęs kun. Dambr.¹ prieš mėnesįⁱ, ir aš ją jau tuomet ganėtinai išrišau. Sumanėte palaikyti „V. Ž.“² – geras, patrijotiškas darbas; sumanėte pasiūsti mane į redakcijos sąnarius – neatsisakau; neturite kuo man mokėti – aš ir nereikalauju. Ką daugiau nuo manęs besiteirauti? Iš savo pusės ir aš užminiau mįslę: 1, Ar nebūs tik chimera ta jūsų „lyga“, prisiimanti ant savo pečių tokią baisią naštą, kaip atsakymas savo kišene už nuostolius lyg pusei 10,000 rub.? Ag prižadėti kur kas lengviaus, neg išpildyti; 2, ar „lyga“ turės teisę, apmokėdama vien tik pusę nuostolių gatavos jau pramonės, reikalauti, kad „V. Ž.“ socialistišką savo pakraipą griežtai permainytų ant grynai katalikiškos? Ar toksai yra noras p. Vileišio, nuosaviais tūkstančiais sutvėręs tą pramonę? 3, ar tik neapsirinka „lyga“, užsitikėdama manimi? Ir lyg šiol ta³ mįslė neat- // [1v] spėta: lyga tebėra in spe⁴; jos sąnariai nežinomi, deklaracijos⁵ nuo jų nepaimtos, mano rolė, kaipo vyriausiojo redaktoriaus p. Vileišio

¹ Dambr[ausko]

² „V[ilniaus] Ž[inias]“

³ cor a pro q

⁴ lot = laukiama ateityje

⁵ cor c

neapribota, pati ʽbūsimojoʼ¹ laikraščio pakraipa neaiški. P. Puida, be kurio nė aš, nė [„]V. Z.[“]² apseiti negalėsime, yra socialistas dvasioje, nors darbe per prievartą, susilaiko kiek-tiek; dirba todėl kaip lažo darbą, be persitikrinimo, neįdėdamas savo širdies. Kas su juo būs, kai aš pareikalausiu dar labiau „prisiversti“ net lyg – katalikiškumui? Jis mano prietelius; tikiuosi padarysiąs šiokią-tokią įtekę; bet jai kiltų nevienodumas nuomonių dėl atskirų dalykų, katras gi duotų paskutinį žodį? Aš sakyčiau to straipsnio netaipinti, o jis sakys taipinti. Tai kaip gi būtų, jai aš nebūčiau vyriausiuoju? Toliaus, kaip apskaityti puse pelno ar nuostolių laikraščio, kuris turi gatavas mašinas, atliekančias ir kitą, pašalinį darbą? Latviai gerai skaito, o dėlto nė vienas jų dienraštis negalėtų išeiti, kad ne tie pašaliniai spaustuvės darbai. Lyga – „katalikiška“; tik tas žodis man maža ką reiškia, nes šiandieną // [2r] ir katalikiškumas laipsniuojasi net pačiame Ryme: yra ultra katalikų, yra progresistų katalikų (renesansistų), yra demokratų-katalikų ir net socialistų-katalikų. Iš kokių lyga susidarys, į kokią dūdą reiks pūsti? Bet aš ir žinodamas, nepapūsiu taip, kaip man liepta. Vyrųčiai, argi jūs nežinote, kas aš esu? Taigi atkartuju: esu katalikas širdyje, iš persitikrinimo, jog³ tai vienatinė krikščioniškai-doriška sistema, šventa, išganinga; ʽsavoʼ⁴ kunigystę sutepiau negut tik netvarkiu liežuviu, darbais dar ne. Bet... praktikoje esu liaksus⁵, nedievuotas⁶, mažapoteris; mano dievuotumas tesiekia valymą nuo doriškųjų purvų, kad bent pats ir kiti į pragarą susyk nenueitų (iš baimės Dievo teisybės); augštin tobulybėje nekiltų, nė kitų pakeliu, nė pakelti ką nors augščiaus savęs mėginu. 9/10 mano trūso – idant katalikystė ne prie dangiškos, bet prie žemiškos laimės vestų savo išpažintojus. Esu ultra liberalas, ultra progresistas, ultra demokratas, ultra taučius. Prie viso to plataus – ultra kiek⁷: gabumas vien tik pusėtinas, mokslas mažiau, kai pusėtinas, sveikata mažiau, // [2v] kai ganėtina; ultra tinginys, ultra arogantas, kuriam „nie ma dostatecznej powagi, by zmilczał i nie machał rękami

¹ *ins sup*

² *orig om*

³ *cor jo*

⁴ *ins sup*

⁵ *lot laxus* = laisvas, palaidas; platus, erdvus

⁶ *cor u*

⁷ *lenk* = visiškas kvailys

pad nose¹, ultra zapaleniec², ultra individualistas, visai nepataisomas. Vyrūčiai, kaip Dievą ir katalikystę mylite, ar jūs neapsigaunate, tokiam pavesdami didį savo sumanymą? Gerai pagalvokite. Bet jai ant visko sutiktumete, tai jau nebeturėtumete teisės rūgoti ant manęs už užvilimą; aš tai ne iš tuštybės prisipažįstu, ne dėl atsisakymo Tėvynei tarnauti, bet dėl palengvinimo savo sąžinės; dirbsiu, ką sugebėsiu, dirbsiu, kaip išmanysiu, rūpinsiuos kogeriausia, bet jai nestengsiu, tebūnie mano sąžinė liuosa nuo užmetimų iš jūsų ir tėvynės pusės. Dėl to paties noriu būti visiškai liuosas nuo atsakomybės už „lygą“ prieš Vileišį: jūs patį obliguokitės tam tikrais dokumentais. Užtat aš nuo jūsų yč nieko nereikalauju: už 70 r. algos aš pragyvensiu sulyg „stołonaczalniku“³; už 2 rub. oblig., kurių aš patš pasirūpysiu, galėsiu savo vaikus mokyti. Todėl gi „lyga kun. Tumui šelpti“ yra ne tik nereikalinga, bet // [3r] dar ir smarkiai mane pažeminanti.ⁱⁱ

Kas galėjo man lyg šiol užmesti prisirišimą prie turtų? Kam jie man? Stakiuose po keletos metų jau būčiau turtingas: pelno yra, kaip geroje parapijoje; ūkį sutvėriau pilną. Bet jums šaukiant prie darbo vardan tėvynės, aš metu viską, nesigailėdamas, palieku ant brukio, be sveikatos. Kol galėsiu, dirbsiu; nebegalėsiu, gal koks draugas nepasigailės duonos kąsnelio. Karjera man visai nerūpi ir prie prabaščiavimo nebegrįščiau, kad ir duotų valią grįžti: neper saldi ir čia duona. Taigi, jai jūs manęs neapsunkinsite atsakomybe, aš jūsų neapsunkinsiu bėdinga savo ateitimi. O būs ji bėdinga. Į Vilnių važiuoti, tai kaip į Mandžūriją, dar blogiaus: reiks kariauti su valdžia, su socialistais (kurių nepripažįstu buvimo racijos), su lenkomanais⁴, na, ir su ultra-katalikais ar ultra-klierikalais, kurie, anot manęs, per daug dangumi užsiimdami, per mažai žeme rūpinasi, ne savo, o, ne! bet savo ganomųjų „žeme“. – // [3v]

Ir teip, šaukiamas, aš neatsisakau; bet pažindamas, oi, kaip neužtektinas savo kvalifikacijos⁵, aš nelendu, Kaunan nevažiuosiu, iš Vyskupo valdžios nesiveršiu; reikalauju, būtinai reikalauju, kad⁶ mane iš Stakių išsiųstumete, kad vyskupas palieptų patsai, žinodamas, kam

¹ *lenk* = nesu užtektinai rimtas, kad patylėčiau ir nemojuočiau panosėje rankomis

² *lenk* = užsidegėlis

³ *rus* *столоначальник* = skyriaus viršininkas

⁴ *cor* nk

⁵ *cor* v

⁶ *cor* d

liepia, iš reikalo sutikdamas ant tokio, kad geresnio nėra, anot jųsų: visgi aš labiausiai jums patarnausiu, kai socialistai. – I „V. Z.“ aš pasiunčiau ilgą straipsnį „Dvarponiai ir Kunigai“. Rašiau ščyra, o nesivaržiau tyčia, kad vyskupas perskaitęs dar kartą suprastų, kad kompromisų¹ su „dvarponiais“ – „lenkais“ nedarysiu, kol jie nevirs į „demokratus“ – „lietuvių“. Patirkite, ką jis ant to pasakys.

Be to aš nieko neprasidėsiu, kol Vileišis nepakvies. Kaip aš dabar galiu važiuoti, kad jis stabdo? Gal ką kitą sumanė – skaitykite jo raštą, kurį jis vienu laiku parašė su kun. Mironu.

Dar čia pridėtu raštus: 1, Šleivio, sumanančio atskirą trumpą katal.² laikraštį, 2, p. Jono Kriaučiūno, grąžojančio, // [4r] jog „Lietuva“ – kningynas uždės tautišką dienraštį, jai aš neapimsiu „redaguoti“³ „V. Žinių“ ir 3, p. Puidos, kurs sakosi nebetesias vienas pats dirbti ir manęs nesibaido. „V. Z.“ žlugimo aš labai gailėčiuosi; grynai katalik. laikraščio reiktų tik tadą, kadą jau galėtume palaikyti du dienraščiu. Dabar gi reikalingas vien visuotiniškas, tik kad ne antikatalikiškas: į grynai davatkišką 0,9 korespondentų nerašys, o svarbiausius reikalus mūsų visuomenės pridaboja kaip tik ta 0,9; paimkime kad ir valstiečius su mokyklomis⁴ arba būsimuosius atstovus į Dūmą.

Vistik tuojau negalėčiau iškilti, neišsikaldojęs. Menka Kalėda, bet visgi. Negut Vysk.ⁱⁱⁱ tuojau atsiųstų kokį ūkio neturintį bogatyrų, kurs išsigalėtų užmokėti man virš 1000 rub.: 5 arklių, 5 karvių, 14 kiaulių, vežimai, padargai, kuchnia etc. Išlengvo licituodamas, galėčiau išeiti be deficito, bet staigiai, turėčiau deficitą į 400 rs., kurių reikalaučiau nuo jųsų, kaipo „подъемных“⁵ ar subsydjum jednorazowe⁶, // [4v] nes į menką ganyklą išeidamas, norėčiau bent nuo skolų, kurios ant ūkio padarytos, būti liuosas. Staigi likvidacija mano skolų neapmokės. Ir teip išeisiu: pliks gimęs, pliks prabaščiavęs, pliks ant brukio einęs: nieko neliks.

Staigiai darant, galėčiau apie pusę gruodžio išvažiuoti.

¹ cor r

² katal[ikišką]

³ ins sup

⁴ del .

⁵ rus = persikėlimo pašalpa

⁶ lenk = vienkartinė subsidija

Ši raštą išsiunčiu rytoj (Jūsų raštus vos tik šendien tegavau); bet jai Nemunas neužšalo, tai seredoje 22¹/ XI atplauksiu į Kauną[.]²

Bijau nuo Nemuno: o ką, jai man nuplaukus, užšals??

Jūsų Juozas Pastumdėlis.

P. S.

Priedamuosius raštus gausi

sugrąžinti^{iv}.

AUTOGRAFAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 65, l. [1r–4v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant dviejų liniuoto popieriaus dvilapių su vandenženkliais: „ORIGINAL LIGAT MILLS.“ ir ant skrynios pasilipusio grifono figūra; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,2 × 27,4. Kairiajame dvilapių krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; vidurinioji vertikali lenkimo linija dviguba, dabar paliktas netaisyklingas lenkimas; l. [1] viršus atrodo buvęs sulietas, sulamdytas, visų lapų kraštai susidėvėję, purvini, visuose lapuose neryškios nedidelės rusvos dėmės; l. [4v] lenkimo linija apsitrynusi; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/479“ – ne *VUB RS* signatūra; l. [1r], [4v] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

ADRESATAS: nenustatyta, kokie adresatai, be Aleksandro Dambrausko, galimai turimi omenyje kreipiantis daugiskaita; ankstesnėse publikacijose teikiama laiško antraštė „Laiškas katalikiškai lygai“ paliekama ir šame leidime.

PUBLIKUOTA: *Naujoji romuva*, 1933, Nr. 124, p. 465–466; *Neužmiršamas Vaižgantas: Atsiminimai, esė, laišakai*, sud. Alf. Pakėnas, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2009, p. 387–389.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Turimas omenyje Dambrausko 1906–10–19 dienos laiškas: „Užvakar 17 š. m. buvo susirinkęs pas mane musiškių kunigų būrelis ir kun. Mironas iš Vilniaus. Svarstė klausimą apie padarymą iš „Vilniaus Žinių“ katalikiškojo dienraščio. Pakraipa turėsianti but progresyviška. Leidėju su teisėmis redaktoriaus pasilieka p. Vileišis. Kunigai įeina su juo į kompaniją. Nuostoliai ir pelnas nuspręsta dalytis pusiau. Kunigai iš savo pusės stato savo redaktorių, kuriam pons Vileišis mokės algą (ne mažiau 100 rub. į mėnesį). Redaktorius galės pasirinkti sau du sandarbininku. Į redaktorių nutarta kviesti Tamstą, o man pavesta pranešti Tamstai apie tai ir paklausti ar sutinki.“ (Aleksandras Dambrauskas, nelokaluota, 1906–09–12, in: *Athenaeum*, op. cit., p. 29–30).

ⁱⁱ 1924 m. aprašydamas savo darbo *Vilniaus Žiniose* istoriją, Tumas cituoja Juliaus Maciejausko laišką Antanui Bajorinui: „Rašyk tamsta pats kunigui Tumui, kad mes jam pagelbėsime ir turės daugiau, kaip filijoje būdamas. Sudarysime „Kunigų Lygą“;

¹ cor sec 2

² orig om

kuri aukos tam tikslui, o aš ja, siunčiosiu obligacijų, tegul tik Vilniuje gauna cailūną – turiu po 3 rub. kasdienai, o skaitytinėms mišioms po 2 r. Aš kun. Tumui nerašau – Tamsta tuojau pranešk jam apie tai.“ (Kun. J. Tumas-Vaižgantas, „Kaip aš patekau į „Vilniaus žinias“, in: *Krivulė*, 1924, Nr. 4, p. 15).

ⁱⁱⁱ Mečislovas Leonardas Paliulionis.

^{iv} Minimų dokumentų surasti nepavyko.

92. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, [VILNIUS], [1907-04/05]

Mylimasis ir Brangus Kunige

Aleksandra!

Beneteiktumeis sujieškoti mano straipsnio: „Doriška įtekmė perrašymo tikrų pavardžių“ ir „Atminimų“. Turėdamas laiko, gal aš juos perrašyčiau ir atskirai išleisčiau draug su kitais mažais vaizdeliais.

Sugrįžęs Vilniun, sutikau aibes visokių kritikų, dėl kurių draugijos užmezgimas tapo atidėtas ant subatos. Beto, ir Vileišis paskelbė norįs 1 d. birželio atgaivinti [,]Vil. Žinias[“]¹. Bet kad jo tuo tarpu nėra namie, prisėjo laukti, kol tą garsą patikrįs. Oi, sunku bus su dienraščiu, ypač su mobilizavimu kapitalo po 10 rs! Syrinkas irgi apsiima spauzdinti numerį už 41 r. 20 k. Suklostyti suklosto, tik adresų klejavimo ir į krasą siuntinėjimo neprisiima.

Dovanokite, kad negaliu užbaigti „Algimanto“ recenzijos². Tam tikslui reiktų dar sykį skaityti ir notatas daryti. Apskritąsias mintis, kiek išmaniau, išdėščiau

Jūsų Kg Juozas

AUTOGRAFAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišškai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 56, l. [1r], [1v] be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant neryškiai liniuoto popieriaus lapo su vandenženkliau: „DOBRUSH“ ir Rusijos imperijos herbas; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,2 × 27,4. Kairiajame lapo krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; apatinis kraštas su smulkiai įplyšimais; l. [1v] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

¹ *orig om*

² *cor z pro c*

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: pagal turinį: į Vilnių Tumas atvyko 1907-aisiais, o *Vilniaus žinios* nėjo balandį ir gegužę, tad spėjama, kad laiškas galėjo būti rašytas kažkurį iš šių mėnesių.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

93. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, VILNIUS, 1907-11-27

lapkr. m. 27 d. 1907 m.¹

Carissime!²

Norėčiau atsikirsti, tą patį negligencijos užmetimą Tamstai padarydamas. Apie mano ignoravimą „Draugijos“ negali būti kalbos: aš ją augščiaus už visus laikraščius stačiau ir statau. Tik... „Draugiją“ aš perkuos jau nuo pat gegužės m. „Vilniaus Žinioms“ sustojus, Jūs žinojote, kad aš į Vileišio butą nebevaikščioju, bet gyvenu kur kitur. Pas jus būdamas, net priminiau tai, – visdėlto „Draugijos“ negaudavau, nors esu užsimokėjęs 6 rb. Būdamas Kaune rudenį, atmenate, pats pasiėmiau porą numerių, primindamas Jums, kad negaunu; bet ir tada nesiųzdavote. Rašiau laiškėlį – vis be pasekmių. Pradėjo eiti „Viltis“; jos numerius siunčiame „Draugijai“; bet // [1v] „Draugija“ nei aną mėnesį, nei šitą „Vilčiai“ neatsimokėjo, o reiktų man net du egzemplioriu gauti: vieną mano apmokamą, antrą redakcijai. Aną mėnesį gana vėlai nusipirkau iš knygyno. Paskutinio „Dr.“ numerio dar nei matyte nemačiau: neturiu laiko bėgti į miestą. Tai iš ko gi aš minėsiu, noriu žinoti? Nesiunčia Ambraziejus savo „Šviesos“, na, tai su juo nesutinkame už jo šliaužiojimą po vald. kanceliarijas ir „братствас“³: jis „Viltį“ ignoruoja. Maniau, kad ir Jūs ignoruojate. – Na, cit, aš perdaug pasakiau, aš taip nemanau. Visa kaltybė tame, kad perdaug darbo turėdamas, Tamsta užmiršti, ko prašyta. Pasitaisykite, po ši[m]ts⁴ pypkių! Prisiųskite paskutinį numerį,

¹ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

² *lot* = brangiausiasis

³ *rus* = brolijas

⁴ *orig om*

nors vieną. Kitų „NN“¹ man prisieina pirkties po 2–3 egz., nes nėra to mėnesio, kad neprisieitų „Draugijos“ kam pakišti, žinoma, neatiduotiniai. Ir aš nesigailiu: aš norėčiau, kad visi ją pamėgtų arba nors žinotų, kas² rašoma. Nepyk todėl ant manęs! Pasidalykime kaltybę per pusę. – „V. Zin.“ cicikai proteguoja, bet dalininkų visdėlo nėra, gal ir nebus. Negut iš „Zarijos“ kasos suglobs. Netikusi „Viltis“, ale ant gero kelio, [taikos]³ kelio[,] – įnirtėliai–karžygiai. Jūsų Kg. Juozas

„Dr.“ skelbsime, kur ne skelbę.⁵

AUTOGRAFAI: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 66, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto *Vilties* redakcijos ir administracijos blanko su tinkliniu vandenženkliau, kairiajame lapo kampe spausdintas užrašas: „VILTIES“ / REDAKCIJA IR ADMINISTRACIJA / VILNIUS, / DIDŽIOJI GATVĖ, № 23, /m....d. 190...m., / №.....“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,5 × 28. Kairiajame lapo krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; apatinis kraštas smarkiai apspuręs, su įplėšimais; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/578“ – ne VUB RS signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta. NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

94. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, VILNIUS, 1908-05-18

geg m. 18 d. 1908 m.⁶

Brangusis!

„Lietuvių tautiškąjį katekizmą“ gavau ir tuojau perskaičiau. Ačiū! Kas jį duos „Šviesai“! Beto, ir neverta prie „Š“ nagai kyštelėti: tuoj pasinaudotų savo reklamai. „L. T. Kat.“ ketinu netiktai „Viltin“ įdėti

¹ *ins sup*

² *cor a*

³ *orig def*

⁴ *orig def*

⁵ *add in ang ext sup fol [1v] obl*

⁶ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

ir¹ skyrium atmušti. Paprašysiu² tik leisti vieną-antrą dalyką permainyti; tikriaus, prašysiu, kad Tamsta patsai pridėtumei. 1, Atsakymas ant klausimo: dėlkogi sulenkėję liet. taip kimba prie lenk. kalbos? – nepilnas. Lietuviai (ne tik sulenkėję l.) dažnai griebiasi lenkų ir rusų kalbos iš reikalo, kad kitaip negali apsieiti dvaruose ir miestuose, o ne per vieną „kvailybę“. Bešališkai žiūrint, reiktų ir tai įdėti. 2. Užbaigoje negalima sutikti, kad priešas tada tėra pavojingas, kada jis suerzintas rengiasi // [1v] užpulti... Męs neeržįsime etc. Neerzinome ir seniau, o dėlto mus naikino ir naikina. Mums prisieina netikėtai neerzinti, bet ir ginties. Kokia tada butų politika, kuo turime pasikliauti, savimi ar kokia sąjunga? Tam klausimui reiktų dar keletą atsakymų primesti.

Beto, 1) Kaip pasirašysite? Kodėl ne Jakštas? Vistik duokite kokią slapyvardę. Be jos išrodys, kad „Vilties“ Redak. parašė. 2, „Katekizmu“ neverta pavadinti, kad nesityčiotų priešai ir nesipiktintų šalininkai. Per daug bus panašu į endekus: „Katechizm młodego polaka“, „Katechizm narodowy“, „Katechizm sokołów“ etc. Bene teiktumeis kaip kitaip praminti?

Jūsų Kg. Tumas

P. S. Norint knygelę išleisti, kažin, ar nevertėtų daugiau padirbėti, labiau išplėsti?

AUTOGRAFA: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 69, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto *Vilties* redakcijos ir administracijos blanko su tinkliniu vandenženkliais, kairiajame lapo kampe spausdintas užrašas: „VILTIES“ / REDAKCIJA IR ADMINISTRACIJA / VILNIUS, / DIDŽIOJI GATVĖ, № 23, /m....d. 190...m., / N^o.....“; lenkimo į keturias dalis žymės, 21,5 × 28. Kairiajame lapo krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; apatinis kraštas su įplėšimais; l. [1v] didelė juodo rašalo dėmė; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/583“ – ne *VUB RS* signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: savo laiške Dambrauskas atsako į Tumo keliamus klausimus bei komentuoja teksto parašymo aplinkybes: kad tekstas neužbaigtas ir siūlomiems patobulinimams atlikti reikėtų surasti tą padaryti galintį bendradarbį (Aleksandras Dambrauskas, Kaunas, 1908-05-19, in: *Athenaeum*, op. cit., p. 32–33).

¹ orig bis ir

² cor s pro š

95. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-JAKŠTUI,
VILNIUS, 1908-06-14

Gerbiamajam Dalininkui.

Kun. A. Dambrauckui

№ 157.

Kaune.¹

Metinis „Vilties“ draugijos susirinkimas šiemet bus Vilniuje rugpiučio 7 d. (pasibaigus 5, 6 d. Lietuvių Mokslo Draugijos susirinkimui).

Todėl kviečiame Tamstą atvažiuoti Draugijos reikalų vedimo peržiūrėtų: 1, draugijos darbų apyskaitos išklausių, 2, kitiems apyskaitos metams išleidimų sąmatos sutaisyti (Sutarties § 6), 3, kitiems metams revizijos komisijos ir naujų žmonių draugijos reikalams vesti išrinktų arba tų pačių įgaliotų (Sutarties § 8), 4, savo nuomonės apie „Vilties“ pakraipą ir geistinius pagerinimus išreikšti, 5, „Vilties“ platinimo ir naujų dalininkų pritraukimo būdo sumanyti.

Tamstai apsiėmus *vienais metais*² įdėti 100 rb. dalimis (kvitos § 2), prašome užsilikusiąją dalį ? 100 r.³ atsiųsti „Vilties“ administracijon iki tai susirinkimo dienai.

Kas yra dalį pasižadėjęs, bet dar nieko neįdėjęs, teiksis laišku pranešti, kuriuo laiku tai padarys kitais metais; griežtai atsiimant duotasai žodis, reikia užsimokėti už visą laiką, kuriuo „Viltis“ buvo siunčiama veltui à conto laukiamosios dalies.

Nedalininkai, kurie norėtų tapti dalininkais ir dalyvauti susirinkime, turi pranešti „Vilties“ redakcijai bent keliomis dienomis prieš susirinkimo dieną.

Su pagarba

A. Smetona

Kun. J. Tumas⁴

¹ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

² *sign orig*

³ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

⁴ *sign orig*

MAŠINRAŠTIS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 70, l. [1r] laiškas, [1v–2r] be įrašų, [2v] adresavimas; laiškas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta ant blanko, kairiajame lapo kampe spausdintas užrašas: Įsitikėjimo Draugija / „Vilčiai“ leisti. / „SMETONA, TUMAS IR K^o“. / VILNIUJE / DIDŽIOJI G. № 23. / Birželio 14 d. 1908 m.; l. [1r] laiško tekstas, l. [2v] kaip išorinė pusė naudota adresavimui; greičiausiai Tumo ranka juodu rašalu rašytas numeris, kreipinys ir pinigų suma, čia pažymėti kursyvu; lenkimo į keturias pailgas dalis žymės; 22 × 28. L. [2v] spausdintas užrašas: „Печатное¹ / Jo Sveikatai“, toliau pildoma ne Tumo ranka: „Kun. Aleksandrui Dambrauskui / Kaunas / [Tumo ranka:] Ковно. Парад. Пляцъ / д. Фишера“². Rašto antspaudas: „ВИЛЬНА / 16 [0]6 [19]08“, šalia – neįžiūrimo antspaudų pėdsakai; kairiajame krašte violetinis antspaudas: „VILTIES“ / Redakcija / ir Administracija / DIDŽIOJI 23, B. 10 / Vilniuje / № 157“, numeris įrašytas Tumo ranka pieštuku. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės; dvilapio vidus ir kraštai suklijuoti rusvos juostos gabalėliais; šoniniai kraštai, ypač apatinis kraštas, apspurę, su įplyšimais; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/66“ – ne *VUB RS* signatūra; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

96. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, VILNIUS, 1909-01-10

*Sausio m. 10 d. 1909 m.*³

Carrissime!⁴

Ne „paskutinis „Draugijos“ numeris“, bet visi jos numeriai spaudinami begalo blogomis raidėmis. Visų pirmu, tai ne knygų, tik laikraščių raidės. Sulygink „knygų raides“, kuriomis Vileišis spaudina dabartinį „Goniec Wileński“. Palygink jas su „Draugijos“ raidėmis, tai pamatysi, kaip „Draugija“ raibuoja. Beto, ką Banaičio raidės neest[et]iškos⁵, jos dar labai senos, sunaikintos. Paimk kurį bent puslapį ir peržiūrėk skyrium kiekvieną raidę. Rasi daugalį, kurių štrikai nebesusieina, šoneliai iškandžioti, abipus štrikų nereikalingi taškeliai, nešvarumas. Dėl pavyzdžio imkime nors 381 pusę N24, §2: vis tai pamatysime.

¹ *rus* = atspausdinta

² [Парад]ный, *rus* = Kaunas. Rotušės aikštė / Fišerio namas

³ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

⁴ *lot* = brangiausiasis

⁵ *orig om*

Tokiame puikiam žurnale, ant tokio¹ puikaus poperio spauzdinant, negalime kęsti neestetiškos ir nešvarios spaudos. Banaitį priverskite, kad nusipirktų naujų // [lv] raidžių, o šiomis netik „Dr.“, bet nei kitų dalykų nebedrįstų spauzdintis. Skaitant, tiesiog akis reipsta. Vis tai aš persakiau pačiam Banaičiui. Bet kad Tamsta kreipiais į mane, tai tą patį ir Tamstai persakau.

Dar labai blogai sukabiname: išverstus N antraip (beto skaitant neapsieisi), tuoj suplyšta. Benereiktų dviem kabėm susekti?

Paduokite recenziją Giros eilučių. Jis vaikas gabus. Patariau jam ypačiai sekti tautos dainų rašymo būdą. Girai tai vyksta. Išižiūrėk Tamsta į tąsias eilutes. Manome pasakas eiliuoti, ydant mūsų sodiečiai juo lengviau galėtų jas skaityti. Gal kada susilauktume nors kiek tiek pavadžių į „Конек-Горбунук“ⁱ, „сказка² о рыбаке и рыбке“ⁱⁱ etc. Viso labo! P. Jadvyga užsimetė, kad būčiau ant jos vestuvių. Gal ir būsiu, jei šliubas bus vakarą. Tadą 5 val. atvažiavęs, galėčiau naktį sugrįžti.

Kg Tumas

AUTOGRAFAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišškai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 71, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto *Vilties* redakcijos ir administracijos blanko su tinkliniu vandenženkliau, kairiajame lapo kampe spausdintas užrašas: „VILTIES“ / REDAKCIJA IR ADMINISTRACIJA / VILNIUS, / DIDŽIOJI GATVĖ, № 23, /m.....d. 190...m., / №.....“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,5 × 28. Kairiajame lapo krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/605“ – ne *VUB RS* signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Piotro Jeršovo eiliuota pasaka „Arkliukas kupriukas“ (1834).

ⁱⁱ Aleksandro Puškino pasaka „Pasaka apie žveją ir žuvelę“ (1835).

¹ *del fl s*

² *cor c*

97. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI,
VILNIUS, 1909-02-17

Vaserio m. 17 d. 1909 m.¹

Mielasis Kun. Aleks.!

Dalyku primokėjimo už atvirus laiškus, kurių viduje rankraščiai, aš jau senokai pasirūpinau ir „Viltyje“ esu paskelbęs (1907 m.). Pasirodo, kad už 2 kap. tegalima siuntinėti spausdintieji dalykai, kad ir būtų šis-tas prirašyta. Bet gryni rankraščiai skiriama į kategoriją „дѣловыхъ бумагъ“², už kuriuos mokama 7 kap. už 1–12 lotų; kas viršiau 12 lotų – 2 kap. už kiekvieną 4 lot. Jei įrašomas – pridedama 7 kap. Tokias žinias man suteikė valdininkas. Įstatymų neesu patikrinęs. Taigi mažų rankraščių visai neverta siųsti neužlipytu laišku.

Kunigai jau pradėjo rinkties

Jūsų Kg JTumas

AUTOGRAFAI: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 72, l. [1r], [1v] be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant linuoto *Vilties* redakcijos ir administracijos blanko su tinkliniu vandenženkliau, kairiajame lapo kampe spausdintas užrašas: „VILTIES“ / REDAKCIJA IR ADMINISTRACIJA / VILNIUS, / DIDŽIOJI GATVĖ, № 23, /m....d. 190...m., / №.....“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,5 × 28. Kairiajame lapo krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės; visame lape lamdomosi žymės, viršutinis kraštas su įplyšimais; l. [1v] lenkimo linijos nusidėvėjusios, purvinų pirštų žymės; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/67“ – ne VUB RS signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas baltu popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ Kursyvu paryškinta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

² rus = dalykinių dokumentų

**98. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI,
VILNIUS, 1909-06-05/18**

VI m. 5/18 d. 1909 m¹

Kunige Aleksandra!

Gavote Vilties pakvietimą į vistuotinąjį susirinkimą VII / 9: Padėkite mums jį legalizuoti. Pranešdami policmeisteriui apie „[Š]v. Kaz.“ dr.² susirinkimą, įrašykite, jog jis tęsis 8 ir 9 d. Viltininkų reikalus galėsime prie jūsų dienos tvarkos priipliekti³ kaip „narių sumanymą“. Ir tai nebus – melaginga. Reiks tik Kazimierininkams ir antrą dieną papirmininkauti⁴! Zalus taiso referatą apie inteligentus, kurį paskaitys viltininkams[.]⁵

Pagelbėkite, kad neturėtume kokių nemalonumų iš administracijos Šendien⁶ važiuoju į Šiaulius, sugrįžtu ir 12/VI į ilgesn[ę]⁷ agitacijos kelionę

Jūsų Kg JTumas

AUTOGRAVAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišškai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 73, l. [1r], [1v] be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto *Vilties* redakcijos ir administracijos blanko su tinkliniu vandenženkliais, kairiajame lapo kampe spausdintas užrašas: „VILTIES“ / REDAKCIJA IR ADMINISTRACIJA / VILNIUS, / DI-DŽIOJI GATVĖ, № 23, /m....d. 190...m., / N^a.....“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,5 × 28. Kairiajame lapo krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; apatinis kraštas su įplyšimais; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/606“ ir „131“ – ne *VUB RS* signatūros; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

² orig S, Šv[ento] Kaz[imiero] dr[augijos]

³ cor fl i

⁴ cor m

⁵ orig om

⁶ cor pri e pro ia

⁷ orig i

**99. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI,
VILNIUS, 1909-08-26**

1909 m. rugpj. m. 26 d.¹

Brangusis!

Liūdna, ką ir besakyti! Aršiausia, kad reaguoti negalima, nes tai administratiiviškai valdžios darbai. Apelecijos nėra kitos, kaip tik į tą patį, kurs bausmę uždeda. J. Vileišis – niekai ir kaipo advokatas² ir kaipo kovotojas su reakcija. Jis patsai šiomis dienomis užmokėjo už menkus niekus – 100 rs. Atsiprašant, patarta kreipties į Kauno gub., kauniškiai atgal siunčia į Vilnių. Ta pati tvarka ir Rusijos provincijose. Nesenai skaičiau jeremijadas „Уральскаго Утра“³ⁱ ar kaip ten vadinasi. Ji moka ir moka be galo ir niekaip nesustabdo gubernatoriaus apetito. Straipsnis gal kiek padėtų ir tai – tolimesnei ateitei. Ar šiaip, ar taip Tamstos sumanytasai nubaustųjų redaktorių pašnekesys būtų geras. Taigi Tam – // [1v] sudaryk, sutvarkyk visa, už ką jau nubausta „Viebybė“ ir „Draugija“, ar to paties paprašysiu iš Vilniškių liet. laikraščių. Gal ir su lenkais pasikalbėsiu. Paskui galėsite susirinkti. O dabar... плати и молчи⁴. Nieko išmintingo patarti nemokama. Jei reakcija taip eis ir toliau, tai ir visiškai uždarys mūsų laikraščius.ⁱⁱ

Jūsų KgJ Tum

AUTOGRAVAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 74, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto *Vilties* redakcijos ir administracijos blanko su tinkliniu vandenženkliau, kairiajame lapo kampe spausdintas užrašas: „VILTIES“ / REDAKCIJA IR ADMINISTARCIJA / VILNIUS, / TILTO GATVĖ, № 1, / 19....m.....m.....d. / №.....“; lenkimo į keturias dalis žymės: 21,4 × 28,2. Kairiajame lapo krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; apatinis kraštas įplyšęs per lenkimo liniją; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/503“ – ne *VUB RS* signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas rudo popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Tokio leidinio aptikti nepavyko.

¹ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

² *ins o*

³ *rus* = Rytas Urale

⁴ *rus* = mokėk ir tylėk

- ⁱⁱ Laiške atsakoma į Dambrausko pasakojimą apie gautą 300 rublių baudą: „Jei turėtumei koki patarimą – pranešk. Ar neverta būtų visiems nubaustiems susivažiuoti ir surašyt visas bausmes, kokių prityrė lietuvių spauda. Toks straipsnis gal padarytų šioki tokį įspūdį, jei ne pas mus, tai gal kitur. [...] Kasžin kad nuvažiavus pas Vileiši – gal jis kaip juristas ši tą išgalvotų. Ką Tamsta manai apie tai? Reiktų ką nors daryti, bet ką nežinau.“ (Aleksandras Dambrauskas, nelokalizuoja, 1909-08-25, in: *Athenaeum*, op. cit., p. 35).

100. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, VILNIUS, 1909-10-24

1909 m. 24ⁱ / X²

G. K.!

Straipsniuką padėsime feljetonan, nors tai feljetonėlis. Bus žymiau. Tik, susimildami, svetimų žodžių kuo mažiausia vartokite. Paradokasai, harmonija, kakofonija, absoliutiškas etc. labai apsunkina skaitymą, nors jis būtų gyviausias.

„Mūsų“ pakeičiau³ – „Kauno b. g. priešingumai“ⁱ. Jei netiktumete, tuoj atsakykite, nes dalykėlis eis utarninke. Šiandien, Subata, numeris jau gatavas.

AUTOGRAFA: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laiškai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 76, l. [1r–1v]; atvirlaiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] spausdintas užrašas: „ОТКРЫТОЕ ПИСЬМО. – / ATVIRAS LAIŠKAS“; l. [1v] kairiajame kampe viršuje spausdintas užrašas: „VILTIS“ / REDAKCIJA IR ADMINI- / STRACIJA / VILNIUS, TILTO G. № 1 / 1909...m.....“ ir tekstas: 14,2 × 9,4; rašyta juodu rašalu, be parašo. Adresuota l. [1r]: „Jo Sveikatai / Kun. Dambrauskui / Парад. Плацъ, д. Фишера. / Ковно“⁴. Antspaudai: du išsiuntimo antspaudai ant atvirkščiai priklijuoto pašto ženkle už 3 kapeikas: „ВИЛЬНА, 24 10 [19]09“; gavimo: „K[OB]НА, 25 10 [19]09“; l. [1v] skliausteliuose po tekstu kita ranka juodu rašalu: „(Tumas).“; atvirlaiškio viršuje dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; į bylą atvirlaiškis įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ cor 4

² Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

³ cor č

⁴ [Парад]ный, *rus* = Rotušės aikštė, Fišerio namas / Kaunas.

- ⁱ Žmogutis, „Kauno bažnytinio gyvenimo prieštaravimai“, in: *Viltis*, Nr. 126, 1909–10–30, p. 2–3. Publiktuotą tekstą siunčia Aleksandras Dambrauskas, taip komentodamas jo autorystę: „Jeigu kas klaustų, iš kur jį gavote, galite nurodyti tarnaujantį mūsų redakcijoj eks-kleiriką Stulginskį. / Tuo straipsniu mes norime keletą zuikių nušauti, o ypač paliuosuoti klierikus nuo sakymo pamokslų katedroje.“ (Aleksandras Dambrauskas, Kaunas, 1909–10–21, in: *Athenaeum*, *op. cit.*, p. 35–36).

101. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, VILNIUS, 1909–11–20

1909 m. lapkr m. 20 d.¹

Mielasis!

1, Teikkitės „Vilties“ apskelbimą įdėti į savo laikraščius „Draugiją“, „Vienybę“, „Garnį“ ir „Lietuvaite“ po triskart. Šių pastarųjų apskelbimą jau du kart padėjau, neprašomas. Kitų atsiųskite tekstus tuojau, nes vėliau bus per daug tos rūšies apskelbimų.

2, Sumanėme sudaryti Vilniaus Seminarijos knygyne lietuvių literatūros skyriųⁱ. Vilniečiai išleidėjai dovanuoja po du egz. Kun. Maliukevičius maldauja ir „[Š]v. Kazim. Dr.“², kad dovanotų jei ne po du, tai bent po vieną visų savo išleidimų. Atsiųsti galima į „Viltį“³

3, „Garniui“ padirbau du nejuokingu juoku. Jei tiks, įsidėkite.

Jūsų KgJTum

†Ar Nijagara ant š. Lauryno upės? Gerai nebepamenu.⁴

AUTOGRAFAI: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 77, l. [1r], [1v] be įrašų; laiškai.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto plono, traškaus *Vilties* redakcijos ir administracijos blanko su vandenženkliai: dvi sukryžiuotos vėliavos, virš jų – karūna, vėliavose neįskaitomi ženklai; kairiajame lapo kampe spausdintas užrašas: „VILTIS“ / Redakcija ir Administracija / VILNIUS, / Odininkų g-vė № 5, / 19...m.....m.....d., / №.....“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,9 × 28,6.

¹ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

² *orig* S, Šv[ento] Kazim[iero] Dr[augijos]

³ *orig om*

⁴ *ins in sin mg in fol* [1r] *vert*

Kairiajame lapo krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; apatinis kraštas apspuręs, visi kraštai parudavę, kairiajame apatiniame kampe popierius įgavęs rudą spalvą dėl jame per laiką tiksliai atsispaudusio prieš jį byloje įklijuoto rudos spalvos atvirlaiškio; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/558“ – ne VUB RS signatūra; l. [1v] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas baltu popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

-
- ⁱ Greičiausiai kalbama apie Vilniaus kunigų seminarijos Biblioteką.

102. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, VILNIUS, 1910-06-28

G. T. Gale telegramos būtinai indėkite: „Vis delto geidžiamo Lenkų tautai laimės ir kloties“ ar kitaip kaip. To reikalauja Smetona, taip įrašo ir „L. Uk.“ su „L. Zin.“¹ Šiandien žinosiu, ar atsakė ministeris. Jei nebus atsakęs, tai viskas vėjais nueis.

28/ VI/ 10²

KgJTumas

AUTOGRAFAS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 78, l. [1r–1v]; atvirlaiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] spausdintas užrašas: „ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА“, kairiajame viršutiniame kampe carinės Rusijos imperijos herbas, l. [1v] tekstas; 14,1 × 9,2; rašyta violetiniu rašalu. Adresuota [l. 1r]: „Jo Sveikatai / Kunigui Dambrauskui / Ковно / Парадный Пляцъ / д. Фишера“³. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant spausdinto pašto ženklo už 3 kapeikas: „ВИЛЬНА, 28 [0]6 [19]10“, žemiau antspaudas pakartotas; gavimo: „КОВНА, 29 [0]6 [19]10“. Visame atvirlaiškyje ryškios purvinų pirštų žymės.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ „L[ietuvos] Ūk[ininkas]“ su „L[ietuvos] Žin[iomis]“

² cor 8 pro 7

³ rus = Kaunas / Rotušės aikštė / Fišerio namas

103. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI,
VILNIUS, 1910-08-01

1910 rugp. 1 d.¹

Brangusis Kunige
Aleksandrai!

„Elukubracijas“, kaip „Goniec“ rašo, apie Kriokuvą pabaigiau. Turėčiau dar kai-ką pasakyti, bet tiek to: ir taip jau endekus prikiršinau. Dabar pradėsiu apie rusinus. Turiu nemaža medžiagos susižymėjęs, bet noriu tą dalyką parašyti ištisą, nes tai svarbiau, ir tik paskui duoti spausdinti. Jums skyrium nieko nerašiau šiuo išskaitymu: 1, menkniekių nesinorėjo pliaukšti – tai kiti laikraščiai gana privėlė, 2, vienoje vietoje lengviau susisekti rašymą tiems, kuriems tai ypačiai rūpi. Gal man dovanosite tą dalyką, nors aš ir dėjaus kelių laikraščių korespondentu, dovanosite ir neatsisakysite „Viltin“ atsiųsti pažadėtųjų 75 rb. Kelionė su visais galais man atsiėjo brangiai – 142 rb. Prisirengimo ir grynai savo dalykų neskaitau. // [1v]

Interview darant, reikėjo viena kita korona išmesti – ir pavalgai. – Ką manai, ar gerai padariau tokiuo tonu rašydamas, ar ne. Per daug bukau inpyko ir dabar šmeižia[.]² Ziūrėk padarys dar „rządowiku“³ už tai, kad „Wil. Wiestnik“⁴ pritarė. Dar labiau pyks už rusinus. Skirmantaitė jau sušaukė visas dangaus galybes, kad „nusikratyčiau hajdamų dulkes“. Bet noro neturiu nusikratyti. Malonėčiau iš Tamstos patirti, ar sukomprotitavau lietuvius, ar ne. Herbaczewskis net provokatorium mane padarė. Tai visiškai iškvailėjusio žmogaus esama. Už mėnesio susitiksiva, tai viską apsakysiu. Gerai būtų ir susirinkimas tada padarius.

Tas Vilūnas tai vėl mišiu ginas. Skaityk jo feljetoną „Rygos garse“ N57[.]⁵ Net „Liet. Zinios“ to jo chef'd'oeuv[r]e'o⁶ nepriėmė. Uždrožki-

¹ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

² orig ,

³ *lenk rządowiec* (= valdančiosios politinės srovės šalininkas) ir *rus* priesagos -ik vedinys, žodžiu įvardijamas valdžią remiantis asmuo.

⁴ Wil[enskij]

⁵ orig om

⁶ orig om, pranc = šedevras

te¹ „R. Garsui“, tik Vilūno neminėkite, nes aš tai iš šalies teesu girdėjęs: gal ir ne jis. Išnykęs žmogus. Bijau, kad blogai nepabaigtų.

Viso ko geriausio

Kg JTumas

AUTOGRAFAI: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 79, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta violetiniu rašalu ant *Vilties* redakcijos ir administracijos blanko su vandenženkliais: „Original / Kangas Linen Post“, užrašas išdėstytas abipus neįžiūravimo ženklo; kairiajame lapo kampe spausdintas užrašas: „VILTIS“ / Redakcija ir Administracija / Vilniuje, Odininkų g-vė № 5. / 191.....d.“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,8 × 28. Kairiajame lapo krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; iš apačios ir dešiniojo krašto per lenkimo liniją popierius įplyšęs; l. [1v] lenkimo linijos apsitrynusios; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: savo atsakyme Dambrauskas teigiamai vertina Tumo publikacijas apie keilionę į Krokuvą: „Gal but būtų geriau neerzinus lenkų pašiepimais, bet ir taip man matos doresniems lenkams Tamstos straipsnis atneš bent kiek naudos“ – bei pridėda, kad rusinų pažinimas yra reikalingas: „lauksime Tamstos pažadėto straipsnio apie tai su nekantrumu“ (Aleksandras Dambrauskas, Kaunas, 1910-08-03, in: *Athenaeum*, op. cit., p. 36).

¹ Turėtų būti kalbama apie slapyvardžiu Davatkų Botagas pasirašytą feljetoną „Davatkos susipešė“, kuriame siekiama pašiepti diskusijas katalikiškoje spaudoje: „[...] susipešė taip sakyti, pačios šventosios – kauniškos kazimierietės su seiniškėmis šaltinietėmis, spindulietėmis ir vadovietėmis“ (*Rygos garsas*, 1910-07-31, Nr. 57, p. 3).

104. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, ČIKAGA, 1911-07-14/27

14/27 / VII/ 11.²

Esame sveiki. Darbuojamės labai daug. Surinkome kokį 1000 dollarų. Priima mus gražiai, tik pilti nelabai pila. Išeiviai – tamsūs – inteligentai – biedni. Chicago – bjaurybė neregėt[a]. Sveikiname visus. Kg. J. T. ir Olš.

¹ *a del R*

² *cor 2*

AUTOGRAFIKAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laiškas kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 80, l. [1r–1v]; atvirukas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] Čikagos vaizdai bei lietuviški ir angliški užrašai: „Paminklas iš Chicagos. / Koplyčia – Chapel. / Viešruimis – Parlor. / Sisters of St. Casimir at Chicago, Ill.“; l. [1v] centre užrašas: „Post Card“, tekstas ir adresas: 13,8 × 8,6; rašyta mėlynu rašalu. Adresuota l. [1v]: „Russie-Lithuanie¹, / J. Sv. Kun. Dambrauskui / Ковно / Парадный Пляцъ / д. Фишера“². Anstraudai: išsiuntimo antspaudas ant amerikietiško pašto ženklų už 2 centus: „PULL[MAN] STAT[ION], CHI[CA]GO, ILL. / Jul 27 / 1911“; gavimo antspaudas fragmentas: „[ВЛ]л[б]НА, 31 [07]“: Atviruko kampai smarkiai apsilankstę, dešinysis viršutinis beveik atplyšęs. NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

105. [ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI?], LAIŽUVA, 1912-01-12

Laižuvoje, 12/ I/ 12 m.

Gerbiamieji „Redaktorių
Translokatoriai“!

Sugrižęs iš Paskaitos Radviliškyje, radau draugo Kun. Juozapo pranešimą, jogei mane keliate Rygon, o Kg. Bikiną Vilniun ir patariate man sutikti. Su Kun. Bikinu žinokitės, bet aš jau nebevieną sykį sakiau ir dar sykį pasisakau, kad kai-kurį laiką seksiu pėdomis Kun. Turausko alias³ Šv. Pranciškaus: apsimesiu mebeliu. 19 metai darau, ką tik kas buvo prasimanęs man įsakyti ar iš manęs reikalaukti. Besaiko pražilau, į skolas vis gilyn brendu, savo brolių vaikus apleidžiau, nemokinu, sveikata štai tik liežuviu laikosi. Jums lengva kiloti. Bet kad būtumete pamėginę apsigyventi tokioje vietoje, kaip Laižuva, be jokios pašalpos išmestam iš miesto, tai žinotumete, jog nebetaip pigu šokti ir vėl pa-keisti⁴, // [1v] anot lenkų, „lemiesz piórem“⁵. Basta! Nebetesių! Pinigų trūkumai tiesiog омерзѣли...⁶ Pagyvėsiu ubagiškai sodžiūje ir ką galėsiu, darysiu, būdamas klebonu. Niekio daugiau.

¹ *pranc* = Rusija-Lietuva

² *rus* = Kaunas / Rotušės aikštė / Fišerio namas

³ *lot* = kitaip

⁴ *cor p*

⁵ *lenk lemiesz piórem* = noragą į plunksną

⁶ *rus* = įsišlykštėjo

Taigi jūsų projektas neįvykinamas. Galvokime apie kitą. Ar Kun. Juozas Dob.ⁱ tikrai atsisako? Augustaitisⁱⁱ esąs bent kiek wiercipiėta¹. Teiravaus ir apie jo talentus gavau gana menkas žinias. Ieškokime dar kaiko. Mėgysiu Suvalkijoje, tik kažin ar išvažiuosiu, nes štai lovoje vargstu su savo bronchičiu. Esu visai be balso. Dievas žino, ar bepakalbėsiu Vabalninke ir kitur. Griaužiuosi, bet guliu.

Jūsų KgJTumas

AUTOGRAFA: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 81, l. [1r–1v], [2r–2v] be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant stačiakampiais langeliais languoto popieriaus dvilapio su vandenženkliau, l. [2]; inkaras ir neperskaitomi keturi ženklai, primenantys skaičius; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,8 × 28. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/68“ – ne VUB RS signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

ADRESATAS: nenustatyta, ar laiškas rašytas keliems adresatams, ar tik Aleksandrui Dambrauskui, drauge reaguojant ir į minimą Juozapo Bikino laišką, kurio surasti nepavyko.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Spėjama, kad kalbama apie Juozą Dobužinskį.

ⁱⁱ Spėjama, kad kalbama apie Praną Augustaitį.

106. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, LAIŽUVA, 1912-05-07

Laižuvoje, 7/ V/ 12.

Mielasis Kun. Aleksandre!

Ačiū sveikas paraginęs induoti Šv. Kazimiero Draugijai seniai pažadėtąjį rankraštį: „Ten gėra, kur mūsų nėra, arba neapleiskime Tėvynės! (Pasakojimai, kaip mūsų išeiviams sekasi Amerikoje)“. Tą rankraštį, už kurį esu iš Draugijos gavęs 300 rb., esu pažadėjęs sutaisyti iki pirmųjų dienų gegužės mėnesies. Bet nebūčiau „истинный литовецъ“², nors į

¹ lenk = nenuorama, nepasėda

² rus = tikras lietuvis

tą¹ jungą neprideru, kad apsiėmimus² laiku pildyčiau. Ir neraginas! Šitai į pažadėtąjį laiką tesutaisiau vos tai, kas jau buvo skelbta „Viltyje“: I Ko važiom³ į Ameriką? II. Kelionė. (Čia dar bus aprašymas kelionės į Chicago). Ir trečioji dalis, corpus⁴, bus jau pačios paskaitos. Šių trijų skyrių antgalvius vienodai didesnėmis išspauzdin- // [1v] kite. Kitus gi antgalvius: Stigimas „Saulei“ namų, Mefistofelio viešpatija, Noras patikrinti žinias apie Ameriką, Pirmieji išeivių vargai, Per Prūsijų Bremen etc. vėl vienodai; bet kiek mažesnėmis raidėmis. Tai žinomi dalykai. Antgalvį ir titelblatą, kaip jums išpuola.

Pradėkite šią pirmąją gabaną rinkti. Iš jos bus jau keletas lakštų. Pirmąją korektūrą, žinoma, padarysite spaustuvėje; bet paskutinei⁵ korektūrai⁶, gatavai sulauzytų ir⁷ su paginacija du egzemplioriu prašome man siųsti. Tai mano reikalavimas. Jūs rinkkite, aš toliau rašysiu ir korektūrą vesiu. (Šios neužvilksiu ilgiau, kaip vieną dieną).

Kad ne pyktumei ant manęs už šioki-toki užvilį, norėčiau Tamstą nulenkti, bent kiek atilsindamas gražioje savo pakalnėse. Zinai, aš nejuokuoju. Mesk šalin savo darbą ir tuojau šią ar kitą savaitę dumk į mane perleistų // [2r] sodo žydėjimo. Uf meine munes⁸ pasiusti galima – tokia gražybė pavasario. Vikaro nebebus. Jo du kambarėliu atiduosiu Tamstai. Ramu, tylu, tik poezijas rašyk. Galėsi betgi daryti⁹, ką norėsi. Saulė švies į pat dantis ir sodas kvėpės į pat nosį. Vasarą galėsi kur kitur pavažiuoti, ale pavasario nors porą savaitių pamatyk ir tai pas mane, nes niekur¹⁰ pasaulyje taip nėra gražu, kaip pas mane. (Gal dar pas Vidugirius). To reikia ir Tamstos kūnui ir dvasiai ir net fantazijai. O man būtų tikra laimė ir džiaugsmas. Primygtinai kviečiu ir raginu. Juk darbo neapleisi, tik priežiūra bus kitų dalykas¹¹.

¹ cor t

² cor pri m

³ cor m

⁴ lot = kūnas

⁵ cor fl pro ès

⁶ cor fl pro os

⁷ cor i pro i

⁸ jid oyf mayn emunes = mano įsitikinimu

⁹ cor t

¹⁰ cor n

¹¹ cor d vid pro r

Jei manytumei, kad Tamstai bus geriau ir linksmiau, tai bent ke-
lioms dienoms aš pasikviesčiau ir kan. Prapuolenį. Ag ir jam // [2v]
sodžius turi būti mielas. Kaip įsakysi, taip padarysiu. Sakaus niekas
Tamstai nekliudys.

Važiuk tad, važiuk,

važiuk, vaziuk

nieko nelaukdamas. Gamtos stebūklai taip pat nedažnai esti.

Lauksiu išsižiojęs.

Važiuoti reikia per Mažeikius–Muravjovą: biletas į Ringius (Ringen),
o išlipti Laižuvoje – nepražiopsoti: iš Mažeikių 25 minutės važiavimo.
Mažeikiuose persėsti į rygiškį traukinį. Iš Kauno geriausia išvažiuoti
6 val. ryto. Tai 3 val. 10 m. jau Laižuvoje. Плевое дѣло¹.

Nebegalvok ir tuoj bruk man atvirutę, kada sutikti. Gal į pat Ma-
žeikius papbėgėsiu.

Nesišalink manęs: aš Tamstą netikėtai tebegebiu, bet dar tebemyliu
ir sveikatos tebetrokštu.

KgJuozas

AUTOGRAFAS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambraus-
kui“, f. 1, b. E118, Nr. 82, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant stačiakampiais langeliais languoto
popieriaus dvilapio su vandenženkliais, l. [2]; inkaras ir neperskaitomi keturi ženklai,
primenantys skaičius; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,8 × 28. Kairiajame dvilapio
krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; apa-
tinis kraštas apspuręs, su smulkiais įplyšimais; l. [2v] lenkimo linijos apsitrynusios,
apačia nučiupinėta; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/70“ – ne VUB RS signatūra; į
bylą laiškas įklijuotas pilkšvo popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: Dambrauskas savo laiške patvirtina gavęs rankraštį, teikia rekomen-
daciją dėl korektūros: „Jei pats vesi korektūrą, tai žinokis ir su rašyba ir su ilguoju
u, kuri net ir *Laisvoji Mintis* nuo naujų šių metų yra jau išmetusi“; teiraujasi dėl
leidinio formato ir siūlo, koks būtų parankesnis, atsiliepia į kvietimą: „Už taip karštą
pakvietimą nuoširdžiai ačiū. Nori žmogus bandyt. Bet jautrumas pas mane aptilo,
vargiai bau išsirengsiu į taip tolimą kelionę. Medžiai žydi ir pas mus, bet kažkodėl
vis mažesni tedaro į mane įspūdį. Žmogus džiaugiesi šiaip taip bekrutęs. Čia apie
poeziją – nėra ką nei svajoti.“ (Aleksandras Dambrauskas, 1912-05-08, in: *Athena-
eum*, op. cit., p. 36).

¹ rus = menkniekis

**107. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI,
[LAIŽUVA], 1912-05-10**

10/ V/ 12.¹

Prie spaudzinio formato neturiu jokių pretensijų. Lygiai ir ū man nėra taip brangi, kaip senatikiams „И“ (Исусъ)². Jei norite, tai ir kituose dalykuose galiu jūsiškai. Nors tegu sau esti, kaip originale: priprasta. Ū išmesiu. – Aš žinau, kad ir pas jus medžiai žydi. Ale pas mus – sodžius³. Yra kiek tiek skirtumo. Kelionėlės, kaip ir taip ilgos, kaip ligi Laižuvos galandą jausmus. Atbukimo reikia vengti. Kaip sau norite.

Kun. Tumas.

AUTOGRAFAUS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 83, l. [1r–1v]; atviršlaiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] spausdintas užrašas: „ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА“, kairiajame viršutiniame kampe carinės Rusijos imperijos herbas, l. [1v] tekstas: 14 × 9, rašyta juodu rašalu. Adresuota l. [1v]: „Jo Mylistai / Kunigui Aleksandrui / Dambrauskui / Парадный Пляцъ. д. Фишера / Ковно“⁴. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant spausdinto pašto ženkle už 3 kapeikas sunkiai įskaitomas: „[ЛАЙЖЕВ]О КОБ., 10 [0]5 [19]12“, žemiau antspaudas pakartotas; gavimo: „КОБНА“, data neįskaitoma; l. [1v] viršuje juodu rašalu: „13/73“ – ne *VUB RS* signatūra; į bylą atviršlaiškis įklijuotas pilkšvo popieriaus juosta.

LOKALIZAVIMAS: pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

**108. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI,
LAIŽUVA, 1912-05-18**

Laižuvoje, 18/ V/ 12.

Mielasis Kunige Aleksandrai!

Nepyk, susimildamas, kad aš tokiais niekais užsiimu! Štai radęs mylimosiose mano „Русское Слово“ patvirtinimą andai į Tamstą ra-

¹ cor 10

² rus = Jėzus

³ cor so

⁴ rus = Rotušės aikštė. Fišerio namas / Kaunas

šytųjų žodžius apie gamtą, aš juos, tuos patvirtinimo žodžius, iškirpau ir čia prilipdau.¹

Nepabadyti jai Tamstai į akis, bet dar sykį užakcentuoti, kad kiekvieno darbininko, kurio „духовная жизнь наливается зимой“, turi pritvinkti „лѣтомъ физическая“¹.

Tai tiesai prirodyti, rodos, nėra reikalinga citatų.

Aš atmenu pernykščią ar užpernykščią Tamstos kampaniją prieš visokias „vakacijas“, užsienius, kurortus ir kitokius pragumus // [1v] atsilsėti... ištisus metus nieko neveikus. Šventa teisybė. Gerai, kad ir sudrožei. Bet ta pati teisybė reikia ir antru galu atsukti – sudrožti ir tiems, kurie atkakliai nenori paliuosuoti savęs nei porai-ketvertui sa-vaičių, ištisus metus sunkiai galva ir nervais dirbė². Į šią rūšį teikkis prisiskaityti ir pats save ir nepykti ant manęs, kad aš imu tą pačią Tamstos tiesą – Tamstą patį pliekti. Ar pyksi, ar ne – man vis viena.

Nėrvus ir proto pajėgas žmonės turi nekanapinius. Jei Šv. Pranciškus pavelijo sau³ lesinti kalakutus rekreacijos delei, ydant nenutrūktų nervai, kaip lanko viela⁴, kuri nuolat intempta; tai jau neprivalai savo darbo uolume jo perviršyti. Ag pats tyčiojies iš Princės Turausko.

Klausyk, kun. Al.! Aš darsykį netiktai savo vardu, bet tos visuo- // [2r] menės, kuriai atsidėjęs visą amžių dirbi, kurią trokšti pagerinti ir bet gi ją faktiškai niekini, – jos ingaliotas dar sykį klabenu jos⁵ žodžiais: „Ta visuomenė nori ilgiaus džiaugties „vaisingu Tamstos“⁶ darbštumu ir tvėrimo pajėga; ji nenori turėti susilpnėjusio, beviečio, iširėlio Jakšto, bet vis tokį, kaip iki šiol buvo; ji bijo, kad tai neįvyktų; ji egoistiška; ji daboja savo dvasios naudos“ ir šaukia mano lūpomis, – neturi teisės nusižudyti!

Visi pripažįsta, kad pas mane ir gražu, ir ramu ir aš neesąs nuobodžius. Bet jei pas mane netinka, išsirink kur-kitur: visur durįs ir glėbys atviri. Mes oblengorkų savo rašytojams nenupirksime; bet vasarnamius jiems duoti tikrai ištėsėsime.

¹ rus = dvasinis gyvenimas bręsta žiemą; vasarą fizinis.

² cor fl s

³ cor vid pro šauti

⁴ cor l

⁵ p j del u

⁶ dist, cor T

Nuspręsta: jei nepaklausysi – nuvažiuoti ir areštuoti su visais čemodanais. Страшиться!¹ Ir prisiduok: prieteliai rūpinasi, o ne svetimi. – // [2v]

Dabar dar kitas dalykas.

Andai buvo pas mane kun. Domarkas ir jūsų vardu klausė, ar aš kandidatuoju į Dūmą. Atsakau – ne. Aš pats už save neagituosiu, nes 1, svietiški² geriau atstovauti, 2, 3650 rb.³ Peterburge, atėmus algą sekretoriui, yra mažiau, kaip⁴ 1600 Laižuvoje (ūkį intaisęs ir visus 2000 turėsiu), 3, sugebėjimo pakankamai neturiu ir nejaučiu, 4, atsakymo prieš visuomenę bijau, 5, tokių šauksmų ir pažeminimų, kaip ant Bultos, neiškęščiau ir 6, sveikatos užtenka Laižuvoje, bet neužtektų Peterburge. Bet, kaip ir visados, jei manęs negalėtų kuo kitu užkišti, tai iš paklusnybės, kaip malum minus⁵ neatsisakyčiau tik paskutinėje valandoje. Neįsimušdamas, tik – renkamas. Į Kauną per pavietą reiktų mane pravesti: Kaune būčiau naudingas kovoje su bajorais. Bajorų renkamas, kaip svajoja kun. Jarulaitis, nenoriu būti. Veidmainiuos ir už tą visdelto reiks daug žadėti. Neverta ir bjauru.

Tamstos tarnas KgJuozas

AUTOGRAFIKAS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 84, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant stačiakampiais langeliais languoto popieriaus dvilapio su vandenženkliais, l. [2]: inkaras ir neperskaitomi keturi ženklai, primenantys skaičius; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,8 × 28. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; apatinis kraštas apspuręs, per lenkimo linijas popierius įplyšęs; l. [1r] kairiajame krašte priklijuota laikraščio iškarpa; l. [2r] viršuje centre pieštuku sunumeruota: „II“; l. [2v] lenkimo linijos apsitrynusios; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/71“ – ne VUB RS signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: „Ačiu už tiek užuojautos. Gėrėtis gamta labai gera, bet ne kunigui. Išeik anksčiau į pievą, grįši sušlapęs. Ilgi skvernai gadina įspudį. Kunigas ponas – tegali gamta gėrėtis iš langų vagono arba iš kambario lango. Dar saviškis, tiek to, o svečias – buk „korekt“ pasirėdęs – suvaržytas. Tai daugiau vargina, negu atilsio

¹ rus = baiminkitės

² sign rub graph vid al m

³ sign rub graph vid al m

⁴ orig.

⁵ lot = mažesnė blogybė

suteikia. Galop jei jau taip nori, pabandysiu. Ačiu dar kartą už užuojautos žodžius.“ (Aleksandras Dambrasukas, 1912–05–19, in: *Athenaeum*, op. cit., p. 37).

- ⁱ Kairiajame lapo krašte iškart po kreipinių Tumas įklįjavo iškarpa iš minimo laikraščio su toliau teikiamu tekstu ir Tumo pabrauktomis vietomis, į kurias siekiama atkreipti Dambrasuko dėmesį: „Переломъ, котораго ждала природа отъ зимы къ лѣту, отъ стужи къ теплу, – совершился. Жарко грѣть солнышко, спѣшно какъ запоздавшая невѣста къ вѣнцу, одѣвается пышной зеленью растительность какъ теплое молоко къ женской груди приливають къ груди кормилицы-земли живые соки, рука великаго мастера рисуеъ на дышащемъ всѣми порами земномъ фонѣ пестрый узоръ травъ, злаковъ, цвѣтовъ, въ восторгѣ рождаются мириады новыхъ существованій, шелестомъ, жужжаніемъ, пѣніемъ и криками славя Творца, – не старѣющая, не обманывающая, не лѣнящаяся природа, какъ честный труженикъ, задержанный болѣзнию, спешить наверстать то, что упущено. Кому близко ея языкъ, чье сердце способно наливаться и зеленѣть, какъ деревья, пѣть, какъ птицы, трепетать какъ мотыльки, – тѣ встрѣчаютъ весну и лѣто съ глубокимъ, благоговѣйнымъ умиленіемъ. // Зимой наливается наша духовная жизнь, лѣтомъ – физическая. Зима кормить лѣто народнымъ гениемъ, лѣто кормить зиму“ (*rus* = Gamtos lauktas posūkis iš žiemos į vasarą, nuo žvarbos prie šilumos – įvyko. Kairiajai šildo saulutė, skubiai, tarsi į savo vestuves vėluojanti nuotaka, sodria žaluma rėdosi augmenija, kaip šiltas pienas į moters krūtinę, plūsta krūtinėn žemės-maitintojos gyvybės syvai, visomis poromis kvėpuojančios žemės fone didžio menininko ranka piešia margus žolių, javų ir gėlių raštus, džiaugsmingai gimsta miriada naujų būtybių, šnaresiu, dūzgimu, giedojimu ir šūksniais šlovinančių Kūrėją, – nesenstanti, nemeluojanti, netinginti gamta, kaip sąžiningas, ligos sugaišintas darbininkas, skuba pasivyti praleistus darbus. Kam artima jos kalba, kieno širdis geba prisipildyti ir žaliuoti kaip medžiai, giedoti kaip paukščiai, plazdėti kaip drugiai – tie pasitinka pavasarį ir vasarą su giliu, pagarbiu švelnumu. // Žiemą bręsta mūsų dvasinis gyvenimas, vasarą – fizinis. Žiema maitina vasarą tautiniu genijumi, vasara maitina žiemą).

109. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, LAIŽUVA, 1912-05-21

Laižuvoje, 21/ V/ 12.

Brangus ir Mielas Kun. Al.!

Уппа! Варшава наша!¹

Aš ne Suvorovas, bet džiaugsmą turiu nemažesnį už jo, iškaulijęs
Tamstos apsilingymą.

¹ *rus* = „Valio! Varšuva mūsų!“ – frazė, priskiriama Aleksandrui Suvorovui, kuris esą tokiu tekstu Jakaterinai II raportavęs apie sėkmingą Varšuvos šturmą, po kurio iš esmės buvo numalšintas 1794 m. sukilimas.

Prašom, prašom, Mielas Sveteli! Vikarui išvažiavus, kambariai išdulkinta ir švariai išmazgota, kasdieną langai atviri. Rasi švaru ir sausa. Būsi, it vienuolyne. Aš vienas, kaip pirštas. Miestelyje ir parapijoje tėra gydytojas ir aptiekorius (abudu lietuviu ir simpatišku vyru); daugiau nieko. Vaikščiok nors visai vienmarškinis. Pas mus ir tai priimta. En deux¹ – kokios gi ceremonijos, kad ir svečiui? Nei Bronės nebus – ji ketina dalyvauti ekskursijoje. Iškilmingiausia prižadame niekuo, yč niekuo nevaržyti ir niekuo nepri- // [1v] mesti. Dirbsi, kiek norėsi ir kame norėsi: kambaryje, sode, altanoje, po kaštanais, paupyje², miške. Norėsi, drauge eisime valkiotūsi pavakariais, važiuosime į kaimynus kokiai valandai; nenorėsi – ne. Mes jau Vadakstyje maudomės – jau vanduo šiltas.

Manęs taip pat niekuo, nič niekuo nesuvaržysi. Klebonija plati, ir aš nebėdnas. Pamatysi, ką aš jau turiu. Jau melžiamo 6 karves. Neužilgo dar dvi turės. Piene nors maudykis. Paukštienai dar anksti, bet ir jautienos gauname bent sykį per savaitę. Šinkos turiu savos. Alkani nebūsime. Aš prisipažįstu, ne tiktai užjaučiu Jakštą kaip ir kiti: duok Dieve kiekvienam veikėjui ingyti tiek meilės // [2r] ir užuojautos, kiek ingijo Jakštas. Aš dar egoistiškai dariau, kviezdamas Tamstą. Ag man labai bus miela; vienam pasiutusiai nejauku. Bus labai ačių, jei pas mane, ne pas kitą išsiruoši, kokiam tik norėdamas laikui, – nors viems metams.

Be juokų³ – atokumas – nekliutis. Koks čia toľumas – pusė dienos kelio? Tris gelžinkeliai leidžia visoko tuoju turėti. Paštą gauname du syk per dieną – rytą ir vakarą. Šį laišką gausi rytoj. Iš Maskvos – per 1 ½ dienos ateina. Laikau „Русское Слово“ ir lietu. laikr.⁴ Liepk tad „kitoms“⁵ vakacijoms, kad tam laikui, kuriuo čia pabūsi⁶, stačiai⁷ siųsti: Лайжево, Ков.⁸ Tad neikiek nepajusi, [ka]d⁹ permainei vietą.

¹ *pranc* = dviese

² *a del ant, cor pri p et y*

³ *cor ju*

⁴ lietuvi[iškus] laikr[aščius]

⁵ *ins sup*

⁶ *cor p*

⁷ *a del kad*

⁸ *Ков[енская губерния]*, *rus* = Laižuva, Kauno gubernija

⁹ *orig def*

Dabar bent kiek informacijų. Biletas // [2v] reikia išsiimti į Рингентъ ir bagažas ten nusiųsti ([ж.]¹ Кошедары–Муравьево; tai pasakoma imant, nes kiti važiuoja per Vilnių–Dvinską–Rygą, kaip padūkę). Jei čemodanas rankoje panešamas, nesunkus², paties pavaldomas³, gerai; jei sunkesni – reikia atiduoti, nes dusyk⁴ persėdant, kur kas daugiau [tesi]eina⁵ nešikams mokėti; ir rūpestis. Iš Muravjovo tevažiuojama 22–25 minutės ir išlipama Laižuvoje, neprivažiavus⁶ Ringių. Bagažo pasi[ųsi]me⁷ iš namų. 5 – 6 varstai.

Geriausią – parašyk, kokį rytą išvažiuoji, tai aš nudumsiu į Mažėikius pasitiktų. Tenai [...]iwoja⁸ monachus – dorasis Proncė. M[e]škauskis⁹, didis Tamstos mylėtojas; ʳjis¹⁰ taip pat pradžiugs, pamatęs Tamstą mūs[ų k]rašte¹¹.

Na, daug ka[lbu]¹², nes popierius¹³ kantrus. Gyvai – prižadų ma[ži] au¹⁴ teplepėti ir laukiau į savo ramų ir tykų nuošalį.

KgJuozas

AUTOGRAFA: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 85, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant stačiakampiais langeliais languoto popieriaus dvilapio su vandenženkliais: l. [2] inkaras ir virš jo neaperskaitomi keturi ženklai, primenantys skaičius; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,7 × 28. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; visas dvilapis buvęs smarkiai sulamdytas, visos lenkimo linijos suklijuotos rudos juostos gabalėliais; l. [2v] išorėje po lankstymo likusi dalis smarkiai nutrinta, papildėjusi, mėlyno ir raudono pieštukų, tarsi popierius į juos būtų trynęsis, pėdsakai; l. [2] dalis matyti buvusi visiškai atplėšta ir klijuojant kiek įmanoma at-

¹ *vid*, ж[елезной дорогой через] Кошедары–Муравьево, *rus* = geležinkeliu per Kaišiadoris–Muravjovą

² *a del tai*

³ *cor ld*

⁴ *cor u pro y*

⁵ *orig def*

⁶ *cor v et ž*

⁷ *orig def*

⁸ *orig def*

⁹ *orig def*

¹⁰ *ins sup*

¹¹ *orig def*

¹² *orig def*

¹³ *cor pri i*

¹⁴ *orig def*

kurta; l. [2r] viršuje centre pieštuku sunumeruota: „II“; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/72“ – ne VUB RS signatūra; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.
NEPUBLIKUOTA.
SKELBIAMA: iš autografo.

110. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, LAIŽUVA, 1912-07-11

11/ VII/ 12/ Laižuvoje.

Gerbiamasis!

Korektūros aš nevilkysiu, nes lankai peržiūrėti užtenka vienos valandos. Kas kita parašyti. Nejaugi Banaitis teturi du svaru raidžių, kad sudėjęs 14 puselių in 8^a minima jau kelia skandalą? Gatavą lanką teatmušie galutinai. Aš parūpysiu daugiau.ⁱ

Priedų dėkite kiek norite. Beto, aš juk jau esu rašęs, kad neesu nei „rasybos, nei sintaksės, nei kalbos, nei stylikus“ specialistas; savo teorijų neturiu ir prie nieko neesu talmudistiškai prikibęs. Tad valia jums kaip tik norite taisyti. Aš rašau, kaip man rodos parankiau ir tiek.

× Buchhalterija – man rodės nepaskaitomas žodis

× Kostiuska – labiau lietuviška, neg Kosciuska. Yra pavardžių Kastis Kastečkà, varda[s]¹ Kaštulis.

Betgi pataisiau. // [1v]

Pataisykite ir bugalteriją, jei tinka.

× Dollar' tyčia palikau svetimame skambėjime, priduodamas jam tam tikras prasmes. „Dorelis“² žemaičių vartojama „Taleriui“³ išreikštiⁱⁱ.

Mefistofelį palikite, nes 1, be jo neapsieisi, 2, iš teksto jis aiškus, kas yra.

Korektūrą siunčiau ne Tamstos vardu, nes laikraščiai skelbė, T. išvažiuosiąs į užsienius. Kuomet tai bus ir kur?

T. KgTumas

¹ orig om

² cor r pro l, cor l vid pro r

³ cor l pro t

AUTOGRAFIKAS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laiškas kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 86, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant stačiakampiais langeliais languoto popieriaus lapo su tinkliniu vandenženkliau; 21,3 × 28. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/69“ – ne VUB RS signatūra; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

-
- ⁱ Reaguojama į Dambrausko priekaištą dėl ilgai negražinamos pirmojo lanko korektūros: „Raidės užimtos, darbas stovi. Jei taip toliau viskas eis, tai Šv. Kaz. Dr. jo šimet negalės užbaigti. Mums tas dalykas negeistinas. Meldžiu tai paskubėti ir pasi-gailėti Draugijos ir spaudtuvės.“ (Aleksandras Dambrauskas, Kaunas, 1912-07-09, in: *Athenaeum*, op. cit. p. 37).
- ⁱⁱ Reaguojama į Dambrausko laišką: „Pasirodė Banaičio sumeluota. Korektura buvo atsiųsta, bet kada, nežinia. [...] Peržiūrėjęs pirmą lanką, radau ten keletą keistu-mų k. a. Kostiuškos, bugalterija, dollarų ir tp. aiškiai parodančią Tamstą nenorint nusikratyti gudų kalbos įtekmės. Todėl palikdamas Tamstai pilną liuosybę, padėjau trumputį pranešimą „Nuo leidėjų“, prieš kurį tur but sveikas nieko neturėsi, gerbdamas mūsų nuomonių liuosybę.“ (Aleksandras Dambrauskas, Kaunas, 1912-07-10, *Ibid.*).

111. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, LAIŽUVA, 1913-01-14

Laižuvoje, 14/ I/ 13.

Į Gerbiamąjį Šv. Kazimiero Draugijos Direktorį
Kaune.

Laišką, parašytą į mane 7/I, lygiai kaip ir dar anksčiau – Tamstos ir D^{ios} Sekretoriaus – aš, žinoma, gavau tinkamu laiku. Raginotau mane rašyti „Ten gera, kur mūsų¹ nėra“ ir dar anksčiau, laiškais ir žodžiais. Aš² gerų ir negerų žodžių tuo-pat laiku esu prisiklausęs ir dar iš keleto pusių. Visa tai jaučiu, purtaus, pasispiaudau delnus, rengiuosi atsakyti visiems ne tuščiais laiškų žodžiais, bet darbais, – ir viskas velkas štai

¹ orig bis

² cor A

kuone ištisi metalai¹: iš manęs negaunate nei žodžių, nei darbų. Esu, žinoma, kaltas, ką ir besakyti. Bet ir baudžiamas smarkiau, neg Tamsta, kunige Aleksandra, savo publicistišku talentu sugebi tai išreikšti. Kas dieną-naktį kankinuos. Aš nei per valandą neužmirštu apsiimto // [1v] darbo. Del jo aš doriškai skaitau save neturinčiu teisės užsiimti kuo kitu – rašyti bent trumpai „Vilčiai“. Visi mane keikia. Juo aš pats save. Ir vis delto... aš nieko neveikiu, į laiškus nebegaliu atsakyti, nebe-paskaitau brevijoriaus, kurį taip akuratiškai skaitydavau (paklausk kn. Olšauskio). Būdamas tikrai „nususęs šlėktelė“, betgi turėdamas 657 rb. vienoje draugijoje, dabar man prisireikęs jų, štai antras mėnuo negaliu prisirengti pareikalauti.

Ir Tamstai atsaką vilkinau, kol tik galėjau. Atplėšęs vokelį, aš net neskaičiau jo, žinodamas jo turinį ir nedrįzdamas į rankas paimti nervais išvedžiotą rugojimą žmogaus, kurį myliu ir gerbiu, už kurio kiekvieną nervą duočiau mielu noru po savo nervą išpešioti. Nelojojimai man inkyrus ir žeminą, – baisu ir neskanu inerzinimas nekalto ir man palankaus žmogaus – Tamstos, Kun. Aleksandra. Kuo aš galiu pasi- // [2r] teisinti? Vienu tuo: aš pats nenumaniau, kad darau klaidą, paimdamas avansą, o ne patiekdamas brošiūrėlę. Nenumaniau, nors jaučiau jau prasidedančią valios atrofiją. Aš nežinau, kuo tai vardu – neurasteni-ja, paraližius nervų ar kitaip kaip. Bet aš tuo sergu – sodžiaus atmosferoje. 4-mėnesių sesers liga – dieną-naktį prie pat mano šono Vilniūje; susidūrimai su Administratorium; lenkų užpuolimai, nuo kurių turėjau net su policijos pagalba ginties; pirmievių spardymai, kai koja man – veikėjui paslydo; nustūmimas nuo miestų – judėjimo centrų į tolimiausią užkampį; paleidimas ūkininkauti be vieno skatiko kišenė-je; ieškojimas kredito, срочные платежи², trūkumai; keturių mėnesių darbas Amerikoje, kuniškas nuilsimas ir neregėti nervų intempimai; kelios dešimtys paskaitų sugrįžus; bronchitas, slogos ir, – vasaros vyčiai, ūkio paviršutiniai ramumai (kol nereikalauja pinigų), naujai tvarkomas // [2v] sodiečio gyvenimas, – Gerbiamasis! Suvesk visa į kupetą, at-mink „tout comprendre – tout pardonner“³ ir dar sykį mesk „kiaulys-te“ ir kitais – kitokiais akmenimis.

¹ *del fl s*

² *rus* = terminuotos įmokos, skubūs mokėjimai

³ *pranc* = viską suprasti, viską atleisti

Dovanokite, susimildami! Aš nuostolio nepadarysiu jums. Štai reguliuojasi mano gyvenimas. Dar trejetas mėnesių, – ir aš ineinu į tvirtas vėžas, teisiu išlengvo skolas (nusikratęs Brone, kuri man galop apipeša) ir – dirbu. Savo brošiūrą aš ketinu pataisyti iki pavasariui, o dalį duoti gal galop šio mėnesio.

Dar sykį atsiprašau Tamstą, kun. Aleksandra, Sekretorių kun[.]¹ Dobuž.ⁱ i[r]² kitus, kuriems aš padaręs esu kokį nemalonumą. Skaitykite mane lig šiol ligoniui buvusį, nors krutėjusį aplink bažnyčią. Jaunius neto buvo vertas, betgi Kazaniūje atsiduręs susirgo. Ir mirė. Nelaikykite dyvu, kad ir kits kas gali. Ak, kaip ir man nemalonu visa tai išdėti!... Dar pasakysite – znikczemniał – bo czy probuje zaproszyć[.]³

Kun. Juozas Tumasⁱⁱ

AUTOGRAFAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišškai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 88, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant stačiakampiais langeliais languoto popieriaus dvilapio su vandenženkliau, l. [2]: inkaras ir neperskaitomi keturi ženklai, primenantys skaičius; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,8 × 28. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; viršutinis kraštas apspūres; l. [2r] viršuje centre pieštuku sunumeruota: „II“; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/79“ – ne *VUB RS* signatūra; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: „Pasiiteisinimai rodo, kad daugiau dirbi, negu gali. Jei vietoj 20 paskaitų butumei padaręs 10 nieko nebutumei nuskriaudęs. Žmogaus energija turi ribas, žmogaus nervai negeležiniai. Aikvojime kuno ir dvasios jėgų reikia laikytis tam tikros ekonomijos. Atsiimu atgal savo aštresnius žodžius ir duodu Tamstai laiko iki pavasario, by tik pradėtas darbas būtų užbaigtas.“ (Aleksandras Dambrauskas, 1913–01–15, Kaunas, in: *Athenaeum*, *op. cit.*, p. 38).

ⁱ Juozas Dobužinskas.

ⁱⁱ Tumas reaguoja į šį Dambrausko laišką: „Šv. Kaz. Dr-jai esi padaręs didelį nemalonumą ir nuostolį. Pasiėmei avansu 300 rub., liepei pradėti spausdinti savo veikalą apie Ameriką, prižadėdamas jį greit užbaigti. Paklausėme, zeceriai rinko, Banaitis spausdino. Atspausa 4 lankai po 10.000 egz. Moraliai aš atsakau už tai, aš Banaičiui daviau į spaudą Tamstos knigelę, todėl ir paliepiu prie galo metų išmokėti spaustuvei už darbą. Tas mums apsiėjo 400 rub. su viršum. Tuo budu sveikas padarei mums nuostolio apie 700 rub. Na ir Tamstos sąžinė, literato ir kunigo, matyt, yra ramu, nes nei

¹ orig om

² orig om

³ orig om, lenk = suniekšėjo – mėgina akis apdumti

jokio iš Tamstos pasiteisinimo nei atsiprašymo – nič nieko. Aus den Augen aus den Sinn! Pasielgei kaip tikras cicilikas, eksportprietorius arba koks nusušęs dvarponėlis – šlėktelė... Buvau pas Tamstą vasarą, mačiau kaip gyveni. Laiko turi daug, galėtumei ne vieną, bet po kelis veikalus parašyti, jei tik įvestum į savo gyvenimą tokią tvarką. Tiesa, dėl dirbimo ir šįmet dirbai: rašinėjai „Vilčiai“ politiškus straipsnius, važinėjai su paskaitomis, vedei net pieno statistiką... Vien tik užmiršai, ką esi prižadėjęs šv. Kaz. D-jai. Delko. Negaliu įspėti. Skaičiau sveiką doru žmogum, geru kunigu, rimtu veikėju, bet dabar iš tikro nebežinau, ką bemanyti. Tokio iš Tamstos šalies apsilėidimo, tokio žodžio nelaikymo, tokio tiesiog nesąžiningumo aš ne tik nesitikėjau, bet nei pramatyti negalėjau. Viskas Tamstai svarbu ir veršiškai ir paskaitos ir pienas ir rinkimai ir politiški straipsniai – nesvarbu tik duotas žodis Šv. Kaz. Dr-jai, nesvarbu, kad tuo padarei man tiek nemalonumo, nesvarbu, kad aš turiu vargti, rašinėti į Tamstą laiškus su iškalbinėjimais etc. Ak kun. Juozai, užmušei manyje paskutinį pasitikėjimą žmonėmis! Nes jei jau toks veikėjas kaip kun. Tumas pasirodo pilniausiu ištįžėliu, tikriausiu Molio Motieju, galinčiu padaryti kuo didžiausią kiaulystę, tai ko galima besitikėti iš šiaipjau žmonelių, prie jokios aukštesnės idėjos niekados nero-džiusių jokio palinkimo!... / Negražu koliotis, nemalonu man tai rašyti, bet rašau šį *paskutinį kartą* prašydamas atsako į klausimą, *ar sveikas žadi savo veikalą užbaigti* (ar net užraukti) *ar ne. Jei žadi, tai kada tai bus padaryta.* / Lauksiu greito ir kategoriško atsako. / Su pagarba Kun. A. Dambrauskas.“ (Aleksandras Dambrauskas, Kaunas, 1913-01-07, in: *Athenaeum*, op. cit., p. 38).

112. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, LAIŽUVA, 1913-01-24

Laižuvoje, 24/ I/ 13.

Mielas Kunige Aleksandra!

Jau bus daug metų, kaip kun. Lioliui padedant aš ėmiau rankioti žinias apie b. Josvainių kleboną kun. Anuprą Jaszevičių (Jasaitį); pasirašydavo savo rašliavoje: Anūpras Zemaitis. Kun. Samuėlis Paškevičius per kelioliką metu šelpė ištremtąją Jasaitį obligacijomis. Todel ir Jasaitis jį mylėjo ir jam rašydavo daugybę laiškų. Geroką pluoštą aš esu jau paskelbęs [„]T. Sarge[“]¹. Jie buvo gana vienodi ir nuobodūs.

Mano rankose buvo dar likęs vienas didelis jo veikalas: „Išgynimas“, kame jis aprašo maištą 1863 m. ir ištremimą. Nei aš, nei po manęs Bikinas ir Jasienskis neišdrįso pradėti spauzdinti tokį ilgą veikalą, kurį dar reikia vargingai paskaityti ir dar vargingiau perrašyti. //

¹ orig om

[1v] Nes stilius ypačiai galvojimų, sunkus, perijodai ilgi. Apleisti tų galvojimų vėl negali, nes jie priduoja veikalui ypatingą koloritą XIX amžiaus inteligentui.

Atgriebęs atgal tą veikalą, nors jo seniai reikalauja iš manęs kažin kokie paveldėtojai, aš siunčiu Tamstai nuspręsti, benevertėtų sunaudoti ir tą vieną iš nedaugelio mūsiškai rašytų atminimų, kaip sunaudojote Smigelskio rašliavą, nors ji ir lenkiškaiⁱ buvo rašytaⁱⁱ. Kaip nutarsite, tai aš bene apsiimčiau jums padėti perrašyti. Už gaištą gal išsitektumete šiočio-tokio ir onoraro, nes tai labai didelis darbasⁱⁱⁱ.

Neatšalk, pradėjęs pradžią skaityti: toliau indomu, kur pradeda išdėstinėti faktus.

Ar šiaip ar taip, rankraštį turėsi man sugrąžinti.

Kg Juozas

AUTOGRAFA: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 89, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašta juodu rašalu ant stačiakampiais langeliais languoto popieriaus lapo su vandenženkliais inkaras ir neperskaitomi keturi ženklai, primenantys skaičius; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,8 × 28. Kairiajame lapo krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; apatinis kraštas apspūęs, su smulkiais įplyšimais; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/78“ – ne VUB RS signatūra; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: Dambrauskas teiraujasi, ar Tumas negalėtų trumpai referuoti atsiųsto Jasevičiaus rankraščio turinio, ypač pažiūrų aspektu, kurio dėl apimties nenorėtų skaityti viso (Aleksandras Dambrauskas, Kaunas, 1913–01–30, in: *Athenaeum*, op. cit., p. 39).

ⁱ Žr. laiško Nr. 46 ix komentarą.

ⁱⁱ Kaip teigia Aldona Prašmantaitė, keletas Benedikto Smigelskio tekstų iš Žemaičių vyskupijos istorijos praėjus kone trims dešimtmečiams po jo mirties buvo išverta iš lenkų kalbos ir paskelbta *Draugijoje*; Tumas veikiausiai kalba apie 1912 m. *Draugijoje* publikuotus tekstus „Atsiminimai apie senobinę Žemaičių vyskupystę“ (Nr. 63) ir „Pastabos apie padidintą Žemaičių vyskupystę“ (Nr. 64, Nr. 65, Nr. 66–67, Nr. 68, Nr. 70) (Aldona Prašmantaitė, „Benediktas Smigelskis ir Žemaičių vyskupijos istorija“, in: *Praeities baruose: Skiriama akademikui Vytautui Merkiui 70-ies metų jubiliejaus proga*, Vilnius: Žara, 1999, p. 159–170).

ⁱⁱⁱ Anupro Jasevičiaus rankraščių saugojimo, sklaidos ir perdavimo istoriją Tumas pasakoja jam skirtame tekste (žr. Vaižgantas, *Raštai*, t. 15, 2004, p. 102–137).

113. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI,
LAIŽUVA, 1913-07-27

Laižuvoje, 27/ VII/ 13.

Mylimasis Kunige Aleksandra!

Visų pirma, reikia padėkavoti Tamstai už gerą palojimą: jis buvo skutečznas¹. Šiomet aš daug dirbu didesnių ir mažesnių dalykų. Apdailiau jais kuo nevisas redakcijas. Gaila tik, kad netesiu būti bendradarbiu storųjų žurnalų, ypač „Draugijos“. Ketinu ir toliau dirbti, jei kas manęs neišvays iš vagos, nes naujajame savo padėjime jau išsiaiškinau savo rolę ir vietą. Malonėčiau žinoti, kas man daryti su „vyskupo gro-matomis“? Reiktų jų ir daugiau paieškoti: yra jų dar bent kiek. Tik aš, sėdėdamas tokiam užkampyje, tegalėjau tai padaryti su Pronce, ką ir esu padaręs. Ką jūs manote – ar patys spauzdįsite, ar Bikinui duosite?

Toliau, truputis pretensijos į „Šv. Kaz. // [1v] Draugiją“². Šiandien mačiau vienoje vietoje gatavą savo knygelę „Ten gera“; sako ir išsiuntinėjama ji esanti, o aš, autorius, suprantama, labiau už kitus už-interesuotas, jos dar neesu turėjęs savo rankose. Man nebuvo atsiųsta nei paskutiniai lakštai peržiūrėti ir paklaidas pažymėti. Bene lieptumei ekspedicijai kokią egzempliorį ir man pasiųsti.

Toliau, kaipgi bus su tais 300 rub. kuriuos aš esu gavęs iš [„Draugijos“]³ be jokių sąlygų. Ar⁴ tai bus mano onoraras, ar bent kiek nuo jo nugnybsite⁵? Už 14 spaudos lankų. Už vieną būtų 21 rb. su kapeikomis. Man būtų labai malonu, kad jūs po tiek ir paskaitytumete, nes, bra, pinigų netaip daug sodžiūje, kaip cicilikai apskaito. Po 3 ½ kap. už eilutę būtų visai padorus užmokestis ir mes būtume lygūs. Na, kaip nuspręsi.

Knygelėje yra geresnių ir netikusių vietų. Geriau ir nesugebėjau parašyti. Ale nėra, man rodos, tokių vietų, dėl kurių amerikiečiai turėtų pykti ant manęs ir // [2r] ant Šv. Kazimiero. Juk aš ne mūsų brolius šmeižiau, tik Amerikos pamušalą pamėginau, kaip ją supratau, išversti⁶.

¹ *lenk skuteczny* = vaisingas

² *orig om*

³ *orig om*

⁴ *cor r*

⁵ *cor sec n*

⁶ *cor r*

Aš ir gyvu žodžiu, ten pat, Amerikoje, į akis nuolat i[r]¹ visiems šaukiau – grįžkite, matote, kad čia jums netaip jau gera. Taigi ir knygelė nebus naujiena. Tik cicilikų laikraščius teisvardijau ir apspjoviau daugiau nieko. Girdėjau, kun. Krušas pataręs² knygelės nesiųsti į Ameriką. To aš niekaip nesuprantu. Gal ką man paaiškintumei, jei esi paskaitęs. O paskaityt reiktų netik recenzijai į mūsų laikraščius, bet ypač į „Draugą“. Gerai būtų r^{ir}³ į „Lietuvą“. Reiktų apgriauti išeivių prietaras, kuri išikalbėjo Vilniaus petriukai ir ri[m]kiukai⁴. Aš nejaučiu jokios kaltybės, tai ir amerikiečių balsas man nesvarbu. Daug svarbiaus, ką Tamsta pats misliji. Prašom parašyti į „Draugiją“.

Zinai, radau savo laišką apie kun. Skrodzkį, // [2v] kurį kitąkart esi⁵ man sugrąžinęs, perrašiau jį ir daviau „R. Garsui“⁶. Man rodos, težinai apie lietuvius – rašytojus. Aš ir daugiau tokios medžiagėlės turiu – apie kitus. Imsiu taip pat rašyti. Tik šal[t]inių⁶ maža – Laižuvoje. Vis kai ko trūksta.

Jei jūs būsite cacos ir turtingi ir nuspręsite, kad už mano darbelius verta kai-kas duoti, tai aš jums surinkčiau dar vieną knygelę: „Augštaičių Vaizdeliai“. Prašome tyčia sekti „Viltyje“, kaip jie man sekasi. Jei patiktų, tai gautumete geram tomui tų menkniekių, kur aš rodaus⁷ šokiuo-tokiuo dailininku. Kiekviename pasakojimėlyje yra nors truputėlis bliks-blirks⁸. Turinys būtų šitoksai.

1. Kaip jis augo (augštaičiuose) 14 dalelių r^{eina} „Viltyje“⁹

2. Santykiai su žydais – 6 r^(bus „Rygos Garse“)¹⁰

3. Švenčių papročiai – 15 r^(jau buvo „Viltyje“)¹¹

4. Alegorijos ir satyros – ant augštaičių gamtos pamušalo¹². (Seniaus spaudintos ir dar yra naujų).

¹ orig š

² cor p

³ ins sup

⁴ vid

⁵ cor i pro u

⁶ orig om

⁷ cor r et s

⁸ cor pri et sec l

⁹ ins sub

¹⁰ add

¹¹ add

¹² cor u

5. Bent keletas trumpučiukų vertimų iš vieno-kito autoriaus, kas pavyks surasti.

Taigi, ar verta visa tai į krūvą surinkti?

Nebepyk¹ ant manęs, Drauge, ir radęs valandėlę, žmoniškai pasnekek.

Jūsų KgJuožas

AUTOGRAFAS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 90, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant stačiakampiais langeliais languoto dvilapio su vandenženkliais: l. [1] „DOBRUSH“, virš jo Rusijos imperijos herbo fragmentas, l. [2] „MILLS“, virš užrašo greičiausiai fabriko ženklo fragmentas; lenkimo į dešimt dalių žymės; 21,7 × 28. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą: l. [2r] viršuje centre pietuku sunumeruota: „II“, visame lape lamdomosi žymės; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/75“ – ne VUB RS signatūra; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: Dambrauskas savo laiške atsako: „Draugijai“ man rodos irgi galėtumei šį tą pabrėžti, jei ne iš kitų sričių, tai bent iš literatūros. Net ir atminimus kun. Jasiukaičio (kuriuos buvai atsiuntęs) aš idėčiau, jei tik sveikas tinkamai juos *sumodernizuotumei*, ir jei jie turi savyje *nemaž interesingų faktų*. Nes aš tų atminimų neturėjau laiko peržiūrėti. Mokėčiau po 3 kap. nuo eilutės. / Honoraras 300 rub. butų perdidelis, bet kadangi jo dalį atgauti iš Tamstos butų nepatogu, tai tegu jis ir pasilieka atlyginimu už abu dalyku 1) Ten gera, kur mūsų nėra ir 2) Už rankraščių apie vyskupą Valančiauską. Šio pastarojo aš ikišiol nei neperžiūrėjau taigi negaliu nieko pasakyti ar jis mums tiks ar ne. [...] / Su savo veikalu apie Ameriką mums pridirbai keblumų. Perniai pradėję spausdinti jį manėme užteksią 10000 egz., nes metinių sąnarių teturėjome vos 8000 su viršum. Nuo tų 10.000 butų koks 1500 egz., likę atskiram pardavinėjimui. Dabar praslinkus metams sąnarių metinių priaugo 9748, taip kad knygynams Tamsos veikalo nebegalime duoti, o ir patiems sąnariams nebeužteks. Nežinau nei ką padaryti. Reiks tą klausimą įnešti valdybos posėdin, gal prisieis antru atveju spausti. Nebent davatkos nuo Tamstos veikalo atsisakytų ir panorėtų pakeisti jį kitais leidiniais. / Gerai butų taipgi, kad kas iš kunigų apsiimtų sulietuvinti *platųjį Šaltinį* su visais jo oficiolais. Davatkoms mat mūsų „Pulkim ant kelių“ neužtenka. Draugija galėtų ir honorarą žmoniškai paskirti [...]. / P. S. Apie išleidimą atskiroj knigoj Tamstos smulkųjų dalykelių bei atminimų iš jaunystės dienų, tuotarpu nieko negaliu atsakyti, nes maža jų teskačiau. Daugeliui mūsų sąnarių nežinau ar tiktų. Bet galutini tą dalyką tegali nuspręsti vien valdyba. Asmeniškai aš busiu už išleidimą.“ (Aleksandras Dambrauskas, Josvainiai, 1913–07–34, in: *Athenaeum, op. cit.*, p. 39).

¹ Kun. Juozas Tumas, „Kunigas Kazimieras Skrodzakis, pirmasis Kuliškių švietėjas“, in: *Rygos Garsas*, 1913–11–16, Nr. 89; 1913–11–20, Nr. 90; 1913–11–23, Nr. 91; 1913–11–27, Nr. 92.

¹ *ins sup* be

114. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI,
LAIŽUVA, 1913-08-05

Laižuvoje, 5/ VIII/ 13.

Gerbiamasis Kun. Aleksandra!

Acijų už nereikalavimą iš manęs grąžinti, kas lieka iš onoraro už „Ten gera“! Neesame žydai, tai kai ką aš ir veltui jums padirbsiu, kaip veltui iki šiol kitiems kad dirbau.

Jasaičio „Išginimą“ taisysiu taip, kad pasiliktų tik interesingieji faktai. Bus daug trumpiau ir indomiau. Yra interesingų. Darbas gana nuobodus; stilius baisus, perijodai per visą pusę lapelio. Bet padirbsiu rudenį.

Dabar mane „Viltis“ siunčia į Revelį, kaipo savo korespondentą per Estų tautos šventę. Prašo, kad aš prirašyčiau korespondenciją apie Igaunius, kaip kitąkart esu prirašęs apie Latvius ir lenkus. (Apie rusinus tebeturiu // [1v] daug medžiagos изъ первыхъ рук¹ nesunaudotos).

Valančiaus raštus, jei norite, perrašysiu su prideramu pietizmu², kurį ingijau, bevartydamas to vyskupo darbus. Tik nuo ko pradėti? Aš manyčiau – nuo abiejų dalių [„]Zivatų[“]³ sumušus juos į vieną, net taip, kad kits į kitą ineitų, papildydamu viens⁴ antrą metų dieną eilia. Tas darbas būtų man mielas, nes tuo pačiu žygiu pasimokyčiau stilizuoti. Gal ilgainiui ir savo pastabas surašyčiau⁵.

Jei sumanytumėte antru atveju spauzdinti „Ten gerai“, tai aš kai kurias vietas perradaguočiau; kai-kur labai negražus stilius. Kai parašęs gauni perrašyti, tuoj geriaus. Prie turinio nebeturiu nieko bepridėti.

„Šaltinis“ reiktų sutvarkyti ir šiapus sienos išleistiⁱⁱ. Dabar Šenkė turi stereotypą mažojo ir didžiojo „Šaltinio“ ir pleškina už kapeiką // [2r] tūkstančius egzempliorių ant šiaudinės paperos (ar popieriaus?) su visomis klaidomis ir apleidimais. Tokių nešvarybių nebegalime bekęsti savo literatūroje. Bet aš to darbo jau nebeapžiosiu. Bent šiais metais. Į poeziją, žinai, nemokėčiau įsikišti. Darbininko su lengvu stilium (con-

¹ rus = iš pirmų rankų

² cor e

³ orig om

⁴ ins i

⁵ cor ur

ditio¹...) reikia maldaknygei rašyti. Ir tokio, kurs nenutoltų nuo bažnytinių maldų. Taigi kunigo – [t]okio² aš nežinau. Iš svietiškių p. Rucevičius, Kuktos administratorius (quondam³ – „Šaltinio“) yra sutaisęs maldaknygę jaunuomenei bene „Dangaus Zvaigždutę“. Ar davėte jos recenziją? Rodos, ne. Aš prašiau, kad man atsiųstų recenzuoti ir palyginti⁴ su „Vilniaus Zinių[“]⁵ išleistą! Bet neatsiuntė. Gal pabugo[.]⁶ⁱⁱⁱ

„Augštaičių Vaizdeliams“ esą dar vienas leidėjas. Bet man juo tiktų „Šv. Kazimieras“, kad daugiau išplatina.

Jei pavedate Valančių man, tai atsiųskite Zivatus. Aš savuosius atidaviau // [2v] L. M. Dr.^{7iv}

Ar pasilsėjai?

Jūsų KJ Juozas

AUTOGRAFAS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 91, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant stačiakampiais langeliais languoto dvilapio su vandenženkliais: l. [1] „DOBRUSH“, virš jo Rusijos imperijos herbo fragmentas, l. [2] „MILLS“, virš užrašo greičiausiai fabriko ženklo fragmentas; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,7 × 28. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; per visas lenkimo linijas iš apačios popierius įplyšęs; l. [2] iš dešinės per lenkimo liniją popierius įplyšęs; l. [2r] viršuje centre pieštuku sunumeruota: „II“; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/74“ – ne VUB RS signatūra; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Greičiausia kalbama apie Valančiaus veikalus *Žyvatai šventųjų* (1858) ir *Gyvenimai šventųjų Dievo* (1866); laiško rašymo laikotarpiu šie veikalai publikuoti nebuvo.

ⁱⁱ Greičiausiai kalbama apie labiausiai Lietuvoje paplitusią maldaknygę *Auksa altorius, arba Šaltinis dangišku skarbu* (1879).

ⁱⁱⁱ Turėtų būti kalbama apie Antaną Rucevičių, 1908–1910 m. dirbusį Šaltinio redakcijoje, tačiau laiške minimų maldaknygių nustatyti nepavyko.

^{iv} Apie Motiejaus Valančiaus rankraščių perdavimą Lietuvių mokslo draugijai žr. Mikas Vaicekuskas, *Motiejaus Valančiaus užrašų ir atsiminimų rankraščiai Lietuvių mokslo draugijoje: 1911–1914 metų istorija: Studija ir publikacija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2009.

¹ lot = kūryba

² orig cap

³ lot = anksčiau

⁴ cor pa

⁵ orig om

⁶ orig om

⁷ L[ietuvių] M[okslo] Dr[augijai]

115. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, LAIŽUVA, 1913-08-15

Laižuvoje, 15/VIII/13

Malonusis Kun. Aleksandr[.]

Viltininkai prašo, kad ir aš į jus atvažiuočiau dar prieš 20 d. „tarties apie dienraštį“. Aš tegaliu nuvykti į Kauną 19 d. š. m. 4 val. ryto. Prašiau, kad ir vilniečiai pasirūpintų išvažiuoti anksti rytą. Taigi padarykite pas save susirinkimą ne veliaus 1 val. po piet, nes 6 val. vakaro aš turiu bėgti atgal į Laižuvą ir rytą būti namie. Kitaip negalime. Į Vilnių parašiau apie tai. Jūsų Kgjuoza[s]

AUTOGRAFAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišškai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 92, l. [1r-1v]; atvirlaiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] spausdintas užrašas: „ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА“, kairiajame viršutiniame kampe carinės Rusijos imperijos herbas; l. [1v] tekstas: 14 × 9; rašyta juodu rašalu. Adresuota l. [1r]: „Jo Mylistai / Kun. Dambrauskui / Ковно / Б. Виленская 34“¹. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant spausdinto pašto ženkle už 3 kapeikas: „РИГА / ЛИБАВА, 16 [0]8 [19]13“, greta antspaudas pakartotas; gavimo: „КОБНА, 16 [0]8 [19]13“. Atvirlaiškio apačioje dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, atvirlaiškis smarkiai apsitrynęs, lamydamosi žymės, dešinysis kraštas įplyšęs; į bylą įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

116. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, TALINAS, 1913-08-25

Tallinna / Reval / 25/VIII

Ak, kunige Aleksandra, kokia tai tikra menų šventykla tas antrasis Igaunių teatras!¹ Ir netiesa, kad tai suubagautais pinigais pastatyta. Ne! Tai gešėftas. Pajininkai sudėjo vos 100,000, o 600,000 gavo pasiskolin- ti ir puikiai amortizuoja. Kada gi mes.?? Jūsų kg juozas

AUTOGRAFAS: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto fondas“, f. GEK 77353, l. [1r-1v]; atvirukas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] Estijos teatro pastato vaizdas; l. [1v] centre įspaus- tatmenas užrašas: „ESTONIA“. Parikas' fotogr. Tallinas 1913.“; Tumo ranka pridėta:

¹ rus = Kaunas, D. Vilniaus g.

„Открытое / письмо“; tekstas ir adresas; 13,8 × 8,9; rašyta juodu rašalu. Adresuota l. [1v]: „J. M. Kun. Al. / Dambrauskui / Ковно / Б. Виленская, 34“¹. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant pašto ženkle už 3 kapeikas, įskaitoma tik data: „26 8 13“; greta antspaudas: „ПЕБЕЛЬ, 26 8 13“; gavimo antspaudas fragmentas: „[ВИЛ]ЬНА, 28 8 13“. L. [1r] po adresu pieštuku įrašyta: „250,–“; dešiniajame krašte statmenai juodu rašalu: „ER114188“, pieštuku: „SEK-77353“ – signatūros numeriai.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

-
- ⁱ Estijos teatras visuomenės iniciatyva pastatytas 1913 m. ir duris atvėrė rugpjūčio 24 d., teatro pastatas pavaizduotas siunčiamame atviruke.

117. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, [LAIŽUVA], 1913-11-03

Gerbiamasis Kunige Aleksandra!

Tamsta ant manęs nepyk už šį, už tą: visdelto aš su jumis dirbsiu, nors su kai kuo dar neapsiratau.

Nepyk ir už tingėjimą. Kaip šiomet dirbu, intensiviškiaus nebegalėčiau. Ūkio nė žvairomis nebežiūriu, nors žinau, kas darosi.

Štai sudariau dar vieną knygelę – „Augštaičių Vaizdelių“. Jos pilną ir detalį turinį Tamstai siunčiu peržiūrėti, surašęs ant atskiros lakšto. Apie šitą knygą jau esava dveitą kartą kalbėję. Lyg buvai žadėjęs pirkti ją iš manęs po 3 kap. už eilutę; ir vėl sakeis dar pasiklausias tarybos. Aš neužsipuoliau, nes dar nevisa buvau sutaisęs. Bet dabar jau visa. Ir aš prašyčiau galutino atsako. Man svarbu žinoti leidėją, nes svarbu ir pini-gų gauti: kol kas, aš vis dar jų reikalingas metiniam biudžetui palopyti. Jei griežtai atsisakytumei, ieškočiau kito leidėjo. Kažinkas inkišė liežu-vį Šiaulių knygaiui žydui Brevdai. Ir jis kreipėsi į mane. Tik aš nenoriu su žydu susidėti. Tad tyčia atsakiau, kad mano vaizdeliuose // [1v] yra judofobijos. Vilija ir Rinkevičius; tik jis onorarą tegališ mokėti mažo-mis dalimis. Lieka dar Zavadzakis, kurs gražiai išleistų, jei panorėtų. Ul-timo reiks jam inkalbėti, kaip inkalbėjome Čiurlionienės „Lietuvoje“.

Tamsta, neabejoju, būsi jau kai-ką iš tų vaizdelių pasergėjęs, tad ir nusprendęs, ar bent ko verti. Kai-kas jais džiaugiasi, kaip turiniu,

¹ rus = Kaunas, D. Vilniaus g.

taip ir stilizacija. Aš juos cizeliavau rūpestingai. Kai-kas iš mokytojų net persirašinėja ir žada daug imti į naujai statomas chrestomatijas. Papročių skyrius bent kiek patarnautų mūsų folklorui, nors taip pat vaizdeliais surašinėta.

Aš daug dedu literatiškos vertybės alegorijų pasakoms, nupintoms iš augštaičių vaizdelių. „Vėbronių buitį“ paskaitysi „Vaivorykstės“ №3. Ir kitos veik visos man, rodos, sekės.

Yra bent kiek, į pabaigą, verstinių, bet neilgų. Jos taip charakteringos, kad gaila būtų jas išmesti. Beto, man svarbu išleisti savo miniatiūras viena^{x)} ar dviem // [2r] knygutėm, kad skaitytojas galėtų pamatyti mano, kaipo beletristo, fizijonomiją, išreikštą savo nuomonę ir ar pastumtų ar atstumtų nuo darbo toje-pat srityje. Taigi šitas leidinys man labai svarbus. Beto, kliudo. Aš jau toks: ką sumanau ir tesiu, turiu padaryti; kol to nepadarysiu, netesiu kito ko imties.

Nors vaizdelių surašyta daug, bet visi jie neilgi. Taip spauzdinant, kaip „Ten gera, kur mūsų nėra“, nebūtų didesnė knygelė arba nedaug k[a]l¹ tedidesnė. Bet aš svajočiau apie dailesnį leidinį, nes ir turinys – dailioji literatūra. Gražu žiūrėti ir Č.² „Lietuvoje“ ar Krėvės: „Dainavos šalies padavimai“ ar „Teatro“ leidiniai. Duok bent kiek vinječių ir – džiaugkis.

„Šv. Kaz. Dr.“³ leidinių ėmėjai dažnai sako reikią jiems „šiaip jau kai ko“, suprask: nemaldingo, pasiskaityti; ir gaudami „svietiško“ turinio knygelių, pirma ją paskaito. Trumpi mano pasakojimėliai jiems galėtų tikti. Sako, ir kalba // [2v] esanti nebloga.

Tai ką galiu įsigyrimui pasakyti. Lauksiu iš Tamstos griežto atsako. Jei negative⁴, tai turinio lapą prašome sugrąžinti, kad turėčiau kam kitam pasiųsti. Jei affirmative⁵, tai kuomet pradėtumėte spauzdinti: išleizdamas, aš dar „sykį“⁶ viską perskaityčiau, kad⁷ būtų visa vienoda.

Gal Tamsta netruksi man atsakyti.

Kodel nespauzdate „Gromatų“[“]?

¹ orig def

² Č[iurlionienės]

³ „Šv[ento] Kaz[imiero] Dr[augijos]“

⁴ lot = neigiamas

⁵ lot = teigiamas

⁶ ins sup

⁷ del fl a

Jei Tamstai patinka mano recenzijos ir norėtumei, kad apie kurį leidinį^{x)} parašyčiau, tai paliepkite ir knygutę atsiųskite.

„Vilties“ N1. Ponas Dovedaitis sutaisė indomiaiai ir įvairiai. Tik kalba, kalba... Susimildamas, patark jam lietuviškiaus rašyti ir – populiariškiaus, jei norime, kad ir laikraštis taptų populiariškesniu, destis, gautų daugiaus skaitytojų.

Visokių gerybių!

Jūsų Kun. Juozas

3/ XI/ 13.

^{rx)} Patarnautumete ir lietuvių rašenybei, patiekdami „полное собрание сочинений“!!!¹

^{rx)} „Draugijos“ recenzijos anoji „Vilties“ redakcija nepriėmė, pasijutusi užgauta asmeniškai.²ⁱⁱ

AUTOGRAVAS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 87, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant stačiakampiais langeliais languoto dvilapio su vandenženkliais: l. [1] „DOBRUSH“, virš jo Rusijos imperijos herbas; l. [2] „MILLS“, virš užrašo greičiausiai fabriko ženklas; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,5 × 28. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; dešiniajame krašte nedidelė tamsiai ruda dėmė, persigerianti per abu lapus, nepermatoma; l. [1] dešinysis kraštas apspuręs, su smulkiais įplyšimais; l. [2r] viršuje centre pieštuku sunumeruota: „II“; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/77“ – ne VUB RS signatūra; l. [2r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

LOKALIZAVIMAS: pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: Dambrauskas nurodo, kad vyks Valdybos posėdis ir bus svarstomas pasiūlymas publikuoti „Aukštaičių vaizdelius“: „Asmeniškai aš tarsiu žodį už juos, nes manau, kad jie sąnariams tiktų, bet yra kiti valdybos sąnariai, kurie gali turėti kitas nuomones. Geriausia būtų, kad sveikas atsiųstumei *visą rankraštį*, nes taip išeis pirkimas katės maiše. / Mokėti nuo eilutės po 3 kap. (nežinant kokio formato bus leidinys) Valdyba vargiai sutiks. Ar negeriau išsirinkti lengvesnį apskaitymo būdą: sąraše nurodyta 70 straipsnelių – taigi tebuna už kiekvieną po 3 rub., – tai išeitų 210 r. Daugiau nežinau ar valdyba sutiks. [...]“; taip pat nurodo, kaip elgtis, jei Zavadskio spaustuvė galėtų mokėti brangiau: „mielu noru jam duok teleidžia“ (Aleksandras Dambrauskas, Kaunas, 1913–11-04, in: *Athenaeum, op. cit.*, p. 40–41).

¹ *ins in fin fol* [1v], *rus* = pilną kūrinių rinkinį

² *ins in fin fol* [2v]

- ⁱ Kalbama apie Tumo parengtą Motiejaus Valančiaus ganytojiškų laiškų publikaciją su įžanga „Blaivybės Gromatos ir „Senoji“ Blaivybė“: Kun. Juozo Tumo-Vaišganto, *Žemaičių Vyskupo Motiejaus III Kazimiero Valančiaus-Valančiausio Blaivybės Gromatos*, Ryga: K. Narkevičiaus ir P. Janulevičiaus spaustuvė, 1915. Savo laiške Dambrauskas teigia, kad tekstą perdavė Blaivybės draugijai ir kad Švento Kazimiero draugija jį nepublikuos (Aleksandras Dambrauskas, Kaunas, 1913-11-08, in: *Athenaeum*, op. cit., p. 41).
- ⁱⁱ Žr. laišką Nr. 238.

118. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, LAIŽUVA, 1913-11-08

8/XI/13.

Gerbiamasis! Iš Tamstos laiško matosi, kad Šv. Kaz. Dr.¹ netaip jau labai stinga rankraščių, ir ji netaip jau labai norėtų manąjį spausdinti. Ale aš labai noriu, kad ji spausdintų: kita tiek daug neišplatina. Taigi aš sutinku su paduotomis Jūsų sąlygomis ir visa rinkinį jums nusiųsiu, kitų leidėjų nebeieškodamas. Labai malonu, kad žadate vieną-antrą vinjetę indėti. –

Kaipo literatas, ne kaipo interesuotas, pasakyčiau, kad originaliams² dalykams³ priderėtų pirma vieta mūsų knygų rinkoje.

Kun. Juozas

AUTOGRAFAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaišganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 94, l. [1r–1v]; atvirlaiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] spausdintas užrašas: „ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА“, kairiajame kampe carinės Rusijos imperijos herbas; l. [1v] tekstas: 14 × 9; rašyta juodu rašalu. Adresuota [1r]: „J. M. / Kun. A. Dambrauskui / Ковно / Б. Виленская, 34“⁴. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant spausdinto pašto ženkle už 3 kapeikas: „ЛАЙЖЕБО КОБ., -9 11 [19]13“, greta antspaudas pakartotas; gavimo: „КОБНА, -9 11 [19]13“. Atvirlaiškio apačioje dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės; į bylą atvirlaiškis įklijuotas balto popieriaus juosta.

PUBLIKUOTA: „Jakšto-Dambrausko laišakai Vaižgantui-Tumui“, parengė Juozas Ambrazevičius, in: *Athenaeum*, 1938, t. 9, sąs. 1, p. 41.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: Dambrauskas informuoja apie posėdžio dėl „Aukštaičių vaizdėlių“ pu-

¹ Šv[ento] Kaz[imiero] Dr[augija]

² cor iams pro iai

³ cor ams pro ai

⁴ rus = Kaunas, D. Vilniaus g.

blikavimo rezultatus: „Valdyba principaliai neatsisako, bet laikosi principo – neturint rankraščio rankose derybų nevesti. Matyt atsiminta čia skaudus skaudus pamokymas, kurį jai davei savo veikalu apie Ameriką. Aš prieš tai nieko negalėjau atsakyti. Be to, paaiškėjo Valdybos nuomonė, jog spausdinti tegalima būtų tik tokie dalykai, kurie mūsų žmonėms būtų suprantami ir nesukeltų jokių protestų. Todėl tokių straipsnių kaip „Pirmasis Juokų Akademijos posėdis“, „Žemės ar moters“ vargiai besutiktų rinkininiai.“ (Aleksandras Dambrauskas, Kaunas, 1913-11-08, in: *Athenaeum*, *op. cit.*, p. 41).

119. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, LAIŽUVA, 1913-11-10

10/XI/13

Kunige Aleksandra! Aš perskaičiau pirmąją pusę „Augš. Va[i]zd.“¹ ir tą išsiuñčiau. Peržiūrėjęs visa medžiagą, buvau nusprendęs visą paleisti dviem vardais. Bet dabar kai-ką atskyrus gal sutilps ir į vieną. Rytoj atlaidai Vieکشniuose. Sugrįžęs perskaitysiu likusią dalį ir pabaigsiu siųsti. Man norėjosi visa tos rūšies mano rašyta išspauzdinti. Bet jei netinka, valia pasirinkti. „Zemės ar moteries“ dveitą išsireiškimų pakeitus nebūtų bloga. Ale ne protestuoju: aš ją skyrium išleisiu. – Kiek nusiųsta, jau bus apie 10 spaudos lapų, nors numanyti sunku. – Apie Kaupą rašydamas, pirma paskaityk mano duotą „Vilčiai“ medžiagą ([6]0² pusių)ⁱ. „Ten indomių rasi dalykų. Jūsų Kg Juozas“³

AUTOGRAFAUS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 95, l. [1r–1v]; atvirlaiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] spausdintas užrašas: „ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА“, kairiajame viršutiniame kampe carinės Rusijos imperijos herbas; l. [1v] tekstas; 14 × 9; rašyta juodu rašalu. Adresuota [l. 1r]: „J. M. / Kun. A. Dambrauskui / Ковно / Б. Виленская, 34“⁴. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant spausdinto pašto ženklo už 3 kapeikas: „МУРАВЬЕВО КОБ., 11 11 [19]13“, greta antspaudas pakartotas; gavimo: „КОБНА, 11 11 [19]13“. Atvirlaiškio apačioje dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės; į bylą įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ *orig om*, „Augš[taičių] Vaizdeliai“

² *atr off*

³ *ins in sin mg fol [1v] ver*

⁴ *rus* = Kaunas, D. Vilniaus g.

- ⁱ Kun. J. Tumas, „A. a. kun. Antanas Kaupas. 1. Jo paties laiškais apibūdintas“, *Viltis*, 1913-11-16, Nr. 135, p. 2; 1913-11-19, Nr. 136, p. 2; 1913-11-21, Nr. 137, p. 2; 1913-11-23, Nr. 138; 1913-11-26, Nr. 139; 1913-11-28, Nr. 140, p. 2; 1913-11-30, Nr. 141, p. 2; 1913-12-02, Nr. 142, p. 2-3.

120. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, LAIŽUVA, 1913-11-20

Laižuvoje, 20/XI/13.

Kunige Aleksandra! Štai ir „Vebronių buitį“. (Taip turės būti ir visos dalies antgalvis, nes „Vėbrais“¹, susekiau, pas mus vadina – bobrus). – Man reikia Kun. Jauniaus fotografijos, tos, kur jis su toga – ji geresnė už kitas. Ar neturi? Bent ar negalėtumei Kaune gauti? Aš turiu bent kiek² atminimų apie Kun. Jaunių ir norėčiau juos su paveikslu išspauzdinti.ⁱ

Tamstos Kg Juozas

AUTOGRAFA: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 96, l. [1r-1v]; atvirlaiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] spausdintas užrašas: „ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА“; kairiajame kampe carinės Rusijos imperijos herbas; l. [1v] tekstas; 14 × 9; rašyta juodu rašalu. Adresuota l. [1r]: „Jo Mylistai / Kunigui Aleksandrui / Dambrauskui / Ковно / Б. Виленская, 34“³. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant spausdinto pašto ženkle už 3 kapeikas: „ЛАЙЖЕВО КОВ., 21 11 [19]13“, greta antspaudas pakartotas; gavimo: „[KO]BHA, 22 11 [19]13“. Atvirlaiškio apačioje dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės; į bylą įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

- ⁱ Laikraštyje *Vairas* publikuota laiške minima Kazimiero Jauniaus fotografija bei Jadvygos Juškytės ir Tumo publikacija „Kun. Kazimiero Jauniaus liga“ (*Vairas*, 1914-02-05, Nr. 3, p. 2-5). Taip pat žr. laišką Nr. 196.

¹ *p r del i*

² *cor k*

³ *rus* = Kaunas, D. Vilniaus g.

121. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI,
LAIŽUVA, 1913-12-02

Laižuvoje, 2/ XII/ 13.

Gerbiamasis Kun. Aleksandra!

Zinai, nesitikėjau, kad galėčiau kilti į puikybę. O kėlu! Štai iškarto dvi ofertos – išleisti mano Vaizdelius be jokių apribavimų, taip sakant, be качественного и количественного анализа¹. Tai p. Rinkevičia ir Šlapelis iš Vilniaus. Trečias privatinis asmuo įsimylėjo Vaizdelius ir duoda pinigų jiems išleisti, tik onoraro – ne: išsirink, girdi, pats iš pelno. Taip aš nenoriu. Geresniu yra pirmuoju du, kuriuodu duoda man po 3 kap. nuo eilutės stambesnės spaudos. Rinkevičiaus laišką pridedu; jį man sugrąžink atgal.

Aš buvau² pasigiviesęs „Šv. Kaz. Dr.“³ kad ji daugiau egz. paskleidžia; buvau besutinkąs atiduoti po 3 rb. už gabalą. Ir nugarūdu pasižiūrėti ne tik „Augšt. Vaizdelius“, bet // [1v] „Vebronių buitį“, antrą knygą.

Dabar, turėdamas daugiau pasisiūlijimų, norėčiau nusižeminti prieš metalą: išsirinkti tą leidėją, kurs daugiau moka. Iš „Šv. K. Dr.“ teturiu labai atsargius ir atžagarius laiškelių be jokių apsiėmimų, nė kaip, nė kada. Tai mano – autoriaus puikybę nemaža paliečia. Ir dabar nieko nežinau, kaip dalykai stovi.

Tokiame padėjime su antrąja knyga – „Vebronių butimi“ aš atsi-traukiu nuo Šv. K. Dr. ir parduodu Rinkevičiui⁴. Tamsta man tą dalį malonėk atsiųsti atgal: ten dar ir taisytina bent kiek yra.

Su pirmąja-gi dalimi, kadangi ten nebetaip⁴ daug „gabalų“ bepa-siliks, apsiverskime⁵ šitaip: jei Draugija labai norėtų juos savo lėšomis spauzdinti, apsiims⁶ 1)⁶ man mokėti, kaip ir Rinkevičius, nebe // [2r] nuo „gabalo“, tik nuo eilutės po 3 kap., 2) 100 rb. ant rankos; 3)⁷

¹ rus = kokybinės ir kiekybinės analizės

² cor u

³ Šv[ento] K[azimiero] Dr[augijos]

⁴ cor n

⁵ a del ir

⁶ ins sup

⁷ ins sup

kitką, kai išspauzdįs; ʳ4)¹ pradės spauzdinti², po N. M.³ netrukus, ir ʳ5)⁴ neprasčiaus, kaip „Mirties akyvaizdoje“. (Gražiai išleista knyga, tik garmontas baisiai ordinariškas)ⁱ. Onorarą nuo gabalų skaitant, neišeitų man nè po 1 kapeiką. Už „belle“tristiką – tai mažoka. „S. K. Draugijai“⁵ turint tinkamesnių dalykų ir greičiaus spauzdintinų (kiti, antai, po dvejus metus guli), prašome man sugrąžinti ir pirmąjį rankraštį. Gal ir ištikro, būtų geriaus, vienaip visas minijatiuras išleidus.

Tai-gi lauksiu antrojo rankraščio ir galutinios sutarties delei pirmojo.

Atsiprašau, kad paprašiau kun. Jauniaus fotografijos: man pasimatė, kad pas Tamstą ar kurį T. draugą tokia yra. Paprašysiu iš Akademijos: gal kas turi.

Bikinas juda-bruzda. Ketinu jam // [2v] padėti darbuoties. Gaila tik, kad už mano asemitiškus vaizdelius ja[m]⁶ kliuvę nuo žydų. Net ir „Vilties[“]⁷ secesijonistai žada naudoties „R. Garsu“⁸ grynajai publicistikai. Bikino, bra, esama tvirto šulo. Gaila, kad nėra, kas jam padėtų ten-pat redakcijoje. Ką ten tos mergicos!

Su tikra pagarba. Kg Juozas

AUTOGRAVAS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišškai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 97, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant stačiakampiais langeliais languoto dvilapio su vandenženkliais: l. [2] „DOBRUSH“, virš jo Rusijos imperijos herbas; l. [1] „MILLS“, virš užrašo greičiausiai fabriko ženklas; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,9 × 27,9. Kairiajame dvilapio krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; l. [2r] viršuje centre pieštuku sunumeruota: „II“; l. [2v] lenkimo linijos apsitrynusios; l. [1r] viršuje juodu rašalu: „13/76“ – ne VUB RS signatūra; l. [1r] antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta, l. [2v] uždengiančia dalį teksto.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ *ins sup*

² *cor pri i pro i*

³ N[aujųjų] M[etų]

⁴ *ins sup*

⁵ *a del „et ins „S. K.*

⁶ *orig def*

⁷ *orig def*

⁸ R[yto]

- ⁱ *Aukštaičių vaizdelius* taip pat turėjo leisti Jonas Rinkevičius, yra išlikusi vieno egzemplioriaus dalis su tokiais bibliografiniais duomenimis: Vaišganto, *Augštaičių vaizdeliai*, Jono Rinkevičiaus leidinys, 1914 (*VUB RS*, f. 1, b. D594).
- ⁱⁱ Šv. Kazimiero draugijos leidinys *Mirties Akyvaizdoje*, vert. Kun. J. Gerutis [Jonas Balvočius], Kaunas: Saliamono Banaičio spaustuvė, 1913.

122. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, [KAUNAS], 1923-06-12

Gerb. Prof. Jakštui

Paskutinis posėdis rašybininkų komisijos bus ši trečiadienį 5 val. pas Jablonskį.

Bus pabaigtinai paskaityti anketos rezultatai kadangi ir Tamstos raštas įtrauktas į anketą, malonėk tame posėdyje daly- // [1v] vauti. 1923. VI-12

Komisijos vardu

Tumas

AUTOGRAVAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaišganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 98, l. [1r-1v], [2r-2v] be įrašų; laiškėlis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant į dvilapį sulenкто liniuoto popieriaus lapo su tinkliniu vandenženkliau; sulenкто matmenys: 11 × 17,9. Apatinis lapo kraštas su smulkiom rudom dėmelėm; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

LOKALIZAVIMAS: pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

123. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, [KAUNAS], 1925-04-21

Pr. Jakštui.

Buvau pas Dagilėlį. Skaitau apie jį. Sutarėva leisti pilną jo raštų rinkinį. Jei panorėsite, galėsite išspausdinti drauge su mano paskaita.

Dabar jis prašo nukopijuoti tai, kas yra buvę: [„]Zinyčioje[“], [„]Vie-nybėje[“] ir [„]Draugijoje[“]¹. Kit-ką aš pats turiu.

¹ *orig om*

Prašom man šiai tik dienai atsiųsti [„]Draugijos[“]¹: 1907 m. N5 (tai benebus II tomas), 1908 N24 (gruodžio m.), tomas ?[.]² 1909 m. N25, 26, 27 ir 29 (tomas VII, gal ir VIII?)[.]³

Dar [„]Zinyčių[“] visą[.]⁴

Be to, Dagilėlis sakės kitkart per rankas įteikęs Tamstai rankraštį: „Wobec niebezpieczeństwa, krotochwila⁵ w jednym akcie“⁶. Gal paieškotumei savo popieriuose. Ir aš ją buvau kitkart nusikopijavęs, bet kažkam įdavęs.

[„]Vienybės[“]⁷ paieškosiu Šv. Kaz. Knygyne.

J. Tumas

1925. IV–21

P. S. Du tomu „Dr.“ yra pas mane

AUTOGRAFA: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laiškai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 99, l. [1r], [1v] be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant rusvo popieriaus lapo; lenkimo į keturias dalis žymės; 22 × 28; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

LOKALIZAVIMAS: pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

124. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, [KAUNAS], 1925-10-01

Pr. Jakštui

Grąžinu „Draugijos“ XI ir XII tomus, bet prašom paskolinti 1909 m. N28, tur būt, bus VIII t., kur yra Tamstos: „Pradžia ir išsiplėtimas protestantizmo Lietuvoje XVI am[ž]“⁸. O kur apie tai rašė Purickis? Apie tai studiozai rašo referatą.

¹ *orig om*

² *orig om*

³ *orig om*

⁴ *orig om*

⁵ *cor krot*

⁶ *lenk* = Grėsmės akivaizdoje, vieno veiksmo farsas

⁷ *orig om*

⁸ *orig z*

Be to, ar neturi savojo – Pietari[o]¹ portrieto? Aš noriu jį įdėti į „Apžvalgininkų“ paminėjim[ą]² sezonui 35 m. pagarbinti³.

Kun. Tumas

1925. X–1

AUTOGRAVAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 100, l. [1r], [1v] be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant rusvo popieriaus lapo, lenkimo į keturias dalis žymės, 22 × 28;

Dešinysis kraštas smarkiai apspuręs, susiraitęs, apiplyšęs, apatinis kraštas apspuręs, su įplyšimais.

LOKALIZAVIMAS: pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ Doc. J. Tumas, „Apžvalga“ ir apžvalgininkai: „Apžvalgos“ 35 metų sukakčiai atminti, Kaunas: „Raidės“ spaustuvė, 1925.

125. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, KAUNAS, 1925-12-21

1925 m. gruod. 21 d. Kaune.

Kunige Aleksandrai!

Renkuos medžiagos a. a. pral.³ Jer. Račkausio biografijai. Jos, man rodos, dar niekas nėra parašęs, o jis autorius 4 liet. knygų ir 2 lenkiškų; beto, V. Motiejaus biografas ir Zem.⁴ Kunigų auklėtojas. Aš apie jį skaičiau universitete, kiek tiek gavęs žinių iš⁵ Maironies, kun. Barono, trumpos ž. iš „Apžvalgos“ ir iš k. šalt.⁶ P. El. Vaitkevičienė-Bilminienė man rašo: „Na parę lat przed śmiercią ś. p.⁷ Onufry (Wojtkiewicz) miał zebrane rozmaite stare dokumenty, a międzyniemi i rękopis o

¹ orig def

² orig def

³ pral[oto]

⁴ Žem[aičių]

⁵ orig r

⁶ k[itų] šalt[inių]

⁷ ś[więtej] p[amięci]

pracy i działalności jego wujaⁱ. Jeszcze mówił, że może zechce kto pisać biografję, to znajdzie¹ stosowny do tego materyał. Wszystkie te dokumenty złożył w Twie² Ś. Kazimierza. Proszę zwrocic się...“ i td..³ –

Ar beturi čia kalbamąjį rankraštį? Gal yra kurių⁴ dokumentų? Gal pats juos sunaudojai ir kur? O gal žinai, kur buvo apie Račkauskį parašyta? Paskolink, ką galėdamas: po Kalėdų noriu duoti „Tiesos Keliui“. Turiu laiko paruošti.ⁱⁱ

Kun. Juozas

AUTOGRAFAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laiškai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 101, l. [1r], [1v] be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto popieriaus lapo; lenkimo į keturias dalis žymės; 22 × 28,5. L. [1v] lenkimo linijos apsitrynusios; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta, iš po kurios išsilieję klijai.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Jeronimas Račkauskis

ⁱⁱ Žr. laiško Nr. 292 v komentarą.

126. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, [KAUNAS], [1925]

Ambr. Kosarzewskio mirties tikriausią datą esu įrašęs „Zinyčioje“, iš-tremtųjų kunigų sąrašė. Tas datas aš ėmiau iš Zemaičių rubricelių, kas kasmet žymimi numirę kunigai. Tai tikriausios datos. Aš turėjau a. a. kun. Ant. Kiaulakio rubricelių komplektą, tai nemelavau.

J. Tumas

Labai džiaugiuos, kad radai kuo patikrinti netikras mano žinias apie A. Koss.

¹ *cor z*

² T[owarzyst]wie

³ *lenk* = „Keletą metų prieš mirtį šviesaus atminimo Anupras (Vaitkevičius) surinko įvairius senus dokumentus, o tarp jų ir rankraštį apie jo dėdės darbus ir veiklą. Taip pat sake, kad jei kas nors norės rašyti biografiją, tai ras tam naudingos medžiagos. Visus tuos dokumentus paliko Šv. Kazimiero Draugijai. Prašau susigražinti...“ ir taip toliau.

⁴ *p pri u del inc lit*

AUTOGRAFIAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. [106b], l. [1r], [1v] įrašas greičiausiai Dambrausko ranka; laiškėlis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto popieriaus lapelio su vandenženkliais: „Fein / Merkur / Billf“; lenkimo į dvi dalis žymės; 11,4 × 17,7. L. [1v] kita ranka juodu rašalu sunkiai įskaitomu braižu šešios eilutės, iš kurių įskaitomų nuotrupų galima suprasti, kad kalbama apie Ambraziejaus Kašarauskos mirties datą: kaip klaidinga nurodoma 1880 m. data, kurią teikia Tumas, kaip teisinga – 1882 m., kurią teikia Dambrauskas. Visame lape lamdomosi žymės; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta. Archyvinėje byloje šis laiškėlis saugomas kaip antras laiškėlio Nr. 106 lapas, jam nesuteikta atskira numeracija, l. [1v] viršuje pieštuku numeracija: „II“; abu laiškėliai rašyti ant tokio paties popieriaus, tačiau kitų požymių, rodančių, kad tai tas pat laiškas – nėra; kadangi abu tekstai turi parašus, yra nesusiję turinio atžvilgiu, šiame leidinyje teikiami atskirai.

Toje pačioje archyvinėje byloje saugomas Tumo ranka rašytas tekstas apie Ambraziejų Kašarauską (Nr. 107), iš laiškėlio turinio galima spėti, kad Tumas turimas žinias apie kunigą teikė Dambrauskui bei diskutavo dėl faktų patikimumo ir šaltinių. DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: datuota pagal Dambrausko straipsnio apie Ambraziejų Kašarauską publikavimo datą 1925 m. leidinyje *Tauta ir žodis*; lokalizuota pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

127. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, KAUNAS, 1927-07-06

Nr. 696

1927 m. liepos m. 6 d. ¹

Jo Malonei

Pr. Al. Dambrauskui

Antrą vilkšną knygų iš Tamstos bibliotekos perkeltą į Kauno Dekanato biblioteką surejestravus, pasirodė jų būta 276². Pridėjus pirmąją vilkšną 154, viso Tamstos dovanos inventarizuota 430 vardų N 27–456. Už visa tai Kauno Dekanato vardu Tamstai dėkoju

K. D. Bibl. vedėju

padėjėjas Kan. J. Tumas

AUTOGRAFIAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 102, l. [1r], [1v] be įrašų; laiškas.

¹ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

² cor 2

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynų rašalu ant Vytauto bažnyčios rektoriaus blanko, kairiajame lapo kampe spausdintas užrašas: „**Vytauto bažnyčios** / (Danguo Ėmimo) / **Rektorius** / Nr..... / 192...m.....m.d., KAUNE“; lenkimo į dvi dalis žymės; 16,6 × 21; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

**128. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI,
[KAUNAS], [1928-04]**

Gerb. Prof. A. Dambrauskui

Š. m. bal. 21 d. šeštadienį 10 v. Universitetas įteiks jub. Vydūnui Garbės Daktaro diplomą. Paskui keliolika literatorių mano bute iškels jam kuklius pietus (sudėtinius). Kviečiu Tamstą dalyvauti 14 val.

Gerbdamas T. – Tumas

Atsako lauksiu.

AUTOGRAFAS: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto fondas“, f. GEK 77354, l. [1r–1v]; vizitinė kortelė.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta pilkšvai mėlynų rašalu ant vizitinės kortelės; l. [1r] centre juodas spausdintas užrašas: „Kan. Juozas Tumas / Liet. Univ. Docentas“; 11 × 6,7. L. [1r] kairiajame kampe pieštuku: „S(R) 3559 / SEK-77354“ – signalizacijos numeris.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: datuota pagal tuo pačiu klausimu vykusį susirašinėjimą su Pleiryte Puidiene; lokalizuota pagal tuometę gyvenamąją vietą ir turinį.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

**129. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI,
KAUNAS, 1929-09-02**

Kaune, 1929. IX–2 d.

Teko pasikalbėti su prof. Skardžium. Jo išmanymu, reikia rašyti ir tarti:

1, ašviénis,

2, pēkus.

Tad pirmuoju atveju aš būsiu pataikęs, antruoju nepataikęs ar riktą

padaręs. Tačiau pėkus abejotinos lietuviškos kilties, tad ir jo tarimo dogmatizuoti negalima.

Kun. Juozas // [1r]

Tebesapnuoju Pažaislio bažnyčią ir jo miškelius. Bet turiu „pasilsėti“ nuo Pažaislio poilsio. Sveikinu kun. Kapelioną ir visą vienuolyną.

AUTOGRAVAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 103, l. [1r–1v]; atvirlaiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] dešiniau spausdintas užrašas: „ATVIRUKAS“, lapas dvigubu stačiu brūkšniu padalytas į dvi dalis: didesnė dešinioji skirta adresui, mažesnė kairioji laisva, joje tęsiamas tekstas, l. [1v] tekstas; 14,8 × 10,2; rašyta mėlynu rašalu. Adresuota l. [1r]: „Jo M. / Prelatui Aleks. / Dambrauskui / Kaunas / Pašto dėžė 44 / (į Pažaislį)“. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant atvirkščiai priklijuoto pašto ženklų už 15 centų: „KAUNAS, –2 IX–[19]29“; gavimo duomenų nėra.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

130. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, KAUNAS, 1929-09-03

Kaune, 1929 m. rugs. 3 d. vakare.

Brangus Kun. Aleksandra!

P. Šaulys prašomo siuntinio man neatvežė ir parvažiavęs neatsiuntė, nors vis guodė šoferis iš kažin kur parvešiąs. Dievai žino, kas ten.

O dalykas termininis. Spaustuvė korektūrą pasiuntusi¹ dar ketvirtadienį XIII–29 d. Vadinasi, į Vytauto kleboniją keliauja 5–6 dieną. Turbūt² gausiu pats į jus pašokėti Pažais[lin.]³

Aš kitu reikalu. Esu gimęs Šv. Panelės Gimimo dieną, IX–8. O kad Europos kalendoriuje tai buvo 20, man maža terūpi: aš savo Geburtstagą⁴ švęsiau [s]avo⁵ bažnyčioje ši sekmadienį. Vargoninkas žadėjo pasikviesti giesmininkų. Man būtų malonu, kad bent tą dieną aš būčiau bažnyčioje ne vienas. Ši sekmadienį ir Katedroj, rodos, pontifikališkai

¹ *cor fl u*

² *orig def*

³ *orig def*

⁴ *vok* = gimtadienį

⁵ *orig š*

celebruoja. Ar būsi ten archidiakonas¹? Jei būtum liuosas, kviesčiaus sumos palaikyti 11 val. Man būtų // [1v] itin malonu ir reikšmingą[.]² kad pats man palaikytumei sumą. – Adomas Jakštas, su kuriuo tiek daug bendrai gyventa. O kad šeštas, tai neturi lemti: esame kunigai, tai turime būti atlaidūs. Jei būtum užsiėmęs tą dieną, paskambink man iš Pažaislio – pasiieškosiu kurio kito, jau statisto.

Kun. Juozas

AUTOGRAFA: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laiškai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 104, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant liniuoto popieriaus lapo dantytu viršutiniu kraštu; lenkimo į keturias dalis žymės; 22,2 × 27. Dešinysis lapo kraštas smarkiai apspūręs ir apiplyšęs, l. [1v] horizontali lenkimo linija nusidėvėjusi.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: Dambrasukas atsako dėl korektūrų, kurias turi pristatyti Šaulys, ir teigiamai atsako į Tumo prašymą: „[...] mielai tą dieną paclebruosiu Vytauto bažnytelėj“: (Aleksandras Dambrasukas, 1929-09-05, in: *Athenaeum*, *op. cit.*, p. 46–47).

131. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, KAUNAS, 1929-09-05

Kaune, 1929. IX–5 d.

Carissime ac Reverendissime!³

Urra! Lauksiu Sumos palaikyti 11 val. už a. a. Povilo ir Vicento dūšias: tokią aš turiu obligaciją, o aš palaikysiu savo naudai, jei neesi ir šiuo atžvilgiu impeditus.

Vieną dalį XVI tomo korektūros esu jau iš Pažaislio per „Saulę“ gavęs (64 p.). Bet spaustuvė esanti Pažaislin pasiuntusi visą tomą 280 p. Šios dar neesu rekuperavęs, o reikia būtinai, nes ten yra ir pirmoji korektūra, su kuria turiu lyginti antrąją. Jei atsirastų, nepamirškite įduoti p. Šauliui!

Imu vonias pas dr. Venckūną. Jos gerai veikia. Manaus ir visai atsigausiąs[.]⁴

¹ *cor d*

² *orig om*

³ *lot* = mieliausias ir gerbiamiausias

⁴ *orig om*

Savo škurlininkavimą [P]ažaislyje¹ aprašiau apyskaitos formoje ir pažadėjau „Ateičiai“: ji žadas padarysianti išimti ir įsidėsianti feljetoną vien dėl to, // [lv] kad mano, nors ir tokie-pat pliauškalai, kaip ir po „Šeimos vėžių“ⁱⁱ.

Mano studentas poetas Venclova, labai inteligentingas rašytojas, pasiėmė, „Švietimo Darbo“ įprašytas, panagrinėti „Pragiedrulius“. Ambrazevičius kažką parašysias „Ateičiai“, Gricius – Pivoša „L. Aidui“², Paleckis ar kas ten „N. Zodžiui“³ ir „Dienai“ⁱⁱ. Visa tai 15–20 d. Tesižinai. O mes kukliai, без трепекы⁴ paminėsime bažnyčioje – tikrąją dieną.

Labai ačiū sveikas sutikęs, Vienuolyno tebesu pasilgęs vis noriu kokiai pusei valandos nubėgti, tik darbo iki galvoviršio.

Juozas

AUTOGRAFAI: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 105, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant liniuoto popieriaus lapo dantytu viršutiniu kraštu; lenkimo į keturias dalis žymės; 22,2 × 27. Dešinysis lapo kraštas apspūres, su smulkiais įplyšimais; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NĖPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Vaižgantas, „Mokslo ekskursija į Pažaislį“, in: *Ateitis*, 1929, Nr. 7–9, p. 291–297.

ⁱⁱ Antanas Venclova, „Keli Vaižganto charakterio ir kūrybos bruožai“, in: *Švietimo darbas*, Nr. 9, 1929, p. 805–812; žurnale *Ateitis* publikuoto Ambrazevičiaus teksto jubiliejaus šventimo laikotarpiu rasti nepavyko, publikuota: Antanas Vaičiulaitis, „Vaižganto „Dėdžių ir dėdienių“ gamta“, in: *Ateitis*, Nr. 7–9, 1929, p. 323–327; Tumo jubiliejaus progai skirtas *Lietuvos Aido* Nr. 203, 1929-09-07, kuriame publikuojamas nepasirašytas tekstas apie Tumą, A. Baidoto (tokiu slapyvardžiu pasirašinėjo Nezabitauskis Adolfas) tekstas „Kan. J. Tumo-Vaižganto asmenybė“ ir Aleksandro Merkelio tekstas „Kan. Juozas Tumas-Vaižgantas“, išsamiai pristatantis Tumo biografiją; *Naujame žodyje* ir *Dienoje* publikuoti, kiek galima nustatyti iš teikiamų tekstų, Tumą atostogų metu Pažaislyje kalbinę ir savo tekstus apie jubiliatą pokalbių pagrindu parengę Justas Paleckis ir, spėjama, Augustinas Gricius (A. Gr. [Augustinas Gricius?], „Pas Tumą“, in: *Naujas žodis*, Nr. 16, 1929-09-15, p. 6–7; J. Paleckis, „Tumas-Vaižgantas“, in: *Diena*, Nr. 58, 1929-09-15, p. 5).

¹ orig min

² L[ietuvos]

³ N[aujam]

⁴ rus = be trenksmo

**132. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI,
KAUNAS, 1930-09-13**

Kaune, 1930 VDM. rugsėjo 13 d.

Brangus Kun. Aleksandrai!

Vakar Ministerio Pirmininkoⁱ atsiklausiau, ką užvakar Ministerių Komitetas Tamstai prisprenė. Vakare atsakė: prašomuosius 2000 litų pašalpos ir prašytą pensijos padidinimą, tik neužgirdau iki kiek. Prašiau iki 700–800 litų.

Šiandei įsakiau Kredito Bankui, kad iš mano sąskaitos pasiųstų Tamstai už du tūkstančių lietuviškų litų kiek išpuls vokiškų¹ markių, atsiskaičius išlaidas, telegrafu. Ir tik paskui kun. Vaitkus pasiskelbė taip pat pasiuntęs 1,000 l.

Na, dabar būsi jau pasituris ir vokiečiai eskulapai pasigvieš dvigubų honorarų. Smala² jų nematai, bet tik palopytų sveikatą! O sutiktas kun. Liausas tikrino, kad pasveiksi. Man labai malonu, kad aš būsiu³ neapsivylęs Vildungėmis.

Daugiau dėkoju už žinias. Dabar lauksime laimingai grįžtant. Tik dabar nesiskubyk grįžti: tegu taiso, ką tik gali pataisyti.

O Maironis guli. Jam išsiplėtęs kanalas. Man rodos, jis kaltas, kad dažnokai „ragaudavo“.

Dėkui ir kun. Antanui už atvirutę.

Jūsų kun. Tumas

AUTOGRAVAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 108, l. [1r], [1v] be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant popieriaus lapo dantytu viršutiniu kraštu ir vandenženkliais: „MANILA / SCHREIBMASCHINE“ ir fabriko ženklas, vaizduojantis ratą su sparnais; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,7 × 27. Apatinis ir šoniniai kraštai apspurę, su įplyšimais.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Juozas Tūbelis.

¹ *cor k*

² *cor fl a pro ū*

³ *cor s*

133. ALEKSANDRUI DAMBRAUSKUI-ADOMUI JAKŠTUI, [?], [?]

Mielas Kun. Aleksandra!

Antrą dieną sergu lyd dizenterija. Tai atsiprašau, kad neveikus esu atsakinėti.

1, „Zinyčią“ turi, man rodos. Kai¹ nueisiu į universitetą, pasižiūrėsiu².

2. Gira gyvena Duonelaičio g. N 26–2 visa vis Šviet. Minister³. Dar geriau adresuoti į V. Teatrą⁴ – ten jis kiaurą dieną sėdi.

3. Sofija Przybylauskienė. Paragių dvare per Tryškius[.]⁵

4. Vydūnas Tilžėje. (Wilhelm Storat, Lehrer d. Mettelschul[e.]⁶ // [1v]

Seniau taip rašydavome ir jį raskavo. Jis žinomas Tilžėje.

J. Tumas

AUTOGRAVAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 106, l. [1r–2r]; laiškėlis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto popieriaus lapelio su vandenženkliais: pavaizduotas nuogas žmogus, pasilipęs ant sparnuoto rato, rankose laiko skirtingus simbolius: dešinėje žibintą ar stilizuotą saulę, kairėje laikomas simbolis nenustatytas; lenkimo į dvi dalis žymės; 11,4 × 17,7; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

134. LIUDVIKAI DIDŽIULIENEI-ŽMONAI, KAUNAS, 1925-06-08

Kaune, 1925 m. birželio 8 d.

Miliausioji Ponia Liudvika!

Ir paskutinį didelį pluoštą žinių apie Zmoną ir jos šeimą gavau, kaip ir kitus pluoštus pirmiau. Labai ačiū, kad Tamsta tokiaame savo am-

¹ *cor Ka vid pro Je*

² *cor sec s*

³ Šviet[imo] Minister[ija]

⁴ V[alstybės]

⁵ *orig om*

⁶ *orig imp, vok* = vidurinės mokyklos mokytojas

žiuje dar paslenki gerai padirbėti. Esu laimingas ir tuo didžiuojuosi, kad man tenka pirmam surašyti Žmonos biografiją ir paskaityti apie ją universitete, o paskui spauda paskelbtiⁱ. Nepatingėk, susimildama, pabaigti to savo rašto, kaip žadiesⁱⁱ. Visa tai aš ketinu sutvarkyti atostogų metu¹. Ką bedirbdamas pasergėsiu, ko stigsiu ar kas nebus man aišku, smulkiai surašysiu, prašydamas paaiškinti.

Jono Šiaučiūno fotografiją gavau, bet apie ją nieko nežinau, vos tik ką ne ką esu girdėjęs[.]² Taigi man rūpi ir apie ją, kaip ir apie Tamstos tremtinius daug // [1v] daug žinoti. Manęs laukia „Pragiedrulių“ trečioji dalis – „Audra“, kur aš ketinau vaizduoti 1905 metus. Bet manęs neinformuoja tie, kurie smarkiau dalyvavo to laiko revoliucijoje. Jei Tamstos vaikai mane priimtų su interview'u, kaipo beletristą, ne špioną (juk viskas pasibaigė) aš mielai į juos nuvažiuočiauⁱⁱⁱ. Man reikia tipų ir epizodų, ne istorijos. Gerai būtų, kad ir mudu pasimatytuva.

Ilgiausių Tamstai metelių

Doc. J. Tumas

AUTOGRAVAS: *LLTI BR*, in: „Keturi laišakai Didžiulienei L / Didžiulienės L. biografija rašymo, A. Baranauską, Zagorskį liečiančiais klausimais“, f. 1, b. 513/25, l. 1r–1v; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant vos matomai languoto rusvo popieriaus lapo; lenkimo į keturias dalis žymės; 22 × 28. Per horizontalią lenkimo liniją popierius plyšta; l. 1r dešiniajame viršutiniame kampe šviesiai violetiniu pieštuku: „In R513“ – signatūros numeris.

PUBLIKUOTA: *Literatūra ir kalba*, II, vyr. red. Kostas Korsakas, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1957, p. 389–390.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: savo 1925-06-26 dienos laiške Didžiulienė-Žmona atsako trumpai ir patikina: „Viltis malonaus pasimatymo labai mane nudžiugino. Galėčiau pluoštelį žinių iš tolimos praeities sudėti in vertas ir garbias rankas.“ Laiško pabaigoje prideda, kad sūnūs taip pat „sumanymui pritaria ir sutinka“ (Liudvika Didžiulienė-Žmona, *Raštai: Laiškai*, t. II, parengė Milda Telksnytė, Vygandas Račkaitis, Vilnius: Pradai, p. 544).

ⁱ Liudvika Didžiulienė-Žmona, *Ką aš beatmenu (Rokiškiojant)*. Redagavo doc. J. Tumas, Kaunas: Koper. S-gos spaudos fondo leidinys, 1926.

ⁱⁱ Tumas reaguoja į Didžiulienės 1925-06-06 dienos laišką, kuriame ji teigia nespėjusi baigti darbo: „Nusiunčiu, ką buvau kadais pažadėjęs, jei kas tiks – labai prašau sunaudot, bet jegu nereikalinga, labai prašau parsiųst atgal pagal paduodamo adreso, pačto išlaidžios bus sugrąžintos. Neužbaigiau, nes išvažiuoju. Gal kada užbaigsiu ir,

¹ *vid ex err orig* –ų

² *orig om*

jegu bus reikalaujama, nusiųsiu.“ (Liudvika Didžiulienė-Žmona, *Raštai: Laiškai*, t. II, parengė Milda Telksnytė, Vygandas Račkaitis, Vilnius: Pradai, p. 542).

- ⁱⁱⁱ Didžiulienė-Žmona su savo vyru Stanislovu Didžiuliu, knygnešių globėju, šelpėju, spaudos platinimo organizatoriumi ir platintoju, buvo įsitraukusi į 1905 m. revoliucinę veiklą, kurioje dalyvavo ir jų vaikai. Už dalyvavimą revoliucijoje suimti buvo Stanislovas Didžiulis, sūnūs Algirdas ir Antanas, visi ištremti į Sibirą; suimta dukra Vanda Didžiulytė (Vincio Mickevičiaus-Kapsuko žmona) sėkmingai pabėgo; suimtas sūnus Vytautas Didžiulis liudytojų padedamas buvo išteisintas. Tumo minimi „tremtiniai“ yra ištremtieji Didžiulienės-Žmonos šeimos nariai. Laiške Didžiulienė-Žmona mini sūnų Vytautą, Antaną ir dukrą Aldoną (*Ibid.*, p. 544). Tumo laiške Minimas knygnešys Šiaučiūnas buvo Elenos Nitaitės, Didžiulienės-Žmonos sesers, vyras. Apie visa tai: Liudvika Didžiulienė-Žmona, *Ką aš beatmenu (Rokiškiojuojant)*, redagavo doc. J. Tumas, Kaunas: Koper. S-gos spaudos fondo leidinys, 1926.

135. LIUDVIKAI DIDŽIULIENEI-ŽMONAI, KAUNAS, 1925-09-21

Kaune, 1925 m. rugsėjo 21 d.

Geroji Ponia Liudvika!

Iš Tamstos ranka pabaigtojo laiškelio aš, tikrai, sprendžiu, kad Tamstai sunku rašyti. Ir nerimstu. Liga – kaip liga: visados sunku ji nugalėti, o kartais ir ji nugali, kai senatvė nebetiekia pajėgų atsitūrėti. Tvirta Tamsta buvai, ligai nevéiku paristi, minies atkakliai, duok Dieve kuoilgiausiai. Vis delto Tamstos mintis atsivesti kunigą man patinka. Kunigo sakramentai negi užmuša. Ir jie geresni, kol ligonis blaivus. Zinai Tamsta: mudviejų mintys buvo supuolusios; viešint pas Tamstą, man labai knitėjo pasiūlyti š.¹ Sakramentus, tik – *смалодушничал*², pabijojau tapti įkyrus, be to, ir mano buvimas buvo tiek trumpasⁱ. Bet perra[š]inėdamas³ Tamstos atminimus, aš vis giliai jaučiu, jog senovinės religinės lietuvių rokiškėnų tradicijos Tamstos sieloje tebeveikia. Tai raštu jau drąsiau man yra paraginti, kad ligos galo nelaukdama, // [2v] kad ir jis toli būtų, kunigą pasikviesti. Mums būtų itin malonu Zmoną laikyti tikinčia, už ją Mišeles palaikyti, t. ir t. Eidamas kunigo pareigas, visa tai surašiau, labai pasididžiudamas paskutiniuuoju T.

¹ š[ventuosius]

² *rus* = pabūgti; neįveikti silpnadvasiškumo, pasielgti silpnadvasiškai.

³ *orig vid ex err* s

laiškeliu; būtent, kad ir negalodama, malonėjai mane atminti ir man savo nėgalia pasiguosti. Tai mane ir įdrąsino.

Dabar kitas dalykas – Tamstai neligioniai¹. Smetoną Mintaujos gimnazija, švėsdama savo 150 m. sukaktį, drauge su J. Jablonskiu išsirinco Garbės Nariais. Tai progai iš Tamstos atminimų išrašiau apie 1896 m. mokinių riaušes dėl rusų kalbos Mintaujos gimnazijoje ir drauge su Tamstos H. M. F². Muziejui dovanotąją grupės fotografiją įteikiau „Krivulei“ⁱⁱⁱ. Kai išspausdins, numerį T.³ nusiųsiu.

Tamstos raštais aš maniau bepasinaudoti T. biografijai; bet jie pasirodė taip grynai aukštaitiškai ir savaimiškai stilizuoti, kad aš juos ištisai nukopijavau spaudai ir juos išleisiu šalia atminimų apie gerb. T.⁴ vyrą ir šalia kitų, jau spausdintų // [3r] raštų. Taigi T. man įteiktieji raštai dabar išskaidyti į keturias dalis: „Knygne[š]iui“⁵, „Karo Archyvui“ⁱⁱⁱⁱ, „Krivulei“ ir dar nežinau kam. Labai džiaugiuos T.⁶ laiku paraginęs tai padaryti, kol dar buvai stipresnė!

Jei pasirodytų Griežionėliuose gerb. p. Vytautas, savo knygyno, rodos, geriausias žinovas, aš paprašyčia jį, kad malonėtų atrašyti man, kurių metų L. Ivinskio „Metskaitlius“ jis dar turi, mano nepaimtus. Man reikia žinoti tik metai – susekti, kuriais dvejais metais Ivinskis Kalendorių nėra išleidęs: 1861 metus jis vadina 14 „nuog pirmojo išduoto 1846 m.“⁷, o turėtų būti: 16-ti. Visas iš p. Vytauto knygas aš jau nusirašiau ištisai ir sugrąžinsiu jam į Biržus, į jo paties rankas. Dar man itin svarbu būtų⁸ ką ne ką nusirašyti iš 1860 m, 1859. Jų, rodos, ir jūsų knygyne nėra.

Dar malonėčiau, kad p. Vytautas man paskolintų, ką turėdamas, Lakūno–Burbos ra[š]tų⁹, ypač „Senkaus Jurgį“, na, ir kitus.

Labai man gaili, kad pereitą kartą aš tiek teturėjau laiko ir knygyne ko ne ko // [3v] tapasižiūrėjau: ten esama nemaža draudžiamąjo laiko

¹ *cor l pro g*

² H[umanitarinių] M[okslių] F[akulteto]

³ T[amstai]

⁴ T[amstos]

⁵ *cor pri n, vid ex err orig s*

⁶ T[amstą]

⁷ *orig om*

⁸ *cor tų pro vo*

⁹ *orig s*

spaudinių, kurių mes neturime, o kurie dėstyti studentams man jau 7-tas semestras tenka.

Iš Griežionių aš išsivežiau kuomaloniausių įspūdžių ir, taip sakant, turiningų. Tai¹ nebuvo paprastos kaimyniškos vairsės, tai ir kalbėti apie pokylius netenka. Pasilsėjau, pavalgiau, gavau literatūros, gražių, malonių žodžių ir linksmas leidžiaus toliau kelionėn. Radviliškyje rytą gerai pamegojau, visą dieną rašiau iš pasiimtų Jūsų knygų, kol sulaukiau vakarinio (pusiaunakčio) traukinio. 20 valandų gaisto! kvailas su-derinimas traukinių!

P. Aldonos (Alduonės?) siuntinėlių gavau ir nusikopijuosiu; paskui sugrąžinsiu. Tik vis to laiko trūksta – paskaitos² jau prasidėjo.

Pavesdamas gerąją poniją „Indrioniškio Pono Dievo“ globai, sveikindamas p. Sketerienę ir kitus pasilaikančius namie jūsiškius, lieku prietelingai atsidėjęs: kan. J. Tumas

Man rodės, lyg būtų man rašęs pats p. Didžiulis. Bravo, jei ranką pa-valdo! Ilgiausių jam metų!^{iv}

AUTOGRAFAI: *LLTI BR*, in: „Keturi laišakai Didžiulienei L / Didžiulienės L. biografija rašymo, A. Baranauską, Zagorskį liečiančiais klausimais“, f. 1, b. 513/25, l. 2r–3v; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant tankiai stačiakampiais langeliais languotų popieriaus lapų dantyta viršutine linija; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,5 × 25,7; autorinė numeracija l. 3r dešiniajame viršutiniame kampe: „2“. L. 2r dešiniajame viršutiniame kampe ir l. 3r kairiajame viršutiniame kampe pieštuku: „InR-513“ – signatūros numeris. Vokas. Melsvo atspalvio vokas; 12,4 × 15,5 (dėl nuplėšto voko krašto antrasis matmuo apytikris). Adresuota: „Jos Malonybei / Pil. Liudvikai / Didžiulienei / Griežionėliuose / per Troškūnus“; frazė „per Troškūnus“ kita ranka perbraukta ir apačioje parašyta: „D. Andrioniškio“. Antspaudai: l. [1r] sunkiai įžiūrimas išsiuntimo antspaudas ant pašto ženklo už 25 centus: „[KAU]NAS, [21]. IX. [19]25“, apačioje antspaudas pakartotas, gerai matomas, viduryje – vos įžiūrimas violetinio antspaudų pėdsakas; l. [1v] gavimo antspaudai: „TROŠKŪNAI, 22. IX. [19]25“, „ANDRIONIŠKIS, 23. X. [19]25“ (antspaudas violetinis). L. [1r] pieštuku viršuje: „In. R513“ – signatūros numeris, po signatūra pieštuku: „Kan. J Tumo paskutinis laiškas“.

PUBLIKUOTA: *Literatūra ir kalba*, II, vyr. red. Kostas Korsakas, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1957, p. 390–392.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ cor T

² a del jau

- ⁱ Didžiulienės-Žmonos 1925-09-20 rašytas laiškas rašytas pirmą dukros ranka, pas-
kui pačios Didžiulienės sunkiai plunksną valdančia ranka. Dukros ranka rašyta:
„Trysdešimt penkios dienos atgal gavus Jo Malonybės telegramą, kad atvažiuoji,
gulėjau be nuomonės. Namiškai mano visi apsigandę, trukšmą sukėlė – atprašyt:
pas mus tokia betvarkė, tokia suirutė. Vesma kunigą. Aš sakiau, man kito kunigo
nereikia: mūsų svečias rytoj nuvažiuos Indrioniškį, atlaikys mišias ir man atveš
švenčiausį sakramentą. Bet, o stebuklas! pamačius Kanauninką, pasidariau sveika,
stipra ir apie kelionę anan svietan nebekalbėjau, bet ir apie reikalus nekalbėjau.“
(Liudvika Didžiulienė-Žmona, *Raštai: Laiškai*, t. II, *op. cit.*, p. 555)
- ⁱⁱ 1896 m. Mintaujos gimnazijoje mokiniai katalikai pasipriešino įsakymui kalbėti
maldas rusų kalba. Didžiulienė-Žmona tuo metu neseniai atvykusi su vaikais gy-
venti į Mintaują, laikė moksleivių bendrąbę bei globojo moksleivius lietuvių,
jos pačios vaikai drauge su globotiniiais lankė gimnaziją ir buvo tarp pasipriešinu-
siųjų kalbėti maldas rusiškai (apie tai išsamiai: Liudvika Didžiulienė-Žmona, *Ką
aš beatmenu. (Rokiškiuojant)*, *op. cit.*, p. 113–124). Tarp Didžiulienės bendrabučio
gyventojų 1896 m. buvo ir Antanas Smetona. Jonas Jablonskis tuo metu gim-
nazijoje dėstė graikų ir lotynų kalbas, Antanas Smetona buvo gimnazijos moki-
nys, kuris sulaukė Jablonskio dėmesio dėl gabumų senosioms kalboms. Smetona
buvo įsitraukęs į Jablonskio globojamą „Kūdikio“ draugiją, kur jie buvo raginami
„mokytis lietuviškai skaityti ir rašyti, pažinti savo tautos istoriją, o parvažiuavus
per atstogas namo skleisti lietuvių gimtajame krašte“ (Liudas Truska, *Antanas
Smetona ir jo laikai*, Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1996, p. 31). „Mintaujos
gimnazijoje A. Smetona sueina į pirmą konfliktą su biurokratinės ir rusifikacinės
carizmo švietimo sistemos atstovais. Gimnazijos vadovybė versdavo mokinius ka-
talikus prieš pamokas kalbėti maldą rusiškai. Šiems tai daryti atsisakius, 1896 m.
rudenį A. Smetona ir dar keliolika mokinių iš gimnazijos pašalinami.“ (Alfonsas
Eidintas, *Lietuvos respublikos prezidentai*, Kaunas: Šviesa, 1991, p. 8). Pavyko rasti
1925 m. rudens gimnazistų fotografiją ir greta skelbiamą trumpą žinutę apie pa-
sipriešinimą tikybos pamokoms rusų kalba: „Mes nesimelsim rusiškai“ (*Krivulė*,
1925, Nr. 24, p. 364). Paskelbto Didžiulienės-Žmonos teksto fragmento rasti ne-
pavyko.
- ⁱⁱⁱ J. Tumas, „Iš Liudvikos Gedgaudienės-Didžiulienės užrašų“, in: *Karo archyvas*, red.
Majoras V. Steponaitis, t. II, 1925, p. 60–61. (Rašant Didžiulienės-Žmonos pavardę
įsivėlusį klaidą).
- ^{iv} Greičiausiai Tumas mano, kad Stanislovo Didžiulio rankai priklauso ne Didžiū-
lienės ranka rašyta jos laiško dalis. Bronius Pranskus savo rengtoje publikacijoje,
greičiausiai remdamasis Tumo laišku, nurodo, jog tai Didžiulio rašyta laiško dalis,
tačiau Didžiulienės raštų rengėjai komentuoja, jog tuo metu Didžiulis jau negalėjęs
nei rašyti, nei kalbėti (Liudvika Didžiulienė-Žmona, *Raštai: Laiškai*, t. II, *op. cit.*,
p. 556).

**136. LIUDVIKAI DIDŽIULIENEI-ŽMONAI,
KAUNAS, 1925-10-15**

Kaune, 1925 m. spalio 15 d.

Geroji Ponia Liudvika!

Vakarykštį Tamstos laiškelių, dar sava ranka raudonai ir melynai rašytą, aš gavau lygiai tokiuo pat nusigandimu, kaip ir anuos kitus su prierašu: dar nenumiriau... Kaip aš Tamstą užjaučiu, kad sunku sirgti! Ir kaip turi būti nemalonu nebepavaldyti rankos, kai dar tiek yra likę pasakyti! Mes, Tamsta tikrai pasakei, Tamstos vaikai, nuo dabarties mielu noru bėgame į praeitį ir ten ieškome bent žinių, jei ne įdomybių. Tai ir gailime, kai žadies nuo mūsų skirtis, galėdami dar pagyventi. Tamstos laiminimai mums yra šventi. Dėkui už juos! Ir tegul Viešpats už tai palaimina.¹

Ką apie vysk. Baranauską „prisakai“, aš nebepaskaitau. Jaučiu, kad nori // [4v] jį ginti. Ką gi – mums jis, dvilypis¹ lietuvis-lenkas nebesuprantamas ir jo lenkų apoteozavimas šioje šviesoje, kurioje matome dabartinius lenkus, mums rodos tiesiog biaurus. Jį pateisina tik anoji gady[n]ė², o šiai gadynei jis nepaliko testamentu. Valančius gi paliko, nors Baranausko gadynės buvo. Na, už „Anykščių Šilelį“ jis, žinoma, caca. –

Jau dirbame darbą, o čia vis kliudo kas nors iš pašaliečių. Antai, gavau važiuoti į Šiaulius jų 300 m. bažnyčios sukaktuvių garbinti. Tai tris dienas ir sugaišau. Randasi ir kitokių okazijų sutrukti.

Na, Motin, dar nemirk, dar pagerėk, tai žiemą pasimatysime[.]³ O tuotarpu prašysiu Dievulį, kad T.⁴ pastiprinti. Sveikinu visus namiškius

Jūsų kun. Juozas

AUTOGRAFAI: *LLTI BR*, in: „Keturi laišakai Didžiulienei L / Didžiulienės L. biografija rašymo, A. Baranauską, Zagorskį liečiančiais klausimais“, f. 1, b. 513/25, l. 4r–4v; laiškas.

¹ *cor pri i pro y*

² *orig e*

³ *orig om*

⁴ T[amstą]

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant tankiai stačiakampiais langeliais languoto popieriaus lapo dantyta viršutine linija; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,5 × 25,7. L. 4r keletas nedidelių rašalo dėmių, kairiajame viršutiniame kampe pieštuku: „InR-513“ – signatūros numeris.

PUBLIKUOTA: *Literatūra ir kalba*, II, vyr. red. Kostas Korsakas, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1957, p. 392.

SKELBIAMA: iš autografo.

-
- ⁱ Tumas reaguoja į paskutinį pačios Didžiulienės ranka jam rašytą laišką, raudonu ir mėlynu pieštukais, stambiomis raidėmis, sunkiai valdant plunksną: „Spalio 14. / Da aš nenumiriau. Dieve mano, kaip man sunku! Kaip man sunku! Daug gražių dalykų pasiliko, bet gal da bus patalpinti. [...] / Dieve, laimink jumus visus! / Nors Jūs Tėvai, aukšti Tėvai, bet visi – mano Vaikai. / Jeigu ryt poryt nenumirsiu, gal užpelniau porį žodžių atsakymo. Galva tebėra, rankos nebeklauso.“ (Liudvika Didžiulienė-Žmona, *Raštai: Laiškai*, t. II, *op. cit.*, p. 556).

137. LIUDVIKAI DIDŽIULIENEI-ŽMONAI, KAUNAS, 1925-10-23

Kaune, 1925 m. spalio 23 d.

Maloningoji Ponia Liudvika!

Jau bus bent 9 (devynios) dienos, kaip aš paskutinį kartą atsakiau į Tamstos ligūstus laiškelius, o daugiau nè iš ko nebegaunu biuletenio, kaip gi eina ta nelaboji krūtinės anginos liga. Ir „nerimsta mano širdelė...“ Paskutiniai sunkūs aimanavimai, jog sunku sirgti, man gelti pagėlė širdį. Aš tai giliai jaučiu. Kad bent Dievulis palengvintų ir nuramintų... „Krivulę“, „Lietuvą“ ir „Karo Archyvą“ pasiuntėm Tamstai. Tik vis abejoju, iš kur jums tokiuo blogu keliu imate paštą? Nujau, bene iš Anykščių, kur vieškelis per Indrioniškį?

Ponia rašai man paliekanti Zagórsčio raštus ar apie jį raštus. Aš turiu tris jo sąsiuvinius iš Rygos Muziejaus, bet apie jį patį, kas jis buvo, iš kur kilęs, nieko nežinau, kaip nieko nežinojo ir Dr. J. Šliūpas, rašydamas „Lietuviškieji raštai ir raštininkai“. Jei būtų Didžiuliuose bent ko apie, prašyčiau man atsiųsti.

Dar pagyvenkite – esate naudinga

Mylėdamas – kan. Juozas

AUTOGRAFIKAS: *LLTI BR*, in: „Keturi laišakai Didžiulienei L / Didžiulienės L. biografija rašymo, A. Baranauską, Zagorskį liečiančiais klausimais“, f. 1, b. 513/25, l. 5r, 5v be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta šviesiai juodu rašalu ant tankiai stačiakampiais langeliais languoto popieriaus lapo dantyta viršutine linija; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,5 × 25,7. L. 5r kairiajame viršutiniame kampe pieštuku: „InR-513“ – signatūros numeris.

PUBLIKUOTA: *Literatūra ir kalba*, II, vyr. red. Kostas Korsakas, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1957, p. 393.

SKELBIAMA: iš autografo.

138. MICHALINAI DIDŽIULYTEI, VILNIUS, 1908-09-26

Rugsėjo m. 26 d. 1908 m.

Jos Sveikatai,

N° 140¹

Panaitei M. Didžiulytei

Griežonyse

Skyrium banderoliu grąžinu Tamstai įduotąją man dram. veikalėlį „Katei – juokai, pelei – verksmas“ⁱ. Angsčiau sugrąžinti negalėjau; praleidęs sukalbėtąjį laiką, nebežinojau, kame Tamsta beisi. Mano nuomone, nei spauzdinti, nei vaidinti šito veikaliuko negalima, nes jisai scenos ir dram. veikalų reikalavimams neatsako. Nėra veiksmo, yra tik šnekos; nėra charakteristikų, yra tik galvojimai. Tai straipsnis, o ne „drama“ ir daug geriau išrodytų straipsnyje. Beto, daug nenaturališka, išpūsta ir perdėta. Aiški tendencija visados gadina dailiąją literatūrą, o čia tendencijos – kiek tik nereikia. Kad būtų „Zarija“ tebegyvenusi, gal būtų ir išsispauzdinusi kaip tik dėl tos tendencijos, o ne dėl dram. vertybės.

Su pagarba: KgJTumas

AUTOGRAFIKAS: *LLTI BR*, in: „Laiškas M. Didžiulytei į Griežonis dram. veik. „Katei – juokai, pelei – verksmas“ prisiuntimo ir įvertinimo klausimu“, f. 1, b. 513/42, l. [1r], [1v] be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto *Vilties* redakcijos ir administracijos blanko su tinkliniu vandenženkliais, kairiajame lapo kampe spausdintas užrašas: „VILTIES“ / REDAKCIJA IR ADMINISTRACIJA / VILNIUS, / DIDŽIOJI GATVĖ, № 23, /m....d. 190...m., / N^o.....“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,4 × 28. Dešiniajame krašte per lenkimo liniją popierius įplyšęs; l. [1r] viršuje du-

¹ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

kart pieštuku: „InR-513“ – signatūros numeris; raudonu pieštuku laiške pabrauktas laikraščio pavadinimas *Zarija*, lapo apačioje tuo pačiu pieštuku: „| S. D. / Soc-Dem. Laikr.“; l. [1v] antspaudas: „Lietuvių Literatūros Institutas / Rankraštynas“.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

- ⁱ Pjesė tokiu pavadinimu publikuota Liudvikos Didžiulienės-Žmonos vardu (*Raštai*, t. 1, parengė Milda Telksnytė, Vygandas Račkaitis, Vilnius: Pradai, 1996).

139. [VLADISLOVUI?] DRAUGELIUI, VILNIUS, 1912-01-19

Телеграфъ

Въ *Мрил*¹

Телеграмма

Мариамполь

[Д]раугелису²

ксендзу

Изъ *Вильны* № 459703

Счетъ словъ 10

Принята 19³ / I го 1912 г. Подана 19⁴ / I го / 10 ч. 3 м. популу н⁵.

Отъ [...] № 86 / 594⁷

Принялъ *Мал[юд]*⁸.

Ѓду. Поѣздъ опаздываетъ Лекція по[с]лѣ⁹ шистивѣⁱ

Тумасъ¹⁰

¹ *rus* Телеграфъ Въ М[а]ри[ампо]л[ь] = Telegrafas į Marijampolę; kursyvų išskirta teksto dalis į telegramos blanką įrašyta ranka.

² *cor, vid*

³ *cor pro* 8

⁴ *cor pro* 8

⁵ пополу[дни] н[ет]

⁶ *ill*

⁷ *vid*

⁸ *vid*

⁹ *vid*

¹⁰ *rus* = Telegrama. / Marijampolė / [D]raugeliui / kunigui / Iš Vilniaus [...] / Gauta 1912-01-19 / iš [...] / priėmė Maliud. / Žodžių skaičius 10 / Įteikta 19-01 [dieną], 10 v[alandą] 3 m[inutės] popiet n[e]. / Vaziuoju. Traukinys vėluoja. Paskaita po šeštos [tekstas baigiasi rusišku priedlinksiu, nurodančiu vietą, tačiau pati vieta telegramos tekste nenurodyta] / Tumas

AUTOGRAFIAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo laiškai. 1904–1931 m.“, f. 1, b. F600, l. 3_r, 3_v kiti įrašai; telegrama.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: pilkšvas rusiškas telegramos blankas užpildytas pieštuku; lenkimo į aštuonias dalis žymės; 25,2 × ~20,6. Blankas su smulkiais įplyšimais kraštuose, apsitrynęs; l. 3_v juodu rašalu nenustatyta ranka rašytos pastabos; į bylą įklijuota popieriaus juosta.

ADRESATAS: daroma prielaida, kad rašoma Vladislovui Draugeliui, nes jis telegramos rašymo laikotarpiu gyveno Marijampolėje ir užsiėmė aktyvia organizacine veikla.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

-
- ⁱ 1911 m. rudenį Tumas grįžo iš JAV, metų pabaigoje bei 1912 m. pradžioje keliavo po Lietuvą su paskaitomis apie gyvenimą Amerikoje, siekdamas agituoti prieš emigraciją; spėtina, kad telegramoje kalbama apie vieną iš paskaitų.

140. [MAGDALENAI DRAUGELYTEI-GALDIKIENEI?], [KAUNAS, [?]]

Geroji Ponia! Ačiū už „Moterį“. Ar negalėčiau aš gauti sau „Moteries“ komplekto, kad ir ne visiškai pilną? Aš renku – tai literatūros istorijai reikalinga. Aš ir užmokėčiau sulig sutarties.

J. T.

AUTOGRAFIAS: *VUB RS*, in: „Kn. J. Tumo laiškai“, f. 1, b. F562, Nr. 20, l. [1r–1v]; vizitinė kortelė.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu vizitinėje kortelėje, l. [1r] centre juodas spausdintas užrašas: „Kun. Juozas Tumas / Liet Univ. Docentas“; 11,2 × 7. Kortelės kraštai aplankstyti; į bylą įklijuota balto popieriaus juosta.

ADRESATAS: adresatė priskirta darant prielaidą, kad Tumas kreipėsi į tuometę žurnalo *Moteris* redaktorę.

LOKALIZAVIMAS: lokalizuota darant prielaidą, kad vizitinė kortelė galėjo būti siunčiama gyvenamajame mieste.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

**141. [JUOZUI ERETUI IR ONAI JAKAITYTEI-ERETIENEI],
KAUNAS, 1932-03-29**

Kaunas, 1932 m. kovo 29 d.

Mieliausieji Ponas, Ponia, Krikštodukter etc.

Tamstos, Kūmai, laiškėlį, rašytą III. 11, tegavau vakar. Jis mane daug kuo pradžiugino. Duos Dievulis, kad ir trečias Jūsų ainis bus toks gražus, lipšnus ir gudrus, kaip ir pirmieji du, ypač mano krikšto-duk-tėⁱ. Aš ją myliu ir noriu, kad ji išaugtų su motinos lietuvaitės būdu, o su tėvo-šveicaro protu[.]¹

AUTOGRAFA: VUB RS, in: „Kn. J. Tumo laiškai“, f. 1, b. F562, Nr. 17, l. [1r], l. [1v] be įrašų; raštelis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant nuo didesnio plono gelsvo popieriaus lapo nelygiai atkirpto lapelio, 21 × 13,1. Lape lamdymosi žymės, rusvos smulkios dėmės; į bylą įklijuota balto popieriaus juosta.

ADRESATAS: nustatytas pagal laiško turinį ir archyvinės bylos prieskyrą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Laiško rašymo metu Juozas Eretas ir Ona Jakaitytė-Eretienė turėjo du vaikus – sūnų Juozą ir dukrą Aldoną. 1932 m. liepos 31 d. gimė dukra Laisvutė.

142. ADELEI GALAUNIENEI, KAUNAS, 1929-02-11

Kaune, 1929 m. vasario 11 d.

Maloningoji Poniute Adele!

Buvo p. Povilas. Su pinigais apsivertėm, kaip Pati norėjai. Buvo ir antrą kartą. Įteikė man kažkokių saldinių nuo kosulio. Aš jas čiulpiu atsidėjęs, gerėdamasis, kad tai iš Ponios ir kad iš Paryžiaus. Mačys, kur nemačiję, sulig rusų prityrimo: „Припаръ его неберетъ, только къ сердцу пристаеъ“². Taip mus kitkart mokė mokykloje dainuoti.

Gal tuo-pat „medicinos“ principu Tamstelė ir Sorboną sužavėjai!...

Aš tuotarpu tebekosu labai sumaningai: langai dreba, iš kamino moliai krinta, karnizai aižėja, Aleknavičių, kurie apačioje, Vilkas kaukia, –

¹ orig om

² rus = „Garas jo neveikia, bet prie širdies limpa“, liaudies dainos citata.

neramybės darau visam pasauliui. Vienam Ponui Dievui neįkyrėju: kai buvo pas mus -31°C . ir dar žemiau, iki -34°C ., į bažnyčią neidavau. Tačiau šventą dieną kaip gi neisi. Pab[ū]si¹ $2\frac{1}{2}$ val. be kepurės, prisigiedosi, prisikalbėsi ir kosėk paskui // [1v] žmogus! Čia, bra, nedaug tepadės ir gražios bei talentingos Lakštingalos saldūs² vaistai.

O mūsų „vargšiukė – Lietuva“, gražiu Tamstos pasakymu, yra tikra vargšė. Šiuo kartu ją žudo mūsų partiniai kr.-demokratai³ vyskupai. Jie buvo paskelbė pirmininkui Voldemarui boikotą; buvo pareiškę, kad į jo keliamą š. m. 12 d. Popiežiuiⁱⁱⁱ pagerbti priėmimą nenuėsią. Prezidentas savo pirmininką palaikė ir atsisakė eiti į Nuncijausⁱⁱⁱ keliamą rautą. Nuncijus prisibėgiojo, kol atėmė iš Dr. Zauniaus vyskupų pareiškimą, žadėdamas vyskopus veste atvesti. Pažiūrėsime, ar seksis. Esu ir aš kviestas – tyčia eisiu.

O man ir⁴ dr. prof. Tamošaičiui kuriuo ten kanonu uždraudė dalyvauti „L. Aide“⁵, kol jis „pasitaisys“ ir prieš vyskopus neberašys.

Zinovai mūsų vyskupų akciją vadina Afganistano šventikų akcija⁶ Amanului nuversti^{iv}... Sveikinu Tamstą ir linkiu dar didesnių sukcesų. Kun. Tumas

AUTOGRAFAS: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto fondas“, f. 7438, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto gelstėlėjusio popieriaus lapo dantyta viršutine linija; lenkimo į keturias dalis žymės; $21,6 \times 27,1$. Dešinysis lapo kraštas nesmarkiai suteptas juodu rašalu; l. [1v] lenkimo linijos nusidėvėjusios, patamsėjusios, užlenkus išorėje likusi lapo dalis smulkiai dėmėta rusvais taškeliais, per horizontalią lenkimo liniją popierius plyšta; l. [1v] kairiajame apatiniame kampe keturkampis antspaudas: „Kauno / Literatūrinis / Muziejus“ ir signatūros numeriai: mėlynu tušinuku – „7438“, pieštuku – „ER 828“.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ 1929 m. pradžioje Galaunienė su kitomis Lietuvos solistėmis koncertavo Sorbonoje.

ⁱⁱ Pijus XI

ⁱⁱⁱ Riccardo Bartoloni

^{iv} Kalbama apie Chaną Amanulą (*Amānullāh*), valdžiusį Afganistane 1919–1929 m. ir pasižymėjusį provakarietiško pobūdžio reformomis, jomis nepatenkinta visuomenės dalis suorganizavo pasipriešinimą, kuriame svarbus ir šventikų vaidmuo.

¹ orig u

² cor l pro u

³ kr[ikščionys]

⁴ ins

⁵ „L[ietuvos] Aide“

⁶ cor fl pro a

143. ADELEI GALAUNIENEI, [PALANGA], 1931-[07]-06

1931. VI[I]¹. 6. Tai jau ir [P]alangoj². Siunčiu Tamstai, Povilui, Adelei, Dievai[n]iui³, Kurmiui, Bobikui, abiem kanariukam pasveikinimus; o p. Stefaniją⁴ ir Veroniką atsiprašau, kad nebesuskubau jų surasti ir atsisveikinti. Gražu, bet aš nesveikas. Pusšestos valandos atvirame auto įveikė. Laukiu ko geresnio.

Jūsų kun. Juozas

AUTOGRAVAS: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto fondas“, f. 7436, l. [1r–1v]; atvirukas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] saulėlydžio prie Palangos tilto vaizdas ir užrašas: „Palanga. Saulei leidžiantis“; l. [1v] tekstas ir adresas; 13,7 × 8,8; rašyta juodu rašalu. Adresuota l. [1v]: „Jos Malonei / Poniai Adelei / Galaunienei / Kaune / Rotušės A. 11–5“. Antspaudai: išsiuntimo antspaudai ant trijų pašto ženklų už 5 centus sunkiai įskaitomi: „PAL[ANGA], -6. VII. 31“; l. [1r] keturkampis antspaudas: „Kau-no / Literatūrinis / Muziejus“ ir signatūros numeriai: mėlynu tušinuku – „7436“; pieštuku – „ER₁827“; l. [1v] dešiniajame apatiniame kampe pieštuku: „KLM 7436 / ER₁827“ – signatūros numeris.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: pašto antspaudas rodo, kad Tumas suklydo rašydamas mėnesį, data pataisyta; lokalizuota pagal pašto antspaudą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Tikėtina, kad kalbama apie Stefaniją Galaunyte.

144. [ADELEI GALAUNIENEI IR PAULIUI GALAUNEI], PALANGA, 1931-07-13

Palangoje, 1931 m. liepos 13 d.

Mieliausieji! Nelaimėms išstinkant, nereikia nuliūsti: Dievas pabaudžia, bet ir susimyli. Kad ir su tuo Kurmiu. Psiakrew⁴, o koks meilus[.]⁵ Ir jį buvo pavogę!!! Jį, kurs sudarinėjo visų mūsų buities gabalą! To okropne⁶! Jis – galgonas, ką ir besakyti: naktimis įsiprašinėja į lovą. Na,

¹ *orig err*

² *orig min*

³ *vid, cor*

⁴ *lenk* = čia greičiausiai pavartotas pažodžiui, t. y. „šuns kraujo“.

⁵ *orig om*

⁶ *lenk* = tai siaubinga

bet tai – canis, tai cinizmas jo savumas. Be to, nei į mano, nei į Tavo, daugavertis Povilai, lovą neįsiprašinėja; tai griežtai smerkti jis iš abiejų pusių nedera. 5 litų pabauda tai tik mažas persergėjimas, kad gali ištikti ir tikrai bjaurus dalykas – šunākariai gali Kurmiui numauti kailėlį, o tai nebepataisoma. Dievainis turi laiko, tai tegul gano.

Šalta. 13^oR. Vėjuota. Saulėj nesišildom, o į jūrą tik pernevalią įbrendam, nelyginant, kaip Kurmis į lovą. Jau dukart maudžiaus ir šalau, kaip... Bobikas... Išlaikant šunų buities stilių.

Šeštadienio rytą būsiu namie. Bromos statyti nereikia. Kam čia, ir be to apsieis¹. Ugniagesių orkestro serenadai taip pat neⁱ.

Jūsų kun. Juozas

AUTOGRAFAI: *VUB RS*, in: „Tumas-Vaižgantas ~ P. G.“; f. 132, b. 45, l. [1r], [1v] be įrašų; laiškai.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant popieriaus lapo dantyta viršutine linija ir vandenženkliais: „Gėrboņu / vēstulų papirs“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,7 × 26,7. Dešinysis lapo kraštas apspuręs, su įplyšimais; l. [1v] dešiniajame kampe viršuje pieštuku: „F132-45 / J. Tumo-Vaižganto laiškai“ – signatūra.

ADRESATAI: priskirtas pagal turinį ir archyvinės bylos prieskyrą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Apytikriai nuo 1931 m. balandžio Tumas buvo laikinai apsistoję Galaunių namuose Rotušės aikštė 11–5.

145. ADELEI GALAUNIENEI, PALANGA, 1931-07-29

Palangoje, 1931 m. liepos 29 d.

Ponia Adele! Veržiaus atostogų baigti pajūryje, o čia radau tą pačią ūkaną arba ir lietų. Maudomės, vanduo šiltas, 19–20° C., bet saulės negauname, o ir miško sakų nedaug. Nuotaika neblogiausia, nes klebonijos pensionate daug gerų kunigų, „pralótų“ ir šiaip jau; kurorte daug giminių: Klimų, Lesauskių, Namikų, Valiukų; o plažė beveik visi mane pažįsta, manim džiaugias, ištolo reiškia savo patenkinimą. Nemačiau, kad veidmainiuotų; vis tiek tačiau, kai matai lipšnius ir gerbiančius žmones. Moterims darau sensaciją, nešiodamos po kurortą savo vaikai-

¹ *a del ne*

čius (anūkus): Petrą-Vytautą¹ ir Praną-Vytautą-Romaną; nė nebeatrokuoju, kaip ten yra. Meilūs vyrai po 15 mėnesių. Nieko dar nekalba, bet jau stipriai bėgioja ir kapriziškai kabinėjas. Taip pat rašau, kai² šlapia vazotis, ir miniu Kauną. Rytoj turiu paskaitą, poryt krikštiju Petrą. Bus daug svečių, gersime šampaną, pamiršę visas // [1v] blaivybes.

Ponia Adele, aš turiu į Tamstą ir reikaliuką³. Ant mano stalo, kur stačios gardelės laiko keletą rašinių, yra negražiai, sena ranka rašytas p. P. Matulionies laiškas. Aš jį pamiršau, o dabar jis man reikalingas vienam raštui. Surask jį ir atbogink man įdėjus į voką. Jei pridėsi keletą savo žodžių, bus⁴ dar svarbiau – mokslui ir literatūrai.

Pono Povilo peradresuotus du laiškus gavau. Už tai jam ačiū ir paskatinimas, kad ir toliau taip darytų.

Adelei II siunčiu bučkį, vyrams šaltą rankų pakratymą. Taip.

Jūsų įnamis.

AUTOGRAFA: MLLM, in: „J. Tumo-Vaižganto fondas“, f. 7437, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant popieriaus lapo dantytu viršutiniu kraštu ir vandenženkliais: „Gėrboņu / vėstuļu papirs“; lenkimo į aštuonias dalis žymės; 21,6 × 26,7. Visame lape lamdymosi žymės, dešinysis viršutinis ir apatinis kampai nukirpti sulenkus popierių pusiau, per horizontalią vidurinę lenkimo liniją popierius plyšta; l. [1v] dešiniajame apatiniame kampe keturkampis atspaudas: „Kauno / Literatūrinis / Muziejus“ ir signatūros numeriai: mėlynu tušinuku – „7437“; pieštuku – „ER 829“.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: savo laiške Galaunienė rašo siunčianti Povilo Matulionio laišką, atsako šeimos narių vardu į linkėjimus bei panašiu stiliumi kaip Tumas pasakoja buitinius dalykus iš šeimos gyvenimo, pasirašo kaip „Adelė I“ (Adelė Galaunienė, Kaunas, 1931–08–01, in: VUB RS, „Kn. J. Tumo archyvas. Asmeniškieji laiškai“, f. 1, b. F396, Nr. 49, l. [1r–2v]).

ⁱ Nors vadinta Dalia, Galaunių dukra buvo vardu Marija Adelė, tai paaiškina skaičių prie kreipinio („Adelei II“) ir linkėjimus laiško pabaigoje.

¹ p del -Romānā

² cor i pro d

³ p i del n, ins sup u

⁴ del k, ins sup s

**146. ADELEI GALAUNIENEI IR PAULIUI GALAUNEI,
KOPENHAGA, 1932-02-20**

Kopenhagoje

1932 m. vas. 20 d.

Sveikinu Jus iš Kopenhagos. Laukite greit parvažiuojant. Pirmąją nušautą baltąją mešką vežu Adelei mažajai. Kitus sveikinimus paskui. Prityrėm daug gero ir pasimokėm. P. Paulių Stokholme tebemini. Eriksonas sergaⁱ. Jūsų Kun. Juozas.

AUTOGRAFAI: *VUB RS*, in: „Tumas-Vaižgantas ~ P. G.“, f. 132, b. 45, l. [1r–1v]; atvirukas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] Grundtvigo bažnyčios vaizdas; l. [1v] tekstas ir adresas; 13,7 × 8,7; rašyta juodu rašalu. Adresuota l. [1v]: „Pp. Galauniams - / Visiems / Kojelavičių g. [1]1¹–5. / Kaunas / Lithuanie“. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas: „KØBENHAVN / OMK. / 20 II 1932“; dešiniajame viršutiniame kampe buvęs pašto ženklas išplėštas; gavimo duomenų nėra.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ 1931 m. Danijoje, Švedijoje ir Norvegijoje Lietuvos atstovo Jurgio Savickio iniciatyva vyko lietuvių liaudies meno parodos, kurias rengė tuometis M. K. Čiurlionio galerijos direktorius Paulius Galaunė, o sumanymą rėmė švedų etnologas Sigurdas Erixonas (Miglė Lebednykaitė, „Atvėrė kelius į pasaulį: 1931 m. lietuvių liaudies meno parodos Skandinavijos šalyse, in: *Krantai*, 2017, Nr. 2, p. 70–73).

**147. ANTANUI GIEDRAIČIUI-GIEDRIUI,
[KAUNAS], 1924-05-15**

1924. V–15

Labai Gerbiamasis mūsų Vaikelių Puoselėtojai! Visomis savo galiomis, kiek tik rasiu nuliekamo laiko, padėsiu „Saulutei“ dirbti. Tik – ar aš sugebėsiu ką gera duoti 7 m. kudikiui??ⁱ

Doc. p. e. J. Tumas

¹ *vid, cor*

AUTOGRAVAS: *MLLM*, in: J. Tumo-Vaižganto fondas, f. 22319, l. [1r–1v]; atvirukas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] Antano Žmuidzinavičiaus paveikslas „Giedras varakas“; l. [1v] tekstas ir adresas; 13,6 × 8,6; rašyta juodu rašalu. Adresuota: „Jo Sveikata[i] / A. Giedraičiui / Jurbarkan“. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas nuplėštas drauge su pašto ženklu, likęs tik fragmentas, pakartotas antspaudas: „KAUNAS, 16. V. 24“; gavimo antspaudas: „JURBARKAS, 17. V. 24“. Atvirukas smarkiai gels-telėjęs, lamdymosi žymės, kairiajame krašte ties viduriu skylamušio skylė; l. [1v] dėmės; 1 [1v] kairiajame viršutiniame kampe pieštuku: „KLM 22319 / ER₁822“ – signatūros numeris.

LOKALIZAVIMAS: lokalizuota pagal pašto antspaudą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

-
- ¹ Savo laiške Giedraitis prašo: „Jurbarkė įsikūrė bendrovė, kuri jau nutarė leist vaikams (pradžios mokyklos amžiui, 7–12 m.) laikraštį „Saulutė“. / Laikraščio tikslas – lavinti vaikų estetinius, religinius ir žmoniškuosius jausmus, duot populiarių skai-tymų ir įvairių mokslų ir kitų dalykų, neprieštaraujančių paminėtiems dėsniams. Bus didesnis už „Žiburėlį“, eis du kartus per mėnesį. Bendradarbiams mokės. Ilius-truot pasižadėjo dailininkas K. Šimonis ir jau pradėjo, nes pirmasis numeris turi išeit liepos 1 d.“ (Antanas Giedraitis-Giedrius, Jurbarkas, 1924-05-10, in: *VUB RS*, „A. Giedraičio laišakai kan. J. Tumui, 1922–1930 m.“, f. 1, b. F6, l. 3r).

148. ANTANUI GIEDRAIČIUI-GIEDRIUI, KAUNAS, 1926-03-02

Kaune, 1926 m. kovo 2 d.

Gerbiamas Drauge!

Labai ačiū už dovaną – „Sutemų šnekas“ⁱ! Aš jas tuojau ir tuo pra-dėjimu paskaičiau ir labai pasidžiaugiau. Kviečiau ir kitus pasidžiaug-ti – parašiau recenziją „Zidinio“ N2, kurs išeisiąs šiuo mėnesiuⁱⁱ.

Man viena tėra neaišku, kaip Tamsta kūrei šias pasakas. Juk kūrei, ne nusirašei. Kai-kurie siužetai lyg iš svetimų literatūrų, kai kurie pa-ties prasimanyti, kai kurie iš mūsų liaudies pasakų motyvų. Man tai nesvarbu, tai aš pažymėjau: vis tiek visus vienodai išdailinai. Bet lite-ratūros dėstytojui esti lengviau, kai pačiam nereikia ieškoti, iš kur čia atsirado sudedamieji elementai. Visako negi suvoksi; gerai būtų, kad bent privačiai žinočiau, kas kurį dalykėlį yra įkvėpęs. // [5v]

Labai malonu man buvo patirti, jog mes jau turime savąjį, origi-nalų pasakininką žanristą, kaip ir kitos literatūros kad turi. Ir sveikinu

Tamstą to neabejotinai pasisekusio darbo. Nesiliauk, tai mums atstosi visus Haufus, Grimus, Andersenus. Ypač Grimus.

Lik labai sveikas, kad tesėtumei!

Vaižgantas.

P. S. Ar nebūtumei pašauktas pastilizuoti gražiasias mūsų pasakas, kaip tai rusams padarė Afanasjevas? Tai būtų indėlis į literatūrą.

AUTOGRAFAI: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto fondas“, f. 11524, l. 5r–5v; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant tankiai stačiakampiais langeliais languoto gelstėlėjusio popieriaus lapo dantyta viršutine linija; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,6 × 27,1. Kairiajame viršutiniame kampe sąvaržėlių rūdžių žymės; dešinysis kraštas apsilamdęs; l. 5v kairiajame viršutiniame kampe pieštuku: „KLM 11524 / ER 824“ – signatūros numeris.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: savo išsamiaame atsakyme Giedraitis atsako apie įkvėpimo šaltinius ir teigia, kad nebūtų galėjęs skolint: „garsiuosius pasaulio pasakininkus tepažinau tik-tai pradėjęs jau rašyt savo pasakas. Žinojau tikrai mūsų pasakas, kurias betgi geriau tepažinau irgi neseniai, gal prieš keletą metų“; (Antanas Giedraitis-Giedrius, Jurbarkas, 1926-03-05, in: *VUB RS*, „Laiškai rašyti kn. Tumui“, f. 1, b. F545, l. 80r); kaip paskatą rašyti įvardija savo prigimtį ir toliau kalba apie pasakų rinkinį *Sutemų šnekos*: apie jo netobulumą, nes skubėta parūpinti vaikams itin trūkstamo skaitymo, leidžiamasi į rašymo situacijos, aplinkybių aprašymą, kol galiausiai imamasi idėjinio lygmens: „Tik pamačiau, kad kai kurie pedagoginės ir patriotinės nuovokos neturį žmonės ima jau kišti mūsų vaikeliams baisųjį Haufą, vokiškuosius Grimus ir kitus. Tie žmonės iš proto eina, ypačiai tie, kurie giria mums Haufą su Grimais ir kiša juos į mokyklas! Dabar, kada tikrai dar pradžia savo vaikų literatūros teturim ir nedavėm pirma savųjų pasakų! Kada Lietuva gyvena šitokį laiką!.. // Neiškenčiau, sakau, ir ėmiau kišt mūsų pasakas nors per *Saulutę*. Jos dažniausiai visai mano perdirbamos, kai kur lipdomos, taisomos, pridedamos, atimamos. Antrą sykį leisdamas, ir du pirmiau savo išleistus *Mūsų liaudies pasakų* rinkinėlį dabar žymiai padailinčiau, beveik neliečiau jų, nors kai kurias iš jų labai reikėjo pačiupinėti.“ (*Ibid.*, l. 80v)

ⁱ A. Giedrius, *Sutemų šnekos*, Iliustravo K. Šimonis, Jurbarkas: „Pasakos“ bendrovės leidinys, 1925.

ⁱⁱ Tumo atsiliepinimas Židinio skiltyje „Knygos ir žurnalai“ apie Giedraičio-Giedriaus knygą itin palankus, autorių traktuoja kaip atvėrusį svarbią lietuvių literatūros nišą: „A. Giedrius tad bene bus pirmas ir vienatinis šių dienų mūsų kūrėjas pasakininkas, ir jo pasakos bene dėtinos yra aukščiau už visas klasines, betgi tik verstines pasakas. Turi gi tautos savo pasakininkus.“ (*Židiny*s, Nr. 3, 1926, p. 189). Savo laiške Giedraitis į recenziją reaguoja: „O recenzija smarki. Aš tiek nesitikičiau, nemaniau. Kad iš tikrųjų nors dalį to atsvertų mano pasakos, ką Tamsta pasakei.“ (Antanas Giedraitis-Giedrius, Jurbarkas, 1926-04-11, in: *VUB RS*, „Laiškai rašyti kn. Tumui“, f. 1, b. F545, l. 81v).

Kaune, 1926 m. spalio 29 d.

Mielas Pone! Ne aš vienas esu pastebėjęs, kad Tamsta, pamėgęs lietuviškas pasakas, išsirinkai tinkamą literatūros darbo kryptį: gerai moki lietuviškos gyvosios kalbos ir sklandžiai stilizuoji. Noras labiau pažinti pasakos techniką dar labiau pagirtinas. Tik, ai man, mūsų literatūroje dar niekas pasakų neteoretizavo. Tai yra padarę vokiečiai ir anglai; šios rušies periodinių raštų mūsų universiteto knygyne yra. O lietuviškai, rodos, bene tas vienas amerikiečių leidinys ir to vardo nebeatmenu. Kai vėl užtiksiu, paimsiu ir¹ Tamstai nusiųsiu. Geriausia būtų atplaukus į Kauną pas prof. Myk. Biržišką (rektorį) į „Aušros“ gimnaziją – ten jis gyvena. Iš jo galima ko ne ko laimėti. Paskui pasižiūrėti mūsų bibliotekos pas Vacł. Biržišką.

Be Basanavičiaus rinkimo, yra dar „Masių pasakos“ Daukantoⁱ, daug surinkta Vilniuje M. Dr. knygyne. Esu ir aš gavęs vieną sąsiuvinį² iš karininko; jį įdaviau [„]Tautai ir Žodžiui[“]³. Susitikęs paklausu prof. Krėvę, ką jis daro. Jei nieko nedaro, tai atsiimsiu ir Tamstai nusiųsiu.ⁱⁱ

Skaičiaus lietuviškų pasakų mums pakaktų – jis yra apie 3,000. Daugiau mes stingame tokių rinkėjų, kurie būtų aptikę tikrą „lietuviškų“^{iv} pasakų sekėją. Pasaka – ne daina, jos neišmoksi ir kitam stereo- // [4v] tipiškai neatpasakosi⁵. Sekėjas vienas tepakartoja pasakos turinį, o kitas visą jos formą. O forma, kaip apdaras, ne bet-kam tinka. Vadinasi, tas gerai pasakys pasaką, kurio sieloje yra to elemento, kuriam tinka pasaka. Pasakos negalima „apdirbti“; galima ir reikia „tvarkyti“ mintis ir turinį; bet visa forma turi palikti senovinė. Juk tai ne kūrinys. Šiuo žvilgsniu gal tik L. Ivinskis savo Metskaitliuose gerai surašė Melagių pasakasⁱⁱⁱ. O Basanavičiaus rinkiny tėra pasakų turinys: turinį jam surašę pasiųsdavo bet-kurie, pripuolami rinkėjai ir pats B-s, rodos, to turinio dar turinį tedavė. Jo prakalboje į II tomą pasakyta tik vie-

¹ *del vėl*

² *cor sec s*

³ *orig om*

⁴ *ins sup*

⁵ *del fl u*

na – jos „prisidės ne viename¹ inžvilgije prie supažindinimo su mūsų tautos mytologija, už ką mokslas bus visados dėkingas“^{iv}... Daugiau nieko. Basanavičius – sausas folkloristas, archeologas, o pasakininkas turi būti nors tiek poetas, kaip Tamsta. (Atsiųstuosius T.² veikalėlius visus esu paskaitęs). T. esi artimesnis pasakai, neg kas kitas, ir vis delto dar negana. Imkime pav. iš „Saulutės“ N14(38) „Karalaite³ ir Saulės⁴ dukterį“, kaip jas pabėgusias vijos ragana, kaip nuo jos gynės, kaip ragana griovė statomas jai kliūtis, kaip sprogo persigėrusi vandeis. Maža pasakyti – kalną perkasė, per mišką kelią prasiskynė, – reikia pasakiškos akcijos – to didžiojo pasakų gražumo. Конь бѣжит, земля дрожит⁵, жар – птица⁶, золотое яблочко⁷ pas Афанасьева tikrai pasakiški, ne realūs, turį savyje ypatingos gyvybės. Афанасьевъ⁸ stilizavo rusų pasakas, tačiau formos nenutrynė. Ir aš atmenu, kaip kai kas pas[ak]ą⁹ sek-davo visai ne taip, kaip dabar knygoje skaitau. Sumesti sumetu, o pasakyti ir pats nepasakysčiau, kaip vien reikiant^v. Tamstos doc. J. Tumas

AUTOGRAFIKAS: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto fondas“, f. 11523, l. 4r–4v; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant liniuoto gelstelėjusio popieriaus; lenkimo į keturias dalis žymės; 22,3 × 28,4. Viršutiniame krašte nedidelės rudos dėmės, per horizontalią lenkimo liniją popierių plyšta; l. 4v kairiajame viršutiniame kampe pieštukas: „KLM 11523 / ER 825“ – signatūros numeris. Vokas: pieno spalvos vokas; 15,3 × 12,4. Adresuota: „Jo Malonei / Pil. A. Giedriui / Jurbarke“; atgalinio adreso nėra. Antspaudai: l. 4r išsiuntimo antspaudų pėdsakai; l. 4r gavimo antspaudas: „JURBARKAS, 30. X. 26.“ Pašto ženklas išplėštas drauge su dalimi voko.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ Simono Daukanto *Pasakos masių* (1835) – pirmasis lietuvių pasakojamosios tautosakos rinkinys; sudarytas iš žemaičių pasakų.

¹ *p del a*

² T[amstos]

³ *ins sup al*

⁴ *a del jos*

⁵ *rus* = arklys bėga, žemė dunda (originalė veiksmazodžiai rimuojasi); stilistinė pasakų formulė.

⁶ *rus* = ugnies paukštė; stebuklinių slavų pasakų būtybė, švytinčiais aukso ir sidabro sparnais.

⁷ *rus* = aukso obuolys.

⁸ *cor Ъ*

⁹ *orig om*

- ii Savo laiške Giedraitis rašo: „Lietuvių pasakos juo toliau, juo labiau mane interesuoja, tik, deja, negaliu prie jų, kaip noriu, prieiti: trūksta laiko joms atsidėti, pasieškoti jų, pasirinkti. Tuo tarpu galėčiau ir norėčiau pasiskaityti ką apie pasakas apskritai. Gal // [7v] Tamsta galėtumei man nurodyti tokių veikalų? Pagaliau, kur man gauti daugiau pasakų, kaip d-ro J. Basanavičiaus rinkinius? / Už tas žinias būčiau dėkingas.“ (Antanas Giedrius-Giedraitis, Jurbarkas, 1926–10–25, in: *VUB RS*, „A. Giedraičio laišakai kan. J. Tumui, 1922–1930 m.“, f. 1, b. F6, l. 7r–7v). *Tautos ir žodžio* 1926 m. t. IV ir 1928 t. V nepavyko aptikti medžiagos, kurią būtų galima laikyti Tumo minima karininko sąsiuvinio medžiaga.
- iii Ivinskis literatūriniuose kalendorių prieduose yra publikavęs dvi melų pasakas – 1862 ir 1863 m. (Danutė Petkevičiūtė, *Laurynas Ivinskis*, Vilnius: Mokslas, 1988, p. 151).
- iv *Lietuviškos Pasakos*, surinko D-ras J. Basanavičius, Shenandoah, Pa., V. J. Stagaro spaustuvėje, 1902, p. 3.
- v Reaguojama į Giedraičio samprotavimus apie pasakų stilizavimą: „Anais metais, kai leidau *Mūsų liaudies pasakas vaikams*, ėmiau jas tokias, kokios buvo, šiek tiek pašlyfavęs; dabar gerokai jas apdirbu, vietomis daug savo pridedu ar savotiškai nusakau, kai kur pasirodo man, kad pasakai trūksta logikos ar šiaip kas ne taip, kaip turėtų būt. // [8v] Bet taip darydamas, bijau nusikalst mūsų pasakai. / Kas man čia padėtų? Tuo tarpu pats manau, kad geru keliu einu: juk ne mokslo reikalams tas pasakas ruošiu.“ (Antanas Giedrius-Giedraitis, Jurbarkas, 1926–11–22, in: *VUB RS*, „A. Giedraičio laišakai kan. J. Tumui, 1922–1930 m.“, f. 1, b. F6, l. 8r–8v.).

150. ANTANUI GIEDRAIČIUI-GIEDRIUI, KAUNAS, 1926-11-25

Kaune, 1926 m. lapkr. 25 d.

Mielas Pone!

Nors aš šiuo tarpu baisiai neturiu laiko: poryt skaitysiu teatre apie V. Krėvę, o „tik“¹ užvakar pabaigiau Basanavičiaus iškilmės; nors šliaf-rokuoju, negaluodamas, – vis delto tuoju griebiaus Tamstos „Latrų“², ligi tik gavęs jų antrą pusę.

Savo nuomonę pareikšiu nemalonia forma: veikalas silpnas ir nepataisomas. Jo nepriskirsi nė vienai Kūrybos rūšiai. Jis – ne drama, nes nėra jokio veiksmo, kurs būtų užsimezgęs ir pletojęsis. Jis – ne epopė-

¹ *ins sup*

² *cor L*

ja, kaip „Aušros sūnūs“ⁱ, nes¹ pilnas filosofinių rezonavimų, kurie nieko bendra neturi su akcija. Įėjimai-išėjimai akcijos nesudaro. Dažnai jie niekuo nepamatuoti. Daugybė visai nereikalingų akcesorijų, dainų, tuščių kalbos dalykų. Visa – nepateisina užsimojimo įrodyti, kokių yra gerų „latrų“. Kur yra filosofijos, ten nufilosofuojama pro šalį – kad žmogus esąs kokių ten galybių rankose.

Dramatinė tad struktūra neišlaiko kritikos. Daug geriau būtų buvę šita tema parašius apysaką. Ten ir rezonavimiui², ir dainelėms, ir šnekoms kiek nori vietos. // [3v] Yra keletas ir nesąmonių: II-8sc. – per vieną sceną jaunimas atlieka ilgą kelionę į Nemuno kalnus ir sugrįžta.

O kalba graži, sveikų minčių daug. Jų man gaili. Paleidus visa tai nevykusioj dramatinuotoj formoj, viskas žus. Aš patarčiau šito veikalo skyrium nepaleist – bus išvengta skaudžios kritikos viešai; delto aš čia perskaudžiaai recenzuoju – privačiai. Esigi išmintingas ir neturėsi savo širdyje neapykantos, kam peikiau. Mokėjau gi entuziastingai Tamstą girti, kas man rodės girtinaⁱⁱ.

Tamstos – kun. Juozas

AUTOGRAFAI: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto fondas“, f. 11522, l. 3r–3v; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto gelstelėjusio popieriaus; lenkimo į keturias dalis žymės; 22,3 × 28,4. Kairiajame krašte ties horizontalia lenkimo linija popierius smarkiau įplyšęs, kraštuose smulkios dėmės, įplyšimai; l. 3r dešiniajame viršutiniame kampe pieštuku: „R-1“ – signatūros numeris; l. 3v kairiajame viršutiniame kampe: „In. 11522 / ER₁821“ – signatūros numeris.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Sofijos Čiurlionienės-Kymantaitės drama, publikuota 1926 m.

ⁱⁱ Savo laiške Giedraitis sakosi siunčiąs „Latrų“ „du paskutinius veiksmus ir epilogą“ ir teigia: „Norėčiau iš Tamstos išgirsti, ar tuos mano „Latrus“ vertės kada parodyti svetui. Jiems, rodos, dar daug ko trūksta ir galėčiau, rodos, papildyti. Tik ar bevarta?“ Toliau autorius aprašo, kokia kryptimi ketina kūrinių rašymą tęsti. (Antanas Giedrius-Giedraitis, 1926–11–22, Jurbarkas, *Ibid.*, l. 8r–8v).

¹ *p n del or, ins sup e*

² *cor m*

**151. ANTANUI GIEDRAIČIUI-GIEDRIUI,
KAUNAS, 1927-04-20**

Kaune, 1927 m. bal. 20 d.

Mielas Pone! Atsiųstą atsibirimą „Lietuvin“ įdėti lengva, nors Balčikonis artimas jo bendradarbiams. Tačiau aš patarčiau Tamstai pakeisti polemikos formą. Ši paduotoji neįtikina, tik įknybia; dantis už dantį. Tai nesvarbu. Svarbiau faktinai įrodyti, kad vaikams ir jaunuomenei duoti svetimos tautos folkloro pirma, neg ji bus pažinusi¹ savo folklorą ir prisigėrusi savos tautinės dvasios, tikrai yra žalinga. Nejaugi tautinę dvasią mes išauklėsime Ilijos Muromieco pavyzdžiais? Tai, ką Tamsta man parašei, kaip tik juo tiktų laikraščiu. Nepyk T. ant Balčikonio; T. išsireiškimas tikrai buvo neaiškus – vokiečių pasakos ne pačios savaime yra žalingos, bet taikinant jas lietuviams ir jomis pašalinant tautinių pasakų veikimą į stilių ir k. k.¹

Parašyk T. ilgesnį raštą – straipsnį apie „savojo“² folkloro svarbumą auklėjime, tai ir savo sumanymą – leisti liet. pasakas apginti. Atrąšyk greit. Tamstos K. J. Tumas

AUTOGRAFA: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto fondas“, f. 11521, l. 2r, 2v be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant gelstelėjusios popieriaus lapo su vandenženkliais; apskritime viršuje ir apačioje užrašas: „KRONEN POST“; apskritimo viduryje karūna; lenkimo į keturias dalis žymės; 22,5 × 28,4. Dešinysis lapo kraštas apspūręs, dešinysis viršutinis kampas nuplėštas; l. 2v viršutiniame kairiajame kampe pieštukas: „In. 11521 / ER₁826“ – signatūros numeris.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: atsakyme dėkojama už pagalbą ir kalbama apie siunčiamą pakoreguotą atsakymą Balčikoniu: „Nemanau, kad jis ir dabar visai Tamstai patiktų, bet toks jau išėjo, tai gal ir teesie. / Daugiau apie mūsų ir svetimasias pasakas reiktų visai skyrium rašyt. Pasistengsiu tą padaryt, jeigu p. Balčikonis užsimanys dar mane barti, akinti. O antra, tokiame raštui reikia daugiau iš atsidėjimo.“ (Antanas Giedrius-Giedraitis, Jurbarkas, 1927-04-22, in: *VUB RS*, „A. Giedraičio laišakai kan. J. Tumui, 1922–1930 m.“, f. 1, b. F6, l. 10r).

¹ *cor u*

² *ins sup*

ⁱ Tumas reaguoją į emocionalų Giedraičio laišką, kuriuo prašoma paskelbti jo atsakymą Balčikoniiui, nes: „Lietuvio“ Redakcijoje tuo tarpu protekcijos neturiu, tai tokiu aštriu reikalu pats tiesiai į ją nedrįsau kreiptis. Mat, provincialai, Lietuvos užkampių gyventojai, ne visada gauna per laikraščius pasisakyt, kad ir juos kas užgaulioja, žnaibo. Taip man jau yra buvę keletą kartų. [...] / Tai gal, sakau, ir aname savo atsišaukime „Į visuomenę“ niekų prišnekėjau? Bet patikėk manim, gerbiamasis kanau-ninke, kad niekam pikto nenorėjau. Jeigu pasakiau ten taip apie Haufo ir Grimmų pasakas, tai ne dėl to, kad būčiau norėjęs p. Balčikonį suniekinti arba visai paneigti tas pasakas. Ne. Aš esu įsitikinęs, kad smarkiai nusideda mūsų vaikams visi tie, kurie proteguoja svetimąsias pasakas, ypač dabar. Ir dėl to neturiu jokių abejonų. Ir sušukti galėčiau spaudoje dėl mūsų vaikelių skriaudimo, bet nedrįstu, negaliu, nes įtars mane žmonės, kad aš garbės ieškau, kad savo prekę kišu, nes juk, Dievas siuntė man tą nelaimę, ir aš pasakas rašau! Ir nerašyti jų negaliu, skirtis su jomis negaliu, nes malonios jos man, kaip mergelei geraširdei skaistūs pavasario žiedai. [...] // [9v] Tik ar reikėjo Giedriui to darbo imtis? O kad nebuvo kam daugiau. Juk seniai jau laukiau, seniai nekantrauju, matydamas, kad niekesni už mūsų pasakas haufai ir grimmai Lietuvoje triumfuoją. Gėda man buvo ir labai neįauku, kai laikraščiai tas svetimąsias pasakas gyrė ir niekas nekalbėjo apie tai, kad turime mes ir savųjų, kad laikas jau būtų jų patiekti skaitytojams...“ (Antanas Giedrius-Giedraitis, Jurbarkas, 1927-04-18, in: *VUB RS*, „A. Giedraičio laiškai kan. J. Tumui, 1922–1930 m.“; f. 1, b. F6, l. 9r–9v). Korespondencijoje kalbama apie Balčikonio reakciją į Giedraičio tekstą. Laikraštyje *Lietuvis* publikuojamas A. Giedriaus tekstas „Į visuomenę“, kuriame išdėstoma idėja išleisti „mūsų liaudies pasakas“, kurių sukaupia apytikriai trims sąsiuviniams, bet stingama lėšų leisti, todėl prašoma paramos; kaip vienas iš motyvų, kodėl šie leidiniai reikalingi, teikiamas šis: „Daug kam yra aišku, kad savų pasakų mums būtinai reikia turėt pasiskaityt, ypač mokyklose, kuriose knygas skaito daugiausia lietuvių dvasia tebegyveną vaikai. Iš pat mažumėlės mėgstą pasakas, mūsų vaikai dabar dažniausiai tenkinas verstomis iš kitų tautų pasakomis – Haufo, Grimmų ir kt., – kurios, be abejonės, dabar daro ir neigiamos mūsų vaikų sielai įtakos. Pedagogai, auklėtojai tatau supranta.“ (*Lietuvis*, 1927-04-06, Nr. 76, p. 4). Kaip tik į šį teiginį gana lakoniškai, bet griežtai reaguoją Haufo, Anderseno ir Grimmų pasakas išvertęs Balčikonis: „Pono A. Giedriaus tvirtinimas, kad Haufo ir Grimmų pasakos darančios mūsų vaikams ir neigiamos įtakos, bus, reikia spėti, tik jo nemo-kėjimas tiksliai pasakyti savo mintį. Jei p. Giedrius tikrai taip manytų, tai parodytų, kad jis ne visai orientuojasi tam darbe, kuriam prašo pasipirties iš visuomenės. Tas dalykas per daug aiškus, kad būtų reikalingi kokie išrodinėjimai. Su žodžiais niekam nekenkia būti atsargiam.“ (J. Balčikonis, „Keista nuomonė“, in: *Lietuvis*, 1927-04-12, Nr. 81, p. 1). Savo atsakyme, kuris ir aptariamas laiške Tumui, A. Giedrius gina savo poziciją dėl lietuviškų pasakų publikavimo būtinybės ir pirmenybės, savo poziciją grindžia Balio Sruogos rašytomis Balčikonio verstų pasakų recenzijomis ir asmeniškai reaguoją į Balčikonio išsakytą jo paties kompetencijų vertinimą (A. Giedrius, „Del J. Balčikonio pastabos“, in: *Lietuvis*, 1927-05-05, Nr. 98, p. 4).

Kaune, 1928 m. rugsėjo 25 d.

Gerbiamasis Pone! Gavęs IX-1 d. rašytą laiškėlį, pajutau didelį nerimą ir laukiau artimosios progos patyrinėti dalyką. Pasirodė, be reikalo abudu buvova¹ susisielojusiu: p. Vokietaitis ir Šv.² Ministerija yra kuogeriausiai Tamstos darbais nusiteikę ir sakos jokiū būdu neapleisą. Iš šių metų kreditų tegalėsia paimti 1,000 [„]Tautos Pasakų[“]³; bet po N. Metų paimsia ir [„]T. Pasakų[“]⁴ ir [„]Sutemų[“]⁴ po daugiau, ir Tams- ta galėsias visus apsiėmimus atiteisti.

Abudu su p. Vokietaičiu kalbėjome⁵ entuziastingai apie Tamstos lietuviškumą, mokėjimą su vaikais „lietuviškai“ kalbėtis, apie idėjin- gumą ir pasišventimą liaudies auklėjimui. Aš sakiau, Tamstos veikalė- lius reikią turėti ⁶ „bent“ po 2 egz. kiekvienoje mokykloje. P. V.⁷ sutinka ir sakos Tamstos knygelių daugiausia perka ir pirksia. Taigi būk, Pone, drąsus, rankų nenuleisk – esi pakankamai įvertintas ir nebūsi vienas pats paliktas // [1v] Tautos darbą dirbti. Vistik patarčiau nesiangažuoti į perdidelį finansinį interesą: toks iščiulpia ramybę ir energiją. Didžius darbus dirbant, o prad.⁸ mokslas – didis darbas, kaip tik reikia laisvos ir malonios dvasios. Sugyžėlis nepakalbės taip, kad vaikučiams būtų miela, o ne šlykštu ir ne dirbtinaⁱⁱ.

Tegul Dievas Tamstai padeda!

Kun. Juozas

AUTOGRAFAS: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto fondas“, f. 11520, l. 1r–1v; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant liniuoto gelstelėjusio popieriaus lapo dantyta viršutine linija; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,9 × 27. Kairiajame viršutiniame kampe sąvaržėlių rūdžių žymės; l. 1v viršutiniame kairiajame kampe pieštuku: „KLM 11520 / ER₁823“ – signatūros numeris.

NEPUBLIKUOTA.

¹ *cor va pro me*

² Šv[ietimo]

³ *orig om*

⁴ *orig om*, [„]Sutemų [šnekos“]

⁵ *cor k pro g*

⁶ *ins sup*

⁷ P[onas] V[okietaitis]

⁸ prad[inis]

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: atsakyme Giedraitis dėkoja už pagalbą ir prašo raginti kolegas rašyti *Saulutei* (Antanas Giedrius-Giedraitis, Jurbarkas, 1928-09-27, in: *VUB RS*, „A. Giedraičio laišškai kan. J. Tumui, 1922–1930 m.“, f. 1, b. F6, l. 10r–10v, l. 16r, 16v be įrašų).

- ⁱ *Tautos pasakos: I sąsiuvinis*, Parinko ir skaityti paruošė A. Giedrius, Iliustravo K. Šimonis, Jurbarkas, 1928.
- ⁱⁱ Tumas reaguoja į tokį Giedraičio laiško turinį: „Jau gal numanai Tamsta, kad mano per daug dideli užsimojimai knygų leidimo srityje įvarė mane į bėdą. Taip yra. Nė pats, rodos, to nejausdamas, prisidariau skolų, kurios tikrai ima kaklą būti, anot žmonių patarlės. Dar „Žiburėlio“ skolų turiu ne vieną tūkstantį, kuriuos maniau pamazi atsiteisiąs. Bet neiškenčiu kito laikraščio nepradėjęs leisti. Teisybė, „Saulutė“ apsimoka, bet tuo džiaugdamasis, kad apsimoka, panorėjau imt leist pasakas, o su šioms ir klimpau. Ve kaip yra. Tautos pasakų leidimas atsieina apie 7000 litų (visų sąskaitų dar neturėdamas tiksliai negaliu išskaityti). Spausdinau 4000 ekz. Jeigu visos išeina į svetą su 40 % nuolaidos (tiek % tikrai reikia atmesti, turint galvoje ir skelbimus), tai 7200 tesugrįžta man. Bet ar visos knygos išeis? Nėra vilties. Kad man nors didesnė dalis tų išlaidų sugrįžtų. Bet ir // [14v] tai nesitikiu, jeigu Šviet. M-ja [„]Tautos pasakų[“] nepaims į mokyklas. O kad paimtų, irgi mažą vilties, nes per puikios tokios knygos esančios mokyklai – pats girdėjau Ministerijoje. / Gerbiama sis kanauninke, prašau man pagelbėti, jeigu, žinoma, mano darbas vertas Tamstos gero žodžio. Kad Tamstos nuomonė daug sveria literatūroje, tai Šv. M-ja, manau, Tamstos paklausytų ir paimtų. Bet jeigu nevertos [„]Tautos pasakos[“] skaityti vaikams mokykloje, tada teesie uždaryta Tamstos burna, nes nevertos protekcijos neleidžia man sąžinė. Tą pat norėčiau pasakyti ir dėl [„]Sutemų šnekų[“], nes ir tos labai artimai mane liečia. Anais metais Šv. M-ja paėmė jų 1000 ekz. O kodėl negalėtų paimti ir dar 1000? [„]Sutemų šnekos[“] tiktai po 3 litus M-jai pasiūlytos. / [„]Tautos pasakų[“] leidimas mane smarkiai pamokė. Užsitraukęs ant savo galvos vargą ir, gal būt, amžiną bėdą, pradėjau daugiau galvot, Daugiau Mamonos žiūrėt, ne tik viliojančios svajonės, gražios idėjos. Nes ar galiu kam nors palikti mano skolas, išeidamas iš čia? Kam jas palikčiau? Žmonai? Ji vargsta labiau už mane. Dūkreliai? Ji pasaka dar tebegyvena ir nekalta, kad jos tėvas – kaip tas žvejys Petrelis...“ (Antanas Giedrius-Giedraitis, Jurbarkas, 1928-09-01, in: *VUB RS*, „A. Giedraičio laišškai kan. J. Tumui, 1922–1930 m.“, f. 1, b. F6, l. 14, 16, 17).

153. [BALIUI GIEDRAIČIUI], KAUNAS, 1932-02-09

Nr. 183

1932 m. vas mėn. 9 d.¹

Politinį kalinį Vaclovą Zaleskį, jau iškalėjusį šešerius metus už savo jauną, 17 metų, kvailybę – šnipavimą, aš užtariau šiais sumetimais.

¹ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

1, Zaleskis tikras ligonis, tuberkuliozininkas, kartkarčiais laikomas ligoninėje; jo dienos esančios suskaitytos.

2, Jis esąs beviltiškai nusiminęs, kad beišvystų laisvę, beatgriebtų sveikatą.

3, Dėl to desperatiškai ir pasielgiąs su tarnautojais – liguistu nervingumu. Aš norėčiau jam vilties priduoti, kad būtų lygesnis.

4, Kad ir būt nevertas, man jo gaili – gaili jaunystės, kuri gali būti geram panaudota. O gali būti: jis lenkas, puikiai išmoko lietuvių literatinės kalbos ir puikiai verčia mūsų // [1v] autorius į lenkų, rodos, ir į vokiečių kalbą. Visą eilę vertimų skaičiau „Przeglądzie Wileńskim“. Norįs versti ar jau išvertęs ir Vaižganto (O! Čia visa svarba!). Vilties pasigavęs, tegul dirbtų, o vilties duodama – malonėmis pirmon galvon – Respublikos Prezidento rinkimų dieną.

Nu, ko valstybė nustos, kad vienu kaliniu greičiau nusikratys? Tegul sau paskui ir nedėkingas būtų. Liežuviau nekiek beįžeis.

“Palaikau savo prašymą gailestingumo ir profesinio draugiškumo motyvais”¹ (literatūros, žinoma, ne šnipavimo).

Jo Eks.

Dr JTumas

Krašto

Apsaugos

Ministeriui

(Kar. Teismo Prokurorui pareikalavus)

AUTOGRAFAS: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto fondas“, f. 11527, l. [1r–1v]; laiškas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant Vytauto bažnyčios rektoriaus blanko su vandenženkliu: vytis ir užrašas po juo: „LIETUVA“, kairiajame lapo kampe spausdintas užrašas: „**Vytauto bažnyčios** / (Dangun Ėmimo) / **Rektorius** / №2..... / 192...m.....m.d., KAUNE“; lenkimo į keturias dalis žymės; 20,7 × 33. Visame lape lamdomosi žymės, viršutinis kraštas apspuręs, per vidurinę lenkimo liniją iš abiejų kraštų gilūs įplyšimai, lapo viršuje rusvos smulkios dėmės; l. [1v] po adresavimu ministrui juodo rašalo dėmė; l. [1r] kairiajame krašte antspaudas: „Kar. Teismo Prokuratūra / 1932 II 10 / Nr. 1053 Pried..... lap.“; dešiniajame krašte antspaudas: „Krašto Apsaugos Ministerijos Kanceliarija / 1932 m. II m. 9 d. / Nr. 920 pried..... lap.“³; kairiajame viršutiniame kampe įstrižai neįskaitomi įrašai raudonu pieštuku; l. [1v] kairiajame viršutiniame kampe pieštuku: „KLM 11527 / ER 853“ – signatūros numeris.

¹ *graph vid al m*

² Dukart pabraukta.

³ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į antspaudą įrašyta ranka.

ADRESATAS: priskirtas pagal laiške įvardytą pareigybę.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

154. LIUDUI GIRAI, [VILNIUS], [1907-03-24]

Gerbiamasai!

Kviečiame Tamsta į visuotinąjį „Vil. Aušros“¹ sąnarių vilniečių susirinkimą² kuris bus Kovo 29 d. š. m. „Vil. Kanklių“³ buste 8 val. vak.

Bus kalbama apie įsteigimą tos draugijos kuopą Vilniuje.⁴

„Vil. Aušros“

Sekretorius Kun. JTumas

AUTOGRAFAS: *LLTIBR*, in: „Atvirlaiškis L. Girai atvykti į „Vil. Aušros“ narių susirinkimą“, f. 13, b. 3617, l. [1r–1v]; atvirlaiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] centre raudonas užrašas: „ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА“, kairiajame viršutiniame kampe carinės Rusijos imperijos herbas, dešiniajame spausdintas pašto ženklas už 3 kapeikas, l. [1v] tekstas; 14,9 × 9,2; rašyta pilko atspalvio pieštuku, Tumas pasirašo juodu rašalu. Adresuota l. [1r]: „Jo Sveikatai / p. Liudas Gira / Вильно / Казанская 3–11“⁵. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant spausdinto pašto ženklo už 3 kapeikas: „ВИЛЬНА, 24 [03] [19]07“; greta antspaudas pakartotas; gavimo antspaudas: „ВИЛЬНА, 25 [03] [19]07“. L. [1r] viršuje pieštuku: „LG-3617“ – signatūros numeris, dešiniajame apatiniame kampe violetinis antspaudas: „Lietuvių Literatūros Institutas, Rankraštynas“.

AUTORYSTĖ: visas laiškas rašytas kita ranka, Tumo tik pasirašytas; kursyvu išskirta kita ranka rašyta teksto dalis.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: pagal išsiuntimo antspaudą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ Vil[niaus]

² *orig om*

³ Vil[niaus]

⁴ *orig om*

⁵ *rus* = Vilnius / Kazanės [gatvė]

Lapkr. m. 8 d. 1908 m.¹

Pone Liudai!

Aną sykį buvau parašęs į Tamstą laiškėlį, bet toji senutė užmiršo ar nesuprato, kad aš žadu antrą parašyti. Ano pusmečio sąrašas yra prie № 66; gal radai. Pats sąrašas, žinoma, tuojau mums nereikalingas: jį duosi pradžioje gruodžio. Ale reikalingas mums kompletas, kurį vieną teturime susirinkę. Nesudraskyk jo ir kiek galėdamas, darbą pabaigęs, grąžink. Gerai žiūrėk, kad nesuklystumei numeracijų statyme; aname sąrašė yra kiek-tiek suklysta. Labai prašyčiau išrašyti iš ano sąrašo ir iš šito pavardes, rašiusių į tą ar kitą skyrių. Beto ir pačius skyrius. Tai manau sunaudoti, rašydamas naują prospektą. Ir tai jau nebetrukęs. Eilių rinkinėlių, taip, kaip dabar spauzdiname, išleisime skyrium; joms nedaug ko prikiši, negut kur-ne-kur prozajiškumą¹. Reikia rūpinties, kad // [101v] pirmoji knygelė padarytų gerą įspūdį. P. Purickui² parašyta. Kaip atestavau, galėsi pasiskaityti kopijų knygoje. Rodos, būsi užganėdytas. Geriau sugalvotus straipsnelius siuntinėk, tik neilgus: bus apmokėta. Beto, mes esame pasiryžę duoti darbo redakcijoje, nes p. Gaidelioniui benetik reiks tuo laiku atsitūpti kalėjiman. Tik gyvenančiam Vileikoje neduosime. Jei nori su mumis darbuoties, važiuok Vilniun ir kur-nors apsigyvenk. Pinigų Tamstai tiek teduosime, kiek liks užmokėjus butą, arbatą ir pietus bent už [10]³ rb. Kitaip Tamsta visados būsi alkanas, budamas taip minkštos širdies. Zinai, kad ta Vileika mums visai nepatinka... nepatiko ir kai vasarą ten išsiveržiai. Kas ten gera, tik зубы скалять⁴ mūsųškiai. Kaip nori.

Jūsų KgtTumas

AUTOGRAFA: *LLTI BR*, in: „Liudo Giros laiškai“, f. 13, b. 1626, l. 101r–101v; laiškas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto *Vilties* redakcijos ir administracijos blanko su tinkliniu vandenženkliau, kairiajame viršutiniame lapo kampe spausdintas užrašas: „VILTIES“ / REDAKCIJA IR ADMINISTARCIJA / VILNIUS, / DIDŽIOJI GATVĖ, № 23, /d. 190...m., / №.....“; lenkimo į dvylika nelygių dalių žymės; 27,9 × 21,3 (dėl įklijavimo į bylą matmenys apytikriai); dalis lenkimo linijų sutvirtintos permatoma juosta, visame lape lamdomosi žymės, purvinos

¹ Kursyvu pažymėta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

² *cor c*

³ *vid, cor*

⁴ *rus* = šiepią dantis

dėmės, kraštuose įplyšimai; l. 101r dešiniajame viršutiniame kampe pieštuku: „84“; l. 101v viršutiniame kairiajame kampe raudonu pieštuku: „72“; kiekvienas bylos vienetas numeruotas trimis skirtingais numeriais, laiškui žymėti parinktas numeris, atitinkantis byloje nurodytų lapų skaičių.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

-
- ⁱ Liudo Giros, *Dūl-dul dūdelė... eilės*, „Vilties“ išleidimas Nr. 11, Vilnius: M. Kuktos spaustuvė, 1909.

156. LIUDUI GIRAI, LAIŽUVA, 1912-01-28

28 / I / 12 / Laižuvoje.

Mielasis Liudai!

Ačiū už gerą manymą apie Vaišgantą. Aš bent kiek kitaip apie jį manau. Į Tavo laikraštėlį įsai duos kai ką, bet dabar taip yra užimtas savo agitacija prieš Ameriką, kad nieko negalės sutaisyti. Apie „Šarūną“ neparašys.ⁱ Tu sau ir man gerai padarytumei, pareikalavęs iš Gerbachauskio mano satyros: „Iš Vebronių buities“. Kam ji turi žūti, nors ir menka? Aš nenoriu tam pasiutėliui rašyti. Tavo Juozas. Sveikink savo Bronę ir Vituką.

AUTOGRAFAS: *LLTI BR*, in: „Liudo Giros laiškai“, f. 13, b. 1629, Nr. 94, l. 134r–134v; atvirlaiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. 134r centre raudonas užrašas: „ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА“, kairiajame viršutiniame kampe carinės Rusijos imperijos herbas, dešiniajame spausdintas pašto ženklas už 3 kapeikas, l. 134v tekstas; 13,9 × 9; rašyta juodu rašalu. Adresuota l. 134r: „Вильно¹ / „Viltis“ / p. L. Girai“. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant spausdinto pašto ženklo už 3 kapeikas: „ЛАЙЖЕВО [КОБ.], 28 [0]1 [19]12“; dalį antspauda dengia bylos įklia, greta antspaudas pakartotas; gavimo antspaudas: „ВИЛЬНА, 29 [0]1 [19]12“; į bylą atvirlaiškis įklijuotas rudo popieriaus juosta.

PUBLIKUOTA: V. Žukas, „Pirmieji lietuvių literatūriniais almanachai ir žurnalai“, in: *Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai*, kn. VII, Vilnius: Mintis, 1969, p. 159.

SKELBIAMA: iš autografo.

-
- ⁱ Savo laiške Liudas Gira kviečia bendradarbiauti naujame, jo paties redaguojamame „grynai literatūros“ žurnale *Vaivorykštė*: „pirmoji knyga turi išeiti kovo mėnesį. Kviečiu bendradarbiauti visus žymesnius mūsų rašytojus, taip senesnius,“

¹ rus = Vilnius

taip jaunesnius. Neatsisakyk taip pat nors retkarčiais ši-tą „Vaivorykštei“ duoti, nes be Vaižganto nepilnas bus Lietuvos dailininkų vainikas. Galėsime dėti ir ilgesnius veikalus. Aš atsimenu, kad // [2v] Tamsta kalbėjai turįs daug atsiminimų jaunystės laikų, dagi, rodos, rodei man ovą sąsiuvinį. Vaje, kaip tiktų „Vaivorykštei“. Norėčiau tai tiesiog pačion pirmojon knygon indėti. [...] Taip-pat, manau, būtų gerai padėti pirmojon knygon „Šarūno“ kritiką [...]“ (Liudas Gira, 1912-01-12, Vilnius, in: V. Žukas, „Pirmieji lietuvių literatūriniai almanachai ir žurnalai“, in: *Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai*, kn. VII, Vilnius: Mintis, 1969, p. 155–156).

157. LIUDUI GIRAI, LAIŽUVA, 1912-02-22

22 / II / 12 / Laižuvoje.

Mielasis! „Aušroje“ mačiau Tavo paskelbtą „Vaivorykštės“ N1 turinį, kur indėta ir manoji satyra „Iš Vebronių buities“. Nejaugi Tu ją būtumei jau iš Kriokuvo gavęs? Jei dar neesi gavęs, tai kam skelbi? Juk gali jos ir negauti. Zinai, koks netvarkis yra p. Gerbačiauskis¹. Jeigu būtumei jau gavęs ar kuomet nors gausi, tai vis delto aš² norėčiau ją perrašyti, nes ji parašyta prieš daugelį metų, tai dabar gal jau kaipą ir pataisyčiau[.]³ⁱ

Tavo Kg. Juozas

†Surask, susimildamas, Vilties N 142⁴[.] kur buvo mano straipsnis apie Laižuvos girtybę (feljetone) ir atsiųsk.⁵ (N142)⁶ⁱⁱ

AUTOGRAFAS: *LLTI BR*, in: „Liudo Giros laiškai“, f. 13, b. 1629, Nr. 95, l. 135r–135v; atvirlaiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. 135r centre raudonas užrašas: „ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА“, kairiajame viršutiniame kampe carinės Rusijos imperijos herbas, dešiniajame spausdintas pašto ženklas už 3 kapeikas, l. 135v tekstas: 13,9 × 9; rašyta juodu rašalu. Adresuota l. 135r: „Вильно⁷ / „Viltis“ / p. L. Girai“. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant spausdinto pašto ženklo už 3 kapeikas: „ЛАЙЖЕВО КОБ., 23 [0]2 [19]12“, greta antspaudas pakartotas; gavimo antspaudas: „ВИЛЬНА, 24 [0]2 [19]12“; į bylą atvirlaiškis įklijuotas rudo popieriaus juosta.

¹ *cor pri a*

² *p del ill*

³ *orig om*

⁴ *ins sub*

⁵ *p del sugrąžisiu*

⁶ *add in mg sin*

⁷ *rus = Vilnius*

PUBLIKUOTA: V. Žukas, „Pirmieji lietuvių literatūriniai almanachai ir žurnalai“, *op. cit.*, p. 159.

SKELBIAMA: iš autografo.

- ⁱ Kvietimas užsisakyti žurnalą ir jo turinys paskelbtas: *Aušra*, 1912-02-26, Nr. 4, p.65. Turinyje nurodyta, kad bus publikuota Vaižganto satyra „Iš Vebronių buities“; pirmasis *Vaivorykštės* numeris išleistas 1913 m., jame Tumo tekstų NEPUBLIKUOTA. 1912-10-23 laiške Gira rašo, kad pakartotinai kreipėsi į Herbačiauską dėl Tumo tekstų ir kartu pakartoja prašymą „sueškoti tuos savo jaunystės įspūdžius“ (Liudas Gira, 1912-10-23, Vilnius, in: V. Žukas, „Pirmieji lietuvių literatūriniai almanachai ir žurnalai“, *op. cit.*, 156).
- ⁱⁱ Kun. J. Tumas, „Laižuva, Šiaulių apskr.“, in: *Viltis*, 1911, Nr. 142, gruodžio 7, p. 2-3.

158. LIUDUI GIRAI, LAIŽUVA, 1912-11-26

Laižuvoje, 26 / XI / 12

Millasai! Abudu laiškeliu-paragininu gavauⁱ. Bet kas iš to? Sergu nervų sustingimu, ar kas biesas. Nieką negaliu galvoti, naktimis nemiegu, vien svajoju, bet vis niekus. Čia ir kalėdoti negalima – toks purvas. Jau gi ir nesutaisysiu anų vaizdelių. Atleisk šiuo žygiu.

Kg Juozas

Močią-Broną sveikinu.

AUTOGRAFA: *LLTI BR*, in: „Liudo Giros laiškai“, f. 13, b. 1629, Nr. 96, l. 136r-136v. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. 136r centre raudonas užrašas: „ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА“; kairiajame viršutiniame kampe carinės Rusijos imperijos herbas, dešiniajame spausdintas pašto ženklas už 3 kapeikas, l. 136v tekstas; 13,9 × 9; rašyta juodu rašalu. Adresuota l. 136r: „Вильно¹ / „Viltis“ / P. Liudui Girai“. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant spausdinto pašto ženklo už 3 kapeikas: „ЛАЙЖ[ЕБО КОБ.]“, 26 [11] [1912]“; didesnė dalis antspaudų neįžiūrima, greta pakartotas geriau matomas; gavimo antspaudas: „ВИЛЬНА, 27 11 [19]12“; į bylą atvirlaiškis įklijuotas rudo popieriaus juosta. NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

- ⁱ Veikiausiai nepavykus iš Herbačiausko gauti „Vebronių buities“, Gira, rengdamas pirmąjį *Vaivorykštės* numerį, toliau spaudė Tumą teikti tekstų: „Matai, toks dalykas: pradedame spausdinti „Vaivorykštę“. Eilių prisiuntė visi Lietuvos parnasas dievukai ir dievaičiai (Maironis, Gustaitis, Vaitkus ir kiti) [...], bet prozos nė šnypšt! Taigi

¹ rus = Vilnius

prašau labai atsiųsti savo Vaizdelius. Jie priduos daug gyvumo ir bus tikra literatūros naujiena, nes jau Vaižganto mūsų visuomenė seniai nebeskaitė nieko nauja. Taigi laukiu.“ (Liudas Gira, 1912-11-12, in: V. Žukas, „Pirmieji lietuvių literatūriniai almanachai ir žurnalai“, *op. cit.*, 156).

159. LIUDUI GIRAI, LAIŽUVA, 1913-02-23

Laižuvoje, 23 / II / 13

Malonusis! Džiaugiuos, iššaukęs tokį gražų Tavo pasisakymą. Šį laiškėlį laikysiu, kaip dokumentą ir sunaudosiu, Tavo bijografiją rašydamasⁱ. – Į Kauną Kun. Marma kviečia ant 13 / III ir aš pasiketinauⁱⁱ. Tądien išvažiuok 9¹ val. rytą, tai Kaišėdoriuose susitiksiu.

Jūsų Kg [parašas]

AUTOGRAFAS: *LLTI BR*, in: „Liudo Giros laiškai“, f. 13, b. 1630, l. 187r–187v.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. 187r centre raudonas užrašas: „ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА“, kairiajame viršutiniame kampe carinės Rusijos imperijos herbas, dešiniajame spausdintas pašto ženklas už 3 kapeikas, l. 187v tekstas: 13,9 × 9; rašyta juodu rašalu. Adresuota l. 187: „J. M. / P. L. Girai / „Viltis“ / Вильно“². Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant spausdinto pašto ženklo už 3 kapeikas: „ЛАЙЖЕВО КОБ.“, data neįžiūrima, greta spaudas pakartotas, data taip pat neįžiūrima, trečias antspaudas neperskaitomas; l. 187v violetiniu pieštuku kairiajame apatiniame kampe: „K. Tumo“, viršuje du numeriai: „158“ ir „160“, kiekvienas bylos dokumentas turi tris numeracijas, laiškui žymėti parinktas numeris, atitinkantis byloje nurodytų lapų skaičių; į bylą atvirlaiškis įklijuotas rudo popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Savo laiške Gira dėkoja už atsiųstus tekstus, neįvardindamas jų, ir teigia, kad: „tikrai atsiminė tie, nors dar ir netolimi, bet gi jau „laikai tolimieji“. Ypač smagu man buvo, jog pamačiau, kad ir seniau buvau tokis, kokiuo dabar skelbiuosi esąs. „Tėvyn. Sargo“ ir „Kryžiaus“ tradicijų siūlas tarsi sustiprino manyje katalikystės dvasią, už kurios vykinimą Lietuvoje pasiryžęs esmi kovoti. Smagu man pasisakyti sau: ne tik esu katalikas, bet ir buvau katalikas. Ačiū už tat ačiū!“ (Liudas Gira, Vilnius, 1913-02-20, in: *VUB RS*, „L. Giros laiškai kn. Juozui Tumui“, 1911–1920, f. 1, b. D948, l. 5r).

ⁱⁱ Liudas Gira savo tekste šį laišką mini kaip kvietimą į Lietuvių katalikų blaivybės „konkurso jūry posėdį (Maironis, Tumas, aš ir kun. Marma“ (Liudas Gira, „Tumas-Vaižgantas nuošalė: Laižuvos laikotarpis: 1910–1914“, in: *Vairas*, Nr. 6, 1933, p. 165).

¹ *a del 1*

² *rus* = Vilnius

Laižuvoje, 8 / V / 13.

Mielasai Liudai!

Dėkui Tau ir Tavo žmonai už užjautimą manęs. Kaziukas mirė. Tai paskutinis asmuo, kuris mane rišė su svėdasiškais, giminėmis. Aš jį mylėjau, nes tai buvo daug vertas jaunikaitis – tikra savo tėvo Liudo atžala. Bet ir užjaučiant neverta perdėti. Zmogaus širdies esama medinės. Čia įsiai verkia, čia juokias. Čia tuojau užmiršta, kas iš akių pasišalino: tėvus, brolius, mylimuosius, vyrą–žmoną, vaikus. Tik neruose gal pasilieka¹ pasislėpęs plyšelis, kurs juo tolyn, juo platyn eina, kol nesudrasko žmogaus sielos. Kaziuko mirtis tiek ir tepaliko žymių manyje; ji ir tesveria drauge su kitais tokiais pat incidentais; viena pati – nedaug. Tad ir žmonių aš nesišalinu ir net džiaugties jais moku².

Džiaugsiuos ir jumis, sveiki atvažiuusiais. Du kambarėliu gausitau. Tik turiu persergėti: tuon kambariuose tuberkulomis sirgo Kaziukas. Bene- // [188v] bus jums baisu ar neužviežu? Man rodos nekas: 1, mes ligonį labai švariai užlaikėme; jis nėra nei sykio nuspjovęs žemėn, bet vis į dezinfekuotą skystimą; jokios dregmės, puikiausi ventilecija. 2, mirus kuorupestingiausia visas grindas ir sienas iškrėtėm ir išmazgojom. 3, dabar rengiuos ir tapetus nuplėšti. 4, Mes patį nuolat per pusę metų buvome su ligoniu ir nieko. 5, Ir gydytojui rodžiau – sako – nieko. 6, Jei norėsite, padarysime kokią chemišką dezinfekciją. Jau seniai ir per visą mojū yra ir bus visi langai atviri ir prieš pat saulę tekepą. Aš esu tikras, kad jums nieko bloga. Bet mano pareiga perspėti, kad blogiau nemanytumėt.

Jei tai neklūtis, tai prašom kuo greičiausia – ant žolių žydėjimo, kad visas tris savaites galėtumėte džiaugties mano pieva ir braidyti³ iki kelių. Gražu, bra, pas mane. Kuogreičiausia – reiškia – ne vėliau, kaip 1 / VI.ⁱ

Laukdamas lieku Kg Juozas

P. S. Dabar štai visas sodas baltas it mano galva. Gaila, kad⁴ negalite⁵ tai matyti.

¹ cor l² cor u³ cor r⁴ cor d⁵ cor te

AUTOGRAVAS: *LLTI BR*, in: „Liudo Giros laiškai“, f. 13, b. 1630, l. 188r–188v; laiškas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant tankiai stačiakampiais langeliais neryškia violetine spalva languoto popieriaus lapo su vandenženkliais: ratu įrašas „G [?] • HAMMER • EXPORT“, apskritimo viduryje du sukryžiuoti plaktukai; lenkimo į devynias nelygias dalis žymės; 21,2 × 27. Visame lape lamdomosi žymės, dešiniajame krašte smulkūs įplyšimai; l. 188r viršuje du numeriai: „159“ ir „161“; kiekvienas bylos dokumentas turi tris numeracijas, laiškui žymėti parinktas numeris, atitinkantis byloje nurodytų lapų skaičių; į bylą laiškas įklijuotas rudo popieriaus juosta. NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: Gira rašo: „Tapetus jei permainysite, kaip rašote, tai bus visai sulig higienos taisyklių“, cituoja „Vilniaus anti-džiovininkų“ atsišaukimą rusų kalba, kuriame nurodoma, kaip sutvarkyti butą; teiraujasi, ar Tumas gavo *Vaivorykštę* ir ar nesutiktų parašyti recenziją į *Viltį*. Anot Giros, „mūsų galvočiams literatūra tiek rūpi, kiek pernykštis sniegas ir niekas nė krust, tai nemoka, tai negali, tai laiko neturi. Kokia ji išėjo – pirmoji Knyga – betgi vis delto tai pirmasai grynai literatūros lietuvių žurnalas. Nejaugi kokias ten Mašioto knygelė vaikams turė-// [7 v]tų didesnį svarbumą ir žymę mūsų visuomenėj, nei „Vaivorykštė“?! O apie tokias knygelytes „Viltis“ net įžengiamuosius (!) straipsnius rašo ir deda, tai – manau – ir „Vaiv.“ šio- tokio paminėjimo užsitarinauja“. Toliau Gira svarsto apie kritikos subjektyvumą, lygindamas Aleksandro Dambrausko *Draugijoje* publikuotą neigiamą Krėvės kūrinio „Pratjėkabuddha“ vertinimą ir asmeniškai gautą Mykolo Vaitkaus nuomonę, kur teigiama, kad kūrinys „galėtų patilpti geriausiame Europos almanache“ (Liudas Gira, 1913-05-14, Vilnius, in: V. Žukas, „Pirmieji lietuvių literatūriniai almanachai ir žurnalai“, *op. cit.*, p. 157–158).

- ⁱ Savo laiške Gira išreiškia užuojautą dėl Kaziuko mirties ir klausia, ar tokiomis aplinkybėmis tebegalioja kvietimas atvykti vasaroti trims savaitėms birželio mėnesį (Liudas Gira, 1913-05-06, Vilnius, in: V. Žukas, „Pirmieji lietuvių literatūriniai almanachai ir žurnalai“, *op. cit.*, p. 156–157).

161. LIUDUI GIRAI, [LAIŽUVA], [1913-05-18]

Lauksiu. Viskas bus gerai. Tapetus nuplėšime. Dezinfekcija padaryta. Jo patalas sudeginta.

Neapsirikkitė važiuodami: reikia išsirinkti traukinys (bene: 5.31 почт.¹)[,] tada Muravjove būsite 1.05, į Laižuvą išvažiuosite 2.16 popiet ir būsite 2.42. Geriausiai.

Išvažiavę 6.56 ryto... nebesuseku. Tiek atminkite, kad atvykę į Muravjovą apie 8 vakaro, Rygos traukinio neberandate ir reikia laukti iki 1.45 ryto. Labai nuobodu.

¹ почто[вый], *rus* = pašto

Biletus imti išsyk į Рингенъ Риго-Орлов., чр. Муравьево¹ ir багаžą ten. Išlipti Laižuvos platformoje, pavažiavus 26 minutes nuo Muravjovo.

†Muravjove nepalikti багаžo: neturime kelio. Puikios dienos. Kg J T.²

AUTOGRAVAS: *LLTI BR*, in: „Liudo Giros laiškai“, f. 13, b. 1630, l. 189r–189v; atvir-laiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. 189r centre raudonas užrašas: „ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА“, kairiajame viršutiniame kampe carinės Rusijos imperijos herbas, dešiniajame spausdintas pašto ženklas už 3 kapeikas, l. 189v tekstas: 14 × 8,9; rašyta juodu rašalu. Adresuota l. 189r: „Вильно³ / „Viltis“ / P. Girai“. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant spausdinto pašto ženklo už 3 kapeikas: „ЛАЙЖЕВ[О КОВ.], 18 [0]5 [19]13“, dalį antspauda ir pašto ženklo dengia bylos įklia, apačioje antspaudas pakartotas; gavimo antspaudas: „ВИЛЬНА, 19 [0]5 [19]13“, l. 189v du numeriai: „160“ ir „162“, kiekvienas bylos dokumentas turi tris numeracijas, laiškui žymėti parinktas numeris, atitinkantis byloje nurodytų lapų skaičių; į bylą atvirlaiškis įklijuotas rudo popieriaus juosta.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: pagal išsiuntimo antspaudą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

162. LIUDUI GIRAI, [LAIŽUVA], 1913-05-26

26 / V / 13.

Bus-bus! Radau pas vieną siuvėją. Pataisysime. Kambarius ištaisiau; tik dabar smirda pokostu. Vėl bėdos. Ale gal nuvės. Lauksime sveikų atkeliaujant[.]⁴

Kg Juozas

Tik vaikui patalėlį pasiimkite: to nebus.ⁱ

AUTOGRAVAS: *LLTI BR*, in: „Liudo Giros laiškai“, f. 13, b. 1630, l. 190r–190v; atvirukas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. 190r fragmentas iš paveikslo „Žalgirio mūšis“ (dail. Tadeusz Popiel ir Zygmunt Rozwadowski); l. 190v Tumas savo ranka įrašęs: „Открытое письмо“, tekstas ir adresas; 14 × 9,1; rašyta juodu rašalu.

¹ Орлов[ская железная дорора], ч[e]p[ez], rus = Rengė, Rygos-Oriolo [geležinkelis], per Muravjovą

² in mg sin vert

³ rus = Vilnius

⁴ orig om

Adresuota l. 190v: „Ponui L. Girai / Вильно¹ / „Viltis“. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant pašto ženklų už 1 kapeiką: „ЛАЙЖЕБО КОВ., 27 [0]5 [19]13“, dalies antspaudų nėra, nes antrasis pašto ženklas nuplėštas, šalia antspaudas pakartotas, l. 190r. gavimo antspaudų pėdsakai. L. 190v du numeriai: „161“ ir „163“, kiekvienas bylos dokumentas turi tris numeracijas, laiškui žymėti parinktas numeris, atitinkantis byloje nurodytų lapų skaičių; į bylą atvirukas įklijuotas rudo popieriaus juosta.

LOKALIZAVIMAS: pagal išsiuntimo antspaudą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

-
- ⁱ Savo laiške Gira, skųsdamasis, kaip sudėtinga keliauti su žmona ir vaiku, teiraujasi, ar Tumas negalėtų parūpinti „vaikui lovelės (supamosios), gal turi ar daktaras ar aptiekorius nebereikalingą?“ (Liudas Gira, Vilnius, 1913-05-25 (data nuo pašto antspaudų), in: *VUBR RS*, „L. Giros laiškai kn. Juozui Tumui“, 1911–1920, f. 1, b. D948, l. 8v).

163. LIUDUI GIRAI, LAIŽUVA, 1913-05-28

Laižuvoje, 28 / V / 13.

O, bėduli! Kaip aš Tave užjaučiu, kai pati tvoja; ypač, kai nereikalingai... Ale toks vyrų likimas: už nevykusį darbą reikia jie apmušti. Vis viena, galop: lopšio-lovelės nebesivežkite.

Užmiršai², kad aš jau informavau Tave apie važiavimą: bilietą, tai ir bagažą, reikia imti stačiai į Рингенъ, Ро. ж. д. чр. Кошцедавы–Муравьево.³ (Tai pasakyti!)

Iš Ringių atsiimsime: tėra 6 varstai. Geriau bet gi būtų viską susinešti į vagoną ir išsikelti Laižuvoje: mažiau klapato. Mažeikiuose nešikas už 20 kap. perkraus į kitą traukinį. Subatoje būsiu platformoje.ⁱ

Kg. Juozas.

AUTOGRAFAS: *LLTI BR*, in: „Liudo Giros laiškai“, f. 13, b. 1630, l. 191r–191v; atvir-laiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. 191r centre raudonas užrašas: „ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА“, kairiajame viršutiniame kampe carinės Rusijos imperijos herbas, dešiniajame spausdintas pašto ženklas už 3 kapeikas, l. 191v tekstas: 14 × 8,9; ra-

¹ *rus* = Vilnius

² *cor sec* i *pro* u

³ Ро[ссийской] ж[елезной] д[орогой] ч[ел]п[ез], *rus* = Rengė, Rusijos geležinkelis per Kaišiadoris–Muravjovą.

šyta juodu rašalu. Adresuota l. 191r: „Вильно¹ / „Viltis“ / p. Girai“. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant spausdinto pašto ženklo už 3 kapeikas: „ЛАЙЖЕВО КОБ., 29 [0]5 [19]13“, šalia antspaudas pakartotas; gavimo antspaudas: „ВИЛЬНА, 29 [0]5 [19]13“, l. 191v du numeriai: „162“ ir „164“, kiekvienas bylos dokumentas turi tris numeracijas, laiškui žymėti parinktas numeris, atitinkantis byloje nurodytų lapų skaičių; į bylą atvirilaiškis įklijuotas rudo popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

-
- ⁱ Tumas reaguoja į Giros atvirlaiškį, kuriame šis gavęs „perti kailį“ nuo žmonos: „kad apkroviau kunigą Juozą netinkamu rūpesčiu dėl lovelės Vytukui. Mat, mano nesuprasta, ką žmona norėjo, kad parašyčiau“. Toliau teirujamasi, kur su bagažu siųsti lovelę (Liudas Gira, Vilnius, 1913-05-26 (data nuo pašto antspaudų), in: *VUBR RS*, „L. Giros laiškai kn. Juozui Tumui“, *op. cit.*, l. 9r).

164. LIUDUI GIRAI, LAIŽUVA, 1913-07-05

Laižuvoje, 5 / VII / 13.

Liuduk! Padaryk man šitokį gerumą. ¹ ² Nupirk 3 knygeles paštinio³ popierio didžiojo formato, tokio, kaip Tau daviau rašyti.

2. Tą⁴ popierių⁵ duok kam nors, kas gražiai rašo-kopijuoja ir nori bent kiek uždirbti: lai jisai nukopijuoja man iš „Vilniaus Zinių“ N277 1905 m.: „Inspektorių“ ir iš N15 1907⁶ m. „Kaip Jonas su Petru kiaules ganė“. Ir užmokėk už kopijavimą. „Vil. Zinių“ kompl.⁷ paimk iš L. M. Dr.⁸ 3. Paimk iš [Š]lapelio⁹ a) „Šis-tas“ Vaižganto ir jo-gi Vaiždelių, išleistų Tilžėjeⁱ. Ir užmokėk už tas dvi knygeles. Neilgai trukęs, visa atsiųsk ir sąskaitą: tuoj nusiųsiu, kiek reiks. Aš nebeturiu rašomojo popierio.

Ar laimingai sugrįžot! Sveikinu visus. Jūsų Kg Juoz

¹ rus = Vilnius

² ins sup

³ ins sec i

⁴ cor pro to

⁵ fl cor pro -io

⁶ cor 7

⁷ kompl[ektus]

⁸ L[ietuvių] M[okslo] Dr[augijos]

⁹ orig vid ex err S

AUTOGRAFIKAS: *LLTI BR*, in: „Liudo Giros laišakai“, f. 13, b. 1630, l. 192r–192v; atvir-laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. 192r centre raudonas užrašas: „ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА“, kairiajame viršutiniame kampe carinės Rusijos imperijos herbas, dešiniajame spausdintas pašto ženklas už 3 kapeikas, l. 192v tekstas: 14 × 8,9; rašyta juodu rašalu. Adresuota l. 192r: „Viltis“ / Вильно¹ / p. L. Girai“. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant spausdinto pašto ženklo už 3 kapeikas: „ЛАЙЖЕВО КОВ.“; data neįžiūrima, pakartotame antspaude data gerai matoma: „-6 [0]7 [19]13“; gavimo antspaudas: „ВИЛЬНА, -7 [0]7 [19]13“; l. 192v du numeriai: „163“ ir „165“, kiekvienas bylos dokumentas turi tris numeracijas, laiškui žymėti parinktas numeris, atitinkantis byloje nurodytų lapų skaičių; į bylą atvirlaiškis įklijuotas rudo popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

-
- ⁱ *Šis tas: trys Vaišganto apysakėlės, Lietuvių katalikų spaudos bendrijos spaustuveje Shënandoah, PA, 1906; Vaišganto Scėniškieji vaizdeliai, Peterburgas: Imperatoriškosjos mokslų akademijos spaustuveje, 1906.*

165. LIUDUI GIRAI, [LAIŽUVA], 1913-07-06

Liuduk! Jei mano pasiųstųjų „papročių“ dar nesuvartojote, tai padėkite šitokį antgalvį:

Vaišganto

Augštaičių vaizdeliai

Ką jis matė

Švenčių papročiai

Aplietuvės...

Taip pat įvardykite ir „Vaivorykštėje“.

Vaiš-to

Augštaičių vaizdeliai

Kaip jis augo

Jo Teveliai...

Pradėjus, reiks ir baigti spauzdinti. Nusiųsiu jums dar du papročius². Jų bus ir galas. Daugiau nebeatursiu. Gal jų ir nebeatminiau.

¹ *rus* = Vilnius

² *cor pro* ū

Paskui duosiu „Kaip jis augo“ iki galo. Ketinu paskui „Augštaičių Vaizdelius“ ir kitus niekniekius surinkti į vieną knygą. Jų bus nemaža. Vargu bau sutilps į kelioliką lakštų¹.

Ko prašiau iš Šlapelio nebeimk: jis pats man atsiųs¹. Tu tik nupirk popierio ir nurašydink anuodu dalyku.

Alegoriško Vaizdelio „Iš Vėbronių² buities“ aš labai gailiu, nors tai³ ir menkniekis: ten norėta kai-kam indurti – ir indurta.

Dabar į Tave dar vienas prašymas. Tu nuo savęs nurašyk į Philadelphia, Pa. U. S. of N.⁴ Amerika į „Žvaigždės“ redaktorių[.]⁵ Rev.⁶ A. M. Milukas (gatvės nebeatmenu) // [193v] ir paprašyk jį, kad jisai Tau išsiųstų nuorašą iš Vaišganto trumpų satyrų, bendru vardu:

Informacijų biūras ar kaipⁱⁱ kitaip, nebeatmenu. Tas dalykėlis buvo 1904 m. Miluko atmuštas ant atskirų lapų. Gal buvo ir į [„] Zvaigždę[“]⁷ indėtas, nemačiau. Išspauzdinta buvo sykiu su „Vapsva – vabzdžių karalaitė“ ir k., kuriuos, dievai žino, kam, skyrium paleido „[Š]is-tas“⁸ⁱⁱⁱ. Už tai aš pykau. Kitus dalykus Milukas indėjo „Dirvon-Zinynan“. Nežinia, kam tą „Biurą“ kitur nudėjo. Mažas tai menkniekis, ale reikia ir jis surasti.

Taigi nuo savęs paprašyk, buk tai rinkdamas „Vaišganto“ vaizdelius.

Tavo J Tumas.

6 / VII / 13

AUTOGRAFA: *LLTI BR*, in: „Liudo Giros laišakai“, f. 13, b. 1630, l. l. 193r–193v; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant tankiai melsva spalva languoto popieriaus lapo viršutine dantyta linija, greičiausiai išplėsto iš bloknoto; lenkimo į šešias nelygias dalis žymės; 17 × 21. Visame lape lamdymosi žymės, apatiniame krašte įplyšimai, dešinysis apatinis kampas nuplėštas; l. 193r viršuje du numeriai: „164“ ir „166“, kiekvienas bylos dokumentas turi tris numeracijas, laiškui žymėti parinktas numeris, atitinkantis byloje nurodytų lapų skaičių; į bylą laiškas įklijuotas rudo popieriaus juosta.

¹ *orig vid ex err* atsiųsk

² *a vid ex err rep* „

³ *cor t*

⁴ U[ited] S[tates] of N[orth], *angl* = Jungtinės Šiaurės [Amerikos] Valstijos

⁵ *orig om*

⁶ *rev[erend]*, *angl* = gerbiamasis

⁷ *orig om*

⁸ *orig S*

LOKALIZAVIMAS: pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: Gira teigia išsiuntęs nuorašus, už perrašinėjimą sumokėjęs 2 rublius („po 10 kap. nuo lapelio“), popierius kainavęs „2,85 kap., jų išsiuntimas 45 kap. Iš viso tat 5,30 kap.“, mini parašęs Milukui; rašo, kad „Vebronių buitį“ reikėtų bandyti atgauti ir teiraujasi Tumo: [kam ketinąs] „perleisti savo raštų leidimą“, „Vilties“ vardu tariau ačiu už feljetonus ir straipsnius. Visi sako: Tumas atgijo! Valio!“ (Liudas Gira, Vilnius, 1913-07-19 (data nuo pašto antspaudo), in: *VUB RS*, „L. Giros laiškai kn. Juozui Tumui“, 1911-1920, f. 1, b. D948, l. 10v).

-
- ⁱ Minimi tekstai publikuoti *Viltyje* (1913-07-10, Nr. 79, p. 3) ir *Vaivorykštėje* (Kn. 2, 1913, 251-263), publikacijose tekstai teikiami laiške nurodoma forma; „Aukštaičių vaizdelių“ publikavimas tęsiamas *Viltyje*. *Vaivorykštėje* daugiau tekstų nepublikuota.
- ⁱⁱ Žr. laiško Nr. 10 ii komentarą.
- ⁱⁱⁱ *Šis-Tas: trys Vaišganto apysakėlės*. Atspausa iš No 2 *Dirvos* 1906 m., Lietuvių katalikų spaustuvė Šėnandoah, 1906. Ieškomo teksto pavadinimu „Informacijų biuras“ leidinyje nėra.

166. LIUDUI GIRAI, [LAIŽUVA], [1913]-07-22

Ponui Liudui labai ačių už išpildymą prašymo! Man net gėda. Ale ką padarysi? Štai ir dar. Tavo išlaidžių 5 r. 30. Siunčiu 6 r.⁰⁰. Bus ant rankos 70 k. Kitus pribaisiu paskui. Padaryk dar vieną malonę. Nupirk 300 tokių štai konvertų kaip siunčiamas; duok p. Kuktai išmušti mano firmą tokiuo-pat šriftu ir inkaustu, kaip šitas, ir netrukęs atsiųsk man, nės jau baigiu konvertus. Bus labai ačių už tai ir visiems už visus pasveikinimus[.]¹

Kg Juozas

AUTOGRAFAS: *LLTI BR*, in: „Liudo Giros laiškai“, f. 13, b. 1630, l. 194r-194v; perlaidos kvito šaknelė.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. 194r: „Отрѣзной купонъ / 6 руб. – коп. / Наименование и адресъ отправите[ля]“² (dalį užrašo dengia bylos įkliją); „*Kun/Tumas*“ (kursyvu išskirta teksto dalis Tumo įrašyta ranka), l. 194v spaudintas užrašas: „Для письменного сообщения“³ ir tekstas: 8,3 × 14; rašyta juodu rašalu. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas: „ЛАЙЖЕБО КОБ., 23 [0]7 [19]13“; gavimo antspaudas:

¹ *orig om*

² *rus* = Nupjaunamasis kuponas / rub[liai] kap[eikos] / Siuntėjo vardas ir adresas

³ *rus* = Tekstiniam pranešimui

„ВИЛЬНА“, data neįskaitoma; 194v viršuje tekstas nesmarkiai sulietas vandeniu; 194v du numeriai: „165“ ir „167“, kiekvienas bylos dokumentas turi tris numeracijas, laiškui žymėti parinktas numeris, atitinkantis byloje nurodytų lapų skaičių; į bylą dokumentas įklijuotas rudo popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

167. LIUDUI GIRAI, LAIŽUVA, 1913-07-22

Laižuvoje, 22 / VII / 13.

Mielasis Liudai!

Gražindamas Tau skolą, aš netesėjau ant kupono visa surašyti, ką Tu savo atvirutėje buvai įspėjęs. Taigi,

1, Štai pavyzdinis konvertas, kuriam lygių, atsiprašydamas, prašau 300 padirbti.

2, „Vebronių buities“ nebeieškome iš p. Gerbačiausko, nes aš radau juodrašį. Maniau perdirbti; ėmiau perrašinėti, bet pagailo: teenie taip, kaip buvo parašyta dar 1903 ar 4 metais. [S]iunčiu¹ ją; įsidėkite ją tuoj po „Švenčių papročių“, prieš „jaunystę“². „V. buitis“ man patinka; alegorija išlaikyti man čia geriaus pasisekė, neg „Vapsva – vabzdžių karalaitė“, „Kaip Jonas su Petru kiaules ganė“, „Dėdė lapę nušove“ ir kitose. (Bevardžiai Žemadūšiai, pelėšiai...)

3. Dar man trūksta: „Vilniaus pilies legendos“²ⁱⁱ. Ją spauzdino bene „Šaltinis“, prašiau paieškoti, bet nieko neatsako. // [195v] Labai būtų gerai, kad kas L. M. Dr.³ bibliotekoje rastų mano komplektą „Šaltinių“ ir pervartytų 1906, 7 metų (rašyta 905 m.) 2⁴) „Studento“. Versta iš Čechovo; 3, „Nerami knyga“. Versta iš Gorkioⁱⁱⁱ. Tuodu dalykėliu benebus „Dirvoje- Zinyne“ 1905-6 metų, kurių aš kaip tik ir neturiu. Iš L. M. Dr. esu gavęs tik iki 1904 m. inclusive. Ir nebežinau, kame besuieškoti, jei Vilniaus knygyne nėra. Pasiteirauk knygiaus. Ale

¹ orig vid ex err Š

² orig om

³ L[ietuvų] M[okslo] Dr[augijos]

⁴ cor 2

kas pasakys, kai dr[.]¹ Basanavičiaus nėra? Bene teiktumei dar parašyti Milukui ir apie tuodu, inprašydamas, kad peržiūrėtų pats, bene ką yra daugiau iš mano beletristikos įsidėjęs į „Zvaigždę“, „Dirvą-Zinyną“. Ale tai toks nevala, kad vargu ko galima susilaukti. Geriaus būtų čia-pat „Dirvą-Zinyną“ radus.

4², Tų šiukšlių susidarys storas tomas, arba du plonu. Jau ir surinkęs turiu gerokai. Kitus dar noriu perleisti per „Viltį“, „Rygos garsą“ ar kitką. Du pasiunčiau „Šaltinėliui“. // [196r]

5, ofertų neturiu jokių, tai dar ir nežinau, kas man tą tomą išleis. Aš pats pinigų neturiu. Net norėčiau onoraro nuo spaudos lankos gauti. Taigi mėgisiu pasiūlyti „Šv. Kazimierui“. Bet tik tuomet, kai viską jau turėsiu rankose ir pats „Šv. Kaz.“ bus jau daugumą pažinęs.

6. Antgalvyje dedant autoriaus vardą genitive, nereikia³ taško statyti: nebelieka logiško ryšio. [ill]⁴ ne: Vaišganto. bet: Vaišganto (suprask: reikia toliaus skaityti).

7. Svečių laukiau. Indomu bus pasvarstyti dienraščio dalykas⁵.

Visokių Tau ir p. Bronei gerybių! Lai auga sveikas Vitukas!

KgJuozas

Prie anuokart nusiųstų pataisymų geogr. vardviečių pridėk:

Vidžiai ne Vydžiai

^{rx} O gal Tau ji tiktų į N3 „Vaivorykštės“? Tai galėtumei pasiimti.⁷⁶

AUTOGRAFAI: *LLTI BR*, in: „Liudo Giros laišškai“, f. 13, b. 1630, l. 195r–196r, 196v be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant tankiai stačiakampiais langeliais violetine spalva languoto popieriaus dvilapio su vandenženkliais: l. 195 „MILLS“, virš užrašo greičiausiai fabriko ženklas, l. 196 „DOBRUSH“, virš jo Rusijos imperijos herbas; lenkimo į šešias nelygias dalis žymės; 21,8 × 27,9. L. 195r viršuje du numeriai: „166“ ir „168“, kiekvienas bylos dokumentas turi tris numeracijas, laišku žymėti parinktas numeris, atitinkantis byloje nurodytų lapų skaičių; į bylą laiškas įklijuotas rudo popieriaus juosta.

¹ *orig om*

² *cor 4*

³ *p pri e del be*

⁴ *ill 3 lit*

⁵ *fl cor pro a*

⁶ *add 195r in sub fol*

PUBLIKUOTA: *Lietuvių rašytojai laiškuose ir atsiminimuose*, redakcinė kolegija: K. Doveika, A. Krasnovas, V. Vanagas, Vilnius: Vaga, 1987, p. 173–174.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: laiške rašoma, kad išsiųstas mažesnis vokų kiekis, nes pardavėjas apgavo, toliau reaguojama į atsiųstą tekstą: „Vebronių buitį“ perskaičiau ir be komplementų pasakysiu: Tai yra visų geriausias, kol kas, mūsų literatūros satyros dalykas. Man baisiai patiko ir aš jį, žinoma, „Vaivorykštėn“ padėsiu. – Trūkstančius dalykus pasirūpįsiu surasti ir duoti perrašyti, nors tai sunku.“ (Liudas Gira, Vilnius, 1913-07-30, in: *VUB RS*, „L. Giros laišškai kn. Juozui Tumui“, 1911–1920, f. 1, b. D948, l. 11v).

ⁱ Vaišgantas, „Vebronių buitį“, in: *Vaivorykštė*, 1913, Kn. 3, p. 449–459.

ⁱⁱ Žr. laiško Nr. 67 iii komentarą.

ⁱⁱⁱ Žr. laiško Nr. 10 ii komentarą.

168. LIUDUI GIRAI, LAIŽUVA, [19]13-08-01

1¹ / VIII / 13.

Gerasis Liudai!

Labai ačiū už konvertus! Tiek to, kad ne visi. Nei man galvoje buvo skaityti. – Klausyk, kodėl jūs neindedate mano trumpų dalykų apie vardų pataisymą? Ten yra tokių dalykų, kuriuos kiti paskui taiso. Vietos jums nedaug teuzimtų. O pirmenybė man, kaip sumanytojų, pri-guliⁱ.

Kg. J. Tumas

AUTOGRAFAI: *LLTI BR*, in: „Liudo Giros laišškai“, f. 13, b. 1630, l. 197r–197v; atvir-laiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. 197r centre raudonas užrašas: „ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА“, kairiajame viršutiniame kampe carinės Rusijos imperijos herbas, dešiniajame spausdintas pašto ženklas už 3 kapeikas, l. 197v tekstas; 14 × 9; rašyta juodu rašalu. Adresuota l. 197r: „JoSveikatai / Ponui L. Girai / Вильно / „Vil-tis“. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant spausdinto pašto ženklo už 3 kapeikas: „ЛАЙЖЕВО КОВ., -2 [0]8 [19]13“, pakartoto antspauda matyti tik dalis, gavimo antspaudas: „ВИЛ[БН]А, -3 [0]8 [19]13“; l. 197v nuo plunksnos nutiškusios rašalo dėmės; l. 197v du numeriai: „167“ ir „169“, kiekvienas bylos dokumentas turi tris numeracijas, laiškui žymėti parinktas numeris, atitinkantis byloje nurodytų lapų skaičių; į bylą atvirlaiškis įklijuotas rudo popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ cor pro 3

ATSAKYMAS: atvirlaiškyje Gira tęsia Tumo tekstų spaudoje ieškojimo ir perrašymo klausimą: „Šaltiny nieko panašaus neradome visai, nors p-lė Masiulytė, kuri perrašinėjo anuos dalykėlius, net du kartu išvartė 1906–7–8 metų komplektus. Matyt, neindėjo. Ar gi tikrai žinai, kad tilpo? „Dirvos-Žinyno“ gi komplėtai yra tik ligi 1904 metų, tolimesnių visai nėra, taip sakė knygyno skruzdėlė M. Biržiška. Reikalaujamas knygas (mūsų prašei per Kubilių) išgavau ir daviau Kubiliui išsiųsti; gal jau gavai? Nors ir aš kažkodėl netikiu Miluku, bet gi parašysiu ir dėl tų dalykėlių.“ Tumo laiške minimus taisymus sako jau įdėję į laikraštį (Liudas Gira, Vilnius, 1913-08-06, in: *VUB RS*, „L. Giros laiškai kn. Juozui Tumui“, 1911–1920, f. 1, b. D948, l. 12v).

ⁱ Spėjama, kad turimas omenyje tekstas: Kun. Juozas Tumas, „Rašykite teisingai savo vietų vardus“, in: *Viltis*, 1913-07-19, Nr. 83, p. 2.

169. LIUDUI GIRAI, [LAIŽUVA], [1913-09-18]

Atsiųskite man šiuos „Vilties“ numerius:

92, 95, 97, 99

Kodel gi man neatsiunti „Vaivorykštės“ N2? Aš indomauju. Beto, man reikia dviejų jos egzempliorių: vieną turiu pagadinti, iškirpdamas „tėvelius“. Kad prašomas butumei davęs korektūros lapus, nebūtų reikėję gadinti. Taigi dabar „Vebronių“ paskutinės korektūros atmuškite vieną egz. man. Kg. J. Tumas

AUTOGRAFAS: *LLTI BR*, in: „Liudo Giros laiškai“, f. 13, b. 1630, l. 198r–198v; atvirlaiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. 198r centre raudonas užrašas: „ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА“, kairiajame viršutiniame kampe carinės Rusijos imperijos herbas, dešiniajame spausdintas pašto ženklas už 3 kapeikas, l. 198v tekstas: 14 × 9; rašyta juodu rašalu. Adresuota l. 198r: „Вильно¹ / „Viltis“ / p. Girai“. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant spausdinto pašto ženklo už 3 kapeikas: „ЛАЙЖЕВО К[ОБ]“, 18 [0]9 [19]13“; dalis antspaudu uždenyta bylos įklia, šalia antspaudas pakartotas; gavimo antspaudas: „ВИЛЬНА, 19 [0]9 [19]13“. Lamdymosi žymės, popierius apsitrynęs, vietomis suteptas; l. 198v du numeriai: „168“ ir „170“; kiekvienas bylos dokumentas turi tris numeracijas, laiškui žymėti parinktas numeris, atitinkantis byloje nurodytų lapų skaičių; į bylą atvirlaiškis įklijuotas rudo popieriaus juosta.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: pagal išsiuntimo antspaudą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ rus = Vilnius

170. LIUDUI GIRAI, [MAŽEIKIAI], 1913-11-10

10 / XI / 13.

Drauge Liudai!

Šv. Kaz. Dr.¹ panorėjo pasiskaityti mano „Aug. Vaizd.“² ir jei patiks, spausdinti kaiką pasirinkusi. Sąlyga gana³ pažeminanti autorių, bet neturint leidėjų, prisieina dar ranka pabučiuoti. Taigi paprašyk p. Rinkevičių, kad jisai pagadintų vieną egz. man paskirtos „Vaivorykštės“ ir atmuštą „Vėbronių buitį“ atsiųsk man-Kaunui parodyti. Sakei seniai jau esanti nudėta. Tavo Kg Juozas

„Ar tesėsite vieni patys taip gyvai vesti dienraštį? Kodėl neverbuojate dar ir kitų?“⁴

AUTOGRAVAS: LLTI BR, in: „Liudo Giros laišakai“, f. 13, b. 1631, l. 123r–123v; atvir-laiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. 123r centre raudonas užrašas: „ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА“, kairiajame viršutiniame kampe carinės Rusijos imperijos herbas, dešiniajame spausdintas pašto ženklas už 3 kapeikas, l. 123v tekstas: 14 × 9; rašyta juodu rašalu. Adresuota l. 123r: „Вильно⁵, / „Viltis“ / P. L. Girai“. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant spausdinto pašto ženklo už 3 kapeikas: „МУРАВЕ[BO], 11 11 [1913]“, greta antspaudas pakartotas, abu antspaudus iš dalies dengia bylos įklija; gavimo antspaudas: „ВИЛЬНА, 11 11 [19]13“. L. 123v rašalo dėmės, kairiajame viršutiniame kampe lengvai sulieta vandeniui; 123v viršuje du numeriai: „100“ ir „97“, kiekvienas bylos dokumentas turi tris numeracijas, laiškui žymėti parinktas numeris, atitinkantis byloje nurodytų lapų skaičių; į bylą laiškas įklijuotas rudo popieriaus juosta.

LOKALIZAVIMAS: pagal išsiuntimo antspaudą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ Kaz[imiero] dr[augija]

² „Aug[štaičių] vaizd[elius]“

³ cor n

⁴ add in mg sin vert

⁵ rus = Vilnius

Laižuvoje, 13 / XI / 13.

Maloningasis Drauge Liudvikai!

Ilgai aš svyravau, kaip čia su jumis – „nauja redakcija“ susikalbėjus ir susipratus. Aš, nors „nuvalkiotas“, vis delto „kunigas“, tečiaus buvau bene visų karščiausiu šalininku buvusiosios „Vilties“ fakto. Nenusileidžiau iki pabaigos. Tapau tad eilėje kitų, kuriems – *Vae victis*¹. Mano nuomonės tebėra tos pačios ir tebebus, kol aiškiai nepamatysiu, jog naujuoju nuožmaus karo, ne kompromisų keliu Katalikybė ir pažanga daugiaus laimėja. Bet tam dalykui patikrinti reikia ilgesnio laiko.

Taigi kyla dabar klausimas, ar bėra man vietos dabartiniame jūsų tarpe? Programiškai kalbant, suprantu, nebėra. Bet ir šiaip-jau, kaippo „Tumui-Vaišgantui“. Bent keletas dalykų mane intikina, kad aš nebesu pageidaujamas „Viltyje“. Jei aš tą // [200v] klausimą pakelčiau pačioje redakcijoje, žinoma, iš mandagumo man pasakytų: – O, ne, ne! Tu įsteigėjas, ½ vedėjo, ir išėjęs dar bent 12,000 eilučių parašęs... – Tad aš ir nenoriu klausties visos redakcijos. Be to, ir nekrikščioniška puikybė neleidžia: piršties pačiam nėra reikalo – be to uždarbio aš apsieiti galiu, nors dykai dirbti niekam nebetetinu, nes pinigai pravartu² knygoms pirkties ir gemorojidams nuo sėdėjimo gydities; norėtumei žmogus, kad tavęs pirštusi ateitų, jei reikia. Aš³ tesiklausiu Tavęs vieno ir Tu man nors del buvusios mūsų prietelystės turi⁴ visai neveidmainiškai atsakyti: 1, kaip p. Dovydaitis organizuoja naujos rūšies redakciją? 2, Ar iš visų, taigi ir iš manęs, reikalauja, kad įstojant paduotų kvitelę apie katalikiškąją ištikimybę dabartiniojoje ultra-katalikiškoje prasmėje? 3, Ką besikviečia bendradarbiauti? – Šitie atsakai man bent kiek paaiškįs tą dalyką, kad, 1, naujoji redakcija, pavedusi „Viltį“ visai nauju // [201r] keliu, nė pusės žodžio, netik prašymo, bet tiesiog paprasto pasiteiravimo, ar bedalyvaus senieji bendradarbiai, nepasakė⁵ nei neparašė. (Ir⁶ aš

¹ *lot* = vargas nugalėtiesiems

² *fl cor pro ū*

³ *a del* Taigi

⁴ *p del* man

⁵ *ins* sa

⁶ *cor r*

štai svyruoju. Svyruoja ir kiti, nieko nežinodami). 2, Mano straipsnių nebededa (tad aš ir neberašau). 3, N133 (lapkričio 12 d.) apie Kaupą sakosi savų žinių neturinti, o aš [„Vilčiai“]¹ įrašomais laiškais išsiunčiau 62 puses rankraščio tikrų žinių: 6 / XI ir 8 / XI, kurių iki 12 / XI negalėjo negauti. Ką gi tai reiškia? Ar jų negauta, ar jų visai nežiūrėta? O mano žinios tikresnės už amerikiečių, pilnas² paklaidų.³ Argi būtumėte negavę? Tada ieškosime⁴,⁵ duokite žinią. Ale gavote, kur negavę⁵; tik neveizdėjote nei prierasų pradžioje ir pabaigoje. 3, Klausiau, „Ateities“ recenziją⁶ siūždamas, ką mislijate daryti Maironio jubiliejūje? Siūliaus parašyti kai-ką, jei atsiųssite knygelių. Atsakymo jokio. Значить, не надо⁷. Apсиemiau tad „Rygos Garsui“ duoti. // [201v]

Taigi atsakyk man, nors trumpai, pareiškink dalyką ne kaipo dabartinis redakcijos narys, bet kaipo buvusias. Keblu bus ir Tau; bet kito žmogaus pasiklausti aš neturiu.ⁱ

Tavo Kg. Juozas

P. S. Ponią Branislovą ir Vituką sveiki[nu].⁸ Mano Bron[ė]⁹ Marijampolės progimnazijoje mokytojauja.

AUTOGRAFAI: *LLTIBR*, in: „Liudo Giros laišakai“, f. 13, b. 1630, l. 200r–201v; laiškas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant tankiai stačiakampiais langeliais neryškia violetine spalva languoto popieriaus dvilapio su vandenženkliais: l. 200 „DOBRUSH“ ir Rusijos imperijos herbo dalis, l. 2001 „MILLS“ ir dalis neidentifikuoto ženklų; lenkimo į šešias nelygias dalis žymės; 22 × 27,9 (dėl įklėjavimo į bylą matmenys apytikriai). L. 200r viršuje dar du numeriai: „170“ ir „172“; kiekvienas bylos dokumentas turi tris numeracijas, laiškui žymėti parinktas numeris, atitinkantis byloje nurodytų lapų skaičių; į bylą laiškas įklijuotas rudo popieriaus juosta. PUBLIKUOTA: *Lietuvių rašytojai laiškuose ir atsiminimuose*, redakcinė kolegija: K. Do-veika, A. Krasnovas, V. Vanagas, Vilnius: Vaga, 1987, p. 174–175. SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Šio Tumo laiško turinį ir kontekstą Liudas Gira komentuoja: Liudas Gira, „Tumas-Vaižgantas nuošalė: Laižuvos laikotarpis: 1910–1914“, in: *Vairas*, Nr. 7–8, 1933, p. 298–303.

¹ *orig om*

² *cor a pro a*

³ *orig om*

⁴ *orig om*

⁵ *p ne del gausite*

⁶ *cor r*

⁷ *rus* = vadinasi, nereikia.

⁸ *orig def*

⁹ *orig vid ex err fl -e*

Laižuvoje, 28 / XI / 13.

Liuduk! Labai širdingai ačių už taip ilgą ir dalyką išsemantį laišką! Kaip tik aš to norėjau. Su didžiąja puse jūsų galvojimų aš sutinku; su mažąja – ne. Gal, ištikro, tik laikinai. Man gaili to viltininkų¹ būrio, kurį mes buvome sulaukę nuo susilieimo su „L. Z.“²: dabar³ jie susilies, tai faktas. Tūkstantis inteligentų padidįs „L. Z.“, jei nebus ko nors padaryta, kas duotų jiems atskirą doktriną. „Vairas“ tai daryti žada, ir aš jam padėsiu, vildamasis, kad ir tokiuo būdu, iš šalies bent, būsiu naudingas katalikybei.

„Nuraminti“ Tave, norintį „kuodaugiausia mano raštų“, bet dykai, aš negaliu. Dykai aš galiu duoti tik iš malonės, arba Redakcijos malonės prašydamas, kai-ką, kas betinginiuojant išspruks iš-po plunksnos; „kuodaugiausia“ gi žmogus teduoda, priverčiamas⁴ nuderētu mokesčiu ar kuo kitu. // [202v] Zinoma, apie 20–25 rb. mėnesiui negali būti kalbos bendradarbiui, kurio nebereikia, be kurio žadama apsieiti. Tik jūs klystate: du galite lapą prirašyti – prikimšti, tik tuomet laikraštis delto nevadšis – turiningu. Tie patįs žmonės tegali būti kronikeriai, svetimų minčių rinkėjai, ne nuolatiniai straipsnių rašytojai. O kas gi jums dykai duos feljetonų, kas savo lėšomis pirsks knygą ir rašys jums recenzijas etc.? Visa tai bus jums padirbama tik pod dobro humor⁵, o ne iš tiesų. Mane į daugelį⁶ redakcijų, taip-pat katalikišką, kviečia ir kinkia. Nė su viena arčiaus nesusirišęs, blaškysiuos⁷ po visas, neaplenkdamas ir „Vilties“. Kitaip kaipgi? Kuo ji būtų geresnė už kitas: [„]Draugiją[“], [„]Rygos Garsą[“], [„]Vadovą[“], [„]Draugą[“]⁸, kurių visų turiu laiškus ir invitacijas?

Atsiprašau, kad turėjote nemalonumų dėl Embės r.! Įsidėkite tai ši atvirą laiškeli, kad jums nebeprikaišiotų¹.

¹ *cor pro* ateitininkų

² „L[ietuvos] ž[iniomis]“

³ *ins sup* ba

⁴ *p del*, mok

⁵ *lenk* = kad pagerintų nuotaiką

⁶ *p del* daly

⁷ *sec s cor pro* š

⁸ *orig om*

Būkite, susimildami, populiariški! Na, kokiam savo giminei aš galiu tokią mokytą „Viltį“ nupirkti. Juk tai bus atgrasymas nuo skaitymo¹. Dabartinė [,]Viltis[“]² – inteligentų laikraštis. O jų mažai..[.]³

Ačiū už pasveikinimus. Ir aš sveikinu visus Jusų Kg Juozas // [204r] Liuduk! Kas tie Putinas ir Radzikauskas? Bent kiek juos man aprašyk. Tai vyrai – ne vanagai.

Išmetę iš mano straipsnio rusių dienraščių charakteristika (bene be reikalo?), turėjome ir galelę nukirpti. Dabar jis nebetinka.

Laimingų Naujų Metų visiems!

AUTOGRAFA: *LLTI BR*, in: „Liudo Giros laišakai“, f. 13, b. 1630, l. 202r–202v, laiškas ir l. 204r, 204v be įrašų laiško priedas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant tankiai stačiakampiais langeliais neryškia violetine spalva languoto popieriaus lapo su vandenženkliais: „MILLS“ ir dalis neidentifikuoto ženklų; lenkimo į šešias nelygias dalis žymės; 22 × 27,9 (dėl įklįjavimo į bylą matmenys apytikriai) ir ant nuo tokio paties lapo nelygiai atkirptos dalies su vandenženkliais: „MILLS“; lenkimo į keturias dalis žymės; 22 × 17,5 (dėl įklįjavimo į bylą matmenys apytikriai). L. 202 kraštuose smulkūs įplyšimai; l. 202r viršuje du numeriai: „171“ ir „173“; kiekvienas bylos dokumentas turi tris numeracijas, laiškui žymėti parinktas numeris, atitinkantis byloje nurodytų lapų skaičių; l. 204r viršutiniame dešiniajame kampe pieštuku: „15“; į bylą laiško priedas įklįjuotas rudo popieriaus juosta. Dokumento dalis, pavadinta laiško priedu, priskirta atsižvelgiant į vietą archyvinėje byloje, laiško popierius ir lenkimo linijas, tačiau dokumento tekstas aiškių motyvacinų jungčių neteikia. Ankstesnė publikacija teikta kaip šio laiško dalis.

PUBLIKUOTA: *Lietuvių rašytojai laiškuose ir atsiminimuose*, redakcinė kolegija: K. Doveika, A. Krasnovas, V. Vanagas, Vilnius: Vaga, 1987, p. 176–177.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Dviejuose *Vilties* numeriuose pasirodė kritiški Pranciškaus Gaigalo atsiliepimai apie Tumo-Vaižganto kūrinių „Žemės ar moteries“, paskelbti slapyvardžiu N. (*Viltis*, 1913–11–01, Nr. 128, p. 4 ir 1913–11–12, Nr. 133, p. 4). Abu Gaigalo tekstai yra rašyti kaip laišakai Juozui Tumui, kuriuos, kiek galima suvokti iš kitos korespondencijos, pats Tumas ir teikė spaudai (Pranciškus Gaigalas, Tirkšliai, 1913–10–22, in: *VUB RS*, „Kg. J. Tumo archyvas. Laiškai literatūros reikalais“, f. 1, b. F385, Nr. 51, l. 67r–68v, ir Pranciškus Gaigalas, Tirkšliai, 1913–10–26, *Ibid.*, Nr. 52, l. 69r–70v.) Laiške Girai Tumas kalba apie šį tekstą: „G. R.! / Gaunu žinoti, jog p. N. mintį apie mano vaizdelį „Žemės ar moteries“ [...] padariusios nemaža nemalonumo naujajai Redakcijai: šis-tas ją pabaręs, „kam ji leidusi taip subjektiviai, taip aštriai užsipulti ant Vaižganto, senosios Redakcijos nario“; net kai-kas intaręs, jog tai buvę man

¹ *fl cor pro as*

² *orig om*

³ *orig om*

Redakcijos keršyta.“ Toliau Tumas pažymi, kad tekstas skelbtas su jo žinia ir teigia: „Aš net dėkoju p. N. ir „Vilties“ Redakcijai, kad leidė man išgirsti keletą teisybės žodžių. O kas neteisingai pasa[ky]ta, patį skaitytojai pamatys.“ (Vaišgantas, „Laiškas į Redakciją. Lapkričio 28 d. 1913“, in: *Viltis*, 1913-12-04, Nr. 143, p. 4). Su šia istorija susijęs laiškas Nr. 287.

173. LIUDUI GIRAI, LAIŽUVA, 1914-01-04

Laižuvoje, 4 / 1 / 14¹

Baisią žinią paskelbėte: gydytojai biją, kad dr. Basanavičius nenumirtų. Man baisu dar delto, kad jis nebuvo praktikuojąs katalikas, nors niekuomet nekovojo prieš tikėjimą ir jo atstovus.

Liudas, netrukęs, paragink kun. ar ką kitą, kurį dr. Bas. gerbia; tegu nueina, aplanko ir pasišneka ištolo. Daktaras Jonas nėra užsispyrėlis; neapykanta nedega, tai gal aiškiai išpažintų², kad nuo katalikų nesiskiria. Kitaip bus nė šis, nė tas: kaip mes gerbsime ir minėsime šitą mūsų didvyrį ir garbę? Kg Juozas.

AUTOGRAFA: *LLTI BR*, in: „Liudo Giros laišakai“, f. 13, b. 1631, l. 122r–122v; atvir-laiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. 122r centre raudonas užrašas: „ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА“, kairiajame viršutiniame kampe carinės Rusijos imperijos herbas, dešiniajame spausdintas pašto ženklas už 3 kapeikas, l. 122v tekstas; 14 × 8,9; rašyta juodu rašalu. Adresuota l. 122r: „Вильно³, „Viltis““. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant spausdinto pašto ženklo už 3 kapeikas: „РИГА, -5 [0]1 [19]14“, greta antspaudas pakartotas; gavimo antspaudas: „ВИ[ЛЬНА]“, data neįskaitoma. L. 122r smarkiai pabraukta pieštuku, labiausiai panašu į vaiko ranką; l. 122v viršuje du numeriai: „99“ ir „96“, kiekvienas bylos dokumentas turi tris numeracijas, laiškui žymėti parinktas numeris, atitinkantis byloje nurodytų lapų skaičių; į bylą laiškas įklijuotas rudo popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ cor 4 pro 3

² p š del s

³ rus = Vilnius

174. MATUI GRIGONIUI, VILNIUS, 1918-09-18

18 / IX / 18.

Mielas Pone Matai!

Kažin, kokie vėjai išpūtė Tamstą iš gražios mūsų, vilniečių, draugijos Panevėžin, kur pp. Zavišaitės rengiasi iš lietuvių rankų priimti kanikinių vainiką, o tuotarpu jį tiekia, rodos, visiems lietuviams¹. Gaili Tamstos. Gi, tiesa, ir mums patiekia tokių pat vainikų...

Kun. J. Tumas

AUTOGRAFAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo laiškai. 1904–1931 m.“, f. 1, b. F600, Nr. Nr. 5, l. [1r–1v]; atvirlaiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] Juozo Tumo-Vaižganto fotografija su užrašu: „Kun. Juozas Tumas“; l. [1v] spausdinti užrašai: „LAIŠKELIS. / CARTE POSTALE. / ПОЧТОВАКА. / ОТКРЫТОЕ ПИСЬМО“, adresato duomenys ir tekstas; 13,7 × 8,4; rašyta juodu rašalu. Adresuota: „An Herrn Lehrern / M. Grigonis / Poniewież / Friedrich-Franz str. 28“². Antspaudai: išsiuntimo antspaudas vienas ant vokiško pašto ženkle už 7½ pfenigo: „WILNA, 19. 9. 18“; ant viršaus įspausa gotikiniu šriftu: „Postgebiet / Ob. Oft.“ L. [1v] dešiniajame apatiniajame kampe pieštuku: „Ira fotografija“; kraštai sutepti liečiant; į bylą atvirlaiškis įklijuotas permatomo rusvo popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

175. MATUI GRIGONIUI, KAUNAS, 1920-05-25

1920 m. geg. mėn. 25 d.

№ 54³

Pone Matai!

Kvituoju gavęs iš Tamstos 25 auk.⁴ Šv. Raštui populerizuoti ir 25 a.⁵ Vytauto bažnyčiai restauruoti. Už abidvi aukas mielai dėkoju. Ypač už lydimąjį prierasą, kurį aš įsidedu į savo laikraštį. Manau, tai viešas dalykas¹. Dar daugiau prašyčiau, ne pinigų, tik straipsnių apie

¹ *cor e*

² *vok* = Ponui Mokytojui / Panevėžys / Frydricho-Franco g.

³ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

⁴ auk[sinus]

⁵ a[uksinus]

nekrikščionišką neva krikščionių demokratų taktą ir visuomeninį ne-teisingumą ar ką pats savo akim matai. Mūsų // [1 v] laikraščio ir mano paties krikščioniškumą atspėji, vartydamas „Tautą“.

Mano širdgėla, kad mes, kunigai, einame ne savais keliais, todėl stačiai į bedugnę velkame pačią Kristaus Bažnyčią. Ai man, manęs neklauso: aš esąs permenkas, sulig šių dienų, katalikas...

Reaguokime iš dvasiškių ir iš svietiškių pusės susiturdami in modo¹. Svietiškių juoba paklausys. Malonėčiau žinoti, ką manai; bent privačiai.

Tamstos kun. Tumas-Aiškūnas

AUTOGRAFA: *VUB RS*, in: „Kn. J. Tumo laiškai“, f. 1, b. F562, Nr. 6, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto pilkšvo *Tautos* redakcijos blanko atkirptos dalies, kairiajame lapo kampe spausdintas užrašas: „TAUTOS / Redakcija ir Administracija / KAUNAS / Maironies g-vė, 13_A.“; lenkimo į keturias dalis žymės; 25 × 13,8. L. [1r] viršuje nenustatyta ranka juodu rašalu: „Matui Grigoniui Panevėžyje“; į bylą laiškas įklijuota balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Siųsdamas auką Grigonis motyvavo: „Nors esmu socialistinių pažiūrų, vis dėlto tėvų įdiegtą širdin katalikybę šventai laikau ir džiaugčiaus, jei visi iki vieno lietuviai turėtų namuose Šventąjį Raštą: tada jiems paaiškėtų krikščionių demokratų ir kitų partijų klaidos.“ (Matas Grigonis, „Jubiliejiniam Komitetui Šventajam Raštui populiizuoti“, in: *Tauta*, Nr. 23, 1920-05-26, p. 4).

176. MATUI GRIGONIUI, KAUNAS, 1921-04-30

Kaune, 1921 m. bal. 30 d.

Pone Matai!

Tebesu su instaliacijos įspūdžiais. Katedros narys, garbės apdarai ir žodžiai, entuziastiškieji pasveikinimai mane tiesiog apkvailino ir aš iš didelio džiaugsmo jau esu vieną kitą kartą smarkiai įsišokęs. Nemoku, bra, būti kanauninku ir tiek. Dabar jaučiu nebe džiaugsmą, tik

¹ lot = su saiku

didžiausį nužeminimą savęs savo pasielgimu. Gal priprasiu ir imsiu elgtis, kaip pridera Bažnyčios iškeltajam // [1v] bet dabar tai man labai sunku širdyje. Gaili man eilinės rolės minioje, kada mane drąsiai kumštavojo ir aš juokiaus, ne „skaudėdamas“ širdimi.

Ačiū ir Tamstai, Drauge, kad buvai greitas pasveikinti! Mielai man girdėti, kad buvau kam naudingas. O „Pragiedrulių“ pasisiekimas jau nuomenės tarpe pridera nuo mokytojo. Techniškai – [„Pragiedruliai“]¹ nevykę, epizodiškai jie ko nors beverti. Klydau, manydamas, kad epopėją galima // [2r] nupinti iš atskirų vaizdų, kaip Prūsų epopėją pynė Kr. Donelaitis. Ir imu abejoti, ar nereikia viskas, ypač 3 tomas radikaliai perredaguoti¹.

[„Lietuvos Balsui“]² pravartu būtų gauti iš Tamstos raštą, ne entuziastinių pagyrimų, tik kaip Tamsta pavartojo „Pragiedrulius“ pamokoms. Tai būtų naudinga ir kitiems.

Už gražius žodžius teatmoka Tamstai, pone Matai, gerasis Dievulis.

Kun. Juozas

AUTOGRAFAS: *VUB RS*, in: „Kn. J. Tumo laiškai“, f. 1, b. F562, Nr. 7, l. [1r–2r], l. [2v] be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant plono liniuoto rusvo popieriaus dvilapio; lenkimo į keturias dalis žymės; 13,5 × 21. L. [1r] nenustatyta ranka juodu rašalu: „Matui Grigoniui Panevėžyje“.

NĖPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ Savo laiške Grigonis rašo: „Ir dar brangesnis Tamsta mums pasidarei, kai dovanojai Lietuvai savo gražių darbų vainiką „Pragiedrulius“: // Man, lietuvių literatūros mokytojui, ir mano VIII klasės mokiniams padavei į rankas savo „Pragiedruliuose“ tokį turtą, jog mes juo klasėj džiaugiamės ir pamilstame ne tiktai daktarą Gintautą, kunigą Vizgirdą ir Šešiavilkių Napalį, bet ir jų Autorių, ir dabar mums litera- // [2r] tūros pamokos nebenuobodžios ir jau lavina estetikos skonį. Labai man buvo malonu šiemet išgirsti iš VIII klasės mokinių, kad jie, atlikę klasėj „Pragiedrulių“ analizą, dabar su pamėgimu skaitą ir antrą kartą tą kūrinį.“ (Matas Grigonis, Panevėžys, 1921–04–28, in: *VUB RS*, „Mato Grigonio laiškai kn. J. Tumui, 1918–1929“, Nr. 4, l. [1r], [2r]).

¹ *orig om*

² *orig om*

Kaune, 1924 m. gruodžio 26 d.

Mielas Pone Matai!

Labai man buvo malonu girdėti Tamstos sveikinimai¹ švenčių. Tikiu Tamstą, ir savo širdyje turįs tolygių gerų velijimų[.]² Jei palankių širdžių išdynas svėrtų likimą, daug kas geran atsimaitytų.

Aš pirmą kartą girdžiu, kad mano „Pragiedruliai“ pateko į literatūros kursą. Na, jei pateko, tai ir dėstyti jie reiks³ taip, kaip yra, ko ten galima bus nusitverti⁴, o ne ieškoti to, ko ten nėra – ištisinės istorijos⁵. Tas veikalas ne istorijai rašytas. Jis – konglomeratas. Pirmieji mano norai buvo pasergėti ir sukaupiti į vieną vietą lietuvių tautos „diemenčiukus“, kurių yra pilkame jų gyvenime. Ta mintis mane vargina dar nuo Dinabarko laikų, nuo 1887–8 metų, kur ėjau realinę. Paskui ji atgijo Mintaujoje vikaraujant 1894–5 metais. Ten aš daug ką esu pradėjęs, ką paskui šikioje ar tokioje formoje spauda paleidžiau. Čia užsimezgė ir scenos vaizdeliai[.] ir Augštaičiuo Atminimai, Rinkevičiaus neišleistieji. Daug kas nuėjo į šalį, bet daug ką atminiau, ir Vilniuje 1907–11 metais surašiau „Vilčiai“, „Vaivorykštei“. Kitus ištraukiau iš Vadakčiukų archyvo 1901⁵–905 m. Kai ką esu parašęs Rygoje 1915 m. Petrapilyje išėjo „Lietuvos Zodis“ (Apie Sauliuką) ir keli gabalai „Vade“, // [1v] kurį leido kun. J. Vailokaitis. Pasiųstas į Stokholmo konferenciją²⁵⁸, grįžti nebenorėjau į Petrapilį. Veržiaus į vokiečių okupuotą Lietuvą. Bet per tautiečių (kun. Olšauskio, J. Gabrio) intrigas vokiečiai manęs nepriėmė. Be kalbos, be užsiėmimo Šveduose likęs, nerimo ir nostalgijos ėdamas, nieko parankėje neturėdamas, nes į konferenciją buvau atvykęs tik su viena baltinių atmaina, užsidariau viešbučio kambarėlyje ir neišėjau iš jo per 3 mėnesius, kol neparašiau visai kito dalyko⁶, neg buvau seniau, ypač Petrapily, užsimojęs – pirmų dviejų knygų „Pragiedrulių“. 1918 metais sugrįžau ir gavęs darbo pradžią, paleidžiau tre-

¹ *cor fl-ai pro -us.*

² *orig om*

³ *p del ,*

⁴ *cor n*

⁵ *cor 9 pro vid 8*

⁶ *p del kito, ins sup l dalyko*

čia Knyga, kas turėjo būti užuomazga. Taigi visi [„]Pragiedruliai[“]¹ – pripuolamas darbas ir yra rinkinys „Vaizdų kovos dėl kultūros“, o ne išsistinis veikalas. Atskirais gabalais ir reikia jie imti, dėstant.

Kad kas mane per metus aprūpintų taip, kaip dabar esu aprūpintas universiteto, aš pirmon galvon visas trejas Knygas perkratyčiau ir padaryčiau čielybę; tada² jau imčiau trečiosios dalies – „Audros“, kuriai jau yra keletas vaizdų gatavų ir keletui medžiagos. Bet tai tik svajonė – aš mokytojauju, į tą darbą visai nepasirengęs. Tai pačiam mokytis, medžiagos rasti ir kitiems dėstyti yra toks darbas, kurs man atima visą laiką ir jo dar pritrūksta. // [2 r]

Tai ką čia besvajosi apie beletristikų! Antra vertus, ir tos³ smulkmenos, kurių man teko sumeškerioti ir atsiminti, literatūros istorijai yra būtinos. Tai pirmas laipsnis, kurio pasistojęs mokslininkas galės padaryti daug netikėtų išvadų arba atitaisyti daug klaidų. Aš į rašytoją mėginu žiūrėti nebe romantiškai, neapoteozuodamas jo, nė jo veikalų. Tegul jie patys pasiima sau tinkamą vietą. Gyvus mėgstu pagirti. Nebegyvieji man abejinga tyrim[o]⁴ medžiaga, tad nebeturiu noro vien girti, kai ir silpna.

Vėl gi reikia taikinti kūrybos mastas, o ne vienos pastangos kurti. Laiku daug ką pateisiname; bet laikas netikusio dalykėlio nepadaro tikusiu. T. ir t.

Į mano literatūros vaizdus taikinkite tą patį mastą – imkite jos medžiagą jūsų pačių gudravimams, kaip imsite kovos vaizdus tautos epopėjai ar Pragiedrulių smulkmenas – tautos bruožams pažymėti.

Laimingų Tamstai, Pone Matai,

Naujų Metų!

Kun. Juozas

Kun. Lindei nuneškite mano pasveikinimą. Apie Būtėną aš nieko nepatyrčiau tai ir neatsakiau.

AUTOGRAFAI: VUB RS, in: „Kn. J. Tumo laiškai“, f. 1, b. F562, Nr. 8, l. [1r–2r], l. [2v] be įrašų; laiškai.

¹ *orig om*

² *pri a ins*

³ *p t del u*

⁴ *orig vid ex err fl -a*

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto gelsvo dvilapio su tinkliniu vandenženkliai; lenkimo į keturias dalis žymės; 21 × 33. L. [1r] nenustatyta ranka juodu rašalu: „Matui Grigoniui Panevėžyje“; į bylą laiškas įklijuota balto popieriaus juosta. PUBLIKUOTA: *Naujoji romuva*, Nr. 124, 1933, p. 466, tekstas paskelbtas be paskutiniojo sakinio; Juozas Ambrazevičius, *Vaižgantas: Apmatai kūrybos studijai*, V.D.U Teologijos-Filosofijos fakultetas Kaune, 1936, p. 69–70, paskelbtas be teksto dalies po parašo; *Neužmirštas Vaižgantas: Atsiminimai, esė, laiškai*, sud. Alf. Pakėnas, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2009, p. 404–405, tekstas paskelbtas be paskutiniojo sakinio. SKELBIAMA: iš autografo.

- ⁱ Tumo pasisakymą apie „Pragiedrulių“ paskatina tokie Grigonio svarstymai: „Kai būdamas pas Tamstą užsiminiau, ar rašai Tamstą „Pragiedrulių“ tąšą, Tamstos akyse gili mintis suspindėjo, kuri man, nors ir menkam psichologui, pasakė, kad Tamstoje „Pragiedruliams“ yra ir šito, ir noro, tik laiko stinga. Švietimo Ministerijos programų Komisija „Pragiedrulių“ įtraukė į 8-tos klasės kursą, ir mokytojai, juos mokiniams pristatydami, jus, kad „Pragiedruliams“ pabaigos stinga. Ir Naujaisiais Metais aš, kaip moky- // [2r] tojas, nuoširdžiai palinkėsiu, kad „Pragiedrulių“ pabaiga dar šiais metais taptų konkretu. „Pragiedruliuose“ psichologiniu atžvilgiu įdomiausiai pinamos-kuriamos Napalio ir Sauliaus sielos, ir tuodu tipu Tamstos ne tik pažintu, bet ir, tur būt, yra ir mylimu. „Pragiedruliams“, kaip ap[ysa]kai [vid] kiek stinga fabulos vienybės, bet Tamstos, gal, jau toks būdas. Tamsta ir Universitete docentaudamas, su skruzdėlės kantrybe, pajėgi iš visur rankioti medžiagą, // [2v] lyg bijodamas, kad ji nedingtų, taip ir „Pragiedruliuose“ Tamsta esi vaizdų bei asmenų kupinas ir visus juos nori aprėpti, nori skaitytojams pristatyti, dėl to ir blaškymos kiek jaučiama. Tipas nespėja susikristalizuoti, jau Tamstos dėmesį ir širdį traukia savęs kita asmenybė. Betgi „Pragiedrulių“ asmenyse daug tautinių bruožų, kas kūrybai ypač svarbu, dėl to Tamsta už „Pragiedrulių“ esi mylimas.“ (Matas Grigonis, Panevėžys, 1924–12–22, in: *VUB RS*, „Mato Grigonio laiškai kn. J. Tumui, 1918–1929“, Nr. 6, l. [1r–2v]).
- ⁱⁱ Stokholmo lietuvių konferencija – lietuvių visuomenės atstovų susirinkimas 1917 m. spalio 18–20 d. Stokholme.

178. MATUI GRIGONIUI, KAUNAS, 1925-11-06

1925 m. lap. m. 6 d.¹

K A U N E

Gerasis pone!

Aš nieko neturiu pasisakyti prieš suvartojimą privatinio mano laiško Tamstai – viešajam reikaluiⁱ. Prašom. Tik ištaisyk jį, kad būtų žmoniškai, kaip spaudai, kad nesirodytų, jog aš nepagerbiau Knygos.

¹ Kursyvu išskirti mėnuo ir skaičiai Tumo į blanką įrašyti ranka.

„Šv. Darbe¹“; žinoma, neprivalo būti vietos užkabinėjimams. Del Gabrio ir Olš.² – aš Tamstai tepripažinau, o jei viešai tai paskelbsime, reiks aiškintis, iškils visa byla ir „Šv. Darbui“ bus nemalonu. Kaip nors susuk // [1v] tą vietą, kad pavardžių nebūtųⁱⁱ.

II dalis „Prag.“³ aš pats atmušiau (2 sykį), I ir III dalį apsiėmė išspausdinti Šv.⁴ Ministerija.

Smilgiečiai Tumai vargu bau giminės: mes esame iš senų senovės svėdasiškiaiⁱⁱⁱ. O Tumų labai daug visoje Lietuvoje: Aukštaičiuose, Zemaičiuose, Suvalkiečiuose.

Visokių, Tamstai
gerybių. Kun. Juozas

Kazys mielai sveikina.

AUTOGRAFAS: *VUB RS*, in: „Kn. J. Tumo laiškai“, f. 1, b. F562, Nr. 9, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant Vytauto bažnyčios rektoriaus blanko, kairiajame lapo kampe spausdintas užrašas: „**Vytauto bažnyčios** / (Dangun Ėmimo) / **Rektorius** / №⁵..... / 192...m.....m.d., KAUNE“; 16,5 × 21; lenkimo į dvi dalis žymės. L. [1r] nenustatyta ranka juodu rašalu: „Matui Grigoniui Panevėžyje“; į bylą laiškas įklijuota balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Grigonis savo laiške prašo leidimo rašomame straipsnyje apie tai, kaip „reikia „Pragiedrulių“ skaityti mokykloje“; panaudoti 1924–12–26 dienos laišką. Atskirai teiraujasi dėl laiško dalies apie asmenis: „Tame laiške pasakyta, kad Tamstai Stokholme intrigavo Olšauskas ir Gabrys. Ar galima tai paskelbti? Norėčiau visą laišką skelbti.“ (Matas Grigonis, Razalimas, 1925–11–05, in: *VUB RS*, „Mato Grigonio laiškai kn. J. Tumui, 1918–1929“, Nr. 8, l. [1r–1v]).

ⁱⁱ M. Grigonis, „Del Vaižganto „Pragiedrulių“, in: *Švietimo darbas*, 1926, Nr. 3, p. 255–259. Didelę šio teksto dalį sudaro 1924–12–26 dienos laiškas, ten, kur Tumas mini Olšauską ir Gabrį, autorius teikia komentarą, kad pavardės praleistos. Straipsnyje cituojamas ir 1921–04–30 dienos Tumo laiškas.

ⁱⁱⁱ „Čia mokykloje turiu du Tumus. Jų tėvas pasakoja, kad jo seneliai ir Tamstos seneliai esą iš Smilgiečių kilę, ir jis Tamstos esąs giminė.“ (Matas Grigonis, Razalimas, 1925–11–05, in: *op. cit.*, l. [1r]).

¹ „Šv[ietimo] Darbe“

² Olš[ausko]

³ „Prag[iedrulių]“

⁴ Šv[ietimo]

⁵ Dukart pabraukta

Kaune, 1926 m. rugp. 25 d.

Mielas ponas Matai! Geroką pundą Tamstos rankraščių yra man Tamstos pasiuntinys įteikęs. H. M. F.¹ Muziejėlis jau turi tokių dovanų; tačiau tokios pilnos medžiagos kuriam rašytojui aprašyti dar neturėjo. Mano svajonė iš pat pradžių buvo sukomplektuoti kuodaugiausia rašliavos liet. literatūros istorijai. Gavau po nedaug, daugiausia pats sueiškodamas; vis delto jau galėjau kiek tiek darbo padirbti². Ziurėk, kiekų vietų H. M. F. M.³ cituojamas!

Tamstos rankraščiuose svarbiausia autobiografija: ji man bus nebeilgai betrukus reikalinga; ir artipilni[s]⁴, gal ir visai pilnas Tamstos rašinių rejstras. Tai begalo palengvina darbą tam, kurs rašytoju susidomės. Kiti rankraščiai stinga pažymėjimų, kuris – juodraštis, kuris –⁵ duplikatas, kuris – jau išspausdintas ir kuris dar ne. Visam tam patikrinti reiks gerokai laiko padėti.

Labai Tamstai dėkui už šviesų traktavimą mokslo šaltinių ir jų papildinėjimą!

Mylėdamas Tamstą: doc. J. Tumas,

Muz. Konservatorius

AUTOGRAVAS: *VUB RS*, in: „Kn. J. Tumo laiškai“, f. 1, b. F562, Nr. 10, l. [1r], l. [1v] be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant liniuoto gelsvo popieriaus lapo; lenkimo į keturias dalis žymės; 22,5 × 28,5. L. [1r] nenustatyta ranka juodu rašalu: „Matui Grigoniui Panevėžyje“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ H[umanitarinių] M[okslų] F[akulteto]

² *cor b*

³ H[umanitarinių] M[okslų] F[akulteto] M[uziejus]

⁴ *orig o*

⁵ *ins sub l*

180. MATUI GRIGONIUI, KAUNAS, 1927-01-10

Kaune, 1927 m. sausio 20 d.

Gerasai Pone! Krūvą rašliavos, pasiųstos H. M. F.¹ Muziejui N26 iš p. m. XII-31, gavome ir pasidžiaugėm – ir tvarkingai sudėstyta ir geros tautosakos. O kad daugiau tokių gautume, Kazys labai meiliai sveikina[.]²

Tamstos kun. Juozas

Doc.

AUTOGRAFAI: *VUB RS*, in: „Kn. J. Tumo laiškai“, f. 1, b. F562, Nr. 11, l. [1r–1v]; atvirlaiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] spausdintas užrašas: „PASAULINĖ PAŠTO SĄJUNGA / UNION POSTALE UNIVERSELLE / **LIETUVA * LITHUANIE** / ATVIRUTĖ – CARTE POSTALE“, kairiajame viršutiniame kampe lietuviškas herbas, dešiniajame pašto ženklas už 15 centų, l. [1v] tekstas; 14 × 9; rašyta juodu rašalu. Adresuota l. [1r]: „Pil. M. Grigoniui / Vid. Mokyklos Direktoriui / Razalime“. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant pašto ženklo: „Kaunas, 22. I [2]7“ (data vos įžiūrima); gavimo antspaudas: „Razalim[as], 25-1-1927“. Į bylą atvirlaiškis įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

181. MATUI GRIGONIUI, KAUNAS, 1927-12-27

Kaunas, 1927 m. gruodžio 27 d.

Maloningoji Tetute Matai!

Belaukdamas Naujų Metų, aš pajutau neramybės kirminą. Jis manė senai kremta, kad Tamstai, Drauge Rašytojau, neatsakiau į paskutinį T. raštą. Tetutės feljetonų iškarpos esu gavęs. Bet ir be jų aš skaitydavau T. feljetonus Panevėžio laikraštyje¹ ir tebeskaitau „Sargyboje“². Aš varžiaus atsakyti stačiai į pareikštą man klausimą: gerai ar ne. Turėčiau atsakyti neveidmainiškai: stilizuojami gerai, tik dažnai medžiaga esti

¹ H[umanitarinių] M[okslių] F[akulteto]

² *orig om*

menkoka. Kiti humoristai Tamstą pralenkia sąmojingumu, bet Tamsta juos pralenkia kilnumu. Iš Tamstos raštų, menkų aš neaptinku, kad ir negenialių, žeri labai graži tendencija ir labai švarus nusakymo būdas, kaip tik toks, kokio pats esi; sakyčiau, vyduiškai žmoniškas. Man miela bet kas teisingo ir švaraus žmogaus skaityti. Giedraičio raštus vaikams aš mielai // [1v] skaitau „Saulutėje“. Man rodos, kad judu su Giedriumi labai panašu[s]¹ sielomis. Kodel jam nepadedi? Jis nabagas labai vargsta, bendradarbių neturi.

Taigi, broli Matai, šie naujieji metai tegul mudu aplinka prietelingu, kits kitą gerbiančiu, kits kitu pasidžiaugiančiu. Pašnibždomis pasakius, man dabar maža kas bepatinka.

A[š]² nežinau, ar esikurios partijos. Jei neesi, tai ir nebūk. Aš turiu pavyzdžių, kaip ir kr.-dem.³ užmuša paprasčiausį teisingumą. Avertat Deus⁴! Būkime sau – žmonės krikščionys.

Duok Dieve Tamstai ir šeimynėlei gausaus palaiminimo. Girdėjau, vėl turiąs maža. Ar šis auga?

Kun. Juozas

AUTOGRAFAS: VUB RS, in: „Kn. J. Tumo laišakai“, f. 1, b. F562, Nr. 12, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant liniuoto popieriaus lapo dantytu viršutiniu kraštu; lenkimo į keturias dalis žymės; 22,5 × 26,5. L. [1r] nenustatyta ranka juodu rašalu: „Matui Grigoniui Panevėžyje“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: savo laiške Grigonis rašo: „Už atvirąjį žodį mano raštelių reikalu labai dėkui. Dabar drąsiai rašysiu spaudai. Mane dažnai kankina mintys, ar verta man rašyti, ar mano rašteliai turi kokios nors reikšmės. Asmeninės pagarbos aš iš raštų nenoriu. Šokinėju iš slapyvardžio į slapyvardį. Tiktai mažuteliams rašydamas vaikų laikraščiuose [...] pasirašau pavardę. Dabar man rodos, kad santykiuose su mažutėliais neturi būti jokios pasislėpimo priedangos, dėl to, jiems, // [1v] rašydamas, nedrįstu žymėti slapyvardžio. [...] Su teta Uršule turiu kiek bėdos. Netekti kelių ir įsigyti sijoną – per didelė gyvenimo atmaina. Tokį // [2r] slapyvardį ir kryptį man patiekė „Sargyba“. O reikia labai populiariai rašyti. Tas mane kiek varžo.“ Toliau laiške aptaria sūnaus auginimo, savo partinės tapatybės klausimus, mini, kad siunčia Rašliavos muziejui Motiejaus Gustaičio laiškus (Matas Grigonis, Razalimas,

¹ *vid*

² *orig vid ex err ar*

³ kr[ikščionys]-dem[okratai]

⁴ *lot* = *tenukreipia Dievas*

1927–12–29, in: *VUB RS*, „Mato Grigonio laiškai kn. J. Tumui, 1918–1929“, f. 1, b. D286, Nr. 11, l. [1r–1v]).

ⁱ *Panevėžio balsas*.

ⁱⁱ Minimuose leidiniuose autorius skelbė feljetonus Tetos Uršulės slapyvardžiu.

182. V. GROCHOVSKAITEI, KAUNAS, 1933-02-03

1931 m. po[n]¹. M. Tamsta esi iš mano rankų paėmusi refer[uo]ti² „Moteries“ 1930 m. komplektą ir iki šiol nei komplekto[.]³ nei referato negrąžinusi. Komplektą „M.“ Redakcija buvo mums maloniai paskolinusi ir dabar man negražu. Grąžink Tamsta man jį į Aleksoto g., 6–4. Privat-Docentas Dr[.]⁴ JTumas.

1933. II / 3.

AUTOGRAFAS: *VUB RS*, in: „Kn. J. Tumo laiškai“, f. 1, b. F562, Nr. 18, l. [1r–1v]; atvirlaiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] centre spausdintas užrašas: „ATVIRUKAS“, kairiajame viršutiniame kampe lietuviškas herbas, dešiniajame pašto ženklai už 10 ir 30 centų; l. [1v] tekstas; 15 × 10,2; rašyta žaliu rašalu. Adresuota l. [1r]: „J. Sv. / Studentei V. Grochovskaitė / Laisvės Aleja, 33–12/ Čia pat“; virš užrašo „ATVIRUKAS“ Tumo ranka parašyta: „Apdraustas“; adresatės adresas kryžmai perbrauktas raudonu rašalu ir dešiniajame krašte vertikalčiai parašyta: „Adresatė išvyko į Panevėžio apskr.“; toliau neįskaitoma data i santrumpa, parašas; išsiuntimo antspaudas ant pašto ženklų: „Kaunas, Senamiestis, –4. II. 33“; kairiajame viršutiniame kampe ant herbo antspaudas: „Kaunas 4 / (Senamiestis) / N° 00645“; kairiajame apatiniam kampe antspaudas: „Vytauto Bažnyčios / Kaune / Rektoris“; greta jo atvirkščiai sunkiai įskaitomas antspaudas: „Adresatas išvyko nežinia kur / 1933 m. II mėn. 4 / Kauno centr. pašto Laišk.“; parašas; dešiniajame krašte du įstrižai įrašai juodu ir raudonu rašalu neįskaitomi; visas paviršius su išsiliejusiomis žalio rašalo, kuriuo rašė Tumas, dėmėmis; l. [1v] atvirkščiai įspausta: „2172“ ir juodu rašalu ranka: „886 / 18“ – signatūros numeriai; į bylą atvirlaiškis įklijuotas balto popieriaus juosta, uždengiančia dalį teksto.

ADRESATAS: asmuo, kuriam adresuojamas atvirlaiškis, nenustatytas.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ *vid ex err orig n cap*

² *orig def*

³ *orig def*

⁴ *orig om*

⁵ N^a

183. [MOTIEJUI GUSTAIČIUI], VILNIUS, 1909-10-23

1909 m. spalio m. 23 d.¹

Gerbiamasis!

N^o

Grąžiname straipsnį atgal. Negalime gana atsistebėti, kokie motyvai paragino Tamstą tokią ilgą eilę ditirambų surašyti. Mūsų bešališkumas taip toli negali siekti, kad varė-varė agitaciją prieš, ant tų pėdų pradėtu-me varyti už. A. B.² pabartas visai teisingai ir tai išeis, kaip skaitytojams, taip ir pačiam atstovui ant sveikatos. Jau tai ir pradeda matyties. Kai daugiau faktų pasirodys, galėsime ir pasidžiaugti.³ Tuogi³ tarpu – visi Tamstos išvedžiojimai visai neteisingi. Niekas jam už bloga nelaiko, kad pridera į darbo žm.⁴ kuopą, by tik naudotūsi išsilygta laisve skyrium, savitai apie Lietuvos dalykus kalbėti. Niekas negali priversti, kad savo leiborganu pasidarytų [„]Šaltinį“⁵. Niekas rimtai negalvoja, kad atstovą išsirinko vienas „Ziburyš“. Gryna⁶ teisybė tėra tik Tamstos užbaigoje ir tokioje nedrąsioje geidavimų formoje. Tamsta neįtikįsi:⁷ A. B. // [1v] yra chef-d'oeuvre⁸ netaktingumo; užsivaręs⁹ savo pirmėivybėje, nebe nuo nosies augštumo, bet nuo Putilovo bokšto žiūri į visus „atžagareivius“ ir „klerikalus“; temato¹⁰ vieną pirmėivių spaudą ir t[.] t.¹¹

Ne dievai žino, ką ir kitiems atstovams visuomenė pristato. O dėlto skaityk stenogramas ir Tamsta pamatysi, kur tikra iškalba ir turiniginumas: ar Bulotos ar kadetų¹² ir jiems lygių. Zinoma, jei reiktų rinkti iš nauja, gal ir vėl būtume už Bulotą. Bet tai nereiškia, kad atstovo autoritetas visiems akis apdumtų¹³, kad jam, kai po atstovui, viskas turi

¹ Kursyvu išskirti mėnuo ir skaičiai Tumo į blanką įrašyti ranka.

² A[ndrius] B[ulota]

³ a del Tokia

⁴ žm[onių]

⁵ def

⁶ cor G

⁷ p del , kad

⁸ pranc chef-d'œuvre = šedevras, cor r

⁹ a del kad

¹⁰ a del kad

¹¹ orig om

¹² cor d

¹³ cor pro apdumė

praeiti be kritikos ir be stačių reikalavimų. Suaviter corrigendo¹ – gerai tik klausykoje taisyti, bet ne publicistikoje.

Dovanokite atvirumą, ale jau perdaug nustebinote. Įdomu būtų žinoti tikrieji motyvai ir iš ko susidarė tasai „kolektivinis“ balsas.

Kada gi išeis sonatos?ⁱⁱ

Jūsų KgJTumas

AUTOGRAFAI: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo laiškai. 1904–1931 m.“, f. 1, b. F600, l. 3r–3v; laiškai.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto drobės faktūros *Vilties* redakcijos blanko su vandenženkliais: sukryžiuotais vėliavos stiebais su vėliavoje įrašytais neryškiai matomomis raidėmis, spėtina, kad: „J. P. W.“ ir užrašu apačioje: „FRENCH STANDARD“, kairiajame lapo kampe spausdintas užrašas: „VILTIS“ / Redakcija ir Administracija / VILNIUS, / Odininkų g-vė № 5.“; lenkimo į keturias dalis žymės; 22 × 28,5. Iš abiejų lapo pusių skiriasi popieriaus atspalvis pagal tai, kokio formato greta saugoti dokumentai yra prisiglaudę; kraštai patamsėję, su lamydimosi žymėmis, neryškiomis dėmėmis; l. [1r] viršuje pieštuku nenustatyta ranka: „Gust.“; į bylą laiškas įklijuota balto popieriaus juosta.

ADRESATAI: nustatytas remiantis pieštuku įrašyta užuomina ir minimais sonetais.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ 1909 m. vyko diskusija dėl lietuvių atstovavimo Valstybės dūmoje, *Viltyje* kelti derybų lietuvių interesų atstovavimo, sprendžiamų klausimų viešo svarstymo lietuviškoje spaudoje ir kt. klausimai. Laiško kontekstui svarbiausias Andriaus Bulotos „Atstovo pranešimas „Šaltinio“ ir „Vilties“ skaitytojams“ ir reakcija į šį tekstą K. Žalys, „Atsakymas į atstovo Bulotos laišką“, in: *Viltis*, 1909–10–02, Nr. 114, p. 1.

ⁱⁱ Greičiausiai turima omenyje Motiejaus Gustaičio versti Adomo Mickevičiaus Krymo sonetai: A. Mickevičiaus *Krimo sonetai: Lietuvių ir lenkų kalbom. Vertė ir išaiškino M. Gustaitis / A. Mickewicz. Sonety Krymskie: W litewskiem tłumaczeniu z dołączeniem oryginału. Tłumaczył i objaśnił M. Gustajtys*, Juozapo Zavadzkiego spaustuvė Vilniuje, 1909.

184. MOTIEJUI GUSTAIČIUI, PETROGRADAS, 1917-03-21

№ 1381

1917 m. kovo m. 21 d.²

Ačių ačių už pasveikinimą, kurį tik ką gavau!

Dar svarbiau girdėti, kad Lietuvos neprigulmybė taip visus interesuoja.

¹ lot = švelniai taisyti

² Kuryvu išskirti mėnuo ir skaičiai Tumo į blanką įrašyti ranka.

Bet ir čia pat mums, Tautos Tarybai, kiek sekasi darbas. Benetik turėsime savo gubernatorius-komisarus: Sleževičių – Kauno gub., Grinių Sėvalkų gub., Vizbarą (Kom. padėj[.]¹) Vilniaus g.², Leoną Lietuvos Teismo Rūmų viršininką, Kriščiukaitį Sėvalkų Apskritis Teismo viršin. Čepą – Kauno Apsk. Teismo³. Jūsų Kg. Juozas

AUTOGRAVAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo laišakai. 1904–1931 m.“, f. 1, b. F600, l. 4r–4v; atvirlaiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. 4r dešiniajame viršutiniame kampe spausdintas užrašas: „CENTR. LIETUVIŲ DR-JOS KOMITE[TAS] / NUKENTĖJUSIEMS DEL KARO ŠELPT[I] / Petrapilis, Baskovo g-lė, № 29, b. 10. Tel. 65[2-02]“; kairiajame viršutiniame kampe tas pats užrašas rusų kalba: „ЦЕНТР. КОМИТЕТЪ ЛИТОВСКАГО О-БА / ПО ОКАЗАНИЮ ПОМОЩИ ПОСТРАД. ОТЪ ВОЙНЫ / Петроградъ, Басковъ пер. 29, к. 10, Тел. 652-02.“; centre spausdintas užrašas: „Открытое письмо. – Laiškelis.“; 14,5 × 9,5; rašyta juodu rašalu. Adresuota: „Кат. сваяц. / М. Густайтису / Ярославль / Романовская, 44“³. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant rusiško pašto ženkle už 3 kapeikas: „ПЕТРОГРАДЪ, 21 3 17“; gavimo antspaudas: „ЯРОСЛАВЛЬ, 30 3 17“. l. 4v viršuje pieštuku nenustatyta ranka: „Gust.“; į bylą atvirlaiškis įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Lietuvių tautos taryba – 1917 m. vasario–birželio mėnesiais Petrograde veikusi Rusijos lietuvių politinė organizacija, steigiamasis posėdis įvyko 1917 m. kovą. „Steigiamasis Lietuvių tautos tarybos posėdis įvyko kovo 13 d., buvo sudarytas Laikinasis Lietuvos valdymo komitetas iš dvylikos partijų atstovų, dar tiek pat vietų rezervuota lenkams, žydams, rusams ir gudams.“ Kovo 20 ir 26 d. posėdžiuose komitetas „nutarė prašyti Laikinosios Rusijos vyriausybės išleisti įsakus dėl Suvalkų gubernijos atskyrimo nuo Lenkijos ir jos, Kauno bei Vilniaus gubernijų priskyrimo komiteto kompetencijai. Taip pat prašyta M[ykolą] Šleževičių skirti Kauno gubernijos komisarui, Motiejų Čepą – Kauno apygardos teismo pirmininku, A[ntaną] Kriščiukaitį – Suvalkų apygardos teismo pirmininku, P[etrą] Leoną – Vilniaus teismo rūmų pirmininku, P[raną] Mašiotą – Vilniaus švietimo apygardos globėju.“ (Algirdas Grigaravičius, „Politinė lietuvių veikla Rusijoje 1917 metais“, in: *Darbai ir dienos*, 2013, Nr. 60, p. 56).

¹ *orig om*, Kom[isaro] padėj[ėju]

² g[ubernijoje]

³ Кат[олическому] сваяц[еннику], *rus* = Katalikų kunigui / M. Gustaičiui / Jaroslavlis

185. [MOTIEJUI GUSTAIČIUI], BIRŠTONAS, 1922-07-20

1922 m. *liepos* m. 20 d.¹

Birštone.²

Gerbiamasis!

Pereitą sekmadienį miela buvo mums, Meno Kūrėjų Draugijai, Lietuvių Viešbutyje Kaune sveikinti mūsų patriarchą Dr. J. Basanavičių. Antradienį jis ketino išvažiuoti į Berlyną pasigydytų¹. Dar anksčiau jis yra man atsiuntęs „Живая Старина[“]“³ 1897 m. su P. Kriaučiūno straipsniais ir jo kopijuotą P. Kr. „Синтаксисъ“⁴ ir laišką, kad aš visa tai įduočiau Tamstai ir prane[š]čiau⁵, jogiai Kriaučiūno raštų dėliai spaudos atgavimo šiame laikraštyje (Ж. Ст.⁶) spausdinta nebuvę, bent jų Bas.⁷ ten neradęs.

Malonėk Tamsta mane pakvituoti, gavus apdraustą siuntinį, // [1v] į Birštoną.

Geisdamas, kad veikiai ir gražiai nuvarytumei P. Kr. monografiją iki galui, lieku

Kan. J. Tumas

AUTOGRAFA: *LLTI BR*, in: „Laiškas [M. Gustaičiui]. Minimas J. Basanavičius“, f. 1, b. 7500, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant Vytauto bažnyčios blanko, kairiajame lapo kampe spausdintas užrašas: „Vytauto bažnyčios / (Dangun Ėmimo) / Rektorius / №....., 192...m.....d., Kaune“; lenkimo į keturias nelygias dalis žymės; 16,5 × 20,7; kairiajame lapo krašte ties viduriu didelė ruda dėmė; ties užrašu „Rektorius“ nedidelė skylutė; lamdymosi žymės.

ADRESATAS: nustatytas pagal archyvinės bylos prieskyrą ir laiško turinį bei atsakymą. NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: atsakyme Gustaitis patvirtina visus laiške minimus dokumentus gavęs ir dėkoja už „patarpinikavimą“, Motiejus Gustaitis, Lazdijai, 1922-07-29, in: *VUB RS*,

¹ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

² *del* Kaune, *ins sub* Birštone

³ *orig om, rus* = gyva senovė

⁴ *rus* = sintaksė

⁵ *orig s*

⁶ Ж[ивая] Ст[арина]

⁷ Bas[anavičius]

„Kn. M. Gustaičio [kitų asmenų] laiškai kn. J. Tumui, 1907–1928“, f. 1, b. E131, Nr. 2, l. [1r–1v].

- ⁱ Jonas Basanavičius 1922 m. liepą viešėjo Kaune: „Per Daugpilį ketino vykti į Kauną, iš čia važiuoti į Berlyną specialioje sanatorijoje gydytis „nervų ligą“. (Algirdas Gri-garavičius, *Atsiskyrėlis iš Suvalkijos: Jono Basanavičiaus gyvenimas ir darbai*, Vilnius: Versus Aureus, 2017, p. 337). 1922 m. liepos 16 d. vakare dalyvauja Meno kūrėjų draugijos surengtose vaišėse (*Ibid.*, p. 338).
- ⁱⁱ Turima omenyje: *Латинский синтаксисъ для V-го класса гимназій, изложенный примѣнительно къ русскому синтаксису*. Составилъ П. К. Вильна, 1909. „Šitą trumpą vadovėlį P. Kriauciūnas parašė 1908 metais, rusiškai dėstydamas lotynų kalbą Mariampolės gimnazijoje. Atspausdino labai nedaug egzempliorių, tik savo mokinių reikalui, dėl to dabar nėra jo pirkti. Prašiau d-ro J. Basanavičiaus paskolinti iš L. M. D. Vilniaus knygyno. Kad siunčiamoji per demarkacijos liniją knygelė neprapultų, Dr. J. B., gerbdamas savo moksladraugį patriotą p. Kriauciūną, teikėsi pats visą tekstą nurašyti ir 1923 m. vasarą tą nuorašą atsiuntė. [...] Išverčiau, derindamas su lietuviška sintakse, „Dirva“ tą vertimą 1924 m. išleido atskira knygele: „Kons-pektinė lotynų kalbos sintaksė“. (M. Gustaitis, *Petras Kriauciūnas: Gyvenimas, raštai, dokumentai*: Monografija, Kaunas / Mariampolė: 1926, p. 96).

186. SOFIJAI IVANAUSKAITEI-PŠIBILIAUSKIENEI, KAUNAS, 1921-03-14

Gerbiamoji Ponia! Du ilgu Tamstos laišku, rašytu š. m. 6¹ ir 9 d., aš gavau šiandien ir tuojau nuėjau į Žemės departamento direktorį p. A. Vienažinskį. Jis mielai pasižadėjo padaryti, ko prašoma – paskolinti ašvienį; tik nežinojo, kaip tai pateisinusⁱ. Tyčia buvau ir „Švituryje“: žadėjo šiuo mėnesiu išsiųsti bent 2 tūkstančių.ⁱⁱ Del rekvizicijų neži-nau, ko stvertisⁱⁱⁱ.

Visados gerbiąs T. talentą Kun. Tumas

AUTOGRAFAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo laiškai. 1904–1931 m.“, f. 1, b. F600, l. 6r–6v, atvirlaiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. 6r centre spausdintas užrašas: „ATVIRAS LAIŠKAS“, kairiajame viršutiniame kampe lietuviškas herbas, dešiniajame lietuviškas pašto žen-klas už 20 skatikų, lapas stačiu brūkšniu padalytas į dvi dalis: platesnėje dešiniojoje adresato duomenys, kairiojoje – adresanto; 14 × 8,7; rašyta juodu rašalu. Adresuota l. 6r: „P. Sofijai / Przybylauskienei / per Tryškis / į Paragius“; adresanto duo-

¹ cor 6

menys: antspaudas: „Vytauto Bažnyčios Kaune / Rektoris / Kaune“ ir data Tumo ranka 14 / III 1921“; po antspaudu adresas: „Aleksoto gatvė / N 6 b. 4“. Antspaudai: ant pašto ženkle beveik neįžiurimas išsiuntimo antspaudas, žemiau ryškesnis: „KAUNAS, 15 III [1921]“; dešinėje pusėje apačioje du gavimo antspaudai: „PAPILĖ / 17.III 1921“ ir „TRYŠKIA[I], [1]8.III 1921“. Atvirlaiškis patamsėjęs, purvinas, gausu pirštų antspaudų ir nedidelių dėmių; į bylą įklijuotas balto popieriaus juosta. NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

- ⁱ Sofija Ivanauskaitė-Pšibiliauskienė savo laiške prašo Tumą padėti gauti valdžios leidimą pasiskolinti iš Kapėnų urėdijos arklį pavasario darbams nudirbti: „Vargas pas mus neapsakomas, taigi Tėveli kaipnors suteikit man kad Valdžia duotu man kokį keturkojį, lenkai savo Senkevičiai Oblengarką davė, argi Lietuva atsisakytu man kumelę paskolinti?“ (Sofija Ivanauskaitė-Pšibiliauskienė, Paragiai, 1921-03-06, in: *VUB RS*, „Iš kn. J. Tumo archyvo“, f. 1, b. F64, p. 9). Ilgame savo laiške Pšibiliauskienė aprašo varganą karo nuniokoto ūkio būklę ir kaip pastaruosius keletą metų sunkiai vertusis: „Iš septinių arklių neliko ne vieno, iš penkiolikos karvių beliko trys, javus ir bulvės atėmė visai, tik liko poras purų avižų ir tuo reikėjo maitintis[,] o pavasariui atejus apie sejimą neko ir svajoti“. (*Ibid.*, p. 7).
- ⁱⁱ 1921-03-06 dienos laiške Pšibiliauskienė rašo iš „Švyturio“ knygų leidimo bendrovės gavusi ne visą honorarą (2000 markių), mini jį išleidusi, bet atskiro prašymo padėti gauti likusią sumą neišsako. „Švyturys“ laiško rašymo laiku buvo išleidęs pirmąjį Lazdynų Pelėdos raštų tomą.
- ⁱⁱⁱ Čia Vaižgantas reaguoja į antrąjį 1921-03-09 dienos Pšibiliauskienės laišką, kuriame ji aprašo sunkią sūnaus šeimos būklę: gimdymo metu mirusi sūnaus žmona paliko du vaikus, ūkis nuniokotas, sūnus gavęs šaukimą į kariuomenę, o jo ūkiu, iš kurio telikę „viena karvė ir dvi avi“ (*Ibid.*, p. 5), ir vaikais rūpinasi mirusios žmonos motina bei pati Pšibiliauskienė. Problema, dėl kurios rašoma, yra pyliava, apie kurią sužinota laiško rašymo dieną: „[...] uždejo pyliavą kokios negalime supilti[,] nes patis neturime. Grasio mums 500 auks[,] arba kaliejimą.“ (*Ibid.*, p. 5) ir prašoma: „Tėveli brangus, Jums uzistokit už vienintėlį globeją našlaičių, motiną mirusios mano marčios, kad jos nepaimtu į cypę ir paliuosuo tu nuo pyliavos nes mės vaikams duoną perkame.“ (*Ibid.*, p. 6).

187. ZENONUI IVINSKIUI, KAUNAS, 1931-12-02

Kaune, 1931 m. Gruodžio 2 d.

Mielas Doktorande!

Aš ne istorininkas, tai istorijos medžiagos nekaupiuos. Apie Vytautą D.¹ kalbėdamas ir rašydamas (pamokslą), verčiau to laiko kitų

¹ D[idijį]

patiekiamomis naujienomis. Tai Tamstai aš negaliu būti naudingas jokiais nurodymais.

Kiek žinau, Osservatore Romano tebuvo kronikoje žinia apie švenčiamą Vytauto D.¹ jubiliejų. Bene Marijonai bus patiekę; jų ir tektų atsiklausti: Vyskupo Petro ar tėvo Rėklaičio. Daugiau ten nieko nebuvo. Komplektas mūsų Kūrijoje yra, tik kas jį išvartys...

Jus Pontificium², Fasciculus IV, 1929, 270–280 yra davęs skyriuje: Apud varias nationes³

Ecclesiae Cath. conditione juridica⁴ inquisitio

Straipsnį:

De Ecclesia lithuana⁵

Su atvaizdais: 1, Vytautas Magnus Lithua- // [1v] niae Princeps (1392⁶–1430)

2. Bulla qua dioecesis Samogitiensis erecta est a. 1417.

3. Actus donationis Vytautae principis, subsignatus die 21 iun. 1421.

4. Circumscriptio Provinciae ecclesiasticae Lithuanae (žemėlapis vyskupijų).

Straipsnis be parašo, bet bus patiekęs prelatas K. Šaulys. O bulos ir akto originalai Kauno M.⁷ Muziejuje ir Čiurlionies galerijoje.

Daugiau, Mielas Mokslavyri, aš nieko nežinau.

O a. a. Laurynas Ivinskis, kurio (50⁸ m.)⁹ sukaktį esu Dotnuvos Akademijoje minėjęs, ar Tamstai ne giminė? Laurynui buvo broliai: Pilypas ir Peliksas. Gal ką man pasisakytumei, o gal ką spaudai patiekumei apie Ivinskius. Tiek maža težinome.

Padėk Dievas!

K. J. Tumas

¹ *del ill lit*

² *orig Jus Pontificium*

³ *del straipsnį*

⁴ *cor j pro s, orig conditione juridica*

⁵ *cor h*

⁶ *cor 3 pro 9*

⁷ *M[iesto]*

⁸ *cor 5*

⁹ *del kaip*

AUTOGRAFAI: *LNB RS*, in: „Laiškai Zenonui Ivinskiui“, f. 29, b. 1239, l. 1r–1v; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant popieriaus lapo dantytu viršutiniu kraštu ir vandenženkliais: „Gėrboņu / vėstuļu papirs“; lenkimo į keturias dalis žymės; $21,8 \times 26,8$. Lapas su ryškiomis dėvėjimosi žymėmis: vidurinė lenkimo linija iš abiejų pusių įplyšusi; l. 1r abiejuose kraštuose ties lenkimo linija didelės rudos dėmės; lapo kraštai purvini, kampai apsildę; l. 1r dešiniajame viršutiniame kampe rombo formos antspaudas su užrašu: „Lietuvos / Centrinė / Biblioteka“; viduryje pieštuku: „302“ – sigantūros numeris; l. 1v apačioje kairiau nuo vidurinės lenkimo linijos keturkampis antspaudas su užrašu: „LTSR Valst. / Respublikinė / Biblioteka“; dešiniajame apatiniame kampe pieštuku: „F29-1239“ – signatūros numeris; laiške gausu pabraukimų skirtingų spalvų pieštukais, manytina, atliktų adresato, l. 1r: žodis „Petro“ apibrauktas paprastu pieštuku; frazė nuo „ar tėvo“ iki pabaigos pažymėta raudonu pieštuku stačiu –brūkšniu kairiajame krašte, atskirai pabrauktas žodis „Rėklaičio“ ir frazė nuo „Kūrijoje“ iki pabaigos; l. 1v: žurnalo bibliografija pabraukta mėlynu pieštuku; dviem stačiais mėlynais brūkšniais kairiajame krašte pažymėti 2 ir 3 punktai.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

188. ZENONUI IVINSKIUI, [KAUNAS], 1932–[01]

Labai dėkui už žinias apie Ivinskius. Buvo numanu, kad jie yra kilę nuo Zarėnų, bet nėra pasišventėlio, kuris Z. gim.¹ metrikas pavartytų ir paieškotų Lauryno gimimo datos; ji tebėra tik spėjama (a. 1808 m.). Apie Daukantą nieko nauja neduota. Simano portretą esu suradęs² Narbutų Ketūnuose. Jis tikras.

Prosit Neujahr!³ 1932. // [2r]

P. Zenonui Ivinskiui

P. S. Vargu bau dera lietuvinti „uba“: vis tiek lietuviai tokiomis priesagomis nesidaro pavardžių. Būkite – Ivinskiai.

AUTOGRAFAI: *LNB RS*, in: „Laiškai Zenonui Ivinskiui“, f. 29, b. 1239, l. 2r–2v; vizitinė kortelė.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu vizitinėje kortelėje, l. 2r centre juodas spausdintas užrašas: „Dr. Juozas Tumas / G. Kanauninkas“; $11 \times 6,5$. L. 2r dešiniaja-

¹ Z[arėnų] g[imimo]

² cor

³ vok = laimingų Naujųjų Metų!

me krašte keturkampis antspaudas: „LTSR Valst. / Respublikinė / Biblioteka“; l. 2v dešiniajame apatiniame kampe pieštuku: „F29-1239“ – signatūros numeris.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: datuota pagal laiške esantį sveikinimą su Naujaisiais metais; lokalizuota pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

189. [MARTYNUI YČUI?], [KIJIVAS], 1917-09-06

Rugsėjo 6 d. 1917 r.

№

Петроградъ

Mielas Martynai! Išvažiuoti nebuvo piga: kasa neturėjo pranešimo, kurį „mums“ buvo įdavę. Reikia šauktis Komendanto. Užtat važiavome, ačių, tikrai buržujiškai, ir 10 val. šįryt jau suradome netyčiomis pasitaikiusį ~~№~~ Passage Hôtelyje. Jau ir posėdį padarėme su Gen. Sekr.¹ Šulginu, soc.-fed.² Kušniru, nac.-revol. Liubinskiu ir kitais. Padedame organizuotis. Poryt pradžia, šeštadienio vakarą dalyvausime Mažosios Rados posėdyje. Jau ir reikiamosios medžiagos apie ukrainiečius parinkau. Rytoj teirausiuos latvių. Jau yra vienas, Vuškalnis.

Anarchistinių³ partijų Ukraina neturi. Kitų partijų paaiškinimus rasi antrapus viršelio kiekvienos programos. Daugiau partijų su savomis programomis Ukraina neturi. Taigi

I. Ukrainos Socijal-demokratų partija pradėjo dirbti 1900–1 metais, vadindamosi „Ukrainos Revoliucijinė partija“; savu⁴ dabartiniu vardu prasiminė 1903 m., bet stipra partija tepasidarė 1905 m. Visuotiniųjų Susivažiavimų turėjo 2 prieš revoliuciją; tretį šaukia dabar gale šio mėnesio. Veikia daugiausia tarp darbininkų.

Organizacijų turinti apie 30–40. Centralinėje Radoje turinti apie 150 savo atstovų, Mažojoje Radoje 15.

¹ Gen[eraliniu] Sek[retoriumi]

² soc[ialistu]-fed[eralistu]

³ a del A

⁴ p del gi

Lyderiai. 1. Ciryliaus¹ Valdimieras Vinničénka, rašytojas, Genel-ojo Sekretorijato Pirmininkas. 2. Mikalojus² Porš, ekonomistas. (Aš visų teuzrašau po du lyderiu, nors jų esą po daugiau: kur juos su-vaikysi.)

Spaudos organai. 1. Kasdienė „Робітніча Газета“ darbininkams skiriama. 2. Kassavaitinė „Воля“, sodiečiams skiriama.¹

II. Ukrainos Socijal-revoliucionierių partija „nelegališkai buvo at-skiromis grupėmis nuo 1908–9 m.,“³ susidarėgi porevoliucijai, balandžio mėnesiu. Turėjo keletą konferencijų ir vieną visuotinį suvažiavimą. Veikia daugiausia jaunūmenė tarp valstiečių ir karininkų. „C. Radoje apie 200 atstovų[,] M. Radoje – 17.“⁴

Organizacijų turinti apie 40–50 gubernijų ir apskričių miestuose; yra akelių ir sodžiuose.

Lyderiai. 1. Mikola Kovalevskis, laikraštininkas. 2. Mikola Šrag'as, juristas, Pirm. Draugas Mažojoje Radoje.

Spaudos organai. 1. Kassavaitinė „Борьба“ ir 2, nepartinis // [162] jų oficiozas „Народня Воля“⁵.

III. Ukrainos Socijalistų-federalistų partija, prieš 1908 metų revo-liuciją dirbusi nepartinėje partijoje kultūrintojų, švietėjų; 1905–7 m. dirbusi vardu „Radikalų demokratų partija“⁶. Reakcijai kilus tarp abie-jų revoliucijų dirbusi vardu: „Ukrainos Progresistų Draugija“ ir turėju-si ligi 30 organizacijų. Po šiai revoliucijai „birželio m.“⁷ konferencijoje dešinieji išėję, o kairieji sudarę „Uk. soc.-fed. partiją“. Turėjusi dvi konferencijai, visuotinis suvažiavimas šaukiamas gale šio mėn. Veikia daugiausia tarp inteligentų. Labai rimta.

Organizacijų turinti 20–25. C. Radoje 35 atstovus, M. Radoje 5.

Lyderiai. 1, Sergiejus Jefremovas, publicistas, 2, Andrius Nikovs-kis, laikraštininkas, Pirm. Draugas C. Radoje.

Spaudos organai: 1. kassavaitinis „Федераліст“ ir 2, nepartinis oficiozas „Нова Рада“.

¹ cor C pro K

² cor fl

³ ins sup

⁴ ad

⁵ cor H pro N

⁶ a del „Ukrainos Progresistų Draugija“ ir turėjusi lig 30 organizacijų.

⁷ ins sup

Tai ir tiek tėra Ukrainos organizuotųjų partijų.

IV. Projektuojamos, bet dar nesudaryta iš esamųjų atskirų grupių, pasirodžiusių birželio mėn. šių metų didžiuosiuose miestuose, „Ukrainos Darbo partija“.

Organizacijų dar nežinia kiek, nes vis.¹ Suvažiavimas tebėra šaukiamas. C. Radoje turinti 10–15 atstovų, patekusių ten per valstiečių, karininkų, tautines gubernijų ukr. organizacijas etc. M. Radoje – 2 atstovu.

Lyderiai: 1, pris. adv.² Teodoras Kryžanovskis, Pirm. Dr. C. Radoje, 2, Valaimieras Koval, agronomas.

Ši partija neturi savos veikimo srities. Projektą programos paskelbė, bet spaudos organo neturi.

V. Ukrainos Tautininkų-revoliucijonierių (Націоналісты-революціонеры), platforma socijalistinė, bet tenkinas revoliucija politinė, ne socijalistinė, lig maksimumo iškeldama tautinius siekimus: nesiskelbdama šalininkais „samostijnosti“, eina į Ukrainos valstijos samostijnost³. C. Radoje turi 20–25 atstovus, įėjusius iš šalies, kaip ir darbiečiai, nes ir „Taut.-revol.“ kaipo partija nėra susidariusi, nei programos neišspausdinusi. M. Radoje turi 2 atstovu. Spaudos organų nėra.

Lyderis Mikola Liubinskis, filologas.

Provincijoje dar esą organizuojama:

VI. Poltavoje ir gubernijoje: Ukrainos Demokratų partija („Украинская Демократическая партія“⁴, negriežtai socijalistiška (Умѣренная⁵) programa, kaip ir kadetų.

VII. Charkovo gub. „Ukrainos Tautos partija“ (Украинская Народная Партия) buvusi 1905–6 m., darbas iš naujo atgija. Stovi pozicijoje valstijos самостоятельности⁶ = 5, gal su ja ir susilies. Radikali tautiniuose dalykuose. // [257]

VIII. „Селянска Спілка“, bent 3,000 būrelių po kaimus, kur dirba, nesipešdamos, visokios partijos, daugiau kultūros darbą, nes sodiečiai sunku į politines partijas įjungti, visokius partijų skirtumus išaiškinti.

¹ vis[uotinis]

² pris[iekęs] adv[okatas]

³ cor pri s, ukr самостійність = nepriklausomybė

⁴ ins sup

⁵ rus = nuosaukus

⁶ rus = nepriklausomybės

IX. „Просвіта“¹ – turi bent kelių tūkstančių kuopų, dirbančių kultūros darbą, bet – tautinės, tai jau ir politika.

X. Prieš revoliuciją smarkiai veikusi partijinė leidėjų draugija „Дзвін“ (колокол²), bet dabar partijų³ centrai spausdina savotišką literatūrą.

Čia tebesama vasaros, tebevaikščiojama be apsiaustų, tebeklojama vasariškomis antklodėmis; sausa, grazu ir – sotu. Puikius pietus su jautiena pavalgome klube už – 2rubliu!!!!!! Duonos kiek tik nori, nors kortelės įvesta. Slyvų⁴ 10–20 kap., tokių, kaip, atmeni, siūlijo už 2 r. Kavonui 2 r. 50 k., bet labai dideliu ir saldžiam. Gera, kad tave pai-belis, gyventi pietų kraštuose! Ir žmonės minkšti.

Tavo Juozas // [258]

P. S. Tau siunčiamų žinių kopijos nepasidariau. Tai laiškus palai-kyk – gal suvartos[im]⁵ į Lietuvį Balsą.

AUTOGRAFAI: VUB RS, in: „Kn. J. Tumo rankraščiai“, f. 1, b. F58, pag. 161–162, 257–258; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta pieštuku ant firminio blanko, kairiajame lapo kampe spausdintas užrašas: „КОМИССАРЪ / Временнаго Комитета / членовъ государственной думы / и / временнаго правительства / по Мин. Нар. Просвѣщ. / По управленію / Человѣколюбивымъ Обществомъ“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,4 × 27,9. Popieriuje gausu lietimo žymių, pirštų antspaudų, neryškios rusvos dėmės; archyvinėje byloje laiško pirmas ir antras lapai atskirti; į bylą laiškas įklijuota balto popieriaus juosta.

LOKALIZUOTA: pagal laiško turinį.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ Kalbamuoju metu veikė Ukrainos socialdemokratų partija ir Ukrainos socialdemokratų darbo partija. Laiške minimi Ukrainos socialdemokratų darbo partijos lyderiai ir šios partijos laikraštis, pavadinimu *Darbininkų laikraštis* (*Робітнича Газета*), tačiau kiek pavyko aptikti, *Valia* (*Воля*) iki 1907 m. vadinosi Ukrainos socialdemokratų partijos leidinys, nuo 1907 m. jį pakeitė laikraštis *Žemė ir valia* (*Земля і Воля*).

¹ *a del Pro*

² *a del kolokol, ukr, rus* = varpas

³ *a del kiekvienos, cor fl*

⁴ *cor fl pro ui*

⁵ *vid, def*

Mano Mielas!

Tik sugrįžau nuo p. Seneljo¹, kurs buvo mane tyčjomis užvažjuoti pakvietęs. Daug šnekėjo, nieko, kaip visados, nesutardamu; daug džjaugėmės nepalįujančju U.¹ darbu ir tikrai sveikais darbo vaisjais: mūsiškjus jie žymjai atgaivina. Sako mūsiškjai esą tamsūs. Tiesa, bet reikia čė pridėti, jog ir ne atkaklūs ir pripažintai tiesai nesipriešiną. Sumaningas darbas gali visados laukti kogerjausjų pasekmjū². K.³ skaito labai godžjai; mus pasiekė jau 7–8. Sumaningai ir gražjai sudėtas. Galėtų patarti, jog moralizavimas, kodaugjausja pavyzdžjais paremtas, didesnį daro įspūdį ir labjaus prie skaitymo traukja, neg apskritai sausas moralizavimas. Apie Pijų X rašant reikėjo sudėti ką jau žinome apie jo budą elgimos – įvairi atsitikimai, įljustruojantjį jo malonę, švelnją, bet energišką dvasją etc.¹ Šeip jau kitskas labai gerai. – Kalba tik ir korektura neatsako dabartiniems reikalavimams⁴. Drjstu nurodyti ant kurjū-ne-kurjū⁵ žymesnjų apsirikimų ir paklydimų 7–8.

7dienoje – 7dieną (Vietl⁶. niekad nesusitrumpina į dien.)

nekad⁷ – nėkad

keturjus metus – ketverjus. // [1v]

nurodydamas (2) didi paemblumą – parod. pajembl.⁸, nes nurodyti galima⁹ ką tolymesnj, wskazywać¹⁰, o parodyti – pokazywać, okazywać (zdolności)¹¹

goduonė (4) – godone arba guodonė

kasgi š. Dvasjai negalima (6) – tokjos konstrukcijos negali buti; čė

¹ U[osio]

² *add sup l al m graph* = „Kryžius“

³ K[ryžių]

⁴ *cor sec m*

⁵ *p del svar*

⁶ Viet[ininko] l[inksnis]

⁷ *cor pro* nėkad

⁸ parody[damas] pajembl[umą]

⁹ *cor pro* -ą

¹⁰ *lenk* = rodyti, nurodinėti

¹¹ *lenk* = rodyti, pareikšti (gabumus)

gerjaus: kogi š. Dvasja negali? Pavedzjū konstrukcijū, lenkyzmū, K.¹ yra labai daug, o lietu. kalboje jos vartojamos korečjausja. bepereinant (6). Be gal vartoti su žodžjais tik nepabaigtosjos prasmės: beeinant, bedirbant, o nēkad: bepadirbant, benueinant². paoingas. Tokjo balsjūjū subėgimo liet. kalba nežino. Reikja jas perskirti bent pusbalsėmis, jei ne sanbalsėmis: pa(v)o(j)ingas.

Pijo X (8) – Pijaus

debesis – vyriškosjos gymės

širdelyje (9) – -delėje

ant patalū gulėti (10) bus – na pierzynie³; ant patalo – „na łożu“⁴.

dorybėse pamėgo – dorybes pamėgo, dorybės patiko

Pirmaji dorybės laipsni įgytū (11). Apskritai K.⁵ nemoka vartoti supinum, kurs išimtingai reiškja – tendenciją kur ir susimezga išimtingai su giminju linksnju. Tad: lipo pirmojo laipsno įgytū. Atidavė motynai išaugintū (20) – ti

palaimintū ji ir jo avinyčją – jo ir jo avinyčjos (34). Norėjo atsigintū – atsiginti (38) // [2r]

jieškuoti, ieškoti

neprieteljams užpuolus, leidžjasi gintisi – pozwala się⁶, reikja – galima, leista etc.].⁷

nuo tų kančjū išsisaugoti – tų kančjū (12)

nesigiedėk – gėda (13)

ginjoja⁸ (13). Ilgoji i = y apskritai irgi tankjai neatskirjama⁹. Gynjoti mažai katekizmą besuprantis (14) – tesuprantantis[.]¹⁰ be reiškja baigimos buvusjojo¹¹ dalyko, te – mažą buvimą.

nebeatsako nieką (14). Prie negacijū – gimtynys linksnys

¹ K[ryžiujė]

² p be- del pad; p del Tečjaus

³ lenk = pataluose

⁴ ins sub l

⁵ K[ryžius]

⁶ lenk = leidžiasi; rodomas vertimo su sangrąžos dalelyte pažodiškumas.

⁷ orig om

⁸ pri j cor pro i

⁹ cor at

¹⁰ orig om

¹¹ pri j cor pro i

mētysis it blaštakes – mētysis¹ it plešikēs
 nuo vieno daikto kitan. Tegali būti iš vieno kitan; o jei nuo vieno, tai
ant kito. Galūnė an, un, in irgi tereiškja tendenciją kur.
 Tas tik galima suprasti (15). Zr. aug. опредѣл. значенія слово (tas)
 согласуется съ неопр. (galima)! Въ неопр. предложеніяхъ visad
 reikja vartoti неопр. подлежащ.² – tai galima suprasti; tatau, tat... Tad
 – visai kas kita – reiškja laiką.
davadžjuoja³ – privedžjoja
 sugabėjo (16) – sugėbėjo⁴
 nesugrėbjamas – griepti
persipažįstu – prisi...
 nedaeinamas – nepasiekjamas (Dievas)
 Gimdytojams Vadovėlys – sakyčjau – tėvams, nes gimdytojai turi sjau-
 resnją⁵ prasmę gyvoje kalboje // [2v]
 kartų kartomis ꞑ(18)⁶ – kartkartėmis, retkarčjais
 įsitēmikite – y
 neramu gyventi, tą matome – tai matome
 morališki vaikai – dori
 obelies – lės
 Kristus tą patvirtino – tai patv.
ant to neužsiganėdytų – tu neužs. (20)
 neišsakoma daugybė – neapsakoma (21)
 kliksmas – y. Suvienįta – y.
persiduoda po mažą prekę – pigjai parsiduoti
 Atskirti: pérvažjavo ir parvažjavo; pérsiduoti ir⁷ parsiduoti etc. (22)
 Klietis – klēt
 žydu nurodo – parodo (23)

¹ cor i pro y

² опредѣл[енного] значенія слово (tas) согласуется съ неопр[еделенным] (galima)! Въ неопр[еделенных] предложеніяхъ visad reikja vartoti неопр[еделенное] подлежащ[ащее], rus = apibrėžtos reikšmės žodis [t. y. vyriškosios giminės forma] (tas) derinamas su neapibrėžtu [t. y. bevardės giminės forma] (galima)! Neapibrėžtuose sakiniuose [t. y. su bevardės giminės formomis] visad reikja vartoti neapibrėžtą veiksnį [tai].

³ cor -ja

⁴ e cor pro è

⁵ pri s cor pro š

⁶ ins sup

⁷ cor

tercijorjams¹, dėl ko ne visur – tretininkai??

Mokytojaus – tojo ir daug kitų pav.

perpetyje (25)?? Gal per pietus, nes tokjo ž. nēr.

pamažėljai – è. Vartuoti – oti

barnjus – nes

vienas tebėra (25) – jeden jeszcze jest²; vienas bėra – tylko jeden zos-
tał³. Zr. aug.⁴

Nė – nė⁵; bet: nėkados, niekai

reikia patėmyti nėkurjus įstatymus... Liet. yra konstrukcija: infin, cum

nomin.⁶ въ безличныхъ выраженіяхъ⁷; reikia, patogu, išpuola etc.

reikia darbas dirbti; sunku vandenėlys į kalnelį nešti, sunku našlai-

tėlei vargelys vargti. Ir tas paklydimas tankjai atsitinka K.⁸ // [3r]

sugadintas per piktą dvasją r(29)⁹ – piktos dvasjos sugadintas

išdildits – y

†sutverti¹⁰ idant buti šventais... r(29)¹¹ idant semper cum conjunct.¹²,

bet reikia atsargingumo, kad per tankjai nevartotume, ypač, kad

nėra tikslo darbo: Visi nori, kad gerai butų

Dievui apieravoti – paskirti, pavesti (30)

vandenjus – nis

Jerichoniškus saltenjus. Liet. tankjausja vartoja gen. poss.¹³ vietoj

adject¹⁴. Ne: vilniškaj kalnai, bet vilnjaus kalnai. Tad – Jerichonės...

turi intenciją idant pastiprinti dvasją (31) – idant dvasja susistiprėtų

arba: intenciją sustiprinti.

Įpač – Ypač

Kad gerjau girdėti – kad girdėtus (33)

¹ *ins i*

² *lenk* = vienas dar yra

³ *lenk* = liko tik vienas, vienas beliko

⁴ Z[iū]r[ėti] aug[ščiau]

⁵ *cor pro è*

⁶ *infin[itivus] cum nom[inativo]*

⁷ *rus* = beasmeniuose pasakymuose

⁸ K[ryžiujė]

⁹ *ins sup*

¹⁰ *ins sup*

¹¹ *ins sup*

¹² *conjunct[ivo]*

¹³ *gen[itivus] poss[essivus]*

¹⁴ *cor ct, adject[ivus]*

pradėjo apsjauti – Zr. aug. klaidinga konstrukcija: neužbaigt. prasmė
 (pradėjo) jungiasi su¹ užbaigt. (apsjauti). Tad: pradėjo sjausti.
 lupos buvo pražjuodintos – prasižjojusios (34)
 ploščjuje iš tamsjos vilnos apsirėdžjusi – tamsju vilnoninju ploščjumi
 gieduoti – doti; suskambo – kambėjo.
 dabuoti – boti
šitą buvai apsiėmęs r(35)² – tai buvai apsiėmęs padaryti
 priepuoljaus – ljo.
 patarmės – patarties, nes patarmė – tai: поднаръчье
 Apsidžjaugė tą girdėdamas ir linksmas veide tarė... tai girdėdamas ir su
 linksmu veidu tarė. // [3v]
 pasirišo – pasirįžo (36). Pasikluoja – loja.
 kas stojosi – atsitiko?
mirkčjojo per galvą – dulsėjo
užbudavotas kiemas – apstatytas
 mėgojo – miegas (37)
 Ar tuojau privalau sulaužyti. Privalu – wlaściwem jest. Tad: policijos
 tarnas privalo vagis gaudyti. O če stačjai: ar tuojau sulaužyti,
 po uždangalu pranyko – už uždangos
 už durįų amatų – staktų, nes zomatas – tai ograda
 upės likan³ – linkon
 tvokdamas dantimis iš baimės – čjauškendamas⁴, tauškendamas (39)
 varvjantį – varvantį
 atkuto – atkjuto
Tą išvydęs tik pajuto – tai išvydęs tepajuto
 reikalavo, kad tave prikelti – reikalavo prikelti
 prikluotos – klotos (40)
 ilgus joustus – fem. gen.⁵ juosta.
 tame numanau – apie tai numanau
Tą pasakęs, pradėjo atstatyti – Zr. aug. – tai pasakęs, pradėjo statyti
 pamatė ant savęs Ligijų (!) Gali juokai išeiti: prie savęs.

¹ *vis ex err rep* su

² *ins sup*

³ *cor k*

⁴ *e vid cor pro i*

⁵ *fem[ininus] gen[itivus]*

žodžjuosi rodėsi gerybė – gerumas. (41)

alkjai išgėrė – gal troškjai? Ir tai negalima. Geriaus ištroškęs.

sugrižo susipratimas – nuomonė // [4r]

kurjai praradai aprupintojus – paveržjai¹ globėjus. (41)

vargšjos našlės – vargšės. (42)

Zeceriškų suklydimų irgi nemaža.

K.² padarė didelę konkurenciją S.³, kurjo beveik visai nebeima. S. neužvydi K., tik sielojas, jog sjaurai specialias budamas, K. negali kulturuoti, kaip vien reikiant. Tad geriaus būtų juos sumezgus tuopacij⁴ „luobelju“, o duoti ir to ir kito tik po 3 lakštus. Pinigų, jei yra, S. nepavydi ir pasiruošęs yra su K. dalytis, jei amerikiečiai, kurie ir „su“⁵ savo turtais prie S. ir D.-Z.⁶ prisideda, neturės prieš tai nieko.

Vargais-ne-galais reikia S. ir K. paturėti. Vaišg.⁷ prižada pradėti dikčjai darbuotis, tad nebus persunku. O jei Dievulys duos spaudą, tai dar gerjau. Tik neturėkime ant to vilties. U.⁸ tenesigraužja, kad tame tarpe prisėjo daug vargo⁹ pakelti: vargas ratu per visus rieda; ką gi padarysi? Ryt poryt ant kito užriedės.

Rašyti Vaiš. galima tiesjai. Jei ką svarbesnį, tad ant vardo Kun. Bolesl. Barono į Krekenavą.

Likk, Brožuži sveikas ir tegu Tau Dievas užmoka. Tavo J. Tum
Ст. Кракиново¹⁰.

AUTOGRAFA: *LLTI BR*, f. 1, b. 4161 / 3, l. [1r–4r], [4v] be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant dviejų liniuotų dvilapių; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,8 × 27,7. L. [1r] šalia datos pieštuku greičiausiai Tumo ranka parašyta: „Prašome atiduoti, kad ateis, Kondratui.“, lapo viršuje: „F1 – 111 R. = 4161“; l. [2v] nedidelės rašalo dėmės; l. [4v] pieštuku, greičiausiai Tumo ranka, atlikti skaičiavimai stulpeliu: „5 m. + 4 m. + 15 m. = 24 m.“; lapo centre antspaudas: „VILNIAUS LITERATŪROS MUZIEJUS“; per lenkimo linijas popierius plyšta.

¹ *ins sup r*

² K[ryžius]

³ [Tėvynės] S[argui]

⁴ *cor uo*

⁵ *ins sup*

⁶ D[irva]-Z[inynas]

⁷ Vaišg[antas]

⁸ U[osis]

⁹ *cor v*

¹⁰ Ст[аниця], *rus.* = Krekenavos stotis

ADRESATAS: nustatytas pagal laiško turinį.
LOKALIZAVIMAS: pagal tuometę gyvenamąją vietą.
NEPUBLIKUOTA.
SKELBIAMA: iš autografo.

- ⁱ Greičiausiai tai Jonas Ulickis.
ⁱⁱ Žurnalo *Kryžius* Nr. 7–8 pradedamas žinia apie Popiežiaus Leono XIII mirtį bei nekrologu (p. 2–5, autorius Senelis (Kazimieras Pakalniškis), o iškart po jo eina publikacija apie Pijų X „Turime Popiežių!“ (p. 6–9, autorius J. Uosis (Julijonas Jasinskas)).

191. [JULIJONUI JASINSKUI], [VADAKTAI], [1903]-12-06

6 / XII.

Aukso Zmogau!

Neturju nė žodžių apsakymui, kaip džaugjuos Tamstos drąsumu ir darbštumu! Duok, Dieve, sveikatos, už padėjimą perleistą krizisą! Apie numarinimą T. S.¹ nė kalbos negali būti: ar tatai daugiau pelnysime, neturėdami? Gyva butų sarmata, kad nebeliktų kam šjundyti prie darbo. – Į rašybos smulkmenis kasgi žjūrės? Bet ką jau visi pripažino, ką reiškja patsai gyvas ištarimas, tą² reikja žinoti ir prisilaikyti: Krjaušaitį visgi įgyk ir atydžjai perskaityk. Jaunjus reikalauja beto „j“ suminkštiniui pirmosjos sanbalsės, kaip³ ir sekančjosjos balsės. Aš klausau, bet jums – valjos darbas. – Aštuoni S.⁴ NN. nēr platūs; dar netenka. Gal kiti plates[njai]⁵. Hinzmann gali jug nutaikyti, ko nutraukdamas ar pridėdamas. Apie „sulėjimą“ dviejų į vieną aš nė nemisliju. Sakjau apie sulipdymą, dėl platinimo kartu. Zinomas apsireiškimas – kas perka vieną, kito nebenori: sako, užteks jau man; o tuo tarpu tuodu⁶ kits kitą dapildo. Bet ir tai ne pirmosjos eilės dalykas. Jei tiko patarimas dėti ne tiek grynų protavimų, kiek iljustruotų pavyždžjais, tai dar kartą atnaujinsju, kad pajvairinimais lengvomis pasakėlėmis visų pirmu

¹ T[ėvynės] S[argo]

² *cor pro* tas

³ *cor* k

⁴ [Tėvynės] S[argo]

⁵ *vid orig def*

⁶ *cor* t

prisdės prie prigudinio žmonių prie skaitymo. Kažinkaip žmogus mėgtų dvasišką skaitymą, vis privargs vienus tik rimtus ar // [lv] reli-giška jausmingus dalykus¹ beskaitydamas. Jausmai trumpi. Zinai, kas Kr.² visų labjausja veža? Š. Petras!ⁱ Mums net pritrūko. Vis reikalauja N 3, kur „pradžja Š. P.“ Pasjuskite kokjā 10 tojo N., kad bus okazija. Aš patarčjau už pavyzdį imti „Kronikā“ Godlewskjoⁱⁱ. Be to Tamstai, dar neperlabai pripratusjam lietuviškai galvoti, reikja yč ljuo[s]os³ mislies, kad lengvajai pasakytumei. Pirmuosjuose NN. daug yra sunkjų vietų, tik apšviestam tesuprantamų. Saugokis komunališkų moksliškų aptari-mų. Viską aiškink. Mums dar praverčja pienas; dar prie košės nelabai, o prie plutos nė kiek. Tarti nėsū kuo neverta – tiesą pasakjai – iš to tik bezdalų sauja. Reikja už ragų kiekvieną tēsti, nes mūsų apsileidimas butinai reikalauja, ka[d]⁴ kas vedžjotų. Liept, reikalau, tai dar paklau-sys; klausk inicijativos – šik-mik. Didēljausys, rupestys – tai susirinkti. Senjau galējo, kol Jo Mylistaⁱⁱⁱ visų savo šaukimais neatšaldē. Mēgin-kime vėl atgaivinti. – Programą padavei gerā ir aš prieš jā nė zodžjo. Su rašljava – nebus bėdos. Aršjausys dalykas, kad negal gauti ir kaip reikjaus platinti. Saldininkai^{iv} – Panevėžys – tai jau padaryti punktai. Nuo jūsų prigulės pristatyti lyg Saldininkams ar kaip su juo suderēki-te. – Jūsų visā psychologijā, jūsų darbā taip numanau, kaip niekas, pats tą patį perējės ir mažne tokį pat charakterjū turēdamas. Na na – gal neilgam: viltis⁵ vargā mažina. Unitis viribus⁶! Kitā kā kitur rasi. Ar ga-vai, kā per Senelį sjuncjau – Margaljo^v dalykus ir Revizorā^{vi}? Nuo visos apipelėjusjos Širdies šjuncju: Padėk, Dieve! Jūsų Juozas

„Kamgi pertraukta „Dvas. Karė“?^{vii} Jā žmonės gerjau supranta, neg kitus straipsnjus. Tai papuošimas laikraščio buvo.“⁷

„Įduokite viską p. Uosjui^{viii}, kad pas [jus ateis]⁸ ir paklaus. T.“⁹

¹ *ante del ill lit.*]

² Kr[yžių]; *add sup fol al m graph* „Kryžiųjė“ – A.

³ *vid*

⁴ *orig* kas

⁵ *cor sec* I,

⁶ *lot* = bendromis jėgomis

⁷ *add fol [1r] sup in dex obl*

⁸ *vid*

⁹ *add fol [1r] sup cae graph*

AUTOGRAFAI: *LLTIRB*, f. 1, b. 4161/3, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto popieriaus lapo, veikiausiai atplėšto nuo dvilapio (plėšimą rodo dešinysis kraštas); lenkimo į aštuonias nelygias dalis žymės; $21,8 \times 27,7$. Visame lape lamdymosi žymės, lenkimo linijos nusidėvėjusios, per viduriniąją horizontalią lenkimo liniją iš dešinės popierius įplyšęs, iš kairės gilus įplėšimas beveik iki lapo vidurio, krašte sutvirtintas permatoma lipniąja juosta.

ADRESATAS: nustatytas pagal laiško turinį.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: datuota pagal laiško turinį; lokalizuota pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

-
- ⁱ Kalbama apie nuo trečiojo iki paskutinio *Kryžiaus* numerio kaip priedą publikuotą (nebaigta, nes žurnalas nustojo eiti) kūrinį: „Šventas Petras Ryme. Apysaka nuo laikų persekiojimo krikščionių prie Nerono pagal apysakos Henriko Sienkievičiaus „Quo Vadis“ (Sutrupino J. Uosis).
- ⁱⁱ Veikiausiai kalbama apie periodinį leidinį *Kronika Rodzinna* (1867–1914), kuris laiško rašymo metu ėjo gausiai iliustruotas, turėjo atskirą dalį „Iliustruotasis skyrius“. Jame bendradarbiavo Marceli Godlewskis.
- ⁱⁱⁱ Turėtų būti kalbama apie vyskupą Mečislovą Leonardą Paliulionį, su kuriuo klostėsi konfliktiški santykiai dėl visuomeninės Tumo veiklos. Sunku tiksliai pasakyti, kokias konkrečias aplinkybes Tumas turi omenyje šiuo metu, bet 1903 m. lapkričio mėnesį vyskupas jam „paskyrė konkursinius egzaminus. Tuo, matyt, norėta kun. J. Tumą kurį laiką atitraukti nuo litvomanijos ir prirakinti prie teologijos“ (Aleksandras Merkelis, *Juozas Tumas-Vaižgantas*, Kaunas, 1934, p. 138).
- ^{iv} Miesto ar vietovės tokiu pavadinimu surasti nepavyko; manytina, kad omenyje turimas Saldutiškis, pro kurį ėjo geležinkelis.
- ^v J. Margalys [Juozas Šnapštys-Margalis], „Vargdienėlė“ (Vertimas), in: *Kryžius. Dvasiškas laikraštis*, Nr. 4, 1904, p. 9–10.
- ^{vi} Nikolajaus Gogolio „Revizoriaus“ publikacijų *Kryžiuje* neaptikta.
- ^{vii} T. Liorenzo Skupolio „Dvasiškoji kova“, vertė iš vokiško a. a. Kun. Endrėjus Bučys, in: *Kryžius*, 1903, Nr. 2, p. 1–7; Nr. 3, p. 2–8; Nr. 4, p. 2–9; Nr. 5–6, p. 2–8. Nors paskutinė publikacija baigiama nuoroda „Toliau bus“, vertimo publikavimas nutrūksta.
- ^{viii} Julijonas Jasinskas.

Carissime!¹

„Revizorjū“ nubrukk Milukui: tesižino. Męs neturime tuo-tarpu vietos visuotinės literatūros klasikams. – Rašybą, rašybą (orthographiją), susimildami, užlaikykite. Matote, ant to dalyko dabartinjai apšvies-tūnai visų pirmu žjūri, nes rašybos pramokynimas ir tokjuo budu sve-timtaučjams pasirodymas su „sugramatizuota“ kalba – dienos reikalai. Mačjau keletą, kurie, paėmę spauzdinėlį ir vos tik keletą eilučių te-perskaitė², meta šalin, pridėdami paniekinimo žodį: „pelai! geryneigos nėjokjos: tokjū ir senjaus buvo...“ Veizdėk, ką Lenkai daro, kad nors keletą zecer.³ suklydimų visoje knygoje randa! // [1v] Pirmoji kvali-fikacija rėdytojų – mokėjimas mokslinės rašybos. Noblesse oblige!⁴ Valją perdirbinėti ši-tą redaktorjus visados sau pasilaiko. Taučjus ne-gali turėti nėjokjos pretensijos: jug ne Švenraščių dirba! Aš pats apie tai nebesprendžju, nes 1, nebelabai beatmenu, kaip ten viskas sumegsta; 2, ta įžanga⁵ padėta tyčjomis⁶, kad visą tolesnį galvojimą nudažytų; tad jau išmetant ją, reiktų visas⁷ straipsn[i]s⁸ perdirbti ir parašą išbrėšti: – Man rodos tame dalyke perskrupuljatiškai viską imi. De mortuis...⁹ priežodys etiškai geras¹⁰, kalbant apie paprastus artymuosjus; viešą¹¹ gi veikėją analizuoja be mielaširdystės. Valančjaus beto šlovė ten pat pa-taisyta, (jo mielaširdystė); nekantravimas toks visiems privalus ir žino-mas daiktas, peikti- // [2r] nas ir negerą¹² išpūdį darantys, bet tol ne apšlovinantys. Atsiminkime, kaip spaviedojame, kaip gydytojai ligonis egzamenuoja: kiek apie tai pasakytume, šalyje palikdami ypatą kunigo

¹ *lot* = brangiausiasis² *ins sup te-*³ zecer[iu]⁴ *pranc* = aristokratija įpareigoja⁵ *cor pri a*⁶ *cor j pro i*⁷ *cor s*⁸ *vid, cor*⁹ *lot* = apie mirusiuosius... lotyniško posakio *De mortuis aut bene aut nihil* (= apie mirusiuosius arba gerai, arba nieko) pradžia.¹⁰ *cor pro* gerai¹¹ *a del vej*¹² *cor g*

ir gydytojo! Tad mano nuomonė – palikti teip, kaip yra; bet red. jos neužmetu; parašą¹ atėmus, mislis korespondentų viseip gal suvartoti. – Takto kodaugjausja kovoje su priešais, tas tiesa! Pusės vargo nebūtų, kad nereiktų netaktiškumų teisinti ir ginti. Neesame dar politiškai išsidirbę. Laukinysⁱ niekus parašė, Hinzmanas niekus padirbo. Karei su lenkyste yra jau paskirta stora knygutė: Jedność czy separatyzm, odpowiedź krytykom „Głosu Litwinów“ⁱⁱ. // [2v] Na, kad stovėti ant sargybos tai tvirtai, kad kalbėti, tai kad butų ko paklausti. – Gaukite žinoti, kame ir kas išspaudė „Głosą“ⁱⁱⁱ[.]² Tam pačiam reiks įduoti ir [„] Jedność“³. A propos: ką Tu misliji apie „Głos Litwinów“, ką užmeti pats ir nuo kitų girdėjai? Tai reiktų pro publico bono⁴ žinoti. –

Apie platinimą – dalykas nusprendtas: *) Su pinigais – blogiaus⁵! Kasos juk niekur nėra: viskas priguli nuo uolumo rinkėjų. Vargai visados buvo. *) jei bus kam pristatyti į pažymėtas vietas, tad mūsų atsiminsime. Apie tai kiti papasakos. Hinzm. sulygjo darbo vertybę visai mažai tereiktų negut [9]00⁶ markjų, ne rublių⁷ už abudu. Apie kitką po švenčių. Tuotarpu linksmai paviėšėti ir atsilsėti patarju. [...]⁸ N. Metų!

Širdingai prisir. Juozas

“Uosjui, kad ateis: į aną pusę!”⁹

AUTOGRAFAS: *LLTI BR*, f. 1, b. 4161 / 3, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant dvilapio su vandenženklis fragmentu; lenkimo į dvi dalis žymės; 12,4 × 20,2. Lapas su smulkiais įplyšimais kraštuose, l. [2] dešiniajame apatiniame kampe ruda dėmė; l. [2r] sąvaržėlių rūdžių žymės.

ADRESATAS: nustatytas pagal laiško turinį.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: datuota pagal laiško turinį; lokalizuota pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ *a del* tik

² *orig om*

³ *orig om*

⁴ *lot* = visuomenės labui

⁵ *cor l*

⁶ *vid cor*

⁷ *dist* nerublių

⁸ *ill 1 ver*

⁹ *add fol [1r] sup graph*

- ⁱ Sudėtinga nustatyti, apie koki tekstą kalbama; gali būti, kad omenyje turimas J. Laukinio slapyvardžiu pasirašytas tekstas, kuriame autorius kelia *Kryžiaus* reikalingumo ir jo turinio vertingumo klausimą bei priekaištauja, kad leidėjai, užuot stiprinę *Tėvynės sargą*, kuria naujus leidinius ir atitraukia skaitytojus nuo jau esamo. Savo priekaištus autorius formuluoja aštriai: „Jeigu tuos savo naujus laikraštपालाीकुस kurdami naikinat „Tėvynės sargą“, tai jau esat ne tiktai lietuvystės priešais, bet ir katalikystės, esat talkininkais maskolių, nes matydami kaip maskolis ryn musų šalį, tylit dantis sukandę, dar jiem padedat spaust.“ (J. Laukinis [Jonas Krikščiūnas-Jovaras], „Dėlei atsiradimo „Kryžiaus“; in: *Ūkininkas*, 1903, Nr. 4–5, p. 138. *Tų pačių metų Ūkininko Nr. 8 publikuojamas atsakymas „Dėlei p. Laukinio laiško“; pasirašytas inicialais „p. J. G.“; autoriaus nustatyti nepavyko.*
- ⁱⁱ [Aleksandras Dambrauskas], *Jedność czy Separatyzm? Odpowiedź krytykom „Głosu Litwinów“*, Санкт-Петербург, 1903.
- ⁱⁱⁱ [Aleksandras Dambrauskas], *Głos Litwinów do młodej generacyi magnatów, obywateli i szlachty na Litwie*, Tilžė, 1902.

193. [JULIJONUI JASINSKUI], [VADAKTAI], 1904-03-15

15 d. kovo m. 1904 m.

Broliužėli Mielasys!

Dovanok už tylėjimą: plaukė jisai ne iš kokjo supykimo, ne iš kokjų pretensijų, bet iš mano bronchito, kurs visą žiemą mane žūdo ir darbo dirbti neleidžia. Smagenįs sukrėstos, apatija, vaidintuvė susilpnėjusi... непишется¹ ir tiek! Net privatiško laiško negalju parašyti. – Vargas? Per labai esi susigraužęs? Tai matyt iš rašto, tai pergerai suprantu ir be rašto. Vienatinė paguoda, tai netolimas galas tiems vargams. Norėtumei S.² nusikratyti? Kągi, mesk, telaukie geresnjo laiko: kito rėdytojo mūsų neturime. – Ne aš pykstu, kad su manimi nesutikai viename dalyke, bet Tu, matyt, pyksti, kad aš kitokjų radaus numanymų. Še tatai³ tau! Kamgi tasai užsikeikimas nieko neberašyt į mane? Terp savęs privalome bartis ir net už plaukų įnirtime graibytis, bet tik vieša iš to nauda būtų. Aš suvis nemelagingai sutikau ant permainų, jei to viešas labas reikalavo, nors aš⁴ to labo, tame dalyke nemačiau. Rėd.⁵

¹ rus = nesirašo

² [Tėvynės] S[argo]

³ cor i

⁴ del jo,

⁵ Rėd[ytojas]

pilną tiesą turi daryti koresp. „prievertą“ – teip jau visur dedas. Kur aš
 če Tave, Broluži, pažeidžiau? Plačjus pastačjau pia desideria. Ar ir pia
 desideria – nuodėmė? Tau lengvas atsakymas: fecimus, quae potuimus,
 faciant meliora potentes¹! Ir už tą fecimus tik ačju tegalime pasakyti.
 At! Apart padėkos niekas prieš Tave nieko neturi, negut tiek, kad S.
 negauname, o Kr.² gauname. – Sutarėme tedėti į S. po 3 ark.³ Kodėl
 gi pirmąjį vėl storą (už 150 rs.!) palikote. Medžjagos kad ir būtų, tai
 pinigų nėra. – Rašau visiškai sirgdamas[.]⁴ Daugjau nebegalju. Jei aš
 „atsaldžjau“, dovanok, spjauk ant visko, ką pasakjau, ir padirbk, ką gali.
 Už negalėjimą atsakymo nėra. // [lv]

Kunigėli!

Malonėčjau, kad vistai įduotumei p. Uosjui, kurs pas Tamstą žadas
 užsukti.

AUTOGRAFA: *LLTI BR*, f. 1, b. 4161/3, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant popieriaus lapo su vandenženkliais:
 „ORIGINAL LIGAT MILLS.“; lenkimo į devynias nelygias dalis žymės, dvi pagrini-
 dinės lenkimo linijos dvigubos; 21,4 × 27,2. L. [1v] pieštuku nupieštos dvi schemos.

ADRESATAS: nustatytas pagal laiško turinį.

LOKALIZAVIMAS: pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

194. [EDUARDUI JATULIUI], KAUNAS, 1927-06-12

1927 m. birž[.]⁵ mėn. 12 d.⁶

Kaune.

Maloningasis Pone!

Labai ačiū Tamstai už atsaką ir už paraginimą⁷ kun. Vronkos, kad
 išsiųstų mano (ne mano) prašytą metriką¹.

¹ lot = padarėme, ką galėjome, kas gali, tepadaro geriau.

² Kr[yžiu]

³ Turėtų būti turimas omenyje spaudos lankas, *lenk arkusz drukarski*.

⁴ *orig om*

⁵ *orig om*

⁶ Kursyvu išskirti mėnuo ir diena į blanką įrašyti ranka.

⁷ *ins sup r*

Įdrąsintas Tamstos paslankumu, aš paprašysiu Tamstą, Pone Konsule¹, padėti man padaryti šią transakciją. Aš jau seniai lygau iš kun. Hinzmann'o, buv. Bilvičių (Bildersweitschen) klebono, o paskui Frauenburgo kan., keletą lietuviškų leidinių komplektų. Pirmon galvon „Tėvynės sargo“ 1896–1904 m. ir „Kryžiaus“ 1903–4 m. Viso 9 tomus įrištus. Už tai jam siūliau po 33 goldmarkes, viso: 300 mk. Šitą kainą už šitas knygas ir palieku.

Klebono Vronkos atsiųstame sąrašė bet gi yra dar man įdomių [,] Dirvos-Zinyno[“], [,]Dirvos (Zinyčia)[“]² ar kaip ten 16 sąsiuvinų (jei nėra // [1v] duplikatų)ⁱⁱ. Ir tiek. Už tuos sąsiuvinus, manau, pakaktų 50 mk. – 66 m[k.]³ Už abudu tomu Kuršaičio „Zodyno“, nors jis man nebūtų reikalingas (vieną d[alį]⁴ jau turiu), man rodos, būtų galima duoti 75 mk. Kitos sąrašė paminėtosios knygos neturi vertės ir p. Hinzma[nn'as]⁵ galėtų jas pasilikti arba man priedu prie minėtųjų pridėti; tai vis lygu. Mėlynai pabrauktos yra vertos nominaliai. Taigi už visas knygas duočiau į 100 dollarų. Jei sutik[tų,]⁶ tegu paliktų depozite Konsulate, o aš gavęs žinią, tuojau sulygta sumą Tamstos vardu išsiųsčiau[.]⁷ o Tamsta man knygas per ministeriją atsiųstumei. Išlaidas moku kaip ir kiti.

Susimildamas, nupirk bent „Tėv. Sargą“ ir „Kryžių“ – jų man būtinai reikia. Jei užsispirty, mokėčiau už juos ir brangiau, kitų neimdamas. Du tomu „Tėv. Sar[.]“⁸ esu praradęs ir man reikia jie grąžinti.

Tamstos skolininkas

Doc. J. Tumas

AUTOGRAFAS: VUB RS, „Kn. J. Tumo susirašinėjimas su Lietuvos Konsulatu Tilžėje del pirkimo knygų iš kn. Hintzman'o, Iš kn. Tumo archyvo.“; f 1, b. E128, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant Vytauto bažnyčios rektoriaus blanko su vandenženkliais: užrašas „LIETUVA“ ir virš jo vytytis; kairiajame lapo kampe spausdintas užrašas: „**Vytauto bažnyčios** / (Dangun Ėmimo) / **Rektorius** /

¹ *orig vid ex err* “

² *orig om*

³ *orig def*

⁴ *orig def*

⁵ *orig def*

⁶ *orig def*

⁷ *orig def*

⁸ *orig om*

Nr..... / 192...m.....m.d.“; lenkimo į šešias nelygias dalis žymės; ~20,3 × 32,8 (dėl įklijavimo į bylą pirmasis matmuo apytikris); l. [1r] stačia punktyrine linija padalytas į dvi nelygias dalis, laiškas rašytas platesnėje pusėje, lapas dėl ilgio netilpęs į archyvinę bylą, todėl užlenkta jo apačia. Kairiajame krašte dvigubos skylamušio skylės, ties įklijavimu į bylą popierius plonesnis, nusidėvėjęs ir ištrupėjęs, atrodo, kad buvo atplėšta ankstesnio įklijavimo į bylą (?) juosta, vietomis tekstas pažeistas; visame lape lamdymosi žymės.

ADRESATAS: nustatytas pagal laiško ir archyvinės bylos turinį.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: Konsulas Eduardas Jatulis rašo: „Dėl užpirkimo „Tėvynės sargo“ ir kitų veikaliukų Konsulatas teiravosi pas Kunigą Wronką, kuris pareiškė, kad Kunigas Hintzmanas mirdamas paliko kalbamą literatūrą savo seseriai. Ji jau esanti pardavusi Kuršaičio „Žodyną“[,] bet kitkas dar esą neparduota. Kunigas Wronka ketino parašyti Kunigo Hintzmano seseriai kalbamos literatūros reikalu ir Konsulatui pranešti apie rezultatus. Jo nuomonė, kalbamą literatūrą pasiseks atpirkti už 1.00 dolelių (atskaičius gautus pinigus už Kuršaičio Žodyną). Kai dalykas paaiškės Konsulatas Tamstai praneš nieko nelaukdamas.“ (Eduardas Jatulis, Tilžė, 1927-06-17, in: *VUB RS*, „Kn. J. Tumo susirašinėjimas su Lietuvos Konsulatu Tilžėje dėl pirkimo knygų iš kn. Hintzman'o, Iš kn. Tumo archyvo.“, f. 1, b. E128, l. 2r, mašinraštis).

ⁱ „Lietuvos Konsulatas Tilžėje, gavęs Tamstos š / m. 8 d. laišką, užklauskė Tilžės Katalikų Bažnyčios klebono dėl prisiuntimo Tamstai žinių apie jungtuves Jono Arminaičio ir Teresos Gružonaitės.“ (Eduardas Jatulis, Tilžė, 1927-06-09, in: *VUB RS*, „Kn. J. Tumo susirašinėjimas su Lietuvos Konsulatu Tilžėje dėl pirkimo knygų iš kn. Hintzman'o, Iš kn. Tumo archyvo.“, f. 1, b. E128, l. 1r, mašinraštis).

ⁱⁱ Iš kunigo Wronkos laiško galima spręsti, kad jis knygų sąrašą Tumui vėluodamas išsiuntė 1927 m. birželio 11 d., laiške minimas siunčiamas sąrašas ir klebono Hintzmanno sesers klausimas, ar likusias klebono knygas būtų galima parduoti (J. Wronka, Tilžė, 1927-06-11, in: *VUB RS*, „Laiškai kn. J. Tumui“, f. 1, b. E122, l. 56r). Byloje „Kn. J. Tumo susirašinėjimas su Lietuvos Konsulatu Tilžėje dėl pirkimo knygų iš kn. Hintzman'o, Iš kn. Tumo archyvo“ yra du nenumeruoti, ne iš eilės įrašyti mašinraščio lapai ant firminio popieriaus blanko su įrašu: „Kath. Pfarramt Tilsit / Postscheck-Konto: / Katholische Gemeinde Tilsit / Königsberg Nr. 3694 / Telefon 544“, kuriuose pateiktas Tumo laiške aptariamų knygų sąrašas. Abiejuose lapuose mėlynu rašalu mašinėlė surinktas leidinių sąrašas, tačiau toliau abu sąrašai skiriasi; atsižvelgiant į tai, jiems suteiksime pavadinimus. „Sąrašas be įrašų ranka“: lape teikiamas leidinių sąrašas ir raudonu bei mėlynu pieštukais pabraukta dalis knygų: „Tėvynės sargas 1896–1904 / ir Kryžus 1903–1904 9 tomų iristi [sign rub] / Lietuviszkieji rasztai ir raszteni [sign cae] / Filotea / Stebuklai Diewo / Rimo Kataliku mokslas / Taip turiti melstis / Tiesos zodzei / Lietuvos pareiga / Gyvenimai szwentuju / Kurschat [-]Deutsch-litauisches und litauisches-deutsches Wörterbuch [sign rub] / ? Szwentas rasztas [add rub ?, sign cae] / Petras Kriauš[is]aitis Litauische Grammatik [sign cae] / Geografija arba zemes apraszimas / 5 Heftchen Dirva Zi[ny]nas (?) [sign rub, orig Zirinas, ins sup al m rub ny] / 11 Heftchen Dirva / ? Lietuwiszka Chrestomatija [add rub ?, sign rub]“: Ant tokio paties blanko „Sąrašas su įrašais ranka juodu rašalu“: lape teikiamas tas pats leidinių sąrašas, bet nėra pabraukimų mėlyna spalva, tie patys leidiniai kaip

ir „Sąrašė be įrašų ranka“ pabraukti raudonai, Kuršaičio žodynas išbrauktas violetine spalva, sąrašas sunumeruotas juodu rašalu, prie kai kurių pozicijų pastabos ranka juodu rašalu vokiečių kalba, sąrašas ta pačia ranka ir rašalu papildytas, greičiausiai, papildomai siūlomų/tikslinamų leidinių sąrašų; iš archyvinėje byloje saugomo susirašinėjimo vokiečių kalba tarp konsulo Jatulio ir kadastro vadovo Lange'ės, kuriam, kaip galima spėti iš susirašinėjimo, buvo pavesta įvykdyti Tumo 1927-06-12 formuluojamą prašymą ir komunikuoti su panele Hinzmann, Tumui buvo siunčiamas patikslintas sąrašas ir derinama leidinių kaina (Katasterdirektor Lange, Braunsberg, Ostpr., 1927-07-28, in: *VUB RS*, „Kn. J. Tumo susirašinėjimas su Lietuvos Konsulatu Tilžėje del pirkimo knygų iš kn. Hintzman'o, Iš kn. Tumo archyvo“, f. 1, b. E128, l. 4r).

195. LIETUVOS KONSULATUI TILŽĖJE, KAUNAS, 1927-08-19

Kaune, 1927. VIII-19

Lietuvos Konsulatui

Tilžėje.

Malonėkite, Gerbiamieji, galutinai pranešti p. Katasterdirektor'iui Lange, Braunsberg, Ostpr. Bahnhofstr. 17:

Aš neatsisakau pirkti iš kun. Hinzmann'o palikimo:

1. „Tėvynės Sargą“ 1896–1904, 8¹ t.
2. „Kryžius“ 1903–4, 1 t.
3. „Dirva-Zinynas“, 6 sąsiuviniai – 1 t.
4. „Dirva“, 9 sąsiuviniai – 1 t.

Viso 11² tomų (parodytus sąsiuivinius suskiriui į dvi vieti), padėdamas visiems po 33 mk ir sumokėdamas per Jūsų rankas 363³ ekvivalentą dollarais.

Būkite geri, pabaikite šitą transakciją.

Gerbdamas Jus: Doc. J. Tumas¹

Aleksoto g., 6

AUTOGRAFAI: *VUB RS*, in: „Kn. J. Tumo rankraščiai“, f. 1, b. F58, l. 175r, 175v be įrašų; laiškas.

¹ *cor pro* 9

² *cor pro* 12

³ *ins sup, a del* 396

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant popieriaus lapo su tinkliniu vandenženkliais, be lenkimo žymių; 21 × 26,7 (dėl įklijavimo į bylą pirmasis matmuo apytikris). Kairiajame krašte skylės, rodančios ankstesnį įsegimą; kairiajame viršutiniame kampe sąvaržėlių rūdžių žymės; dešiniajame viršutiniame kampe antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS / № 3614 Ser.____“; numeris įrašytas mėlynu rašalu; į bylą laiškas įklijuotas baltu popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

- ⁱ Archyvinėje byloje saugomas konsulo laiškas apie įvykusį sendorį: „Tamstos prašytoji literatura yra iš p-lės Hintzmann gauta ir pasiųsta Užsienių Reikalų Ministerijai, iš kurios Tamsta galėsite atsiimti. Pinigus 363. – vok. markes arba 885,40 litų (skaitant vieną litą = 41 fenigui, kaip moka Tilžės bankai) prašau skubiai prisiųsti Lietuvos Konsulatui Tilžėje. Be to, prašau pridėti 10. – litų už prisiuntimą knygų Kaunan ir už persiuntimą pinigų p-lei Hinzmanaitei.“ (Eduardas Jatulis, Tilžė, 1927-09-26, in: *VUB RS*, „Kn. J. Tumo susirašinėjimas su Lietuvos Konsulatu Tilžėje dėl pirkimo knygų iš kn. Hintzman'o, iš kn. Tumo archyvo“, f. 1, b. E128, l. 5r, mašinraštis).

196. KAZIMIERUI JAUNIUI, [MOSĖDIS], 1897-05-08

Mylimasis Mokytojau!

Neabejoju, jog par pastarąjį laiką sekės pasergėti, kaip brangus ir mylimas esi sanbroliams-žemaicziams. Sztai ir dabar, vos tik pasigyriau Liepaviszkiams, jog turėsime laimę paregėti Tamistą Mosėdyje ir jog ketini išsirsuosyti kur nors ant jūros, kaip tuojaus atėjo karszcziausis meldimas idant teiktumis išsirinkti ne kitą kokią vietą, kaip tik Liepavą. Apie įnamavimą ir maistą nėra ko rupinties: viskas gatava, o už tat nė galvos linkterėti nereiks. Kun. Konauninkas Ropp'as su džiaugsmu priėmą įnamautų ir žadas puoselėti (pieścić)¹; kun. Kapelionis Vizbaras su aszaromis meldžia: „tegul tik atvažiuoja Numylėtas mūsų Mokytojas! rupinsimes Jam rasti ir ramią vietelę ir ska- // [1v] nų valgymėlių“. Jei nenorėtumi apsigyventi klebonijoje, paskiria du kambarelių² su mėbliais skyrimamiamę namelyje, kurį jis pats užema; jai ir cze nenorėtumi apsigyventi, tai, girdi, jų rupešnis atrasti atitinkanczią kvoterą su užlaikymu par visą sezoną. Taigi, Maľoniausiasis mūsų Viengenti, pylei ant mūsų szviesą be saiko, neatsisakyk gi dabar palinksminti mūsų savo

¹ *lenk* = myluoti, glamonėti

² *orig fl vid ex err -ų*

pribuvimu ir priėmimu iš mūsų rankos nors truputėlio sveikatos, jei Dievas laimins. Viliuos, neužsirustinsi, jog drįsau stacziai kreipties prie Tamistos ir išreikšti be papuoszlų tą, ką szirdis jaučia. Su nekantrybę laukiame atvažiuojant¹ visųpirma į Mosėd[ij]² (Klebonas Venckus kasdiena mini ir pro langus dairo), o iš cze išleisime stacziai į Liepavą, į parupintą kvaterą. // [2r] Jau nebesukk, Jo Mylistele, galvelės apie nieka: nė vieno skatiko neiszleisi – viską rasi parupinta.

Mes mosėdiszkiei ir kaimynai laukiame Jo Mylistelės dagi dėl pasikalbėjimo apie szį tą – apie dalykus svarbius kaip dėl mūsų, teip ir dėl Tamistos paties. Laukiame kas dieną³: neužvilkt: Dievas žino, rasit nebesugausime Tamistos paskui.

Su karštą meilę ir prisiriszimu
pasilieku buvusysis mokytinis
kun. Juozapas Tumas
Mosėdžio Kamendorius.

8. d. gegužės m.

1897 m.

P. S. Viliuos sulauksias lyg gało szio mèn. jei Patį Tamistą, tai bent atsakymą, idant galėczio duoti žinią ir į Liepavą apie Tamistos sutikimą ar ne. Dar kartą meldžiame nenuliudinti mūsų atsisakymu.–

AUTOGRAFAI: *VUB RS*, in: „Kn. J. Tumo laiškai“, f. 1, b. F562, Nr. 1, l. [1r–2r], l. [2v] be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant slidaus rusvo į dvilapį sulenkto popieriaus lapo su tinkliniu vandenženkliu, lenkimo į dvi dalis žymės; 13 × 21,2. L. [1r] Kazimiero Jauniaus ranka juodu rašalu parašyta: „atrašjau 25 d. Gegužės.“; į bylą laškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

LOKALIZAVIMAS: pagal tuometę gyvenamąją vietą ir laiško turinį.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: 1914 m. laikraštyje *Vairas* paskelbtame Kazimierui Jauniui skirtame straipsnyje Tumas publikuoja 1897-05-25 dienos atsakymą į savo laišką ir kartu paaiškinimą, su kokia intencija buvo rašyta Jauniui: „Visa, kas buvo mūsų, jo mokinių ir draugų, padaryta, aš, gavęs žinią, kame kun. Jaunius esąs, labai atsargiai ir švelniai jam nurašiau, apsiimdamas visa aprūpinti, bet tik panorėtų gydytis. Į tą

¹ *p del i*

² *orig vid ex err fl -yje*

³ *a ver del ill*

mano laišką jis atsakė man, tuomet jau Mosėdžio vikarui, ištisu laišku, kurį čia atmušame, kaip dokumentą, palaikydami net, kiek galint, originalo rašybą“ (*Vairas*, Nr. 3, 1914, p. 6). Savo laiške Jaunius dėkoja, bet pasinaudoti pasiūlymu atsisako: „Tamstos raštą, 8 dīnoje šjo Gegužės mėnesīs rašytą, apturėjau ir su didju širdīs djaugsmu parskaitjau: malonu regėti, jog manens vargūnsę ir nelaimėje geri žmonės neužmiršta! Vīnog reikia man atsisakyti nū to, ką Tamsta savo meilingamę raštę teip karštai man įgyrei ir įkalbinėjai; aiškiaus sakant, aš negalju važjūti maudytus į Līpojū dėl keleto nemažun prīžastjūn, labjausjai dėl to, kad prašjau par Arcivyskupą iš Departamento biljoto ne į Līpojū, bet į Palangą ir viljūs apturėsians tąn biljotą iš Petrapilės apei 15 dīną atjantjo Birželjo mėnesīs.“ (*Ibid.*). Vėliau tekstas skelbtas: *Vaižganto raštai: Mūsų literatūros istorijai. Sekmas būrys veikėjų*, Kaunas: Hum. mokslų fakulteto leidinys, 1929, p. 177–178, tačiau su spaustuvininko pastaba, kad Jaunius dvibalsės: i, u su e, o viršuje rašomos gretimai, tad čia teikiama laiško citata iš pirmosios publikacijos, tikėtina, artimesnės Jauniaus autografui).

197. KAZIMIERUI JOKANTUI, VILNIUS, 1907-01-23

Vilnius, 23 d. sausio m.

1907 m.

Gerbtinasis Pone!

Atvirą Jūsų laiškėlį man įdavė p. Kubilius. Tuoju pasiteiravau pas p. Petrą, kagi jis mano, ar priims „Koralai ir žmonės“, ar nepriims¹. Pasirodo, nė jis, nė buvusioji redakcija nežino, koks tai dalykėlis ir pavedė man paskaityti. Žinokite tad, dėlko visą savaitę užtrukau, Jums neatsakydamas. Perskaičiau atydžiai. Veikaliukas – iš socija- // [1v] listiškos „lit.“¹ rūšies. Įduria į akį šiam-tam, ypač skaudžiai – dvasiškiems. Ir visgi aš jį su mielu noru patalpįsiu feljetone, nes 1, veikaliukas puikus, 2, kalba taip puiki, kad gerėjaus ilgą laiką. Seniai tokios lektūros nebeturėjau rankose. Ačiu. Būs atlyginta. Tai progai atsitikus, norėčiau su Jumis susiartinti: esame juk kaimynai – aš sve- // [2r] dasiškis. Vėlyčiau, kad butume kaimynais ir laikraštijos dirvą užimdami. „V. Ž.“² vedame dabar: aš, p. Smetona ir Puida, ir visi Tamstos meldžiamie pasidarbuoti daug su mumis Tėvynės labui. Tamstą p. Sm. man nupiešė, kaip žmogų, mokantį į gyvenimą žiūrėti ne per partijinius akinus. Tokių mums ypač

¹ *ins sup*, lit[eraturės]

² V[ilniaus] Ž[inias]

reikia į dienraštį. Nesibijokite ma- // [2v] nės – kunigo. Peržiūrėkite, kaip dabar [„]V. Z.[“]¹ eina, kaip rašo, man į redaktorius įstojus; persitinkrinsite [jās]² nebūsiant laikraščiu – klerikališku, bet pažangiu. Programą veikia išsidirbsime. Nepasitikėdami manimi, pasitikėkite p. Smetona: tai rašau ne be jo žinios. Turėdami laiko, padirbkite ką nors[.]³

Gerbdamas Jus:

Kun. J. Tumas

AUTOGRAFAI: *LLMA*, in: „J. Tumo-Vaižganto laišakai K. Jokantui“, f. 373, ap. 1, b. 4, l. 1r–2v; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant gelsvo popieriaus dvilapio su vandenženkliais: „Orrana / *Fine*“; lenkimo į dvi dalis žymės; 12,7 × 20,3. Visame lape neryškios lamdomosi žymės; vidurinė lenkimo linija dešiniajame krašte įplyšusi; l. 1r viršuje mėlynu rašalu nenustatyta ranka parašyta: „Laiškas stud. K. Jokantui“.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

-
- ⁱ N. Rubakin, „Koralai ir Žmonės. Senovės padavimas iš tolimųjų Rytų“, vert. K. Jokantas, in: *Vilniaus žinios*, 1907-01-30, Nr. 24, p. 1; 1907-02-01, Nr. 26, p. 1; 1907-02-03, Nr. 27, p. 1–2; 1907-02-06, Nr. 29, p. 1; 1907-02-07, Nr. 30, p. 1–2.

198. KAZIMIERUI JOKANTUI, [LAIŽUVA], [1911]

Gerasis Pone Kazimierai!

Labai ačiū už tai, kad teikis mane prisiminti ir man laiškėlį į naują mano vietą, į Laižuvą, atrašyti. Labai gerai, kad tuo pačiu žygiu suformulavai kai-kurių mūsų inteligentų pažiūras į mūsų santykius su pusbroliais – latviais. Kaip aš į latvius ir jų prietikius žiūriu, parašysiu į „Viltį“, praesumta licentia⁴ pasinaudojęs viena dalimi Tamstos laiško. Todel šiuo žygiu apie tai nieko. Geriau – kaip man Laižuva patinka.

Ji man išpat pradžių neapsakomai patiko. Galima tai visaip aiškinti. 1, Jau penkių pavasarių nebebuvo matęs, gyvendamas mieste; 2, Vilniuje ingrauzė mane iki gyvam kaului⁵; 3, nieko doro nesitikėjau iš

¹ *orig om*

² *vid*

³ *orig om*

⁴ *lot licentia praesumpta* = numanomas leidimas, išankstinis leidimas

⁵ *cor pri u*

savo vyskupoⁱ, kurio kancleris – Zongolas. Beviso to, bažnyčia nauja, švari, netroški; klebonija kaip reta kame; apylinkės padėjimas taip pat, sodas taip pat, komunikacija taip pat, laukeliai taip pat. Visos sąlygos // [20v] klebonui pernelig geros; duonos, anote to, nusipirkus, galima labai gerai gyventi.

Dabar žmonės. Kuo jie, Pone Kazimierai, kalti, kad niekas jais nesirūpino, nieko nesakė, nieko netaisė? Lygiai žydai, lygiai latviai: prisitaikina prie reikalavimų; jei tų reikalavimų nėra, prie ko gi taikysis? Sankrovininkas Rubinsteinis padėjo didelę iškabę vienu latvišku parašu. Lietuvis laikrodininkas taip pat padarė. Dvaruose paklausti, kodėl nemoka lietuviškai, atsako: kad niekas su mumis nekalba; latviškai mokame, nes mums to reikia – su mumis latviškai kalbasi. Logika, brol, nieko neveiksi. Tad ne ant kito kreitėkime, bet patįs taisykimės. Tai taip pat bus logika. Daugiau neberašysiu apie tai.

Stašys nepyksta. Parašysiąs¹ į Tamstą patsai. Jo žmonaⁱⁱ – kalba lietuviškai, mergytėⁱⁱⁱ taip pat. Geri namai, nors ir su volap[ū]ku². Tautvaišui klojasi neblogiausia: turi 70 rb. mėnesiui ir visą užlaikymą. Pradedant gana. Pasveikink Kalvarijos kunigus, kada susitikęs. Džiaugiuosi, kad Tamsta esi patenkintas. Aš šią vasarą gal važiuosiu į Angliją ir į Ameriką pinigų „Saulei“ rinkti.

Kg.[parašas]

AUTOGRAFAI: LLMA, in: „J. Tumo-Vaižganto laišakai K. Jokantui“, f. 373, ap. 1, b. 4, l. 20r–20v; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta violetiniu rašalu ant tankiai stačiakampiais languoliais languoto lapo, su kairiajame viršutiniame kampe įspaustu užrašu: „LAIŽUVOS KLEBONAS. / P. S. LAIŽEVO, KOV. G.“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,2 × 27,9. Visame lape lamdymosi žymės; šoniniuose kraštuose smulkūs įplyšimai; lenkimo linijos nusidėvėjusios; l. 20v, greičiausiai po lenkimo išorėje likusioje dalyje, lengvai sulietas rašalas.

DATAVIMAS: priskirti atvykimo į Laižuvą metai.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Gasparas Felicijonas Cirtautas.

ⁱⁱ Zuzanna Alunāns-Stašienė.

ⁱⁱⁱ Konstancija Stašytė.

¹ *cor pri s pro š*

² vid

Laižuvoje, 30 / III / 12

Mielasis P. Kazy!

Labai indomų Tavo laiškėlį apie Jasiukaitį gavau ir, turbūt, sunaudosiu viešai žiniai. Vienas tėra keblumas – tai nedoras keršto jausmas, kurs čia pat rasis, kaip tik imsiu rašyti apie tą mano šmeižiką. Geriau būtumei padaręs, kad būtumei tās pačias žinias nusiuntęs stačiai laik- // [3v] raštin, dar geriaus, ne „Viltin“, kuri bent kiek yra mano organas¹. Aš jau seniai esu pasiketinęs duoti trumpą vertinę pirmieviškųjų Amerikos lietuvių veikėjų: Jasiukaitis, Jocys, Račkauskas, Ilgaudas, Bagdonas, Puplauskis[.]¹ Šlamas-Vytautas II ir dar, ir dar. Bet vis kliudo anasai nepergalimai bjaurus keršto jausmas. Aš tau į ausį pasi- // [4r] sakysiu, kad bailė keršyti verčia mane tylėti, kai čia pat, taip sakant, namiškiečiai teršia mano vardą, kurio aš pats dar neesu blogos valios darbu suteršęs; neesu dar² padaręs nei tokių negerų, kurių publicistika sužinoti negali ir kuriems pasogą man dažniau duoda, kaip kitiems. Kad ir permaloningos man moteris. // [4v] Andai, veizėk, buvau pradėjęs eilią indomų laiškų apie rusinus. Bet ligi tik užsipuolo lenkai ir labai mane inpykdė, tuoj praėjo noras tęsti toliau laiškus, kurie būtų buvę yč nemalonūs Galicijos lenkams.

Jasiukaitį aš pažinau Vilniūje. Klausiaus net jo „Alkanų žmonių“. Neaprobavau jų; už tai bent kiek mane gėlė p. Puidienė ir p. Čiurlionienė, apie „Alk. Zm.“ // [5r] susidariusi nuomonę dar tebebūdama tarp Kriokuvos Gerbačiauskių. Jasiukaitis – Gorkio bosio tipoⁱⁱ. Tinginys neregėtas. Nieko nedirbdavo. Revoliucijos metu jis visą laiką buvo на содержаніи³ p. Sofijos Przybylauskienės, socialdemokratės ir tuomet didelės jaunų vyriškių mėgėjos. Ji ėpati⁴ nieko neturėdama, šėrė ir šildė Jasiukaitį, kurs kiaurą // [5v] dieną valkiojosi ir pačiai p. Sofijai ррыбилъ⁵. Visa lietuvių kolonija tuomet labai piktinosi juo. Aš tą faktą įrašau tik Tavo vieno žiniai, nes p. Sofija-Lazdynų

¹ *vid om*² *cor d pro p*³ *rus* = išlaikomas⁴ *ins sup*⁵ *rus* = šiurkščiai elgėsi

Pelėda, šiandieną pasitaisiusi ir nebemažai branginama ir gerbiama rašytoja.

Ir a. a. Juozas Gurauskis į „L. Zinias“¹ // [6r] įrašė labai skaudžią² apostrofą už Jas. susidėjimą su Gorkiu ir ieškojimą duonos, parsidavus svetimiemsⁱⁱⁱ. –

Velykos šaltos, bjaurios. Namie buvo gana linksma. Buvo Bronė, jos seselė jaunutė daili sodietė^{iv}, dar viena linksma kitos sesers duktė, nors 40 m. moteriškė^v. Dar buvo du gimnazistu iš Mintaujos ir daug svečių pas kitus laižuviškius. // [6v] Mūsų „medicina“^{vi} gerokai traukė šnabaro ir, šokdamas nuo tvoros, koją išlūžo. Dabar sugipsuotas valkiojasi. Aš iš jo tyčiojuosi, parodydamas „Gyvenimo Stepo Raudonano-sio“ iliustraciją^{vii}. Iš jo Tu nesusilauksi inpedinio. Geriau, girdi, eisias papuasų gydyti, neg³ vilniškių dzukų.

Su P. Jablonskiu dar neesu susikalbėjęs, tik girdėjęs, kad mano pasiūlijimas patinkas.^{viii}

Tavo KgJuozas

AUTOGRAFAS: *LLMA*, in: „J. Tumo-Vaižganto laišakai K. Jokantui“, f. 373, ap. 1, b. 4, l. 3r–6v; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant dviejų tamsiai pilkų, drobės faktūros popieriaus dvilapių; lenkimo į dvi dalis žymės; 11,4 × 17,8. Autorinė numeracija l. 5r dešiniajame viršutiniame kampe: „2“; l. 6r, sulenkus likęs išorėje, patamsėjęs; antrajame dvilapyje lamdymosi žymės.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: atsakyme Jokantas teigia, kad „[r]ašyti skyrium apie Jasiukaitį neverta ir tiesiog būtų perdidelė garbė“ (l. [1r]), bet drauge siūlo Tumui: „Charakteristiką, kurią esi užmanęs rašyti, būtinai nupiešk kiek galima pilniau, vaizdžiau. Apie Jasiukaitį parankiok daugiau žinių, perskaityk noroms-nenoroms išnauja jo raštus ir, kiek galima, smulkiau išdėk visa ant rašto.“ (l. [1v]). Toliau Jokantas svarsto ir apie Tumo laiškė užsimintą Lazdynų Pelėdos talentą: „Prie progos apie Lazdynų Pelėdą. Savo laike „Vilty“ buvai išgyręs jos „Klaidą“ ir, rodos, kitus raštus. Perskaičiau „Klaidą“ ir aš. Nuo to laiko apie jos talentą susidėjau prastą // [2r] nuomonę. „Klaida“ man labai nepatiko. Kas iš to, kad peikia socialistus, ištautėlius etc., idealizuodama kaimiečius. Charakteristikos nėra nei vienos teisingos, intelligentai parodyti kvailiesniais už piemenis, visur naiviška, nenaturališka, išmislyta. Kas gi kur matė tokį advokatą, kaip ji nupiešia? Nieko naturališka neišsina, matai tik autorės stengimąsi vienus nujuodinti, kitus nubaltinti. Visai taip, kaip pas Jasiukaitį. Skirtumas tik pakraipoje.

¹ L[ietuvas]

² cor ž

³ cor g

Apie dailę gi, matomai, abu tiek tesupranta.“ (Kazimieras Jokantas, nelokaluotas, nedatuotas, in: „Kazimiero Jokanto laiškai kn. J. Tumui, 1912–1913“, VUB RS, f. 1, b. D483, Nr. 6, 1. [1r–2r]).

Šmeižiku Jasiukaitis greičiausiai vadinamas dėl jo feljetono „Trio, arba Lietuvos vyrai“, kuriame išjuokiama Tumo kelionė į JAV rinkti lėšų. Feljetone daugiausiai vietos skiriama Tumui, jo, kaip lėšų rinkėjo Amerikoje, portretas kuriamas iš dviejų dalių: pirmojoje rodoma, kaip Tumas renka lėšas, kuriama saldžialeižuvio kunigo portretas ir vaizduojamas itin entuziastingas abipusis bendravimas tarp lėšas renkančio kunigo ir „Čikagos inteligent[ų] bediev[ių]“. Kitoje dalyje vaizduojamas Tumas, skaitantis referatą Lietuvoje ir besidalijantis įspūdžiais iš Amerikos: „Amerikos lietuvis – tai paskučiausias žmogus: paleistuvis, zdraica, ištivirkėlis, girtuoklis!“ (*Rankpelnis*, 1912, Nr. 3, p. [...]). Feljetone Tumas parodomas kaip veidmainis, apsimestiniu meilumu viliojęs pinigų Amerikoje, o paskui Lietuvoje išjuokęs labdarius. Apie tai savo laiške rašo ir Tumą palaikantis Jokantas, atrodo, siekiantis suteikti kompromituojančios medžiagos kontrargumentams: „Ne per seniai skaičiau kažin kokiame laikrašty, jogei „garsus mūsų rašytojas“ Jasiukaitis aprašęs judviejų kelionę su kun. Olšauskiu po Ameriką; parašęs komediją taip gerą, kad net lenkų laikraščiai išgyrė. Aš tą „rašytoją“ senai pažįstu ir gan smulkiai žinau jo biografiją, tad manau ir Tau bus ne pro šalį suteikus bent keletą žinių apie tą didvyrį. Taigi klausyk: / Jasiukaitis gimė, rodos, Linkuvos parapijoje iš tėvų pasiturinčių ūkininkų. Kaip daugelis seniau, taip ir jo tėvai išvežė mažą Kastuką Mintaujon mokyty ant kunigo. Nežinau, ar ilgai jis buvo rengtas namie į klesas, tik Mintaujojo pastojo gimnazijoje įžengiamojon kleson. Čia, nuo to jau laiko, Kastantinas ėmė rodyti nepaprastus savo gabumus ir protą, būtent: pasėdėjęs 2 metus įžengiamojos klesoj. // [1v] tiesiog, kaip iš pypkės, išlaikęs pirmojon, o pasėdėjęs dar porį metų pirmoj klesoj, išlaikė antron. Pasėdėjęs antroje metus, trečią vėl nusprendė specialiai studijuoti ir užtat vėl sėdėjo 2 metus. Pasėdėjęs IV° metus, įžengė pagalios V kleson ir ten pa[sili]ko ant antrų metų. Tėvas mėgino varyti seminarijon, bet Kastantinas atsakė ir labai „apsibrozijo“ ant jo už tokį įžeidimą. Norėdamas nulenkti sūnų, tėvas pasiūlė jam tokias sąlygas: tegul Konstantinas mokina mažąjį savo brolių ir rengia jį gimnazijon, o užtai jis prisiųs abiem jiems maistą iš namų (mėsą, sviestą, sūrį etc.), pinigų gi atsakė toliau duoti, teisindamos, jogei jis negalys visą turtą sudėti ant vieno vaiko, kitus gi palikti be mokslo ir be nieko. Bet būsiantis „garsus rašytojas“ atsakė taikinties su tėvu tokiomis sąlygomis, tad ir tėvas nebedavė jam nieko, o antrajam sūnui pasamdė korepetitorius. // [2r] „Nuskriaustą“ būsiantį „rašytoją“ priėmė po savo globa saldžiai maloni Didžiulienė. Ten jis susipažino ir susibičiuliavo su garsiu paskesniais laikais Mickum, kurs iškart pasergėjo Kastuke neregėtą-negirdėtą talentą, doveną rašyti, ir tiesiog kvėpte įkvėpė jam Didybės maniją. Nėra nei kalbos, kad pakraipa viso to buvo grynai cicilikiška. Kastantinas sėdėdamas antrus metus penktos klesoj ir iš visų dalykų gaudamas vienukes ar dvejukes, į savo draugus žiūrėjo betgi labai išaukšto, su dideliu paniekinimu. Pagalios komedija pasibaigė tuo, kad iš V klesos jį išginė [...]. Kaip daugelis tokių nenusisekėlių, ir jis mėgino rengties iš šalies ant atestato. Neturėdamas kuo užsilaikyti, nustojęs opinijos, išsikraustė Šiauliuosna ar į kurią balą už korepetitorių už menką užmokesnį. Ten gėrė, „uliavojo“, vaikščiojo nuplyšęs ir pasirašė savo autobiografiją „Ponaityje“ // [2v] Užėjus laisvės metams, jis irgi meišėsi po visus pakampus, kaip šūdas ekertėje, ir rodė savo „talentą“.

Bendradarbiavo „N[aujoji] Gadynė“, bet iš ten, rodos, irgi išginė. Paminklingas yra „Viln. Ziniose“ vienas jo straipsnis, kur jis vadina save rašytoju ir su dideliu paniekinimu atsineša prie lietuvių visuomenės, nemokančios branginti savo „talentuotų“ „rašytojų“. Tam straipsny autorius, nors nemoka atskirti „mikroskopo“ nuo „teleskopo“ (vartoja vieną žodį vietoj kito), bet apie kitus kalba išaugšto. Tolimesnės jo bijografijos nebežinau. Sako, išvažiavęs užsienin „tobulinties“: Ant Kapri salos, girdėjau, valęs Gorkio čebatus ir pertai dar labiau pagarsėjęs. Vieną sykį skaitau „Vilty“: Zinomas mūsų, girdi, rašytojas Jasiukaitis pradėjęs rašyti rusiškai etc. Man paskaičius tą žinėlę, net šviesiau akise pasidarė: sakau, Dievui dėkui, nors vienu gi „rašytoju“ bus pas mus mažiau. Bet džiaugtasi, matyt, // [3r] peranksti, nes dabar, girdžiu, vėl apdovenojęs mūsų nelaimingą raštiją nauju savo „veikalu“. Ir neskaitęs, numanau, ką galėjo pagaminti autorius „Dėl duonos“, „Alkanų žmonių“, „Po kryžium“ ir kitų šlykštynių.“ (Kazimieras Jokantas, nelokalizuos, 1912-03-28, in: *VUB RS*, „Kazimiero Jokanto laiški kn. J. Tumui, 1912–1913“, Nr. 5, l. [1r–3r]).

ii Maksimo Gorkio personažų tipas – neturintys darbo, namų, visuomenėje vietos nerandantys žmonės.

iii 1910 m. Jasiukaičiui paskelbus rusišką savo kūrybos publikaciją, *Vilties* „Kronikų“ skiltyje pasirodė žinutė: „K. Jasiukaitis – rusų rašytojas. Maksimo Gorkio leidžiamajame „Žnanije“ pasirodė „Alkanų žmonių“ autoriaus K. Jasiukaičio rusiškai parašytas veikalas „Na Bulvarie“. Nejaugi jaunas mūsų rašytojas pradėtų rusiškai rašyti?!“ (*Viltis*, 1910-04-07, Nr. 40, p. 3). Atsakyti į klausimą ėmėsi Ona Pleirytė-Puidienė savo tekste, kurio pavadinimui parinko cituojamą teiginį iš *Vilties*: „K. Jasiukaitis – rusų rašytojas“. Jame, remdamosi savo korespondencija su Jasiukaičiu, kalba apie menkas rašytojo galimybes pragyventi iš savo kūrybos, o jo sprendimą rašyti rusiškai traktuoja kaip kylantį iš lietuviškai rašančio rašytojo skurdo: „nestebėtina man buvo ir net-gi negaila, kad mūsų literatūra nustojo vienos daugiau jai žadančių plunksnų, nes per daug gailėjausi tos plunksnos stalčiuje uždarytos – per skaudu man buvo klausyties tos badu nukankintos dvasios ironiško balso“. (Vaidelutė, „K. Jasiukaitis – rusų rašytojas“, *Lietuvos žinios*, 1910-04-14, Nr. 30, p. 2). Tumo laiške turėtų būti kalbama apie Juozo Gurausko reakciją į Pleirytės-Puidienės gynybą („P. Jasiukaičio teisinimas“), kur autorius nesutinka, kad visuomenė turi išlaikyti keletą tekstų parašiusį autorių ir kad pasirinkimas dėl užmokesčio rašyti rusų kalba gali būti pateisinamas: „Skaudu darosi perskaičius tą V-tės straipsnį. Kurs iš lietuvių studentų nebadauja? Ir dėl bado parduoti tą savo kibirkstėlę – gėda. Gėda visai lietuvių tautai, kad tarp jos gimsta tokie jaunikaičiai!“ (*Lietuvos žinios*, 1910-05-05, Nr. 35, p. 4).

iv Turėtų būti kalbama apie Barborą Mėginaitę.

v Kotryna Nakutytė-Rimkuvienė, Marijonos Tumaitės-Nakutienės duktė.

vi Povilas Tautvaišas.

vii Juozapo Silvestro Dovydaičio 1895 m. pasirodęs blaivybę skatinantis kūrinys *Gyvenimas Stepo Raudnosio*– IV veikalo *Šiaulėniškis senelis* dalis. Knyga su iliustracijomis, vaizduojančiomis skirtingus Stepo gyvenimo etapus nuo kūdikystės ir tai, kaip kiekvieną iš jų paveikė alkoholio vartojimas, tarp iliustracijų – „nuo kalno ant galvos“ virstančio Stepo vaizdas.

viii „Rašyk, ar tikrai bus vasarą pas Tave Jablonskis ir kada būtent. / Labų dienų Laižuvos medicininai“, *Ibid.*, l. [3r].

Laižuvoje, 19/V/12

Mielasis Kazimierėli!

Kas atsitiks? Nieko neatsitiko. Ėkininkauju, tai prie plunksnos ir nebeapaslenku. Štai Šv. Kazimierui pažadėtųjų savo paskaitų niekaip neprisiruošiu pradėti, o pinigų iškalno prašvilpiau.

Zinoma, geriau pasimatyti, neg per „baltą poperėlį margu rašteliau“ susikalbėti. Dar sunkiaus – išsiguosti. Štai esame, it šeškai, įsiutinti paskutiniuju incidentu L. Dailės parodoje. Sutaisme net protestą. Reiks bent kiek paagituoti tarp svetimtaučių, kad bent jie nesišalintų nuo lietuvių dailės ir padėtų nusispiauti ant lenkų. Ir valdybos gi valdybos esama! Prieš ją taip pat protestuosimeⁱ. Ten perdaug kišasi visoki puslenkiai ir deklaruotieji lenkai à la Michał Romer – „demokrata polski“¹. Zinai, bėda, kai ateina lietuviams talkon: Putwińskaⁱⁱ, Bortkiewiczowa, Mikuckaⁱⁱⁱ, Ślażewicz^{iv}, Wrób // [7v] lewski, Pietkiewiczówna, Romer, Okuliczowa^v ir dar daug „politikinių“² lietuvių“ drauge su demokratais, tikraisiais demokratais, nuosekliaisiais demokratais à la tris Biržiškos, A. Janulaitis – lenkuodegis et tutti quanti³. Talkininkų daug, kai reikia lietuvių dalykai gadinti, arba bent mietas į tekinį inkišti; bet tikrame darbe tai visus juos turi pavaduoti toks uniwersalas A. Rimka, kurs nėra nei vienos klasės išėjęs. Taip stovi mūsų dabartinis pozitivizmas ir demokratizmas.

Ar skleroza (turiu jau arti 43 metų), ar šiaip jau kokios širdligės, ar dirksniapalaikiai kalti, – ale visa, kas darosi mūsų padangėje, baisiai mane erzina ir pykina. Kartais negaliu paskaityti laikraščio numerio – taip, kad jį šimtas, užnuodija.

Vilniūje nebūsiu. Viena, kad įisai manęs nebetraukia. Jei kada dar nuvažiuoju, tai „Viltin“; o ne Vilniun. Antra, ir vikaro nebtėkau. // [8r] Reikia tupėti namie, dirbti laukai, prižiūrėti, kad vištos gerai viščiukus ir ančiukus išperėtų, užrašyti, kada karvės ir kumelės pasikuldina, sieloties, kad pradeda „reikalauti“, kaip čia veisliniai gavus... Na, sirgti tikro artojo ligomis. Pridėk nelemtą jeibių darymą. Aš nieko niekam

¹ *lenk* = lenkų demokratas

² *del š p sec i*

³ *it* = ir visi kiti

nesakau. Bet visdelto pykstu, kai pradeda man sakyti, kaip žydai mano pievose gano, kaip būriai (po 9) bobų maišais nešasi žolę, iš pievų ir dobilų. At! Sūdas!

Per vakacijas tikėjaus turėti „dačninkų“. Iš Peterburgo turėjo atvykti kuzinos: turiu nemaža inteligentiškų giminių. Iš Vilniaus Basanavičius, Girai, Kubilius. Iš Kauno kun. Dambrauskas. Ir nei vieno negaliu išjudinti iš vietos. Kun. Dambrauską tai net suimti ketinu, kad bent priverstinai pasilsėtų sodžiūje. Jis tiesiog turi darbo maniją. O nukeipęs ir iširęs, kaip rezginės.

Jei važiuoti Kupiškį ar ton pusėn, // [8v] tai beturėsi keletą valandų kelio į pat mano kleboniją. Двери и объятія¹ visados Tau atviros, nes aš, sakau, vienas belikęs, vazoties po svieta nebegaliu. Į atlaidus išvažiavęs tebūsiu pusę parós. (Kažin, ar yra toks žodis – pará – сутки)?

Kun. Olšauskiui išrėžiau (tiką) nemažesnę už Tavo disertaciją apie rinkimus p. Lebkauskienės būdu^{vi}. Nesitikiu intikšias: kun. Olšauskis taip pat daro, tik jį, mat, labai gerbia, tai ir tyli: Amerikoje aš tiesiog bevelijau nematyti, kaip jisai visokius cililikuičius „gvaltavoja“.

Ačiū Kalvarijiešiams, kad geru žodžiu pamini. Aš, tikrai, nuolaidžiai agituodavau^{vii}. Daug man nieko neduodavo. Visdelto palikdavo sukurstyti, gerai informuoti ir paskui, netikėtai, imdavo ir atsiųzdavo. Ziūrėk, kiek jau žmonių prie „Vilties“ – arti 500!

Pasveikink pp. Vasyliauskus, Mockus ir kunigus.

Mano Bronė teatvažiuos liepos mėn. iš ekskursijos į Volgą.

Ar Dievu! KgJuozas

AUTOGRAFAS: *LLMA*, in: „J. Tumo-Vaižganto laišakai K. Jokantui“, f. 373, ap. 1, b. 4, l. 7r–8v; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant tankiai stačiakampiais langeliais languoto popieriaus dvilapio su vandenženkliais: l. 8 pavaizduotas inkaras, virš jo raidės, veikiausiai: „STES“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,6 × 28. Visame dvilapyje lamdomosi žymės; kairiajame krašte smulkūs įplyšimai; l. 8v per lenkimo liniją popierius nusidėvėjęs; l. 7r dešiniajame viršutiniame kampe mėlynu rašalu nenustatyta ranka parašyta: „Laiškas kan. Tumo dr. Kazim. / Jokantui į Kalvariją“; l. 8v kairiajame viršutiniame kampe pieštuku: „F 373, ap. 1, b 4“ – signatūros numeris.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ rus = durys ir glėbys

ⁱ Manytina, kad Druskaus slapyvardžiu *Draugijoje* publikuotas Aleksandro Dambrausko tekstas atspindi ir „incidento“ esmę, ir rengiamo protesto formas. Įvykių eigą Dambrauskas reziumuoja taip: „Lenkų dailininkas Jarockis pirmutinis padarė parodoje viešą skandalą, sudraskė katalogą ir metęs žemėn demonstrativiai iš parodos išėjo. „Kur[jer] Lit[ewski]“ ir „Gaz[eta] Codz[ienna]“ įdėjo ant rytojaus vienodai skambantį protestą pažymėtą daugreiškiančiu antgalviu „Prowokacja“ ir apskelbė parodai lenkų boikotą. [...] Vargšė Lietuvių Dailės Draugija nusigando. Musų artistai Rimšos nepalaikė. Anaip tol jų dalis, prielanki bei pataikaujanti lenkams reikalavo prašalinimo negeistinojo lenkams veikalo iš parodos. P. Rimša, deja, nepasirodė tvirtu lietuviško budo vyru: priešų įerzintas – pats sudaužė netik savo „Kovą“, bet ir „Bobutę“ su „Malda“: / Ką gi lenkai? Jie, žinoma, tik džiaugiasi tuo lietuvių nusileidimu. Kaip seniau, taip ir ši kartą – jų viršus. Jų klauso netik lietuviai tamsuoliai, bet ir musų artistai, laisvos dailės atstovai. [...] P. R. M. „Viltyje“ patarė buvusios „Kovos“ skeveldras surinkti ir sudėti businčiame lietuvių muziejuje *ad perpetuam rei memoriam*. Patarimas neblogas, bet nauda iš to menka. / Mūsų nuomone, daug geriau būtų, jei „Lietuvių Dailės Draugija“ paleistu į musų visuomenę atsišaukimą šitokio maždaug turinio: / „Lietuviai! 6-toje Lietuvių Dailės parodoje buvo išstatytas p. Rimšos veiklas simboliškai išreiškias kovą lenkų-su lietuviais. Lenkams dėl to veikalo padarius skandalą p. Rimša suerzintas pats savo „Kovą“ sudaužė. Sudaužyti ją buvo lengva, nes ji buvo pinsinė. Lietuvių Dailės Draugija jausdamasi moraliai kalta, kam prie to prileido, sumanė atlyginti padarytą lietuvių visuomenei skriaudą. Tam tikslui, p. Rimšai pritariant, žada atgaivinti sudaužytąją „Kovą“ ir nuliedinti ją iš bronzos. Tam tikslui reikia NN rublių. Kas tam sumanymui pritaria tegu siunčia aukas Liet. Dailės Draugijos adresu. Visi atsiuntusieji nemažiau 5 rub. gaus nulietą iš pigaus metalo „Kovos“ miniatiūrą.[“] / Musų nuomone, tokį atsišaukimą tuojau reiktų visuose Lietuvos ir Amerikos laikraščiuose butinai apskelbti – ir štai delko: / 1) kad parodyti, jog lietuviai nei vieno sumanytojo ir pradėtojo darbo niekada nemeta neužbaigę. / 2) kad duoti lenkams suprasti, jog musų lietuviams nusibodo vaikščioti pririštiems ant lenkiškos virvutės ir būti nuolat po lenkiška cenzura visose musų veikimo srityse. Kaip atskira gyva, turinti Dievo duotųjų tvėrimo įgėgų tauta, lietuviai nori ir turi teisę būti nuo lenkų neprigulmingi, ne vien politiškai, bet ir kulturiškai žvilgsniu.“ (Druskus, „Delei Rimšos „Kovos“, in: *Draugija*, Nr. 65, t. XVII, p. 73–75).

ⁱⁱ Greičiausiai kalbama apie Mariją Putvinskaitę–Žmuidzinavičienę.

ⁱⁱⁱ Greičiausiai kalbama apie Juzefą Mikuckaitę–Višinskienę.

^{iv} Greičiausiai kalbama apie Mykolą Šleževičių.

^v Greičiausiai kalbama apie Juzefą Povickaitę–Okuličienę.

^{vi} Disertacija Tumas vadina Jokanto laišką, kurį kone visą autorius skiria aptarti p. Lebkauskienės lėšų rinkimo būdai aptarti, kritikuoja dėl pernelyg atkaklaus ir agresyvaus lėšų rinkimo būdo, nes „[t]aip tik rodos, kad daugiau surenkama, summa-summarum gali išeiti mažesnė“ (l. [2r]). Laiško pabaigoje autorius prideda, kad gerai būtų, jei Tumas jo pasvarstymus atkartotų „ir kun. Alšauskui pro bono publico ir žinoma savo, ne mano, vardu“ (l. [2v]). Kazimieras Jokantas, nelokalizuos, 1912–05–17, in: *VUB RS*, „Kazimiero Jokanto laišakai kn. J. Tumui, 1912–1913“, Nr. 7, l. [1r–2v]).

^{vii} „Kalvarijiečiai primena, kaip Tu buvai atvykęs rinkti aukų „Vilčiai“ ir labai gėrissi Tavo taktu. Daug sveria čia mandagumas, pažinimas psichologijos ir... užsitikėjimas, kurio ne visi rinkėjai turi.“ *Ibid.*, l. [2v]

„nuobodus sensatas. Aš, matai, mokėčiau, черт возьми¹, gražią mergą mylėti². Tik štai bėda, kad 44 – prakeikta apokaliptiška ličba nebeleidžia. Tarnauju bent kitiems patarimais. Naudokis, vėpla, ir nemanyk, kad aš jau tikrai tokios „cordis candidi“³, kaip manai.

Zinai, Kazimierai, aš imu labai krypti į kairiąją pusę. Tiesiog nuliūstu, kiek tik kartu prisieina man susidurti su mūsų krašto administratoriais. Geriausiais mes vadiname tuos, kurie moka mūsų akyse apsimesti gerais. Ištikrųjų gi – jiems visiems vienoda kaina – smaugėjai-pergalėtojai; nuo visų mums vienodai – vae victis⁴! Arogancija, neteisingumas ir nesiskaitymas su to krašto vaikais, jų tradicijų paveldėtojais, – šeiminingais. Vilniaus „generolas“ – gubernijos viršininkas Veriovinas pavadino mane andai „gaudonu“, волнующимъ всю полицію⁵ // [9v] Paštų-telegrafų viršininkas (Vilniaus apsk.) netaktingu, kad savo brolyvaikiui – b.⁶ telegrafistui, o dabar заслуженному солдату⁷ norėjau gauti vietos, kad ir ne tarp lietuvių, tai bent kame kitur, vos ištariau – Сѣв.-Зап. краю⁸. Mokyklų direktorius manęs nepriima tikėjimo mokytoju į liaudies mokyklas по независящимъ от дирекціи обстоятельствам⁹. Kokios tos abstrakcijos? Koks gi aš priešgina? Suprask dabar žmones: vieniems tu esi dešinys, kitiems kairys, juodas – baltas. Tuogi tarpu aš visados rūpinaus būti – nei šioks-nei toks, nes – pats savimi, kaip Ščedrino gaidys¹.

O mūsų pirmieviai, kad sumanytų, su pačiu saitane padarytų bloką, bytik į Dūmą įlundus. Pasiskaityk neilgai trukus „Viltyje“. Jai daviau vieną indomą dokumentėlį: Panevėžyje būta pirmievių bloko su endekais. Girdėjai?

Negniavaisia za jovijalność¹⁰

Kg]uozas

¹ rus = velniai griebtų

² del, vid al m

³ lot = tyros širdies

⁴ lot = vargas nugalėtiesiems

⁵ rus = jaudinančiam visa policiją

⁶ b[uvusiam]

⁷ rus = nusipelnusiam kareiviui

⁸ Сѣв[еро] Зап[адного], rus = Šiaurės vakarų kraštui

⁹ rus = dėl nuo direkcijos nepriklausančių aplinkybių

¹⁰ lenk nie gniewaj się za jowialność = nepyk už linksnumą / šmaikštumą

AUTOGRAVAS: *LLMA*, in: „J. Tumo-Vaižganto laišakai K. Jokantui“, f. 373, ap. 1, b. 4, l. 9r–9v; laiško dalis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant tankiai stačiakampiais langeliais languoto popieriaus lapo su vandenženkliais; l. 8 pavaizduotas inkaras, virš jo raidės, veikiausiai: „STES“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,6 × 28. Visame lape lamdymosi žymės; dešinysis kraštas smarkiai apspūęs, su įplyšimais, kampai aplankstyti; dešinysis kraštas rodo, kad kitas dvilapio lapas buvo tvarkingai atplėštas; l. 9r viršuje kampe mėlynu rašalu nenustatyta ranka parašyta: „Kan. J. Tumo laiško ištrauka; rašyta iš Laižuvos 16. X. 1912. dr. K. Jokantui“; tuo pačiu rašalu išbraukta turimo teksto pradžia l. 9r; l. 9v kairiajame apatiniame kampe pieštuku: „F 373, ap. 1, b 4“ – signatūros numeris.

ADRESATAS: priskirtas pagal archyvinės bylos prieskyrą.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: apsispręsta priskirti laišku nenustatyto asmens ranka ant laiško įrašytą datą, nes galimą jos patikimumą grindžia laiške minimi rinkimai į Dūmą, vykę 1912 m. rudenį, Piotras Veriovkinas jau buvo Vilniaus gubernatorius, o Tumas buvo pradėjęs eiti 44-uosius gyvenimo metus; lokalizuota pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

-
- ⁱ Nuoroda į frazę iš Michailo Ščedrino-Saltykovo pasakos „Kvailys“ (1885): „Знаю я, что петух не мой, да и не поваров он, а свой собственный...“ (= „Žinau, kad gaidys ne mano, bet jis ir ne virėjo, o savo paties...“; Stasio Rudzevičiaus vertimas iš: M. Saltykovas-Ščedrinas, Pasakos, iš rusų kalbos vertė Stasys Rudzevičius, Vilnius: Vaga, 1972, p. 201).

202. KAZIEMIERUI JOKANTUI, LAIŽUVA, 1912-12-25

Laižuvoje, 25 / XII / 12

Mielasai Broturėli!

Iškarto prisieina man atsakyti į du Tavo maloningu laiškeliu, rašytu 4/XII ir prieš pat šventės pagedusiojo kalendoriaus. Į pirmąjį buvau kibęs atsakyti, kaip tik gavau: toks jis man neramus pasirodė ir dėl mano netikusio paskutinio laiško. Aš labai atsiprašau, kad perlengvai kalbu apie tuos dalykus, kurie Tau yra pirmosios eilios. Kam ir dėlko į mane teikeis plačiai rašyti apie savo širdies dalykus, aš gerai suprantu ir giliau Tave užjaučiu, neg sauvalingas mano laiško¹ stilius tai reiškia. Man rodos, tai galima buvo suprasti ir kuo nors užsigauti nereikėjo.

¹ *cor fl pro -as*

Aš vis nerimstu ir nerimsiu, kol¹ Tu p. Jadvygai nepasisakysi rimto savo sumanymo ir ji aiškiai nepasakys Tau: taip; beto, kol nepasiskirsite vestuvių laiko ir pasižymėsite, kaip laikas lyg vestuvių praleisti. Dabar viskas tebėra sferoje spinduliavimo, dūksavimų ištolo, o aš toli gražu ne senovės filaratas² // [10v] filomatas, kaip ten anų laikų Vilniaus romantikai vadinosi. Man dar labai neaišku, iškur Tu žinai, kad p. Jadvyga Tau „visa dūšia atsidadavusi“. Bene tik spėji? Gražaus judviejų susitikimo dar neužtenka³, kol nebus žodžiais išreikšta ir vestuvės atidėliojamos „ad calendas graecas“[.]⁴ⁱ

Laiškų mūsų pašte niekas neatlipdo. Ir niekuomet to neesu patyręs.

Stašiui Laižuvoje nekaip sekas: turi „su“⁵ dviem⁶ magazinais varžyties, o Tautvaišas geros praktikos neingijo. St. mielu noru parduotų savo aptieką, net su 2,000 nuostolio. Bet ir už 8,000 niekas neima. Buvo žydelis sulygęs, bet, rodos, ir rankpinigių išsižadėjo.

Tautvaišas 20 d. š. m. sugrįžo, kai ko pramokęs, instrumentų prisi-pirkęs. Bet mažiaus gavęs, neg tikėjęsis. Tavo laišką jam paskaityti už-miršau, nors štai visą popietuvę pas mane su kitais svečiais išbuvo. Bet pirmiau aš jam buvo kalbėjęs apie Kalvariją. Tai su didžiausia aversija atsiliepė apie dzukus⁷. Jis rengiasi į valsčiaus gydytojus.

Brolau! Laižuva tokia pat „katorga“ // [11r] kaip ir kitos žemaičių vietos. Aš visa širdžia prisirišau prie šios vietelės ir taip esu laimingas, kaip kad jauzdamas, kad ir čia neilgai man likta pagyventi. Juo mūsų sodiečiai metas nuo žemės, juo man ta žemelė darosi mielesnė. Aš ją kuone deivinu. Ją dirbu, gerinu, blogiausias vietas kultivuoju⁸, ir man matos, kad tai begalo didelis tveriamai darbas. Beto, duodąs gryniausią satisfakciją. Nei kunigystė, nei daktarystė, nei advokatystė to duoti negali, nes visur reikia kompromisus daryti su sąžine, persilaužti, padaryti nevisai taip, kaip širdis linksta. Su žeme derybos tėra vietos: kiek savo gudrybe ištesėsi, tiek paimsi.

¹ *cor l vid pro d*

² *cor s*

³ *cor fl*

⁴ *orig om, lot* = iki graikų kalendų, t. y. niekad.

⁵ *ins sup*

⁶ *cor v*

⁷ *ins z*

⁸ *cor v*

Laižuvoje esama nemaža gerų žmonių, nors jie toli gražu netokio būdo, kaip vedu, Kazeliⁱⁱ. Na, prisieina apkęsti: kunigauti apsiimame ne tarpe angelų, bet tarpe žmonių su įvairių įvairiausiomis ydomis. Aš rūpinuosi savo pareigas atlikti kuogeriausiu būdu; ir darau tai, pripaž[in]damas¹ tikslumą // [11v] savo darbui. Bent rūpinuos nieko nepapiktinti: moteris nebetrūkia – pasenau; seniau nors pažaisti jų draugėje rūpėjo, dabar nei to tiek. Nenusiturėjimu aš niekuomet nenusidėdavau; dabar dar mažiau. Visdelto, nemoku atrasti kokių žymių savo veikimo per 1½ metų.² (Tiek dar čia tebuvo, atmetus 4 mėnesius kelionės į svetimus kraštus). Zmonės pasako: iškalbus, greitas; kitas priduria – gražus, – tai ir visa, kuo man atsimoka. Širdies aš dar nepavergiau. A. a. Vienažindis geriau mokėjo: jis mušė niekšus, kaip svetimą šunį. Taip ir imponavo, kad net iki šiol jo neužmiršta. Mane veikiai užmirštu. Mažas faktelis. Perniai jie man davė kurkas daugiau Kalėdos. Šiemet mažiau, nors labai ščyrai jų naudai³ dirbau. Man ir to užtenka, nesiskundžiu, bet tai faktas. Yra čia vienas negudrus nevykėlis studentas Jasutis (ano prigėrusio girtuoklio sūnus), kurs mėgsta ir mano veikime rasti jeibių. Nežinau, ar randa pritarėjų. Laimė, kad daugiau tokių nėra – užnuodytų gyvenimą. Širdingai pasveikink kunigus ir pp. Mockus.

Tavo Juozas

AUTOGRAFAI: LLMA, in: „J. Tumo-Vaižganto laišakai K. Jokantui“, f. 373, ap. 1, b. 4, l. 10r–11v; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant tankiai stačiakampiais langeliais languoto popieriaus lapo su vandenženkliais: l. 11 pavaizduotas inkaras, virš jo rai-dės, veikiausiai: „STES“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,6 × 28. Visame lape lamdomosi žymės; dešiniame krašte smulkūs įplyšimai, lenkimo linijos nusidėvė-jusios, popierius kraštuose nuo lietim patamsėjęs; l. 10r viršuje dešiniame kampe mėlynu rašalu nenustatyta ranka parašyta: „Kan. J. Tumo laiškas dr. K. Jokan= / tui į Kalvariją“.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: Savo atsakyme Jokantas aptaria Tautvaišo darbo pasirinkimo klausimus ir ypač plačiai reaguoja į Tumo pasisakymą apie santykį su žemės darbais: „Zinai, ką svaioju? Užsidirbti pinigų ir paskui pirkti žemės šmotelį, tai tada galima ir bet kur

¹ *cor, vid in pro į*

² *orig om*

³ *cor n*

gyventi, kad ir Laižuvoje. Šventą teisybę sakai apie žemę ir aš esu tos nuomonės. Pridursiu dar du motyvą, dėl kurių ypač branginu žemę ir jos darbus: 1) kas ant žemės gyvena, fiziškai paprastai esti daug sveikesnis ir labiau perneša visokią vargą, negu miesto žmogus. Dabar visi, gali sakyti, serga nervingumu, opumu. Tik laukų gyventojas tos ligos beveik neturi. Sveika nervų sistema! Štai kame galybė ir ateitis. Šiandie dar mažai kas supranta, koks // [2r] didelis pavojus gresia tautoms iš tų visokių „nervingumų“. 2) Lauko gyventojai nesulyginamai doresni už miestėnus. Čia nėra tiek pagundų, blogų pavyzdžių. Štai dėl ko ir aš, jei turėsiu savo šeimyną, stengsiuos priartinti ją vėl prie žemės, nuo kurios man prisiėjo atsitolinti. Pagalios tik žemės darbas galima vadinti pilna prasme produktivišku, viso ko pamatu. Visa kita tik priedas. O medicina sodžiuje maža naudos atneša, kultūrą ir iš viso krašto gerovę mažai testumia pirmyn. Dėl to ir dar dėl kitų priežasčių tiesiog gailiuosi pasirinkęs gydytojo profesiją. Klausiau Jablonskio patarimų ir apsirikau.“ (Kazimieras Jokantas, nelokaluotas, 1913-01-05, in: *VUB RS*, „Kazimiero Jokanto laišakai kn. J. Tumui, 1912–1913“, f. 1, b. D483, Nr. 14, l. [1r–2v]).

ⁱ Keliuose iš eilės rašytuose laiškuose, iš kurių ne visi suspėjo sulaukti Tumo atsakymo, Jokantas daugiausia dėmesio skiria tautinės šeimos klausimui gvildinti. Anot jo, prieš porą metų dėl tautinės tapatybės atsakęs savo simpatijų laiškuose minimai panelei Jadvygai, sutikęs ją po dvejų metų nuomone pakeitė, sprendimo motyvą plačiai dėsto Tumui, tarsi ieškodamas pa(s)iteisinimo, Tumą matydamas kaip svarbų ir bene vienintelį patikėtinį savo meilės reikaluose: „Užtat, kai atvažiavau iš Seinų ir būdamas po inspūdžio gražiosios savo mergelės, tuojau pamaniau: reikia rašyti kun. Juozui, ką gi jis sakys?“ (Kazimieras Jokantas, nelokaluotas, nedaduotas, in: *VUB RS*, „Kazimiero Jokanto laišakai kn. J. Tumui, 1912–1913“, f. 1, b. D483, Nr. 10, l. [2r]). Iš laiškuose pasitaikančių priekaištų galima numanyti, kad Tumas Jokanto žmonos paieškos klausimus aptardavo kiek plačiau. Toliau pateiksime keletą citatų iš Jokanto laiško, idant būtų galima geriau suprasti, į ką Tumas reaguoja savo laiškuose ir apie ką juose kalbama. „Man su mergom, kaip žinai, nesiseka. Kaimietės visos geros, kurias pažinau, bet dėlto didesnio inspūdžio nedaro nei viena. Be tojo gi nėra nei didelio noro apsisunkinti gyvenimas, vis dėlto reikalinga, kad // [l. 1v] lelijėlę pamačius imtų smarkiau širdis plakti. Man dabar vis dažniau užteina mintis, ar gerai tikrai padariau persiskirdamas su lenkaite, kuri aklai mane mylėjo, tebemyli ir gal dar laukia ateinant. Ji irgi man labai patiko. Kaip žmogui nieko negaliu užmesti. Kalbą išmokyti prieš šliubą, visą šeimyną prižadėtų vesti lietuviškai etc. Ji mane labai gerai žino, kaip lietuvių-tautininką, kurs jokių kompromisų kalboje negali daryti. Ir dėlto nebijo eiti. [...] Na kaip sau nori, aš esu tikras, kad jei Tu pamatytum ją vieną sykį, tikrai be galvos liktum ir visai manęs nepeiktum už hereziją.“ (Kazimieras Jokantas, nelokaluotas, nedaduotas, *Ibid.*, Nr. 9, l. [1r–2v]); „Seniau net aš, kaip ir daugumas lietuvių, principijališkai buvau priešingas vedimui lenkės. Dabar kitaip žiūriu. Įstautėjimo pavojaus šiame atsitikime, galima sakyti, nėra visai.“ (Kazimieras Jokantas, nelokaluotas, nedaduotas, *Ibid.*, Nr. 10, l. [2v]); „Aš dabar nebebijau jos, kaip lenkės, kaip prieš porą metų. Begalo esu insitikejęs ja, kaip žmogum.“ (Kazimieras Jokantas, nelokaluotas, 1912-11-16, *Ibid.*, Nr. 11, l. [1v]).

ⁱⁱ „Pas mus jau praėjo šventės, pas jus gi ateina. Siunčiu senų papratimų plotkelę, kuria dalinuosi su Tavim, su Stašiu ir Tautvaišu, jei jie Laižuvoje. Linksmi bent perleiskit šventes... Nors Kalvarijoje nieko ypatinga nėra, bet sulyginus su Laižuva

tai rojus. Ir dabar negaliu užmiršti to dvasios prisilėgimo, kurį jaučiau būdamas prieš 4 metus Laižuvoje. Tikra katorga! Aš gerai nei nemokėčiau pasakyti, dėlko taip nenkenčiau tos vietos. Ir atmindamas Tave, tiesiog gailiuosi, kad esi priverstas ten būti. Norėčiau žinoti, ar žymu kiek Tavo darbas parapijoj, ar vis dar tokie laukiniai tebėra žemaičiai, kaip anais metais (ir sukčiai). Kaip ten gyvena Stašys taip ilgai // [1v] negaliu suprasti. Teisybė, kad žmonai jo vieta tinka. Kaip gi auga jo „spraunioji“ dukrelė? Ogi T[autvaiš]as ar grįžo iš kursų? Aš vis norėčiau, kad jis užimtų kur-nors valdišką vietą, tai po 3 metų galėtų ateiti čia Kalvarijon. Ištikra, gali neužilga gal ir greičiau pasiliuosuoti vieta, o aš nežinau nei vieno tinkamo lietuvio – kandidato.“ (Kazimieras Jokantas, nelokalizutas, nedaduotas, *Ibid.*, Nr. 13, l. [1r–2v].

203. KAZIMIERUI JOKANTUI, LAIŽUVA, 1913-01-08

Laižuvoje, 8/I/13.

Amantissime!¹

Apie žemės darbus numanai sveikai, teisingai. Ne delko kito ir senis Levas varė inteligentiją prigimties glėbin. Tavyje beto atsiliėpė atavizmas: Ign. Milewskis anuomet pasakęs yra: jog visi chamų-lietuvių vaikai veržte veržijęs prie žemės. Gal jis ir teisybę pasakė. Bet visą gerumą tas tiktai tegali išmanyti, kas jau yra pamėginęs. Didžiausia bet gi šių dienų mūsų nelaimė, kad pradėjome darbininkų stigti. Ir labai reikia abejoti, ar veikiai nebimsime stigti. Ir tie patįs suchuliganėję dažnai apkartina žmogaus gyvenimą. Vieni latviai nesiskundžia: moka daug, viekų išmilžia dar daugiau ir nesigailėdami maino darbininkus, kaip apatines kelines.

Ir visų liuosųjų profesijų, rodos, kunigai ir gydytojai žemę temėgsta. Šitai mano apykaimėje dr. Pancerzyński¹ ilgai pats ūkininkavo, ne iš reikalo, nes turi didžiausią praktiką, bet iš pamėgimo. Užperniai tečiau metė, nebetesėdamas ir ūkininkauti[,] // [12v] ir ligoniams tarnauti. Atmeni gal – prie pat Laižuvos latvis Gáilis turi 18 dešimtinių bajoriškos žemės. Seniau Stašiui siūlijęs už 2,500 rb., dabar Aucės veterinorius Birzniekas, kurį Tu, rodos, pažįsti, jei tikėsime Gailio pasigyrimais, jau duodąs jam 5,000 rb., t. y. po 277 rb. dešimtainei. Tai jau nebesiskaito brangu. Pažįstu dr. Zobarską nuo Pandėlio, geriausį ūkininką nuo pat to laiko, kaip tik gavo medicinos daktaro laipsnį. Kodelgi ir Tu negalėtumei pasekti jų pėdomis?

¹ lot = mieliausiasis

D^{ra} Tautvaišą perša¹ užkuriomis netolimas mūsų kaimynas Purvėnų (Viekšnių par.) Balvočius, Geručio brolis. Teturėdamas vienatūrę dukrą, su ja atiduoda 3 valakų koloniją su visu geriausiu inventorium ir priedo 5,000 rb. Patįs vėl pasitraukia į Viekšnius, kur turi puikius namus, ilgainiui vėl liksiančius žentui. Tik tasai nevala Tauvaišas argi moka aplink mergas sukties?

P. Banaityte visiškai serganti moterų liga, varančia² ją tiesiog į džio-
vą. Gailu jos – dora.

Amicus Juozas

AUTOGRAFAS: *LLMA*, in: „J. Tumo-Vaižganto laišakai K. Jokantui“, f. 373, ap. 1, b. 4, l. 12r–12v; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant tankiai stačiakampiais langeliais languoto popieriaus lapo su vandenženkliais: l. 12 pavaizduotas inkaras, virš jo raidės, veikiausiai: „STES“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,3 × 28. Visame lape lamdymosi žymės, šonuose smulkūs įplyšimai, lenkimo linijos nusidėvėjusios; l. 10v kairiajame viršutiniame kampe pieštuku: „12 ap. F43, ap. 1 b87“ – signatūros numeris.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Spėjama, kad kalbama apie Feliksą Panceržinskį (Pancerzyński).

204. KAZIMIERUI JOKANTUI, LAIŽUVA, 1913-11-6-19.

Laižuvoje, 6/19/XI/13.

Mielas Pone Kazimierai!

Aš bent kiek Tavim, Pone Kazimierai, užsivyliau. Nebesulaukdamas iš Tavęs jokių žinių, kurios, juk žinojai, kaip man buvo žinotinos, aš maniau, kad Tau nepatogu kalbėti. Tad ir neklausiau, nesiteiravau, laikydamas mandagią distanciją. O čia Tavo tylima delko, kad aš į vienai-vieną Tavo laiškėlį neatsakiau. Sulenkėjai³, Bra; persiėmei konvėnansu: nesulaukus bent sykį revizitos, nebepadoru dar sykį nueiti – reikia santykius pertraukti.

¹ *cor a pro a*

² *cor fl a pro a*

³ *cor a pro e*

Tai negerai. Aš nebeatamenu, kodel neatsakiau. Iš pradžių gal neturėjau ko atsakyti, o paskui taip ir nusivilk. Jei skaitai „Viltį“, tai // [13v] jauti, kad aš šią vasarą negaišau, kad aš šiuo tarpu parašiau bent 70 visokių mažmožių. Kiti dar tebelaukia savo eilėse redakcijose Kaune, Seinuose, Rygoje, Chicagoje.

Dirbta ir Tavo. Indomų tyrinėjimą skaitau „Vadove“ atsidėjęsⁱ. Labai aišku. Kaiko net pramokau. Bus graži ir skaitoma knygeliotė.

„Viltis“ gal ir nežlugs, smarkiaus ja užsiėmus mūsų ultrakatalikams. Aš neatsitrauksiuⁱⁱ. Juk aš Katalikas, Katalikybei tarnavau Smetonos būdu; jei tuo būdu nebebus galima, tarnausiu kitokiu. Man bus dar lengviaus. Pirmiaus ėmėva doros atsaką ant savo pečių; dabar gera valia mudu paliuosuoja, susiimdami visą doros našta ant savo pečių. Lengva, bet delto nelinksma. Ne iš nužemintos // [14r] puikybės (jos daugiaus turi Antanas, nei aš), bet išsokimo iš vagos. Į vidurio kelią kaip mane pastumėjo kun. Pr. Būčys ir p. Andrius Dubinskas dar „Apžvalgos“ laikais, taip aš ir keliavau tuo viduriu visą dvidešimtį metų (nuo birželio 1893.) Dabar man sako, aš klydęs ir „nusivalkiojęs“ po svietiškius. Jei tikrai esu „nuvalkiotas“ kunigas, tai blogai mano dūšiai. Bet a[r]¹ blogai buvo taikiai krikščionybės idėjai, tai² dar pasiklausime netolimos ateities. Ultra katalikai manim nebetiki. Su Smetona ir Kubilium taip-pat susikivirčijome. Nedaug, bet jau kilo juose abejojimas, ar begalėsiu aš su jais vairininkauti.

Aš ir pats nežinau. Pradėti kovą su ultra katalikais³ nebeturiu ūpo: 45 metai! Blogiausia, kad nebeturiu vilties // [14v] paimti viršų. Nepaįms ir „Vairas“. Persmarkūs Maliauskiai, Kuraičiai, Vailokaičiai, Staugaičiai ir tie, kurie iš užsienių jiems garo duoda. Zinoma, neiškęsiu kai-ko nepasakęs apie dabartinę sistemą, kuri man visai nepatinka[.]⁴ Aš netokios rolės svajojau Katalikybei: pranciškonų takto, kapucinų dvasios, benediktinų šviesos, o ne jezavitų politikos viešpatavimo. Kad sutrupėjo mano idealai, ne mūsiškiai kunigai-politikai kalti: ir juos tokiomis padarė – laikas. Zmonės greitai-greitai chuliganėja; jiems nė po kam nei doros, nei religijos, nei asmeniniai kunigo autoritetai. Mūsų

¹ *orig vid ex er š*

² *del dar, ins sup tai*

³ *del ,*

⁴ *orig om*

sodiečiai tą dalyką visai nebemato. Kad ir Laižuvoje štai. Tai su pamokslu, su logika, demokratizmu nebeik unt juos: // [15r] bus veltui. Jei gali, pasižabok, tai kai-kur nuvažiuosi; negali, jie jos ant tavęs raiti. Štai kaip priverstinai šandie daro klerikalizmą patįs pirmiečiai.

Kazimierai, kad Tu žinotumei, kas darosi sielose, kad ir sutanomis pridengtose, kai dabar reikia būti liaudyje! Ak, kodel mūsų „ūkininkiečiai“ ir „žiniečiai“ negali nors gi metelius pabūti masoje ir su tą masa kasdieną pakvėpuoti! Tada tik jie suprastų, kokį destruktijos darbą jie varo ir kaip tarnauja ne pažangai, bet chuliganybei. Tai, Broliuk, ne šmeižtas. Aš su „Ūkininku“ ir pirmiečiais nėkuomet nekovoju. Jie mane barė ir per savymylę mušė. Aš temokėjau tylėti. Bet dabar aš visiškai „растерялся“¹, ir nebežinau, kas geriaus, senasis // [15v] taktas ar „Šaltinio“ kova kumštėmis². Nieko programinio nebemoku nustatyti. Tuo gali išsiaiškinti, kodel persimečiau į dailiąją literatūrą: pats braižau niekus ir kitų skaitau niekus. Taip geriaus sekas ir laikas sugaišinti ir perdaug išsiplūsti ir nervams pakilus, per daug nusaldinti. Tai mano recenzijos. Nerašyti nebegaliu. Be to reiktų kuo kitu užsiminti. Draugystės nėra. Alkoolio organizmas nepriima, nors mažomis dozomis man tinka. Moterų nebenoriu 45 metais. Arkliams šikinin žiūrėti vėl nusibodo. Tai ką? Kiauromis dienomis ir naktimis sėdžiu prie savo rašomojo stalo ir laukiu, kada prasidės iš то неправильный обмѣнъ веществъ³ – podagra, akmens. // [16r] Štai, kaip išpildau Tavo prašymą – paguosti, palinksminti. Ką velnią kitus belinksmįsi, kad pačiam širdis penčia virsta!

О Довыдайтис не въ свои сани сѣлъ⁴. Tokios kalbos, kaip jis vartoja, sodiečiai nesupras, o aš ir kiti inteligentai skaityt nenorėsimė. Ak, nelaimė!

Turime būti rolėje jurinių kiauelių, kurioms daro vivisekciją visoki pradedą darbą publicistai. Štai Smetona, Kubilius, aš jau ingudome į viešą kalbą – tai eik šalin, kol kiti ingus, vel žiaugčiok...

Ačiū Ponui Dievui, man lengviaus bent su finansais. Augintinėⁱⁱⁱ

¹ rus = pasimečiau

² ins sup m

³ rus = sutrikusi medžiagų apykaita

⁴ rus = ne į savas roges įsėdo

jau pabaigė gimnaziją (8 klasės) ir dabar jau sau užsidirba¹ duonos. Marijampolės progimnazijoje. // [16v]

„Vaivorykštė“ ne pirmievių bet Giros. Ir aš ten kaip duodu.

Nebeturiu laiko. O gal ir nebeveikiai begausiu laiko Tau rašyti. Tu gi nepyk, jei kartais nebajoriškai pasielgsiu. Zinok, kad vis aš tebeprasiliėku Tave mylinčiu draugu.

Kg. Juozas

Sveikink pp. Mockus ir Kunigus ir Vasyliauskus ir visus.

AUTOGRAFAI: LLMA, in: „J. Tumo-Vaižganto laišakai K. Jokantui“, f. 373, ap. 1, b. 4, l. 13r–16v; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant tankiai stačiakampiais langeliais languoto popieriaus dvilapio su vandenženkliais: l. 13 „MILLS“, virš užrašo greičiausiai fabriko ženklas, l. 14 „DOBRUSH“, virš jo Rusijos imperijos herbas, antrajame dvilapyje matyti tik ženklai be užrašų; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,7 × 28. Abu dvilapiai susilamdę ties lenkimo linijomis, ypač antrasis; centre ties lenkimo linijomis popierius plyšta; l. 13r dešiniajame viršutiniame kampe mėlynu rašalu nenustatyta ranka parašyta: „Laiškas, rašytas dr. K. Jokantui į Kalvariją“.

NĖPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Gydytojas K. J., „Žmogaus amžiaus ilgumas“, *Vadovas*, 1913, Nr. 62, p. 158–173; Dr. K. J., *Ibid.*, Nr. 63, p. 274–281; Dr. K. J., *Ibid.*, Nr. 64, p. 399–405.

ⁱⁱ Savo laiške Jokantas rašo: „Ir taip, „Viltis“ tampa dienraščiu, bet Smetona ir Kubilius (gal ir Sveikas?) pasitraukia nuo jos ir uždeda „Vairą“. Nežinau kaip kam, bet man labai nelinksma ir nejauku dėl // [1v] tokių naujienų. Esu tikras, kad „Vilties“ nebeilgas gyvenimas. Taip sumaniai vesti, kaip judu su Smetona vedėte, Dovydaitis nemokės: 1) jis ne publicistas, 2) jis ir kalbos visai nemoka. Rašyti laikraštį daryta kalba ir tą žargoną įvesti į žmones šiandien tiesiog nebepakenčiamas daiktas. [...] Kaip matyti iš pirmutinio numerio, Dov-čio norima vesti labai katalikiškoje dvasioje dienraštis. Tat žinoma gerai, bet vėl baisu, kad netaptų per daug vienpusišku, nuobodžiu, malančiu kiekvienam numery tą patį dalyką. // [2r] Kai su Smetonos „Vairu“, tai vėl dėl to abejotina, ar išeis kas. Pirmučiausia trūks pinigų leisti, nes prenumeratorių mėnesiniam laikraščiu pas mus nedaug susiras. Reikės gi vesti šokia-tokia konkurencija su „Draugija“, „Vadovu“, „Bažnytine apžvalga“. Ėmėjai daugiausia kunigai, jie visus tuos žurnalus daugiausia išrašinėja. Klausimas, ar jus jie norą turėti dar ir „Vairą“. O juk be kunigų mažai bus skaitytojų. Pirmieviai turi, rodos, kokią ten „Vaivorykštę“ ar kurį galą. Antra vertus, kas gi ir prirašys „Vairą“. [...] // [2v] Kaip Tu, ar prisidėsi prie „vairo“ ir ką apie tai manai? Rašiau savo pastabas Kubiliui, bet nieko neparašo.“ (Kazimieras Jokantas, nedatuotas, nelokalizuos, in: *VUB RS*, „Kazimiero Jokanto laišakai kn. J. Tumui, 1912–1913“, f. 1, b. D483, Nr. 1, l. [1r–2v]).

ⁱⁱⁱ Turėtų būti kalbama apie Bronę Mėginaitę.

¹ *ins sup si*

Laižuvoje, 30/I/14.

Gerasis Pone Kazimierai!

Daugiau ne du mėnesių guliu ant mano rašomojo stalo Tavo laiškelis, rašytas 20/XI 3. Antrus guli švenčių pasveikinimas. Trečias štai tik ką gautas. Guliu, nes visuomet esu pasiryžęs į Tavo laiškus būtinai atsakyti.

Aš nežinau, kaip tai atsitiko, kad mudu, tolimu ir mažai tesusidūrusiu gyvenime žmogų, ėmėva tankiai susirašinėti. Aš labai šykštus privatinių laiškų. Nemoku jų rašyti ir neapsakomai tingiu. Jei kas paindomautų mano korespondencijos, nedaug jos terastų.

Matyt, kaip lytys, taip ir šiaip jau simpatijos savaime susidaro ir į kits kitą svėra. Gyvu ar rašytu žodžiu man mielu su Tavimi kalbėtis. Taip-pat miela su kun. Paltaroku, Kauno kunigų sem. mokytoju, ir dar su kaimuriais; vis delto jiems retai-retai terašau.

Tečiau ir Tau dažnokai pasivėluoju duoti // [17v] atsaką; čia sulauko dar kiti dalykai. Aš jausmais gyvas. Kurį jausmą nutveriu, tą išnaudoju; ko nebeišnaudoju paskirtu laiku, tas jau ir pasilieka. Kiek aš tokios medžiagos turiu, prie kurios vargu bau begrišiu! Kiek gerų santykių nutrūko, kad jų nemezgiau! Pamėgink tai suprasti ir daug ko man dovanoti.

Labai buvau sugėdintas Tavo fotografijos istorija. Mergiotės galėjo ją žiūrinėti ir šaipytis. Bet tai neužgavo Tavo asmens. Ar kitaip vai kiškai žiūrinėja mergaičių paveikslėlius? Aš vėl tą fotografiją ėmiau iš Tavęs tyčia Kauno ponaitėms parodyti. Tuomet man rūpėjo Tau inpiršti p. Salomėja¹ Banaitytė. Nieko bloga, nes – paprasta. Bronei Mieginaitei visdelto ištrinkiau galvą.

Dabar apie save.

Neatspėjai nė vienos priežasties, kodėl aš ėmiau daug dirbti. Tikroji šita. Gyvi mūsų žmonės-veikėjai: laikraštininkai ir visuomenininkai, taip man ingriso, kad aš, tokiam nuošalyje gyvendamas, kur // [18r] man tepasirodo tik mano mėgiamieji žmonės, jaučiuosi, it rojūje. Yra ir čia nemalonumų: negarbingų žmonių ir dar negarbingesnių jų darbų. Vis delto didžiumą laiko aš pats, kaip tinkama, sugaišinu. Aš nebe-

¹ *cor pro a*

sirodau nè Vilniui, nè Kaunui; Vilniui delto, kad yra ten „pirmievių“, kurių žemutę dūšėlę gavau geriau pažinti; Kaunui – kad ten susispietė „истинные“¹ su tokia vidaus kultūra, kuri dar toliaus žmogų atstuma.

Ak, Kazimierai, kaip man bjaurūs tie „katalikai“: Maliauskiei, na, ir Dambrauskiei paskutiniu laiku! Ak, kad žinotum, kaip man sunku, kad negaliu jų ant delno parodyti! Skrupulų neturėčiau: nėra neprigulmin-go organo, o į „pirmievių“ neisiu. Visur diplomatija, o gražaus gyvo jausmo, nepaperkamo jausmo bijoma. Taip darant kultūros nepastumi!

Nepaperkamu jausmu sveriu ir knygeles, kurias ex officio² turiu [„] Vilčiai[„]³ recenzuoti. Aš nežinau, gera ar bloga iš mano rašymo. Nė augštinti-tvirkinti, kaip // [18v] sakai, nė žeminti-užmušti man negalvoje. Radau dvasios viršūnę, tai Čiurlionies mada – vainikuoju karaliais; neradau – peikiu. Mano „karaliai“ – man tėra karaliai. Dievas manęs nepadarė Samuelium, kurs turėjo visiems žydams duoti Saulių. Tad ir Dambrausko šėlimas – kam aš, girdi, pasisavinęs teisę dirbti karalius (gal jo nesiklausęs), visai be reikalo. Ziūrėk piktą jo pašaipą „Garnio“ N1. Reikėjo įsidėmėti pasisakymą, kad aš tai skaitau manija = Čiurlionies, bet gražia ir niekam nevo[d]inga⁴ manijaⁱ.

Ačiū už gerus perspėjimus! Jie man pravers, bedirbant „Vaišgantia-dą“ – neva dailiąją literatūrą; recenzijos, tur būt, taip ir pasiliks nesu-valdomos – momento dalykas.

Geras gi ir Tu! Kiek gera prirašai privatiniam laiške. Kodel visato nepaleidi viešai? Ar aš nevylioju? Visa mano dabartinioji akcija, ta-sai išsirinkimas bibliografijos skyriaus, nekam kitam, kaip tik įmasinti skaity- // [19r] tojas džiaugties ar peikti dailiąją literatūrą. Savo progra-mą, tik ne tuo vardu, paskelbiau [„]Viltyje[“]⁵. Miela man girdėti, kad mano neva kritikos kai-kurių pasergimaⁱⁱ.

Tik vėl bėdos: kai nerašai, tai tave prašo; kai prirašai, tai nebededa. „Viltyje“, „Vaire“, „Šv. Kaz. Dr.“⁶, „Vadove“ guli pluoštai mano raš-tų. Nededa. „Vadovas“ vieną pamokslą teindėjo; „Vairas“ Prapuolenio

¹ rus = teisingieji

² lot = pagal pareigas

³ orig om

⁴ vid

⁵ orig om

⁶ „Šv[ento] Kaz[imiero] Dr[augijoje]“

„Polskie Apostolstwo“ nededa, o buvau per longum et latum¹. parodęs, kad tai – wstrętna i szkodliwa księga²ⁱⁱⁱ. Brošiūra apie Valančių – blaivininką taip pat laukia mano mirties^{iv}.

Apropos³, mirties. Aš ją seniai jaučiu artinantis ir visiems tai skelbiu; ir dirbu daug ir mielu noru, lyg kad man nebedaug beliko. Aš nebijau mirti. Tik ir gyventi man be galo miela. Aš savyje turiu daug gyvybės, kuri niveliuoja man visus viršūjos blogumus. Moterų aš nepažįstu, ir jos ant manęs neturi jokios intakos. Neinkvėpia nė trukdo.

Štai ir pasiutinių yra. Ilgą laiką // [19v] negalėdavau užmigti. Pasakui ėmė skaudėti už dešinės ausies visa pusė pakaušio (mažojo smegenyno) ir štai pagalios užvakar paraližavo man pusę veido. Ir vis pakaušis tebesopa. O taip buvau sveikas. Važiuoju į Mažeikius pasirodyti Pancerzyńskiui. Baisiai nemalonu, kai kalbi ar valgai: jauti, kad žandas nekruta, akis atsimerkusi, jaučia orą. Ir šį laišką rašau, privargdamas. Jei ką numanai apie tai, greit man išdėk laiškų. Reiktų gal elektrizuoti veidas; bet kur gausi mašinėlę.

Tfu! Bet kad atimtų dešinę ranką, tai jau nieko nebegalėčiau⁴ „kairaliu bepadirbti“. Apsaugok Dieve!

Ar Tavo raštą „[V]adovas“⁵ išleis skyrium? Jau buvo laiko.

Jūsiškiai suvalkiškiai mane отрушили отъ православія⁶.

Būkite laimingi!

KgJuožas.

AUTOGRAFA: LLMA, in: „J. Tumo-Vaižganto laišakai K. Jokantui“, f. 373, ap. 1, b. 4, l. 17r–19v; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto popieriaus dvilapio ir atplėšto vieno lapo su vandenženkliais: l. 17 „MILLS“; virš užrašo greičiausiai fabriko ženklas; l. 18, 19 „DOBRUSH“, virš jo Rusijos imperijos herbas; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,7 × 28. Visuose lapuose lamydamosi žymės, ypač paskutiniajame; lenkimo linijos nusidėvėjusios, kraštai nesmarkiai apspurgę; l. 19 purvinas, labiausiai nusidėvėjęs; l. 17r viršuje dešiniajame kampe mėlynu rašalu nenustatyta ranka parašyta: „Kan Tumo laiškas dr. K. Jokantui“.

¹ lot = ilgai ir plačiai

² lenk = šlykšti ir kenksminga knyga

³ pranc à propos = beje

⁴ cor č pro j

⁵ orig min

⁶ rus = atskyrė nuo pravoslavybės

- ⁱ Kalbama apie *Garnyje* paskelbtą Tumo šaržą, kur jis pavaizduotas po pažastimis pasispaudęs po maišą, apsuptas žmonių, numanomai laukiančių maišų turinio dalybų. Virš paveikslėlio užrašas: „Pirmasai Lietuvoje karalių diebėjas“, po juo tekstas, imituojantis Tumo kreipimąsi: „Vyrų, moters! Kas norit karaliais bei karalienėmis tapti, kreipkitės į mane. Štai aš turiu du maišus karališkų vainikų. Mielai dalinu visiems kas man patinka. Neseniai (sk. „Vilties“ № 6) padariau karaliais Penkaitį, Putiną, Krėvę, Radzikauską, kun. Paltaroką... Naujai padarytuosius karalius: apsiimu savo lėšomis apvainikuoti. Darbą atlieku sąžiningai ir greitai – vienu plunksnos pabraukimu. – taigi naudokitės proga. Laiškai su užsakymais reikia siųsti šiuo adresu: Pirmam Lietuvoje Karalių Dirbėjui kun. J. Tumui Laižuvoje.“ Pašiepama Tumo *Vilties* skiltyje „Mūsų raštai“ paskelbtos teigiamos *Draugijos* recenzijos vieta: „Čiurlionis ant kiekvienos „viršūnės“ mėgdavo uždėti karalių vainiką arba šviesulėlį. Sako, tai buvusi jo manija. Graži manija. Nejučiomis ėmiau jį sekti: kai tik patiriu kokią dvasios viršūnę, augščiau už kitas prasikušusią, tuoj noriu dėti vainiką ar šviesulį, kad kiti jį gerbtų arba nors kad matytų. Taip jau apvainikavau karaliais: Pen-tį, Putiną, Krėvę, Radzikauskį; duok Dieve dar kokį tuzinėlį „karalių“ vainikuoti! Bet prisiėjus vainikuoti Kaz. Paltarokas, pasirodo, vieno vainiko permaža: jam reikia sui generis – tijaros – trilypio vainiko: kaip pamokslininkui, profesoriui ir mokytam darbštuoliai. Valio!“ (*Viltis*, 1914-01-09, N. 6, p. 3).
- ⁱⁱ Laiško rašymo laikotarpiu Tumas *Vilties* skiltyje „Mūsų raštai“, taip pat – 1914 m. sausį pradėjusiame eiti *Vaire* reguliariai skelbė recenzijas, kurių pagrindu mezgėsi ne viena diskusija, recenzijos sulaukdavo atsakymų; būtent šio laikotarpio recenzijoje ir susikapė galerija autorių, kuriuos Tumas įvardijo kaip „karalius“.
- ⁱⁱⁱ Kritiškas atsiliepimas apie Kazimiero Prapuolenio veikalą *Polskie apostołstwo w Litwie* publikuotas: *Bažnytinė apžvalga*, 1914, Nr. 12, p. 178–186.
- ^{iv} Žr. laiško Nr. 117 i komentarą.

206. JADVYGAI JUŠKYTEI, KAUNAS, 1921-10-06

1921 6/X

Aleksoto g. N6

P. Jadvyga!

Ar Tamsta tebesi gyva? Atsiliepk! Aš dabar redaguojau „Mūsų Senovę“. Labai prašyčiau // [29r] ir Tamstą dalyvauti savo atminimais apie asmenis. Honoraro po 1 markę už eilutę. Moki juk rašyti. Pirmai pradžiai ar nesurinktumei Tamsta žinių apie buvusį Kauno klieriką Pr. Petrusevičių, kur [jis] gimęs, kokių tėvų (lenkiškai [kal]bančių), kokio turto, kokia ponia jį leido į mokslus, kieno kun. A. Juškevičiaus dainas

ir kitas knygas po seminarijos ligitavo, kaip elgėsi, ką apgavo. Jis buvo didelis kriminalistas ir rusų špionas. Turima dokumentų. Istorijos individualumas. Gerbiu Tamstą ir laukiu žinių, ar esi sveika. Kanauninkas J. Tumas

AUTOGRAFAI: *VUB RS*, in: „Iš J. Juškytės archyvo“, f. 1, b. F487, l. 29r–29v; atvir-laiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [29r] centre spausdintas užrašas: „ATVIRAS LAIŠ-KAS“; kairiajame viršutiniame kampe lietuviškas herbas, dešiniajame lietuviškas pašto ženklas už 20 skatikų, lapas stačiu brūkšniu padalytas į dvi dalis: platesnėje dešiniojoje adresato duomenys, kairiojoje – adresanto ir pradedamas laiško tekstas; 14 × 8,7; rašyta juodu rašalu. Adresuota l [1r]: „Pil. Jadvygai / Juškevičaitėi / į Pernaravą / Kauno apskr. / Per Ariogalą“ (?); adresanto duomenys: antspaudas: „Vytauto Bažnyčios Kaune / Rektoris / Kaune“ ir data abipus antspaudų Tumo ranka: „1921 6/X“, po antspaudų adresas: „Aleksoto gatvė / N 6“. Antspaudai: ant nuplėšto pašto ženklo antspaudas neįžiūrimas, atvirlaiškio viduryje pakartotas: „KAUNAS–PASTAS / -6 / X / 1921“; l. 29v fragmentiškai atsispindėjęs gavimo antspaudas, pažeidžiantis atvirlaiškio tekstą: „[OSVAIN[IAI], 8 / X / 1[921]“. L. 29r buvusio pašto ženklo vietoje pieštuku atlikti skaičiavimai stulpeliu: „5,37 + 7,50 + 3,75 = 1662 + 250 = 1912“, rusų skydžio dėmės, kairiajame viršutiniame kampe sąvaržėlių rūdžių žymės; atvirlaiškis patamsėjęs, purvinas; į bylą įklijuotas permatoma ir balta juostomis.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: „Geriamasis! Atsiliepiu. Gyva dar esu bet netokia jau dikta kaip kitados. Metai ir gyvenimas savo padarė. O tas likimas per šiuos karo laikus manęs negailėjo. Visko prityriau. Neapleidau Pernaravos nei kada pozicija čia buvo, nei kada vokiečiai užėjo. Draskė, plėšė mus kaip vieni, taip ir kiti. Vokiečiams užėjus ir atėmus mum viską, šešias savaites iš žmonių malonės gyvenome. Paskui tėvas mirė – atlikau viena. Vos tik man pradėjus taisyti sunaikintą ūkų sykį atvažiavo pas mane vėlonis Tadas Daugirdas kviedamas važiuoti Vilniun. Atvežęs su savimi vilniečių nutarimą pranašavo geresnę atėmimą. Oi, kaip nudžiugau! Vokiečių išvarginta, nesitikėjau tada, kad užstojus mūsų valdžiai išmes sergančią, kaip šunį iš to dvaro kuriamė nuo 1830 m. gyvenome. Ir tai padarė Benediktas Jonas Tyškevičius su pagalba mūsų valdžios prieš pat Steigiamąjį Seimą. (Kėsinosi rūsų laikuose mano tėvą išmesti, kėsinosi vokiečių laikuose, bet anie jam nepadėjo. Vienintelė mano tėvo kaltė buvo, kad per ilgai vienoje vietoje gyveno). Į akis Tyškevičiaus įgaliotinis apkaltino mane, kad lietuvių palaikau, kad rekvizicijas bereikalo saviems atiduodu ir tuomi kliūdau jiems boikotą lietuvių valdžiai sutaisyti ir t. t. ir t. t. Tyškevičius dalį mano turto užgrobė, dalį sunaikino, knygyną išblaškė, kad ligšiol jo sutvarkyti negaliu. Visi senos architektūros // [17v] paminklai, kuriuos išdabojau rūsų ir vokiečių okupacijos laikuose tapo sunaikinti. Likau visai iš pėdų išmušta. – Per pusantro metų kampavau, neturėjau noro nieko dirbti ir sveikata labai suirus buvo. – Dabar jaučiuos truputį diktesnė, tai ir apėmiau liaudies mokyklą Pernaravoje. Pradėjau senu įpratimu mokytojauti – gal ištiesėsiu. Viskas ką pragyvenau atėmė norą prie plunksnos. Dabar gi ir laiko neturiu, nes jau 78 mokiniai užsirašė ir kasdien

nauji pribuna. Mūsųgi liaudies mokyklos ir šaltos, ir dygioje savivaldybių globoje. / Rašyti nesinori ir dėl to, kad teisybę parašius raštai liks apkarpyti – nespauzdįs. Tokie jau laikai jei dvarponiai lenkai, grapai plėšia bėdnesnius, vagia, lietuvių įstaigas persekioja – jie iš išsiteisįs, prisiramdė advokatų ir visur išlandę – jie ne bolševikai. Bet jei bėdnas žmogus iškantrybės išvestas tars teisybės žodį, tuojau bus bolševizme pakaltintas. – Jei viena būčiau taip nuskriausta – nekalbėčiau, bet daug-daug tokių yra. Tiek tatai. / Apie kl. Petrusevičių nieko nežinau.“ (Jadvyga Juškytė, Pernarava, 1921-10-27, in: *VUB RS*, „Kan. J. Tumui-Vaižgantui rašyti laiškai ir pasveikinimai“, f. 1, b. F615, l. 17r–17v).

207. JADVYGAI JUŠKYTEI, KAUNAS, 1923-09-26

1923 m. rugs. m. 26 d.¹

Mieliausioji Ponaite Jadvyga!

Ir vėl Tamstelę drįstu neraminti. Šiam semestru Lietuvos Universiteto Humanitarinių Mokslų Fakultetas man pavedė dėstyti lietuvių literatūrą draudimo laike (kontrafakcinę). Pradėj[au]² nuo pastangų išsilaužti iš to draudimo, kurias buvo padaręs Jonas ir Antanas Juškevičiai. Apie juos man yra kiek tiek žinių. Pasinaudojau ir [„]W. Encykl. Ilustrowana[“]³. Bet daug dar trūksta. Ar Tamsta nežinai, kaip skamba „Daujotų“ dv. Kauno ap[.]⁴, kur gimęs Antanas⁵ ir „Išteikių“ sodžius (?) kur jis mokinęsis⁶, „keliaujančioje“ mokykloje. Kur Zarėnų par. yra gimęs Jonas? Kur jų tėvai gyveno ir mirė? Kur Juškų palaikai, // [30v] ypač kas paveldėjo jų knygyną ir rankraščius⁷? Kur 2956 dainos Antano, kurios neįtilpo nei į Kazaniaus nei į Petrapilio leidinius? Ar neturi Kazaniaus leidinio I tomo (dviem dalim) ir rusiškųjų Jono spaudiniųⁱ? Ar Juškevičiai vadinasi dar – Juška, kaip Jonas kai kada rašydavos? Visa,

¹ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

² *orig fl o*

³ W[ielka] Encykl[opedia] [powszechna], *orig om*

⁴ *p del* Zarėnų p., *ins sup* Kauno ap, *orig om*

⁵ *a del* Jonas

⁶ *p del* iš

⁷ *cor n*

ką tik Tamsta žinotumei iš Jono ir Antano biografijų, malonėk, Geroji, man surašyti; aš pasakysiu tai studentams ir raštu paskelbsiu. Tik visa, ir anegdotus apie kunigą Antaną. Kaip Tamsta giminė jiems?

Lauksiu atsako.

Tamstos J. Tumas

AUTOGRAVAS: *VUB RS*, in: „Iš J. Juškytės archyvo“, f. 1, b. F487, l. 30r–30v; laiškas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant Vytauto bažnyčios rektoriaus blanko, kairiajame lapo kampe spausdintas užrašas: „**Vytauto bažnyčios** / (Dangun Ėmimo) / **Rektorius** / №..... / 192...m.....m.d., KAUNE“; lenkimo į dvi dalis žymės; 16 × 20,6. Lapas patamsėjęs, lamdymosi žymės, kraštuose rusvo skysčio dėmės; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: Juškytė savo laiške paeiliui atsako į visus Tumo užduotus klausimus; šiuo laišku, teikdamas Juškų biografinius duomenis bei aprašydamas Antano Juškos charakterį, dainų rinkimo būdą, Tumas remiasi savo knygoje *Lietuvių literatūra rusų raidėmis ir broliai Juškos-Juškevičiai* (1924). Šiame veikalė Tumas aprašo, kaip atrodo abiejų brolių antkapiniai paminklai Kazanės kapinėse, šią informaciją jam taip pat pateikia Juškytė, kuri buvo aplankiusi Juškų kapus ir gana tiksliai aprašė, iš kokio akmens paminklai padaryti bei kokiomis raidėmis juose iškalti parašai. (Jadvyga Juškytė, Pernarava, 1923-10-14, in: *VUB RS*, „Kan. J. Tumui-Vaižgantui rašyti laiškai ir pasveikinimai“, f. 1, b. F615, l. 18r–18v).

ⁱ Kazanėje išleisti trys lietuviškų dainų tomai: *Liėtūviškos dájnos užrašýtos par Antáną Juškėvičę*, Kazanė, 1880–1882, 3 t. „Dainų spausdinimo eigą nulėmė *Mokslo darbų* struktūra. Jie tuo metu buvo spausdinami taip, kad kiekvieno jų skyriaus išleisti sąsiuviniai metų gale sudarydavo atskirą tomą. Todėl ir lietuvių liaudies dainos spausdintos dalimis, o paskui, jas išėmus, buvo galima sudaryti atskirus tomus. Pirmą kartą išspausdinta 16 puslapių (15 dainų), o kovo–balandžio mėnesiais tąsa – 17 – 164 psl. (dainų Nr. 16–172). Tai sudarė pirmojo tomo pirmąjį sąsiuvinį.“ (Antanas Mockus, *Broliai Juškos: Lietuvių liaudies dainų rinkėjai ir leidėjai*, spaudai parengė Stasys Skrodenis, Vilnius: Tyto alba, 2003, p. 118–119.) Peterburge išleistas pats pirmasis brolių Juškų dvikalbis dainų leidinys, kurio lietuviškas tekstas transponuotas kirilika: *Литовскія народныя пьсни: съ переводомъ на русскій языкъ И. А. Юшкевича*, Санктпетербургъ: Продается у коммисіонеро́въ императорской академіи наукъ, 1867.

1923 m. sp. m. 23 d.¹

Geroji Ponaite!

Tamstos abudu laišku esu gavęs. Už žinias apie Juškevičius labai ačiu – jos kaip tik laiku atėjo. Šliu[p]o² [„]LR. ir R.[“]³ aš turiu. Dainų „antrą ląjdą“ laikyk arba dovanok Kultūros Muziejui – tai reta knyga. Kai leisime pilną Juškos dainų rinkinį, turėsime iš ko. Reta ir „Kalbos“ 1861 m.⁴ Aš jos norėčiau pasiskaityti, nes neesu matęs.

Sulig pirmojo T.⁴ laiškeliu buvau pas Zemės Tvarkymo Departamento Direktorių⁵; sakiau⁵ ir ministeriui Krupavičiui. Direktorius pasipiktinęs. Laišką pasiliko ir žadėjo padaryti. Buvo ir dar tokių skundų. Matininkams neesą įsakyta griežtai laikytis parduotųjų hektarų skaičiaus, paminklų ir gražnos vietos negadinti. Gal ir jums // [31v] nepagadins. Laikykis – vyriausybė pritaria.

Visokių gerybių! Tamsta geras žinių maišelis.

Kun. Juozas

AUTOGRAFA: VUB RS, in: „Iš J. Juškytės archyvo“, f. 1, b. F487, l. 31r–31v; laiškas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant Vytauto bažnyčios rektoriaus blanko, kairiajame lapo kampe spausdintas užrašas: „**Vytauto bažnyčios** / (Dangun Ėmimo) / **Rektorius** / N^o..... / 192...m.....m.d., KAUNE“; lenkimo į keturias netaisyklingos formos dalis žymės; 16 × 20,6. Lapo viršuje rusvos abipus persigėrusios rusvos dėmės; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

² orig b

³ L[ietuviškieji] R[aštai] ir R[aštininkai], orig om

⁴ T[amstos]

⁵ a del ir

Kaune, 1927 m. spalio 14 d.
Miliausioji ponaite Jedvyga!

156 pernuvaros liaudies dainų gavau. Aš jomis labai pasidžiaugiau – tokios jos senos, nedirbtinės ir kitur neaptinkamos. Aš Tamstos rinkinėlį padėjau tam kartui Liet. Un. Humanitarinių Mokslų Fakulteto „Rašliavos Muziejun“: aš esu jo vedėjas. Yra sumanyta kodifikuoti visos jau surinktos lietuvių liaudies dainos. Universiteto leidinio „Tauta ir Zodis“ redaktorius¹ prof. Vincas Krėvė-Mickevičius jau turįs surinkęs 12,000 dainų, be kun. Antano Juškos, Tamstos bendravardžio, ir be Lietuvių Mokslo Draugijos Vilniuje 7,000. Taigi sudėjus į viena visokius Rėzos ir kitų rinkinius jau turėtume apie 30.000 dainų be variantų. Tai, bra, turtas literatūrai ir etnografijai. Jei dar pagali ir dar neesti pamėgimų nustojusi, tai nuliekamu laiku // [32v] dar pakamantinėk vieną kitą bobutę – tai bus dar vienas Tamstos nuopelnas lietuvių kultūrai.

Prof. Eduardas Volteris nieko bendra su tais dalykais dabar neturi; jis dabar tik Miesto Muziejaus – archeologas vedėjas. Na, žinoma, ir jo gaunamieji dalykai atsidsurs ten, kur derės. Jam rašyti galima trimis adresais: 1, Daukanto g. 12, / 2, Lietuvos Universitetan III Rūmai Kalno g., 31. Miesto Muziejun Rotušės Aikštė[.]²

Rašliavos Muziejaus vardu tariau Tamstai, Gerbiamoji p. Jedvyga, ačiū! Kai bus sunaudota ir Tamsta tebebusi su gyvaisiais, gausi ir honoraro.

Sveikinu Tamstą. Duok Dieve sveikatos ir pagalėjimo

Rašliavos Muziejaus Vedėjas

Docentas Juozas Tumas

AUTOGRAFAS: VUB RS, in: „Iš J. Juškytės archyvo“, f. 1, b. F487, l. 32r–32v; laiškas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant liniuoto popieriaus lapo nelygiai nukirptu viršutiniu kraštu, likęs dantytos viršutinės linijos fragmentas; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,8 × 26,5. Visame lape šviesiai rudos, neryškios dėmės, kraštai patamsėję; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

¹ *pri r cor pro p*

² *orig om*

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: savo atsakyme Juškytė rašo siunčianti savo atsiminimus, išsamiau komentuoja, kokių klausimų nori kreiptis į Volterį: „Volteriui į Muziejų turiu tris paveikslus senus istoriškus. Kurie atliko iš po mano protėvių kurie buvo dailės ir literatūros mėgėjai. Velionis T. Daugirdas labai juos brangino ir gėdė savo Muziejuje turėti. Sakė, kad visoje Lietuvoje nieko panašaus neaptikęs. Seniaus dar mano Tėvams gyviems esant buvo tokių ponų, kurie norėjo tų paveikslų Varšuvai ar Krokuvai, bet mano tėvai nedavė sakydami, kad jie turi Lietuvoje pasilikti. Tai toks buvo mano reikalas prie Volterio ir dar norėjau // [19_a] jam parodyti senus Pernaravos griuvesius ir kitus paminklus.“ (Jadvyga Juškytė, Pernarava, 1927-10-21, in: VUB RS, „Kan. J. Tumui-Vaižgantui rašyti laiškai ir pasveikinimai“, f. 1, b. F615, l. 19r–[19_ar]).

ⁱ *Kalbos lėtuviszko lėžuuo ir lėtuviszkas statraszimas arba ortograpija*, Peterburge. Spaustuvėje Mokslų Akademijos, 1861.

ⁱⁱ Zigmas Pacevičius.

210. [PRANCIŠKUI KAREVIČIUI], KAUNAS, 1921-04-30

Kaune, 1921 m. balandžio 30 d.

Mano Ganytojai ir Autoritete,

Dar kartą pareikšdamas Mylimajam savo Ganytojui tą džiaugsmą, kurio esu patyręs iš Jo Malonybės pakėlus mane kanauninku, aš vieno tegailiuosi širdingai ir ilgai [s]au¹ to nedovanosiu, kad tą laimingiausią mano gyvenime dieną – instaliacijos vakarienę aš pabaigiau ne taip, kaip to reikalauja rimtumo valanda. Aš ilgai svyravau, ar duoti spiritinio gėrimo svečiams, t. y, ne- // [56r] prisilaikyti tos tvarkos, kurią savo pavyzdžiu jau nebekartą esate parodę. Pasikláusęs vieno kito, paklausiaũ ir pastačiau 6 butelius krupniko 43 dalyviams vakarieneje. Viena bonka 7 žmonėms, rodės, dykas galas: krupnikas nestipras; tačiau atsiradus nemaža neragaujančių, kitiems buvo progos daugiau įsigert[i]². Rodydamas kvailą savo vaišingumą, aš, tiesa, į tai raginau ir pats su visais, nors po nedaug, prisigėriau.

Ligi šiol aš netiksliai laikiau niekais ir nenuodėme tiek paragauti, kada žmogus nenustoja sąmonės // [56v] ir pajėgų, gali sklandžiai

¹ *orig def*

² *orig def*

kalbėti ir bėgioti, o jam dirbtinai paskelbtas ir be to geras ūpas. Po tos vakarienės aš aiškiai išvydau, jog ir tiek yra smarkiai peiktina ir užgaulinga tiems, kurie buvo kviesti į dvasiškių puotą, o išėjo – spiritiškių. Nužemintai atsiprašau šiuo laišku pirmon galvon Tamstą, savo Ganytoją, ir atsiprašysiu skyrium kiekvieną malonėjusį ateiti į puotą blaivininką, nes aš juos už susiturėjimą gerbiu ir esu jiems padėjęs blaivybinimo darbą dirbti.

Pergyventa valanda verčia // [57v] mane savo Ganytojui pasižadėti, jog nuo šiol nei pats neberagausiu spirito, nei kitiems beduosiu. Aš jo ir nepirkdavaus, nors duodamas, „mokėjau“ gerti – girtas nebuvo, nors ir žymus būdavau per pokylius, kad gėręs. Pilnu abstinentu tuotarpu nejauciuos galįs būti ir išsižadėti vyno ar alaus ar biškio likerio į [ka]vą¹, kaipo delikatesų per iškilingus pokylius.

Bet to yra mažą. Mano paties nusiturėjimas kitimes įspūdžio nepadarys, blaivinimo darbui nepadės, jei nebus tai daroma vardan aukštesniojo autoriteto. // [57r] Ir juoktų iš manęs, jei aš imčiau propaguoti nusiturėjimą – vakarykštis ragautojas. Bet labai užimponuotų draugams ir pažįstamiems, jei Ganytojas malonėtųmėt ne mane vieną tik visą² trumpu raštu, ne³ vienu tik savo pavyzdžiu kunigiją griežtai pašauktumėte⁴ prie tvarkos šiais pereiginiais ir visokio išklibimo laikais. Paklaustyti savo Ganytojo balso ir kitus versti, kad klausytų būtų labai natūralu ir net garbinga. Ir nusiturėjimas skelbti ne savo, vakar ragautojo, bet // [58r] Bažnyčios galvos vardu, būtų labai drąsu. Vyrai, klausykime! Reiškia, visi mes, jūs, silpnavaliai linksmuoliai, eikime, ne eikite, kitu keliu.

Ir vaišės be spirito būtų ne šykštumo, tik programos dalykas, ir dalyvaujant iškilinguose pokyliuose, priimant užsienių svečius ir tt., drąsu būtų reikalauti, kad tiek gėrimai būtų išmesti iš „menu“.

Alkoolis man tikdavo, kaip narkotikas: kitų erzinančių dalykų nevartodavau; bet retai jo teragaudamas, aš, žinoma, toli gražu dar buvau nuo alkoliko. Taigi man, lygiai, [58v] manau, ir mano draugams ragautojams, visiškai jo išsižadėti (bent spirito visais jo vardais) yra gana pigą.

¹ *def*

² *cor fl pro as*

³ *cor n*

⁴ *ins sup*

Šiandieną gautą Ganytojo laišką aš pasilaikysiu, kaip vieną brangiausių man atminčių ir skaitysiu jį tiesiog įkvėptu labai didelei mano, kaip kanauninko ir bažnyčios rektoriaus naudai.

Meldžiamasis, Ganytojau, malonėk užmiršti nemalonų įspūdį, nenusigręžk nuo manęs, o aš pasistengsiu niekados Jo nebeįžeisti.

Obedientissimus filius in Xto Josephus¹

AUTOGRAFAI: KAKA, „Kunigo Juozo Tumo-Vaižganto byla“, b. 39, p. 55–58; laiškas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant dviejų neryškiai linijuotų rusvo popieriaus lapų, sulenktų į dvilapius; ištiesto matmenys: 26,9 × ~20,6. Kairiojo lapo krašto apatinėje dalyje dvi skylamušio skylės, viršutinėje dalyje – netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, pažeidžiančios tekstą; į archyvinę bylą lapai susegti išskleisti, tačiau ant lenkimo į dvilapį linijų likę ankstesnio klajavimo klėjais pėdsakai; archyvinėje byloje išskleisti lapai paginuoti, tampa nenuosekli laiško teksto lapo ir archyvinės bylos lapo numeracija, t. y. dvi laiško teksto lapo pusės archyvinėje byloje pažymėtos kaip tas pats puslapis; norint nurodyti laiško ribas įsivestas žymėjimas pusėmis r ir v. ADRESATAS: priskirtas pagal kreipinį.

PUBLIKUOTA: Vigmantas Butkus, „J. Tumo-Vaižganto eksplikacijos“, in: *Darbai ir dienos*, Nr. 1 (10), 1995, p. 203–204.

SKELBIAMA: iš autografo.

211. ANTANUI KAUPUI, [KAUNAS], [1892-10-25]

Mylimasis Draugai!

Nu, nesitikėjome, kad tu apsukęs visą pasaulį papulsi vėl į tą paczią punktą, isz kurio buvai iszprukęs! Po pietų kiemę teip ir puškavo mūsų brolei su tavo rasztu! Matyt' Dievo apveizda! reiks tau kunigu buti. Dūk, Dieve, kad but su naudą, nes asz visados pripažindavau tau gerus norus. Anoje gi pasaulio pusėje ir tegalima yra pa- // [lv] rodyti energiją ir gerus norus. Pas mus gi.... Pasigailėk, Vieszpatie! Pandziėjus¹ užklūpo ant mus, kaip giltinė dalgę už lietuv.: matyk tai pariszkadija lenkavimui „pamatui mūsų dvasiszko ir socijoliszko gyvenimo[“]². Todėl mes tupime, kaip žiurkės po szlūta i po polskiemu giėbujem³, a po litaucku⁴ tiktai vogczią. Bet наплевать⁵ ant to, kad iszvažiūsime – tai

¹ lot = paklusniausias sūnus Kristuje Juozapas.

² orig om

³ lenk = lenkiškai rėkaujame, lenkiškai garsiai / drąsiai kalbame.

⁴ lenk po litewsku = lietuviškai

⁵ rus = nusispjaut

busime sau patį ponais. Dabargi dar esmi seminarijoje ir // [2r] nėkados nemislijau isztoti. Isz kur tu iszrowei, kad manęs nebėra? Esmi sveikas dabar labai ir apie džiovą jau ir nebemisliju.

Parasyk tu su didesneis¹ iszgaleis apie savo tą Detroit, kas tai per biasas? Kokie profesori ir pardėtinei, ar panasz[us]² į musiszkius? Ar tebėra tas kun. Baraboszius, kurs išvertė „Ojczy nasz“³. Ir koks jis yra?

Draugai mūsų jau djakonais, iszėmus epidemikus (akademikus⁴ Stakauskį, Liausą, Dirginczių, Bakuczianį) ir [Blandį], Mikalauskį su Staszewiczę (jauni) // [2v] Asz tikt su Uszpuru ketvirtamę kursę tebesėdžiuⁱⁱ. Glińskiui tarsi davė iszsirinkti vietą въ не столь отдаленных губ[ерниях]⁵. todėl tarsi į Charkovą iszsitraukė⁶. Tavo pas manę yra dar 4 rs 68 kop. Ką su jeis padaryti? Szimet begalo daug iszvarė isz Sem., kad nabutų akademijos, bet kurie buvo tie ir tebėra: Sviłas, D. Kozłowski ir Szwojnicksiⁱⁱⁱ.

Parasyk ilgą, ilgą rasztą, jei turi laiką, o jei ne – tai ne, nes ir asz baisei neturiu „de actibus humanis“⁷ kału apsiputojęs.

Tavo Jūzapas

AUTOGRAFA: MLLM, in: „A. Staniukyno F.“, GEK 138390, ER₄, l. [1r–2v]; laiřkas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rařyta juodu rařalu ant gelstelėjusio į dvilapį sulenkto popieriaus lapo su tinkliniu vandenženkliau, l. [1r] kairiajame virřutiniame kampe įspausta raidė: „JT“; lenkimo į dvi dalis žymės; 22,9 × 18,1. L. [1r] centre virřuje mėlynų pieřtuku, greičiausiai Kaupo ranka, parařyta: „18 25/ 8bris 92 m“; deřiniajame virřutiniame kampe pieřtuku įrařyta: „25–VIII–92“; l. [2v] deřiniajame apatiniaame kampe ta pačia ranka pieřtuku: „Tumas?“; lenkimo į dvilapį linija nelygi, lenkta kelis kartus, popierius per lenkimo linijas plyřta, sutvirtintas lipniaja juosta; l. [2v] smarkiai nusidėvėjęs.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: datuota pagal, spėjama, gavėjo užrařytą datą (laiřkų publikaciją parengęs Antanas Eidintas ir savo laiřkų tyrimuose Aistė Kučinskienė laiřką datuoja 1892-08-25); lokalizuota pagal tuometę gyvenamąją vietą.

PUBLIKUOTA: A. Eidintas, „Penki Vaižganto laiřkai į JAV“, in: *Literatūra*, XXX (1), 1988, p. 71.

¹ *del fl* -iomis, *ins sup* -eis

² *vid*

³ *lenk* = Tėve mūsų

⁴ *orig*)

⁵ *rus* = ne tiek daug nutolusiose gubernijose; frazė, pirmąkart pasirodžiusi 1845 m. Carinės Rusijos baudžiamajame kodekse; tremties vietos buvo skirstomos į dvi grupes: tolimosios vietos ir ne tiek daug nutolusios vietos.

⁶ *cor pro* trauks

⁷ *lot* = apie žmogiškąjį veiksmą, turėtų būti teologinio traktato pavadinimo dalis.

- ⁱ Turėtų būti kalbama apie Eduardą Barauskį: „Prof. Jaunius liepė man savo raštą skaityti, o asistentas buvo smarkusis „Pandziej“ – pralotas inspektorius Eduardas Barauskis. Išklaušęs mano pasakos, Bar. net pažaliavo; pribėgęs, traukte ištraukė iš manęs raštą ir pats ėmė jį skaityti.“ („Mokyklų istorija. Žemaičių Kunigų Seminarija (Kunigo Juozo Tumo, Kaune“, in: Mūsų senovė, 1921, Nr. 1, p. 73).
- ⁱⁱ Pagal 1891 m. *Directorium...* Juozas Stakauskas, Bronislovas Liausas, Juozas Dirginčius, Juozas Bakučionis, Antanas Blandis, Mikalauskas Felicijonas, Jonas Staševičius, Hilarijus Ušpuras ir Juozas Tumas mokėsi trečiame seminarijos kurse (*Directorium horarum canonicarum et missarum pro Dioecesi Telsensi in Annum Domini Communem MDCCCXCI*, Vilnae: Typis Josephi Zawadski, 1891, p. 154–155), 1892 m. visi paminėti seminaristai perkelti į ketvirtą kursą, išskyrus Tumą su Ušpuru, kurie nurodyti kaip besimokantys trečiame (*Directorium horarum canonicarum et missarum pro dioecesi Telsensi in Annum Domini MDCCCXCII*, Vilnae: Typis Josephi Zawadski, 1892, p. 159–161), 1893 m. *Directorium...* Tumas su Ušpuru nurodomi kaip ketvirto kurso studentai (*Directorium horarum canonicarum et missarum pro Dioecesi Telsensi in Annum Domini Communem MDCCCXCIII*, Vilnae: Typis Josephi Zawadski, 1893, p. 151–152).
- ⁱⁱⁱ 1891 m. *Directorium* Povilas Svilas, Dominykas Kazlauskis, Jonas Švoinickis nurodomi kaip ketvirto kurso seminarijos studentai (*Directorium...*, *op. cit.*, p. 152–153).

212. ANTANUI KAUPUI, [KAUNAS], 1893-02-10/22

Mielas Antanai!

Dabartiniksztį Tavo padėjimą teip gerai suprantu, Tavo liudnumą teip užjaučiu, kad jau priesz pirmojo Tavo raszto atėjimą jau sau tą patį iszkomentavojau, nes nėkados negalėjau pamislyti kad medžiagiszki siekei gali užgesyti visus kitus, daug augsztesnius jausmus. Lietuva! Ha! Kad ne Ji, gal ir asz seminarijoje nesėdėczio, bet jau buczio kur Sibirijoje ant uždarbių, kaip ir kiti mano draugai. Nežinau, kas kałtas (neva pats rusiszkas mokinimo sistemas), kad isz pat pradžios protiszkos iszsiłav[ij]imo¹ įkrito į dėmę utilitarizmo² manija; tiktai asz kiteip ją supratau ir visa apvercziau ne ant abełno gero, bet tiktai ant savo artimesniųjų sąsiedų gero, ir ne ant medžiagiszsko, bet, łabiaus budiszkos. Szitai dėl ko asz nėkados dar nemisłijau // [1v] apie iszstoji-

¹ *vid*

² *a del m*

mą, o tūlabiaus apie isvažiavimą į Ameriką. Vienkart įsikabinęs turiū¹ abiemis rankomis. Kiek spėkos iszturės – darbūsiūs, o jei patingsiu – nesiskųsiu² ant kokio ten fatum. NB. Tu skundeis, kad jis Tavę mėtė, kaip pilką³. Tarp mūsų kalbant tą žodelį isz krikščioniszko, o ir isz filozofiszko⁴ žodyno reikėtų isznaikinti, užmainant žodžiu – Apveizda, kuri ir Tave, Broli, gal nuvedė ten, kur esi reikalingas ir kur gali relativiszką laimę rasti, nes tas nū mūsų paczių priguli; reikia tiktai gerai isz szirdies kalbėti: „buk valia Tavo“ ir visomis sylomis steigties iszpildyti priedermes, kurias Ta Apveizda (alias–fatum⁵) ant mūsų užkrovė. Zinau, kad to nepaimsi už pamokslo, nes manę gal pažįsti; gydžiu Tavę teip, kaip iszmanau, nes nū szirdies norėczio[,]⁶ geidžiu Tau – Naszlaicziui ramybės tarp svetimųjų. Visų mūsų szirdis užjauczia Tavę ir rodus pasisznėkėti: Vizbaras raszė jau du kartu, Bakuczaniš ir kiti nekurie, bet apie tūs rasztus nėkados nemini Tu: gal nenuėjo, nedūk, // [2r] Dieve: Vizbaro buvo svarbios įtałpos. Norkaitis – mulkis. Įpėdinio Miliukui dar nenumanau: tegul jis sėdi lig kołai, nes gali [,]Vien.[“]⁷ į prastesnias rankas papulti. Apie skolas nesibiedok: kiek galėdami mokėšime. Tavo nūmonės apie Pandziejų gal ir nebepagrindo, nes labai sunkei biedulis serga gemoroidais; gydytojai sako, kad reikia piauti pilvą, bet tai jau esą – paskucziausis budas, todėl dar nedrįso. Vaikszczioja geltonas, kaip vaszkas, o laibas, kaip asz. Jis serga, o mes gyvename liūsi, kaip baronai. Dabar dūdame examinūs „pro ordinibus“; po vakacijų gal ir asz įsiszvensiu, bet to dar nežinau. Visus Tavo praneszimus ir praszimus rasztę (5/II 93) jei galėsiu iszpildysiu. „Zem. Vysk.“⁸ kaip nors gausiu ir Tau, o ne kam kitam nusiųsiu, nes po ʽjos⁹ parraszymo turėsi ją (originolą) sugrąžinti man atgal; be to, žinau, niekas nepavėlijo. Labai mes džiaugiamės, kad tokie iszsirado, nes ir mes patįs senei jau apie ją mįslijame, bet dar nieko nepradėjome.

¹ *cor ū*

² *cor fl pro ū*

³ *lenk* = kamuolys

⁴ *cor s*

⁵ *lot* = kitaip tariant, lemtis

⁶ *orig om*

⁷ „Vien[ybę lietuvninkų]“; *orig om*

⁸ „Zem[aičių] Vysk[upystę]“

⁹ *ins sup*

Tūtarpu jau parraszème¹ // [2v] Daukszos (16 amžiaus) „Postylla“ ir kasztą renkame. Kaslink Pabrėžos – tai teipogi rodžei jums prisitarnausime be jokios padėkos ir atsigėrinimo², kaip Tu raszei, nes tai ir mums patiems maŕonu bus pamatyti svi[e]tę³ Lietuvoszką botanikąⁱ. Reiks tik-tai už pacztą jums mokėti, nes reiks dažnai siunczioti „заказнымъ“⁴. Kartais gausi Tu, kartais Miliukas; padūk dar kokį treczią antraszą dėl akių apvilkimo. Tūjaus pradėti dar negalime, nes Pabr. užimtas: musų jaunas mokytojas Maculevicze raszo lietuviszkus botaniszkus vardus į Varszavos naturaliszką žodyną, bet neužilgo pradėsime, nors laiko mažai teturime.

Taboko tau leidžiu ne laiškę, bet czielą svarą. Yra tai prezentas Tau ant Velykų nū draugų: Vizbaro, Lallo, Mikalauckio, Staszeviczės, Bubliko, Einorio, Ulickio, Bukonto[,]⁵ Uszpuro ir manęs, kurie visi Tavę meilei sveikina. Kasžin tiktai, ar nueis ta „цѣнная посылка“⁶, o porėtumime, kad gautumi ženklą, kad mes tavęs neu[ž]mirszome⁷. Tavę mylintis – Jūzapas

10 / 22 II 93⁸

AUTOGRAFAI: *MLLM*, in: „A. Staniukyno F.“; GEK 138391, ER₁, l. [1r–2v]; laiškas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant gelstelėjusio popieriaus dvilapio su tinkliniu vandenženkliau, l. [1r] kairiajame viršutiniame kampe įspausa raidės: „JT“; lenkimo į keturias nelygias dalis žymės; 22,8 × 18,1. L. [1r] dešiniajame viršutiniame kampe pieštuku: „29–II–93“; l. [1. 1r], [2v] popierius purvinas; l. [2v] lenkimo linijos ryškesnės, apsirynusios; l. [1r, 1v, 2 r] neryškūs žymėjimai melsvu pieštuku, dalis teksto neryškiai perbraukta, dalis – pasibraukta, bet nustatyti tikslią žymėjimų funkciją ir ribas sudėtinga.

LOKALIZAVIMAS: pagal tuometę gyvenamąją vietą.

PUBLIKUOTA. A. Eidintas, „Penki Vaižganto laiškai į JAV“, in: *Literatūra*, XXX (1), 1988, p. 72–73.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Gali būti, kad kalbama apie veikalą *Botanika*, arba *Taislius augumonis*, kuris buvo išleistas JAV 1900 m.

¹ cor e pro è

² p è del kava

³ orig è

⁴ rus = registruotu

⁵ orig om

⁶ rus = vertingas siuntinys

⁷ orig z

⁸ add in mg sin in fol [2v] vert, 10/22 cor pro 8/20.

Baľandeli!

Nepyk, kad trijosę juseę gazetoseę rasi įraszytą savo antraszą: turėjau joms paraszyti, kad negarsintu gan senoviszkai. –

Nuobodžiuoju, seniai begirdėjęs tavo burkavimą: ļabai jau tinka nors truputis užmarinių žinių; savųjų net par daug.

Su maszyną tuotarpu susiturėsiu: esmi skoloje; negut po pusės metų. Turiu katalogus Densmor (Remington) ir Blickensderfer, ar Blickensdörferⁱ jau nebemoku paraszyti. Szioji visa pigioji, tiktai 100 rs. tekasztuoja; ant jos literos ne ant ryczagų, bet ant barabano // [1v] kurs paspaudus klaviszą suduoda į popie[r]ių¹, kaip su kujeliu. Kons-trukcija ļabai prasta, viskas matytis, ir rasztas matytis. Taigi, jei tokia, galėtu apseiti pigiaus siuncziant į paprusį, pirkczio ir dabar. Sveria tiktai 5–7 svarus; galėtu perneszti. Nesukk su tuo dalyku galvos: progai atsitikus tiktai galėtumi pasiteirauti. Prižadėtos lausrafijos negavau. [„] Tėvynės[“]² tik N1. Kasžin dėl ko liovės siunczius.

Mylįs visumet vienodai

Juozas

[4 VII]³ 98 // [2r]

Ką nuo Lap.ⁱⁱ gavai? Rasit p[a]r⁴ daug gauni? O [r]asit⁵ par vėlai. Pasa-kyk: iszvakėsėiu.

AUTOGRAFAS: *MLLM*, in: „A. Staniukyno F.“, GEK 138381, ER₄, l. [1r–2r], [2v] be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant gelstelėjusio popieriaus dvilapio su tinkliniu vandenženkliau; lenkimo į dvi dalis žymės; 26,2 × 21. L. [1r] dešiniajame viršutiniame kampe pieštuku: „2-IV-1898“, ta pačia ranka pieštuku l. [1v] po Tumo vardu parašyta: „Tumas“; per lenkimo linijas popierius plyšta, klijuota rusva lipniąja juosta, ties lenkimų linijų susikirtimu nedidelė skylė.

LOKALIZAVIMAS: pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ „Remington“ (angl. *The Remington*) vadinosi rašomoji mašinėlė, gaminta ginklų,

¹ *orig* ž

² *orig om*

³ *vid*

⁴ *cor*

⁵ *orig cap*

siuvamųjų mašinų ir rašomųjų mašinėlių gamintojo „E. Remingtonas ir sūnūs“; įmonė bendradarbiavo su kitu rašomųjų mašinėlių gamintoju Jamesu Densmore'u; „Blickensderfer“ – George'o Canfieldo Blickensderferio išrasta rašomoji mašinėlė, su supaprastintu spausdinimo mechanizmu, dėl ko smarkiai sumažėjo įrenginio svoris.

ⁱⁱ Spėtina, kad turimas omenyje Jurgis Lapinas.

214. ANTANUI KAUPUI, [KULIAI], 1899-07-4/16

1899 m. 4–16 d. Liepos m.

Maloningasis Antanai!

Ant vieno senesniojo raszto neatsakiau. Taigi, su prisiųstomis fotografijomis darykite, kaip iszmanote ir kur tinka. „Nereikalingasias“ su-taisykite ir atsiųskite atgal ant p. Lapino vardo dėl įdavimo Vaisz[.]¹ – jis anas pasiskolino ir atiduos atgal. Jei suvoktumė pirmąją dalį prisiųstos apysakos (pas Miliuką ar Stagarą) ir sutaisę, jei niekam netinka atgal atsiųstumė, padėkavoczio[.]² Gal cze susigadytu. // [1v] Už Amerikie-czio¹ korespondencijas, reikėtu Vaisz. tuom pacziu atsimokėti, nes labai jas brangina. Gal ir padarys teip. Ale kad jis [p]ekliszkai³ neturi laiko, tai vis tęsiasi. „Neturi laiko“ nereikia suprasti teip, kaip supranta Liaus et cons. blago nadiožnyje⁴. Jie neturi laiko nei ant paprasto raszto atvi-ru atsakyti, kad ir degtumi. Gukauskio veikalus gausi nuo manęs, o jų vertybę, rodos, apie 6 rs. pridėsi prie anų 18 dol., ku- // [2r] riuos visus išsiųsk p. Lap. kaipo nuo Vaiszg. – per casse – ir man duok žinią, kiek markių bus. Milukas termino mums nepadėjo, o dabar grąžoja. Parasyk jam tą. Jei nemokės, tai dar į sudą nepaduosime. Spausdini-mas Szerno veikalelio užsitęsė, kad korektą liepiaū pacziam autoriui⁵ nusiųsti. Asz nežinau dar, kaip su tuo yra: ar sugrįžo jau, ar ne. Delto ir Milukas lai daro, kaip iszmano, lai ir nemoka. // [2v] Kad ant vietos butumem gal mitriaus parėdytumem. O tuotarpu mes patįs nuo kitų rupestingo mitrumo prigulime. Parasyk jam. Asz teipogi sumitrinsiu,

¹ Vaisz[gantui], *orig om*

² *orig om*

³ *orig b*

⁴ Spėtina, kad santrumpa cons. gali reikšti *consortio* (*lot* = draugija), *rus* *благонадежные* = patikimieji.

⁵ *cor fl*

jei dar yra galima. Apie terminą duosiu žinią p. Lapinui: jei nebus lig galo liepos, kiteip [...]¹; jei bus, vėl kiteip. –

Nuo tavęs vienas rasztas atėjo par Lukę: apsirikai, reikia par Plungę. Ilgai klaidžiojo, dėl to ir pasivėlavo į N², kurs yra vis sutaisomas lyg 4–16 kožno mėn.

Имѣйте въ виду³. Tavo [parašo vingis]

⁴Visi laikr. ateina, tik „Tėvynės“ neesmi regėjęs, kaip ana yra gyva. Tik vieną sykį N1 atėjo keliolika ex. Ar ana pyksta? Mes ją teip lenkiamė; dėl ko gi neturime neturime jos malonės[.]⁴ Beneprišįstumi nors paveizdėti –⁵

AUTOGRAVAS: *MLLM*, in: „A. Staniukyno F.“, GEK 138385, ER, l. [1r–2v]; laiškas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant gelstelėjusio popieriaus dvilapio su tinkliniu vandenženkliau; lenkimo į tris dalis žymės; 26,3 × 21. L. [1r] dešiniame viršutiniame kampe pieštuku: „16-VII-99“, ta pačia ranka pieštuku l. [2v] po Tumo parašu parašyta: „Tumas“. L. [1] prieš datą keturkampė netaisyklingai iškirpta skylė, pagal jos vietą galima spręsti, kad iškirpta laiško lokalizacija; l. [2v] po sulenkimo išorėje likusios lenkimo linijos nusidėvėjusios.

LOKALIZAVIMAS: pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: Antanas Kaupas, Theodore st., 1899-08-02, in: *VUB RS*, „Laiškai Tumiui J. Iš Vaižganto archyvo“, f. 1, b. F10., l. 4r–5r.

¹ Tokiu slapyvardžiu šiuo laikotarpiu pasirašinėjo, *Tėvynės sarge* bendradarbiavo Jonas Žilius-Jonila.

215. ANTANUI KAUPUI, [KULIAI], 1900-01-15

15 d. sen. st. I – 00.

Maloningasis Antanėli! Buvau biszkį sunykęs, dėlto visus dalykus atidėjo ant vieno karto. 1^a Sveikinu Tavę szlovės, kurią vertai apdovanojo

¹ *ill 2 lit*

² *N[umeri]*

³ *rus* = turėkite omenyje

⁴ *orig om*

⁵ *add in sup fol [2v]*

Tavę, įsitikėdami Susivieniję¹ lietuviai. Szlovė sau, o klapatas sau: prezidentystė tai sunki naszta, norint pasekmingai iszpildyti savo užduotį. Vyliuos užteks Tau energijos ir fantazijos vedimę amerikiečių szviesiu keliu¹. Bet ar beliks laiko dėl mano Sargelio? Prisiųsdamas Tau formą apgarsinimo „Sargo“ visuosę jusų laikraszcziuosę, nebedrįsau bepadėti tavo adreso. Jei dar įstengtumi ir mums patarnauti, gal savo adresą pridėti apaczioje: Gal teipogi gauti par Rev². _____. Jeigut nebegalėtumi mums tarnauti, tai duok žinią Lapinui. Bet senesniusius prenumeratorius visgi aprupink. Reklamacijas ant neakuratnumo siųsti reikia Lapinui. Ar pristatė Apie suvartojimą vandenų³? 2. Jei pradės gyvuoti „Garsas“⁴ nusiųsk ir jam kopiją isz tų apgarsinimų. Lygiai ir „Blai-vystės Laiszkui“ beg yra toksai. Daugiau-gi laikraszczių ar nesigirdi? Kam jums tiek daug laikraszczių? Paskaityk, ką [„]T. S.[“]³ N1^{iv} raszo apie centralizaciją jusų literatiszkų s[yly]⁴. Reikia padaryti redakto[...] ir [...] ⁵sueigą ir aprokuoti [tuos dalykus]⁶. Kas de laikraszcziai, kaip [„]Viltis[“]⁷ ir [„]Katal.[“]⁸, kur nieko nėra! 3. 75 m. iszmokėsime, kam liepsite. Turbut Petrulis praszė paszalpos: jis yra Zūriche; iszbėgo isz Rįgos Real.⁹ Mokyklos. Pažįstu. Suklaidintas, kaip ir visi „młokosy“¹⁰, bet lietuvis karsztas. Jusų valia. 4. Cze pridėdu adresą tulo amerikiezio, kurs, rodos, nei ne lietuvis; szaukias prie vieno mūsų didžiuno, kad jis padėtu jam „tarnauti Lietuvai“. Mes nežinome, kas jis, ko nori, kaip tarnaus. Bene dasižinotumi par pažįstamus. Boy, 418 Stoughton, Mass. Michał Stalmok. Taip jis paraszė. Ar tikrai – nežinau. 5. Isz Vilniaus yra iszvarytas klerikas Sziaulis, begalinis litvomanas¹¹ ir labai

¹ cor n

² angl *reverend* = gerbiamasis; vartojama nurodant, kad asmuo yra dvasininkas; Antanas Kaupas spaudoje pasirašydavo: Rev. A. Kaupas, tokia parašo struktūra laiške ir nurodoma.

³ T[ėvynės] S[argas], orig om

⁴ vid, def

⁵ ill fl et 1 ver, galima nuspėti, kad turėta omenyje redaktorių ir leidėjų suvažiavimas, tačiau tekstas pernelyg defetktuotas, kad būtų galima pateikti spėjimą.

⁶ vid, def

⁷ orig om

⁸ „Katal[ikas]“, orig om

⁹ Real[inės]

¹⁰ lenk = pienburniai

¹¹ cor v

išszilavinęs. Kalbą¹ ir raszo, gražiaus, neg kningoje stovi: yra biednas, nežino, ką daryti. Szaukias prie jusų. Benegalētu jis pas jus pabaigti. (Paszalpos reikalauja). O butu didis kariautojas ant literatūros dirvos. Fantazija didelė. Zmogus geras, tik kiek tiek² iszdidęs, nieugiety³, ale tokio jums reikia. Motynelė bene suszelptu? Ar kitaip kaip. Verta pamislyti. Kalbas moka. Kitaip pražus – ant niekų. 6. Spaudiname vox Americae Lituanorum ad Leonem [X]III⁴ Papam^v. Jei pavyks gražiai išleisti, veikalas didžios vertybės. Jūs gausite surinkti paraszą kiek tik galėsite. Tebunie didi manifestacija. O jei Dievui patikę ir apturėsime du nauju Užtartytoju, tai // [lv] vėl nepragrajissime. Tas dalykas daugiaus dvasiszkas, neg politiszkas. Nekompromituos teip, kaip praszymas į carą. Jei neparemsite to dalyko kuokarszcziausiai, mūsų vargas ir kasztas bus ant tuszczio vox in deserto⁵. Nuo tavęs dabar viskas pri-guli. Gal suszaukti nepaprastą susirinkimą arba paprastąjį paskubinti, mitingus⁶ szen-ten surėdyti, kaip jus mokate ir bus gerai. Mislijome, kad galės įtaisyti meldžionių burį ir Amerikos, kurie gavę audijenciją paduotu tą quasi adresą su paraszais. Dabar girdis, Popiežius⁷ nepriimsiąs nėkokių meldžionių ant audienc. Tai reikia mum siųsti per sziuos metus. Kurią bus jau privatiszkai painformuota; gal ir popiežius ([a]le⁸ tas – sekret⁹) žinos jau, kas ten yra. Svarstykite, cze ne zobovos dalykai. 7. Buvau Ramygaloje. Macziaus su Tavo tėveliu^{vi}, kurį privedė Norgelė¹⁰. Malonus senelis, norėjome ilgiaus rokuotis, bet manę, kaip kokį gro-bą kitur nutempė ir nebesusiejau. Macziau ir mažąjį b[ro]liuką¹¹. Delko neatsijemi? Padaryk Americain¹², a cze augsziaus kiaulių nepasikels^{vii}. 8. Kokia bjauri ir neteisinga jusų „Vienybė“[.]¹³ Fui!! Ką nepaskaitysi,

¹ cor b

² a del ill lit

³ lenk = nepalenkiamas

⁴ orig om

⁵ lot = balsas tyruose

⁶ a del ir

⁷ a del kad

⁸ orig cap

⁹ a del ill lit

¹⁰ orig rep l

¹¹ orig om

¹² angl american = amerikietis

¹³ „Vienybė [lietuvninkų]“, orig om

tai szmeižimas, melai ir t. t. Na, na – „Tėvynės Mylėtojai[“]¹ Jr Jonas – tas Zilinskas ar kas kits?

9. Kun. Zil². praneszk, kad geogr. lietu. vardus renkame; tik bėda, kad vasarą tegalime pasinaudoti. Kauno gub. visgi surinksime. Atsisaukimą apgarsinsime vos tik dabar, nes neturėjome N7 [„Tėvynės[“]³. Ką reikalaujate nuo redakcijos, siųskite izskarpą, nes kitaip tikrojo redaktoriaus nepasiekia. Reikia gi žinoti, jog ne Lapinas rėdo mūsų laikraszczius, tik už juos⁴ priesz valdžią atsako.

10. Seniai jau begavome nuo tavęs laiszką. Kad Adresuosi, tai teip: Ст. Плунгяны, Коб. г. 1) Декану Ярулайтису, 2) Кс.⁵ Балтрукенасу⁶ pakarcziui, kad neatkreiptumi. Kitų atydos. Ant mano vardo nesiųsk, nes asz esmi⁷ po policijos priveizą.

Vidui raszto įdėk: Atiduokite, kas praszys. Daugiau nieko neminėk. Gal⁸ Tavo rasztą pagavo? N12 ir 1 neturėjau. Gal laiko nebteko. Tą suprantu. Prisiųsk bent istoriją ir galą Szliupo intrigos priesz. Kun. Zil.^{viii} [P].S.⁹ Labai, labai butų malonu, kad Susivienijimas „Vox Amer. Lituanorum“¹⁰ priimtu savo balsą. Galite ir laikraszcziuose nuduoti, jog tai jusų projektas, kuriam [„Sargas[“]¹¹ pritarė ir remia. To pagaliaus ir reikia.

AUTOGRAFAS: *MLLM*, in: „A. Staniukyno F.“, GEK 138392, ER₄, l. [1r–1v]; laiškas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant gelstelėjusio languoto popieriaus lapo, kurio dešinysis kraštas su plėšimo žymėmis; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,7 × 28. L. [1r] dešiniajame viršutiniame kampe pieštuku: „15-I-00“; popierius plyšta per lenkimo linijas, sutvirtinta permatoma lipniąja juosta, kraštuose smulkūs įplyšimai; l. [1r] viduryje ties lenkimo linija sąvaržėlių rūdžių žymės; laiškas be parašo.

LOKALIZAVIMAS: pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ *def*

² Žil[inskui]

³ *orig om*

⁴ *cor o*

⁵ Кс[ендзу]

⁶ *rus* = Plungės stotis, Kauno gubernija, 1) Dekanui Jerulaičiui, 2) Kunigui Baltrukėnui.

⁷ *a del a*

⁸ *a del g*

⁹ *vid*

¹⁰ *cor n*

¹¹ *orig om*

- ⁱ Antanas Kaupas buvo išrinktas Susivienijimo lietuvių Amerikoje pirmininku.
- ⁱⁱ Szernas [Juozas Adomaitis-Šernas], *Apie sunaudojimą vandenų ant auginimo žuvių, vėžių ir kitokių vandeninių sutvėrimų*, Tilžė, 1899.
- ⁱⁱⁱ Savo laiške Kaupas yra rašęs: „Garsas apysakų tuo tarpu turi, bet su juo // [5r] prastai; man rodosi, kad neužilgo pakratys kojas. Nusibodo deficitai, Zindžius nieko nežiuri, redaktoriaus nėra, o čia ant galo pradėjo straikuoti darbininkas. Norime Garsą atiduoti kokiam svietiškam žmogui; tegul jis žinosi ir pelną turi, bile tik išleidinētu katalikiškoje dvasioje. Bet kur tokį žmogų rasi? Yra vienas, bet jis dar Anglijoje.“ (Antanas Kaupas, Theodore st., 1899-08-02, in: *VUB RS*, „Laiškai Tumui J. Iš Vaižganto archyvo“, f. 1, b. F10., l. 4v–5r). 1899 m. nustojęs eiti *Garsas Amerikos Lietuvių* atnaujintas nebuvo.
- ^{iv} Skiltyje „Musų rasztai“ publikuojama kritinė apžvalga JAV leidžiamų lietuviškų laikraščių, kurioje teikiama nemaža pasiūlymų, kaip galima sumažinti leidinių skaičių ir sustiprinti esamųjų padėtį: „Amerikos laikraszcziiai“, in: *Tėvynės sargas*, 1900, Nr. 1, 80–89.
- ^v Pilnas pavadinimas: *Vox Americae Lituanorum ad Summum Pontificem Leonem Papam XIII, nec non vitae duorum Servorum dei lituanorum P. Andreae Rudamina S. J. et Melchioris Ducis Giedroyc, Episcopi Samogitiensis, latine et lituane primum editae* (parenė Aleksandras Dambrauskas, išleista 1900 m. Tilžėje). *Tėvynės sarge* kaip priedas publikuotas lietuviškas vertimas: „Balsas Amerikos Lietuvių į Tėvą Šventąjį Leoną XIII. Ir gyvenimai dviejų didžiųjų Dievo tarnų, lietuvių: kun. Andriaus Rudaminos, Jezavito, ir Kunigaikščio Merkelio Giedraičio, Žemaičių vyskupo lotyniškai ir lietuviškai“, in: *Tėvynės sargas*, 1900, Nr. 4, p. 1–30 (priedas turi atskirą numeraciją).
- ^{vi} Anupras Kaupas.
- ^{vii} Spėtina, kad kalbama apie Julijų Boleslovą Kaupą.
- ^{viii} Anot Šlekio, nesutarimai tarp Šliūpo ir Žilinsko (Žiliaus) įsismarkavo 1899–1903 m., kai buvo rengtasi pristatyti Lietuvą 1900 m. pasaulinėje parodoje ir kai Jonas Žilinskas buvo išrinktas komiteto prezidentu, diskusijos tarp Žilinsko ir kitų komiteto narių, t. y. Šliūpo, Petro Mikolainio ir Juozo J. Paukščio, vyko tuometėje spaudoje (plačiau žr. Jonas Šlekys, „Jonas Šliūpas ir Jonas Žilius: santykių raidos matmenys“, in: *Acta humanitarica Saulensis*, 2011, t. 12, p. 55–65).

216. ANTANUI KAUPUI, [KULIAI], 1900-06-19

19 d. birželio 1900.

Malonus Antanai! Seniai jau apturėjau teisingus išbarimus¹ už garsinimą privatiškų laiškųⁱ. Mea culpa! Aš pats kitam nedovanočiau. Matyk, buvo jis teip charakteriškas o su ščyru atviru parašytas, kad nė norėdamas teip aiškiai – teisingai neperstatysi. Mangi butinai reikėjo

¹ p š del z

panašios medžiagos. Aš turėjau supratimą apie tiesas privatiškos korespondencijos ir¹ mažiau visus dalykus; daugumą, labjaus reikalaujančių diskrecijos, išmečiau, kiti pasirodė dalykais, nieko pikto nenuro- // [1v] dančiais ant kunigų. Сойдетъ², mislyju sau, ypač, kad kun. Antanas įgyjo meilę ir prisirišimą Amerikos Lietuvių. Betgi ir autorius ano nepasirašęs. Tiek to: nebesugrąžinsiu. Dovanok! Statydamas naują bažnyčią, parodai, jog esi augštesnis už „autorių“ ano rašto, kurs neturi noro tvirtai darbuoties, netvirtai turėdamos savo vietos. –

Džiaugiuos, kad mano „Zinyčia“ jums patiko. Ačiu Dievui, ji ir kitiems patinka. Norėjau duoti pavyzdį, kokio laikraščio mums truksta. Jei pritariate ir prenumeruosite, varysiu // [2r] toliaus, žinoma, rinkdamas nuo jūsų medžiagą ir dolerius. Kun. Zil³. padėkavok už prižadėtą sandarbininkystę; Tu prisiųsk apie⁴ Am.⁵ Lietuvius sine ira et studio⁶ etc. Antro N neleidžiu, laukdamas, kas bus su pirmuoju. Labai geistini prenumeratoriai, nes kašto daug reikalauja. Ir su korektoriais bėda: patsai vedžiau; galas man nekliuvo, tai ir sudraikytas. Kožną literą turiu pastatyti ir tai sudraiko. Apie Daniliauckąⁱⁱ – nieko nežinau, negut per vakaciją dasižinosiu. // [2v]

Kauno Seminarijos quasi⁷ inspektorius Kriszkijonas, latvys, istota ograniczona labjaus aimatojas, neg a. a. Barauskis; teip, kad net streiką iššaukė⁸. Ot, buvo skandalas! Visas I kursas buvo padavęs prašymą sugrąžinti dokumentus. Bet apie tą neišpuola rašyti. Sunku, brat, mums „litvonamai“ iššaukė reakciją lenkomanuose; jema kariauti su mumis. Spiriamies, bet jei spaudos nebus, liudnas bus mūsų padėjimas. Sveikatą turiu gerą, nors jos negailiuos. Dirbu vis po Damoklės kalaviju.

Tavo Juozas // [3r]

P. S. Jūsų laikraščių aš negaunu (esu labai prastam padėjime), tai nežinau dar, kaip jūs atsiliepėte ant „Balso Amerikiečių Lietuvių į Leo-

¹ *a del*, bet kad, *ins sup* ir

² *rus* = bus gerai

³ Zil[inskui]

⁴ *orig* „apie

⁵ Am[erikos]

⁶ *lot* = objektyviai, be pykčio

⁷ *lot* = neva, lyg

⁸ *p pri š del z*

ną XIII[“:]¹ Ar renkate parašus? Pranešk man raštu. Gailu² būtų mūsų vargo ir kaštų, jei jų neprisipažintumete prie to „Balso“; nes jis visgi nėra paprasta demonstracija, bet apart politiškos dalies turi tikrą religiška. Lai tik nueina pas popiežių, kad ir be meldžionių, jau pasiliks ant amžių dokumentu³, jug pradėta reikalauti // [3v] beatifikacijos; po 100–200 metų gal atradę susgriebs⁴, jei dabar užtylės. Betgi ir pasimokys tokie Rampoliai!⁵ Dabar jie vis sako, kad mums daugiau rupi politika, tautystė ne katalikystė... Lai gi žino, kad sunku mums būti geru kataliku aplinkybėse, kurios yra perstatytos „Balse“.

[Parašas]

AUTOGRAFAI: *MLLM*, in: „A. Staniukyno F.“, GEK 138380, ER₄, l. [1r–3v]; laiškas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto dvilapio ir tokio paties lapo vienos atplėštos pusės, kadangi atplėštojo lapo kraštas sutvirtintas lipniąją juosta taip, lyg turėtų sukabinti dvi lapo puses, spėtina, kad antroji jo dalis atplyšo ir pasimetė vėliau; lapai su sunkiai identifikuojamais vandenženklių fragmentais, lenkimo į dvi dalis žymės; l. [1r–2v] atversto matmenys 26,8 × 21,2; l. [3] 13,4 × 21,1. L. [1r] ir l. [3v] dešiniajame viršutiniame kampe pieštuku: „19-VI-00“; l. [3v] apačioje centre ta pačia ranka pieštuku: „19 d. birželio 1900“; per lenkimo linijas plyšta, sutvirtinta rusva lipniąja juosta; vietomis rusvos dėmės.

LOKALIZAVIMAS: pagal tuometę gyvenamąją vietą.

PUBLIKUOTA: A. Eidintas, „Penki Vaižganto laišakai į JAV“, in: *Literatūra*, XXX (1), 1988, p. 73–74.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Greičiausia kalbama apie publikaciją *Tėvynės sargo* skiltyje „Įvairios žinios“: „8. Iš Amerikos (Privatizskas laiszkas apie padėjimą kunigų Amerikoje)“, in: *Tėvynės sargas*, 1900, Nr. 2 – 3, p. 76–79. Publikacijoje motyvuojama: „Lai man malonus Draugas atleidžia nediskreciją, kad ypatiszkus jo jausmus drėsau svetui apskelbti. Bucziau to ir nedaręs, kad ne užklausimai, kuriuos gauname iš visų pusių; kaip ten Amerikoje, koks gyvenimas, bene butumme ten naudingesni, turėdami liuosėsnes eankas ir tt. Tai-gi, tegu jums, klausiantiems, atsako patsai amerikietis: mes jug tiek supratimo apie Ameriką teturime, kiek iš jų laikraszczių pasimokinam, gero ir pikto.“ (*Ibid.*, p. 78).

ⁱⁱ Spėtina, kad kalbama apie Antaną Praną Daniliauską.

¹ *orig om*

² *a del N*

³ *cor fl pro u*

⁴ *cor sec s*

⁵ *cor ! pro ?*

28 / 10 / VII / 05 / Vadaktai

Brangus Antanai!

Sesuo mandžuriečio Kun. Pranc. Janulaičio, neseniai grįžusio iš ištremimo į Smolenską už lietuviystę, p. Veronika Janulaityčia kreipėsi į mane, prašydama atestacijos dėl gavimo iš jūsų „Motynėlės“ stipendijos. Žinodamas jūsų M. tikslą, aš atrašiau jai negalįs atestuoti, nes apie krišcioniškąsias jos nuomones beveik nieko nežinau; reikalavau bent deklaracijos, kurią ji man ir prisiuntė. Pridėdamas tąją prie šio rašto, aš palieku jūsų nusprendimui, ar sutinka // [1v] kandidatė su M. taisyklėmis. Aš pats pasilieku pirmąsioje nežinioje, kokios gi „M.“ reikalauja atestacijos ir kokią aš galiu duoti apie beveik nežinomą ypatą? Jei aš negaliu ant savęs imti doriško atsakymo už rekomenduojamą ypatą, tai kokioms plynioms reikia mano „smulkaus“ ar nesmulkaus atesatato? –

Šiomis dienomis mūsų Vyskupas¹ kels mane į geresnę filiją, neturėdamas jokios vilties, kad rusių (rūsīs ne: rūšas) Vyriausybė, pernai nesutikus ant mano avanso, šįmet sutiktų. Pajudintos // [2r] šiokios-tokios sprenžinos. Kas išeis, pranešiu vėliaus. Administracijos varžymas pas mus lygiai toks pat kaip ir buvo. Manifestai – tik akių apdumimas; ką Peterburgas duoda, tą vietinė valdžia atitraukia. Valdžia nutilo, kaip kad pritūpus dėl tampresnio šokio ant tavęs. Dievas geriausias nežino, ko susilauksime. Dirbame ši-tą, kaip ir nesnaudžiame, bet visgi tebe-graibome patamsiuose.

Vyskupas dar negavo koncesijos, o mės ir džiaugiamės: laikraštis be politiškios dalies šioje gadynėje, kaip sviestas be drusko arba // [2v] aklam akiniai. Jūs negalite suprasti, koks tai elementas Vyresnioji¹ Lietuvos dvasiškija, ne išskiriant nė reformuotosios: nė šisai sujudimo laikas negali jos įjudinti. Charakteriški senųjų pamokslai: „tylėkite, vaikeliai ir laukite: ką Dievas duos kitiems, tą ir jūs turėsite“. Mės kiteip galvojame ir atsiliepiame, bet mus čia seka ne tik žandarai, bet piktesniai už juos šnipai-dvarponiai; nuo jų kontrolės nepasislėpsi. O

¹ cor V

atmosfera spaudžia labiausiai, neg kitados. O „dvasios“¹ nerimastis auga. Trošku belaisvių tėvynėje! –

Tavo Juozas Tumas

„P. S. Visa mūsų inteligentija gerėjasi Tavo laiškais (An-Ka)“^{ii. 2}

AUTOGRAFAI: *MLLM*, in: „A. Staniukyno F.“, GEK 138389, ER₄, l. [1r–2v]; laiškas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant į dvilapį sulenkto popieriaus lapo su vandenženkliais: „ORIGINAL LIGAT MILLS.“ ir ant skrynios pasilipusio grifono figūra; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenkto matmenys: 13,4 × 21,3. Per vertikalios lenkimo linijos popierius plyšta; atversto lapo centre nedidelė skylutė; l. [1r] kairiajame viršutiniame kampe pieštuku: „28-VII-05“; ta pačia ranka pieštuku l. [2v] apačioje po Tumo parašu parašyta: „Tumas-Vaižgantas“.

DATAVIMAS: Tumas suklydo datuodamas, nes skirtumas tarp Julijaus ir Grigaliaus kalendorių šiuo laikotarpiu yra 13 dienų; nustatyti, kurią datą rašydamas klydo, stinga duomenų.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Mečislovas Leonardas Paliulionis

ⁱⁱ Antanas Kaupas savo publicistinius tekstus nuo 1904 m. vadino „Patrimpo laiškais“ ir skelbė juos *Žvaigždėje*, atskira knyga išleisti 1907 m.

218. ANTANUI KAUPUI, SIDABRAVAS, 1906-02-6/21

„Geistinos aukos „Š. Kazimiero“ Draugijai, kuri nuo vakacijų labai plačiai veiks; gal laikraštį, inteligentams paskirtą, leis.“³

Sidabras. 21/6/ II/06.

Mylimasis Drauge!

Nors Tu jau žinai iš „V. Ž.“⁴ „Konstitulijiečių⁵–Demokratų Partijos“, arba „Kadetų“, kaip juos šendieną rusiškieji laikraščiai vadina, programą, tečiau dėl geresnio jos įsidėmėjimo siunčiu pamatinius jos principus. Tikiuosi ir jums, amerikiečiams, jie lygiai patiks, kaip patiko daugumai Rusijos piliečių. Sakau – daugumai, nes iš visų partijų, o jų

¹ *ins sup*

² *ad sub fol* [1r]

³ *ad*

⁴ „V[ilniaus] Ž[inių]“

⁵ *cor l pro j*

dabar prisiskaito į kelioliką, Kadetų partija įgijo lyg šiol visų daugiausia šalininkų. Tuotarpu ji skaitosi už pereiginę nuo centro į kairę; bet lengva yra įspėti, jog, Ces. Dumai surinkus, ji pasidarys tikru centru. Tai¹ spėti man leidžia du dalyku: 1, Kadetų² partija, kaip monarchistų, neiškryps į kairiąją pusę; 2, visuotinis Rusijos piliečių dvasios stovis yra toks, kad dešinė ir centras, kaip jis dabar susikrovė, nėra kaip neužgandys ir gaus arba nuo kairės lauko suvisu pasitraukti, arba susidemokratizuoti ir susiliberalizuoti³, jei taip galima // [1v] pasakyti; tuolaik tiesus jiems kelias į – Kadetus. Ypačiai ji pritinka Rusijos pakraščių piliečiams, kurių tiesų nė viena partija teip negarantuoja, kaip Kadetų⁴; todėl ir Dumoje ne kokia kita, tik kadetų partija, suvienys pakraščių atstovus, atsversiančius visą dalykų bėgį. Kadetų programą ir mės buvome priėmę, organizuodami „Lietuvių Krikščionių Demokratų Partiją“, kuri, trumpai gyvavusi, vysk. Roppo triusu ir įtekme išvirto į „Konstitucijiečių Katalikų Partiją“, užlaikiusią tą pačią Kadetų programos papėdę. Jai tad pakliūtų į Dumą kas nors iš mūsų: progresistų L. K. D. ar ortodoksistų K. K., vis tiek pat mės nedarytume atskiros partijos, bet susilietume su Kadetais, kaip atskiros šakos, nes ir programa KD palieka laisvę turėti kurių-ne-kurių atskirus punktus. Kairiosios partijos, užsidedusieji ir neapsakomai veiklūs svajotojai, nevisai teisingai vadinasi – radikalais, norėdami išversti monarkizmą, reprezentuojamą vienavaldžio ir aprubežiuoto caro. Pasivadino⁵ neteisingai, sakau, nes caro nuvertimas tai dar ne // [2r] monarchizmo panaikinimas, ne „radikališkas“–pašakninis darbas, bet tik genėjimas. Norint apušrotą panaikinti, negana suaugusios apušės nukirsti, bet reikia ir šakneles išravinėti, nes kitaip dar tankesnis išaugs. Taip ir su Rusijos monarkizmu: nuvertimas caro tik sustabdytų draugijinį reformų darbą, nes visą energiją prisireiktų suvartoti vien ant skynimo atžalų: kamgi ne aišku, kokias galias šaknis monarkizmas čia įleido? Tad ir kraštutinės partijos radikališkos yra vien svajonėje, bet ne praktikoje; praktikoje gi argi begali būti radikališkesnė už KD., kuri draugijinį gyvenimą griežtai

¹ *cor ai pro a*

² *cor K pro D*

³ *ins sup li*

⁴ *cor K pro D*

⁵ *cor o*

ant naujų laisvės ir teisybės pamatų stato,? nepripažindama nėjokių kompromisų su biurokratija? Valdiškosios biurokratijos pakeitimas pačių žmonių savyvalda – argi neradikališkas darbas? Vienatvieni Kadetai ir „tikėjimų“ laisvę garantuoja, bet² jau tuo pačiu išskiria klerikalizmą ir ortodoksiją iš po ypatingos savo globos. Jai pravoslaviškasis ar katalikiškasis klerikalizmas, tankiai prisilaikantis už tą patį su // [2v] ortodoksija, panorės ir naujai besitvarkančiame³ gyvenime paturėti savo privilegijas, įstatymų garantuojamas, tai jis nusto iškarto visoko, nes aiškiai pasirodys veidmainiu, nusitvėrusiu progresivizmo vien dėl to, kad sutvirtinti – konservatizmą. K-K. neabejotina išlips⁴ su savo ištikimybė iš tradicijos; mes gi LKD., nesisavindami nėjokios ištikimybės, džiaugsimės tik laisva darbo konkurencija: kas daugiau draugijai uždirbs, tas ir viešpataus, tam didesnes privilegijas draugija suteiks, neg įstatymai. Jai katalikystė tebegyva, jos, kaip ir monarkizmo, nėjoki radikalai nestengs panaikinti: apgenėjama dar tarpiaus bujos laisvame klerikalų darbe; jai pradėjo vyti, tai ir pabaigs džiūti, nežiūrint nė⁵ į jokias protekcijas. „Marijavitai“ et tutti quanti⁶ sako katalikystė gerokai apipuvus⁷. Tai ne! Katalikystė nė senti, nė pūti negali; tai ją užslopina, nukalėja senatikiai beveiksmiai klerikalai⁸, kurie, prie aukurų stovėdami, temoka jau sudėtuosius medžius taisinėti, idant gerai kurintųsi. Na, ir kurenas gerai; bet naujų // [3r] malkų neuždedant, lyg laikui tesikureno ir pradėjo blesti. Mūsų tad Krik. Dem. dalykas yra uždėti naują malkų našlą. Bet kiek tai vargo atsiranda! Bevelkant labiaus šakotus žabus užkabini senąjį vaidilą, bestovintį prie aukuro, ir reikia susibarti, kartais ir susimušti. Na, žinoma, seniores tuotarpu mus nupliekia, bet kadą jie sudulėję pavirs, mes jų vietoje stovėsime ant sargybos ir neleisime katalikystės ugniai užgesti. Tuogi tarpu esame neištikimais. Matai dabar, jog išsiliuosavimo srovė neaplenkė nė kunigų, ant kurių išspausdė savo žymes lygiai biurokratizmas, lygiai liberališkas progre-

¹ *cor fl pro a*

² *cor e*

³ *cor sec i pro k*

⁴ *del fl 1 ill lit*

⁵ *cor n*

⁶ *lot* = ir kiti

⁷ *cor v pro b*

⁸ *del fl s*

sivizmas. Perspėju čia Tave, kad nesuklystumei, manydamas, jog jaunųjų kunigų partija LDK kietai susiorganizavo ir gali jau pasakyti, kiek turi šalininkų. Anaip tol! Turėjome pasidirbę programą; su tuo tikslu keliavau net į Petropilę pas prof. Būčį, Mačiulį ir Dambrauską; turėjome jau ir biuro išsirinkę: kun. Mironas (Vilniaus vysk.), Civinskas ir Totoraitis (Seinų vysk.) ir aš (Žem. vysk.) su rezidencija Vilniuje, // [3v] Tečiaus prieš mūsų programą Vysk. Roppas pastatė savo programą, prieš mūsų biurą – savo biurą, įsitraukdamas vieną tik iš mūsų, kun. Mironą. Bet mes nieko nepaisome: partijas gimdo ne programos, bet laiko dvasia; manantys individuumai logikos keliu išsidirba vienos nuomones ir išeina darbai vienodi, nors neprotokoluojami¹. „Š. Kazimiero“ draugija, Seiniškių draugija, „Nedėld. Skait.“², „Šaltinis“, skaityklos, vis daugiau kuriamųjų mokyklų, pirkliškosios ir labdarių draugijos, Kauno dailės dr.³ „Daina“ ir in spe⁴ parapijinės dainininkų dr. – tai regimi mūsų darbai, kaipo dalis į bendrą kultūriškai-civilizacijinį izdą; reguliacija santykių tarp dvarponių ir kumečių, tarp pačių sodiečių, dalyvavimas kovoje sodiečių su biurokratija, – vis tai pakėlė LKD. ištikimybę teip augštai, kad nemaž nebejaučiame reikalo nė garantuojančiais įstatymais dankstyti, nė minavote, jog Kristaus instituciją darome. Dar truputį laisvės, ir atsirasime aktyviškais *вершителями судьбы*⁵ mūsų žmonelių, nes ir dabar jau savo likimą su pilnu // [4r] pasitikėjimu mums atiduoda, užsižymėję mus savo atstovais. Šiuokart gal dar nepereisime, bet antru kartu – neabejotinai, teisingesniems visuotiniams rinkimams įvykus.

Stengiaus plačiau išaiškinti mūsų padėjimą Rusijos viešpatijoje ir vyskupijose. Rodos, būs tai aišku Tau, nes vis tai dalykai nebe nauji. Jeigut gi bus aišku, tai lengviau suprasite, ką išmintingiausias yra šelpti¹⁸. Grynai politiško judėjimo pinigais nesukursi; agitatoriškų brošiūrų ir proklamacijų spauzdinimas ir platinimas, žinoma, reikalingas, bet pasekmės gali turėti – tik kultūriškai žmones priruošus; be to išeina vienas žmonių kvailinimas ir blėdingas neraminimas. Dar kartą įrašau, ką jau

¹ *cor t*

² „Nedėld[ienio] Skait[ymas]“

³ dr[augija]

⁴ *lot* = ateityje viliamasi.

⁵ *rus* = likimų lėmėjais

buvau Tau rašęs, kam reikia mums pinigų ir ant ko tautiečiai amerikiečiai negali gailėti: 1, „pradinėms“¹ mokykloms kurti ir užlaikyti, 2, knygynams taisyti, 3, mokslo ir doros knygoms išleidinėti ir platinti[.]² 4, vadovėliams rašydinti (garbė jums už konkursus!), [5]³, nors vieną privatinę gimnaziją įsitaisyti, o toliaus ir liuosą // [4v] Vilniaus Universitetą. „Demokratai“⁴ Jablonskis („Aušra“), Višinskis („Šviesa“) šimtą kartų daugiaus padarė, neg visas sietynas socialų; kun. Januševičius (Vartotojų Draugija „Nemuonas“ su filija), kun. Alšauskas (Mokyklos jau su 700 mokinių!!), visi kauniškiai – su viešu knygynu, – daugiaus, neg visi polit. agitatoriai. Prieš padarysiant polit. revoliuciją, reikia padaryti kiekvienos žmogaus atskirai sielos revoliuciją, o tai gal padaryti tik kultūrišku keliu. Laukiniai žmonės temoka⁵ protestavoti kuoka (дубина⁶) ir tai vieną kartą; tuo tarpu kai kultūriškai išsilavinęs žmogus yra gyva nėkad nesiliaujanti protestacija prieš priespaudą ir beteisę sauvalę...

Tik ką atlekė⁷ pasiuntinis su žinia, jog Šiaulių skraidantysis burys eina į Lygumus, Pakruojų, Rozalimą ir... Пронеси, Господи⁸!

Jei tasai nepadarys nieko, tai gal dalyvausiu rinkimuose, nes mano kandidatura daugiur pastatyta. – Buvo Krotkusⁱⁱ. Nabagą, lygiai kaip ir Tavo brolių, persekioja, jieškodami sugauti. Tfiu! Kas pas mus dedasi! Kad bent Duma užprotestuotų.

Visokios kloties! Tavo Juozas

AUTOGRAFS: *MLLM*, in: „A. Staniukyno F.“, GEK 138389, ER₁, l. [1r–4v]; laiškas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant gelstelėjusių popieriaus lapų su vandenženkliais: l. [1], [4] raidės „DOBRUSH“ ir Rusijos imperijos herbas, l. [2], [3] raidės „MILLS“ ir greičiausiai fabriko ženklas; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,4 x 27,4. Visų lapų popierius plyšta per lenkimo žymes, klijuotas rusva lipniąja juosta, lapų kampai apsiamdę, su smulkiais įplyšimais, labiausiai susidėvėjęs l. [4], jo vertikali lenkimo linija su skylėmis, užlenkus išorėje likusi pusė patamsėjusi, lenkimo linijos smarkiai apsitrinusios; l. [1r] kairiajame viršutiniame kampe pieštuku parašyta: „Tumo Vaižganto laiškas / Kun. Kaupui“; ta pačia ranka pieštuku

¹ *ins sup*

² *orig om*

³ *orig 4*

⁴ *ins sup*

⁵ *cor t*

⁶ *rus* = kuoka, vėzdas

⁷ *cor fl pro ia*

⁸ *rus* = apsaugok, Viešpatie

kairiajame krašte po Tumo pridėtu tekstu: „6-II-06“; lapai turi dvi neaiškos kilmės numeracijas, pirmoji: lapai viršutiniame dešiniajame kampe paginuojami pieštuku nuo 2 iki 8, antroji: dešiniajame apatiniame kampe foliacija pieštuku nuo 1 iki 4, pradedant nuo paskutiniojo.

PUBLIKUOTA. A. Eidintas, „Penki Vaižganto laiškai į JAV“; in: *Literatūra*, XXX (1), 1988, p. 74–76.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: „Ačiū už pranešimą truputį artesnių žinių apie Lietuvos padėjimą. Rašiau į kun. J., melzdamas, kad duotų mums žinių apie darbštumą kiekvienos Lietuvoje veikiančios partijos. Atsakymo dar neesu gavęs. Katalikų kongresas nuo balandžio 17 d. Reiks skaityti referatas apie dabartinius Lietuvos reikalus, o čia informacijų man labai trūksta. Ypatingai reikėtų man žinoti, ką darė ir ką padarė soc.-demokratai, nes mūsiškė visuomenė apie juos daugiausia šneka. Bet gal šioki-toki referatėlį sulipdysiu.“ (Antanas Kaupas, Scranton, Pa., 1906-03-24, in: *Viltis*, 1913, Nr. 139, p. 2), toliau rašoma apie einamuosius visuomeninius darbus ir rūpesčius parapipoje.

ⁱ „Tuo laiku jūsų katalikiškos organizacijos galėtų pranešti mums apie savo uždavinius, siekiant veiksmus. Galėtumėte iš mūsų pasipelninti, nes viename tik Mahanojuje pažadėta aukų netoli 1300 doll. laukia išsiuntimo.....“ (Antanas Kaupas, Scranton, Pa., 1906-02-10, in: *Viltis*, 1913, Nr. 139, p. 2).

ⁱⁱ Spėtina, kad kalbama apie Kazimierą Krotkų.

219. ANTANUI KAUPUI, VILNIUS, 1909-03-12/25

Kovo m. 12/25 d. 1909 m.¹

Mielasis Antanai!

Padavei labai gerą progrą su Tavimi pasišnekėti. Aš labai senai renkiuos į Tave kreipties „Vilties“ reikalais, bet vis drovėjaus. Sunku eiti pratrintu keliu – visokiais sumanymais vis į Amerikos „brolius“ kreipties. Ale apie tai paskui. Atsakau ant Tavo laiško. Sumanymą aprašyti Pensilvaniją ne kūnas ir ne kraujas Tau įkvėpė, bet tiesiog lietuvio instinktas. Ir dėlto, kad tai bus Pensilvanijos aprašymas, ir dėlto, kad tai bus Tavo aprašymas, „Viltyje“ jam pirmoji vieta¹. Matai, sumanyta stabdyti emigraciją. „Viltyje“ net susirinkimą padariau. Bet „Vilniaus Zinioms“ nepritarus, viskas iširo. „V. Z.“; kaip „pirmievių“ organas, nenorėjo stabdyti emigraciją dėlto, kad tai būtų – parūpinimas mūsų buržujams (suprask – ūkininkams) samdinių. Kas „V. Z.“ nepatinka,

¹ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

tai mums patinka, nes be rankų // [1v] mūsų ūkis ir taip menkas visiškai baigiasi. Namiebelieka vieni vaikai. Tai viena bėda, gal mažoji. Didesnė, kad gaili išeivių, kurie pas jus gerokai skurstą. Tarėmės su vienu „L. Ūkininku“¹ rinkti faktiškas žinias, ar ištikro taip jau bloga Amerikoje. Amerikos laikraščiai neduoda pakaktinių žinių. Tai prisieina privatiškai jų parinkti. Štai dėl ko Tavo sumanymas kaip tik pataiko į mūsų programą. Bent vieną kraštą apšviesti. Prašome todėl ir laukiame, prašome paskubėti, nes daugiausia emigruoja pavasarį. Be to, jei skaitydamas savo laikraščius pasergėtumei šioias bei tokias žinias apie išeivių padėtimą Amerikoje, nepatingėk sugraibyti jų kokią saujelę ir skyrium atsiųsti į Kroniką. Mums palengvėtų darbas. Beto ir jūsų laikraščiai tai po kelis išsyk ateina, tai visai neateina.

Dabar kitas dalykas. „Viltis“ istoriją, Tu, kaip skaitytojas iš-pat pradžių ir bendradarbis, žinai. Įsteigiau aš // [2r] ją, „Viltį“, kadą „V. Z.“ buvo sustojusios, paskui nesiliovėme ir pradėjome leisti, matydami, kad „V. Z.“ Petras Vileišis, nedavęs mums už 2,000 rs., socialistams dykai penkeriems metams atidavė. Leidžiame 1½ metų atkakliai kovodami už būvį, bet... prenumeratorių vos 1,800 tepriaugo, tikriaus – skaitytojų. Dabar „V. Z.“ vėl sustojus, gal kiek-tiek pakilsime, bet vis dar bus mažas. Amerika vos kelias dešimtis numerių teisrašo. Taigi, kaip čia „Viltis“ užreklamavus, kad daugiau ją amerikiečiai skaitytų? Nežinau, kaip jums rodos, bet man rodos, kad „Viltis“ eina labai vienodai ir turinio duoda kur kas daugiau, neg „V. Z.“, neg „Ūkininkas“. Rusijoje „Viltis“ geresnę renomę įgija. Jau net pirmiečiai skersom, skersom ima artintis. Benebūtų naudinga, kad ir Amerikos pusinteligencijai pradėtų persiimti blaivia politika, kultūrinėmis idėjomis? „Viltis“ gali pra- // [2v] rausti takiuką ir jūsų pirmiečių prote. Ligi šiol Amerikoje nesireklamavome. Bet dabar, kada „Viltis“ jau pasirodė, ko ji verta, benenereiktų saviškiams stačiai pasakyti: tai naudinga, sveika ir, „V. Ž.“ žlūgus, vienatinė gazeta, verta visiems skaityti. Tu turi įtekmę Amerikoje. Bene prasimanytumei kokio būdo mums patarnauti? Dar vėl, per subsidijos negalime eiti. Iki šiol jau prikišome į 15,000 rb. Vistai sudėjo – Lietuva ir keletas kunigų amer. Amerika šelpė... na, „ko ji“² nešelpė? Dažnai – vėjus. Nejaugi Amerika nepajustų, jei

¹ „L[ietuvos] Ūkininku“

² *dist*

„Viltis“ nueitų „V. Z.“ keliais, jei jos nebeliktų? Iš nauja nebesisektų pradėti darbas ir kova už renome. O ir garsieji mūsų bendradarbiai išsisklaistytų. Būtų didelis minus, „Vilties“ nebtekus, o tai gali būti, nes visi saviškiai (Lietuvos inteligentai) neištesės viską savais pečiais vilkti. Reikia, kad Amerikos liet. kunigai paimtų pajus. Skelk tą reikalą. Tėvynei patarnausi, ne¹ man. – Nieko apie save nerašai, ar esi pasenęs. Atsiųsk paskutinę savo fotografiją. Aš tau išsiunčiuⁱⁱ.

Tavo Kg Tumas

AUTOGRAFAS: *MLLM*, in: A. Staniukyno F., GEK 138387, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta ant liniuoto *Vilties* redakcijos ir administracijos blanko, kairiajame viršutiniame lapo kampe spausdintas užrašas: „VILTIES“ / RE-DAKCIJA IR ADMINISTARCIJA / VILNIUS, / DIDŽIOJI GATVĖ, № 23, /m....d. 190...m., / N°.....“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,4 x 27,9; autorinė numeracija l. [1r], [2r] dešiniajame viršutiniame kampe: „1“, „2“; L. [2] per lenkimo linijas plyšta, sutvirtinta permatoma lipniąją juosta, taip pat sutvirtinti abiejų lapų kairieji viršutiniai kampai; l. [1] kairiajame viršutiniame kampe sąvaržėlių rūdžių žymės; l. [1r] kairiajame viršutiniame kampe pieštuku: „28-III-09“; lapai turi dvi neaiškios kilmės numeracijas, pirmoji: viršutiniame dešiniajame kampe lapai paginuoti pieštuku nuo 2 iki 4, antroji: dešiniajame apatiniame kampe lapai folijuoti pieštuku nuo 1 iki 2.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: savo laiške Kaupas aprašo savo sveikatos ir psichikos būklę, darbo sunkumus bei pažada atsiųsti tekstų apie Pensilvanijos anglių kasyklas (Antanas Kaupas, Pittston, Pa., 1909–04–08, in: *Viltis*, 1913, Nr. 139, p. 2).

PUBLIKUOTA: A. Eidintas, „Penki Vaižganto laišakai į JAV“, in: *Literatūra*, XXX (1), 1988, p. 76–77.

ⁱ „Bestatant naują bažnyčią, man prisieina turėti daug rūpesčių ir vargų. Toms visoms nelaimėms palengvinti, savo rekreacijai sumaniau aprašyti Pensilvanijos kietųjų anglių sritį. Ketinu tą darbą atlikti pavidale laiškų iš kelionės po kietųjų anglių apylinkes. Bus gamtos aprašymų, kasyklų istorijos, žmonių gyvenimo būdai ir tt. Užmokesčio už taiti iš „Vilties“ jokio neimsiu. Atsakykite, ar turiu tą darbą pradėti?“ (Antanas Kaupas, Pittston, Pa., 1909–03–09, in: *Viltis*, 1913, Nr. 139, p. 2.) Publikuota tekstų ciklas: Patrimpas [Antanas Kaupas], „Pensilvanijos Kietose Anglyse (Kelionės įspūdžiai)“, *Viltis*, 1909, Nr. 53, p. 3; Nr. 54, p. 3–4; Nr. 61, p. 3; Nr. 64, p. 3; Nr. 68, p. 2–3.

ⁱⁱ „Ačiū už laišką ir fotografiją! Ką, ar jau pražilai? Iš fotografijos taip išrodo, lyg būtum susilaukęs baltų plaukų. Brolau, ir ant mano skalpo jau vienas žilas plaukas. Pasenau, taip kad nei „pikčerio“ nesinori „mušties““ (Antanas Kaupas, Pittston, Pa., 1909–04–08, in: *Viltis*, 1913, Nr. 139, p. 2).

P. S. Pasinaudodams proga, aš Tau, Antanai, išdėsiu savo piniginių ambarasą. Tu, atsiųsdamas Amerikos Kunigų Sąjungos protestą ir pinigų, be ko kito, buvai įrašęs, jog mane šelpsite ir pinigais, by tik aš toliau varyčiau savo darbą. Aš tuos žodžius išbrėžiau, nes „šelpimo“ nepripažįstu, kol esu sveikas. Šelpti yra begalės tautos įstaigų, o ne tokie buržujai, kaip aš, gavęs... net parapiją. Parapiją gauti, prakunigavus 18 metų, jokie dyvai¹; mano ir Tavo kurso draugai jau seniai visi klebonauja; aš esu paskutinis, neskaitant prof. Laus'o. Bet Laižuvos parapija yra viena iš mažiausiųjų Zemaičių Vyskupijoje. Gyventi daugiausia reikia iš 32 dešimtinių žemės. Tai „угодье“² labai gera, tik reikia padargų ir inventoriaus: 4 arklių, 8 karvių etc, etc. O aš išmestas iš Vilniaus, kur prabuvau 4 metus ir 2 mėnesiu, jaučiuosi čia tikru Robinzonu. Neturiu, brač, nič nieko. Jei stebėtumėtės³, kaip aš⁴ per tiek metų nieko nesusidėjau, tai štai paaiškinimas. Tik įšvęstą, kaipo aiškų lietuvi, 1893 m. išsiuntė Paliulionas⁵ į Latviją, // [1v] kame pabuvau arti dvejų metų, teturėdamas metams 400–500 (maximum) rublių.

Atkilęs į Zemaičius, biauoriojaus su „Tėvynės Sargu“ ir „Zinyčia“ ir „jų“⁶ kontrabanda, kuri man prarydavo viską. Paskirtas į Micaičių filiją, išvažiauvau su 200 rb., kuriuos man davė a. a. kunigaikštis Mykolas Oginskis, kaipo atlyginimą už tai, kad paintrigavęs, [nu]kėlė⁷ nuo Rusijos sienos. Po 11⁸ mėnesių per dvarininkų ir jiems atsidavusių klebonų intrigą išmetė mane į Vadakčių koplytėlę, kur⁹ išbuvau 3 ½ metų, turėdamas... na, labai nedaug. Buvau gavęs Szczodrobowo foliją, gana gerą, bet revoliucijos metu vyriausybė mane iš ten išmetė po 3 mėnesių. Stakiuose būtų buvę taip pat neblogai, bet, tepabuvus ten 9

¹ *cor v*

² *rus* = naudmena

³ *pri e cor pro è*

⁴ *del* ,

⁵ *cor fl s*

⁶ *ins sup*

⁷ *vid, cor*

⁸ *cor pro 19*

⁹ *del fl s*

mėnesius, liepta važiuoti pas Petrą Vileišį į redaktorių. P. Vileišis buvo žadėjęs aprūpinti 75 rb. mėnesiui per ištisus metus, bet teužmokėjo už 2 mėnesius; uždengęs gi „Vilniaus Zinias“, mane paliko be nieko. Kol suorganizavau „Vilties“ bendrovę¹, turėjau bent pusę metų Vilniuje gyventi savo lėšomis. „Vilties“ redaktorių būdamas imdavau 75 rb. mėnesiui. Tai labai // [2r] nedaug gyventi tokiam brangiame mieste. Dabar štai išmetė į klebonus, neduodami nė pašalpos, nei kredito, reikalingo apsigyvenimui. Na, ir vargas. Aš turiu „New York“ o draugijos polisą, kurią baigiu mokėti² (20 metų). Tai vienatinis bus mano turtas. Dabar rudenį ir Laižuvoje turėsiu „kaziomną“ algą ir Kalėdą. Bet ru-duo tol, o ūkininkauti reikia nuo pavasario.

Iš visos šitos jeremijados konkluzija labai aiški: reikia³ man nemažo kredito, nedidesnius kaip 5%; atlyginti – per 3 metus, jei pasiliksiu Laižuvoje, greičiau, jei duotų man geresnę vietą. Terminai mokesčio – 1/14 vaserio. Didumas paskolos – 1000–1500 rub., išmokamos lygiomis dalimis per triskart + 5 %. Garantija, jei netikėtai mirčiau – akuratiniai mokama „New Yorko“ polisa.

Jei Tu ar kas kitas iš jūsiškių bent kiek užjaučiate mane ir 18 metų mano darbui pripažįstate kokią vertę, tai padėkite, po šimts pypkių, gyventi ir toliau drąsiai varyti agitacijos darbą! Pašalpos, sakiau, nenoriu. Raskite // [2v] savo tarpe kokį geraširdį vieną, ar du-tris susidėjusius, kapitalistą, kurs man, kiek galima, greitu laiku aprašytomis sąlygomis suteiktų paskolą. Šiaip jau aš skolų neturiu, nes gyvendavau prisitūrėdamas. Ta skola būtų mano vienatinė. Namų turtų vis delto vėl turiu daugiau, kaip už 1000 rublių, bet jie – kambariuose tenaudingi.

Jei matysi, kad šito mano pašymo išpildyti negalėsi, prašome šį laišką tuojau sunaikinti. Motyvai aiškūs – man jo gėda. Būk diskretiškas. Paskaityti galėsi tik tiems, su kuriais tartumeis ar kurį angažuotumei, įprašydamas, kad taip pat būtų diskretiški. Mano populieriškumas ir renoma nearmonizuoja su – skola, dar pasalomis užtraukiama.

Kitą kartą buvusi mano zakristijonas Soľohubas, Amerikoje pralobęs, siūlė man pinigų į lokatą. Tada neėmiau, nes svetimų pinigų bijojau ir apsiversti galėjau. Dabar nebežinau, nė kame jis beesąs.

¹ cor v

² cor m

³ a del 3 lit

P pinigų siųsti galima per by kokį Rusijos banką. Turint čeką, lengva by kur padaryti¹ incasso.

Ar pasirūpysi? Tavo Kg. Tumas

AUTOGRAVAS: *MLLM*, in: „A. Staniukyno F.“; GEK 138393, ER₄, l. [1r–2v]; laiško dalis be pradžios.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta violetiniu rašalu ant stačiakampiais langeliais tankiai languoto lapo su kairiajame viršutiniame kampe įspaustu užrašu: „LAIŽUVOS KLEBONAS. / P. S. LAIŽEVO, KOV. G.“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,2 × 27,8. Visuose kraštuose per lenkimo linijas popierius sutvirtintas rusva lipniąja juosta, taip pat sutvirtinti kairieji viršutiniai kampai, kuriuose matyti ankstesnio susegimo žymės; l. [1r] kairiajame viršutiniame kampe pieštuku: „1911“; lapai turi dvi neaiškos kilmės numeracijas, pirmoji: lapai paginuoti pieštuku viršutiniame dešiniajame kampe nuo 3 iki 6, antroji: foliacija pieštuku apatiniame dešiniajame l. [1v] kampe skaičiumi 1 ir apatiniame dešiniajame l. [2r] kampe skaičiumi 2.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: datuota pagal laiško turinį, iš kurio galima spręsti, jog Tumas rašo neseniai persikėlęs į Laižuvą, į kurią buvo paskirtas 1911 m. vasario 17 d.; lokalizuota pagal blanko informaciją.

NEUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

221. ANTANUI KAUPUI, [ČIKAGA], [1911-07/08]

Kunigui Kaupui!

Drauge!

Nors Tu buva[i]² kolektavimui po Ameriką, tečiau „Saulė“ išbrukė savo pirmininką kun. Olšauskį ir mane. Sėdime Chicagoje jau trečia savaitė. Priima mus su neregėtu entuzijazmu. Jau sumetė apie 2 ½ tūkstančių dolerių. Pašnekėsiu apie Lietuvą klausytų ateina neregėtos minios. Gaila tik kad mes beturime 1 ½ mėnesio savo vakacijų. Tad tegalėsime pasirodyti didžiuosiuose miestuose. Kažinkai Tave pamačius, kad ir ne del kolektos. Skaudėtų širdis buvus Amerikoje, draugo nepabučiuoti // [1v]

Nebijok: pinigų paskolinti nebeprašysiu. Busime Sranton ant redaktorių susirinkimo. Indomu. Kviečia mus ir į Shenandoah. Tiesios nežinome, kaip čia kelionė sutvarkius. Pensylvanijoje bent kaikur no-

¹ *cor ry*

² *orig u*

rétume būti, kol nukilsime į pajūrį atgal[.]¹ Pasirašykite kai ką apie mūsų kelionę, nors pasiėmę iš „Lietuvos“ ar „Kataliko“; jei savų korespondentų neturite Chicagoje. Tai net dyvai būtu[.]²

O šitą straipsnį indėk kuo greičiausia, [l]abai³ prižiūrėjęs korektūrą, nes rašau, tik dvi valandi laiko gavęs. Tavo Kg. Tumas

AUTOGRAVAS: *MLLM*, in: A. Staniukyno F., GEK 138388, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant pilkšvo Šv. Jurgio bažnyčios firminio blanko su vandenženklio fragmentu: „BOND“, kairiajame viršutiniame lapo kampe spausdintas užrašas: „Rectory of / ST. GEORGE'S LITHUANIAN R.C. CHURCH / Cor. Auburn Ave. & 32nd Pl.“, dešiniajame vieta datai: „Chicago, Ill.,.....19....“; lenkimo į keturias dalis žymės; 20,8 x 27,4. Kairysis lapo kraštas sutvirtintas permatoma lipniąja juosta; kairiajame viršutiniame kampe nedidelė skylutė, rodanti galimą ankstesnį lapo įsegimą; l. [1r] dešiniajame viršutiniame kampe pieštuku įrašyta: „Tumas-Vaižgantas, 1911“; metai pieštuku įrašyti ir blanke, datai skirtoje dalyje; l. [1v] paginuotas pieštuku viršutiniame dešiniajame kampe skaičiumi 2. Tumas laišką pradeda kitoje nei blanko užrašas pusėje, kaip blanko jo nenaudoja.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: datuota pagal kelionės po JAV laikotarpiu iš Čikagos rašytus datuotus laiškus; lokalizuota pagal laiško turinį.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

222. ANTANUI KAUPUI, [GRAND RAPIDSAS], [1911]-08-18

Antanai!

18 / VIII. Vakar kalbėjome Grand Rapids. Sekėsi. Rytoj kalbame Clevelande ir pasiliecame „ten“⁴ per nedėldienį (20 / VIII). 21, 22, 23, 24 ir 25 d. kalbėsime įvairiose Pittsburgo vietose⁵. Palieka mums 26 ir 27 diena ir mes nebežinome, kas tom dienom bepadaryti. (Subata ir nedėlia). Tu prašei pas save. Bet ir apie S[c]ranton'ą⁶ išsitarėi, kad,

¹ *orig om*

² *orig ;*

³ *vid*

⁴ *ins sup*

⁵ *cor s pro j*

⁶ *orig om*

norint ten kolektuoti, geriau būtų tai padaryti¹ prieš 28 d., t. y. prieš redaktorių susirinkimą. Taigi pranešk mums arba į Clevelandą, // [1v] jei laiškas galės ateiti iki² nedėldienio vakarui arba į Homsted kun. Čepanano vardu: ar mums Subatos rytą važiuoti pas Tave ir vakarą padaryti paskaitą, arba, Tave aplankius, važiuoti į Scranton'ą³ ir tenai padaryti vakaro pašnekėsį, o nedėlios dieną pamokslus bažnyčioje. Jei nuspręstumei, kad pas Tave, tai šį nedėldienį jau paskelbk iš sakyklos ir išdalyk siunčiamus lapelius. Jeigut gi nuspręsi⁴, kad šiuo sykiu Tave aplenkstume⁵ ir važiuotume stačiai į Scranton'ą, tai pranešk nuo savęs telegrama⁶ ar kaip // [2r] kitaip, kad kun. Kuras paagituotų iš sakyklos ir lapeliais. Jų taip pat ir jam siunčiame. Pas tave tada važiuotume tuoj po redaktorių suvažiavimui. Aš nuo savęs ir kun. Kurui rašau. Apsvars-tyk ir netruk duoti mums atsakymą.

Tavo Juozas

AUTOGRAFAS: *MLLM*, in: A. Staniukyno F., GEK 138386, l. [1r–2r], [2v] be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant dviejų liniuotų Šv. Petro ir Povilo parapijos Grand Rapidse, Mičigano valstijoje blanko drobės faktūros lapų su vandenženkliais: l. [1] „SADOR BOND“; l. [2] „SADOR BOND“; kairiajame viršutiniame lapo kampe spausdintas užrašas: „ST. PETER & PAUL'S / RECTORY / 398 Quarry Street / GRAND RAPIDS, MICHIGAN“; lenkimo į tris dalis žymės; 25,1 x 15,2. L. [2v] popierius patamsėjęs, lenkimo linijos purvinos, kairiajame viršutiniame lapų kampe segtuvo skylių žymės; l. [1r] dešiniajame viršutiniame kampe pieštuku: „28-VIII-11“, kairiajame kampe prie blanko įrašų įstrižai ta pačia ranka pieštuku: „Tumo-Vaižganto / [laiškas] / 1911 2 av.“; lapai turi dvi neaiškios kilmės numeracijas, pirmoji: lapai paginuoti pieštuku nuo 2 iki 3 viršutiniame kairiajame kampe, antroji: labai folijuoti pieštuku nuo 1 iki 2 dešiniajame apatiniame kampe.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: datuota pagal kelionės į JAV duomenis; lokalizuota pagal blanko informaciją.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ *ins sup*

² *cor pri i*

³ *cor c vid pro r*

⁴ *cor u*

⁵ *ins k*

⁶ *cor t*

Lawrence, Com.¹

28 / IX / 11

Mielasis Antanai!

Darbas ir kolekta eina nei šio, nei to, nei to. Lyg truputį menkiaus, neg Lackavannos slėnyje. Sveikata taip pat vidutiniška. Pavargome tai pavargome. Bet ir džiaugsmo gana, kad tarnaujame geram dalykui. Ci-ciliukai vienur-kitur mėgino padaryti trukšmą, bet nabagų esama visai nedaug, tai ir neįstengė. Kitur rimtasis polismenas vieną kitą išprašė iš salės ir „bengtas daktas“.

Šiandieną kun. Kastantas su kun. Jusaičiu biznuiuoja po miestą. Aš, kaip ir visados, nemėgdamas atsilikęs, it kumeliukas, valkities paskui juos, sėdžiu už poperio lakštų ir davinėju, it rusų biurokratas, cirkulerus. Gera dar, kad draugai amerikiečiai klauso ir nesusijuokia. // [1v] Tolimesnis mūsų maršrutas šitaip nusistatė. Rytoj nežinau, kokiam miestelyje, kur nėra kunigo, Jusaitis liepia kalbėti. (Šiandie kalbame Broktone). 30 dieną š. m. subatoje So.² Bostone. 1 d. spalio m. nedėlioje sakome pamokslus ir kolekтуojame³ So. Bostone ir Cambridge (čia jau kalbėjome 25 d. š. m.); 2–3 d. būsime Waterbury, 4 – Providence, 5 – 6 New Britain, 7 d. spalio subatos vakarą kalbame Newark pas Staknevičių, nedėlioje kolekтуojame ir pamokslus sakome Newark ir Elisabeth (čia jau kalbėjome 19 d. š. m.). Ir visas darbas pabaigtas. Nedėlios vakarą benetik atvyks į Newarką kun. kun. Dargis ir Dumčius, kuriuos aš širdingai pamylau. Jie neturi būti blogos širdies žmonės. Dargis inteligentiškas ir rimtas. Dumčius labai meilus ir atviras.

Dar lieka vienas uždavinys – ką padaryti, šaukiant Philadelphijos draugijoms dar sykį atvykti ir kalbėti. Už tai draugijos žada mums apie 200 [dol]⁴, ale Milukas, it apkvaitęs, priešinasi toms draugijoms ir mūsų pas jas buvimui. // [2r] Kun. Kaulakis mykia, bet per dantis sako nesą ko paisyti Miluko. Kiti kunigai taip pat. Mes tebesvyruojame. Jei

¹ [The] Com[monwealth of Massachusetts], angl = Masačusetso valstija

² ins

³ cor u

⁴ vid

sutiktume, tai 10 d. būtume Philadelphijoje, o 11 d. atgal New Yorke pas kun. Varnagirį. Ir tai jau būtų mūsų išleistuvės, nors kada lipsime į garlaivį, dar nežinome. Bet tai ir nesvarbu. Mes jau galime sau pavelyti vieną-antrą dieną sutrukti.

Duok mums žinią į bent kurią vietą, ar dar ir kada su Tavimi pasimatysime. Jei panorėtume dar bent kiek su mumis pabumbliuoti ir atvyktume, tai neužmiršk nors mažą dalį „Vilties“ šero pasiimti ir man inteikti, ydant jau žinočiau, kad ilgai turėsime iš Tavęs pajų.

Jusaitis davė „Saulei“¹ 200. O Worcesteryje tai dar geriau pasisekė, nes kun. Bu- // [2v] kaveckas davė 100 [„Saulei“]², 52 [„Vilčiai“]³, 50 Vilniaus L. M.⁴ ir D. Dr.⁵ namams⁶ ir 1040⁶ dol. (2000 rb.) stipendijai kokiam nors universitet[o]⁷ mokslą einančiam studentui. Šio⁸ nedėdienio vakarą⁹ vargonininkas Čiurlionis su savo choru statys Sasnausko „Kantatą“ (jos dar niekas nėra dainavęs); o aš su kun. Bartuška kalbėsime „moksliškai“. Visas vakaro pelnas skiriamas Vilniaus muziejui. Worcesteryje surinkome „Saulei“ 610 rublių! O meilus tas Bukaveckas! Vaišina sprogtinai. O mane tai dar labiau. Dovanojo aukso grandinėlių, hebano lazda, keletą fotografijų etc. Net perdaug. Ir važinėjasi su mumis. Sako, kai kada perdaug išsitraukias. Gaila būtų žmogaus.

Klausyk, Antanai! Šiame „Draugo“ numeryje pabark „Lietuvą“, kad ji skelbia buk mes esą suspenduoti. Mums niekas nieko nėra pranešęs¹⁰. Ir nėra už ką. O tokie Bagočiai jau nusitvėrė, padarė Worcesteryje 22 d. pėtynčioje mitingą, per kurį // [3r] mėgino mus supurvinti ir žmones atkalbėti nuo mūsų p[ra]kalbų¹¹ ant rytojaus 23 dieną. Tenai stačiai nurodė¹², kad mes esą vagis ir apgavikai, atmesti ir savo vyriausy-

¹ *cor*

² *orig om*

³ *orig om, orig min*

⁴ L[ietuvų] M[okslo]

⁵ D[ailės] Dr[augijos]

⁶ *cor 4 pro 0*

⁷ *vid, cor*

⁸ *cor i*

⁹ *ins sup*

¹⁰ *cor e pro è*

¹¹ *vid, cor*

¹² *cor u*

bės. Puiki Tau tema: juo daugiau kur cicilikai skalija prieš mus ir prieš „Saulę“, juo daugiau žmonės eina ir duoda: Niekur tiek nesurinkome, kiek Worcestersteryje, paagitavus – cicilikams. Reiks ir man jiems už tai padėkavoti. Kažinkaip pasiseks So. Bostone. Tenai būsiąs didysis atakas. Kokia laimė, kad šituos bomus polisimenai išveda. Ir iš Worcesterio salės kelius, mėginusius trukšmą daryti, išmetė. Cicilikai vieną polismeno „žvakę“ ar „kočėlą“ tegerbia ir vienos ʽjos¹ teklauso. Skyrium gali ʽmūsų vardu² riebiai išspauzdinti neva telegramą, atšaukiančią klaidingą „Lietuvos“ žinią apie mūsų // [3v] suspensą.

Olšauskio nėra, tai negaliu Tau pranešti, kiek jau turime pinigų. Maždaug varome keturioliktą tūkstantį. Jei likusios dienos gerai pavyks, tai turėsime arti penkiolikos. Puikiausi demonstracija prieš tuščią ci[c]ilikų³ šaukmą.

Lik sveikas!

Tavo Juozas

AUTOGRAFAI: MLLM, in: „A. Staniukyno F.“; GEK 138384, ER₄, l. [1r–3v]; laiškas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant trijų liniuotų gelstelėjusių „Saulės“ valdybos blankų su vandenženkliais: l. [1] galimai fabriko ženklas su karūna, [2] raidės DOBRUSH ir Rusijos imperijos herbas, l. [3] raidės MILLS ir greičiausiai fabriko ženklas, kairiajame viršutiniame kampe: „SAULĖS“ VALDYBA, / KAUNAS“; lenkimo į šešias dalis žymės, 21,4 × 27,8, autorinė numeracija l. [1r], [2r], [3r] dešiniajame kampe viršuje: „1“, „2“, „3“. Popieiaus kampai aplamdyti, ypač l. [1]; kairiajame viršutiniame lapų kampe segtuvo skylių žymės; l. [1r] kairiajame viršutiniame kampe pieštuku: „19-IX-11 / Kun. Tumo Vaizganto / laiškas kun. A. Kaupui“; lapai turi dvi neaiškios kilmės numeracijas, pirmoji: lapai paginuojami pieštuku viršutiniame dešiniajame kampe nuo 3 iki 6, antroji: foliacija pieštuku dešiniajame apatiniame kampe nuo 1 iki 3.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Turėtų būti kalbama apie Tautos namus.

¹ *ins sup*

² *ins sup*

³ *orig l, cor l pro c*

224. FELICIJAI KAZLAUSKYTEI IR AUKŠTUOLYTEI, [PETROGRADAS], 1917-03-20

№.....

1917 m. *kovo* m. 20 d.¹

Gerosios Ponaitės! Kad Jūs tai nei manęs, tokio patamsio žmogaus, neužmirštate. Aš tai niekai tuo žvilgsniu – esu tikras storažyvis. O kaip dabar – politikos metu, tai ir visiškai pasidariau bergždžias. Politika, tur but, visus mus prarys. Bent jūs laikykitės tikrųjų savo pareigų. Man labai miela buvo, gavus Jūsų pasveikinimą

Kun. Jumas

AUTOGRAFAS: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto fondas“, f. 3947, l. [1r–1v]; atvirlaiškis. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] dešiniajame viršutiniame kampe spausdintas užrašas: „CENTR. LIETUVIŲ DR-JOS KOMITETAS / NUKENTĖJUSIEMS DEL KARO ŠELP[TI]“² / Petrapilis, Baskovo g-lė, № 29, b. 10. Tel. [652-0214.]“³, kairiajame viršutiniame kampe tas pats užrašas rusų kalba: „ЦЕНТР. КОМИТЕТЪ ЛИТОВСКАГО О-БА / ПО ОКАЗАНИЮ ПОМОЩИ ПОСТРАД. ОТЪ ВОЙНЫ / Петроградъ, Басковъ пер. 29, к. 10, Тел. 652-0214.“; 14,4 × 9,5; rašyta juodu rašalu. Adresuota [l. 1r]: „Госпожамъ / Козловской-Аукштолис / Липово / Стефановская, 60 Петпор“⁴. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant pašto ženkle už 3 kapeikas: „ПЕТРОГРАДЪ, 21 3 17“. Popierius smarkiai gelstelėjęs, kraštai susidėvėję, purvini; l. [1r] dešiniajame apatiniame kampe keturkampis antspaudas: „Kauno / Literatūrinis / Muziejus“ ir signatūros numeriai: mėlynu rašalu – „3947“; pieštuku – „ER₁820“.

LOKALIZAVIMAS: pagal atvirlaiškie duomenis ir pašto antspaudus.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

225. FELICIJAI KAZLAUSKYTEI, [PETROGRADAS], 1917-06-08

Birž. 8 d. 1917 m.⁵

Meilingoji Ponaite Felicija!

Dar ir dar kartą įsitikinu, kad Tamsta labai gailestinga ponaitė.

¹ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

² *orig def*

³ *orig def*

⁴ *rus* = Ponioms / Kazlauskitei ir Aukštuolytei / Lipovas / Stepono [gatvė] / Petrogradas

⁵ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

Teužmokie Tamstai Dievulis, kad globoji našlaitę Barbutę! Aš jos ne-
 besu manęs nuo 1½¹ metų, tai nei nežinau, kokia jos sveikata. Neži-
 nau, nei kur ji dėti. Zinoma, tik ne į Petrogradą. Jei galima kur išvežti,
 tai labai gerai. Aš mielu noru sutinku ir mokėsiu, kiek tik reiks už
 išlaikymą, tiek sotų, kad mergelė atsigautų; ir Tamstai už repetavimą,
 nes Barbutė silpnoka esanti rusų kalboje. Apie tai jau šiandei parašiau
 laišką į p. Korz // [1v] eniauskienę, prašydamas, kad depeša man duotų
 žinią, ar sutinka. Gavęs, depeša gi jums atsakysiu. O tuotarpu siun-
 čiu Barbutės vardu 50 rb. kelionei ir pradžiai gyvenimo. Į jos laiškus
 negalėjau duoti tiesaus atsako: 1, kad aš neišmaniau, kur ji dėti, 2,
 kad nebuvau susikalbėjęs su kun. Jasienskiu. Dabar jis man išaiškino,
 kad Barbutės ir kitų, neturinčių kur išvažiuoti, nei manyte nemanyta
 išstumti iš gyvenimų. Ji gali likti C. K.² bendrabučiuose arba dar ge-
 riaiau – važiuoti su Tamsta. Susimildama, pamokyk ją per atostogas, kad
 tesėtų antrame kurse!

Jei pramoks lenkiškai kalbėti, aš labai džiaugsiuos, nes reiks gi gy-
 venti ir su lenkais. Kalba – ne nutautimas; aš ne toks siauras.

Myliu Tamistą ir gerbiu už gerą širdelę

Kun[.]³ Juozas

AUTOGRAFAS: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto fondas“, f. GEK 3948, l. [1r–1v]; laišk-
 kas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant rusvo blanko, kairiajame lapo
 kampe spausdintas užrašas: „ЦЕНТРАЛЬНЫЙ КОМИТЕТЪ / ЛИТОВСКАГО
 ОБЩЕСТВА / по оказанію помощи пострадавшимъ отъ войны. / Lietuvių
 Draugijos / Centro Komitetas / nukentėjusiems dėl karo šelpti /d. 191...m. /
 № // ПЕТРОГРАДЪ. / [Б]асковъ⁴ пер., д. 29, кв. 10. / Тел. 652-02. // PETRA-
 PILIS. Baskovo skers. № 29, b. 10. / Tel. 652-02.“; lenkimo į keturias dalis žymės;
 18,3 × 23,3; L. [1r] dešiniajame viršutiniame kampe vos matomas antspaudas, iš
 kurio fragmentų galima spėti, kad užrašas yra: „Kauno / Literatūrinis / Muziejus“
 ir signatūros numeriai: ryškiu mėlynu rašalu – „3958“; pieštuku – „ER,817“; po
 laiško kreipinio nenustatyta ranka pieštuku parašyta: „(Grigonienė) / Kazlauskytė“;
 popierius restauruotas.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ *vid*

² [Lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti] C[entro] K[omitetas]

³ *orig om*

⁴ *orig B*

**226. FELICIJAI KAZLAUSKYTEI,
[PETROGRADAS?], 1917-08-19**

№ 4193.

1917 m. rugpiūčio m. 19 d.¹

Tamsta tokia gera, kad aš norėčiau dangų prilenkti. Buvau švietimo sekcijoje (tai jos dalykas); radome dar vieną vakuojančią vietą – Polocke. Jei rastųsi dar kame, duosime žinią; dabar dar nėra. Barbutė buvusi manęs labai pasiilgus, tai laukusi. Išsėdėjo Voroneže visą mano buvimo laiką (2 savaiti). Lo[j]ojau², bet ką gi? Moteriška – neperlaužiama. Būk gera, Ponaite, užmokėk p. Korzeniowskienei už telegramą – aš Tamstai atiduosiu ir atsiprašyk mano vardu, kad veltui sutrukdžiau.

Kun. Juozas

AUTOGRAVAS: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto fondas“, f. 3949, l. [1r–1v]; atvirlaiškis. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] dešiniajame viršutiniame kampe spausdintas užrašas: „CENTR. LIETUVIŲ DR-JOS KOMIT[ETAS] / NUKENTĖJUSIEMS DEL KARO ŠELP[TI] / Petrapilis, Baskovo g-lė, № 29, b. 10. Tel. [652-02.]“³, kairiajame viršutiniame kampe tas pats užrašas rusų kalba: „ЦЕНТР. КОМИТЕТЪ ЛИТОВСКАГО О-ВА / ПО ОКАЗАНИЮ ПОМОЩИ ПОСТРАД. ОТЪ ВОЙНЫ / Петроградъ, Басковъ пер. 29, к. 10, Тел. 652-02.“; 14,4 × 9,5; rašyta juodu rašalu. Adresuota [l. 1r]: „Гжѣ. Фелиціи / Козловской / П. Ст. Холмъ Жирковск[ій]“⁴ / Смол. г. / Внуковка“⁵. Antspaudai: išsiuntimo antspaudo fragmentas ant pašto ženklo už 5 kapeikas: „19 8. 17“. Popierius smarkiai gelstelijęs, kraštai purvini nuo lietimo; l. [1r] viršuje įrašas violetiniu rašalu: „atsakyta 23 / VIII“; greta pieštuku: „Kozlovskai F“; l. [1r] dešiniajame apatiniame kampe ke-turkampis antspaudas: „Kauno / Literatūrinis / Muziejus“ ir signatūros numeriai: mėlynų rašalu – „3949“, pieštuku – „ER,818“.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

² *cor, vid*

³ *orig def*

⁴ *vid*

⁵ Г[оспо]жѣ Фелиціи / Козловской / П[очтовая] Ст[анция] Холмъ Жирковскій / Смол[енская] г[уберния] / Внуковка, *rus* = Poniai Felicijai Kozlovskai / Cholm-Žirkovsko pašto stotis / Smolensko gubernija / Vnukovka.

25 / VII / 20.

Mateczko!¹ Laišką, ligi tik gavęs, tą pačią dieną išsiunčiau (24/VII) su mūsų delegacijai¹. Blogiau, kad, nežinodamas tikrojo Tamstos adreso, vieną laišką iš Vilniaus Tamstai užadresavau į gelž. st. Labą Panev. ap.² Jono Korzeniewskio dvaran. Ar tas laiškas bus nuėjęs? Gavusi, atrašyk: man neramu. Santykiai su bolševikais negerėja, jų agitacija ple- // [1r] čiasi. Tik mūsų kariuomenė jai nepasiduodanti. Geriausias vaistas nuo bolševikų esąs pagyventi su jais.

T. kun. Juozas

Kaune.

AUTOGRAFAS: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto fondas“, f. 7968, l. [1r–1v]; atvirlaiškis. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] spausdintas užrašas: „ATVIRAS LAIŠKAS“, lapas statmenu brūkšniu padalytas į dvi dalis: dešinioji skirta adresuoti, kairioji su vyčiu viršutiniame kampe skirta tekstui, šioje dalyje Tumas užbaigia savo tekstą: 14,1 × 8,8; rašyta juodu rašalu. Adresuota [l. 1r]: „P. Felicijai / Kazlauskitei / Per Šeduvą / į Jaukštų dvarą“. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant pašto ženklo už 20 centų neįžiūrimas, greta pakartoto antspaudų fragmentas: „KAUNAS-PAŠTAS“; l. [1v] antspaudų žymės. L. [1r] rusvos dėmės, kairiajame viršutiniame kampe užrašas juodu rašalu: „N106“, greta pieštuku: „KLM 7968 / ER,819“ – signatūros numeriai. NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: Kazlauskytė dėkoja už pagalbą ir patvirtina laišką, nors ir ilgai keliavusį, gavusi; toliau jos laiškas įgyja asmenišką pobūdį, rašoma apie pas ją viešėjusį asmenį, kurio pateikiami tik inicialai, sakoma, kad jis atvyks pas Tumą pasikalbėti apie ryšių su Kazlauskite palaiminimą: „Tikiu, kad Tamsta, Brangus kun. Juozai, gal būsi vienintėlis, kuris supras ir nepasmerks mudviejų pasiūlymą“ (Felicija Kazlauskytė, Jaukštai, 1920-08-01, in: *VUB RS*, „Kn. K. Kibilio, kn. A. Kaupo... laiškai Kn. J. Tumui 1898–1929“, f. 1, b. F10, Nr. 12, l. [1r]). Po keleto dienų rašytame laiške Kazlauskytė tęsia temą, mini gavusi „du laišku iš kurių sužinojau, kad Tamsta jau viską žinai ir mudviejų neatstumei, priešingai, dar nori padėti“ (Felicija Kazlauskytė, Jaukštai, 1920-08-06, *Ibid.*, Nr. 13, l. [1r]).

¹ 1920-07-21 dienos laiške Kazlauskytė prašo esant galimybei persiųsti jos laišką į Vilnių „kun. Grigoniui“ (*VUB RS*, „Kn. K. Kibilio, kn. A. Kaupo... laiškai Kn. J. Tumui 1898–1929“, f. 1, b. F10, Nr. 11, l. [1r]).

¹ *lenk* = Motinėle!

² Gel[e]ž[inkelio] st[otij], Pan[evėžio] ap[skrityje]

228. KAZIUI KAZLAUSKUI, LVIVAS, [1910-07-09]

Carte postale¹

Iš Lwów'o siunčiu kolegai ir jo artimiesiems pasveikinimą[.]² Pauos-
tės „[...]“³, net ją pamylau, nors vis ilgėjuosi Lietuvos. Kaip čia puiku
ir liuosa... Kada taip pat bus pas mus? Daug turiu darbo.

Jūsų Kg Juozas

AUTOGRAVAS: *VUB RS*, in: „Kn. J. Tumo laiškai“, f. 1, b. F562, Nr. 22, l. [1r–1v];
atvirukas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] Antano Vivulskio paminklo, sukurto Žalgirio mū-
šio jubiliejui paminėti, vaizdas su užrašu: „Odsłonięcie pomnika Jagiełły podczas
uroczystości grunwaldzkich w Krakowie dn. 15 lipca 1910.“; l. [1v] centre užra-
šas: „Pocztówka“; virš kurio Vaižganto ranka papildyta: „Carte postale“; tekstas ir
adresas; 9,1 × 13,5; rašyta juodu rašalu; l. [1r] dešiniajame viršutiniame kampe
įspaustas užrašas: „Muziejui / nuo / Kun. Kazio Kazlauskio“. Adresuota: „Russie⁴ /
Ст. Понемунокъ, Ков. / м. Свядосце⁵ / Kun. Kazlauskui“. Antspaudai: išsiuntimo
antspaudas ant vokiško pašto ženklų už 10 helerių neįskaitomas; gavimo antspau-
das greta: „9 7 10, Понемунокъ, Ков.“ Į byla atvirukas įklijuotas balto popieriaus
juosta.

DATAVIMAS: pagal išsiuntimo antspaudą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

229. KAZIUI KAZLAUSKUI, BERLYNAS, [1911]-06-20

20 / VI. Berlynas

Siunčiu, Mielas Drauge ir Prieteliau, pasveikinimą iš Berlyno. Girdė-
jau, Kg[.]⁶ Strazdas koją nulūžęs. Gailiuosi. Rytoj iš Bremen išplauksi-
me į didžiuosius vandenis.

Kg JTumas

¹ *pranc* = pašto kortelė

² *orig om*

³ *ill 1 ver*

⁴ *pranc* = Rusija

⁵ Ст[анция] Понемунокъ, Ков[енская губерния] / м[естечко] Свядосце, *rus* =
Panemunėlio stotis, Kauno gubernija / Svėdasų miestelis

⁶ *orig om*

AUTOGRAFIAS: *VUB RS*, in: „Kn. J. Tumo laiškai“, f. 1, b. F562, Nr. 23, l. [1r–2v]; atvirukas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] Berlyno vaizdas su užrašu: „BERLIN. Lehrter Bahnhof. Moltkebrücke.“; l. [1v] tekstas ir adresas; 13,7 × 8,8; rašyta pieštuku; l. [1r] dešiniajame viršutiniame kampe įspausstas užrašas: „Muziejui / nuo / Kun. Kazio Kazlauskio“; Adresuota: „Russie¹ / Klebonui / Kazlauskui / Свядосце, / Ков[.]²“; Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant vokiško pašto ženkle už 10 pfenigų (piniginio vieneto pavadinimas pašto ženkle nenurodytas): „Berlin NW, -9. 7.11“; gavimo antspaudas greta: „Св[ядосце] К[о]в., 29 6 11“. Dešinieji kampai buvę aplamdyti; į bylą atvirukas įklijuotas balto popieriaus juosta.

DATAVIMAS: metai priskirti pagal pašto antspaudą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

230. KAZIUI KAZLAUSKUI, ČIKAGA, 1911-07-14

14 / VII / 11.

Sveikinu Tave, Strazdą ir p. Apol.ⁱ iš Chicagos, to neregėto milžino ir biauzybės. Esame³ sveiki. Daug dirbam. Rezultatai vidutiniški.

Kg J Tumas

AUTOGRAFIAS: *VUB RS*, in: „Kn. J. Tumo laiškai“, f. 1, b. F562, Nr. 24, l. [1r–1v]; atvirukas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] Čikagos vaizdai su lietuviškais ir angliškais užrašais: „Paminklas iš Chicagos. / Koplyčia – Chapel. / Viešruimis – Parlor. / Sisters of St. Casimir at Chicago, Ill.“; l. [1v] centre spausdintas užrašas: „Post Card“; tekstas ir adresas; 13,8 × 8,8; rašyta mėlynu rašalu; l. [1v] dešiniajame apatiniame kampe įspausstas užrašas: „Muziejui / Atsiuntė kun. / Kazys Kazlauskis[s]“. Adresuota: „Russie, Lithuanie⁴ / Kun. Kazlauskui / Свядосце / Ков.“⁵ Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant amerikietiško pašto ženkle už 2 centus: „PULLMAN STATION, [CHIC] AGO, ILL. JUL 27 / 1911“; gavimo antspaudas: „Свядосце Ков. [4]“⁶ 08 11“. Į bylą atvirukas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Nenustatytas asmuo.

¹ *pranc* = Rusija

² Ков[енская губерния], *rus* = Svėdasai / Kauno gubernija

³ *pri E cor*

⁴ *pranc* = Rusija, Lietuva

⁵ Ков[енская губерния], *rus* = Svėdasai / Kauno gubernija

⁶ *vid*

231. SOFIJAI KYMANTAITEI-ČIURLIONIENEI,
[LAIŽUVA], 1911-03-16

„P. S. Tuoju važiuoju Mintaujon: rankraštį siunčiu neperskaitęs“¹

Ponia Sofija!

Ko čia pyksi už mokslo dalykus. Pasakysiu, ką galiu pasakyti iš atminties, nes savo „Tėvynės Sargo“ komplektą esu atidavęs L.² Mokslo Draugijos knygynui.

Inicijatoriai laikraščio tokios pakraip[os]³ kaip buvo „T. S.“ ir dabar ypatingai „Vi[l]tis“⁴, buvo Pranas Būčys ir Andrius Dubinskas, abu tik išėjusiu Seinų kunigų seminariją. Juodu, važiuodamu į Akademiją ar kiek prieš tai, užsuko į Kauno kunigų seminariją, kame aš jau buvau baigęs kursą. Tai buvo prieš vakacijas 1[89]3 m.⁵ B. ir D. daug mums (man, J. Vizbarui⁶ – dabartiniam Liepojaus klebonui ir dar dviem-trims, nebeatminu, kam) kalbėjo apie netikusią pakraipą „Zemaičių ir Lietuvių Katalikiškosios Ap[ž]valgos“⁷. Juodu labai karštai užstojo svietiškąją inteligentiją, su kuria gincydamosi, „Apžvalga“ smarkiai perdėdavo, šurkščiudavo; vienu žodžiu sakant, norėdama priveikti ginče, visiškai atstumdavo. B. ir D. pilnai buvo „Varpo“⁸ šalyje, nepagirdami, žinoma, kaikiurių jo išsišokimų. Mes, Kauno klerikai, sutikome su judviejų nuomone ir apsiėmėm⁹ // [151v] dalyką, kiek galėdami taisyti, nes „Apžvalga“ skaitėsi Zemaičių kunigu organu: ji Kauno Seminarijoje ir įsteigta buvo 1890 [m.¹⁰] atvažiavus iš Tilžės spaustuvinininko Otto von Mauderodės raidžių rinkėjui ir korektoriui Angrabaičiui. (Jis dabar turi Kriokuve nemažą sankrovą religijinių dalykų). Buvau aš deleguotas į vyriausiją „Apžvalgos“ rašytoją. Mosė-

¹ *add sup fol*

² L[ietuvių]

³ *def*

⁴ *def*

⁵ *cor atr nig pro 1903 vid ser al m*

⁶ *a del kun.*

⁷ *orig z*

⁸ *cor Var*

⁹ *p pri è del j*

¹⁰ *def*

džio vikarą kun[.]¹ Kazimierą Pakalniškį (Petrą Zuikį, Šerm[uo]nėlį², Dėdę Antanazą, Tetutę Oną ir kitomis slapyvardėmis pasirašantį). Jo temperamentas ir negailestingas pasityčiojimas iš svietiškų ypač užgaudavo seišnius, event.³: B. ir D. Nuvykti į Zemaičius padėjo man ir kita aplinkybė. Pas Seminarijos profesorį kun. Petrą Borovskį (dabartinį Šv. Traičės kleboną Kaune) buvo krata⁴, ir buvo kažin kas paimta kunigo Damininko Tumėno (dabartinio Vadoklių klebono). Prof. B., bijodamas, kad nepakenktų kun. Tumėnui, norėjo greitu laiku ir žodžiais, ne laišku, jį perspėti. Tam tikslui ir delegavo mane į Šates, kur kun. Tumėnas buvo tik ką paskirtas vikaru. // [153r] Kunigo Tumėno likimas ypač rūpėjo, nes jisai nabagas buvo labai daug nukentęs nuo rusų vyriausybės. Jį⁵ kaipo Kamajų vikarą, buvo suėmę, Ežerėnuose kalėjime laik[ę]⁶, paskui ištr[ė]mę⁷ 700 varstų už Vologdos, paskui atitraukę į Vologdą. Galop paliuosavę iš ištrėmimo, ilgą laiką nedavė niekur vietos. Tuo laiku jisai gyveno Kaune be užsiėmimo ir buvo žinomas, kaipo lietuvių kalbos didelis žinovas, mėgėjas amatininkas, dievotas žmogus, giesmininkas ir patrijotas, ale flegmatikas. Kadangi nuo Šačių lig Mosėdžio tėra 12 varstų, tai aš ir apsiėmiau abudu dalyku vienu žygiu atlikti.

Iš Tumėno, kuriam antrąją savo pasiuntinystę išpasakojau, negavau patvirtinimo, kad mano misija seksis, kad kun. Pakalniškis (dabar Zvingių klebonas) duosis perkalbamas ir atmainys taktiką. Taip ir buvo. Aš kalbėjau, keikiaus, karščiačiau, būdamas drąsus, nes vedu su P. buvova Seminarijoje dideli pasiutėliai, nors jisai buvo 4, o aš tik 1 kurse; abudu dalyvavova // [153r] ir „Apžvalgos“ įsteigime. Tad klausėsi, [š]ypsojosi⁸, nieko nesakė, bet matėsi, kad nepritaria. Jis tada nieko nelaukė iš svietiškių-pozitivistų ir nesuprato, jog „kunigas“ su „pozitivistu“ galės kuomet nors išvieno darbuoties arba kad pozitivistai pasidarytų aiškiais Katalikų Bažnyčios nariais. Taip mano misija ir

¹ *def*

² *def*

³ *vid lenk e[w]ent[ualnie] = arba*

⁴ *cor fl pro a*

⁵ *cor pro jis*

⁶ *orig e*

⁷ *def*

⁸ *orig s*

neturėjo jokio vaisiaus. „Apžvalga“ pasiliko tokia pat, kokia buvus, bet aš kiek įnirtau ir darbu pasiryžau¹, patapęs kunigu, ją paversti į B. ir D. nurodytąją pusę. (Pranas Būčys, ingijęs keletą mokslo laipsnių, kaip Teologijos ar Filosofijos Daktaras, dabar yra Petropilės kunigų Akademijos Profesorius; Andrius Dubinskas, išėjęs Akademią ir gavęs Teologijos Magistro laipsnį, kunigu nepaliko; dar² išėjo juristų fakultetą su Jūris Kandidato laipsniu, dabar valdininkauja Petropilėje, visai nebedalyvaudamas lietuvių judėjime). Bet tą ketinimą neveikiai teišpildžiau. Kaip „litvomaną“, naujai atvykęs kun. Kriškijonas pasirūpino mane iškišti į Kuršą. Patekau į Jelgavą // [155r] (Mintaują), apkrautas visokiais įsakymais užsiimti latvių katalikiškąją literatūra. Ten prabuvau iki 1[89]5³ m. galo vasaros. Kaip nenorintį latviškai mokyties, tas patsai Kriškijonas išmetė iš gubernijos miesto į tamsųjį gilumą Zemaičių, į⁴ tą patį Mosėdį, kur pirmiau buvo Dėdė Antanas.

Čia atsiradau tarpe kun. D. Tumėno Šatėse ir k. k. Pelicijono Liolio (dabar Beržoro⁵ filijalista) ir Kazimiero Kazlauskio (dabar Svėdasų klebono) Kretingos vienuolyne už įvairius politiskus prasikaltimus. Nuobodžiaudami vienuolyne šale prūsų sienos, juodu + kun. Stanislovas Stakelė (dabar Ragelių filijalistas) ėmė tarties su „Šv. Kazimiero“ draugijos agentu ex-klieriku Juozu Ložinskiu apie naują laikraštį. Juodu apsiėmė administruoti laikraštį iš Kretingos, vesti pinigų sąskaitas, varyti per sieną kontrabandą; Ložinskas turėjo, kaip ir pirma, važinėties po Lietuvą, rinkti pinigus; mangi primatė redaktoriavimą ir rašymą. // [155v] Aš tad, važinėdamasis į ligonis ir vikarijate sėdėdamas Mosėdyje apkrik[š]tijau⁶ laikraštį „Tėvynės Sargu“ ir ant greitosios dirbau straipsnius, taisiau korespondencijas ir visą raštiškąją medžiagą, kurią man susiūzdavo iš kitur, iš Kretingos, provincijų, o vėliaus grąžindavo ir iš Tilžės. Mano kaimynas šatiškis kun. D. Tumėnas duodavo priedams medžiagos. Antanas Dailidė (tai jo slapyvardė) patiekė iliustruotą dailidystės vadovėlį, rašė apie taboko auginimą, apie javų mitalą, vaismainiškąjį

¹ cor s

² cor r

³ cor atr nig pro 1905 vid ser al m

⁴ p del tuos paciu

⁵ cor B

⁶ orig def

ūkį etc. etc. Dabar nebeatmen[u,]¹ kaip mums pavyko darbas, ar buvo jisai geresnis už „Apžvalgos“ darbą, to nespręsiu: spręskite patįs, pasis-
skaitę. Daug betgi buvo kliūčių. Iš pradžių tuoj pasirodė, kad Ložinskis
nedaug tesurinkdavo ir tuos pasilaikydavo. Prūsiose „Sargą“ indavė²
Martynui Jankui – „aušrininkui“, bet labai prastos opinijos žmogui. Lo-
žinskis prisiėjo atstatyti ir net pranešti visuomenei,³ kad jam pinigų
nebeduotų. Iš Jankaus prisiėjo „Sargą“ atsiimti, užmokant // [157r] jam
nemažą atlyginimą, ir atiduoti Schönekės spaustuvei, o atsakomuoju re-
daktoriumi padaryti Jurgį Lapiną, kurs ir už kitus lietuvių laikraščius
atsakydavo. Bijodami, kad Jankaus rankose neliktų jokių rankraščių,
liepėme visus sugrąžinti. Bet nešant per sieną, kaip tik tą pakį „nu-
kratė“ ir jis pateko į Kretingos Cechhauzą. Iš ten juos išvogėme. Šitos⁴
istorijos užtektų puikiai ir nemažai poėmai, bet nusakyti ją temoka kun.
K. Kazlauskis. Man darbo padidėjo. Aš patapau Šv. Kazimiero drau-
gijos kasininku, kolektoriumi, kontrabandos grosistų šiapus visų trijų
pasienio „linijų“, redaktoriumi ir dažnai vienatiniu rašytoju, turinčiu
patiekti kasmėnuo medžiagos 5 spaudos lakštams (80 puslapių). Trejus
metus tad išbuvau vikarijate, nežinodamas, kas darosi lauke net visų
gražiausiomis dienomis. Lauke turėjau labai didelį rūšį, kur tilpdavo
po 12 vežimų „бумага“⁵. Rūšį valdė⁶ klebono tarnaitė Ona Končaitė.
Iš Kretingos kontrabandą veždavo ir ten iš // [157v] manęs rankraščius
veždavo Mosėdiškis bajoras – žemaitis (lenkiškai visai nemokąs; tokių
Zemaičiuose⁷ daug) – Leonas Dambrauskis. Dirbti daugiausia padėdavo
k. D. Tumėnas, kun. Al. Dambrauskis (dabar „Draugijos“ red.), tik ką iš
5 metų ištrėmimo sugrižęs ir Kaune be vietos sėdįs.

„T. S.“ veikiai patapo labai populiarišku. Spauzdindavau 2000 egz.
ir maža kas belikdavo. Eidavo daugiausia į Kauno, Kuršo, Vilniaus ir
Vitebsko gub. Daug žmonių betgi prikišo savo kuodą del to. Daug
mano pinigų ir juodų plaukų prarijo. Brolių į „Кресты“⁸ indėjo, paskui

¹ *def*

² *cor in pro* į

³ *def*

⁴ *cor o*

⁵ *rus* = popieriaus

⁶ *p del* tarn

⁷ *cor Z pro min*

⁸ *rus* = Kryžiai

į Kišinevą ištrėmė, dar vėliau patsai į Tiflisą nukilo. Aš nuolat buvau po priežiūra, naminiu areštu, tardymais ir t[.] t.¹ Bet tai kitas dalykas. Kun. Pakal. neapsakomai pyko už įsteigimą „T. S.“, nes „Apž.“ tais pat 1896² metais griuvo, ir jis pats turėjo į „T. S.“ pereiti, bet publicistiškų straipsnių nebeduodavo, tik beletristiką – [j]i³ buvo indomi: Galerija typų, Kandidatas į kunigus⁴ etc. etc.

Ta⁴ minimoji „Šv. Kazimiero“ draugija // [159r] susidarė taip pat Kauno Seminarijoje 1889 m. Jos uždavinys buvo toks pat, kaip ir dartinės, lėgalizuotos draugijos. Įsteigėjų⁵ tarpe buvau ir⁶ aš, vienas iš 10 konspirantų. Ir dabar tebenešioj[u]⁷ ant kaklo, nė vienai valandai nepadėdamas, Šv. Kazimiero relikvijas⁸, kuriomis visą dešimtį apdalijo a. a. Povilas Šilinskis, atsivežęs iš Vilniaus. Jis tapęs kunigu, veikiai pasimirė džiova Rumšiškėje ties Kaunu. O gaila. Buvo tai labai didelis asketa ir toks pat patrijotas. Taigi jau seminarijoje būdami, mes tarnavome tautai ir mūsų darbas nebuvo fantazija, nes su visokiomis atmainomis tęsiasi iki šiol. Man labai dyvai, kad svietiškieji mūsų pirmeiviai, kiek kartų rašo apie didįjį lietuvių subruzdimą, labai mažai vietos tepaskiria⁹ mums, „klerikalams“; o tuotarpu mes kur kas daugiau esame nuveikę tautos¹⁰ susipratimo darbe. –

Tuos dalykus peraiškiai Tamstai išdėjau. Būk todėl atsargi, kad šisai laiškas nepakliūtų į nereikalingas rankas. Bet // [159v] faktus visus gali garsinti, nes – *зашла давность*¹¹. Nepublikuoju tų dalykų, kad administracija iš šalies nepakeršytų vienam-kitam žmogui, vienai-kitai draugijai. –

Vakar buvau Viekšniuose. Visi labai sveiki, linksmi, mane mylėjo. Buvau ir pas p. Mortą. Davė vyno, riešutų. Tebesama tokios pat kvailos, kaip ir buvo. Tauškia nei ši, nei tą. Bet mane priėmė maloniai.

¹ *orig om*

² *cor pro* 1906.

³ *orig cap*

⁴ *del i*

⁵ *a del*]ų, *cor* Į

⁶ *cor r*

⁷ *def*

⁸ *cor k*

⁹ *cor t*

¹⁰ *ins sup*

¹¹ *rus* = suėjo senatis

Apie Laižuvą tuo tarpu nerašysiu: pamatysi pati per Vakacijas. Graži, jauki Laižuva. Mėgiu ją ir nemainysiu, nors monetos visai maža: be kalėdos ir algos – apie 60 rb. mėnesiui. Tai Vilniuje turėjau daugiau. Parapijų pajamos dabar visur menkos. Pirmeiviai galėtų pasidžiaugti. Nenuliūstu ir aš: pakaks. Zmonės labai klauso mano pamokslų. Rodos, sutiksime su jais.

Rašome: motyna; nors čia į gana trumpa, bet ne taip, kad Zemaičių tarmėje pavirstų į e, kaip: kunegs. Motena niekas nesako.

Viso labo! Laukiame į vakacijas atvažiuojant.

KgJTumas

16/III/11

AUTOGRAFAI: *VUB RS*, in: „Kn. J. Tumo rankraščiai“, f. 1, b. F58, l. 151–159; laiškas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta violetiniu rašalu ant stačiakampiais langeliais tankiai languoto lapo, kairiajame viršutiniame kampe išspaus tas užrašas: „LAIŽUVOS KLEBONAS. / P. S. LAIŽEVO, KOV. G.“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,3 × 27,9; autorinė numeracija dešiniajame viršutiniame kampe nuo l. 153: „2“, „3“, „4“, „5“. Visų lapų dešiniajame krašte popierius išplyšęs nedideliu puslankiu defektuojant tekstą; lapai į bylą įklijuoti rusvo popieriaus juosta, l. 153, 157, 159 palaidi; paskutinis laiško lapas susidėvėjęs; l. 159 po lenkimo išorėje buvusi dalis smarkiai apsitrynusi, vietomis nubrauktas rašalas, popierius tamsesnio atspalvio, lenkimo linijoje skylutė, lapo viršuje ties lenkimo linija išplyšusi dalis popieriaus, lapo viršutiniame dešiniajame kampe sąvaržėlių rūdžių žymės; l. 151 kairiajame viršutiniame kampe sąvaržėlių rūdžių žymės; l. 151r viršuje po blanko užrašu Tumo ranka mėlynu pieštuku: „Tėv. Sargo istorija“, dešiniajame viršutiniame kampe pieštuku nenustatyta ranka: „1911 met.“; l. 151r antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS / 2362“, skaičiai į antspaudą įrašyti juodu rašalu.

LOKALIZAVIMAS: pagal laiško turinį.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Dėdės Antanazo Rasztai, *Obrusiteliai. Galerija paveikslėlių iš maskolių gyvenimo Lietuvoje*, t. I, Tilžė: 1898, Spausdinta „T. Sargo“ kasztu prie Schoenke's; Dėdės Antanazo Rasztai, *Kandidatas į kunigus*, t. II, 1900, Nr. 10–11, Tilžė.

Atsakymas kun. Povilui Korzonui
Telšių klebonui, Alsėdžių Dekanui

Raštu XII-5 d. Tamsta man drėbei į akis keletą šmeižtų. Būtent, jog Kaunas mano valdomą Vytauto bažnyčią esąs praminęs Vilkolakiu, destis, farso vieta. Ir tai Tamstai pasidarę dabar aišku, delto, būtent¹, kad aš per vieną tik pamokslą, kurio Tamstai tekę „atsitiktinai“ paklausti, iš sakyklos tiek paskelbęs herezijų, jog „T.“² palaikęs katalikų kunigo priederme pranešti tai vyskupui¹.

To raštu paragintas nuėjau į Vyskupą. Tuos šmeižtus, tikrai, radau pakartotusⁱⁱ, save ir mano bažnyčią iškoneveiktą. O mano herezijos buvusios: 1, Šv. Raštą aš pavadinęs poėzija; 2, Įsikūnijimo Paslaptis tai esantis Dangaus su žeme sumaišymas; 3, pragaras esąs gailės, skaudesnis negu 1000⁹ ugnis ir 4, panteistus ir deistus palaiminęs už tai, kad jie ieško Dievo.

Visais tais šmeižtais³ ir denunciacija aš buvau taip giliai užgautas ir susigriaužęs, kaip dar nėkarto nebuvo nuo eks-kunigo Bakšio negarbingo išgavimo slapto mano dokumento laikų. Ir kaip tik delto, kad tuomet buvo – kunigas, o⁴ dabar rados – Povilas Korzonas, su kuriuo man teko koleguoti, kaimynauti ir ilgai⁵ draugautis.

Dėl Dievo meilės, iš kur Tamstai (kolega nebevadinsiu) tiek daug pikta rados? Kuo aš taip smarkiai esu nusidėjęs, kad tiek radai užgaulių ir piktos paniekos („Tamstos bažnyčia – farsas“). // [1v] Tamsta neatsitiktinai „atsiradai“ mano bažnyčioje. Aš žinau, jog Tamsta jau iš vakaro buvai pasiruošęs eiti šnipinėti. Jei Tamstą į tai paragino žmonės, tai žinok, tokie, kurie nė vieno sykio nėra girdėję manęs pamokslą sakant ir Vilkolakiu bus pavadinę del mano bažnyčios populierumo. Arba tasai žmogus, kurio teologiniai plonumai tiek yra beprotiški, jog jisai tenka iš visur izoliuoti, nes viską supina.

¹ cor b

² ins

³ cor pri i

⁴ cor pro ir

⁵ cor pri i

O gal tai nusimanymas, jog Kaunui *lux ex*¹ Telšis – Tamsta esi Apveizdos skirtas išgelbėti katalikybę nuo naujo hereziarcho? Tai klysti. Mano pamokslų klausosi, regėjai, kokios minios pasauliečių ir kunigų. Nuo pat 1920 m. VIII–15 d. treči metai aš kalbu, vis girdint bent vienam svetimam kunigui – sumystui. Ir tie sumystai vis nauji, keičias; ir ne bet kas, tik, sakysime, rektorius Mačiulis, profesoriai Česnys, Dambrauskis ir k., redaktorius Bikinas, dabar universiteto teologai. Be sumysto, labai dažnai klauso Val.² Prezidento sekretorius Bielskus, konsistorijos arch³. Veblauskas ir daugybė kitų. Svietiškių minioje daug krikščionių demokratų: Dr. Jokantas, V. Bičiūnas, Tījūnaitis, Beržinskis ir k., kurie kas miela šventė neaplenkia mano bažnyčios. T.-F. Zilinskio, Smetonos, Noreikos, Mačiulytėsⁱⁱⁱ, Smailytės dirbtuvės narių^{iv} ir daugybės kitų nė neminėsiu. Jie gerbia Vytauto bažnyčią. Niekam iš tų šimtų lankančių neparėjo į galvą vadinti ją – farsu, o mane hereziarchu.

Tamsta sakais denunciaavęs mane, // [2r] negerą kunigą, Vyskupui delto, kad pats esąs geras kunigas, katalikų kunigas. Bet jei taip būtų buvę, tai būtumei atminęs, kad yra įsakyta: *dic ecclesiae*⁴. Būtumei įžengęs į buvusio savo prietelio butą, kurs čia pat, būtumei kad ir stačiūkiškai išsipravardžiavęs už „herezijas“, būtumei išgirdęs mano aiškinimą ir, tikiuos, byla būtų pabaigta. Nejaugi manai, kad aš – tikrai hereziarcha, kuriam jau metas oficiali byla iškelti? O aš kaip tik turiu gražų „kunigo“ vardą visame Kaune.

Taip tad aktu *primo primi*⁵, su niekuo nepasvarstęs, kai ką iškreipęs, Tamsta šokai puolai – skųsti. Skundiko rolė – dekanų rolė. Tik aš neesu Tamstos atsakomybėje; beto, amžium ir ranga viršesnis; tai bajoriškas Tamstos instinktas turėjo T. pakuždėti ne tokią arogantišką ir vulgarišką denunciacijos formą: žiūrėk, Tumas iš pavestos jam baž-

¹ *lot* = šviesa iš

² Val[stybės]

³ arch[yvaras]

⁴ *lot* = pranešk bažnyčiai; frazė iš Evangelijos pagal Matą pamokymų apaštalams apie bažnyčią: „Jei tavo brolis tau nusikalstų, eik ir bark jį prie keturių akių. Jeigu jis paklausys, tu laimėjai savo brolių. O jei nepaklausytų, pasiimk su savimi dar vieną ar du, kad visa byla remtųsi dviejų ar trijų liudytojų parodymais. Jeigu jis ir jų nepaklausytų, pranešk bažnyčiai. O jei nepaklausys nė bažnyčiai, tebūnie jis tau kaip pagonis ir muitininkas.“ (Mt, 18: 15–17).

⁵ *lot* = visų pirmiausia

nyčios Vilkolakį padarė! Tamsta! Ar pagalvojai, kokią baurų šmeižtą paleidei, nežinodamas ar tyčia, oficialiai, pasirašydamas visus savo titulus? Korzonas – tokioje rolėje, – man ir dabar netelpa galvoje... Juk jei aš tai viešai paskelbčiau, tai be Tamstos šiundytojų, visi būtų tuo pasipiktinę.

Ir kokių gi mano herezijų Tamsta rūpestingai prilasei? Aš pavadinęs Šv. Raštą – poezija¹. Juk tai vėl šmeižtas. Anuo momentu man nereikėjo Šv. Raštą charakterizuoti. Aš sakiau: Šv. Rašto poezija. „Rorate coeli desuper etc.“² veiksliausiai reiškė Dievo pasiilgimą. Ar psalmės, Giesmių giesmė, dalimi Jobo kn. ne poezija? Ir ką čia pamanei bloga?

Dievažmogį aprašo Symbolum³ Athanasii. // [2v] Bet jo nepoezizuoti tegali Tamsta su Dr. Lesauskiu. Čia dangų prilenkti žemai ar net sulipdyti – tokie banaliukai, jog nė neverti tokio didžio vardo – herezijos.

Kad atminimas pralaimėto laiko ir nepasiekto⁴ Dangaus bus baissenis už pragarą ugnį, kurios esmės mes nežinome, apie tai kalba bet kuris asketa. Tamstai tai naujiena? Tai pavartyk, jei nori mane nuraminti.

O kad panteistai, deistai verta laiminti už tai, kad yra ne ateistai ir nors klaidingai, mėgina būti arti dievybės, tai taip pat aišku bet kam, „tik ne Tamstai“⁵, kurs, neturėdamas rimtos medžiagos šmeižtui, graibais⁶ vaikiškumų.

Kun. Dekane. Juk tai Tamstos paties Telšiuose išpuoselėta tamsybė. Sustingote savo katekizmo formose ir bailė jus ima net drąsesnio išsireiškimo. Ir jūsų inteligentai klauso?

Tamstos frazės taip nevykusiai formuluoja mano „herezijas“, jog ir Vyskupas joms nepritarė, nors mokytiis liepė. To bet kam reikia. Aš norėjau išgirsti rimtesnį formulavimą; tad prašiau Vyskupą, kad pradėtąją bylą paleistų per Dv.⁷ Tribunalą, kur ir aš galėčiau išdėstyti savo credo⁸. Nesutinka. Prašiau laiško kopijos paskelbti. Irgi nesutinka. O

¹ cor a

² lot = rasokite, dangūs iš aukštybių (Iz 45: 8).

³ cor y

⁴ del fl s

⁵ ins sup

⁶ cor fl

⁷ Dv[asini]

⁸ cor c, lot = pažiūras

Tamsta ten provincijoje mane kaimynams dar šmeiži hereziarchu. Tai kaip gi aš Tamstai, Bajore, užčiaupsiu burną? Aš – beginklis.

Šio atsako kopiją padėdu į „Mūsų Senovės“ archyvą, palikdamas Tamstai denuncianto ir šmeižiko vardą.

Vytauto b. – tautos paminklo rektorius
Garbės Kanauninkas, Lietuvos Universiteto
Lektorius Kun. Juozas Tumas

192[2]. XII-11 d.¹

AUTOGRAFA: *VUB RS*, in: „Kn. K. Kibilio, kn. A. Kaupo... laiškai kn. J. Tumui 1898–1929“, f. 1, b. F10, Nr. 42, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant balto popieriaus dvilapio; lenkimo į dvi dalis žymės; 20,8 × 33; apatinė lapo dalis užlenkta (3,8) pritaikant prie archyvinės bylos formato, beveik atplyšusi; kampuose lamdomosi žymės; l. [1r] greičiausiai vaško dėmė; l. [1r] viršuje antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS / № 53 / 37 Ser.“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

DATAVIMAS: Korzono laiškų datos ir Tumo laiško turinys rodo, kad Tumas suklydo datuodamas, t. y. laiškas rašytas 1922, o ne 1920 m., kaip nurodoma autografe.

PUBLIKUOTA: dalis šio laiško publikuota knygoje *Neužmirštamais Vaižgantas: Atsiminimai, esė, laiškai*, sud. Alf. Pakėnas, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2009, p. 417.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Pranciškus Karevičius.

ⁱⁱ Povilas Korzonas 1922–12–05 parašė du laiškus: skundą vyskupui Pranciškui Karevičiui, apie kurį čia greičiausiai ir užsimena Tumas, bei panašaus turinio laišką pačiam Tumui: „Gerbiamas Kn. Kanaunike! / Labai gerbiu ir branginu Tamstą, bet ne kaipo teologą. 3 d. š. mn. netyčia išklausęs Tamstos pamokslą, supratau, delko Kaune Tamstos bažnyčia yra praminta Vilkolakiu. Savo pamoksle Tamsta iš sakyklos paskelbiai tiek herezijų, kad aš neatsižiurėdamas į gilų mano prie Tamstos prisirišimą, palaikiau katalikų kunigo priederme pranešti apie tai Vyskupui ir busiu patenkintas ir nuramintas, jei Jo Ekscellencija pasiulis Tamstai persimokyti Hurterio *Medulla Theologiae Dogmaticae*. / Atsiprašau už atvirumą. / Su gilia pagarba kn. Korzonas“ (Povilas Korzonas, Telšiai, 1922–12–05, in: *VUB RS*, „Kn. K. Kibilio, kn. A. Kaupo... laiškai kn. J. Tumui 1898–1929“, f. 1, b. F10, Nr. 41, l. [1r]). Skundas Vyskupui išsamesnis, jame nurodomas erezijų pobūdis (*KAKA*, „Kunigo Juozo Tumo–Vaižganto byla“, b. 39, p. 69).

ⁱⁱⁱ Greičiausiai omenyje turima Marcelė Mačiulytė.

^{iv} Greičiausiai omenyje turima Apolonijos Smailytės bažnytinį rūbų dirbtuvė.

¹ orig 0

233. JONUI KRIKŠČIŪNUI-JOVARUI, KAUNAS, 1924-12-17

Kaune, 1924 m. gruodžio 17 d.

Pone Jovarai!

Nežinau, ar Tamstai bus majoras Ruseckas, „Lietuvos Žinių“ bendradarbis, nusiuntęs pakvietimą bendradarbiauti „Knygnešy“. Del visa ko įdedu Tamstai savo egzempliorių ir leidėjų vardu kviečiu Tamsta surašyti visa tai, ką Tamsta riši ir pats rišeis su lietuviškųjų knygų kontrabanda.¹

Aš pats paprašysiu Tamstą suteikti man žinių apie aną storą davatką Šiaulytę, aš jos pamiršau vardą ir pavardę, su kuria Tamsta buvai apie 1900 metus (?) atvykęs į Kulių Telšių ap. ir, rodos, visą kuparą knygų išsivežėt. Man faktai draikos ir pinas; aš nebepajėgiu orientuotis, kada kam ir kaip buvo įteikiama kontrabanda. Gerai būtų, kad Tamsta šitą kelionę aprašytumėi, surinkęs žinių apie savo kelionės draugę ir kokių įspūdžių parsivežei iš Zemaičių ir iš Kulių. Rašyk drąsiai – aš nieko nebrauksiu. Jei nori, gali tiesiai siųsti maj. Ruseckui. Bet būtų // [1v] gerai, [k]ad¹ mano adresu atsiųstumėi (Kaunan[.]² Aleksoto g. № 6–4): aš nuo savęs ką ne ką pridėčia apie tą moterišką ir apie judviejų buvimą.

Ar ji tebėra gyva? Jei gyva, tai kur esti? Gal būtų galima gauti judviejų fotografijos?

Aš nežinau Tamstos tikro adreso[.]³ Tai pasiunčiu į Kairius – gal pateks į rankas.

Tamstos doc. J. Tumas

AUTOGRAFA: *LLTI BR*, in: „Laiškas Jovarui knygnešių darbo reikalu“, f. 1, b. 5534, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto popieriaus lapo; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,9 × 28,5. Lapas smarkiai susidėvėjęs, kairysis viršutinis lapo kampas nuplėštas, kraštuose smulkūs įplyšimai, lenkimo linijos centre skylutė, keliose vietose lapas smarkiai suteptas, yra suliejimų; l. [1r] kairiajame viršutiniame kampe pieštuku: „rnr-5534“ – signatūros numeris; l. [1v] violetinis antspaudas: „Lietuvių Literatūros Institutas / Rankraštynas“.

¹ orig def

² orig def

³ orig om

PUBLIKUOTA: *Lietuvių rašytojai laiškuose ir atsiminimuose*, redakcinė kolegija: K. Doveika, A. Krasnovas, V. Vanagas, Vilnius: Vaga, 1987, p. 181–182.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: atsakyme Krikščiūnas teigia iš Rusecko nieko negavęs, teikia tokius duomenis apie Šiaulytę: „Šiaulytė – Ona Valančiūtė, Pabalių kaimo, prie Šiaulių, nežinau gyva ar mirusi, parašiau jai laišką. Savo paveikslą atsiųsiu. Apie keliones į Žemaitiją parašysiu.“ (Jonas Krikščiūnas-Jovaras, Šiauliai, 1925-01-12 (data ir vieta pagal pašto antspaudą), in: *VUB RS*, „Kn. K. Kibilio, kn. A. Kaupo... laiškai Kn. J. Tumui 1898–1929“, f. 1, b. F10, Nr. 64, l. [1r–1v]).

- ⁱ Kalbama apie spausdintą Petro Rusecko laišką, kuriuo kreipiamasi į visus buvusius knygnešius ir lietuviškos spaudos bendradarbius, dirbusius spaudos draudimo metais, ir kviečiama siųsti atsiminimus, nuotraukas, piešinius būsimam leidiniui. Išleisti du tomai (1926 ir 1928). Šiauliy „Aušros“ muziejuje saugomas Krikščiūnui-Jovarui siųstas šio laiško egzempliorius, tačiau nė viename iš išleistų tomų Krikščiukaičio-Jovaro atsiminimų nėra. Antrojo tomo pratarmėje sudarytojas kalba apie planuojamą išleisti trečiąjį tomą, kuriame ketinama skelbti netilpusią medžiagą.

234. EMILIJAI KRIUGŽDAITEI, KAUNAS, 1927-08-02

Kaune, 1927 m. rugpiūčio 2 d.

Pilietei Emilijai Kriugždaitei.

Aš Tamstai labai dėkoju už pusaštuntų metų teisingą ir tvarkingą šeimininkavimą. Sutinku Tamstą atleisti nuo tarnystės nuo šios dienos ir išsigabenti kada tik norėsi iki galo šio mėnesio. Tamstos vietininkė Ona Vitkait[ė]¹ atsigabens š. m. 13 d. Aš nebūsiu šiuo tarpu. Tai malonėkite geruoju abidvi pagyventi. Parodyk jai visa, ką palieki, kad žinotų, ko ir kur yra, kokia čia mūsų buvo paprasta tvarka.

Emiliut, būk išėjus mums visiems prietelinga, lankyk mus, pasipasakok: gal busime ir toliau kits kitam naudingi. // [172v] Algos išmoku už rugpiūtį ir dar už rugsėjį mėnesį, viso du šimtu litų. Apie visa kita pasikalbėsime geruoju kai sugrįšiu² š. m. 16 dieną.

Atleisk, ką būsiu nusidėjęs. Ir aš bloguoju Tamstos neminėsiu.

Kan. J. Tumas

¹ orig ei

² cor š

AUTOGRAVAS: *VUB RS*, in: „Kn. J. Tumo rankraščiai“, f. 1, b. F58, l. 173r–173v; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant popieriaus lapo su tinkliniu vandenženkliais; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,3 × 26,8. Kairiajame krašte skylės, rodančios ankstesnį įsegimą; dešiniajame viršutiniame kampe antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS / № 3060 Ser.____“; numeris įrašytas žaliu rašalu; į bylą laiškas įklijuotas rusų popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

235. JUOZUI KUBILIUI, LAIŽUVA, 1912-03-29

Laižuvoje, 29 / III / 12.

Mylimasis Juozapai!

Rytoj vakarą iškeliauju svietan visai savaitei. Balandžio 1 d. kalbėsiu Anykščiuose, 2 – Debeikiuose, 4¹ – Svėdasuose, 5 – Utenoje, 7 – Rageliose, 8 – Rokiškyje, 9 – grįžtu atgal namo. Iki tam laikui aš norėčiau, kad man būtumei taip geras ir padarytumei, ko prašau.

1, Tuoju man reikalingi „Vilties“ pernykščiai numeriai: 21 (506); be šio gal ir apsieičiau, jei nebeturėtumete. Bet be šių nebėgaliau beapsieiti, nes sugrįžęs turėsiu jau pradėti surašinėti savo paskaitas ir įspūdius, kuriuos jau esu pardavęs Šv. Kazimiero Draugijai. Taigi šių NN man ypač reikia ir man juos duokite, nors iš žemių iškasę: N 120, kur yra 3 laiškas iš kelionės į Ameriką ir 122, kur yra 5 laiškas. Taigi prašau Tave asmeniškai: apsidairyk po sandelį ir išpešk tuos tris NN arba nors du paskutiniuoju.¹

2, Antras ne tiek mano, kiek Tavo paties // [l. 2] dalykas, arba tikriaus: ir mano, ir Tavo, ir mūsų visuomenės. Kaip čia taip prirodžius... Matyk, aš, lygiai ir visi viltininkai labai gardžiai paskaitome Tavo straipsnius. Jie iškarto pagauna savo tiesumu, minčių aiškumu, faktiškumu ir teisingumu (честностью²). Štai per šventes, nebegaudamas jokių laikraščių, ėmiau vartyti mieląją „Viltį“ ir dar sykį skaityti Tavo straipsnius. Paskaitęs vieną, gailėjaus palikti krūvoje, bet išsikirpau. Antrą taip pat.

¹ *cor pro* 3

² *rus* = sąžiningumu

Ir t[.] t.¹ Ir susirinko visai graži gabanėlė iškarp[ų]² su pa-ilgais ir gero-
 kai temas išsemančiais straipsniais, kuonevisados³ paliečiančiais opiausį
 šiandieną mūsų visuomenės rūpesnį – asmenų nusistovėjimą. Tasai tu-
 rinio bendrumas rištinai riša šiuos straipsnius į vieną cielybę (nežinau,
 kaip būtų lietuviškai), į atskirą knygutę, net geroką pusknygį, pakrikštytą
 „Pirmeivių žiedais“, [„Klaidžiojimais“]⁴ ar kitokiu minkštesniu vardu.
 Man // [l. 3] parūpo išleisti tokią knygą. Iš jos, kaipo iš cielybės, aš
 laukiu dešimts kartų daugiau, neg iš atskirų, retokai visuomenės atyda
 mėtom[ų]⁵, kad ir gražių ir turiningų straipsnių. Tą knygelę skaitytų vil-
 tininkai pasigerėti ir neviltininkai – pakritikuoti, kaip skaitė nemalonią
 p. Čiurlionienės: „Lietuvoje“. Šaukė – rė[k]ė⁶, atameni? ir vis delto turėjo
 prie daugelio prikišimų prisizinti.

Štai ir paaiškėjo antras reikalas. Kibkime į darbą. Aš štai padariau
 pradžią. Peržiūrėjau tuos „Vilties“ numerius, kurie užsiliko gyvi ir
 sveiki, man per 4 mėnesius namie neesant, ir išplėšinėjau tavuosius
 rašinėlius. Jų radau štai kuriuose numeriuose pernykštės „Vilties“:

7 – Kokios gi taktikos mums laikyties?

16 – Del kovos su klerikalizmu.

21 – Del tikybos laisvės.

30 – Kiek pirmieiviai protu gyvena.

31 – Pirmeivių bešališkumas ir tolerancija.⁷

34⁸ – Kodel aš atstojau nuo pirmieivių? // [l. 4]

38 – Kas yra dvasios vergas?

39 – Irgi polemikos įrankis.

58 – Ar gali lietuviai pasitikėti lenkais demokratais?

141 – Reikia rinkti valsčiaus rinktiniais susipratusius vyrus. J. K. (Ar
 Tavo?)

144 – Ar šokti adverte ir gavėnioje.

Šių metų NN:

¹ *orig om*

² *orig fl -u*

³ *a del veik vis*

⁴ *orig om*

⁵ *orig vid ex err fl -i*

⁶ *orig vid ex err g*

⁷ *ins sub -cija*

⁸ *del -cija, ins sup 34*

25 – Vištos išperėti ančiukai. Mažasis. Juk Tavo?¹

34 – Politika ir gyvenimas. Item²ⁱⁱ.

35 – Del mūsų pirmeivių principų.

Buvau užėjęs dar viena trumpą bet labai reikalingą „L. Z.“³ replikėlę, bet pamečiau ir nebesuradau. Ji buvo beparašo, nuo redakcijos.

Šių numerių aš negavau peržiūrėti, jų namie neberadęs. Taigi ėmęs komplektą, juos persižiūrėk ir išsipešiok, ką dar rasi⁴ savo. (O ir mano jei tuose numeriuose⁵ kas ra[s]tųsi⁶, paimk ir man po visą N atsiųsk). 1911 m.: 17, 25, 26, 33, 45, 70, 71, 74, 75, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 91, 92, 93, 95–111, 115–120, 122, 125, 147, 149.

1912 m.:

1, 2, 3, 4, 7, 9, 10, 11, 13, 14, 24,⁷

Šituose NN, tikiuos[i]⁸ dar rasis nemaža. // [l. 5]

Visa tai labai rūpestingai persiskaityk, kaip nebereikalingą išbrauk, kaip⁹ del surišimo pridėk, „vardus straipsnių“¹⁰ taip pakrišktyk, kad turinio sąrašas jau aiškiai reikštų knygelės programą, ir nepykk, kad aš tokiuos paprastus dalykus, kaip aklam, nurodinėju. Juk tai reikš, kad aš labai esu užsiinteresavęs ta tikrai programine knygeleⁱⁱⁱ.

Jei nesutiktumei leisti knygele, tai siunčiamas šiuopat žygiu iškarpas ir kitas, kurias rasi anuose mano neperžiūrėtuosiuose NN, sugrąžink man: aš a[r]¹¹ kas kitas Tau nedovanos, nepaskelbęs. Taigi geriau pats imk savo dalyką į savo rankas. Ar šiaip, ar taip, man atsakyk.

3, Be pernykščio „Vilties“ komplekto aš gyventi nebegaliu. Taigi rūpinkitės kuoveikiausia aptaisyti bent keletą ir vieną man atgabenkite į st.¹² Рингенъ. Р. О. Ж. Д.¹³ черезъ Муравьево-Кошедары // [p. 6]

¹ *ins sub*

² *lot* = taip pat

³ „L[ietuvas] Z[iniose]“

⁴ *cor r pro s*

⁵ *cor n*

⁶ *orig š*

⁷ *del vid 26*

⁸ *orig fl vid ex err -e*

⁹ *pri a cor pro a*

¹⁰ *trans*

¹¹ *orig def*

¹² ст[анция]

¹³ Ро[ссийской] ж[елезной] д[орогой]

пассажирской скоростью¹.

Na, tai laimingo netingėjimo[.]² Sveikink pp. Smetonus, Giras, [...] ³
ir kitus gerus žmones.

Tavo KgJuožas

P. S. Knygelei leidėjus surasiu ir onoraro Tau pareikalausiu, tik viską
viežlybai sutvarkyk.

Id.⁴

AUTOGRAFAUS: *VUB RS*, in: „Kun. J. Tumo laišškai Juozui Kubiliui ir A. Smetonai, 1912–1913“, f. 1, b. E96, l. 1–6; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant stačiakampiais langeliais tankiai languoto dvilapio ir tokio paties lapo su vandenženkliais: l. 1 ir 3 tinklinis vandenženklis, l. 2 inkaras ir keturi neperskaitomi skaičius primenantys ženklai; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,7 × 28; autorinė numeracija l. 5 dešiniajame viršutiniame kampe viršuje: „2“. Popierius smarkiai susidėvėjęs, patamsėjęs, dėmėtas, gausu įplyšimų, keletas smulkių skylių, lamdomosi žymės, po sulenkimo išorėje buvęs l. 6 apsitrynęs, papilkėjęs; kairiajame visų lapų krašte netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės; l. 1 viršuje juodu rašalu: „1 / 1709“ – signatūros numeris, kairiajame viršutiniame kampe sąvaržėlės rūdžių žymės, prie dešiniojo l. 5–6 krašto priklijuota rusvo permatomo popieriaus juosta, spėtina, kad klijuojant dokumentą į bylą dėl apsirikimo pasirinktas ne tas kraštas, dalis juostos nuplėšta, dalis likusi, nuplėšus defektuotas tekstas; į bylą laiškas įklijuotas popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Nurodytame 1911 m. *Vilties* Nr. 21 (506) Tumo tekstų nėra; 1911 m. nurodytame *Vilties* Nr. 120 (605) publikuotas ne trečias, o ketvirtas laiškas; tą pačių metų nurodytame Nr. 122 (617) – penktas ir šeštas. Šv. Kazimiero draugija 1912 m. publikavo leidinį: Kun. J. Tumo, *Ten gera, kur mūsų nėra, arba neapleiskime Tėvynės!*, Šv. Kazimiero Draugijos leidinys, Kaunas: Saliamono Banaičio spaustuvė, 1912.

ⁱⁱ Leidinyje *Lietuviškieji slapyvardžiai* nenurodoma Juozą Kubilių pasirašinęjus slapyvardžiu „Mažasis“; o 1929 m. išleistame Tumo sudarytame Kubiliaus straipsnių rinkinyje tekstų „Vištos išperėti ančiukai“ ir „Politika ir gyvenimas“, kuriuos šiame laiške dvejodamas Tumas priskiria Kubiliui, nėra.

ⁱⁱⁱ Tokio pobūdžio knyga, kurioje sutelkta periodikoje skelbta Kubiliaus publicistika (įeina visi laiške minimi tekstai), išėjo tik 1929 m.: Juozas Kubilius, *Viltininko mintys*, suredagavo doc. J. Tumas, L.T.J., „Jaunosios Lietuvos“ leidinys, Kaunas: „Spindulio“ bendrovės spaustuvė, 1929.

¹ *rus* = Rengės stotis, Rusijos geležinkeliu per Muravjovą–Kaišiadoris keleiviniu greičiu

² *orig def*

³ *ill 1 ver*

⁴ *lot idem* = tas pats

Laižuvoje, 25 / IX / 13.

Mylimasai Pone Juozapai!

Šiandei gavau Tavo laiškėlį ir visą dieną negaliu nusikratyti tomis mintimis ir jausmais, kuriuos manyje padarė. Pasisakei man naujieną. Vienišu tapti, tebegyvenant žmonėse, dalykas perdidelis, kad galima būtų jis veikiai sugromuloti. Tai, visųpirma, man labai patinka, ir aš nei puse žodelio nuo tų svajonių neatkalbinėju. Tai tikrai idėjinė kava-lierystė. Tik vis negaliu sumoti, kas praktiškos naudos iš to idėjiškumo ar idėjumo¹? To doros spinduliavimo, kurį jauti aplink idealų² žmogų, lyg būtų per mažą³ tokiems realistams, kaip aš. Gal būti Liutoslawskis⁴ ir neklysta, sakydamas, kad valstybės dvasios ekonomijoje reikalingi tokie asmens, kaip Tu – svajojamasis vienišas; gal reikalingi net kontemplecijiniai⁵ vienuolynai, kurie visai nuo žmonių atsiskyrę; gal jų dvasia – tai visuomenės dvasios atstanka; // [l. 10] vis delto kai tos dvasios vaisiai regimai pasirodo, labiaus žmogus imi tikėti į tikslumą tokio gyvenimo. Kuo tu skirtumeis nuo dabarties, sugrįžęs po 2–3 metų? Tavyje, žinoma, būtų skirtas; bet santykių⁶ su mumis? Asmeninės intakos būtų permaža. Turėtumei griebtis plunksnos ir savo dvasią, savo krikščionies idealą aiškiaus parodyti. Bet vis viena, neturėtumei autoriteto: kas gi žinotų, kad Tu – askezeje specializavais? Gal ir tuomet prieš Tavo tiesos žodžius taip-pat protestuotų, kaip ir dabar kad protestavo. Pusvienišis – geras sau pačiam; kitiems – nedaug, jei platesniu darbu neužsiima: nei literatūra, nei auklėjimu.

Tavo dėtą aš kitaip padaryčiau. Įstočiau į tikrų tikriausį vienuolyną „broliu“; kol išbūčiau paskirtus trejus metus bandymo, išeičiau teologiją; vienuolynuose ji sutrumpinta; ir apžadus darydamas ar bent kiek vėliaus, tapčiau ne paprastu monachu, bet jau – // [l. 11] jeromonachu. Ir pasilikčiau vienuolyne. Ramybė, jausmų lygsvara⁷, dvasios

¹ *cor a*

² *cor pro idealų*

³ *p del ,*

⁴ *cor l*

⁵ *sec i cor pro a*

⁶ *del ill 1 lit, ins sup s*

⁷ *cor fl pro u*

laisvė, daugybė mielo laiko, aprūpintas gyvenimas. Ko Benediktinai netesėjo nuveikti tokiomis sąlygomis?? Ir imti restaurare mundum in Christo¹, budriai sekant visuomenės protų ir sąžinių kreivuliavimą. Dalyvauti publicistikoje, nors tai monachui ir neperlabai pritinka; ypač gi dalyvauti literatūroje, į sopamuosius dalykus atsakant ištisomis brošiūrėlėmis. Veizdėk, kokią intaką darė tėvas Prokopas Kapucinas, sviete – Leszczyńskis! O kad jis būtų buvęs tiek gyvenimo apšutintas, kaip Tu, tai ir tas pačias knygeles būtų kitaip taisęs, labiaus taikinęs prie dabartinių gyvenimo pūzrų.

Man vis matėsi, kad Tu būtumei geras² kunigas ir sviete... Kitaip aš Tavęs neįsivaizdinu.

Bet taip žiūrėdamas į idėjinimą kavalierystės, aš nesuprantu, qua de causa³ // [l. 12] turėtumei kratyti rankas nuo publicistikos, nuo gynimo tų idealų, kurie jau yra Tavyje susidarę. – Morgen, morgen, nur nicht heute – sprechen immer faule Leute⁴. Ar ne taip? Kodel teketini idėjinti ateitį, aplenkdamas dabartį? Juk tai būtų Petliuko inteligento tipas: kai turėsiu laiko ir t[.] t.⁵ⁱ Kam idealas jau šviečia, tas jau idėjinis. Ir turi jis siekti jo. Sustos siekęs, nebešvies jam idealas, pasidarys nebeaiškus. Ar Tave perlaužė nelemta polemika del vienut-vieno klausimo? Ar ko bijai? Juk ne. Nebus vietos „Viltyje“, bus vietos „Vaire“⁶ⁱⁱ. Bet tiesos kibirkštelės, kuri žybtelės Tavo sieloje, jei esi doras, gesinti neturi teisės ir dabar. Ak, kad aš taip⁷ išmanyčiau, kaip Tu, ir taip laiką mėgčiau! Aš žerčiau teisybę, nesakau – brutališkai, taktas – mainomas dalykas, bet fortiter in re⁸. Jei mūsų visuomenė pūva⁹, gangrenuoja kai kuriuose savo nariuose, tai jei visas organizmas sveikas, turi r̄ji¹⁰ pasidaryti reakciją, užsėtryti, užsidegti, ištvinkti, pratrūkti ir // [l. 13] išsarovėti. Tegu Tave vadinūt tokia viena votimi. Tai ir ačių Dievui – pasiuntinystė būtų išpildyta. Savanarola, kaip sau nori, didis žmogus; kad nebūtų buvęs bekraštis

¹ lot = atkurti pasaulį Kristuje

² cor fl pro -u

³ lot = dėl kokios priežasties

⁴ vok = Ryt, ryt, ne dabar – šitaip visad kalba tinginiai

⁵ orig om

⁶ cor pro min

⁷ cor t

⁸ lot = galia darbuose

⁹ del ill, ins sup pū

¹⁰ ins sup

ir neardęs visuomenės tvarkos, būtų šventu paveikslu mums. Visuomenė ome pajunta, kas šaukia velnio apsėstas, o kas vardan Dievo. Rimka – Gabrijėlės apsėstas, Gabrijėlėⁱⁱⁱ – velnio ir[.]¹ Pirmeivių svieta taisymas – ne² taisymas. Jėzavito Marijono Morawskio taisymas – tai taisymas.

Man rodos, kad Tau iš „Vilties“ traukties nėra prispiriamo reikalo. Ir iš šalies niekas negena. Bet jei ir pasitrauktumei, neprivalai liauties svajojus; o sustosi svajojęs, jei liausies³ surašinėjęs savo svajones. Nemesk publicistikos.

Na, kaip atsilyginti tokia didelė skola – pustrečio tūkstančio, aš nežinau. Literatūra tiek neuždirbsi. Besikazdamas į gerai užmokamą tarnystę, kol tai pasieksi, užkasi visas savo idėjas ir savo svajonę apie vienuolyną. // [l. 13] Pasėsi, susmulkėsi ir pagalios kam bebūsi tikęs? Štai aš turiu 44 metus ir jaučiu, kad sėstu, kad nebeturiu ugnies, nebe- taip verda kraujas, užtikus ar išgirdus netiesą ar nedorybę. Bus ir Tau taip. Su tokia kalade prie kojos toli vargu nužengsi.

Ir... tai kaladei numesti tėra vienas vienas pragumas – gerai vesti mergaitę, kuri betgi ir patikti galėtų. Liuosas žmogus ir apsirūpinęs⁴ gal drąsesnis būtų ir idėjų dalykuose. Ale visa tai kai atvažiuosi į mane. Pasigriebk tinkamu laiku ir daugiau draugų – bent p. Antaną ir p. Balčikonį⁵, ir šliauškite bent kelioms dienoms. Tu galėsi ir turėsi tiek pasilikti, kiek reiks knygai sutvarkyti; kiti grįš, kada norės.^{iv}

Tavo Kgluozas

AUTOGRAFAUS: VUB RS, in: „Kun. J. Tumo laišškai Juozui Kubiliui ir A. Smetonai, 1912–1913“; f. 1, b. E96, l. 9–14; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta šviesiai juodu rašalu ant tankiai stačiakampiais langeliais languoto popieriaus dvilapio ir tokio paties lapo su vandenženkliais: l. 9 ir 13 „MILLS“; l. 13 pilnai matomas greičiausiai fabriko ženklas su karūna, prie l. 9 krašto tik karūna, l. 11 „DOBRUSH“; lapo viršuje Rusijos imperijos herbo fragmentas; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,7 × 28. Popierius nusidėvėjęs, lamdomosi žymės, aplankstyti kampai, smulkūs įplyšimai ir skylutės, surišus išorėje buvusios lenkimo linijos apsitrynusios; kairiajame visų lapų krašte netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės; l. 9 viršuje juodu rašalu: „1 / 1711“ – signatūros numeris, l. 13 dešiniajame viršutiniame kampe pieštuku: „II“.

¹ *del ill, orig om*

² *dist*

³ *pri s cor pro d*

⁴ *p del ,*

⁵ *cor n*

- ⁱ Greičiausiai turimas omenyje Petro Pundzevičiaus-Petliuko komedijos *Velnias – ne boba* (1908) veikėjas Antanas Tindžiulis, kuris buvimą inteligentų supranta kaip tam tikrų atributų turėjimą (knygų, kurių neperskaito, pianino, kuriuo negroja), bet nėra linkęs prisidėti prie kultūrinių iniciatyvų ar aktyviai dalyvauti kultūrinėje veikloje.
- ⁱⁱ Turima omenyje diskusija su Aleksandru Dambrausku, apie tai išsamiai žr.: laiškas Nr. 238.
- ⁱⁱⁱ Greičiausiai kalbama apie Albiną Rimką ir Gabrielę Petkevičaitę-Bitę. Tokia prielaida daroma remiantis laiško kontekstu: Rimka ir Petkevičaitė-Bitė abu priklausė Lietuvos (lietuvių) demokratų partijai, kalbamuoju laikotarpiu Rimka aktyviai dalyvavo formuluojant pasaulėžiūrines pozicijas, tačiau konkretesnių žinių apie šių asmenų idėjinį bendradarbiavimą surasti nepavyko.
- ^{iv} Savo laiške Tumas išsiaiš atsako į Kubiliaus laišką, kuris pradedamas klausimu: „ar vesti, ar pasilikti amžinai kawalieriumi“ (l. 5r). Iš Kubiliaus teksto galima spręsti, kad Tumas jam piršo konkrečią merginą: „[...] vistik 3 valakai ir 10 tūkstančių ką nors reiškia.“ (Ibid.) Toliau Kubilius rašo, kad jam toks praktiškas pasirinkimas svetimas, nors viliojantis, ir yra linkęs rinktis nesantuokinį gyvenimą: „Jeigu jau priseina kawalerauti, tai bent norėčiau tam suteikti idėjinį pamatą. Todel aš svajoju įstoti į pasaulinių monachų kongregaciją. [...] Bet yra didelė kliutis. Tai mano skolos, kurių turiu apie 2½ tūkstančių. Pirmučiausia turiu tas skolas išmo- // [l. 5 r] keti, o tik paskui galiu stoti kongregacijon. Tai dabar klausimas, kaip čia greičiau uždirbus ir išmokėjus skolas. Padek man T-sta [su]galvoti.“ (Juozas Kubilius, nelokaluota, 1913-09-23, in: *VUB RS*, „J. Kubiliaus laišakai kn. J. Tumui 1912–1913“, f. 1, b. D966, l. 5r– 5v).

237. JUOZUI KUBILIUI, [LAIŽUVA], [1913-11-01]

P. Juozai! Įsidėkite ir „Ateities“ recenziją. Žiūrėkite jos galąⁱ. Nejaugi ir „Viltis“ nepratars nei žodžių apie autorių tiekios mylimų, populiarių dainelių? Jei niekas nieko nerašo ir jūs neketinate, tai atsiųskite, kad ir mano lėšomis, iš Šlapelio knygyno Maironies poezijas: [„Pavasario Balsus“], [„Raseinių Magdė“], [„Jaunąją Lietuvą“], [„Smulkmenas“]¹. Pemėgysiu, ale tik, jei niekas nemėgina, kaipą pažy[-] // [l. 8] mėti. Tiesiog nepadoru – taip užmiršti didelis žmogusⁱⁱ.

Jei važiuosi į mane, parašyk, kuria mašina, tai arklius nusiųsiu; dabar baisus purvynas.

Jūsų KgJuozas

¹ orig om

P. S. Jei rastumei kame nors „Ateneum Kaplańskie“ N48, tai atsiverks 278 p., kame rasi, jog patį Tavo „pogromcę“ kiti dar didesni katalikai, intaria modernizme[.]¹ Tatai kun. Dambrauskį!..ⁱⁱⁱ

AUTOGRAFAS: VUB RS, in: „Kun. J. Tumo laiškai Juozui Kubiliui ir A. Smetonai, 1912–1913“; f. 1, b. E96, l. 7–8; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant nuo didesnio lapo atplėšto popieriaus lapo su vandenženklis fragmentu: lyginant su kitais Tumo naudoto popieriaus vandenženkliais, galima spėti, kad tai grifono figūros sparno viršutinė dalis; lenkimo į aštuonias dalis žymės; ~20,9 × 13,1. Visame lape lamdymosi žymės, lenkimo linijos apsitrynusios; l. 8 po sulenkimo išorėje buvusi dalis smarkiai susidėvėjusi, pilka; apatiniame lapo krašte skylamušio skylės; l. 7 viršuje juodu rašalu: „1 / 1710“ – signatūros numeris, arčiau vidurio datos violetinės spalvos antspaudas: „1 Nov. 1913“; į bylą laiškas įklijuotas popieriaus juosta.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: datuota pagal datos antspaudą, įspaustą, galima manyti, paties gavėjo Juozo Kubiliaus; datos patikimumą patvirtina laiške minimų publikacijų spaudoje datavimas; lokalizuota pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Laikraščio *Viltis* skiltyje „Mūsų raštai“ publikuotas nedidelis Tumo atsiliepimas apie Dambrausko–Jakšto redaguojamo moksleivių ateitininkų žurnalo *Ateitis* 1913 metų Nr. 10, kuris buvo išleistas kaip „Jubiliejinis Maironies Numeris. 1888–1913. XXV“, skirtas poeto „25 metų literatiškam darbavimuisi pagerbti“. Savo tekstą Tumas baigia raginimu: „Gražus numerėlis, gražiu tikslu sudarytas. Sektina. Be kunigo Būčio ir „Ateities“, rodos, dar niekas neužsiinteresavo „pirmojo mūsų dainiaus“ 25 metų rašymo sukaktuvėmis. Gerbiamas Jubilatas atsisakė nuo iškilmingo šventimo Jo sukaktuvių. Bet laikraščiai, kiekvienas saviškai, privalo tuos metus paminėti ir Jubilato nuopelnams prisiziūrėti: jų poeto nusižeminimas nepasieks.“ (*Viltis*, 1913–11–05, Nr. 130, p. 4).

ⁱⁱ 1913 m. lapkričio ir gruodžio numeriuose aptiktas vienas veikiausiai su šia laiške išsakoma iniciatyva susijęs tekstas: M. D., „Kaip tinkamiausia pagerbus Maironies jubiliejus“, in: *Viltis*, Nr. 136 (923), 1913–11–19, p. 1–2. Tekste kalbama apie Maironio svarbą tautinei kultūrai ir siūloma įsteigti Maironio vardo fondą ypač talentingiems moksleiviams remti: „Tai jau patįs moksleiviai lyg ir nurodė į tai, pirmieji šokdami tas brangias sukaktuves minėti.“ (p. 2).

ⁱⁱⁱ *Ateneum Kaplańskie*, R. 5, t. 9, Zesz. 48, 1913.

¹ orig om

**238. JUOZUI KUBILIUI IR ANTANUI SMETONAI,
LAIŽUVA, 1913-10-16**

Laižuvoje, 16 / X / 13.

Mylimieji pp. Juozapai ir Antanai!

Labai susigriaužiau, gavęs žinoti, jogei Birutytė¹ vėl smagiai susirgo. Ponedie, argi bus galas Smetonams gildinti sau širdį vaikais? Aš net stebiuosi, kaip Antanas begali kasdieną po straipsnį parašyti. Nebent tai jam yra atsitraukimas nuo kasdienių sielvartų. Nors žmogus ėmęs ir bėgk Vilniun jų paguostų. Ale ką tai padės?

Bet ko jūs taip labai susigriaužėta, gavę mano recenziją „Draugijos“ ir charakteristiką jos redaktoriaus Aleksandro? Aggi jūs redaktoriai, tad jūsų dalykas orjentuoties situacijoje ir raštus pasirinkti: vienus dėti, kitus gražinti ar naikinti. Aš juk neturiu ir nereikalavau niekuomet, kaip išėjau iš redakcijos, sprendžiamojo balso. Vėlgi mano nepretensijumą, siunčiant raštus redakcijoms, visi gerai žino ir drąsiai su jais elgiasi, kaip tinka¹. Taigi ir // [l. 16] jūs.

Visai kas kita, ar begalėsiu aš būti „vairininku“. Rašote: „Juk po² tokio rašto sunku tikėtis, kad T.³ būsi „Vairo“ bendradarbis.“

Что это? Отказъ?⁴ Pakombinavęs, štai ką sprendžiu: 1, arba judu perlabai susinervinę ligomis, 2, arba „Vairą“ norite padaryti prisiekiusiu priešgina. Šiame tik atvejyje aš jame nedalyvaučiau⁵. Bet apie jo krypsnį mes neesame dar kalbėjęsis ir dėl jo dar nesusidainavę.

Mano sumanymu „Vairas“ neturės būti kitokesnis už buvusiąją „Viltį“; skirsis tik tuo, kad juo seks principų dalykus ir didesniu mokslo aparatu g[r]is⁶ savo viltiškuosius idealus. Jei pasakytų: šalin kunigus už tai, kad jie tokie nesimpatiški ir taip negražiai veda savo politiką, tai aš nedalyvaučiau, nes ir pats esu kunigas, nors jokios politikos nevarau. Bet kad matysis „Vaire“ širdingas troškimas šitą luomą įvesti į tokias vėžes, kuriomis eidamas, // [l. 17] padarys daugiaus naudos tėvynei,

¹ *rep fl ka*

² *cor p*

³ T[amsta]

⁴ *rus* = Kas tai? Atsisakymas?

⁵ *p u del jan*

⁶ *orig vid ex err gis*

tai kodėl gi nedalyvauti, kad ir prisieitų daryti skaudžios operacijos? Tariant, reiks žiūrėti, ar „Vairo“ sudaroma atmosfera protestantiškumu bus žymiai kitokia¹, nei „L. Zinių“² su satelitais. Juk tai aišku.

Šitokiuo mano žvilgsniu į santykius su kunigija aiškinkite ir mano su kun. Turauskiu, gal ir netakingą, sumanymą: pliekti kun. Dambrausko klaidas, jo „neteisingą, negražų pasielgimą su „Vilčia“ ir viltininkais,³ jo nepakentimą svetimų nuomonių, jo savymylę, puikybę, nesąžiningumą polemikoje su savo oponentais“ ir t. t.⁴, kaip rašote; bet drauge neužmir[š]ti⁵, jog jis „labai didelis žmogus, turi labai daug nuopelnų, daug pliusų, tai žmogus talentingas, galvotas, didelis patrijotas, daug gera Lietuvai padaręs“, kaip taip pat jūs patį rašote.

Jei atmindami pirmą, užmirštume antrą, būtume lygūs mūsų pirmeiviams iš „L. Zin.“ „Visuomenės“, „Kovos“, „Keleivio“ etc., kurie ir mane telždami // [l. 18] už kai-ką gal ir reikalingą, tyčia pamiršdavo, jog aš netoks jau kenksmingas asmuo. Bet jei tai atmename⁶ privačiuose⁷ laiškuose, turime turėti drąsos ir viešai tai pasakyti. Aš Dambrausko⁸ būdo ir jo paskutiniu laiku elgimos nepagiriu. Ir, atsiminkite, ar bent puse žodžio aš pasakiau jums, kad negerai darėte, ginčydamies ir net taip šveisdami jį? Tai ir susirinkime prieš Olšauskį šiurkščiai pažymėjau. Su juo nesutinka ir kun. Alekna. Ir tai taip pat viešai pažymėjo. Tamstai, p. Juozapai, rašydamas, atmink, taip pat šaukiau ir toliaus netylėti, rašyti jei ne „Viltyje“, tai „Vaire“. Bet jokia „Viltis“, joks „Vairas“, net tokie mano gerbiami inteligentai, kaip judu, nereiks man inkalbėti, kad „Draugijos“, kuri sudarė jau XIX tomų (!) negalima girti už tai, kad ji mus papliekė⁹. Ir kuo tada skirtumės nuo Dambrausko savo nenuolaidumu¹⁰ ir pykimu už kitoniškas nei mūsų nuomones? Niekas taip pat manyje nesugriauš griaudaus atmi[-] // [l. 19] nimo, jog Dambrauskas per tiek metų, kol „centralinė jo nervų

¹ *cor pri k*

² „L[ietuvos] Zinių“

³ *del* “

⁴ *orig om*

⁵ *orig s*

⁶ *cor em*

⁷ *cor v*

⁸ *def*

⁹ *cor k*

¹⁰ *del ?*

vieta neužsidegė“, anot gydytojų, buvo mums autoritetu ir formuluo-
toju tautinių principų[.]¹ „Tris pašnekėsiai ant Nemuno kranto“, „Głos
litwinów“, „Jedność czy separatyzm...“ⁱⁱ Bene kas geriaus tuos dalykus
formulavo? Bene kas kitas per kelioliką metų tautininkus auklėjo? Aš²
prie jo šono buvau nuo pat 1894 metų. Kad paskaitytumėt, kokių man
jis kartais laiškų prirašo, tai stebėtumėtės, kaip aš tyliu. Betgi tyliu, jo
gailiuosi ir gerbiu, gerbiu Dambrauskį „anų laikų“ ir lenkiuosi prieš tą
vienatinį mūsų, kad ir buvusįjį, autoritetą. Taip nedaug jų teturime! Ir
neveidmainiškai charakterizavau jį 1911 m. birželio bene 22 d. per jo
jubiliejų. Ir nesidrovėjau to atkartoti kaip tik aštriuoju laiku, nors tos
savo gatavai parašytos kalbos kitu laiku neskelbiauⁱⁱⁱ. Ir neskaičiau tai
„заискиваніємъ[“]³, savęs išsi- // [l. 20] plakimu, Dambrausko ʼakcijos
prieš „Viltį“⁴ pateisinimu, krikščionišku prieš ʼjį⁵ nusižeminimu net
vergišku: „Ave, Caesar, morituri te salutant“⁶, kaip rašote. Aš į pasku-
tinius ginčus nemokėjau įsikišti. Bet jei ir būčiau įsikišęs, man nebūt
buvę drovu nusileisti bent kiek prieš „Jakštą“ ar⁷ pabrėžti kai-kada, kad
aš jį vis delto už kai-ką gerbiu^{iv}.

Skaičiau reikalingu jums, Prieteliai⁸, pasiteisinti. Kitiems nebūčiau
to padaręs. Tai mano principas.

Aš, gerai pagalvojęs, vis delto pripažįstu jums viršų. Taip, mano
principas kad ir geras, aš jo nemokėjau praveisti. 1, Bereikalo pažy-
mėjau, kad tai bandymas padaryti „pacem“⁹ pasisakant¹⁰, kad netaip
jau blogai, apskritai¹¹ imant, mes manome apie savo priešininkus.¹² Tai¹³
man inkalbėjo Kun. Turauskis. Lygiai ir motiva, kad šiokiuo pasielgi-
mu mes nuramįsime įnirtusį neurasteniką, palengvįsime jo kentėjimą¹⁴

¹ orig om

² cor A pro vid J

³ orig om, rus = pataikavimas, gerinimasis

⁴ ins sup

⁵ ins sup

⁶ cor s; lot = Būk sveikas, Cezari, mirti pasiryžusieji sveikina tave!

⁷ cor a pro i

⁸ cor p pro min

⁹ lot pax = taika, pacem (Acc) = taiką

¹⁰ cor pri a

¹¹ del ,

¹² del ill

¹³ cor T

¹⁴ cor t

ir patįs pasiliuosuosime nuo // [l. 21] jo ligūstų užsipuolimų. Gal ir klydome.

2, permažai ir pernežymiai tepabrėžiau (o pabrėžiau bent trijose vietose) negalimuosius dalykus[.]¹

3, Gal viską padariau perskaisčiai. Bet tai jau mano temperamento dalykas – „все² съ остервенѣніемъ“³, kaip apibūdino⁴ Antanas.

4, Yra ir dar kai kas. Bet tiek to.

Aš su jumis sutinku, kad negalima dėti apie Dambrauskį (2^{sios} dalies rašto). Bet apie pačią „Draugiją“ palankią recenziją (1^{ają} dalį) beneireiktų, atplėšus indėti, ką-ne-ką pataisius. Pilnas mano parašas juk daug atsakomybės ant manęs nuverčia, ne ant redaktorių. Galėtumėte ir prierasą, kokį tik norite, padėti. „Draugija“ – brangus laikraštis ir skaitytinas. Kaip sau norite. Pagalvokite. Jei tečiau nei žurnalo recenzijos nedėtumėte, tai tuojau visą raštą grąžinkite man. Jam vietos bus „Vadove“^v ar kame kitur, tik ne „Viltyje“, kai judu atsitrauksita^{vi}. Jums tebesant galima самого себя высѣчь⁵; bet nebesant aš visai neketinu judu // [p. 22] сѣчь⁶ arba kitiems padėti ėjus⁷ сѣчь^{vii}.

Laukiu jūsų, išsižiojęs. Atsiveškite mano raštą. Bendrai pagalvosime.

Nunešk Smetonams (ypač poniai Sofijai) mano prietelišką ir grynai žmonišką užuojautą. Nei vieniems tėvams nesisekė visi vaikai užauginti. Jų krenta 50 %. Taigi lai su Dievo valia sutinka, kad ir katas-trofa atsitiktų. Ag darė⁸, ką tik galėjo, kad tik pagelbėjus. Sąžinė negi begriauš. O egoistišką jausmą – gailėjimąsi, nustojus gražaus ir gero kūdikio, galima motiniškai-tėviškai savyje užspausti.

Jūsų Kgjuozas

¹ cor k, orig om

² cor c

³ rus = viską su įnirtimu

⁴ cor p pro b

⁵ rus = pačiam save išsiplakti; Tumas reaguoja į Kubiliaus laiško frazę: *Капит[анова] вдова сама себя высѣкла* („Kapitono našlė pati išsiplakė“); galimai čia laisvai perfrazuojamas sakinyš iš Grodičiaus žodžių Nikolajaus Gogolio pjesėje *Revizorius*: „Унтер-офицерша нагала вам, будто бы я ее высек; она врет, ей-богу врет. Она сама себя высекла.“ (= „Unteroficerė primelavo, girdi, aš ją išplakęs; meluoja, dievaži, meluoja. Ji pati išsiplakė.“, Augustino Griciaus vertimas iš: Nikolajus Gogolis, *Revizorius*, vertė Augustinas Gricius, Radmuva, 2020, p. 94).

⁶ rus *сечь* = perti, plakti.

⁷ ins sup

⁸ cor a

AUTOGRAFA: *VUB RS*, in: „Kun. J. Tumo laišakai Juozui Kubiliui ir A. Smetonai, 1912–1913“, f. 1, b. E96, l. 15–22; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant dviejų tankiai stačiakampiais langeliais languotų popieriaus dvilapių; lenkimo į keturias dalis žymės; $21,7 \times 28$. Popierius nusidėvėjęs, lamdomosi žymės, aplankstyti kampai, smulkūs įplyšimai; l. 21 rašalo dėmės; l. 22 dešiniajame krašte sąvaržėlių rūdžių žymės, po lenkimo išorėje buvusi pusė nusitrynusi, pilka; antrasis dvilapis labiau susidėvėjęs, antrojo dvilapio lapai beveik visai atplyšę, apačioje tvirtinti rusvo popieriaus juostelėmis, tvirtinimas perplyšęs, kairiajame visų lapų krašte netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės; l. 15 viršuje juodu rašalu skaičiai: „1 / 1712“ – signatūros numeris; l. 19 dešiniajame viršutiniame kampe pieštuku: „II“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: pradėdamas savo laišką Kubilius nerimauja dėl galimybės sugadinti santykius, tačiau sakosi linkęs tęsti pradėtą diskusiją: „[...] Turiu atvirai pasisakyti, kad T-stos raštas apie „[„Draugiją“] ir Dambrowskį, o taip-pat ir mudviem su Smetona rašytas laiškas nelabai malonų į mus įspudį padarė: T-sta gelbėdamas Dambrovskio nervus skaudini viltininkus. Kada T-sta atsistoji kartu su kun. Turovskiu, tai jau aišku, kad nuo viltininkų pozicijos nueini. Kaip sau nori // [8r] manyk, o mes kun. Turovskį laikome didžiausiu dabartinės „Vilties“ grioviku. Kas gi, jei ne kun. Turovskis, kai kilo mūsų polemika, taip labai šaukė, kad „Viltis“ nesupirmeivėtų? Argi ne jis stengėsi visą mūsų polemiką su Jakštu padaryti mums asmeniniu reikalu? Jis matė tik mūsų kovos procesą, bet delko kovojama, ar teisingai kovojama, to jis nenorėjo žinoti. Tiesa, tai jis darė bona fide¹ – jis labai doras žmogus ir kunigas – bet tokiuo būdu jis „Vilčiai“ kasė duobę. Jis ir T-stą į save patraukė: jis įkvepė T-stai šioj-tokį mumis nepasitikėjimą. Tai jau pasirodė kai mes buvome pas T-stą vasarą su „Vilties“ reikalais: jau tuomet T-sta išreiškė mums lig abejojimą, kad „Viltis“ kartais nesupirmeivėtų. To abejojimo matyti ir T-stos laiške, kuomet rašai prie kokio „Vairo“ negaletum būti jo bendradarbiu. Kas-ne-kas o jau T-sta tarytum gali gerai numanyti, ar mes // [8r] galime nors ir kovodami su kunigais pirmeiviškai kovoti. Beto ir T-sta kaip ir kun. Turovskis, imi žiūrėti į „[„Vilties“] bylą su kun. Dambrovskiu, kaip į asmeninį dalyką, jei kalbi apie nusileidimą. Mes manome, kad ta mūsų su Jakštu polemika yra principialine – kovoja viltininkai su klerikalais, o principo klausimuose negali būti jokių nusileidimų. Tik gerai pagalvokime, kas gi tai yra tie viltininkai, kaip jie atsiradę? Bent aš juos taip suprantu: Buvo metas, kuomet pasauliniai inteligentai ir kunigai taip buvo persiskyrę, kad tarytum, išrodė, nebegalėti tat jokio bendro tarp jų darbo dėl Tautos labo. Pasauliniai intarė kunig[us], kad tie prisidengę patriotizmu, katalikybe gina savo luominius reikalus, kunigai gi vel išmetinėjo pasauliniams, kad jie kovodami su klerikalizmu ištikrųjų gi kovoja su tikyba, platina bedievybę. Bet štai atsiranda pasaulinis inteligentas – nereligijantas ir katalikų // [8v] kunigai, kurie ima sakyti: Vyrai, netaip jau blogai yra, kaip vieni apie antrus manote. Taip vienoje antroje pusėje yra žmonių ir gana daug, kuriems ištikrųjų rūpi, ne kokie ten asmeniniai, luomiški arba prieštykiniai reikalai, o vien tik tautos gerove. Todėl, kam rūpi ta gerove, paimkime vieni kitiems ranką ir dirbkime kiek galėdami bendrą mūsų kultūros darbą nenorėdami vieni antriems pri-

¹ lot = sąžiningai, neketindams apgauti

mesti savo gegemonijus. Kad tai galimas daiktas, neiliuzija parodete judu su Smetona įsteigdami „Viltį“, kur lygiomis teisėmis visuomenės darbą dirbo taip kunigai taip pasauliniai. Ir tokiu būdu judu davete pradžią naujai visuomenės ir politikos srovei, kuri visų pirma turi omenyje bendrus lietuvių kultūros reikalus. Santykiuose su tikyba pamatiniai „viltininkų“ principai: nedaryti nieko priešinga tikybai, ypač katalikybei, kurią išpažįsta beveik visa Lietuva, kiek žinoma paliečia amžinas katalikybės tiesas, bet iš antros pusės ir nereikalauti iš „viltininko“ katalikybės ir apskritai tikybinio credo. Juk tik // [8_r] tai principais ir galėjo „Viltis[“] atsirasti. Jei „Viltis[“] būtų „raginus pamest“¹ tikybą, tai nuo „Vilties[“] būtų T-sta pasitraukęs; o jei „Viltis[“] būtų virtus katalikybės propagandos laikraščiu, tai prie jos negalėjęs būtų dirbti Smetona ir daugelis kitų, kurie įsitikinimai[s] nėra tikri katalikai. „Viltis“ gynė katalikybę, kunigus nuo visokio plauko pirmeivių šmeižto, bet taip gynė, kad ir viltininkas nekatalikas negalėjo rasti priešinga savo tikybos įsitikinimams. Katalikybės [...] „Viltis“ neikuomet negyne. Tai kitų – teologijos laikraščių dalykas. Todel „Viltyje“ ir galėjo sutilti taip katalikai taip ir nekatalikai, kuriems rupi pozityvus mūsų tautos kultūrinis darbas. Viltis [...] ² yvairias kultūros darbo sritis, kur ir nevie-nodų tikybos įsitikinimų žmonės gali dirbti. Ir prie tokios kombinacijos „Viltis“ ir viltininkai nuveikė didelį kultūros darbą. Bet paskutiniu metu sustiprėjus visuome-nėje kunigų pozicijoms ir tai daugiausia ačiu „Vilčiai“ pradėta reikalauti ir visuome-nės ir politikos veikime katalikybės „credo“, pradėta kelti „augštai katalikybės vėlia-va“ // [8_v] reikšme ne dorinio atgimimo, ne socialinių dorybių žymėjimo, bet bažnytines hierarchijos visuomenės ir politikos reikaluose paklusnumo, – reikšme kasdieninės disciplinos. Ir tai reikalaujama gero kataliko vardu. Ir visą akciją varė taip Seinų taip Kauno laikraščiai – ji buvo nukreipta prieš viltininkų poziciją. „Vil-tis“ tylėti negalėjo, ji turėjo ginti savo poziciją. Ir man regis kad „Viltis“ faktais ir logika išrodė, jog tiesa jos pusėje. Tuomet klerikalai griebėsi [...] ³ dezorganizacijos kelio. Čia „Viltis“ taip-pat negalėjo nutylėti: turėjo žymėti kaip negerą, kenksmingą visuomenės apsireiškimą. Beto reikia atsiminti ir tai: „Viltis“ pripažindama ir grynai katalikiškas organizacijas niekuomet ant jų neužsipuolė, bet visą kovą vedė tik gin-dama savo poziciją. Taigi jeigu ku[n.] Dambrovskio ir erzinaime nervus, tai erzinaime atremdami jo priekaištus, bet pirmieji neužsipuldami ant jo. Taip buvo ir su mūsų straipsneliu prieš [...] Draugiją[“] [...] Vilties[“] N119. Tuo tarpu T-sta paskaitė tą raš-telį lig [...] ⁴ ant [...] Draugijos[“] ir kun. Dambrovskio užsipuolimu ir // [8_r] parašei „Draugijos“ ir kun. Dambrovskio apologiją formoje „Draugijos“ recenzijos ir pane-giriko kun. Dambrovskio. Juk kiekvienas perskaitęs tą T-tos raštą supras tik kaip „упрек“ viltininkams. Kitaip ir negali suprasti. Tamsta aiškiai sakai, kad rašas [...] ⁵ 119 num. ir teisini mus, kad mes netaip jau blogai maną apie kun. Dambrovskį. Labai T-sta klysti manydamas, kad nedrįstame mes viešai pasakyti, ką kun. Dąbrovskis yra ir gera padaręs. Juk ir savo paskutiniame straipsnyje „Vilt.“ N91 gi su juo polemizuodamas aiškiai pažymėjau tais žodžiais: „Bet vis delto turiu prisipažinti, jog labai man nemalonu, kad tokia polemika ištiko su p. Jakštu, kuriam pripažįstu dide-

¹ *vid*

² *ill 1 ver*

³ *ins sup ill 1 ver*

⁴ *ill 1 ver*

⁵ *def, ill 1 v*

lius mums tautai nuopelnus“. Vadinasi [prita]riau viešai, kad ir daug Jakštas yra padaręs. Kartą gyniau [„]Viltyje[“] kun. Dambrauskį nuo pirmeivių šmeižto, jei reikės kuomet nors, gįsiu ir vel. Aš manau, [„]Draugijos[“] recenzija ras vietą [„]Vaire[“], kur bus parodyta visa kas yra gera [„]Draugijoje[“]. Taip pagirimai taip papeikimai turi būt daromi savo laiku ir savo vietoje. Bet šita „Draugijos“ re- // cenzija, šitas kun. Dambrovskio garbinimas padirptas politikos tikslu, paskaičius 119 numerį. Nors pas T-tą tos intencijos ir nebuvo, bet faktiškai išeina, kad jis daromas papeikti viltininkams. Geras dalykas save вычѣчь, kai jauties prasikaltęs, bet dabar dar reikia išrodyti, kad „Viltis“ ištikrųjų kalta polemizuoda]ma su kun. Dambrovskiu. Bent mes prie tos kaltės kol kas neprisipažįstame. Gindami „Vilties“ poziciją mes tik pildėme savo pareigą. Perskaičius Tamstos raštą mums pasirodo, kad T-tos širdis dabar daugiau jau guli anų pusėje, taigi ir dirbti su anais daugiau dirbsi. Mes gi gerai žinome, kad T-sta esi širdies žmogus, ten T-sta gali dirbti, kur T-stos širdžiai miela dirbti. Todel aš ir parašiau, jog sunku tikėtis, kad busi „Vairo“ bendradarbis. Labai atsiprašau [...]“. (Jonas Kubilius, nelokaluota, nedatuota, in: *VUB RS*, „J. Kubiliaus laiškai kn. J. Tumui 1912–1913“, f. 1, b. D966, l. 8r–8v.) Iš išklausio Pranciškaus Turausko laiško galima spręsti, kad Tumas ir Turauskas tarpusavio korespondencijoje ši konfliktą ir Kubiliaus poziciją aptarinėjo: „Mielas Juozeli. Perskaičiau Tavo raštą apie Draugiją ir Kubiliaus laiškus. Apie Dambrauskį parašei teisingai, ir neišmanau, kodėl taip užsikirto vilniškiai jo nedėti. Ir Kubilius vis jį vadina savymeiliu, egojistu. Apsirinka. [...] Kad Smetona butu tiek gero padaręs Šaliai, prie jo iš tolo neprieitumėme. Jis tai man dabar išrodo užsispyrėlis ir puikorius. Vietoj, prie Vilties priderėdamas po senovei, dirbti su tais pačiais katalikais ir toliaus, kurie jį taip gerbė, su juo taikoj ir drauge būti norėjo ir ten linkui, jis bevelijo [...] rėsti sau „Vairą“, tuomi silpninti ir taip dar nebestiprią tautą. Pamatysi, Juozel, kad po 5–6 metų nuo „Vairo“ // [8_r] jis taipgi pabėgs, uždėdamas jau kokį kvartalinį žurnalą. [...] Kubilius vadina mane didžiausiu Vilties ... grioviku. Na, palauk, jei Viltyj buvau didžiausis griovikas, tai Vairą suraitysiu beregint.“ (Pranciškus Turauskas, nelokaluota, [1913]–11–[8?], in: *VUB RS*, „Kn. Per. Turausko laiškai Kn. J. Tumui 1901–1913, f. 1, b. F602, l. 8r, 8v).

ⁱ Turėtų būti kalbama apie nuo smegenų uždegimo anksti mirusią Smetonų dukrą, bet Birutės Smetonaitės paminėjimas šio laikotarpio laiške problemiškas, kadangi šaltiniuose nurodomos 1906–1909 m. jos gyvenimo datos. Istorikė Vilma Bukaitė, konsultuodama šiuo klausimu, atkreipė dėmesį, kad Merkelis savo monografijoje apie Antaną Smetoną rašo, jog jie 1911 m. persikėlė į Žemės banko namus, kuriuose gimė sūnus ir mirė dukra Birutė (Aleksandras Merkelis, *Antanas Smetona: jo visuomeninė, kultūrinė ir politinė veikla*, New York: Amerikos lietuvių tautinė sąjunga, 1964, p. 55), tad galima daryti prielaidą, kad Birutės gimimo ir mirties datos yra klaidingos, veikiausiai ji gimė apie 1910 ir mirė apie 1913 ar 1914 m.

ⁱⁱ [Aleksandras Dambrauskas], *Głos Litwinów do młodej generacyi magnatów, obywateli i szlachty na Litwie*, Tilžė, 1902; [Aleksandras Dambrauskas], *Jedność czy Separatyzm? Odpowiedź Krytykom „Głosu Litwinów“*, Санкт-Петербургъ, 1903; *Tris pašnekesiai ant Nemuno kranto, Kaunas: Spaustuvė M. Sokolovskio ir A. Estrino*, 1906.

ⁱⁱⁱ Greičiausiai minima kalba „Rašto darbo 25 m. sukaktį minint“, publikuota leidinyje *Vaižganto raštai*, t. IV, Reylando ir sūnaus spaustuvė Tilžėje, 1922, p. 205–211. Kadangi autorius *Raštuose* nenurodo ankstesnės publikavimo datos, galima spręsti

tekstą anksčiau nebuvo publikuotą. Aleksandro Dambrausko rašto darbų 25 metų sukaktis minėta 1909 m. Kunigo A. Dambrausko jubiliejaus komitetas, sudarytas 1908 m., išplatino atsišaukimą „Nepraleiskime geros progos!“, kuriame Komitetas pristato, kad jau yra surinkęs tam tikrą sumą, ir ragina surinkti likusias lėšas kunigo Aleksandro Dambrausko vardo mokyklai Vilijampolėje steigti. 1911 m. birželio 21 d. mokykla buvo pašventinta. *Vienybėje* paskelbtame renginio apraše minima, kad Tumas jo metu kalbėjo: „Kun. Tumas buvo žadėjęs pagaminti paskaitą apie kun. Dambrausko raštus, bet susirinkime atsisakė nuo to: kun. Dambrausko tiek daug esą rašyta įvairiuose laikraščiuose keliomis kalbomis, ir peržiūrėti tuos raštus tiek esą reikėtų laiko ir darbo, kad jisai nei nedrįsęs pradėti. Taigi trumpai tiktai paminėjo Dambrausko nuopelnus kaip rašytojo, visame kame jieškančio tiesos, mylinčio tą tiesą, turinčio drąsą visiems tiesą į akis pasakyti, čiažančio smaliniu botagu visoki iškrypimą nuo tiesos.“ (J. K., „Paminklas darbui“, in: *Vienybė*, Nr. 26, 1911-06-28, p. 403). Iš pateiktų duomenų ir paties teksto, kuriame kalbama apie pastatytą mokyklą, galima daryti prielaidą, kad kalba pasakyta būtent šio renginio metu, nors *Vaižganto raštų*, t. 14, rengėjai nurodo, kad tai pranešimas, skaitytas 1909 m. pradžioje Kaune (*Vaižgantas, Raštai*, t. 14, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2022, p. 505.).

- ^{iv} 1913 m. tarp Kubiliaus ir Dambrausko vyko diskusija apie katalikiškojo veikimo principus. Į diskusiją įsitraukė ir daugiau dalyvių, tačiau centrinės jos figūros, artikuliuojusios diskusines pozicijas, buvo *Vilčiai* atstovavęs Kubilius ir Draugijos atstovas Dambrauskas. Diskusija prasidėjo nuo trumpo Juozo Kubiliaus teksto „Del katalikiškojo veikimo“, kuriame išskiriami du veikimo tipai: praktikuojančio kataliko, bet negrindžiančio savo veiklos krikščioniškaisiais principais, ir *vice versa*: „[...] jei mes pasižiūrėsime į dabartinį mūsų visuomenės veikimą, kuris apsirėškia katalikų spaudoje ir šiaip gyvenime, tai jis dažniau derės į tą veikimą, kuris daugiau rūpinos paviršutine katalikybe, jos organizacijos reikalu, o ne jos turiniu, viduriniais principais“ (J. K. [Juozas Kubilius], „Del katalikiškojo veikimo“, *Viltis*, 1913-02-27, Nr. 24, p. 1); savo mintis autorius tęsia tekste „Del takto“, in: *Viltis*, 1913-03-22, Nr. 34, p. 2. Į šias mintis aštriai reagavo Dambrauskas, diskusija išsiplėtė iki nuodugnaus aiškinimosi, koks turi būti katalikų ir pirmeivių santykis bei kokie (ne)galimi bendro veikimo principai. (Svarbiausieji tekstai, atskleidžiantys diskusijos raidą: A. Jakštas [Aleksandras Dambrauskas], „Šis tas apie katalikiškojo veikimo principus“, *Draugija*, 1913, Nr. 75, p. 272–280; J. K. [Juozas Kubilius], „Atsakymas P. A. Jakštui“, *Viltis*, 1913-04-21, Nr. 45, p. 2–3; A. Jakštas [Aleksandras Dambrauskas], „Subjektivizmas katalikiškoje publicistikoje, *Ibid.*, Nr. 76, p. 375–398; J. K. [Juozas Kubilius], „Del tariamojo p. A. Jakšto subjektivizmo“, *Viltis*, 1913-06-02, Nr. 63, p. 2–3 ir 1913-06-05, Nr. 64, p. 2–3; A. Jakštas [Aleksandras Dambrauskas], „Principų klausimai“, *Draugija*, 1913, Nr. 77–78, p. 103–122; J. K. [Juozas Kubilius], „Irgi dėl principų. (Atsakymas p. A. Jakštui).“, *Viltis*, 1913-08-04, Nr. 90, p. 2–3; J. K. [Juozas Kubilius], „Del paklusnumo dvasinei vyresnybei“, 1913-08-07, Nr. 91, p. 2). Kulminaciją konfliktas pasiekė, kaip galima spręsti iš Kubiliaus atsakymo į šį Tumo laišką (žr. „Atsakymas“), kai Aleksandras Dambrauskas, rašydamas straipsnį 1913 m. rugsėjį mirusiam Žemaičių vyskupui Gasparui Cirtautui pagerbti, gana išsamiai perteikė vyskupo požiūrį į *Viltį* ir vykstančią diskusiją: „Viltimi“ gi dažnai budavo nepatenkintas, ypač pastaruoju laiku. Jos nežinia kokio vėjo atpustas prasimanymas juodinti visą lietuvių katalikų gyvenimą, pravardžiuoti jį katalikystės karikatūra, kal-

tinti katalikų moksleiviją ir jų organą „Ateitį“ nebutomis kaltėmis, o taipgi noras perniek laikyti visos katalikiškos spaudos nuomonę – labai a. a. vysk. Cirtautui buvo nemalonus. Jis teisingai matė tame bergžią aikvojimą spėkų“; taip pat perteikė vyskupo požiūrį į savo paties straipsnį „Principų klausimai“, kurį „a. a. vysk. Cirtautas ne tik [...] pagyrė, kaip gerai ir teisingai parašytą, bet ir išreiškė redaktoriui už tai savo ačiū“ (Kun. A. Dambrauskas, „Vyskupo Gasparo Cirtauto paminėjimui“, *Draugija*, 1913, Nr. 81, p. 17.) *Viltyje* pasirodė gana aštri, nepasirašyta, *Vilties* redakcijos poziciją išreiškianti ir Dambrausko teiginius paneigti siekianti reakcija („Šaukia vėlionį vyskupą Cirtautą „Vilties“ paklaidoms išrodyti“, *Viltis*, 1913–10–11, Nr. 119, p. 1). Šį konfliktą savo studijoje apie Antaną Smetoną Tumas įvardija kaip vieną iš *Vilties* redakcijos persitvarkymo ir naujo žurnalo *Vairas* kūrimo 1913 m. priežasčių: „*Viltis* buvo įtakinga, net lemianti. Ji stojo už tautybę ir religiją. Bet iškilo polemika tarp viltininko Juozo Kubiliaus ir kun. Al. Dambrausko–Jakšto dėl kurių ne kurių ortodoksijos plonybių: ar pakanka geram katalikui būti teisingam ir gailestingam etc. Iš Ameriko sugrįžo griežtūnas kun. Maliauskis. Ėmė tvirtėti ateitininkai, jie pasigedo savo dienraščio. Ir štai per visuotinį susirinkimą 1913 m. rudenį buvo pareikalauta, kad bendraautorium A. Smetona prisiimtų ateitininkų organizuotoją teisininką Pr. Dovydaitį (dabar profesorius)... A. Smetona, pajutęs krikščionių–demokratų, ateitininkų, kunigų nepastikėjimą esama redakcija, nors jos būtinasis narįs visados būdavo kuris kunigas [...], bevelijo visą redakciją su tuo vienu jos nariu Liudu Gira atiduoti į kitas rankas, o pats pasitraukti.“ (Vaižgantas, *Jaunosios Antano Smetonos dienos*, Kaunas: Žemės ūkio Akademijos Lietuvos Studentų Tautininkų „Jaunosios Lietuvos“ 2 leidinys, 1931, p. 29).

^v Kalbamojo laikotarpio *Vadove* toks tekstas publikuotas nebuvo.

^{vi} Tumo recenzija apie žurnalą *Draugija* paskelbta: *Viltis*, 1914–01–09, Nr. 6, p. 3, skiltyje „Mūsų raštai“; ar tai tas pats tekstas, dėl kurio diskutuojama laiške, duomenų nėra.

^{viii} Tumas reaguoją į tokį Jono Kubiliaus laiško turinį: „[...] Mudu su Smetona perskaičėme T-stos paskutinį raštą apie „Draugiją“ ir kun. Dambrauskį ir manome, kad // [7v] to rašto jokių būdu negalima dėti „Viltin“ bent kol dar pasirašo redaktoriumi Smetona. Tai b[ūtų] „Капит[анова] вдова сама себя высъклa“. Tas „[Draugijos]“ ir kun. Dambrovskio išgimimas gal dar šiaip-taip tiktų „Viltin“ per kokias nors jų sukaktuves, tik jau neatsakijimu į „[Vilties]“ N119. Jei indėtumėme tą straipsnį dabar „Viltin“, tai visiems būtų aišku, kad T-sta pateisini kun. Dambrauskio akciją prieš „Viltį“ ir vilti[ni]nkus. Tegu kun. Dambrauskis ir labai didelis žmogus ir labai turi daug nuopelnų, bet šiuo atsitikimu su „Vilčia“, su „viltininkais“ jis pasielgė netikusiai, negražiai ir teisinti jo nėra reikalo. // [7ar] Aš neabejoju, kad T-sta širdingai trokšti, kad būtų tarp viltininkų [ir] kun. Dambrovskio pax, ir tuo tikslu krikščioniškai nusižemindamas parašė tą panegiriką, bet jeigu mes tą straipsnį dabar, prie tų sąlygų, indėtume „[Viltin]“, tai būtų tiesiog „заискивание“. Visų pirma čia mes redakcijoje nemanome taip gerai apie kun. Dambrovskį, kaip Tams-ta parašė: pripažįstu, kad jis turi daug plusų, [bet] turi taip-pat ir savo minusus. Beabejojimo tai žmogus talentingas, galvotas, didelis patriotas, daug gera Lietuvai padaręs, bet kartu ir žmogus didelės savimeilės, puikybės – priešingos sau nuomonės nepakenčia. Nežinau kaip // [7av] kitiems, bet man išrodo, kad jis ir Mokslo Dr[augijai] nėra palankus vien tik dėlto, kad čia jis negali vadovauti, kad M[okslo] Dr[augijos] reikalai be jo kontr[olės] atliekami, o polemikoje su savo oponentais yra ir nesąžiningas. Kiti jį laiko dideliu kataliku, bet man jis visai ne idealas. Jei būtų

daug tokių katalikų, tai būtų labai nejauku gyventi jų tarpe. Antra vel, jis sugriovė „Vilties“ bendrumą, veda visą kampaniją prieš viltininkus, negana to, dar kviečias paskutiniame „Draugijos“ num. prieš „Viltį“ vyskupų autoritetą ir po to viso „Viltis“ kun. Dambrovskiui ir [„D]raugijai[“] ditirambus gieda. Argi tai nepasirodytų, kad tai nusižeminimas yra ne krikščionių, o tų vergų, kurie žudomi, kankinami rėkė „Ave Caesar moritori“. / Dovanok, nesupyk, jei aš čia kokį žodelį pratariau per daug pasidarė skaudu perskaičius T-stos raštą. Jug po tokio rašto sunku tikėtis, kad T-sta busi „Vairo“ bendradarbis.“ (Jonas Kubilius, nelokalizuota, 1913-10-14, in: VUB RS, „J. Kubiliaus laiškai kn. J. Tumui 1912–1913“, f. 1, b. D966, l. 7r–7av).

239. ZIGMUI KUZMICKIUI, [KAUNAS], 1927-01-10

Pone Zigmai! „Nauja pajėga“ – tik epizodas. Jis gali pasirodyti skystokas ar aidokas. Nesivaržykite – aš, žinai, nè nemirktelėsiu, kai į savo Almanachą neįsidėsite.

Jūsų Tumas

1927. I–10

AUTOGRAFA: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto fondas“, f. 13265, l. [1r–1v]; vizitinė kortelė.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant vizitinės kortelės; l. [1r] centre juodas spausdintas užrašas: „Kan. Juozas Tumas / Liet. Univ. Docentas“; 11 × 6,8. Popierius gelsvas; atsitiktinio lenkimo žymė; l. [1r] Tumo ranka parašyta: „P. Z. Kuzmickiui.“; kairiajame viršutiniame kampe pieštuku: „KLM 13265 / ER₁843“ – signatūros numeris.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

240. [ZIGMUI KUZMICKIUI?], [KAUNAS], 1928-03-17

Mano Ponai! Malonu man būtų judu matyti š. m. 19 d. 3–4 val. – keliu puspiečius.

Jūsų Kun. Juozas

1928. III–17.

AUTOGRAFA: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto fondas“, f. 13256, l. [1r–1v]; vizitinė kortelė.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant vizitinės kortelės; l. [1r] centre juodas spausdintas užrašas: „Kan. Juozas Tumas / Liet. Univ. Docentas“; 11,4 × 5,2. Popierius gelstelėjęs, kortelėje smulkios rusvos dėmės; l. [1r] neįskaitomas ženklas pieštuku; l. [1v] dešiniajame apatiniame kampe pieštuku: „KLM 13256 / ER₁842“ – signatūros numeris.

ADRESATAS: priskirtas pagal archyvinės bylos prieskyrą, papildomai motyvacijai trūksta duomenų.

LOKALIZAVIMAS: pagal vizitinės kortelės duomenis ir tuometinę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

241. JUOZUI LAUKAIČIUI, STAKIAI, 1906-09-05

Stakiai, per Raseinius

5 d. rugsėjo m. 1906 m.

Gerbiamasis Kunige Juozapai!

Jau keletą kartų per įvairias ypatas prašinėjau, kad „Šaltinio“ Redakcija sugrąžintų man visą dešimtį prisiųstų jums dalykėlių, nes aš juos turiu progą kitaip suvartoti ir jau esu seniai prižadėjęs. Štai Gerbčiauskiis ir vėl kreipiasi į mane. Tadgi, meldžiamieji, išklausykite mano prašymo ir tuojau man viską išsiųskite; pinigų neįdedu, nes atnaujin-damas prenumeratą liekį rublį už pačią pridėsiu. Meldžiu primygtinai. Netikdami į „Šaltinį“, būs geri kitiems. Kam gi bereikalo pūdyti? At-minimai visoje cielybėje būs iškarto išspausti.

Jūsų tarnas: Kun. Juozas Tumas

P. S. Kaip elgiassi mano bendravardis¹ Jonas?

AUTOGRAVAS: *LLTI BR*, in: „Laiškas Juozui Laukaičiui“, f. 1, b. 4161/2, l. [1r], [1v] be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant labai neryškiai linijuoto rusvo ne-standartinio formato popieriaus lapo su vandenženkliais: „MILLS“ ir apačioje grei-čiausiai fabriko ženklas; lenkimo į dvylika dalių žymės; 32 × 27,3; tekstas rašytas dviejuose trečdaliuose lapo, likusi dalis palikta tuščia ir funkcionuoja kaip plati kai-rioji paraštė, sutampanti su statmena lenkimo linija. Lapas susidėvėjęs, per lenkimo liniją plyšta, klijuotas permatoma popieriaus juosta; visas lapas rusvai dėmėtas.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ *cor sec d*

Kaune, 1930 m. vasario 9 d.

Mielas mūsų Patriarchai

Kanauninkai Jubilatai!

Tamstos memuarus, pabaigtus 1926 m. kovo 23 d. ir atsiųstus, ačiū, mano vardu Rašliavos Muziejuiⁱ, kur „dar“ⁱ guli trys Tamstos nespausdinti dideli rankraščiai, aš išnagrinėjau tais pat 1926 m. rugpjūčio m., viešėdamas Palangos kurorte. Apie Tamstą kalbėjau Universitete studentams, kaipo apie žymų religinių raštų skleidėją, o apie memuarus – Tamstos gyvenimo nuotykius, kaipo įdomias žinias apie aną laiką ir žmones. Dabar aš norėčiau tai paskelbti kuriame laikraštyjeⁱⁱ, nes mano uždavinys tebėra tas pat, nors dėl nebepagalėjimo gavau išeiti iš profesorių; būtent, sulasyti kuodaugiausia medžiagos religinės mūsų literatūros istorijai.

Nusirašinėdamas² Tamstos raštus, aš betgi aptikau kiek tiek spragelių, kurias aš norėčiau užtaisyti Tamstai padedant. Daug aš naudojaus a. a. kun. P. Bakčiu, Šaulevičium, Rupka, Narmontuⁱⁱⁱ ir kitais senaisiais kunigais. Daugiausia pasinaudosiu Tamstos žiniomis. Taigi

1. Ar nežinai Tamsta ko daugiau apie // [lv] Legečių sukilimą 1863 m. Būtent, ar Bitis (kuo jis buvo vardu?) savo būrį suformavo iš legečių kaimiečių ar kur kitur, Zemaičiuose, bekariaudamas su rusais? Ar legečiai susipratę dalyvavo revoliucijoje ar tik suvilioti bei priversti?

2. Kur Bitis gimęs? Ar ėjęs mokslus ir kur? Kur Prancūzijoje ir kada miręs, kaip ten vertėsis? Tų žinių iš Prancūzijos niekur nėra.

3. Ar Legečiai, pastatę Šiaulėnuose „stulpą“, tikrai dėl to paliko neišstremti? O gal buvo kai kurie išstremti? Tai kas ir kur?

4. Stulpą šiaulėniškiai 1925 m. nugriovę. Jis buvęs išrašytas iš visų keturių pusių. Ar nežinai Tamsta, kur ieškoti kopijos tų epitafijų? Niekas neturi nusirašęs.

5. Kas buvo tas Kirjanovas, kurį pakorė sukilėliai? Valdininkas ar šiaip jau? Už įdavinėjimą pakorė ar už ką kita? Ar tik dėl to, kad buvo caro tarnas? Legečiai jį pakorė ar atėjūnai sukilėliai? Bičio įsakymu ar kieno kito. Tamsta tuomet buvai mažas, bet gal paskui girdėjai?

¹ *ins sup*

² *cor N*

6. Mikalojaus Legecko žmona, Tamstos motina, primo voto už ko buvo? Kuo ji vardu ir mergiška pavarde?

7. Kaip Tamstai atsieina kun. Petras Baktys? // [2r] Jis dėjos Tams-tos „broliu“. Gal brolvaikiai, nes kaipgi du Petru toje pat šeimoje kad ir ne to tėvo? Bet kurių ir motinų?

8. Kaip Tamstą šiaulėniškiai vadina: Legeckis, -io ar: Legeckas, -o? Elenche^{iv} turiu dvejaip.

9. Kaip parašyti: Virikauškai ar Vyrikauškai? Ir ką reiškia tas geo-grafiškas vardas?

10. Ar Virikauškai buvo laisvi činšininkai, kad Šematas 1862 m. juos galėjo iškelti iš senųjų sėdybų? Išsipirkimo manifestas senąsias vietas fiksavo dar 1861 m. II-19 d. Kaip Šematas su laisvės manifestu nesiskaitė?

11. 1862 m. Dovydaitis Varniuose Tamstai, klierikui, davęs par-vežti Šiaul. klebonui¹ iš Prūsų pargabentų liet. maldaknygių. Spaudą mums uždraudė 1865 m. spalio 13 d. Nejaugi ir pirmiau maldaknyges spausdino Prūsuose? Kuriuo reikalu?

12.² Seniau Tamsta man sakei 40 rub. buvęs pavogęs Liutostanskis; aš tai ir parašiau Dovydaičio ar Cirtauto biografijoje. Dabar rašai tai padaręs diakonas Butkevičius? Ar Butkevičius už tai degradavo? Kur jis dingo?

13. Kada Tamsta ėmėis dvasiškosios literatūros? Neabejoju, jau Ka-varske. O kada iš- // [2r] leidei pirmąsias savo knygeles? Mini „Kate-kizmai vaikams prie pirmosios Komunijos“ ir „Vyskupo Baranausko tėvynės Giesmės“. Jas pažymi: Tilžėje, bet nepažymi metų ir biblio-grafijoje aš jų nesurandu. Bibliografiškam aprašymui reikia pilno titulinio lapelio ir kiek puslapių. Gal Tamsta turi šių dviejų leidinėlių po egzempliorių, tai dovanok juos Universiteto Bibliotekai – bibliogra-fui Vaclovui Biržiškai. Gal bent atmintinai gali juos aprašyti? Mokslui nėra nereikšmių smulkmenų.

Kaipgi laikais? Juk esi bene vyriausias iš gyvųjų? Koks gražus am-žius ir švarus gyvenimas!

A. a. Rupkos visus rankraščius paveldėjau Rašliavos Muziejui ir iš jų aprašiau jo gyvenimą.

¹ *rep* parvežti

² *cor 2 pro sec 1*

Ir Tamsta ką tik rašyta turėdamas, surink ir antrašyk

Rašliavos Muziejui,

kad kur neišmanėliai nenublokštų.

Reiškiu Tamstai, Patriarchai, kuo giliausios pagarbos. Kan Dr. JTumas

AUTOGRAFAS: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto F“; f. GEK 11525, l. [1r–2v]; laiškas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant gelstelėjusio popieriaus lapo dantytu viršutiniu kraštu; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,5 × 27,1; autorinė numeracija dešiniuosiuose viršutiniuose lapų kampuose: „1“, „2“, „3“, „4“.

L. [1] kairysis viršutinis kampas nuo drėgmės susibangavęs; abiejų lapų popierius per horizontalią lenkimo liniją plyšta; l. [1r] kairiajame viršutiniame kampe pieštu-ku: „11525 / KLM / ER,847“; l. [2r] – „11525 KLM“; l. [2v] – „Inv. N. KLM 11525 / ER,847“ – signatūros numeriai.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: atsakymas rašytas kunigo L. Špakevičiaus ranka „kan Legeckui pasako-jant“, pasirašytas Petro Legecko ranka, sunkiai valdančia plunksną. Pateiksime atsa-kymo vietas, atsakančias į keliamus klausimus: „Bičio vardo neatmenu, buvo pras-tas žmogelis, pas mano tevelį jis state svirna, turejo ten gera ležiuvj ir buvo drąsus, surinko burį ne prievarta, bet savo iškalba ir savo drąsa, jo partijon dejosi daugiausiai iš Legečių valsčiaus, o paskiau prisidejo ir tolesnieji.⁷¹ // [140r] Bitis gimė Legečių valsčiuje ir kaime to pat vardo, mokslo jokių nebuvo ėjes, nepasisekus sukilymui, Bitis pabego į Franciją ir ten mire, ka jis Francijoje dare, nieko nežinau. Bitis buvo gražus viras, aukštas, žmonės sakydavo, jai jis butu turejęs mokslo, daug butų ga-lejęs nuveikti. Maskoliai ant jo buvo baisia įniršę ir norėjo jį sugauti.⁷² / 3. Į treti paklausima parašeme jau pradžioje, rusai sušauė Šiaulenuose keletą žmonių, kiti pabego užrubežį i kurie pasiiliko, tai paminklas išgelbejo. 4. Kad buvo užrašai ant stulpo, gerai atmenu, bet užrašų žodžius nebegaliu atminti, buvo užrašai iš visų ke-turių pusių. / 5. Kirijanovas giveno Montviliškije, ten buvo gavęs žemes, tur but jis įdavinedavo žmones, tai jį ir pakore, be reikalo nebutų korę. Kas Kirijanova pakore sunku žinoti, bet žmones sake, kad Bičio draugai, kai tai įvyko aš jau buvau klieriku. / 6. Eleonora Petrošiunajte gimusi Jasaičių sodžiuje Šiaulenų parap. buvo ištekejusi už Šikšnio iš Virikauskių sodžiaus, su juo turejo dvejetą vaikų: Kajetoną ir Marijoną juodu užaugo ir mire nevedę, po Šikšnio mirties Eleonora ištekejo už Mikalojaus Legeckio ir pradžioje jemdviem gimę vaikai mirdavo, motina padave vot[ams] // [140v] kai aš turejau ateiti i šį pasaulį, leisti manį i kunigus, todėl motina džiaugesi sunų sulaukusi, kumu paprašė Šiaulenų kleboną kun. Meškauska, o kuma Šiaulenų miest. devatka Barbora. Kai paaugau, tevai rupinosi leisti i mokslą ir nieko negailejo del mano mokslo, po manės buvo dar brolis Marcelinas ir dvi seseri Antonina ir Karolina, visi jie paliko savo šeiminas. / 7. Kun. Petras Baktys yra mano pusbrolis: aš esu gimęs iš brolio, o jis iš sesers t. y. kun. Bakčio motina yra Legeckajte, mano teta. / 8. Šiauleniškiai vadina mus Leg[i]ckai, o aš pradejau rašytis ir rašaus Legeckis, kaip norite, taip ir vadinkite, labai tai man. / 9. Virikauskų kaimas turejo gražias sody-

¹ *sign rub*

² *sign rub*

bas, bet p. Šemetui patiko ta vieta, ukininkus išmete ir iš sodžiaus padare polivarka, mano tevelis verke iš Virikauskų nustumtas į Šudausius, o kaip rašyti ar Virikauskai ar Vyrikauskai – nežinau, lenkiškai vadindavo Wierzychów. – 10, Mano tevelis buvo valnoskaskis, o kiti kaimynai buvo Kriepostai, o kokiomis teisėmis Šemeta padare, gal jis pats žinojo, žmonės važavo pas Vyskupo, patarymo klausdami, bet Vyskupas paaiškino, kad neklausidami nieko nelaimes. // [141r] 11, Kad knygai vežiau, gerai atmenų, bet dėl ko buvo spausdintos [...]¹, negaliu pasakyti, rasi buvo ten pigesnės. / 12, Nuo manes buvo pavogęs pinigų diakonas Butkevičius, gimęs Zvingių pav., jį už tat išvare iš Seminarijos ir nebedave šventimų, o man klierikai sudejo 40 rublių apmokėti Seminariją. Klierikai mani milejo, nes aš greitai rašiau, užrašinedavau profesorių paskaitas ir klierikams perskaijydavau.“ (Petras Legeckas, nelokaluota, nedatuota, in: *VUB RS*, „Kn. J. Tumo archyvas. Laiškai literatūros reikalais“, f. 1, f. 385, Nr. 110, l. 139r–141r).

-
- ⁱ Kalbama apie Petro Legecko atsiminimus, kurių pagrindu Tumas parengė knygą: Kan. J. Tumas, Kanauninkas Petras Legeckas ir jo gyvenimo nuotykių, Marijampolė, 1930. Legecko rankraštis su negausiomis žymomis Tumo ranka saugomas: *VUB RS*, „Kn. P. Legecko laiškai kn. J. Tumui“, f. 1, b. F60, l. [1r–11v].
- ⁱⁱ Tumas, tekstą apie Petrą Legecką, prieš išleisdamas jį atskiru leidiniu, pirmiau publikavo savaitraštyje *Šaltinis*, 1930, Nr. 12–19.
- ⁱⁱⁱ Tumas remiasi: Jurgio Rupkos atsiminimais „Mano gyvenimas“, in: *VUB RS*, f. 1, b. D123, l. [1r–20v]; Petro Šaulio-Šaulevičiaus tekstu: „Užrašai iš praeities laiku“, in: *VUB RS*, f. 1, b. D76, l. [1r–10v]; kitų minimų asmenų atsiminimų ar užrašų surasti nepavyko.
- ^v Turima omenyje Žemaičių vyskupystės liturginiai kalendoriai-žinynai.

243. EDVARDUI LEVINSKUI, KAUNAS, 1932-10-17

Kaunas, 1932. X. 17

G.²! Laišką gavau, propozicija nustebau: nei aš tuo užsiimu nei galėčiau užsiimti. Ir tuščia – užsispyrėlių malonės niekas nelaukia.ⁱ

Kun. Tumas

AUTOGRAFAS: *LLTI BR*, in: „1) Laiškas Per. Žirguliui, 2) Atvirlaiškis Levinskui J. Petrulio bylos klausimu“, f. 1, b. 4170/1, l. [1r–1v]; atvirlaiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] spausdintas užrašas: „ATVIRUKAS“; kairiajame viršutiniame kampe vytis, dešiniajame viršutiniame kampe pašto ženklas už 15 centų; l. [1v] tekstas; 15,1 × 10,2; rašyta mėlynu rašalu. Adresuota: „JoSveikatai /

¹ *ill 1 ver*

² G[erbiamas]

Pil. Ed. Levinskui / Skaigirys / Šiaulių ap.“ Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant atvirkščiai priklijuoto lietuviško pašto ženklų: „KA[UNAS], 18. X . [19]32“; gavimo antspaudas nėra. L. [1r] nuo skaidraus skyčio išsiliesi užrašo dalis: „Pil. Ed.“; keletas neryškių sušlapusio rašalo dėmių.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

- ⁱ Greičiausiai Edvardas Levinskas kreipdamasis į Tumą bandė prašyti paramos ar pagalbos Juozui Petruliui, atsakiusiam eiti į karinę tarnybą.

244. AUGUSTINUI LIEPINIUI, KAUNAS, 1931-08-16

Kaune, 1931. rugp. 16 d.

Mielas Redaktoriau!

Zinią iš š. m. VII / 30, kad Virga Ferrea ne Dagilėlis, laikysiu atmintyje, nors nesuprantu, kuriam galui ją atsiuntei man: aš juk ne žvalgybininkas, tik publicistas. Publikuodamas žinią, aš ją patikrinau „Ryte“ ir pas patį Dagilėlį. Ne[i]¹ gyviems mano žodžiams, nei laiškas, nei, pagaliau, spaudiniui nebuvo paprieštarauta lygiai per 2–3 metus. Jei kuriuo kitu sumetimu reikia, kad tam kartui Dagilėlis nebūtų Virga Ferrea, tai tiksliau būtų buvę paskelbti tai viešai: aš juk vis tiek niekam nepasakysiu, o ir klausti manęs niekas neklaus. Nėra nė reikalo – teirautisⁱ.

Tos progos pasigavęs, paprašysiu Tamstą žinios, kaip apsisvertėt su a. a. kun. J. Dirginčiaus, mano draugo, palikta biblioteka. Aš jam esu labai seniai įdavęs dvejetą Vysk. M. Valančiaus rankraščių autentikų: 1, „Pamiętnik Domowy“ ir 2, dar kažką nebeatmenu. Pamiętnik in 4° aptaisytas. Jis turėtų grįžti L.² Universiteto Rašliavos // [1v] Muziejun, kurį aš esu įsteigęs. Man įdomu, ar jis tą autografą išlaikė.ⁱⁱ

Visokių Tamstai gerybių!

Kun. JTumas

¹ *orig vid ex err ne*

² L[ietuvas]

AUTOGRAFIKAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo laiškai. 1904–1931 m.“, f. 1, b. F600, l. 10r–10v; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant balto drobės faktūros popieriaus lapo su vandenženkliais: „Gērboņu / vėstuļu papirs“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,8 × 26,6. Kairiajame lapo krašte skylamušio žymės, pažeidžiančios tekstą; kraštuose pirštų antspaudai; l. 10v Liepinio ranka juodu rašalu įstrižai: „Ats. Nr. 142 / 1931. VIII. 17 d. / Panevėžys, / Sodų 3“; į bylą laiškas įklijuota balto popieriaus juosta.

ADRESATAS: nustatytas pagal laiško turinį.

PUBLIKUOTA: laiško faksimilė ir daliniai perrašai teikiami: Mikas Vaicekauskas, *Motiejaus Valančiaus užrašų ir atsiminimų rankraščiai Lietuvių mokslo draugijoje: 1911–1914 metų istorija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2009, p. 50–53.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: Liepinis atršo: „Didžiai Gerbiamas Kanauninke, / Nebep prisimenu savo gramatos „tono“: Bet dar pastebiu, kad tas Ferrea'as „nedagilėliškumas“ man atėjo galvon Tamstai pranešti be jokio tikslo ar „donoso“. Aš, kaip „Pan. Balso“ rankraščių tvarkytojas, pastebėjau, kad Virga Ferrea tai ne M. Dagilėlis (ką patvirtino net pats kun. Šeizys), bet tas pats Botagas, ką seniau „Ryte“ būdavo, tai ir prosto z duru ir parašiau Tamstai, V. F. ir M. Dag. lygumo autoriui. Nei pirma man tai buvo svarbu, nei dabar juo labiau, tik pažymiu tikrą dalykų būklę. / Apie Tamstos „pretenziją“ į a. a. kun. Dirginčiaus biblioteką pranešiau Panevėžio Dekanatui (Ramygaloje), vos, tik neseniai grįžęs iš kvaišavoto baladojimos po Lietuvą ir po Pabaltijį, nieko nežinau, kaip likviduojama a. a. kun. Dirginčiaus reikalai. Tik kan. Šidlauskas sakė, jog tuo viskuo pavesta rūpintis Dekanui (resp. Kun. Jusiui Ramygaloje). / Su ščyra širdžia ir tiesia intencija.“ (Augustinas Liepinis, Panevėžys, 1931-08-17, in: *VUB RS*, „Kun. Juozo Tumo laiškai. 1904–1931 m.“, f. 1, b. F600, l. 10_ar, 10_av be įrašų).

ⁱ Tumas reaguoja į 1931-07-30 dienos Liepinio laišką, kuriame adresantas pažymi, jog Tumas neteisingai Šežiui-Dagilėliui priskyrė slapyvardį Virga Ferrea, aptaria savo žinių šaltinį (Augustinas Liepinis, Panevėžys, 1931-07-30, in: *VUB RS*, „Kg. J. Tumo archyvas. Laiškai literatūros reikalais“, f. 1, b. F385, Nr. 112, l. [143r–143v]). Susirašinėjimo istorija, susijusi su Virga Ferrea slapyvardžiu, išsamiai aptarta teikiant laiškų perrašus: Mikas Vaicekauskas, „Slapyvardžių identifikavimo klausimu (Dar kartą dėl Virga Ferrea slapyvardžio)“, in: *Knygotyra*, Vilnius, 2009, t. 53, p. 217–222.

ⁱⁱ Apie Valančiaus rankraščių istoriją žr.: Mikas Vaicekauskas, *Motiejaus Valančiaus užrašų ir atsiminimų rankraščiai Lietuvių mokslo draugijoje: 1911–1914 metų istorija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2009, p. 50–53.

245. LIETUVOS BAŽNYTINĖS PROVINCIJOS KUNIGAMS, [KAUNAS], [1930]

Lietuvos Bažnytinės provincijos
Kunigams.

Gerbiamieji!

Visa inteligentija šiais Vytauto Didžiojo metais jam pagerbti skiria iš savo pelnų tam tikrą nuošimtį¹ paminklų, sutarta, muziejaus pavidalu. Nuošimtį moka per ištisus metus ar net ilgiau.

Dvasiškoji inteligentija negali iš to išsimesti, tai būtų labai keista. Jei ne nuošimčiai, tai vienkartinė auka kiekvienas privalo "pagerbti"² Lietuvos valstybės Kūrėją ir jos Krikščionintoją.

Aukštosios Dvasiškosios nuomone, tos aukos minimumas –
5 litai.

Užtą³ auką kiekvienas avansu gauna prof. Dr. Jono Totoraičio brošiūrą „Vytautas Katalikas“. Jos pasiskaitę bažnyčių [rek]oriai⁴ turės⁵ š. m. rugsėjo 8 d. nusakyti katalikams Vytauto Didžiojo Lietuvos Karaliaus nuopelnus.

Spalių 27 d. Vytauto D. mirties dienos ir gėdulo pamaldoms kiekvienas gaus spausdintą pamokslą.

Aukas malonės surinkti Gerbiamieji Dekanai[.]⁶

AUTOGRAVAS: *VUB RS*, in: „Kn. J. Tumo laišakai“, f. 1, b. F562, Nr. 21, l. [1v], l. [1r] kiti įrašai; laiško-kreipimosi juodraštis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant stačiakampiais langeliais tankiai languoto firminio blanko antrosios pusės; l. [1r] 1929 m. balandžio 25 d. Tumui išrašyta ekonominės karių bendrovės „Fotografija“ sąskaita už fotografijas; lenkimo į dvi dalis žymės; 22 × 28,8. Visame lape lamdymosi žymės; į bylą įklijuota balto popieriaus juosta.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: datuota pagal laiško turinį (minimi Vytauto Didžiojo metai); lokalizuota pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ *p vid ex err orig bis* jam pagerbti

² *ins sup*

³ *cor U vid pro I*

⁴ *vid*

⁵ *a del gale*

⁶ *orig om*

Kaune, 1927 m. gegužės 1 d.

Draugas Julijonai! H. M. F.¹ Dobilą laiko būtinai žinotinu tiems studentams, kurie ruošias mokytojauti. Man įsakė įtraukti Dobilą į naujųjų rašytojų istorijos programą; kvociant reikalaujama, kad kvociamasis bent „Blūdo“ turinį žinotų. Aš einu kiek toliau; kalboje apie prašmatnesnius naujus lietuvių literatūros veikalus paliečiu ir pačius jų autorius. Po Velykų atostogų ėmiau skaityti apie J. Dobilą, nors į tai mažiausia prisirengęs. Švenčių metu ketinau tyčia nuvykti Panevėžin ir gerai išsišnekėti su pačiu Dobilu. Nepasisekė, teko atidėti. Manau, šiuo mėnesiu kaip nors ištrūksiu ir paegzanteruosiu jį. Duok man jo adresą. Laiką pataikysiu.

O tuo tarpu ar nepapildytumei mano žinių iš bibliografijos. Be „Blūdo“ aš dar žinau J. Dobilo: [„]Širdis neišturėjo[“], [„]Reikalingumas mums renesanso[“], [„]Mintys ir pastabos, kaip Vydūnas suprasti[“] (visa „Skaitymuose“), Vaitkaus: [„]Zvaigždės duktė[“] („Bare“) ir [„]Ar paseno Tėnas[“]².¹ Malonėk man pasisakyti, kada pradėjai rašyti ir kur dar spausdinai savo raštus. Už tai padėkosime abudu su prof. V. // [1r] Biržiška, nes ir jis kai-ką pražiopso.

Be to, Kaune nebėra Tavo formuliorioⁱⁱ. Ar negalėtumei man jo pakartoti su datomis gimimo, mokslų (kur ir kiek) ir tarnybos. Kaip ėjo papildomasis mokslas, gal geriau bus „suibus verbibus“³, kai susitiksime.

Nesitęsk, Drauge, man visa to reikia penktadieniui.

Mano klausytojai Dobilo labai domisi.

Labai jį vertindamas, lieku

J. Tumas,

doc.

AUTOGRAFAI: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai J. Lindei-Dobilui 1927–1932“, f. 1, b. E312, Nr. 1, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant popieriaus lapo su vandenženkiais: apskritime viršuje ir apačioje užrašas: „KRONEN POST“, apskritimo viduryje

¹ H[manitarinių] M[mokslų] F[akultetas]

² orig om

³ lot = savais žodžiais

karūna; lenkimo į keturias dalis žymės; 22,5 × 28,2. Lapo dešinysis kraštas apspūęs, su smulkiais įplyšimais, sutvirtintas rudo popieriaus juostelėmis; per vertikalią liniją apačioje popierius įplyšęs; į bylą laiškas įklijuotas rusvo permatomo popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

-
- ⁱ J. Dobilas, „Širdis neištūrėjo: 5 aktų drama“, in: *Skaitymai*, 1921, kn. 8, p. 87–132; kn. 9, p. 50–77; kn. 10, p. 65–81; „Reikalingumas mums renesanso ir kun. Vienažinskis“, *Ibid.*, 1922, kn. 17, p. 89–109; „Mintys ir pastabos, kaip Vydūnas suprasti“, *Ibid.*, 1921, kn. 10, p. 82–86. J. Dobilas, „Vaitkaus drama „Žvaigždės duktė“, in: *Baras*, 1925, kn. 7, p. 64–74. J. Dobilas, *Ar paseno Tėnas? Jo „Meno filosofijos“ kritika*, autoriaus leidinys, „Dirvos“ B-vės spaustuvė Mariampolėje, 1927.
- ⁱⁱ Savo laiške Lindė-Dobilas teigia, kad jo „formulias yra Kaune“ (Julijonas Lindė-Dobilas, Panevėžys, 1927-04-04, in: Julijonas Lindė-Dobilas, *Laiškai*, parengė: Virgilija Stonytė, Vilnius: Vaga, 1999, p. 175). Nėra surastas Lindės-Dobilo atsakymas į šį laišką, išlikęs ankstesnis, 1927-04-04, laiškas, kuriame Dobilas trumpai aprašo savo biografiją; gali būti, kad Tumas suklydo datuodamas savo laišką ir jis rašytas ne gegužės, o balandžio mėnesį.

247. JULIJONUI LINDEI-DOBILUI, KAUNAS, [1928-07/08]

Drauge Julijonai! Jau bus treči ar net ketvirtį metai, kaip aš paskaičiau savo studentams apie Mikalojų Dagilėlį, Tavo draugą ir parapijoną M. Šeižį. Sumanęs skaityti, tyčia buvau nukeliavęs Pandėlin su juo pasišnekėtų ir įragintų, kad jis padėtų man sudaryti naują, trečią jo eiliuotųjų kūrinių leidimą. Nuvežiau jam pluoštą savo ranka nukopijuotų vėlesnių jo eilučių iš periodinių leidinių. Prašiau jas autorizuoti ir papildyti dar nežinomomis. Pasizadėjo, apsiėmė; o kaip reikia, nieko nepadarė. Raginamas, atsakė persimetęs į sakmes ir jas teketinąs spausdinti. Tuotarpu kalbą ištaisyti pavedęs jūsų P. Butėnui. Ką gi darysi, tesižinai.

Man tenka paoperuoti bent tuo, ką aš jau žinau apie Mykolą Šeižį.

Man dar prisirinko dvejetas gerokų tomelių medžiagos lietuvių literatūros istorijai. Įdedu biografines ir bibliografines žinias ir apie jį. Tik man daug ko trūksta. Kun. Mykolas su Tavim vienu atvirai ir, rodos, tankiai korespondavo. Aš netikiu, kad Tu butumei jo laiškus numetęs. Paieškok jų ir duok man pasiskaityti. Tiesiai mano tikslą //

[lv] teatitinka, žinoma, literatiškojo turinio rašiniai, kur jis¹ kalba apie literatūrą ir pats ką ne ką stante pede² sukuria. Aš labai pasigendu jo satiros: „Wobec niebezpieczeństwa. Krotchwila w jednym akcie.“³ Buvau ją nusikopijavęs, globojau ir nuglobojau. Kartais Tu ar neturi šios humoristikos?⁴

Antra, „List do ks. Juliana“⁴, Tau iš Šimbarko iškylant į Peliksberką (Pilsberką?). Šitą grometą turi turėti.

Na, gal ko ir daugiau de micis⁵ nuo Tavo stalo. Kun. Mykolas tikrai nepyks už parodymą jo korespondencijos, o aš diskretus ir ne visa panaudosiu. Pagaliau, būtų galima pasiprašyti ir jo pavelijimo.

Visokių Tau gerybių!

Kun. Tumas

Aleksoto g. 6.

AUTOGRAFAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai J. Lindei-Dobilui 1927–1932“, f. 1, b. E312, Nr. 2, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant stačiakampiais langeliais languoto popieriaus lapo; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,8 × 27,9; į bylą laiškas įklijuotas rusvo permatomo popieriaus juosta.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: datuota pagal Lindės-Dobilo atsakymą į šį laišką, rašytą 1928–08–18.

PUBLIKUOTA: laiškas publikuotas komentarų skiltyje: Julijonas Lindė-Dobilas, *Laiškai*, parengė: Virgilija Stonytė, Vilnius: Vaga, 1999, p. 204.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: Lindė-Dobilas teigia saugojęs „Laišką kun. Julijonui“ ir kitus dokumentus, bet viskas žuvę per karą, prideda, kad: „Kun. Mykolas turi visus rankraščius ir net atmintinai daug moka. Kaip tik buvau neseniai pas jį, aš pats varčiausi lovoj, o jis, sėdėdamas netoliese, prisiminė senovės laikus, citavo ištraukas iš savo raštų ir mano nuomonės klausė. Prašau tik jį gerai įkutrinti, tikrai Tamsta visą tą reikiamą turtą gausi. Jame yra nemaža poeto užmazga, tik, kaip paprastai pas mus, menką teturiu viltį, kad ji pilnai išsirutuliotų.“ (Julijonas Lindė-Dobilas, *Panevėžys, 1928–08–18*, in: Julijonas Lindė-Dobilas, *op. cit.*, p. 203.)

¹ Žr. laišką Nr. 123.

¹ *p del* jis ką

² *lot* = iš karto, greitomis, čia pat

³ *lenk* = Grėsmės akivaizdoje, vieno veiksmo farsas

⁴ *lenk* = laiškas kunigui Julijonui

⁵ *lot* = trupinių

Kaune, 1931 m. Lapkr. 30 d.

Draugas Julijonai!

1933 m. kovo 10 ar 12 d. sueina 100 m., kaip mirė kun. Antanas Strazdas. Susidarė Komitetas tai datai pažymėti paminklais kapuose ir bažnyčios vestibulyje. Bus [pa]šaukimų¹, kad visuomenė padėtų savo aukomis. Zinoma, inteligentija, kas gi daugiau. Bet reiktų žurnaluose sukelti, bildesį, atminti tą poetą ir relig.² rašytoją. „Pulkim ant kelių“ autorius tebesivaidina mums bažnyčiose kas šventadienis.

Tu mėgsti Vienažindį ir Strazdą. Ar ne susirūpintumei šiuo antruoju ir ar neduotumei kuriam žurnalui, o gal net [„]L. Aidui[“]³, straipsnio, kogi ištikrųjų yra Strazdas vertas, kaip kūrėjas, ne kaipo žmogus, apie kurį temokama vien anegdota pasakoti?

Jo eilėraščiuose yra bent dvejetas trejetas visuomeninių dalykų, ne vienų „sielianų“:

Raštas neturėtų būti perplatus, siekiąs stačiai į tikslą. O jei įsileis- // [1v] tumei į platybes, tai būtų antras.ⁱ

Gerbdamas Tave

Kun. Tumas

AUTOGRAFA: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laiškai J. Lindei-Dobilui 1927–1932“, f. 1, b. E312, Nr. 3, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant popieriaus lapo dantyta viršutine linija ir vandenženkliais: „Gērboņu / vēstuļu papirs“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,7 × 26,7; į bylą laiškas įklijuotas rusvo permatomo popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Per keturis *Lietuvos aid*o numerius publikuotas straipsnis „Strazdas“ (Nr. 87, p. 3; Nr. 88, p. 3–4; Nr. 89, p. 2–3; Nr. 90, p. 3–4).

¹ *vid, cor vid pro atsi*

² relig[in]

³ L[lietuvos], orig om

Kaunas, 1932 m. kovo 29 d.

Mielas man ir brangus Julijonai!

Be titulų. Nevadink ir manęs suktai: tie „tituliariniai kanauninkai“ man nebe maža sunkenybė. Neva turiu šešėlį prerogatyvų, o ištikrųjų reikalaujama tokio atsilyginimo Katalikų Bažnyčiai¹, kokio² aš, lajicizuo-tas, nors dar „nenusikunigavęs“, nebegaliu duoti. Maliauskis, 1923 m. „Laisvėje“ paskelbęs du puolimu³, ketinąs ir vėl pradėti ataką ir visiems įrodyti, koks aš esąs K.³ Bažnyčiai žalingas veikėjas. Nežinau, kas jį sulaiko. Gal šiaip jau geras mano vardas, su kuriuo skaitosi ir katalikai. Romoje ir Lietuvos Episkopate aš jau paskerstas ir tik besidairau, kur ir pro kur išlįsti į emeritus. 800 litų emeritūros, kurios gaunu, man gana. Tik lieka keletas auklėjamų vaikų; jie tektų paleisti pustumsliai, nors tėvai ūkininkai. Bažnyčiai aš maža betinku; Vytautinė ima nustoti populiarumo; bejungiū moterystėn, pasisamdydamas kleboniją už 450 litų menesiui, ir belaikau Sumas. Daugiau jokių misijų. Nė išpažinčių. Jaučiuos iškritęs iš profesinio⁴ balno ir nebegalįs pabaigti amžėlį tame balne, kaip to norėjau. Kunigas aš liksiu; tik svajoju apie nebeatsakomą // [1v] kurią funkciją. Dabartinė L. episkop[a]to⁵ politika pribagė mane. Aš jai nepritariu ir daraus ʽjai⁶ nebereikalingas. Visą amžių jaučiaus kai kam⁷ reikalingas; tai dabar imu jaustis nebereikalingas, gyštu ir griaudžiuos, kad mano gyvenimėlis nuėjo su lajikais, ne su dvasiškiais. Bet kitaip negalėjo būti. Net kai aš katalikiškumą atstovavau „Tėvynės Sarge“, vyskupas Paliulionis nebuvo su manim. Iš jo man yra tekę daug pažeminimų už tą ʽpatį⁸ pasaulinės⁹ kultūros darbą¹⁰, nedavatkavimą.

¹ *cor fl pro os*

² *cor pro kurio*

³ K[atalikų]

⁴ *cor si*

⁵ *def*

⁶ *ins sup*

⁷ *ins sup*

⁸ *ins sup*

⁹ *cor p*

¹⁰ *cor fl*

Vadinas, K. V. C–ui¹ aš esu kliūtis, kai ne su juo, nors ir ne prieš jį. „Kad tu mums nieko nepadedi“, išsitarė prelatas Jakštas. O kaip aš jiems padėsiu, kad negaliu? Išstojau iš K. V. C., kur buvau vyskupo Juozapo įstatytas; viešai užprotestavau prieš „Katalikų“ kongresą, kur ėjo ordinarinė politikos akcija; atsisakiau aiškinti Vyskupų laišką – už revoliuciją; aš vienas „kanauninkas“ nepasirašiau pagyrimų Nuncijui² Bartoloniui. Net pasipiktinau Vatikanu ir Šv. Tėvu – tris kart – savo Raštuose. O betgi atskalūnas aš neesu, tik pasiilgęs romantinės, mistinės, meilės religijos, nepolitinės, ne kovų religijos. O be to gyvas organizmas „religija“³ – negali apsieiti; arba merdės[.]⁴ arba plėsis kitų lėšomis. Tragedija. Konsekvencija verstų kovoti su dabartinėmis Katalikų blogybėmis išviso[.]⁵ ne toje vienoje Lietuvoje. Bet amžius (63 m.) ir stoka erudicijos nebeleidžia // [2r] pelnytis vainiką, kitiems garbės, kitiems negarbės. Aš pergyvenu krizį, kurs negali pasibaigti tiek garbingai, kiek buvau garbingas pasauliečių nuomonėje iki šiol.

Kažkas panašu darosi ir literatūros akcijoje. „Kūrybos“ našta man nepakeliama. Nėra talento ir vėl tos pat erudicijos. Aš negaliu tarti stipraus žodžio, kaip Tu ar Jakštas; taręs, nebe palaikyčiau jo. Ir nėra⁶ tarti, kada, kaip, kas turėtų būti. Herbačiauskas taria, bet aš tai laikau ir jam esu pasakęs, jog tai „blaga krakowska“⁷, Lietuvai ir lietuviams kuo mažiausiai pritinkanti. Patarti, pareikalauti ko, pykti ir koneveikti kad⁸ ne⁹ tai pasidaro¹⁰ „kaip norima“¹¹ tuščia. Reikia pačiam „padaryti“,¹² sukurti. O jei Dievulis nedavė žymaus talento pačiam, tai kam pykti, kad Jis nedavė ir kitam? Aš nedirštu reikalauti iš kitų to ir tiek, ko ir kiek pats netesiu duoti. Aš nieko neturiu tokio sukurti, ką

¹ K[atalikų] V[eikimo] C[entr]ui

² *cor fl pro aus*

³ *ins sup*

⁴ *orig om*

⁵ *orig om*

⁶ *p del –*

⁷ *lenk* = kroatųvietiški išsigalvojimai, kroatųvietiški melai

⁸ *cor d*

⁹ *ins*

¹⁰ *a del ne*

¹¹ *ins sup*

¹² *ins sup*

galėčiau parodyti¹ pavyzdžiu. Ir man ʽjau² sunku nešti literato našta. Kurpius ir lopytojas. Kurpius pasiuva – kitiems avėti, o aš³ begaliu – palopyti jau pasiūtą. Pagaliau, gal tik grafomanija, kuris liguistas psichės pasireiškimas vertė nenormaliaisiais politikos laikais imtis visako ir nebesiliauti⁴; ʽnè⁵ laikams sunormalėjus. // [2v]

Kūrėjų tarpe aš jaučiuos⁶ kaip nuogas tarp apsivilkusių. Man sarmata pakelti akis, laikant po skvernu kurį menkniekėlį. Literatūros balne aš nebepasėdžiu, kaip ir religijos balne. Dabar tik gražiai supratau, kad aš niekad nebuvau vadas ir negaliu būti. Neturiu ir pretenzijų; tenkinuos kaipą pridurdamas kitiems. Aš nepagaliu būti viršūnėje, man sarmata, kai ir kitas kas mėgina ʽmane⁷ pakelti. Dėlto aš sutikau dalyvauti J. Keliuočio literatūros ankietojeⁱⁱ vien tik tuo tikslu, kad vieną sykį atsiribočiau nuo „kūrybos“ ir peraukštų man nepasiekiamų jos uždavinių. Man fiziškai skauda, kai kas ima ordinariškai tyčiotis: fu, koks tu⁸ mažas! Nu, kaip galima būti tokio mažu! Vaižgantas nieko neduoda; jo raštai tik žvirbliams lesinti... O kodėl aš privalau duoti, kai man pačiam neduota? Vaižgantas⁹ nedavė. Tai ką gi padarys? Kad būč daugiau turėjęs, būčiau daugiau davęs. Ir Keliuotis nepatenkintas, kad aš taip lengvai pasidaviau jaunikiams nugalimas, kad jiems nesispyriau. Visa kvaile būtų nusimanyt, ʽo¹⁰ dar kvailiau sakyti: aš, aš, aš temoku duoti ko vertinga, ne jūs!! Aš kai ko daviau, jaunieji kai ko davė; jie ir daugiau duos, tai matos iš Alantų, Inčiūrų // [3r] ir kitų. Jie duos daugiau. Jie gauna mokslo ir pavyzdžių. Tegul jiems Dievas padeda. Ko aš turiu prieš juos pūstis? O kai ir jauniklis kuris varle pasipučia, taip pat sprogsta, kaip burbulas.

Aš tau vienam mėginu išdėstyti motyvus, kodėl aš dalyvavau literatūros anketoje¹¹: man palengvėjo, nors liko gero dozė ambicijos: jei aš

¹ *cor od*

² *ins sup*

³ *cor*

⁴ *ins sup be*

⁵ *ins sup*

⁶ *cor fl pro aus*

⁷ *ins sup*

⁸ *cor t*

⁹ *p del ir*

¹⁰ *ins sup*

¹¹ *cor n*

pernelig pasirodyčiau nusizėminęs, lai kritika ką ne ką aukščiau pasako. Jei imsies kada rašyti, užtark mane, bet nereikalauk to, ko aš negaliu.

Iš Tavo greit rašyto laiško apie „klasikus“ neaišku, ką norėjai pasakyti. Kas tie klasikai – mūsų literatūrai? Betkuri literatūra privalo savųjų klasikų. Prieš juos nepakovosi. Tai savaime susidaro. Nei „Keturi Vėjai“, nei „Tre[č]iasis Frontas“¹ jų neatstos. Jie melagiai; kalbėjo iš mados, ne iš širdies. Aš prieš juos rašiau, o jie tai juokais nudėjo, šablonu palaikė. O dabar nėra didesnių šablonistų, kaip tie keturvėjininkai su Petrėnu „N. Zodyje“².

Paties man nepatiko perasmeniškas ar perišdidus atsikirtimas prof. Eretui; atsikirtimas buvo daug smarkesnis, neg puolimasⁱⁱⁱ. Ir pačios // [3v] Tavo knygos „Ar tebegyvas T.“ konstrukcijai daug prikiština. Eretas ne už to nusitvėrė. Apie tai su studentais buvo kalbos, kai kalbėjau ir apie Tavo asmenį ir biogr. davinį, kurių, ačiū, buvau iš Tavęs paties gavęs. To reikalavo objektingumas, už tai nepyk. Aš Tave vistiek aukštai vertinu ir Tu tai numanai. Veikalą nagrinėti netolygu asmenį užgauti³.

Viena man dabar neramu, kam aš pažėminęs savo raštus, kurie yra privalomi klasėje skaityti, įtraukti į literatūros istoriją. Būtų geriau buvę patylėjus. Zinokitės ir tiek. Jei kitaip įvyko, reikš mano vidaus didelį burbuliavimą. Nei man čia bėgti, nei kelnes turėti; nei berašyti nei liautis rašius. Tfu!

Ir išviso ant kurio kalno įvyko įsakymas – rašyti? Rašyti ir tada, kai už tai kolioja?? Nei sau nei kitiems džiaugsmo.

O nuo anketos Tu neatsisakyk. Priplūsk ką nori, bet netylėk. Tyla – kapas; kol gyvi, kalbėkimės. Tylos niekas neįvertins. O paburnosi, reakciją⁴ iššauksi.

Už „Strazdą“ ačiū: jau įdaviau [,]L. Adui“⁵, F. Kiršai. Honorarą gausi – išlupsiu.

Alleliuja.

Tavo – Vaižgantas.

¹ orig s

² N[aujame]

³ cor u

⁴ p del pad

⁵ orig om, L[ietuvos]

AUTOGRAFAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laiškai J. Lindei-Dobilui 1927–1932“, f. 1, b. E312, Nr. 4, l. [1r–3v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant gelsvo popieriaus lapo; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,4 × 28. Dešiniajame viršutiniame kampe visi lapai sunumeruoti Tumo ranka: „1“, „2“, „3“; lenkimo linijos keliagubos; į bylą laiškas įklijuotas rusvo permatomo popieriaus juosta, l. [2] ties įklijos kraštu visiškai atplyšęs, dėl ko autografas defektuotas, bet įskaitomas.

PUBLIKUOTA: laiškas publikuotas komentarų skiltyje: Julijonas Lindė-Dobilas, *Laiškai*, parengė: Virgilija Stonytė, Vilnius: Vaga, 1999, p. 273, 274–275; *Neužmirštas Vaižgantas: atsiminimai, esė, laiškai*, sud. Alf. Pakėnas, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2009, p. 401–403.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ A. Maliauskis, „Pragaištingas kan. J. Tumo veikimas“, in: *Laisvė*, 1923-06-10, Nr. 127, p. 2; A. Maliauskis, „Dėlei docento J. Tumo-Vaižganto straipsnio: „Garbingosios jovalo tradicijos“, *Laisvė*, 1923-06-14, Nr. 130, p. 2.

ⁱⁱ Vaižgantas, „Ilgas atsakymas į trumpą paklausimą“, in: Naujoji Romuva, 1932, Nr. 13, 289–291. Tumas reaguoja į Dobilo laišką: „Labai negraži prasidėjo anketa [N[aujojoje] R[omuvoje]. Parašiau, jei taip eis toliau, aš joje ne tik nebedalyvausiu, bet ir anketinių straipsnių neskaitysiu. Aš nekaltinu Tamstos, nes atvirai ir nuoširdžiai pasisakei, bet tuos, kurie Tamstą išprovokavo. O vis dėlto trupučiuką turiu ir prieš Tamstą. Kai aš amžinai kovuju, kad be klasikų nėra literatūros, Tamstos, mūsų senesnieji ir rimtieji rašytojai, ne tik kad mane ignoravot, bet girdėjau iš studentų, kad ir Tamsta esi nepalankiai privačiai apie mane išsitaręs kaip apie per aštrų kritiką.“ (Julijonas Lindė-Dobilas, [Panevėžys], 1932-03-28, in: Julijonas Lindė-Dobilas, *Laiškai*, op. cit., p. 272).

ⁱⁱⁱ J. Dobilas, „Atsakymas p. prof. Eretui“, in: *Lietuvis*, 1927-11-02, Nr. 245, p. 2; 1927-11-03, Nr. 246, p. 2–3; 1927-11-04, Nr. 247, p. 2–3; 1927-11-07, Nr. 249 p. 2; 1927-11-08, Nr. 250, p. 2.

250. JULIJONUI LINDEI-DOBILUI, KAUNAS, 1932-11-30

Kaune, 1932 m. lapkr. 30 d.

Mielas Draugai Julijonai!

Kad mūsų santykiai nebuvo, kaip reikėjo, artimi, esame kalti mes patys; tikriausiai senyvas mūsų amžius¹, kada patinai bevelija laikytis vie-nišais. Koks aš buvau mėgėjas kuopos! O dabar... Manau, kad ir Tu, jei nebūtum „odyniec“², tai būdamas Kaune, pasirodytumei man rytą

¹ *cor pro* amžiaus

² *lenk* = suaugęs (arba senas) šernas (patinas)

ar vakarą ir priverstumei mane Tau pasirodyti Panevėžyje. Ir būtume artimesni. Šiaip ar taip, ko gi mums trūksta į artimumą, jei mudu viens antram ne teisėjai ir à priori¹ ne smerkėjai², kaip kiti šiuo metu mūsų broliai? Juk aš³ kunigų tarpe neturiu artimų.

Daugiau, kanauninko titulas nei Tau tinka⁴ vartoti, nei man vartoti. „Tituliarinis“ dignitorius visiškai beprasmis dalykas. Juk tuo titulu vysk. Karevičius mane 1921 m. padabino, girdis, visai⁵ ne jerarchiniais sumetimais, bet kad nebaigčiau slysti nuo kunigystės. Ir kaipo Kate-dros Kapitulos narys aš neesu ten pavaidinęs per 12 metų nė mažų mažiausios rolės, „man“⁶ nebuvo duota nė mažiausia funkcija. O dėl kunigystės, jei tai būtų teisybė, tai geras mano prietelius vysk. Karevičius būtų klydęs: aš niekad neturėjau noro išsibraukti iš dvasiškių. Ypač bai- // [lv] giant amžių, 64 m. Xtus ir jo Evangelija man netušti žodžiai; deja, rodos, kad kitiems jie tušti ir į širdį nelimpa, kurie su vėzdais nuolat nemėruoja.

Taigi būkime Draugai, nes ir toli būdami nuo kits kito, esame – artimi.

Dėl literatūros. Nebatmenu, katrą mano straipsnį būsi skaitęs: 1, „Senųjų – praeitis, jaunųjų – dabartis“; [„]Bangų[“]⁷ 20 n. ar 2, „Ilgas atsakymas į trumpą paklausimą“, [„]N. Romuvos[“]⁸ 13 n. Rodos, bus gana pasisakyta, kad aš labai gerai nusimanau, ko esu vertas ir kur man krypti. Simbolių nekūriau ir nekursiu. Jei pasitaiko asmuo, tai jis man tetarnauja, kaip žagarė⁹ etnografija ir istorija apkabinėti – kitaip nesi-laikytų. Nupasakodamas tautos ir tėvynės dalykėlius, nevartoju dialogų nei kitų beletristinių priemonių; bet netesėčiau ir atminimus padaryti grynai publicistinius. Visgi faktas, kad aš pats nenusimanau, kur mano baigias beletristika, o prasideda publicistika ir antraip.

Dėl „atminimų“ Tu teisingai būsi pasakęs – jie man artimesni¹⁰ už kitą rašymo būdą. Tik faktinai visi mano raštai ir yra iš praeities iš-

¹ lot = iš pat pradžių, iš anksto

² del ill, ins sup m

³ del artimų

⁴ a del ne

⁵ del g, ins sup v

⁶ ins sup

⁷ orig om

⁸ orig om, N[aujosios]

⁹ del fl s

¹⁰ cor e vid pro i

griežiami atminimai, kas buvo matyta ir įsidėmėta. Aš nieko neesu sukūręs, tik aprašęs; jei įstatinėčiau vardus, tai mano raštai ir būtų – atminimai, ne kas kitas. Kiliaip prie praeities prieiti nebemokėsiu.

Tavo kun. Juozas

AUTOGRAFAI: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai J. Lindei-Dobilui 1927–1932“, f. 1, b. E312, Nr. 5, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant popieriaus lapo dantyta viršutine linija ir vandenženkliais: „Original Bank“ ir monograma; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,5 × 26,7. Horizontali lenkimo linija sutvirtinta rusva permatoma juoste, per vertikalią liniją apačioje popierius įplyšęs, kraštuose daugiau smulkių įplyšimų; į bylą laiškas įklijuotas rusvo permatomo popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Vaižgantas, „Senųjų – praeitis, jaunųjų – dabartis“, in: *Bangos*, Nr. 20, 1932, p. 575–576.

251. PRANUI MARTINAIČIUI, KAUNAS, 1929-09-07

Nr. 758

1929 m. rugs. mėn. 7 d.¹

Kaune.

Man labai malonu, kad Tamsta, Gerbiamasis, teikeis Vaižganto vardu praminti vieną Tamstos išvestųjų jurginų rūšį. Dėkoju Tamstai už tai[p]² poetingą pasveikinimą mano 60 m. sukaktuvėse.

Kan. Dr. Juozas Tumas-Vaižgantas

Jo Malonei

Kauno miesto

sodininkystės

vedėjui

Pr. Martinaičiui

AUTOGRAFAI: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo laišakai. 1904–1931 m.“, f. 1, b. F600, Nr. 9, l. 9r, l. 9v be įrašų; laiškas.

¹ Kursyvu išskirtas teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

² *orig omit*

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto Vytauto bažnyčios rektoriaus blanko su vandenženkliais: užrašas „LIETUVA“ ir virš jo vytis, kairiajame lapo kampe spausdintas užrašas: „**Vytauto bažnyčios** / (Dangun Ėmimo) / **Rektorius** / №..... / 192...m.....m.d.“; l. 9r stačia punktyrine linija padalytas į dvi nelygias dalis, laiškas rašytas platesnėje pusėje, adresatas įvardytas siauresnėje; lenkimo į aštuonias dalis žymės; 20,5 × 32. Visame lape lamdymosi žymės, kraštai sutepti, patamsėję, kairiojoje pusėje ryški ruda skysčio dėmė; per vidurinę horizontalią lenkimo liniją popierius plyšta; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta. NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

252. MATUI, VADAKTAI, 1905-09-2/15

2/15-IX-05

Vadaktai.

Mateli-Pasiutėli!

Už atsiminimą apie mane ačiu! Atsimokėdamas už fotografiją, siunčiu savąją, iš kurios ir draugas kun. Antanas pasergės, jog aš ne-beišrodau, kaip football. (Teip jisai sveikas charakterizavo mane prieš trejetą metų).

O kadą gi būs galas Tavo metamorfozai? Na, na! dusyk kunigu, dusyk lajiku buvęs, pavirtai, bra, į tikrą yankesą. Poza – auksinio jaunikaičio. Kad mano mergaitės pamatytų tokį gyvą, jau nebeleistų į „Romos eržilų“ bandą, kaip Šliupas mus pravardžiuoja. // [1v]

Kaip sau nori, apsirinkk, galų gale, kokį kelią: gaili laiko. Ko du kartu iš seminarijos išbėgai ir koks vėjas Tave į Ameriką nunešė, aš ir lyg šiol nežinau. Ir tiek to. Jei patinka laisvės žemė, tai ir ačiu Dievui. Jei Tu pats mūsų išeiviams patiksi, kaipo kunigas, tai dar labiaus būs ačiu. Jei prisirinkęs dorelių maišą, išauksinsi senąją tėvynę, tai jau ačiu būs ir summo gradu¹!!!

Mane į Sidabravą užtvirtinti rusiai (ne: rūsai) nelabai skubinasi. 1½ mėnesiui // [2r] praėjus, nebedidžią viltį beturiu išsikraustyti iš savo gražių, nors beturčių Vadaktų.

Tik ką atlikau metines rekolekcijas Ramygaloje. Paduodamas bažnyčioje komunią vienai labai gražiai mergaitei, turėjau iliuziją, jog

¹ lot = aukščiausiu lygiu

tai pats kun. Antanas: teip griežtai į aną paneši. Paskui pažinau pas vargonininką dainininkų chore: neapsirikta – tai Antano sesikėsⁱ būta. Gali jį¹ pasveikinti: ir iš viršaus, ir iš vidaus, t. y. kūnas ir dūšia turima jos dailią. // [2v]

Grometą nuo Antano apturėjau ir p. Veronikai Janulaityčiai persiunčia. Laukiame toliaus jo raštų apie mūsų škius Amerikoje. O kai pabaigs, reiks atskirai viską išleisti, nes tai studyum, kokių mės neturime dar. Krótko, ale wściekle jędrnie i charakterystycznie².

Visoko labo, Matukai, ypač gi – nebedrivijimo. (Svėdasiškių žodis³).

Tavo kun. Juozas

AUTOGRAFAI: *MLLM*, in: „A. Staniukyno F.“, GEK 138382, ER₄, l. [1r–2v]; laiškas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant gelstelėjusio į dvilapį sulenkto popieriaus lapo su vandenženkliais: „ORIGINAL LIGAT MILLS.“ ir heraldine ant skrynios pasilipusio grifono figūra; nežymios lenkimo į keturias dalis žymės; 27 × 21,4. L. [1r] dešiniajame viršutiniame kampe pieštuku: „15-IX-05“; l. [2v] apačioje po Tumo parašu ta pačia ranka pieštuku: „Tumas-Vaižgantas“; l. [2v] patamsėjęs, apsi-trynęs, purvinas.

ADRESATAS: nenustatytas asmuo.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Antanas Kaupas turėjo šešias seseris.

253. POVILUI MATULIONIUI, KAUNAS, 1931-07-20

Kaune, 1931 m. liepos 20 d.

Mielas Ponas Povilai!

Labai ačiū už pataisą ir drauge atsiprašau už riktą: rašiau apie tuos nuotykius, kurių pats nebuvau matęs, o p. A[.] Smetona⁴, autorizudamas raštą, taip pat nepataisė. Aš tai atitaisysiu kitur. „Vairas“ sekantį N skyria A. Smetonos rašto 25 m. jubiliejui paminėti. Mane prašo parašyti atminimą apie A. Smetonos darbuotę Vilniuje. Aš ne kiek daugiau

¹ *cor* į *pro* am

² *lenk* = Trumpai, bet pasiutusiai stipriai ir charakteringai.

³ *orig* “

⁴ *orig* om

begaliu bepridėti. Taigi padėk man: ką galėdamas ir beatmindamas apie ASm. buvimą Vilniuje surašyk man dabar jau. Iki VIII-7 būsiu Palangoje, klebonijoje, o paskui jau Kaune, Rotušės Aikštėje, 11–5. Parašysime bendrą raštąⁱ.

Antra pataisa mažiau svarbi // [1v] knygelės neturiu, patikrinti negaliu; bet jei taip stovi parašyta, kaip pats cituoji, tai žodžiai „nemokėję lietuviškai, pritampa prie ž. „kiti“; o ne pr[ie]¹ „Petro Vileišio ir Povilo Matulionies“. Ir skaitytojams nepareis į galvą, kad judu senieji rašytojai lietuviškai – lietuviškai nemokėjoteⁱⁱ.

E. Volteris sveikutėlaitis. Jis pirmiau buvo pagerbtas, tai dabar ne-bebuvo ko bekartotiⁱⁱⁱ.

Sveikink savo Dūką^{iv} ir Zentą^v ir gyvuok mums dar ilgai,
Jūsų kun. Juozas

AUTOGRAFA: *VUB RS*, in: „P. Matulionio archyvas“, f. 574, Nr. 21, l. [1r–1v]; laiškas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant popieriaus lapo dantytą viršutinę liniją ir vandenženkliais: „Gërboņu / vēstuļu papīrs“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,7 × 26,7. L [1v] dešiniajame apatiniame kampe juodu rašalu nenustatyto asmens ranka: „Kun. Tumo laiškas // [V]. T.“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ 1931 m. liepos 28 d. datuotas Matulionio tekstas „Kaip lietuviai spietėsi Vilniuje“ saugomas drauge su jo laiškais Tumui ir l. 8r viršuje turi priedą Tumo ranka mėlynu pieštuku: „Perrašiau „Vairui“ / J. T.“ (*VUB RS*, „Pov. Matulionio laiškai kn. J. Tumui (5 laiškai) ir straipsnis: „Kaip lietuviai spietėsi Vilniuje“, f. 1, b. E186, l. l. 8r–15v). Minimame Smetonos jubiliejui skirtame *Vairo* numeryje publikuojamas Dr. J. Tumo pasirašytas tekstas „Viltininko Tumo Vilniaus atminimai“ (*Vairas*, 1931, Nr. 10, t. III, p. 160–169), tačiau Matulionis ir jo tekstas neminimi, Matulionio tekstas nepublikuotas nei šiame, nei likusiuose 1931 m. *Vairo* numeriuose.

ⁱⁱ Povilas Matulionis, perskaitęs Tumo knygą *Jaunosios Antano Smetonos dienos* (1931), rašo autoriui laišką, norėdamas, anot jo paties, „pataisyti kaikuri[a]s užmiršimo spragas“ (Povilas Matulionis, Aleksandrijos dvaras, Šiauliai, 1931-07-11, in: *VUB RS*, „Pov. Matulionio laiškai kn. J. Tumui (5 laiškai) ir straipsnis: „Kaip lietuviai spietėsi Vilniuje“, f. 1, b. E186, l. 6r–6v). Pirmą pataisą susijusi su Tumo teiginiu, kad 1904 m. Antanas Vileišis „[...] gavo visą galą Pranciškonų mūrų. Jie buvo negyvenami, apirę. Tai lietuviai, susidėję, tuos mūrus pasitaisė, kaip ir šv. Mikalojaus bažnytelę, ir gavo nors menkos patalpos savo dviklasei mokyklai, vakariniams kursams paaugusioms mergaitėms ruošti kaimo mokytojoms (školų gramaty), dr. Basanavičiaus bibliotekai ir jo rinkiniams, kurie padarė pradžią dabar didelei bibliotekai ir muziejui.“ (Vaiž-

¹ *def*

gantas, *Jaunosios Antano Smetonos dienos*, Kaunas, 1931, p. 26). Anot Matulionio, „Pranciškonų rūmų galą“ išrūpino ne Antanas Vileišis, o jis pats (Matulionis, *op. cit.*). Tumo minima antra pataisa susijusi su teiginiu apie lietuvių kalbos mokėjimą, kurią Tumas aiškina kaip neteisingą toliau pateikiamo teiginio interpretavimą: „O tų idėjiškų lietuviškų tautininkų ėmė knibždėti; ar jie mokėjo lietuviškai ar nemokėjo, vistiek buvo užsimoję eit senųjų Vilniaus romantikų keliais ir atgaivint lietuvių sąmonę. Be inž. Vileišio ir jo brolių: daktaro Antano ir advokato Jono [...] ir Povilo Matulionies, girininko, paskui Žemės Ūkio Akademijos rektoriaus, čia jau buvo: ukmergietis inž. Jonas Bartkevičius, p. Felicijos vyras, veterinorius Nonevičius, dabar profesorius, liiguistas Jašmontas, p. Antanienės Vileišienės Emilijos brolis bankininkas Stankevičius, dabar Tarptautinio Banko direktorius, dvarininkas ir mokytas agronomas Donatas Malinauskas, dabar mūsų atstovas Ėstijoj, ir k. Visi jie lietuviškai nemokėjo, arba maža temokėjo, bet buvo pasiryžę išmokyti ir net prie buteliuko sėdos su elementoriais rankose.“ (Vaižgantas, *Jaunosios Antano Smetonos dienos*, *op. cit.*, p. 25–26). Matulionis laiške rašo, kad lietuviškai „mokėjome ir visur su visais susikalbėjome, nors ne Jabloniškai, bet lietuviškai“ (Matulionis, *op. cit.*, l. 6r).

ⁱⁱⁱ „Kas atsitiko E. Volteriui, kad apie jį nepamineta? Ar ne sukniubo?“ (Matulionis, *op. cit.*, l. 6v).

^{iv} Marija Matulionytė-Janavičienė.

^v Vytautas Janavičius.

254. POVILUI MATULIONIUI, PALANGA, 1931-07-31

Palangoje, 1931m. liepos 31 d.

Mielas Ponas Povilai!

Ilgą, 8 p. korespondenciją gavau ir tuojuo ją nusirašiau. Autografa padėsiu¹ Rašliavos Muziejun². Labai ačiū, bus pravartu! Norėčiau kad „Vairas“ įsidėtų ištisai; o nedėsis, tai kur kitur suvartosiu ir Pačiam duosiu žiniąⁱ.

Netesėjau iššifruoti šių žodžių – prašom aiškiau man atvirutėn įrašyti: Palangoje būsiu iki VIII-8, paskui Kaune. Norėčiau sulaukti dar Palangon.

1, Posėdžiavom Domasevičiaus bute (Enra..... name)ⁱⁱ

2, g.-g. kanceliarijos vedėjas švi.....? Charuzinasⁱⁱⁱ

3, Miškų Departamento III (Sudnago?) skyriaus^{iv}.

Gaila, kad permąža įrašėte tikrų datų, tai palengvina orientuotis.

¹ *p del i*

² *cor fl pro u*

Incidentas su Viskantu ir Kukta dėl šv. M. b.¹ vertėtų dokumentiškiau aprašyti².

Ačiū! Lik sveikas! kun. Juozas

AUTOGRAVAS: *VUB RS*, in: „P. Matulionio archyvas“, f. 574, Nr. 22, l. [1r], [1v] be Tumo įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant popieriaus lapo dantyta viršutine linija ir vandenženkliais: „Gërboŋu / vēstuļu papirs“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,7 × 26,7. L [1v] viršuje juodu rašalu nenustatyto asmens ranka: „Kun. Tumo laiškas“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: Matulionis paeiliui atsako į Tumo klausimus ir sureaguoja į prašymą dokumentuoti konfliktą, kilusį Kuktai primant Šv. Mikalojaus bažnyčią: „Ant. Viskanta neišman[ė]³ lietuviškumą kun. Kuktos; Viskantui rodėsi, kad Kukta sulenkins šv. Mikalojaus ba[ž]ny[č]ios³ lankytojus. Tuotarpu kun. Kuktą mes pažinome kaip atsargų politiką, gerą kunigą, žmogų ir lietuvių; kiti Vilniaus lietuviai mat[ė]⁴, kaip jiems įkvipti kun. Visk. fanatikas ir karštas, užsisipiręs žemaitis, nuo Kretingos. Materializmo čia nebuvo jokio – ir vienam ir kitam žadeta buvo tiktais vargas ir kova. Kun. Kukta suprato geriau lietuviams padarysiąs per atsargiai veikiančią taktą, ne kaip besikarščiuojant ir stipresnius beerzinant.“ (Povilas Matulionis, Aleksandrijos dvaras, Šiauliai, 1931–08–02, in: *VUB RS*, „Pov. Matulionio laiškai kn. J. Tumui...“, *op. cit.*, l. 7r–7r).

-
- ⁱ Dokumentas „Kaip lietuviai spietėsi Vilniuje“ saugomas drauge su Matulionio laiškais Tumui, in: *VUB RS*, „Pov. Matulionio laiškai kn. J. Tumui...“, *op. cit.*, l. 8r–15v.
- ⁱⁱ Tumas Matulionio tekste „Kaip lietuviai spietėsi Vilniuje“ neįskaitytas vietas pasibraukė raudonu pieštuku; Matulionio braižas – specifinis, sunkiai įskaitomas. Palyginus Tumo laišką ir Matulionio patikslinantį laišką galima įskaityti, kad posėdžiaujama buvo „Sniadeckio namuose“ (Matulionis, *op. cit.*, l. 7r).
- ⁱⁱⁱ Tekste „Kaip lietuviai spietėsi Vilniuje“ rašoma, kad Generalgubernatoriumi tapo kunigaikštis Sviatopolk-Mirskis, o jo kanceliarijos vedėjas buvo „šviesus Charuzinas“ (Matulionis, *op. cit.*, l. 9r).
- ^{iv} Matulionis laiške patikslina: „отдѣленіе судное“ (*rus* = Teismo skyrius), kalbama apie tai, kad su vyskupu von Roppu Matulionis buvo pažįstamas nuo von Roppo darbo Miškų departamento Trečiajame skyriuje laikų (Matulionis, *op. cit.*, l. 7r).
- ^v Savo tekste „Kaip lietuviai spietėsi Vilniuje“ Matulionis rašo apie slaptos kultūros draugijos „Dvylika Vilniaus apaštalų“ įkūrimą ir kad pirmasis draugijos uždavinys buvo „išgauti lietuviams bažnyčią“ (Matulionis, *op. cit.*, l. 8r); toliau pasakojama, kaip plėtėsi draugija, kaip keitėsi situacija generalgubernatoriumi tapus Sviatopolk-Mirskiui, kaip legalizuota, ir kaip Matulionis, tapęs jos pirmininku veikė „drąsiai ir

¹ Šv. M[ikalojaus] b[ažnyčios]

² *orig e*

³ *orig z et č*

⁴ *orig e*

viešai kaip lietuvių atstovas“ (l. 9r), kokių veiklų būta; toliau autorius pasakoja, kaip jis tapo miesto miškų valdytoju ir ne tik rūpinosi lietuviška miškininkų kalba, bet ir pradėjo „reikalauti lietuviams pranciškonų rūmo, kad įtaisyti ten 2-klasę mokyklą ir prieglaudą“ (l. 12r); trumpai aprašo konfliktą, kilusį, kai Kukta tapo Šv. Mikalojaus bažnyčios klebonu, pakeitęs kunigą Antaną Viskantą (l. 15r).

255. VINCUI MYKOLAIČIUI-PUTINUI, SKODSBORGAS, 1918-03-11

Kjøbenhavn – Skodsborg
Villa Aagaard
1918 m. kovo m. 11 d.

Mielas Putinėli!

Tavo laiškutį, rašytą š. m. 3 d., aš gavau dar Stokholme, tačiau r̃jau¹ sėsdamasis traukinin, vakarą š. m. 9 d., kurs turėjo mane nutarunčinti į Kopenhagą. Taigi bepaskaičiau jį fergėje, plaukdamas iš Malmö.

Senai jau aš beskaiciau laišką tokiuo pasigerėjimu ir skonimi, kaip Tavo, Broli:² ne tiek dėl jo turinio, kiek dėl ypatingų apystovų, kurios buvo kaip tik supuolusios. Prof. Voldemaras, kurs buvo į mus į Stokholmą atvykęs, su manimi nesuskubo išvažiuoti į Kopenhagą. „Русского³ Слова“⁴ įgaliotinis Skandinavijoje Trockis (tikra pavardė, ne bolševiko slapyvardė) įsibrovė į garlaivį⁵, o mano kuparas pateko į fergę, per antrą muitinę Malmöje. Ir atsiradau visoje jūroje vienas. Atsigėriau pieno, papusryčiauvau, kaip teduodama garlaivių bufetuose; patekėjusi saulė rodė +14° C; jūra visai nurimusi, – ir aš visa savo dvasios ir kūno esybe tapau nurimęs. Jūra visų žmonių tokia pat geradarė: // [1v] gydo ir ramina.

Šitokiomis aplinkybėmis aš paskaičiau neaiškią Tavo frazę: „kiek jau aš dėl sutanos esu prisikamavęs“!¹ Ji be paaiškinimų, o taip man aišku; netiek Tavo praeitis, kiek ateitis. Man, jau savo kamavimosi dienas

¹ *ins sup*

² *cor : pro* ,

³ *orig vid ex err* Русскаго

⁴ *rus* = „Rusiškas žodis“

⁵ *cor r pro l*

atgyvenusiam, tad labai mokačiam kitus užjausti. Būsimasis frazės turinys – amžinas, neatmainomas, kaip neatsimaino¹ patsai žmogaus prigimimas.

Nepatiko tik antra frazė: „kaip gyvenimas stums, taip eisiu“. Kad faktiškai gyvenimas mus „stuma“, tai aš esu giliai įsitikinęs. Ir vis dėlto protestuoju prieš tą gaivalinę pajėgą. Ir bent apsimesti norėčiau, jog mes patys gyvenimą stumame. Tuo reikia tikėti; kitaip neteksime energijos.

Aš „Putinui“ nevelijau, kad taptų kunigu: jis tapo. Tebūnie tad savo noru. Iš to plaukia ir tolimesnės konsekvencijos: savo noru būsiu „geras kunigas“, nors išsireнку, vėl tik savo noru, ne tikrąją kunigo specijybę – literatūros daile.

„Gero kunigo“ sąvoką apibūdina katalikiškai suprantama moralybė, ypačiai celibato dalyke. Moterų nepamylęs, neišvengsi: vilkas vis žiūri į mišką. Ir to aš neskai- // [2r] tau blogybe; antraip, meilės kankynės tepadaro žmogų žmogumi, o ne suvytusią kerpe ar bejausmiu basliu, kokis buvo a. a. Baranauskas ir kiti jam lygūs beširdžiai sukepėliai. Tik kas kita mylėti ir prieteliautis, kas kita terštis. Tai neleistina ne dėl vienos nuodėmės, tik dar ir dėlto, kad sugaišina visą laiką. Niekas taip neapsorbuoja visos žmogaus esybės, kaip tasai prakeiktas traukimas į vieną antrosios lyties asmenį. O tasai traukimas stiprėja, bent kiek tik pavelijus sau nors bučiuotis. Taigi ir išvedimas iš tos tyrados toks: noriu tarnauti dailei, atitrauktam idealui, o ne pažemių realybei!

Jei taip pavyktų Tau įsivaizdinti savo likimą, metęs šalin „laikraštinių ir visuomenininko“ dalykus, vėl savo noru, laisva nuo išsvajotųjų pareigų dvasia – rengkis laiku į dailės darbą, pažink jos teoriją ir taikinimą, kritikos metodus, dailės istoriją, etapus jos evoliucijos ir reiškimosi jų atstovus. Filosofijos Doktoratą² šiuo keliu gali gauti ir Lietuvos visuomenei paskui būti, oi, kaip naudingas! Tam darb[u]i³ nei dabar, nei paskui jokios „sutanos“ netesės kliudyti ir gyve- // [2v] nimas šviesia saulyte „Tau“⁴ juoksis ir prietelysčių pragiedruliai bustik⁵

¹ *sec i ins*

² *p del ir*

³ *orig vid ex err fl -ai*

⁴ *ins sup*

⁵ *cor s*

laetificatio cordis (non corperis)¹, kaip taurelė likero Barns'o restorane. Įkniupsi gi į teologiją, nuobodžią ir bevaisę gyvenime, nei sau, nei kitiems nieko dora nepaliksi, atseit, nieko nepradžiuginęs².

Taip, klausyk, aš svajoju Baltijoje. Ne daugiau... Tai ir ką parašiau, parašiau ne receptą Tau: kiekvienas mėginkime savaip būti laisvas, kad ir sutanotas.

Aš, štai, įsitaisiau Kopenhagos priemiestyje, kaip r^b.³ jūsų Sundbi-berge, langu į pat jūrą, antra puse į Skroblyną (буковый лѣс)⁴. Ramybė, gražybė, jau ką gi! Nors ir nebevažiuok niekur. Nebepykstu, kad vokiečiai manęs neleidžia. O Zilevičiai vakar gavo⁵ iš konsulo žinią, jog Reisebesuch abgelehnt worden ist⁶. Jo nuomone, jiemsdviejim visai nėsą reikalo važiuoti į Šveicariją, ir konsulo dalykas esąs sutrukdyti, one palengvinti tokius važiavimus.

Laukiu Voldemaro iš Stokholmo grįžtant: gal ir man jau atėjo: abgelehnt⁷; laukiu ir iš Tavo draugų žadėtojo laiško; jos nesiskubina, tiesa, kad ir mini mane. Ačiū joms ir užtai! O mano „Pragiedruliai“ sustojo toje pat vietoje, kaip nebėra kam beskaityti... Ar ir tai neromantiška? Gal dabar jūra įsiūbuos. Sveikinu jus visus.ⁱⁱ Vaižgantas.

AUTOGRAFAS: *LLTI BR*, in: „[Du laišakai Putinui–Mykolaičiui V.] [2. Vizitinė kortelė su linkėjimais Mykolaičiui V.], f. 1, b. 3680, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant dviejų liniuotų slidaus popieriaus lapų; lenkimo į aštuonias dalis žymės; 22 × 28,5; autorinė numeracija nuo l. [1v]: „2“, „3“, „4“: Lapo kraštuose smulkūs įplyšimai; l. [1r] dešiniajame viršutiniame kampe pieštuku: „In. R-3680“ – signatūros numeris. Archyvinėje byloje saugomas laiško mašinraščio nuorašas.

PUBLIKUOTA: *Lietuvių rašytojai laiškuose ir atsiminimuose*, redakcinė kolegija: K. Doveika, A. Krasnovas, V. Vanagas, Vilnius: Vaga, 1987, p. 178–179.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Reaguojama į 1918-03-03 dienos Mykolaičio–Putino laišką, kuriame rašoma: „Vienas dalykas bloga – tai kad reik sutoną valkioti. Buvau jau nuo jos atpratęs. Mielu noru nusikratyti ne tik sutoną, bet ir viską, kas su ja surišta. Kiek jau aš dėl to

¹ *lot* = širdies džiaugsmas (ne kūno)

² *ins sub l*

³ *ins*

⁴ *rus* = bukų miškas

⁵ *cor o pro au*

⁶ *vok* = kelionės vizitas atmetas

⁷ *vok* = atmeta

prisikamavęs! Kartais norėčiau visa mesti ir būti vien kunigu, geru kunigu. Tik nėra pajėgų, nėra patraukimo. O einant tolyn literato, dailininko, laikraštininko arba visuomenininko keliu, – kam man kunigystės? Tiek to. Dabar jau per vėlu. Kaip gyvenimas stums, taip eisiu.“ (Vincas Mykolaitis-Putinas, *Raštai*, t. 10, parengė A. Žirgulytė, Vilnius: Vaga, 1969, p. 645).

- ⁱⁱ Reaguojama į 1918-03-03 dienos Mykolaičio-Putino laišką, kuriame rašoma: „Kaip „Pragiedruliai“ auga? Jau, tur būt, daug prirašėt po mūsų išvažiavimo. Dažnai Jus minim susiėję. Gaila Stokholmo ir Sundbybergo liuosybės. Vis tik linkiu Jums kuo greičiausia iš ten išsiveržti.“ (*Ibid.*, p. 646).

256. VINCUI MYKOLAIČIUI-PUTINUI, KAUNAS, 1927-11-22

Kaune, 1927 m. lapkr. 22 d.

Mielas Drauge Vincentai! Jei nepamirši, tai kai nueisi į „Zidinio“ administraciją, įsakyk man pasiųsti jo 1926 m. N 1, 2 ir 12. Aš tų Nr[.]¹ neesu gavęs; užtat N 8–9² esu gavęs net tris; vieną galiu sugrąžinti.

Redaktoriau! Reiks Tau, nori-ne-nori, susiorientuoti tuose dalykuose, kurių aš į savo straipsnį „Romantiškasis idealizmas grįžta“ parašiau, o Tu įsidėjai. Consilium vigilantiae³ per savo narį prof. Būčį yra pasiryžęs tame pat Tavo „Zidinyje“ užstoti kelią jaunimo piktinimui ir verčia mane ten pat pasiteisinti. Rašau, nors viduje nesijaučiu⁴ bloga padaręs. Inkriminuojamosios vietos šitos: 219 p.: „Sakome: materializmas – blogybė; jis – velnias; idealizmas – gerybė; jis – Dievas“. 226 p.: „Ag ir Jėzaus Nazaretiečio mokslas apie visuotinę meilę, gyvenimo ir išganymo pagrindą, neįvykinamas, o delto niekas jo nevadina utopija.“ 231 p.: „kun J. Tumas-Vaižgantas tautininkas-gamtininkas, kuone panteistas.“ Gavau iš pr. Būčio labai mandagų, bet oficialų pareikalavimą. Idėk tuos kelius žodžius del šv. ramybės, nors, manau, eiliniai „Zidinio“ skaitytojai nebus nė pasergėję // [1v] kur čia kiek teologiškai nedatempta.ⁱ

¹ orig om

² cor 8

³ lot = budinčioji taryba

⁴ cor s

Kas kita vysk. Reinio, mar. Būčio etc[.]¹ ultimatinis pasiūlijimas, kad „net tyčia vengčiau teologinių bei filosofinių dalykų“. Tai yra lygu, kad visai pasitraukčiau nuo skelbimo Katalikybės. Apie tai tenka pagalvoti. Teologijoje² aš nusimanau tik tiek, kiek eilinis, vidurinio mokslo kunigėlis, „bet ir“³ nemažiau; jei įsišoksta, tai, tur būt, kad nesutelpu scholastiškame griežtume ir santykiuose su Aukščiausiąja Galybe leidžiu sau subjektyviai elgtis kaip romantikas. O kur prasideda „filosofijos“ sritis, aš nė pats nežinau[.]⁴ Aš, tiesa, filosofijos nėjau. Bet ir didžiausius filosofus⁵ jo idėjų priešinkai taip pyškina, lyg jie būtų tokie-pat bemoksliai, kaip ir aš. Consilium vigilantiae man rekomenduoja „laikytis išimtinai beletristikos srities“; tur būt, teaprašinėti paukštytes, kalnelius, upelius. Bet ir tada galiu nusidėti – „panteizmu“. O įgriebęs į sielos sritį, galiu pridaryti daug daugiau nusidėjimų⁶ „filosofijai“ ar kuriam galui.

Aš Tau, Brolau, nesvetimas, tai ir⁷ laikyk mane nesvetimu.

Kun. Juozas

AUTOGRAFAI: *LLTI BR*, in: „[Du laišakai Putinui–Mykolaičiui V.] [2. Vizitinė kortelė su linkėjimais Mykolaičiui V.], f. 1, b. 3680, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant liniuoto popieriaus lapo dantyta viršutine linija; lenkimo į keturias dalis žymės; 22,3 × 26,5. Lapo viršuje gilus įplyšimas, kraštuose smulkūs įplyšimai; l. [1r] viršuje pieštuku: „In. R-3680“ – signatūros numeris.

PUBLIKUOTA: *Lietuvių rašytojai laiškuose ir atsiminimuose*, redakcinė kolegija: K. Doveika, A. Krasnovas, V. Vanagas, Vilnius: Vaga, 1987, p. 180–181.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Tumo pasiaiškinimas publikuotas: *Židinys*, Nr. 11, 1927, p. 312–313. Jame papunkčiui komentuojamos laiške minėtos straipsnio „Romantiškasis idealizmas grįžta“ (*Židinys*, Nr. 10, 1927, p. 218–234) vietos, tekstas skelbiamas su redakcijos priedu: „Dėdami šį doc. J. Tumo pasiaiškinimą, turime pastebėti, kad ne dėl mūsų nusistatymo jis buvo suformuotas.“ (p. 313).

¹ orig om

² sec į cor pro s

³ ins sup

⁴ orig om

⁵ cor fl pro -ui

⁶ cor fl pro -ui

⁷ ins sub l

**257. [VINCUI MYKOLAIČIUI-PUTINUI],
[KAUNAS], [1929-12]**

Geriausiam Zmogui
Geriausiam Prieteliui
Geriausiam Profesoruiui
Geriausiam Poetui –
Geriausią 1930 metų!

AUTOGRAFAS: *LLTI BR*, in: „[Du laiškai Putinui-Mykolaičiui V.] [2. Vizitinė kortelė su linkėjimais Mykolaičiui V.], f. 1, b. 3680, l. [1r–1v]; vizitinė kortelė.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu vizitinėje kortelėje, l. [1r] centre juodas spausdintas užrašas: „Dr. h. c. Juozas Tumas / G. Kanauninkas“; 12 × 5,7. L. [1r] dešiniajame viršutiniame kampe pieštuku: „In.R-3680“ – signatūros numeris.

ADRESATAS: priskirtas pagal archyvinės bylos prieskyrą ir vizitinės kortelės informaciją.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: datuota pagal turinį; lokalizuota pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

258. ANTANUI MORUI, MOSĖDIS, 1895-12-28

Z powinszowaniem
Nowego Roku!

Mądre są, mówiąc na ogół, przysłowia ludu, lecz co do jednego nie zupełnie się zgadzam. Jedno z nich, na prz.¹, mówi, że trzeba zjeść beczkę soli, chcąc człowieka poznać, gdy tymczasem w zastosowaniu do osoby Szanownego i Miłego Pana, zdaje się to być zbytecznem. Krótko znaliśmy się, lecz stanowczy² a jednakowy zawsze charakter Pana, zmusza wydać sąd decydujący po paru razach oglądania. // [1v] Bez żadnych więc zastrzeżeń i wykrętów retorycznych pozwalających rozumieć słowa i tak, i owak, śmiem oświadczyć się z niekłamany³ sympatjami względem Szanownego Pana jako też względem Jego Rodziny.

¹ prz[ykład]

² orig stanowczy

³ orig niekłamannymi

W tym dniu więc, dniu Nowego roku, według powszechnie przyjętego zwyczaju, życzę Państwu od Boga tych łask pomocnych, niezbędnych w codziennem życiu zacnego, rzetelnego oby[wa]tela¹ kraju; // [2r] od ludzi zaś pomnożenia i tak już sporej dozy wdzięczności i szacunku.

Przezacnej też a wysokiej swej małżonceⁱ zechce Szanowny Pan oświecić ode mnie wysoki szacunek u uznanie szerokości sfery jej poglądów, dalekiej od zasklepienia się w ciasnem kółku.

Niech też na pociechę Wam, a na dobro nam wyrośnie obiecujący synalekⁱⁱ.

Raczie więc dobrem sercem przyjąć to proste lecz szczerze noworoczne // [2v] powinszowanie od wdzięcznego za względy Ks. Józefa.

Masiady (przez Szkudy)

d. 28 grud. r. 1895.

P. S. Gordon, któremu imię nadałem „K[a]lukas“², doskonale hoduje się. Nie dotrzymałem swego przyrzeczenia folgowania: parę razy zmuszony byłem wybić porządnie za psucie rzeczy. Poprawił się.

„[...] 21 stycznia 96 r. ³

Vertimas

Sveikinimai

Naujųjų Metų proga

Apskritai kalbant, liaudies patarlės yra išmintingos, bet dėl vieno dalyko sutinku ne visiškai. Pavyzdžiui, viena iš jų teigia, kad norint pažinti žmogų, reikia suvalgyti statinę druskos, kai tuo tarpu gerbiamojo ir mylimo Jūsų asmens atveju tai atrodo nereikalinga. Trumpai tesame pažįstami, tačiau ryžtingas ir visada vienodas Tamstos charakteris, verčia galutinai apsispręsti po poros susitikimų. // Taigi be jokių išlygų ir retorinių įmantrybių, leidžiančių žodžius suvokti ir vienaip, ir kitaip, drįstu įsiteikti su tikriausia simpatija gerbiavam Tamstai beigi Tamstos Šeimai. Taigi šią dieną, Naujųjų Metų dieną, kaip visuotinai priimta, linkiu Jums Viešpaties malonių, būtinų kasdieniame doro ir sąžiningo krašto piliečio gyvenime; // dar didesnio žmonių dėkingumo ir pagarbos. Kilniajai ir tauriajai savo žmonai malonėkite, gerbiamasis Pone, išreikšti gilią mano pagarbą jos plačioms [ir gerai] žinomoms pažiūroms, kurioms labai nebūdingas užsidarymas siaurame rate.

Taip pat tužauğa Jūsų paguodai, o mūsų labai daug žadantis sūnelis.

Malonėkite atvira širdimi priimti šiuos paprastus, bet nuoširdžius naujamečius sveikinimus nuo dėkingo už dėmesį Kun. Juozapo.

Mosėdis (per Skuodą)

1895 m. gruodžio 28 d.

¹ *orig om*

² *cor pri a, vid*

³ *ill l ver, ad al m*

P. S. Gordonas, kurį pavadinau „Kauku“, puikiai auga. Neištesėjau savo pažado būti [jam] meilus: porą kartų buvau priverstas mušti, nes apgadino daiktus. Pasitaisė.

Vertė Jurgita Žana Raškevičiūtė

AUTOGRAFAS: *VUB RS*, in: „Antanui Moro rašyti laiškai: III tomas (S-Z)“, f. 1, b. F622, Nr. 92, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant slidaus rusvo popieriaus dvilapio su augaliniais ornamentais; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenkto matmenys 11,3 × 18. L. [1r] viršuje pieštuku: „Kun. J. Tumo“, l. [2r] viršuje numeracija pieštuku: „II“; l. [2v] po sulenkimo išorėje likusi lenkimo linija purvina; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Darija Olsufjeva-Moro.

ⁱⁱ Ignas Moro.

259. [PETRUI MUSTEIKIUI IR STANISLAVAI MUSTEIKIENEI], KAUNAS, 1922-09-30

N° 552

1922 m. rugsėjo m. 30 d.¹

Savininkams namų N6 Aleksoto g.

To namo gyventojų

Protestas.

Jau bus bent metai, kaip buto ~~N2~~ visi pečiai sugriuvę, blogai šildą. Aršiausia, kad virtuvės krosnis tokia beliko, jog diena dienon galima laukti gaisro visame name. Iš tos virtuvės dūmai skverbiasi visais pašaliais į aukštą, kur butai N3 ir 4 ne tik bailina, bet ir tų butų virtuvėms kliudo veikti – tarnaitės per ašaras nieko nemato. Sako matę, buto N2 liepsna siekianti medinias dalis namo ir tik stebisi, kad iki šiol dar neištiko gaisro. Mūsų // [1v] turtas, mūsų gyvybė pavojuje. Prašom neatidėliojant pataisyti visus pečius ~~N2~~.

Samdytojas buto N4 –

Kanauninkas J. Tumas

¹ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

AUTOGRAFIAS: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto F.“, f. 28744, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant gelstelijusio Vytauto bažnyčios rektoriaus blanko, kairiajame lapo kampe spausdintas užrašas: „**Vytauto bažnyčios** / (Dangun Ėmimo) / **Rektorius** / N^o..... / 192...m.....m.d., KAU-NE“; lenkimo į keturias dalis žymės, matyti, kad lapas buvo lankstytas papildomai; 16,4 × 20,6. Visame lape lamdymosi žymės, kairiajame krašte ties lapo viduriu ryškios sąvaržėlių rūdžių žymės, lapas buvęs prisegtas sulankstytas; l. [1v] kairiajame viršutiniame kampe pieštuku: „KLM 28744 / ER₁1468“ – signatūros numeris.

ADRESATAS: kaip adresatai nurodyti namo Aleksoto g. 6 savininkai.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

260. PETRUI MUSTEIKIUI IR STANISLAVAI MUSTEIKIENEI, KAUNAS, 1930-07-08

Kaune, 1930 VDM. liepos 8 d.

Mano Ponai! P. Gintilienė šiandien buvo susirgusi, vėmė. Zinodami jos kraujo užliejimo priepuolius, buvome nusigandę. Pasišaukėm Dr. Roką Šliūpą. Jis nieko blogo nerado. Sakėⁱ, pasėdėjusi saulėje, ko apsivalgiusi. Liepė duoti „Boržom“ vandenio, valerijono. Daugiau nieko. Globoja p. Šeflerienėⁱⁱ. Bukite tad ramūs. Laukiau reikalinga pranešti – taip sau.

Kan. Tumas

AUTOGRAFIAS: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto fondas“, f. 6666, l. [1r–1v]; atvirlaiškas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] spausdintas užrašas: „ATVIRUKAS“; kairiajame viršutiniame kampe Lietuvos herbas; l. [1v] tekstas; lenkimo į dvi dalis žymės; 14,7 × 10,3; rašyta juodu rašalu. Adresuota [l. 1r]: „Jo Malonei / Dr. Petrui Musteikiui / Kęstučio g. 4 / Palangoje“. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant pašto ženklų už 15 centų: „KAUNAS, -8 VII 30“; l. [1r] kairiajame apatiniame kampe keturkampis antspaudas: „Kauno / Literatūrinis / Muziejus“ ir signatūros numeriai: mėlyną tušinuku – „Inv. Nr. 6666“; pieštuku – „ER₁831“.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Turėtų būti kalbama apie Karoliną Gintilienę.

ⁱⁱ Turėtų būti kalbama apie Eleną Filomeną Gintilaite-Šeflerienę.

261. [STANISLAVAI MUSTEIKIENEI], [KAUNAS], 1931-05-08

Malonu man pasveikinti Tamstą šių metų Vardadienio. Gyvenk sveika visokeriopoj laimėj!

1931. V. 8

AUTOGRAVAS: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto F.“, f. 6667, l. [1r–1v]; vizitinė kortelė. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant vizitinės kortelės, l. [1r] centre juodas spausdintas užrašas: „Dr. Juozas Tumas / G. Kanauninkas“; 10,6 × 6,9. L. [1r] dešiniajame apatiniame kampe keturkampis antspaudas: „Kauno / Literatūrinis / Muziejus“ ir signatūros numeriai: mėlynu tušinuku – „Inv. Nr. 6667“, pieštuku – „ER₁831“.

ADRESATAS: adresatė priskirta pagal archyvinės bylos prieskyrą, kurią patvirtina ir varduvių data.

LOKALIZAVIMAS: pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

262. STANISLAVAI MUSTEIKIENEI, [PALANGA], 1931-07-11

1931. VII. 11.

Baigiu savaitę pablogėjęs, ne pasitaisęs. Gal reikia tokios reakcijos. O taisytis saulės nėra. Maudykis šiltame ar šaltame. Turiu giminių, tai nenuobodu.

Jūsų Kun. Juozas

AUTOGRAVAS: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto fondas“, f. 6665, l. [1r–1v]; atvirukas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] parko vaizdas ir užrašas: „Palanga. Pušynas.“, l. [1v] tekstas ir adresas; 13,5 × 8,5; rašyta juodu rašalu. Adresuota l. [1v]: „Jos Malonei / Poniai Musteikienei / Kaune / Aleksoto, 6“. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant pašto ženklo už 15 centų: „PALANGA, 11. VII. 31“; gavimo antspaudas: „KAUNAS“, data neįžiūrima; l. [1v] išpaustas įrašas: „RADIO KULTŪRINA TAUTĄ / BŪKIME / RADIO ABONENTAIŠ“. L. [1v] dešiniajame viršutiniame kampe keturkampis antspaudas: „Kauno / Literatūrinis / Muziejus“ ir signatūros numeriai: mėlynu tušinuku – „Inv. Nr. 6665“, pieštuku – „ER₁831“.

LOKALIZAVIMAS: pagal pašto antspaudą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

263. PETRUI MUSTEIKIUI, [KAUNAS], [1933-02]

Daktarai Petrai!

Galų gale gavau Leberprăparat injekcijoms. Jei būsi namie 8–9 val., tai prašysiu Tamstą man kasdien įšvirkšti. Ko gi daugiau reikia? Dezin-fekcijai et[c.]¹?

AUTOGRAFAS: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto F.“, f. 6668, l. [1r–1v]; vizitinė kortelė.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta žaliu rašalu ant vizitinės kortelės, l. [1r] centre juodas spausdintas užrašas: „Dr. Juozas Tumas / G. Kanauninkas“, 10,6 × 6,9. L. [1r] dešiniajame apatiniame kampe keturkampis antspaudas: „Kauno / Literatūrinis / Muziejus“ ir signatūros numeriai: mėlynu tušinuku – „Inv. Nr. 6668“, pieštuku – „ER 831“.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: datuota pagal Bronei Klimienei 1933-02-19 rašytą laišką, kuriame minimos tokios pat rūšies injekcijos; lokalizuota pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo

264. [VLADUI NAGIUI-NAGEVIČIUI], PALANGA, 1931-07-12

Palangoje, 1931 m. liepos 12 d.

Gerbiamasis Ponas Ladislovai!

Užrašai padėti ciklui „Ant politikos laktų“ ilgai man buvo neįmanoma: man buvo toks blogas laikas, tokia suirusi nervų sistema, kad dirbti tiesiog nepajėgiau.

Jei niekas kitas nepadarė, tai prašom pasvarstyti mano juodraščius. Turėdamas spausdintą mano tekstą, betkas tai galėjo padaryti.

Imdamas 32 patiektus kartonus, kaip iliustraciją istorijos faktų, aš gavau atmesti juokingą jų vaizdavimo pusę: Karo Muziejui teks mokyti, ne jukinti.

Suardęs albumą, aš visai kitaip sugrupavau tas 32 iliustracijas istorijos: „Kaip protai rūgo, nepriklausomai Lietuvai susidarant“:

Įžanga. Vilniuje.

¹ *vid*

1. Tautininkus pakeičia ateitininkai
2. Demokratizmas demokratizmu nugalimas
3. Aš temoku politikuoti
4. Net miegant pavojai sapnuojas
5. Partijas šluoja lauk.
6. Su niekuo nesutapęs

Akcija Petrapily

7. Širdy tautininkas, dėl mados kairys
8. Neleidžia garbę ginti.
9. Revoliucijos fanatikas
- 10¹. Neišgirstas griausmas. // [1v]

Tautiškos, nepriklausomos krypties

11. Nepriklausomybės ir tiek!
12. Lakiosios idėjos
13. Pusiausvyrai palaikyti
14. Nenustebinsime.
15. Lietuvos šanteklėras.
16. Ir socialistus lietuvių vienybėn
17. Raskime gi bendrą žodį
18. Cementuotojas
19. Savo reikalo nepamiršęs patriotas.
20. Kuopon ir katalikai!
21. Ir katalikai, bet – per Romą.
22. Pinigas pavergėjas
23. Šalin zuikius!

Internacionalės krypties.

24. Neatsiklausus pačios Lietuvos
25. Su savo kromeliu
26. Saviems prieštaravęs
27. Forma be turinio.
28. Chimeristas

Finalas

29. Apverkė suskilimą
30. Socialistinis miškas
31. Voronežo atostogos

¹ cor 0 pro 9

32. Matematiko sielavartai Tarybų rojui.

Susidarė lyg ir čielybė, kurią galima nuosakiai atpasakoti. Štai, kaip buvo.

Pasvarstyk Tamsta šį projektą ir pažymėk, ko čia kur trūksta – galima bus papildyti, pakeisti, jau bendrai suėjus.

Jūsų kun. Juozas

AUTOGRAVAS: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto fondas“, f. 27015, l. [1r–1v]; laiškas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant popieriaus lapo dantytu viršutiniu kraštu ir vandenženkliais: „Gërboņu / vėstuļu papirs“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,6 × 26,6. Visame lape lamdomosi žymės, dešiniajame ir apatiniame kraštuose po smulkų įplyšimą; l. [1v] kairiajame apatiniame kampe pieštuku: „KLM 27015 / ER,841“ – signatūros numeris.

ADRESATAS: kad laiško adresatas yra Vladas Nagius-Nagevičius sprendžiama iš to, kad jis buvo tuometis Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktorius ir visą darbo muziejuje laiką rūpinosi eksponatų rinkimu, tačiau Karo muziejaus inventorinėse knygosė nėra informacijos, su kuo Adomas Varnas sudarė sutartį, kas rūpinosi rinkinio įsigijimu (įsigytas 1931-03-13); dvejonių gali kelti kreipinyje pavartota vardo forma, tačiau savo 1918 m. straipsnyje Tumas rašo „Ladislovas Nagevičius“ („Dr. Ladislovas Nagevičius“, in: Vaižgantas, *Raštai*, t. 10, parengė Ilona Čiužauskaitė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, p. 350–351).

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Turimas omenyje Adomo Varno šaržų albumas *Ant politikos lakty*, išėjęs 1922 m. Kaune su Juozo Tumo-Vaižganto įžanga, kurioje Tumas aiškina kiekvieną šaržą; paibaigoje Tumas prideda *post scriptum*: „Už ši mano aiškinimą šaržų autorius dailininkas A. Varnas, žinoma, neatsakingas. Aš jo nė klausti neesu klausęs, ką, būtent, jis norėjo savo piešiniais pasakyti.“ (Adomas Varnas, *Ant politikos lakty*, Kaunas: „Vaivos“ b-vės leidinys, 1922, p. 15). Albume publikuojami 33 šaržai, Karo muziejus įsigijo 32.

265. JOANAI NAKUTYTEI, KAUNAS, 1923-04-06

Mieloji Jone! Tu man esi prirašiusi raštų, o aš Tau vis neatsakinėju. Matai, aš labai negreitas šnekėtis be reikalo. Iš viso mano raštų labai nedaug tegauna giminės. Gal tai ir negerai. Mačiaus su jūsų direktorium p. Gipiškiu. Jis gyrė Tave gerą mokinę. Man tai buvo nemaža džiaugsmo. Mokykis visa burna. Aš, kiek tesėdamas padėsiu. Duok Dieve Tau sveikatos! Kan. J. Tumas.ⁱ

1923 m. IV – 6. Kaune.

AUTOGRAFIKAS: *LLTI BR*, in: „Laiškas, atvirlaiškis ir laiškas, rašytas ant savo nuotraukos Jonei Šernienei buitiniiais reikalais“, f. 1, b. 4166 / 2, l. [1r–1v]; laiškas ant fotografijos.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant Tumo fotografijos; 8,5 × 13,5. L. [1r] Tumo fotografija, kairiajame apatiniame kampe įspausa: „MODERN / KAUNAS“; l. [1v] tekstas.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

- ⁱ Greičiausiai atsakoma į Joanos Nakutytės 1923–03–20 dienos laišką, kuriame daug dėkoma už pagalbą („Dėkui dėkui tamstai, brangiausias seneli, labai žemai dėkui, kad tamsta man labai daug padėjai. Man tuojau net smagiau mokintis pasidare kai tamsta mane pagelbėjai. Ačiu Dievui kad visumet taip būtų tai galima visada kiton klasėn pereiti“, l. 58r) ir teiraujamasi, ar pasiekė ankstesni laiškai, į kuriuos atsakymo Nakutytė negavusi (Joana Nakutytė, nelokaluota, 1923–03–20, in: *VUB RS*, „Kan. J. Tumo giminių laiškai“, f. 1, b. F128, l. 58r–58v).

266. JOANAI NAKUTYTEI, KAUNAS, 1928-03-25

Kaunas, 1928 m. kovo 25 d.

Jone! Visus Tavo raštelius, kad ir ilgiausius, aš kantriai skaitau ir mielai džiaugiuos. Bepiga padėti, kai yra kam, kai sekas mokytis. Tavo nerimas pagirtinas – kas savimi nepasikliauja, tas daug dirba atsargai. Buvo pas mane Tavo Direktoriusⁱ. Jis taip pat Tavim džiaugės, kad visa sugebi padirbti. Vis delto tiesioginis Tavo uždavinys pirmon galvon sau kuodaugiausia žinių gauti, o antras – kitiems padėti ir pramogai.

Valančiaus ir Daukanto knygas paėmiau iš Universiteto ir turi jam sugrąžinti. Ligi tik nebereiks, tuoj man jas atsiųsk paštu arba per rankas, žinoma, tikras, kad nepražūtų.

Kai pirmą kartą siunčiau Tau knygų, tai tyčia padėjau Tavo parašą ant tų, kurias Tau dovanuju. O tos knygos, kur Tavo vardo nepadėta, turi sugrįžti mano knygyne, jos ir man reikalingosⁱⁱ.

Aš jau stebėjau, kurių galų Tu nuo- // [1v] lat važinėji Malaišiuosin [...] ¹ turėdama užmokėtą butą Panevėžyje. Kelionei juk tiek reikia padėti, už kiek galima vietoje pragyventi. O trys mylios blogo kelio da daugiau atsieina – sveikata mokant.

¹ *def phr*

Velykoms atvažiuok Kaunan unt mane, ne unt Gečiūnus – Kaunas lengviau pasiekiamas. Mano studentai išvažiuos, tai turėsi kambarį. Jei kurios minėtosios knygos bus iki tam laikui Tau nebereikalingos, pati jas atvežk. Aš Tavęs lauksiu. Šventinio nedirbsime, šiaip jau ko pasikepsimeⁱⁱⁱ.

Tavo Bočius kun. Juozas

AUTOGRAFAI: *MLLM*, „J. Tumo-Vaižganto fondas“, GEK 28155, l. [1r–1v].

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalus ant gelsvo liniuoto popieriaus lapo; lenkimo į aštuonias dalis žymės; 22,4 × 26,8. Popierius restauruotas, matyti, kad buvo smarkiai susidėvėjęs.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: „Gerasis mano Tėveli, / Širdingai širdingai dėkoju Tamstytei už taip malonų man laišką. Aš net apsiverčiau besikaitydama, nors gėda pačiai prisipažinti, bet kad tikra tiesa, tai reikia savo gerajam Tėveliui prisipažinti. Man taip malonūs Tamstos laiškai, kad aš juos po kelis kartus perskaitau. Jie man be galo brangūs. / Gavusi nuo savo Brangaus Tėvelio laišką, aš tarsi šimteriopai įgyju energijos, pasiryžimo ir daugiau noro dirbti. Kartais, ištikus nelaimei kokiai ar į nusiminimą įpuolus, tuojau imu skaityti Tamstos laiškus ir vėl viską užmirštu. Juk pas svetimus gyvenant, ar susirgus, ar psichiniai nupuolus – nieks nepadės, nieks nepamokys, nepatars. Nors aš, duok, Dieve, sveikatos mano Dėdytei, esu visu kuo aprūpinta, bet vis tik kartais atsiranda kokių trūkumų. Mano tėveliai rašyti nemoka, jei tik sutėtė parašo, bet ir tai maža naudos, vien tik šeimyniškus nusiskundimus tegirdi ir šeimyniškus vargus tematai. Užtat man jų laiškai didelio malonumo beveik niekuomet nesudaro. / Jei aš galėčiau, visomis jėgomis padėčiau, bet dabar... // [l. 125v] ir aš pati kito kišenėje gyvenu. Bet vilties, kad aš jiems niekuomet nepadėsiu, kol kas, dar nenustojau. [...] / Aš, iš to džiaugsmo, užmiršau padėkoti savo Brangiajam Tėveliui už kvietimą Velykų atostogoms pas save. Man taip yra noras ko nors Dėdytę pasiklausinėti, sau daugiau sužinoti.“ (Joana Nakutytė, Panevėžys, 1928-03-29, in: *VUB RS*, „Kan. J. Tumo giminių laiškai“, f. 1, b. F128, l. 125r–125v).

ⁱ Tuo metu Panevėžio mokytojų seminarijos direktorius buvo Justinas Jankevičius, bet savo 1928-03-11 dienos laiške Nakutytė mini Jurgį Elisoną, tuometį Panevėžio apskrities mokyklų inspektorių.

ⁱⁱⁱ „Gerasis, Dėdyte, gal pas Tamstyę yra Daukanto „Būdas“ ir Valančiaus „Žemaičių vyskupystė“. Mums bus klasės rašinys, bet aš, pas visus savo pažįstamus panevėžiečius negavau. Jei būtų, tai aš paprašyčiau p. Elisoną užėiti pas Tamstą ir man atvežti. Iš anų dienų literatūros labai sunku gauti dabar.“ (Joana Nakutytė, Panevėžys, 1928-03-11, in: *VUB RS*, „Kan. J. Tumo giminių laiškai“, f. 1, b. F128, l. 123r–123v). Iš reguliariai rašytų Nakutytės laiškų matyti, kad Tumas ne tik teikė materialinę paramą, bet ir parūpindavo jai knygų: 1927-09-20 dienos laiške Nakutytė teikia visą sąrašą knygų, motyvuodama, kad trūksta reikalingų pamokoms ruoštis; iš dviem spalvomis atliktų braukymų sąrašė galima spręsti, kad Tumas knygų siuntimu pasirūpino (Joana Nakutytė, Panevėžys, 1927-09-20, in: *VUB RS*, „Kan. J. Tumo giminių laiškai“, *op. cit.*, l. 111r–114v).

- ⁱⁱⁱ „Tiesa, užmiršau savo Tėveliui pasisakyti, kad mano tėveliai jau nupirko sėdybą iš P. Gečiūno. Nežinau, kiek užmokėjo. Tik dejavo tėveliukas, kad labai daug pinigų išleido, kol paskolą iš banko gavo. Sėdyba didelė. Kai Dievas duos, tai obuolių bus kaip šieno. Visai giminei užteks. / Velykoms, tur būt, važiuosiu į Malaišius. Namie sakė neturį vietos man, nes esą svetimų – darbininkų, užtat žadėjo Gečiūnai priimti. Velykų nelabai tetauliu. Seniau šimteriopai daugiau laukdavau.“ (Joana Nakutytė, Panevėžys, 1928-03-23, in: *VUB RS*, „Kan. J. Tumo giminių laiškai“, *op. cit.*, l. 124r–124v).

267. JOANAI NAKUTYTEI, KAUNAS, 1931-04-30

Kaune, 1931 m. bal. 30 d.

Jone! Anot Dr. J[.]¹ Šlapelio, dukterims duodu po diplomą ir tai sudaro joms kraitį. Iš manęs gavai diplomą, kraičio reikalauk iš tėvo. Jei nēr, nereikalauk, pradėk savais gyventi.

Mokydamas Tave, aš žinojau, kokios „darbininkės“ – mergaitės: išteka ir po visam. Ką dariau, dariau, Tau asmeniškai gera linkėdamas, kad būtų šviesiau gyventi. Tėvai ko kita iš Tavęs laukė. Jiems ką gera galėsi ir ištekęjusi padaryti – kurią sesutę pati prirengti į aukštąsias klases. Tai ir bus galas visai pykai už Tavo užsimetimą tekėti.

Jei taip gamtos sutvarkyta, čia nieko nepaprieštaraus. Ir man nieko negali būti malonesnio, kaip kad legalizavimas tų santykių, kurie palaidi taip duria visiems akis ir taip apsunkina paties sąžinę. Tėvų ir globėjų bailę ir rūpestį Tu tada tesuprasi, kai Dievas Tau pačiai duos mergyčių, kurias teks išvesti į žmones. Būsi // [1v] prityrusi, kaip veikia galingasis erotizmas. Tuokitės sveiki ir lai Jums Dievas padeda sveikiems gyventi!

Jungtavių registratorius² yra jaunosios gyvenamosios vietos klebonas; tad jums – Rumšiškis³; arba kam jis pavelija. Tokį pavelijimą gausi gauti ir kiek ten jam sumokėti, 15–20 litų. Indultą aš išpirksiu. Bet reikia dar iš Svėdasų gimimo metrikos su antrašu: Jungtavių reikalui. Galiausiame reikale pakaktų tik metrikinių davinių – atpasakotų.

¹ *orig om*

² *fl cor pro -ai*

³ *vid*

Geriau gauk ir pasą atsivežk. Jaunasis taip pat turi iš krikštijimo vietos gauti gim. metriką, o iš savo dalies pavelijimą; be to karininkams absoliučiai uždrausta vesti. Atvykti turite abudu su dokumentais ar bent atsiųsti dokumentus bent už poros dienų prieš jungtuves ir išpažintį ¹kur nors¹ atlikti – reikia krikščioniškai, laisva sąžine pasižadėti.

Padarysiu Jums vakarienę. Turite teisę pasikviesti 12 svečių (su jumis ir su manim). Daugiau nėra vietos. Vienas kitas dar netikėtai atsiranda. O kaip gi bus su tėvais?

A, pardon: nieko nebegalėsiu paruošti iki V-24 d., nes mūsų namai griunami ir aš išeinu pas Galaunes į vieną kambarėlį. Tai vakarienę tegalima būtų padaryti – jūsų bute, pas Šerną. Pasikalbėsime, kai pasirodysi¹.

Tavo kun. Juozas

AUTOGRAFAS: *LLTI BR*, in: „Laiškas, atvirlaiškis ir laiškas, rašytas ant savo nuotraukos Jonei Šernienei buitiniiais reikalais“, f. 1, b. 4166 / 2, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašta mėlynu rašalu ant popieriaus lapo dantytu viršutiniu kraštu ir vandenženkliais: „MANILA / SCHREIBMASCHINE“ ir firmos ženklas; lenkimo į aštuonias dalis žymės; 21,8 × 28. Prastesnės kokybės manilinis popierius įplyšęs per lenkimo linijas ir kraštuose; kairiajame krašte dvi netaisyklingos formos segtuvu pradurtos skylės, vietomis rašalas susiliejęs nuo smulkių vandens lašelių, pirštų antspaudai; l. [1r] raudonu pieštuku apibraukta greičiausiai adresatės ranka teksto dalis nuo: „Tėvai ko kita iš Tavęs...“ iki pastraipos pabaigos.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: laiške daugiausia dėmesio skiriama vestuvių vaišių vietos klausimui, teiraujamasi, ar jų nebūtų galima surengti ponios Galaunienės valgomajame („nes aš gyvenu prie šeimos, Šernas gyvena bendrabutyje“ (l. 23r), „Bočeliuk, nuoširdžiausiai prašau Tamstos pirmutinį po sutuoktuvių duonos gabalą leisti paimti iš Tamstos rankų... Artimesnių žmonių aš neturiu, nes tėvai mano sutuoktuvių nenori. Jeigu ir Tamsta, Gerasis Bočeli, atsisakysi man pagelbėti, aš liksiuos visiškai viena, savųjų žmonių atstumta... nemalonus bus man nė sutuoktuvės. // Dėkui, Bočeli, raštą radau jau namie. Aš jokio kraičio negaliu iš Tamstos prašyti, nes Tamsta man davei jau perdidelį kraitį. Bet, visdėlto, nors po didelės abejonių kovos, manau prašyti Tams-tos del vasarinio palto-ploščiaus 230 litų. Už tiek litų Bronė sau nusipirko pakenčiamą apvalkalą. Suknelę nusipirkau, bet reikia batų, trupučiuką baltinių, skrybėlaitės, o kišenėje turiu tik 23 litus. Iš kitų malonės neprašysiu, kad paskui neprikaišiotų mane pliką paėmęs.“ (Joana Nakutyte, Ugoniškės, 1931-05-06, in: *VUB RS*, „Jonės ir Juozo Šernų laiškai kn. J. Tumui“, 1929–1933, f. 1, b. F387, l. 23r–23v).

¹ ins

ⁱ Tumas reaguoja į savo globotinės laišką, kuriame pranešama apie būsimas tuoktuves: „Be jokių įžangų, Bočeliuk, aš į Tamstą su didžiausiu ir baisiausiu prašymu!.. Manau, Tamsta atspėsi. Bočeli, Tamsta, atsimeni? Velykų šventėse palinkėjai „ytę“ pakeisti -iene-? Nors tai didelis žingsnis, bet aš, Tamstos malonės ir palaiminimo pasiprašiusi, gal būt, laimingai „nužengsiu“... Tikrai kažin kodėl baimė kamuoja... Rodosi, lyg reiktų išvykti į tolimą nežinomą kraštą. Dauguma žmonių besiruošiančių šeimyniškam gyvenimui, gal būt, džiaugiasi, o aš prašydama Tamstos leidimo verkiu, kaip mažas vaikas, lyg mane kas iš namų varytų... / Gerasis Bočeli, atleisk man. Juk tik Tamsta man mokslą davei, mane išleidai į žmones. O ką sulaukei iš manęs? – nuolatinę skolininkę. Tikrai, Bočeli, man gėda net prisiminti, nedrąsu nė Tamstai pasirodyti. Be skolos Tamstai ir savo Tėveliams, aš daugiau nieko neturiu. Tamstos duotą turiu profesiją, kurios nekeisčiau nė į pelningiausį darbą. Dirbu, Bočeli, rimtai ir atsidėjusi. Esu tėvų ir vaikučių mylima. Daugiau nieko nenoriu.“ (l. 22r); toliau laiške prašoma sutikti sutuokti, teiraujamasi dėl santuokai reikalingų dokumentų ir grįžtama prie savo sprendimo tekėti už konkretaus asmens klausimo (Joana Nakutytė, nelokalizuoja, 1931-04-28, in: *VUB RS*, „Jonės ir Juozo Šernų laišakai kn. J. Tumui, 1929–1933“; f. 1, b. F387, l. 22r–22v).

268. JONAI NAKUTYTEI-ŠERNIENEI IR JUOZUI ŠERNUI, KAUNAS, 1932-05-10

Kaune, 1932 m. geg. 10 d.

Piliečiai! Šį sekmadienį prašom judu užėti į mane papietautų; tuojau po pamaldų.

Savo rekomendacijos Tau, Jone, aš nerašysiu, nes viską atlikau asmeniškai, ligi tik Tu, Juozai, andai man parašei. Tada žadėjais užėti ir pasitarti; aš laukiau, nieko nerašiau, bet nesulaukiau.

O pas Ministerįⁱ taip buvo. Jis pasakė: raskite patys tokį mokytoją, kurs sutiktų mainytis su Nokutyte, ir aš tuojau [j]uos¹ sukeisiu. Tik aš abejoju, kad kas iš Kauno pasigvieštų net avansu²: bevelija ir už pusę, bet tik Kaune³.

Ir viskas. Ką gi aš daugiau bepridėsiu?ⁱⁱ

Jūsų Kun. Juozas

AUTOGRAFA: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto fondas“, f. 28156, l. [1r], [1v] be įrašų; laiškas.

¹ *def*

² *cor fl pro u*

³ *orig* “

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant gelstelėjusio popieriaus lapo; lenkimo į keturias dalis žymės; 22,7 × 28. Dokumentas restauruotas, galima įžvelgti buvus ryškių dėvėjimosi žymių, defektų; l. [1v] pieštuku: „KLM 28156 / ER₁852“ – signatūros numeris. Vokas: pilkšvas vokas; 15,5 × 12,5; restauruotas, atkurta nuplėštoji dalis. Adresuota: „Jo Malonei / Leit. Juozui šernui / Sodų g. 84-a / Šončiuose“; atgalinio adreso nėra. Siuntimo duomenys neįžiūrimi. Voko galinėje pusėje pieštuku: „KLM 28156 / ER₁852“ – signatūros numeris.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

-
- ⁱ Spėtina, kad kalbama apie švietimo ministrą, kuriuo tuo metu buvo Konstantinas Šakenis.
- ⁱⁱ Tumas reaguoja į du laiškus. Pirmą gavo iš Juozo Šerno, kuriame prašoma Tumo nueiti pas švietimo ministrą ir paprašyti, kad šis Jonę Nakutytę-Šernienę perkeltų iš Uogoniškių į Šančius, laišką Šernas baigia taip: „Bočeli, aš užėisiu tuo reikalu ketvirtadienį patarimo ir rekomendacijos.“ (Jonas Šernas, Šančiai, 1932-04-18, in: *VUB RS*, „Jonės ir Juozo Šernų laiškai kn. J. Tumui, 1929–1933“; f. 1, b. F387, l. 27r–27v); kitą – iš Šernienės (į jį šiuo laišku ir atsako), kuriame Šernienė prašo „parašyti rekomendacinį raštelį Ponui Ministeriui. Aš jį prisegčiau prie prašymo. / Daug man padėtų Tamstos raštas.“ (l. 28r), taip pat laiške rašo: „Bočeliuk! Aš paėmiau Tamstos vieną knygą: „Gimdymo slėpinius“. Aš perskaitysiu, Bočeliuk, ir grąžinsiu tuojau.“ (Joana Šernienė, nelokaluota, nedatuota, veikiausiai laiškas paliktas Tumo bute, aplankius ir neradus namuose, laiške Tumo pasižymėta atsakymo data: „Atr. 1932-05-10“; in: *VUB RS*, „Jonės ir Juozo Šernų laiškai kn. J. Tumui“; *op. cit.*, l. 28r).

269. JOANAI NAKUTYTEI-ŠERNIENEI, KAUNAS, 1932-09-20

Jone! Atsisakau – nieko nemačija. Aš dantį sukandęs ir daug kartų dėl tavęs landžiojau ir kaulijau, vis veltui. Prašom be protekcijų, ką patys pas direktorių laimėsite, kad ir mano vardu.¹

1932. IX. 20

Kan. Dr. Juozas Tu[m]as¹ pastumdėlis

AUTOGRAFA: *LLTI BR*, in: „Laiškas, atvirlaiškis ir laiškas, rašytas ant savo nuotraukos Jonei Šernienei buitiniiais reikalais“, l. [1r–1v]; atvirlaiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] spausdintas užrašas: „ATVIRUKAS“, kairiajame viršutiniame kampe vytis, dešiniajame viršutiniame kampe pašto ženklas už 15 centų; l. [1v] tekstas; lenkimo į dvi dalis žymės; 15 × 10,2; rašyta mėlynu rašalu. Kairiajame krašte dvi skylamušio skylės. Adresuota: „Jos Sveikatai / Pil. Jonei Šernienei /

¹ *def*

Uogoniškių pr. mokykl[os]¹ / per Pamierių p.a[s]², adresas sulietas, paskutinės raidės sunkiai įžiūrimos. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant atvirkščiai priklijuoto pašto ženklų: „KAUNAS, 20. IX. [19]32“; gavimo antspaudas nėra.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

- ⁱ Tumas vieną po kito gauna tiek Joanos, tiek jos vyro Juozo laiškus su informacija apie laisvas mokytojų vietas mokyklose ir prašymais padėti gauti vietą („Gerai, Bočeliuk, man Kaune mokytojos vieta be Tamstos pagalbos neįmanoma. [...] Bočeliuk, įtupdyk mane, kaip nors į vieną vietelę.“ – Joana Šernienė, Gaižiūnai, Kariuomenės poligonas, 1932-07-08, in: *VUB RS*, „Jonės ir Juozo Šernų laišškai kn. J. Tumui“, *op. cit.*, l. 29r–29v), pakartotinai kreiptis į ministrą („Jei Bočelis dar kartą Šakenį paprašytumėte nurodydami Šančiuose esančias vietas 17 ir 20 Nr., tai jis pasakytų – paskirs ar ne.“ – Juozas Šernas, 1932-08-17, Kaunas, *Ibid.*, l. 25r), o savo laiške Tumas reaguoja į 1932-09-19 dienos laišką, kuriame Šernienė teigia, kad „[m]an nepavyko į Kauną įsibrauti“, pasakoja, apie laisvas vietas mokykloje ir kartoja prašymą padėti įsidarbinti: jei ne mokytoja, tai „raštinėje su mielu noru tarnaučiau“ (Joana Šernienė, Pamieris, 1932-09-19, in: *Ibid.*, l. 31r–31v).

270. PETRONĖLEI ORINTAITEI, KAUNAS, 1929-10-22

Kaune, 1929. spalio 22 d.

Ponaite Petrone! Aš laukiau iš Tamstos laiško. Aš nerimau, nežinodamas, ar mano užtarimas paveikė. Tai ir ačiū, kad netrukai pasiskelbti pradėjus darbą Tauragėje. Aš džiaugiuos Tamstai gavus progos panaudoti savo gabumus ir mūsų universitete susidarytą žinojimą. Man ramu, kad tarp Tamstos, mokytojos auklėtojos, ir mūsų švietimo vadovybės nebebus tarpysienio¹.

Šiuo žygiu aš pabandysiu išsklaidyti paskutinį šešėlį, kurs atsitiktinai buvo atsiradęs tarp Tamstos ir Šv. Ministerijos. Aš jau rašiau, kad ji pati buvo susigraūžusi Šakių incidentu. Ji laikė T.³ pirma kandidate ir dabar mielai lauks veiklumo, kurs išstumtų T. į pirmas mokymo veikėjas. Tokių dairomasi. Ir T. turi pasireikšti savo iniciatyva, savo veiklumu.

¹ def

² def

³ T[amstą]

T. tebeturi pirmųkščio užsigavimo. To nereikia. Tai nuodija. Mūsų Vyriausybė nėra tokia bloga ir juodašimtiška. Ypač dabartinė. Prezidentas, Premieras¹, inž.¹ Šakenis labai švarūs ir išmintingi vyrai. Bet valstybė pavaldyti nelengva. Tenka // [1v] imtis griežtų priemonių. Su Vyriausybe reikia skaitytis, kad jai būtų lengvesnė „шапка Монома[x]a“². Aš nesutinku, kad mūsų valdžia viską marina. Ponaitė Petrone! Kas gyvas, to niekas nenumarins. Kas menininkas, tas ir miegos kaip menininkas; kas rašytojas, rašys nė žiuburio neturėdamas. Dirbk drąsiai savo rėmuose, kontakte su savo pedagogų taryba. Tai nedraudžiama. Atgaivinsi visus. Jums platu dirvos. Jūs galite patraukti į save, į savo meną ir mokslą Tauragė, o ne jums tenka krypti į Tauragė. Auklėtinius vesti į kurį partinį būrį gal ir ne nuodėmė, bet ir nepatogu; o į savo auklėtinius pasikviesti ateiti pavasarininkus – kas kita. Čia iš jūsų sėmsis, o kitaip – jūs sėmsitės.

Tamstai numirus, v.³ nieko neveikiant, išslys ir pirmosios kvalifikacijos. Ant ko gi švietimo vadas „tada“⁴ pažins žmones impulsingus, tikromis kitų vedėjų kvalifikacijomis? Tamstos vaizdelį „L. A.“⁵ paskaičiau. T. gali būti antra Š. Ragana. Kai praturtėsi pedagogės prityrimais, gal ir pati imsi beletristės lengvumu nušviesti pedagog.⁶ mokslo sunkumus. Dėl moterų. Dabar Viena (miestas) ima Šaukti, kad m.⁷ skriaudžiančios vyrus. O kur dirbsi? „Motery“ ar „N. Vaidil.“⁸? Rimčiau „Motery“: Ji stinga aktualumo. Ją turėti reikia bet-kuriai moteriai inteligentei.

Laikyk mane savo prieteliu. Kun. Juozasⁱⁱⁱ

AUTOGRAFA: *LLTI BR*, in: „5 laišakai Orintaitei literatūriniais ir visuomeniniais reikalais“; f. 51, b. 430, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant liniuoto popieriaus lapo dantyta viršutine linija; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,4 × 27. L. [1r] dešiniajame viršutiniame kampe pieštuku: „In. R-430“ – signatūros numeris. Vokas. Pieno atspalvio vokas; 15,6 × 12 (dėl nuplėšto voko krašto antrasis matmuo apytikris); pašto ženklas iškirptas. Adresuota: „Jos Malonei / Pil. P. Orintaitei / Mokytojų Seminarijoje /

¹ inž[inierius]

² orig f, cor H

³ v[aldžia]

⁴ ins sup

⁵ „L[ietuvos] A[ide]“

⁶ pedagog[ikos]

⁷ m[oterys]

⁸ „N[aujojoje] Vaidil[utėje]“

Tauragėje“; l. [1v] atgalinio adreso vietoje Tumo antspaudas: „VYTAUTO BAŽNYČIOS / REKTORIS / KAUNE“. Antspaudai: l. [1r] išsiuntimo antspaudas nukirptas drauge su pašto ženklų; l. [1v] gavimo antspaudas: „TAURAGĖ / 23. X. [19]29“. L. [1r] viršuje pieštukas: „In. R-430“ – signatūros numeris.

PUBLIKUOTA: *Lietuvių rašytojai laiškuose ir atsiminimuose*, redakcinė kolegija: K. Doveika, A. Krasnovas, V. Vanagas, Vilnius: Vaga, 1987, p. 186–187.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: Oritaitė atsako ilgu savo politinę laikyseną detaliai aprašančiu laišku: „Kad mane atjaučiate ir domitės mano reikalais, tai dar parašau kelis žodžius. Noriu, kad mes vienas kitą geriau suprastume. Man nesmagu ir net skaudu, kad Jūs vis dėlto laikote mane nusistačiusia prieš dabartinę valdžią. Šitam dalyke ir yra tas „Hund begraben“. Jei Šviet. Min-jos biurokratiškieji (ne ministeris, bet tie smulkesnieji) valdininkai mane tokia palaikė, tai – lai Dievas atleidžia jų nuodėmę. Bet Jūs turėtumėt kiek tikiau tą dalyką suvokti. Jei aš bučiau iš krikdemų pusės – tai bučiau iš anksto per juos kreipusis ir, gal būt, jau rugpiučio m. bučiau turėjęs paskirtą patogią vietą – darbą kur nors „Saulės“, „Ziburio“ ar „Pavasarininkų“ gimnazijoje. Bet aš per juos nesikreipiau, nes: 1) aš nesu jų žmogus, aš tą jaučiu, ir jie iš dalies žino, 2) man su jų mokyklų pakraipa sunku būtų sugyventi, nes jų mokyklų vadovybės (daugumoje) nesiskaito su dabartinėmis ir pokarinių laikų (modernizmo) reikalavimais. Dogmatiška „a priori“ pedagogika ir nepaslinkimas žengti kartu su gyvenimu mane nervina. Kad aš jau seniai nesu jų žmogus, rodo, kad „L. Aide“ leidžiu spausdinti savo rašinius, o „Rytui“ nei „Ateičiai“ nesu davęs nei gabalėlio. Dabar dėl dabartinės valdžios ir jos žmonių – vadų. Smetonos tautiškąją politiką – jo vedamuosius straipsnius pamėgau dar būdama gimnazijoje, apie 1923 ar 1924 m., kai ėjo „Vairas“, ir mano brolis (jis paskui tuoj mirė džiova) prie jo dirbo. Iš brolio gaudavau numerius laikraščio ir juos labai mėgau. Iš jo pasakojimų apie to žurnalo bendradarbius daug smulkių dalykų sužinojau ir juos jau, kaip gyvus asmenis, pamėgau. Brolis pasakojo taip pat vienas linksmas Juozines pas Jus praleidęs. // [5v] Tad nuo to laiko man tie žmonės ėjo didelėn pagarbon ir lig šiol nė kiek žemyn nenukrito, bet mano akyse vis dar kyla: A. Smetona, J. Tumas, Iz. Didžiulis (Tamošaitis) ir kiti. Per paskutiniuosius Seimo rinkimus, būdama ateitininkė, savo tėvelį suagitavau „už Smetoną“ balsuot. O pas krikdemus tokių šviesių asmenų, nors ieškojau, niekaip neradau. Tai taip yra. Užtat man buvo labai skaudus užgavimas, kad mane neteisinau įtarė: būk aš esu priešvalstybiškas asmuo! O čia jau yra kaltė tų Šv. Min-jos trumparegių biurokratų, kurie pasitikėjo mažamokslės žvalgybos išmintimis (sostinėje žinoma ir ši mokslingesnė). Žvalgyba tegali konstatuoti, kur kas kalba, o ką kalba, jai persunku suvokti. Užtat nereik akiai jos žiniomis tenkintis. Ir išėjo, kad mano tautiškai patrijotišką eilėraščių, paskaitytą viešam koncerte, palaikė – politinė paskaita! O šitoks dalykas mūsų švietimo įstaigai garbės nedaro. Žinoma, antra vertus, viršūnėse stovintiems vadams nėra galima pasekti kiekv. žingsnis valdininkų, sufanatizėjusių noru „pataikauti valdžiai“ ir palypėti kategoriją. Užtat aš tų anų visiškai nieku neįtariu. Jie nė nežino, kad jiems „pataikauja“. Jie to nė nenori, nereikalauja, Dieve sergėk! O menininkui tėra du keliu: niekur neit, arba eiti į visas, per visas partijas. Tylėt ir merdėt – niekai. Bet kitaip tai esi visų nekenčiamas, nesuprastas. Aš esu lygiai visų partijų; sunkiai prisiskirčiau save prie kurios vienos, nes nežinau kur geriau tikčiau. Buvau ateitininkė (t. y. beveik krikdemė), dabar palaikau tautininkus, o geriausia gal būt tikčiau prie valst.liaudininkų, nes ten laisvės daugiausia: jei nori,

gali būt ir kataliku, kiek tik nori, gali dirbti tėvynės naudai kaip tikras tautininkas ir tt. / Tai dėl tų politiškųjų dalykų tiek pasakiau. Žinoma, Jūs esat – Vaižgantas. Visur Jums – deimantas. Tečiau kartais net didesnioji dalis yra ne deimanto. Jūsų, žinoma, – ta blogoji pusė jau nepalies, nes per ilgą laiką užsigyvenot savarankišką poziciją. Bet dėl kitų – mąstykite atsargiau. Jei aš, anot Jūsų, „į savo auklėtinius pasi-kviesčiau ateit-kus ar pavasarininkus“, tai kažgi ar išbūčiau Tauragėj lig birželio mėn., o naujiems mokslo // [6r] metams tikrai nustočiau darbo, ir vėl reiktų vizituot Šv. Ministerijon, maldaut – „malonės“. O ten nelabai malonu eiliniam žmogui: kartais išstovi pora valandų už durų (nė sėst nėr kur), išeina ponas ir sako: šiandien neturiu laiko, rytoj ateikit; ir vėl stovėk iš naujo. Kurjeris ten yra toks (ir šv. M-jos valdininkai jį M-jos „karalium“ vadina), nuo kurio jau ir aš turėjau garbės būt iškoliota. Ten už durų pralaukęs vieną kitą sykį jautresnis žmogus tuoj gali nustot ir inicijatyvos ir savarankiškumo ir savigarbos. Jūs man netikėsit. Tauragėj mano vieta yra kažkokia fatališka: iš jos kasmet „išlekia“. Pernykštis mano pirmtakas taip pat, nors savo dalyką gerai dėstė ir žinojo, atleistas iš tarnybos. Sako, kokią ten paskaitėlė ateitininkams padaręs, bet, Dieve saugok, nieko ničnieko priešvalstybiško nesakęs. Ir apskritai, visi jį žino, kaip lojalų, ramaus darbo žmogų. Bet, tikėkit, kad žvalgybai (o su ja kartu ir šv. M-jai) nerūpi, ką kas kalba, o tik kur. Vadinas, jei nueisi pas pavasarininkus ar ateit., – tavo likimas jau nuspręstas. Nors tu ten apie vaikų auklėjimą ar dantų mazgojimą kalbėtum. Toki dalykai ne tik su gimnaz. mokytojais, bet ir pradžios mokyklose. Bet aš dabar tuo klausimu neužiūmiu ir mažai domiuosi, ir čia Jums tik trumpai pastebiu, kad žinotumėt, jog po „deimančiukais“ yra daug purvo.“ (Petronėlė Orintaitė, Tauragė, 1929-10-28, in: *VUB RS*, „Konst. Olšausko ir P. Orintaitės laišakai kn. Tumui, 1917–1929“, F. 1, b. E36, l. 5r–6v.) Įdomu, kad, nors Orintaitė parašė ilgą ir angažuotą laišką, jame nėra Tumo žymos, nurodančios atsakymo faktą ir laiką, todėl galima manyti, kad diskusijos jis nebetęsė.

ⁱ Atsakoma į Orintaitės laišką: „Labai dėkui, kad nepatingėjot ir nepasipuikinet dėl manęs sugaišti valandžiukę, t. y. kalbėtis su tuo ponu Tarėju. Tur būt, kad tas kiek padėjo, nes nuo š. m. 16 d. jau dirbu Tauragės Mokytojų Seminarijoje. Darbas, atrodo, bus kiek sunkesnis negu gimnazijose, nes svarbią dalį užima metodika ir pratybos. Reiks apsiprast. Tik daug sunkiau bus aprimti – tokiam tolimam užkampy, kad susisiektis su krašto centru – Kaunu – stačiai blogas. Reik apvažiuot įstrižai per Lietuvą, sugaišt tik į vieną pusę veik parą, išbūt nemigus visą naktį. Tauragėj inteligentų bet koks judrumas yra neįmanomas, nes po // [3v] to sukilimo viskas labai greit laikoma įtartina, ir užtat visi stengias būti ko ramiausi, su nieku nesusidėti, nieku nepasižymėti. Bijau, kad aš nemokėsiu išsilaikyti tokioj „ramybėj“. Žinoma, prie politikos ir apskritai visuomeninio darbo neikišiu nė nagų – galit būt užtikrinti – nes jau keleti metai, kai tokių dalykų vengiu, antra vertus, tai nėra mano specialybė. Gana jau bus pirkat katę maiše. Tečiau pasitaiko žinoma, kad žmonės dažnai apsirinka, ir man priskaito tokių gabumų ir žygių, kurių aš visiškai neturiu. Mano dūšioj liko ta vienintelė liga – menas. Gal dar kiek atsiliepia ir feministiniai reikalai – moterų skriaudos, tečiau šiuo atveju aš lig // [4r] šiol, nors labai ieškojau, nesuradau dar pateisinamos atsparos. Nėra, kas moterų skriaudas atpirtų, nes jų kaltės vis dėlto baisiai daug nusveria. O menas yra aiškiai tiek vertas, kad negaila – jam uždegti visą gyvenimą. / Ne, bet jeigu aš visiškai prisitaikinsiu prie tos ramios atmosferos, prie to provinciško baimingumo, kur net gryniausiam lirikos eilėrašty

ieškoma politikos ar šiaip judošiškų pradų, jeigu aš prisiderinsiu prie tos „ramybės“ ir ištripsiu joje, tai dar blogiau: tada jau galėtumėt vieną savo klausytojų laikyt žuvusiu, nes kasdienio darbo nuolat vienodose pareigose apsiribojęs, susmulkėjęs ir sustingęs automatas labai mažai turi savyje žmogiškojo asmens. / Atleiskit, kad trukdau savo neįdomiu ir visai Jums nereikalingu laišku. Bet per tuos ketverius metus, gerb. profesoriau, pasidarėt toks artimas ir savas, kaip mokytojas // [4v] ir globėjas, kad kažkaip savaime norisi apie save bent ką pasisakyti.“ (Petronėlė Orintaitė, Tauragė, 1928–10–18, in: *VUB RS*, „Konst. Olšausko ir P. Orintaitės laišškai kn. Tumui, 1917–1929“, f. 1, b. E36, l. 3r–4v).

ⁱⁱ Juozas Tūbelis.

ⁱⁱⁱ *rus* = Monomacho kepurė – Maskvos didžiųjų kunigaikščių, vėliau Rusijos carų karūna, XVI–XVII a. Monomacho kepure buvo karūnuojami Maskvos didieji kunigaikščiai ir Rusijos carai.

271. PETRONĖLEI ORINTAITEI, KAUNAS, 1930-12-02

Kaune, 1930 VD m. gruodžio 2 d.

Geroji ponaite Petronele!

Ačiū už gerą laišką! Aš norėjau taip pat gražiai Tamstai atsakyti; rašiau rašiau ir išėjo satira senatvei realistišku žanru; sako taip dabar reikią rašyti. Sk. „[Treč. Frontą]“¹ ar Venclovą. Skiriu naujosios eros „Naujajai Vaidilūtei“, labai tačiau abejodamas, ar jai tiks. Jei bent kiek pasvyruosi ir pati, nieko nesivaržydama pasiųsk „Gaisams“ⁱ Miško g., 13 „Spinduly“ⁱⁱ.

Visokių p. Petronelei gerybių!

Kun. Juozas

„Ačiū už karštą Vaičiaičio gynimą!“²ⁱⁱⁱ

AUTOGRAFAS: *LLTI BR*, in: „5 laišakai Orintaitei literatūriniais ir visuomeniniais reikalais“, f. 51, b. 430, l. [1r–1v]; atvirlaiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] spausdintas užrašas: „ATVIRUKAS“; kairiajame viršutiniame kampe vytiš, dešiniajame viršutiniame kampe raudoname stačiakampyje užrašas: „Atvirutės / kaina / 5 / centai“, l. [1v] tekstas: 15 × 10,3; rašyta mėlynu rašalu. Adresuota l. [1r]: „Jos Malonei / Pil. Petronelei Orintaitei / Gimnazijoje / Mažeikiuose“. Antspaudai: dalies išsiuntimo antspaudas nėra, nuplėšta drauge su pašto ženklų, likusi dalis: „KAUN[AS]“; gavimo antspaudas: „MAŽEIKIAI, -3. XII [19]30“; l. [1r] viršuje: „In. R-430“ – signatūros numeris.

¹ Sk[aityk] „Treč[ią] Frontą“, *orig om*

² *add in sin mg in fol [1v] vert*

- ⁱ Kalbama apie Tumo tekstą „Tas trečiasis. Pensionieriaus laiškas“, paskelbtą: *Gaisai*, 1930, Nr. 9–10, p. 479–481. Tekstas skelbiamas su išnaša: „Norėdamas patenkinti mano didelį domesį jo dabartinio gyvenimo rūpesčiais, mano buv. profesorius Vaižgantas atsiuntė man šį atsakymą – laišką, beletristiškai aprašydamas savo – pensionieriaus nuotaiką. Jo paties pritarimu atiduodu laišką *Gaisų* redakcijai išspausdinti. Tai charakteringai realus ir labai įdomus vaizdelis iš vieno mūsų tautos rašytojų gyvenimo – vertas pasiskaityti ir kitiems. P. Orintaitė.“ (*Ibid.*, p. 479).
- ⁱⁱ Gaisus leido „Spindulio“ bendrovės spaustuvė. Žurnale Administracijos ir redakcijos adresas nurodomas: Miško g. 11.
- ⁱⁱⁱ Petronėlė Orintaitė, „Del E. Radzikausko straipsnio „Š. Ragana“, in: *Gaisai*, 1930, Nr. 7, p. 277–282.

272. PETRONĖLEI ORINTAITEI, KAUNAS, 1930-12-10

Kaune, 1930 VDM. Gruodžio 10 d.

Ponaite Petronele! Dėkui už dovaną: „Vingių Vingius“¹ paskaičiau tuo pradėjimu. Jie sklandūs, giliai inteligentiški, – daug geresni už keliolikos šiųdienių mūsų „poetų“. Jie tiek geri visi, kad netenka išskirti, kaip paprastai, labiau „pavykusius“. Tamstai ne pavyksta, bet yra išdavas subrendimo. Aš tik taip sau pasibrėžiau: [„]Gyvybės naktį[“], [„]Vasaros rytą[“], [„]Rudenišką nuotaiką[“], [„]Maldą[“], [„]Aidą[“], [„]Vasaros gaidas[“], [„]Žiemos psalmę[“], [„]Ašarų gailą[“], [„]Amen[“], [„]Palaimintą dainą[“], [„]Saulės Laumes[“], [„]Aš prašau[“], [„]Nežinai[“], [„]Liūdną pasakėči[ą]¹[“]² ... Daug, labai abejodamas, ar tai tikrai „gerosios“.

Pasidžiaugiau Tamstos poetine kūryba, tačiau ne tiek, kiek džiaugiuos Tamstos proza. Poezija vargu bus Tamstos profesija, jei 1926–9 m. tesukurta 60 p., kai prozos jau būtų tomas. Daugiau, prozoje begalės labai sultingos realybės ir gilaus pastabumo. Psichologija tikra ir įdomi, nors tipai kasdieniai. Tipai dedas atmintin, jų pergyvenimams // [1v] pritari.

To negaliu pasakyti apie poezijas. Grynoji lirika. Ji tik asmeninė, kito neįtikina. Aršiausia, kad niekur nestumteli. Dinamikos trūko vi-

¹ orig a

² orig om

soms jums, moterims, kurios tik poezijas skaitėte XII–7 d.ⁱⁱ Skamba gražiai, „а толку мало“¹. Nu, kuriam man galui indiferentiškas „klasikizmas“ ar kuris ten pseudo? jei kurėjas nedalyvauja visu smarkumu gyvenime, gamtoje, savo jausmų dramoje? Kai dalyvauja, patraukia ir – gera,² pagyveni.

Tamstos pesimistiniai motyvai, manau, netikri ar peiktini. Kurių galų tokiai jaunai, taip gražiai pasirengusiai darbui, rankas lėpinti? Tegu dejuoja, kas nepagali.

Antra, erotizmas tokiuo amžium negali neveikti. Tai gamta; kai ne kreiva, nepeiktina. Kai poetas (Putinas ar kas) tai suvaržo, išsiromija, atsiprašant. Tamsta tai vos primeni ir nusidedi pati sau. Juk tai kūrybos pradai! O mokėtum pasakyti, jei pasakei: [„]O, besoti pavasari! Tau milijonų žiedų ne perdaug! Tau saulėtų dienų dar maža! O širdžių – kad kiekvienas po dešimt turėtų – tau visos krauju pražydės“³, 53ⁱⁱⁱ. Arba giedok, kaip mano kanariukas, kad sienos skambėtų, arba kalbėk mums proza. Tertium non datur⁴. Tamstos kun. Juozas

AUTOGRAFAS: *LLTI BR*, in: „5 laiškai Orintaitei literatūriniais ir visuomeniniais reikalais“, f. 51, b. 430, l. [1r–1v].

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant popieriaus lapo dantyta viršutine linija ir vandenženkliais; „SLG Elliott fischer Bank“ ir karūnos ženklas; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,4 × 26,9. L. [1r] dešiniajame viršutiniame kampe pieštuku: „In. R-430“ – signatūros numeris; laiške pieštuku ženklų „x“ greičiausiai adresatės pasižymėta, kas jai svarbu: pirmasis ženklas l. [1r] pirmoje pastraipoje prieš frazę „Aš tik taip sau...“; antrasis – l. [1r] prieš antros pastraipos pradžią, trečiasis ir ketvirtasis – l. [1v] išskiria sakinį „Kai poetas...“; l. [1r] Tumo žodis „kurėjas“ pieštuku pataisytas į „Kūrėjas“. Vokas. Melsvai pilkšvo atspalvio vokas; aukštis 12,5, pločio negalima išmatuoti dėl smarkiai nuplėšto voko krašto; pašto ženklas iškirptas; l. [1r] spausdinto užrašo, nukirpto drauge su pašto ženklu, likutis: „PIRK[IME TIK SAVO] / KRA[ŠTO GAMINIUS]“. Adresuota: „Jos Malonei / Pon. Petronėlei Orintaitei / Gimnazijoje / Mažeikiuose“; l. [1v] atgalinio adreso vietoje Tumo antspaudas: „VYTAUTO BAŽNYČIOS / REKTORIS / KAUNE“. Antspaudai: l. [1r] išsiuntimo antspaudas: „KAUNAS C / LIETUVA / 10. 12. [19]30“; l. [1v] gavimo antspaudas: „MAŽEIKIAI / 11 XII [19]30“; L. [1r] pieštuku apačioje: „In. R-430“ – signatūros numeris; raudono rašalo dėmės.

PUBLIKUOTA: *Lietuvių rašytojai laiškuose ir atsiminimuose*, redakcinė kolegija: K. Do-veika, A. Krasnovas, V. Vanagas, Vilnius: Vaga, 1987, p. 187–188.

¹ rus = „o naudos maža“

² cor , pro :

³ orig om

⁴ lot = pažodžiui: trečio neduodama, t. y. trečios galimybės nėra.

- ⁱ Petronėlės Orintaitės 1930 m. išleistas poezijos rinkinys.
- ⁱⁱ Kalbama apie 1930-12-07 Ateitininkų rūmų salėje vykusį pirmąjį moterų kūrybos vakarą, kuriame dalyvavo: Salomėja Nėris, Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, Petronėlė Orintaitė, Juzė Augustaitytė-Vaičiūnienė, Alė Sidabraitė, Nelė Mazalaitė, Bronė Buivydaitė, Gražina Tulauskaitė, Izabelė Matusevičiūtė, Jadvyga Drungaitė.
- ⁱⁱⁱ Eilėraščio nuorašas nėra visai tikslus: „O besoti pavasari! / Tau milijonų žiedų ne perdaug! / Tau saulėtų dienų dar mažai! / O širdžių – kad kiekvienas po dešimt turėtų – / Tau visos krauju pražydės!“ („Pavasariui“, in: P. Orintaitė, *Vingių vingiai*, Kaunas: Pr. Stiklius, 1930, p. 53).

273. PETRONĖLEI ORINTAITEI, KAUNAS, 1931-06-09

Kaune, 1931 m. birželio 9 d.

Ponaite Petronele!

Pratęs stačiai kalbėti, betarpiškai jausti, aš nestygsiu nepareiškęs Tamstai savo džiaugsmo, paskaitęs T.¹ novelę „Iš sostinės“ 5 [„]Naujosios Vaidilūtės[“]² N.ⁱ Ji tiek yra brendusi inteligentiškai, tiek sklandžiai literatiška, kad jai būtų vietos betkurioje literatūroje. Čia visako tiršta: psichologijos, stilistikos ir idėjų. Moralės problema išspręsta be teologinių formulių, gyvenimiškai, žmoniškai. Aštrus stimulus ne žaisti nežaidžiamu. Sveikinu. Jei tiek įtemptinai galima būtų parašyti ištisas romanas, nušvistų mūsų literatūros padangė. Ar nemėginsi?

Kaip tik to pat žanro ir tos pat vertės turiu [„]N. Romuvon[“]³ atsiųstą „Elenos Pažėraitės“ novelęⁱⁱ. Aš įtariau, kad tai bus Tamstos. Tik keletas kalbos klaidų mane rikdo. Tamstai tai būtų nedovanotina – // [lv] esi pakankamai jautri lietuvių kalbos disonansams. Nenurodau. Bet viena neiškenčiu nepastebėjęs[.]⁴ To neturi būti. Suvalkiečiai nemoka, nejaučia keleto aukštaitiškumų⁵: supino su kilmininku (ne su galininku⁶): einu šieno piaučių; tai ir šieno piauči (kur „tų“ pasikeitė į⁷

¹ T[amstos]

² orig om

³ orig om

⁴ orig om

⁵ cor fl pro -o

⁶ cor fl pro -ų

⁷ cor pro)

„ti“[“]¹, o ne slaviškai: šieną piauti – siano kosić². Antra: tebėra, nebėra; tėra, bėra³ = tebeyra, nebeyra, kaip buvę, kaip ir nebuve; tėra – teyra, tiktai šis yra,⁴ daugiau nė nebuvo; ir bėra = beyra, o buvo ir daugiau.

Jam tėra dvejetas vaikų (daugiau nė nebuvo) ir jam bėra dvejetas vaikų (nes kiti išmirė). Vide⁵, kad mokėtum!

Salomėja, gabiausia poetė, niekus padarė, išpažindama „Trečiojo Fronto“⁶ viera, sako, įsimylėjusi Borutą. Tai būtų vaikiška. „Berno“ ideologija⁷, proletariatui tarnauti, graži, kaip ir kitos socialinės tendencijos, jei išdygsta iš širdies ir iš galvos, o ne iš lytinio organo. Salomėja galėjo „berniškai“ rašyti ir namie pasilikdama. Artimieji Tamstai žmonės kalba, kad ir pati ją paseksianti. Netikiu. Būk pati savim, nesidėk sau jokių pančių.[.]⁸ Mes mokėsime suprasti ir be šildų. Šildas kokus, net tautininko ar krikščionies.

Kad negerbčiau, nerašyčiau.

Kun. Juozas

AUTOGRAFAS: *LLTI BR*, in: „5 laiškai Orintaitei literatūriniais ir visuomeniniais reikalais“, f. 51, b. 430, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant popieriaus lapo dantyta viršutine linija ir vandenženkliais: „Gerboņu / vēstuļu papirs“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,7 × 26,8. L. [1v] dešiniajame viršutiniame kampe pieštuku: „In. R-430“ – signatūros numeris; laiške pieštuku ženklų „x“ greičiausiai adresatės pasižymėta, kas jai svarbu: pirmasis ženklas l. [1r] prieš antrąją pastraipą, antrasis – l. [1v] prieš paskutinąją pastraipą, prasidedančią „Salomėja...“; dešiniajame viršutiniame ir apatiniajame kampuose simetriškai sulenkus atkirpta nedidelė dalis popieriaus (spėtina, kad iškerpant voko pašto ženklą). Vokas. Melsvai pilkšvo atspalvio vokas; 15,3 × 12,5 (dėl nuplėšto voko krašto pirmasis matmuo apytikris); pašto ženklas iškirptas; l. [1r] spausdintas užrašas: „PIRKIME TIK SAVO / KRAŠTO GAMINIUS“. Adresuota: „Jos Malonei / Ponaitei Petronelei / Orintaitei / Gimnazijos Mokytojai / Mažeikiuose“; atgalinio adreso nėra. Antspaudai: l. [1r] išsiuntimo antspaudas: „KAUNAS C / LIETUVA / [0]9, -6, [19]31“; l. [1v] gavimo antspaudas: „MAŽEIKIAI / 11 VI. [19]31“. L. [1v] viršuje pieštuku: „In. R-430“ – signatūros numeris.

PUBLIKUOTA: *Lietuvių rašytojai laiškuose ir atsiminimuose*, redakcinė kolegija: K. Doveika, A. Krasnovas, V. Vanagas, Vilnius: Vaga, 1987, p. 188–189.

¹ *orig om*

² *lenk* = piauti šieną

³ *orig* .

⁴ *del* ir bėra.

⁵ *lot* = žiūrėk

⁶ *orig om*

⁷ *cor fl pro* -os.

⁸ *orig om*

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: savo atsakyme Orintaitė reaguoja į Tumo svarstymus apie jos literatūrinį darbą, rašo stinganti laiko ir disciplinos didesnės apimtys kūrinimas, pamini jį klaidingai manius, kad Pažėraitė yra Orintaitės slapyvardis ir plačiau sustoja prie Salomėjos Nėries klausimo: „Salomėjos man gaila. Tai tik komiškas „efektas“; „triu-kas“, gal reklama ar kas panašu. Ypač kad tas jos „manifestas“ ir tie eilėraščiai „Treč. Fronte“ visai nesiderina su jos dūšios nuotaika: atrodo, kažkoki tušti žodžiai. Jau toj srity, žinoma, Raila ar Boruta daug labiau įtikina savo kūryba. O Salei tie klausimai lig šiol buvo visai tolimi. Kad ji turėjo daryti žingsnį į kitą kryptį – taip! Tik ne ten pataikė. Į jai būtina buvo pagaliau išsiveržt iš apipelėjusio „ateitininkiško dumblo“ į laisvesnį, savarankiškesnį mąstymą be farizeizmo¹. Tą jau matėme: „Be bažnyčios, be altorių...“ – iš anksčiau. Bet į „proletkultą“ jos kūryboj nė mažiausios tendencijos lig tol nebuvo. Ir dar dabar neaišku, ar ji šiuo klausimu turės ką naujo, įdomaus pasakyt? – O apie mane be reikalo „kai kas“ kalba – tai, tur būt, mažai pažįsta. Aš jau prie jokių srovinių grupių neprisidėsiu. Nors, gal su „3 Frontu“ ir turiu ką bendro, pavyzdžiui, kur rudenį skaičiau tada eilėraščių: „o vargšui broliui, lopančiam skylėtą švarką, kyla klausimas: ar ten toli negautų jis daugiau ir teisingiau atlyginamo darbo?“ Tačiau, nors idėja ir ta pati, bet aš ją kitaip, kitu atžvilgiu liečiu ir suprantu, negu „Trečias Frontas“. O mena aš dar už pigius šūkius neparduosiu.“ (Petronėlė Orintaitė, nelokalizuota, 1931-06-18, in: *VUB RS*, „Kg. J. Tumo archyvas. Laiškai literatūros reikalais“, f. 1, b. F385, Nr. 145, l. 184r–184v).

ⁱ P. Orintaitė, „Iš sostinės“, in: *Naujoji vaidilutė*, 1931, Nr. 5, p. 199–218.

ⁱⁱ Greičiausiai kalbama apie Karolės Pažėraitės novelę „Degančios žvakės“, skelbtą: *Naujoji romuva*, 1931, Nr. 26, p. 620–621; Nr. 27, p. 643–645; Nr. 28, p. 669–670.

274. PETRONĖLEI ORINTAITEI, KAUNAS, 1931-09-19

Kaune, 1931 m. rugsėjo 19 d.

Maloningoji Drauge–Rašytoja!

Oho, kur Tamstos pašokėta, į pat Zydopilį! Net nesitikėjau, kad mano protekcija tiek nusvers. O tai bus mano padaras: aš asmeniškai ir ilgai konversavau su p. Šv. Ministeriu, kas ko yra vertas. Zinoma, rašytojas man vertesnis už nerašantį kad ir gerą praktiką pedagogą. Kas moka pakartoti raštu, ką žodžiais propaganduoja, tas juk dvigubai vertesnis.

Pati pedagogikos nesibaidai. Ir gerai darai – tai pozityvus darbas kam tik nori – Dievui ir Tėvynei. Jei tenka pasimokyti, tai imk ir darykis konspektus, iš kurių būtų galima vadovėlis padaryti. Kas parašo

¹ *sign rub al m*

vadovėlį – net universitete, tai kvalifikuoja į aukštesnį laipsnį. Tamstai lemta tapti mokyklos vedėja[.]¹ Tai jau laiku rengkis ir nesibodėk, kad kiek ilgiau teks eiline mokytoja pabūti. Tai² ir yra stažas.

Šv. Ministeris³ įtikintas, kad esi aukštesnių kvalifikacijų ir to nepamirš; be- // [1v] reikia pateisinti gerą jo nuomonę. O aš labai norėčiau, kad³ mokyklas veiktų⁴ kaip tik tokie platūs žmonės, kaip pati. Dievulio užmiršti nereikia, tai tiesa; bet ir Dievas – išmintingas, nepartinis...

Vilkaviškin man teks nuvažiuoti, tik nežinau, kada ir kaip. Su vizita į kūmą Mičiulienę ar kurių galų.

Man gyventi nebėra gera, kai buvo tarta: Mums (kunigams) tokių nereikia. Visuomenė to nesako, visdėlto būtų geriau, kad ir kunigija nesakytų. O aš papratęs „viduriu gatvės vaikščioti“ – tai pasergėjo kaudniečiai, ir, šion ar ton šalin nebegaliu. Kuprio nebeištiesinsi.ⁱⁱ

Šiaip jau esu, ačiū Ponui Dievui, nepaprastai sveikas, nesukiužęs ir savo metų naštos dar nejaučiu. Susilaukiau mylimų savo žentelių Lesauskių. Su jais man gera. Jis – majoras, matematikos daktaras, ji – geraširdė inteligentė, mano sesers duktė, mano būdo ir mane myli. Su kita jos seserim Klimiene mes šaltai, nors ir prietelingai.

Na, padėk Dievas! Gerai, kad jau rami.

Kun. Juozas

AUTOGRAFAS: *LLTI BR*, in: „5 laiškai Orintaitei literatūriniais ir visuomeniniais reikalais“, f. 51, b. 430, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant popieriaus lapo dantyta viršutine linija ir vandenženkliais: „Original Bank“ ir monograma; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,9 × 27,4. L. [1v] dešiniajame kampe pieštuku: „In. R-430“ – signatūros numeris; laiške pieštuku ženklų „x“ greičiausiai adresatės pasižymėta, kas jai svarbu: l. [1v] prieš pastraipą, prasidedančią „Man gyventi...“, pažymėti du „x“, pastraipos pabaigoje – vienas „x“. Vokas. Melsvai pilkšvas vokas; 15,2 × 12,5“ (dėl nuplėšto voko krašto pirmasis matmuo apytikris); pašto ženklas nuplėštas; l. [1r] spausdintas užrašas: „PIRKIME TIK SAVO / KRAŠTO GAMINIUS“. Adresuota: „Jos Malonei / Mokytojai Petronelei / Orintaitei / Vilkaviškyje / Gimnazijoje“; atgalinio adreso vietoje l. [1v] Tumo antspaudas: „VYTAUTO BAŽNYČIOS / REKTORIS / KAUNE“. Antspaudai: l. [1r] išsiuntimo antspaudas: „KAUNAS C / LIETUVA / 20, -9, [19]31“; l. [1v] gavimo antspaudas: „VILKAVIŠKIS / 20 IX. [19]31“. L. [1r] pieštuku apačioje: „In. R-430“ – signatūros numeris.

¹ *orig om*

² *del gi.*

³ *p del i*

⁴ *cor v*

PUBLIKUOTA: *Lietuvių rašytojai laiškuose ir atsiminimuose*, redakcinė kolegija: K. Do-
veika, A. Krasnovas, V. Vanagas, Vilnius: Vaga, 1987, p. 189–190.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: atsakyme Orintaitė pasakoja pagaliau apsisistojusi Vilniaus gatvėje, kur
gyvena ponia Mičiulienė su dukromis, detaliai aprašo darbo gimnazijoje ypatumus
(Petronėlė Orintaitė, Vilkaviškis, 1931–10–05, in: *VUB RS*, „Kg. J. Tumo archyvas.
Laiškai literatūros reikalais“, f. 1, b. F385, Nr. 148, l. 187r–187v).

ⁱ Konstantinas Šakenis.

ⁱⁱ 1931 m. liepos 23 d. būdama Kaune Orintaitė rašė Tumui laišką, prašydama pa-
galbos gauti geresnę vietą dirbti: „Aš stačiai su reikalu. Buvau padavus prašymą,
kad pas p. Daniliauską (radau, tur būt, nemigusį), tai, sako, jei nori, – į Raseinius.
Žinoma, tai dar blogiau – be gelžkelio. Aš jau ir taip nusileidžiu: į Kauną nenoriu.
Prašau – Alytaus, Marijampolės, dar Šiaulių ar Panevėžio (iš bėdos – ir Ukmergė).“
(Petronėlė Orintaitė, Kaunas, 1931-07-23, in: *VUB RS*, „Kg. J. Tumo archyvas.
Laiškai literatūros reikalais“, f. 1, b. F385, Nr. 146, l. 185r–185v). Šiame savo laiške
Orintaitė piktinasi, kad vyrai lengviau gauna geresnes vietas mokytojauti, žada imti
ilgas atostogas, jeigu iš Mažeikių nebus perkelta kitur ir prašo: „Tai, Profesoriau, jei
pasitaikytų kada pakeliui ar kaip – sutikt ar užsukt į M-ją pas p. Šakenį ar p. Da-
niliauską, – bent paklaust, ką jie ten iš tikro mano, ar tikrai moteriški darbininkai
valstybės tarnyboj yra tik posūniais?“ (*Ibid.*, l. 185v). 1931-09-19 Tumas atsako į
1931-09-18 rašytą Petronėlės laišką, kuriame ji aprašo naują savo paskyrimo vietą:
„Tai aš atsiliepiu vėl iš naujo krašto. Vilkaviškis – kuriame prieš šešetą metų baigiau
gimnaziją – man gerai pažįstamas. Nors pats miestelis skurdus ir neįdomus – daug
žydų (net ir su jų burmistru), Vilkauja nedidelė ir nešvari, maurų prižėlusi, miš-
ko nei viešo sodo nėra – bet man bent toks patogumas, kad į tėviškę arti, arkliais
pasiekiamas, o taip pat ir Kaunas su visais ten geraisiais pažįstamais čia pat. [...] Skundžiuos savo vargais – kiekvienas pakankamai jų turi. O tiesą sakant, vis dėlto
gyventi // [186v] ant margo svieto gerai, tikrai gerai. Ir vargai gerai, ir rūpesčiai
įdomu. Už viską norisi Dievui dėkoti. / Atvažiuokit kada į Vilkaviškį – juk čia ne-
toli. O ir reikalų Jums juk virus ir visada yra. / Beje, nežinau dar, ar Jūs iš „mano
vyriausybės“ ką nors buvot matę ir ar kalbėjot, bet – reikia spėti, nes įvyko, kiek
jaučiu, daugiau negu vien mano noro išsipildymas. Man – Vilkaviškio nežadėjo,
o siūlė Raseinius. Žinoma, tarp mūsų – dėkoti juk nereikia, taip kaip kad savųjų
tarpe. / Dėstyti pamokas gavau žemesniosiose klasėse, tai dabar vėl iš naujo knygas
pirkt, metodus mėginti ir keist – darbo vėl daug ir atliekamo laiko nėra.“ (Petronėlė
Orintaitė, Vilkaviškis, 1931-09-18, in: *VUB RS*, „Kg. J. Tumo archyvas. Laiškai
literatūros reikalais“, *op. cit.*, Nr. 147, l. 186r–186v).

275. MARIJAI PEČKAUSKAITEI-ŠATRIJOS RAGANAI, KAUNAS, 1928-02-24

Kaune, 1928 m. vasario 24 d.

Gerbiamoji Ponaite Marija!

Šiandie Tamstai suėjo xxxxx...

Tamstai džiaugtis nėra ko.

Užtat Lietuvos Visuomenė džiaugias neatsidžiaugia, kad Ištikima jos Dūkra Marija Pečkauskaitė tokį ilgą laiką tesėjo dirbti jo naudai ir garbei.

[„]Jaunoji Vaidilūtė[“]¹ ir kiti žurnalai ragina mane rašyti apie Š. Raganą. Aš mielai noru, bet man kiek drovu: antai užperniai sukėliau visuomenę, kad pasidžiaugtų 30 m. Tamstos darbu¹. Rašiau [„]Lietuvos Mokyklai[„]ⁱⁱ, [„]Iliustruotai Lietuvai[“]ⁱⁱⁱ, [„]Motynai-Auklėtojai[“]^{2iv}, kitus informavau. Pasikartoti man jau bus koktu, o nauja nieko neišmanau. Aš sakiau – mylite autorę, parodykite tai patys. Kam gi per per prokuratorius. Zinok tad, delko aš viešai nekeliu balso, o tenkinuos šiuo privačiu pasveikinimu Tamstos.

Duok, Viešpatie, gerai savo dūkrai // sveikatos ir tesėjimo dar ir dar padirbti lietuvių literaturai! Amen.

Ištikimas draugas kun. Juozas

AUTOGRAFAS: ŠAM, GEK 15860, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant neryškiai liniuoto popieriaus lapo dantyta viršutine linija; lenkimo į keturias dalis žymės; 22 × 27. Visame lape lamydymosi žymės, kairysis viršutinis kampas su ryškiomis lankstymosi žymėmis; l. [1v] kairiajame apatiniame kampe dėmės, primenančios sąvaržėlių rūdžių žymes; l. [1r] kairiajame viršutiniame kampe pieštuku: „684 48“ – signatūros numeris.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS. 1928-03-02 Marija Pečkauskaitė rašo: „Esu dėkinga ir už tai, kad Tams-ta nerašei apie mane to mano jubiliejaus proga. Tamsta žinai, kaip nekenčiu lįsti žmonėms į akis. Bjauriausias dalykas man yra reklama.“ (Šatrijos Ragana, *Laiškai*, parengė Janina Žekaitė, Vilnius: Vaga, 1986, p. 453–454).

¹ 1926-aisias buvo praėję 30 metų nuo debiutinio Šatrijos Raganos apsakymo „Margi paveikslėliai“ publikavimo.

¹ orig om

² orig om

- ⁱⁱ Doc. J. Tumas, „Šviesios sukaktuvės. Marija Pečkauskaitė-Šatrijos Ragana (30 metų jos literatūros darbui)“, in: *Lietuvos mokykla*, Nr. 2, 81–90; Nr. 3, 125–136; Nr. 4, 169–175; Nr. 5, 195–200.
- ⁱⁱⁱ Doc. J. Tumas, „Marija Pečkauskaitė. (30 metų jos rašto darbo suėjus)“, in: *Iliustruotoji Lietuva*, 1926-02-27, Nr. 9, p. 65, p. 72.
- ^{iv} Vaižgantas, „Marija Pečkauskaitė. (Šatrijos Ragana)“, in: Marija Pečkauskaitė, *Motyna auklėtoja*, Mokslo kooperacijos b-vės „Žinijos“ leidinys, [1923], p. VII–XV.

276. MARIJAI PEČKAUSKAITEI-ŠATRIJOS RAGANAI, KAUNAS, 1929-09-14

Kaune, 1929 m. rugsėjo 14 d.

Brangioji P. Marija!

Be Tamstos „menko balselio“ nebūt buvę nė koncerto. Man Tamstos balsas – tasai sopranas, kurs visam chorui vadovauja. Aš jo laukiau ir buvau nuliūdęs, kai pirmą dieną jo tarpe kitų neradau; pradžiugau, antrą dieną susilaukęsⁱ.

Labai ačiū už jį Tamstai, taip pat ir dr. Zarcinui. G[e]ran¹ bus ir draugo Kazimieroⁱⁱ atvežtas medus. Na, to nereikėjo. Malonus tai paprotys, bet apysunkis – ištesėk tu, kad geras.

Aš Jums pasiunčiau dvejetą knygelių. Šių metų knygų leidimo kampaniją baigiu XVI tomu: „Tarp bėglių ir tremtinių“ⁱⁱⁱ, publicistikos straipsnių. Ir Juozo Kubiliaus Raštais – irgi publicistikos str. rinkiniu^{iv}. Viso ir bus X. Gana, privargau beruošdamas. Nusibodo ir korektūros po keliussyk skaityti. Dabar nebenoriu nė pažiūrėti į tas knygas, kurios mane susilpnino, pavelijo gripu susirgti ir ausis pralaimėti.

Tačiau jaučiuos patenkintas, kad // didelė daugybė rankraščių ir iškarpų išnyko iš lentynų. Jos mane irgi nervino. Ruošiuos lyg pabaigti šią žemės kelionę. Tai tvarkaus skubotai, nes dar yra daug ko nepadaryta ir nepasakyta.

Pasveikinimų gavau arti 300; dalyvių sveikinimuose antra tiek (šeimos). Tautiškoji ir nepartinė jaunuomenė. Visa tai gerai. Liūdna man, kad katalikai išsimetė, kam aš ne su jais. Jie klysta – aš nė su kuo; aš sau, nors visu išauklėjimu ir visu darbu – tautininkas. Tai ne mano

¹ orig a

bloga valia, kad aš toks išaugau; kuris medelis šakojas – ištekinis būt negali. O mūsų krikščionys vis reikalauja „aiškumo“, vadinasi, vienašališkumo ir opozicingumo. Nei ten, nei šian nelinkstu. O Katalikų Bažnyčiai vis dėlto nenusidedu. Užtai V. Dievui neatsakysiu.

Zinai, be tautininkų daugiausia mane pamielavo – žydai, nors aš su jais visai mažai tedirbu. Ot, susitinku ir nematau, kad jie – žydai. Tai ir viskas.

Dėkoju Dievui, kad man teko bent kiek gera padaryti ir bent kiek žmonių paguosti.

Visokių jums visiems gerybių!

Kun. Juozas

AUTOGRAFAUS: ŠAM, GEK 15862, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant neryškiai liniuoto gelstelėjusio popieriaus lapo dantyta viršutine linija; lenkimo į keturias dalis žymės; 22 × 27. Visame lape lamdymosi žymės, lapo apačioje per lenkimo liniją popierius įplyšęs, dvi rusvos dėmės, kairiajame viršutiniame kampe dvi smulkios skylutės, galimai rodančios ankstesnį susėgimą, pats kampas buvęs užsilenkęs; l. [1r] kairiajame viršutiniame kampe pieštuku: „683“ – signatūros numeris.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Reaguojama į Pečkauskaitės 1928-09-08 laiško pradžią: „Prie entuziastingo himno, visos Lietuvos giedamo Tamstai pagarbinti, pridėdu ir aš savo menką balselį.“, in: *Šatrijos Ragana. Laiškai*, parengė Janina Žėkaitė, Vilnius: Vaga, 1986, p. 486.

ⁱⁱ Greičiausiai turimas omenyje Kazimieras Bukantas (Bukontas).

ⁱⁱⁱ *Vaižganto raštai, Su bėgliais ir tremtiniais*, t. XVI, Rygos ir Petrapilio laikotarpis, 1915–1917, publicistika, Kaunas, 1929.

^{iv} Juozas Kubilius, *Viltininko mintys*, suredagavo doc. J. Tumas, Kaunas, 1929.

277. ONAI PLEIRYTEI, VADAKTAI, 1904-09-02

2 d. rugsėjo m. 1904 m.

Vadaktai, per Krekenavą.

Garbės verta Panele!

„Terp skausmų į garbę“ lygjai, kaip ir „sekretką“ apturėjau ir labai širdingai dėkavoju! Man tos knygutės ir nebūtų reikėję, kad ne patsai

jos autorjus; treči jau metai, kaip aš jį spirju sutaisyti naują savų eilų išdavimą, o jisai vien tęsias; dabar jau rimtai sutiko, tik prašė tosjos knygutės, nes kitus dalykus aš esmu jam senjai surinkęs ir pristatęs¹. –

Oo! padėkavoju už avaną net į idealus! Dėl visoko pamėginsiu gin- // [1v] tis: idealas – tai idealas – idejos dalykas, nėkuo neapribotas, platus, kaip kunigas Kjaulakys, gal dar¹ platesnis, o ilgas, kaip ponas Parčjauskis, gal dar ilgesnis: nė į vieną, nė į antrą aš neesmu pavedus. Beto, „esmu“² labai lengvajai prieinamas, pasiekjamas, kaip ypatingai taip ir per samdytuosjus, kaip tai pasirodė, Plungėje esant ir Bikinui Tamstos įsakymą pildžjunt. Valja Tamstos: tedirbie idealus svajotojai – daininkai, varsotojai ir kiti menų tarnai; mėsgis³ pasilikkime paprastais seilų varvintojais, žjurint į nupieštuo- // [2r] sjus idealus. –

Jei Tamsta taries paskolinimą visados augant, tai klysti: oi, kiek aš žinau tokjų, kurie veikjai užmiršta labdarjus, skolinamąjį dalyką praleidę; kiti jį į žemę ikasą, o kiti vietoj atiduoti, dar daugiaus paskolinti prašo. Aš nenorėčiau nė prie vienos iš tųjų gūrgoljų (grupų) prigulėti, kaip tai esu apsiskelbęs; bet faktų spēka galingesnė už gerus norus. Togi dėl geriaus Tamstai nesigviešti ant daugaljo, bet koveikjaisja atsiimti, kas priguli. Tikjuosi Tamstą nesitęsiant ilgiaus, kaip // [2v] per vienus metus, ypač, jei man pasiseks į Salamiestį nusikraustyti.

Salamiestį vakar aplankiau ir labai užsigeidžiau: tai vieta, kokjos tik svajoti tegalima: ir gyvenimas naujas, ir pelno užtektinai, ir dirvonų-dirvonų: tik ark, tik akėk! O dirva, regis, derli bus, jei Dievulis mano darbą⁴ palaimins, o vyresnybė šjokjaji ir tokjoji iš Vadaktų išleis. Laukju nesulaukdamas paliepimo išvažjuoti nuo to puikaus, bet tuščjo kalnjuko, kurį lyginu prie mergelės – „žąselės“: akį verja, širdies ne-traukja. Bepigu, kad judvi su Zosė netos kategorijos.

Likkite sveika ir garbi!

Kun. Juozas.

AUTOGRAFA: VUB RS, in: „Kn. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai rašyti O. Pleirytei, paskiau O. ir K. Puidams.“, f. 1, b. E260, Nr. 1, l. [1r–2v]; laiškas.

¹ *cor pro gas, p del ilg*

² *ins sup*

³ *p del būkime*

⁴ *cor fl*

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant į dvilapį sulenkto popieriaus lapo su vandenženkliais: „ORIGINAL LIGAT MILLS“ ir ant skrynios pasilipusio grifono figūra; lenkimo į keturias nelygias dalis žymės; sulenkto matmenys: 13,5 × 21,4. L. [1r] dešiniajame krašte nedidelės, veikiausiai pirštų žymės, l. [2v] išorėje buvusi lenkimo linija purvina; į bylą laiškas įsiūtas pilku siūlu.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

-
- ⁱ 1904–1905 m. *Lietuvių laikraštyje* publikuotos pirmosios šešios naujai perkurtos Maironio poemos „Tarp skausmų į garbę“ (St. Garnys, *Terp skausmu į Garbę. Poema iš dabartiniu laiku*, Tilzėje, 1895) giesmės, pavadinimu „Par skausmus į garbę“. Studijoje apie Maironio kūrybą Tumas aprašo savo vaidmenį poemos redagavimo procese: „Paskui Vaižgantas privačiai pastatė didesnių reikalavimų net kalbos ir gramatikos atžvilgiu. Ir Maironis ryžos šią poemą griežtai pertaisyti.“ (Doc. p. e. J. Tumo *Lietuvių literatūros paskaitos. Draudžiamasis laikas. „Apžvalgos“ grupė. Jonas Maironis-Mačiulis*, Kaunas / Mariampolė: 1924, p. 98). Poema buvo baigta 1907 m. ir pasirodė antrašte *Jaunoji Lietuva*.

278. ONAI PLEIRYTEI, VADAKTAI, 1904-09-10

Vadaktai. 10 d. rugsėjo m. 1904.

Pana Ona!

Jei Tamsta taip jau mano gromatos laukjai, tai še-gi ant greitosios dar viena. Tik, susimildama, nemanyk mane visados tokį greitą esant: su nauja korespondente (respective – korespondentu) labai tankjai mintimis mainaus, toljaus – rečjaus ir galų gale vos beišspaudžia arba ir visiškai nebeišspaudžia. Ir ne dėl to, kad aš tą ypata užmirščiau ar širdį nuo jos atversčiau, bet tiesiog iš „tautiškos“ tinginystės. Dėl tos priežasties su daugumu labai žymjų ir garbingų ypata kaip kad ir pažintį sutraukiau. Zosė gali tai iš prityrimo patvirtinti.

Apie palūkanas, anuose raštuose minavojamas, ištikro, nebėra ko čė ir bešnekėti, nes flirtas, taip linksmi Plungėje pradėtas¹, jei vieno-dai bus tęsiamas, gali nusibosti. Aš mėgiu linksmi-rimtus raštus, bet visados viljuos tik rim- // [1v] tumą busjant tikroje reikšmėje priimtą, sauvalingi gi pagražinimai pasitiks tuščia certacija, vien dėl išvengimo mentoriškumo; tai ir visas mano lengvumas. Pasišnekėkiva tada visiškai rimtai.

Skubinai atsakau ant Tamstos rašto, kad man Tamstos pagailo, ir norėčiau Tamstos skrupulus sumažinti.

1) Sulyg¹ mano nuomonę, Tamsta bereikalo keli klausimus: kam, dėl ko, ar aš ką gero padarysju?? nes pati duodi atsakymą: laim[ė]² altruizme. Kam dirbame? Žmonėms dirbame: alteri – kitam, ne sau. Dėlko dirbame? Dėl to, kad mūsų dūšjoje atsirado tokja šventa nerimastis, kuri ragina. O kas iš to bus? nežinau ir galvos sau nelaužau, nes tai Apveizdos dalykas; Apolonė sėja, Povilas laisto, bet užauglį – Dievas duoda³; arba: czyńmy każdy w swoim kółku, co kaže duch boży, a całość sama się złoży³.

2) Beto, mūsų darbas – nepadebesjū, bet pažemjū darbas, toks pat, kaip sliekų: per tukstančius // [2v] metų, milijonai tų „prastų“⁴ gyvulėlių kantriai, išpalengvo leidžia per savo vidurjus sudrėkintą žemę ir, galų gale, pataiso derlį viršutinę žemės sluoksnį („почва“⁵ – rūsiškai⁶). Didžjausis mokslas, didžjausi išmintis – mokėjimas vargą vargti. Argi mės tai mokame? Tad mokykimės ir mokykime[.]⁷ Ne sparnus sagstyti, ne į padebesjus kelti, bet tvirtą kasiklį gyvenimo piktžolėms ravėti į rankas duoti, doriškas vėkas užgrūsti (zahartować⁸), idant su įnirtimu kibtų į gyvenimo dirvonų⁹ plėšymą – tai mūsų siekis. Iš apačjos darbas – pamatinis darbas, praca u podstaw¹⁰, ne iš viršaus. Jei Tamsta savo augintines ne į paprastą vargą taisytumei, į vargą dabar esančiose gyvenimo sanlygose, bet mokytumei tas sanlygas užnieką palaikyti, nes kitų svajonėje kitokjoms prigulėtų būti gyvenimo sanlygoms, ir vadintumei tai primezgimu sparnų, tai labai klystumei¹¹. Negacija esamųjų dalykų tik žmogų apkartina, o pozityviškų vaisių neišduoda¹¹. Už

¹ cor S

² orig e

³ lenk Czyń każdy w swoim kółku, co kaže duch boży / A całość sama się złoży = Kiekvienas savam rate darykime, ką liepia Šventoji Dvasia, / O visuma pati susiklostys (lenkų romantizmo poeto Kazimierzo Brodzińskiego ištarmė).

⁴ ins sup

⁵ rus = dirva, dirvožemis

⁶ p s del s

⁷ orig om

⁸ lenk = užgrūdinti

⁹ cor fl pro us

¹⁰ lenk = darbas su pagrindais

¹¹ ins sup iš

tokį darbą ištikro reiktų „drebėti“, kaip sakai, nes // [2v] be jokios abejonės – keletą ypatų iš vagos išvartumei. Gana dekadentų, nicšejistų, malkontentų, kurie, savo ugnyje degdami, nieko nešildo, nes nemoka prie kitų taikintis. Atsakysi, jog tie dalykai peraugšti Tamstos mokytinėms? Visai ne: ir iš jų gali pasidaryti – minijaturėje. Kitose draugijose gal tai neišvengjami dalykai, kaipo „wykwit cywilizacji“¹; mūsų draugij[o]je² būtų tai anomalija, nes ne apie žydėjimą, bet apie civilizacijos daiginimą priseina mums kol kas rūpintis. Jei tadą uždegsime ką ne ką noru šviesti kitus: lavinti protus, suprasti esamuosius dalykus, prisivairinti svieto gudrybę – bus tai tvirtos padaigos, iš kurjų sparnai patis užaugs tam, kurjam skirta skraidžjoti. Knygų pamylėjimas, gamtos mokslėlis, aritmetika, istorija, geografija, doros mokslas (religija), dailos mokslas (poezija, giesmė, muzika) – tie dalykai nieko nepagadins, nieko iš vagos neišvays, o Dieve brangus, kiek pozityviškai gero padarys sutaisydami dirvą, busjantiems reformatorjams...

Resztę proszę sobie dośpiwać³. Jei tie mano galvojimai pasirodys filisteriškais, prašome polemizuoti, tik labai aiškiai, aiškiaus, neg aš, nes per tą atvirumą, manding, pragaišties neturėsiva; atvirumas⁴ veikjaus mus subendrins.

Labai Tamstai prilankus: Kun. Juozas.

AUTOGRAFA: VUB RS, in: „Kn. Juozo Tumo-Vaižganto laišškai rašyti O. Pleirytei, paskiau O. ir K. Puidams.“, f. 1, b. E260, Nr. 2, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant stačiakampiais langeliais languoto dvilapio su vandenženkliais lapo centre: „DOBRUSH“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,1 × 26,8. L. [1r] viršutinėje dalyje juodo rašalo dėmė, dešiniajame apatiniajame kampe įplyšimas, suklijuotas permatomo popieriaus juosta; ties stačia lenkimo linija apačioje popierius plyšta; l. [2v] lenkimo linijos apsitrynusios; į bylą laiškas įklijuotas rusvo permatomo popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ Apie 1904 m. vasarą Plungėje taip pat buvusi ir su Pleiryte bei Tumu bendravusi Kymantaitė prisimena: „Mudvi su Niuta sumanėm veikti ir kultūros srityje. Teatras. Kaipgi! [...] Vaidinimas turėjo būti Kuliuose, klebonijos salėje, – palankus tiems dalykams klebonas Durskis mielai sutiko duoti dižiulę salę ir parengti sceną. Čia

¹ *lenk* = civilizacijos proveržis

² *orig* a

³ *lenk* = kitką užbaikite patys

⁴ *a del* gal

reikia pridėti, kad vikaru ten tebebuvo kun. Tumas. Pasirinkome „Velnią Spąstuose“. Rolės padalintos – kelioms dienoms artistai suvažiavo į Plungę repetuoti. Aš vaidinau motiną, Niuta – merginą, Mikulskis – žydą... Nebeatsimenu gerai nė turinio, bet tada atrodė mums tai didžiausias kultūros žygis. Važiuojant iš Plungės keliais vežimais [...]. Kiek ten buvo triūso, lakstymo, užimo! Po to vaidinimo aš vaidinau viena – „Negryną sąžinę“ rodžiau scenoje. Autorius Vaižgantas buvo lig gilumos sujaudintas.“ (Sofija Kymantaitė-Čiurlionienė, „[Vaikystė ir jaunos dienos]“, in: *Raštai*, t. III, parengė Aleksas Girdenis, Ramutis Karmalavičius, Vilnius: Vaga, 1988, p. 272).

ii „Aš sodinau, Apolas laistė, o Dievas augino“, 1 Kor 3, eil. 6.

iii Greičiausiai kalbama apie Pleirytės darbą kunigaikštienės Oginskienės slapoje lietuviškoje mokykloje, į kurią ji buvo pakviesta dirbti: „1903 m. vasarą kn. M. Karosas atvyko į mane su ypatingu pasiūlymu.[.] Tolinų Žemaičių kunigaikštienė Oginskienė ieškanti lietuvaitei auklėtojos slaptai lietuvių mokyklai ir aš turinti tą pareigą pasiimti. Pasiūlymas buvo anais laikais įsakimu ir vos tėvus ir broį aplankiusi atsiradau Plungėje. // Kaip daugelis aristokratų turtuolių taip ir kunigaikštienė Oginskienė turėjo keistenybių, kurias kas nors panaudoja. Taip buvo regimai ir šiuo atveju, davusiu progos to krašto susipratusiems lietuviams panaudoti našlės kunigaikštienės liudėsi del nesenai mirusio vyro, kurs buvo palankus lietuvių susipratimui. [...] // Jo anks-tyba mirtis nutraukė visas viltis platiems tikslams, kurių buvo la[u]kta, kurių tikėtasi. Užtat džiakonas Jarulaitis ir kiti prikalbino kunigaikštienę našlę pratęsti nabašninko simpatijas li[e]tuviams, pagerbti jo atmint[į] kokia fundacija. Kunigaikštienė sutiko įsteigti savo rumuose slaptą mokyklą ir savo lėšomis išauklėti keletą susipratusių lietuvaikių mokytojų, kurių misija turėjo būti: - skleisti tautinį susipratimą ir šviesą tarp jos dvarų darbininkų. // Ideja buvo kilni, plati ir ją vykinti teko man.“ (*VUB RS*, in: „Autobiografija“, f. 1, b. E268, l. 16). Pleirytės atvykimą dirbti prisimena artima bičiule tapusi Sofija Kymantaitė-Čiurlionienė: „Vis dėlto dėdei pasisekė prikalbėti kunigaikštienę Oginskienę įkurti slaptą mokyklą rengti liaudies mokytojas. Inicatyva buvo p-lės Volodkaitės. Kunigaikštienė Oginskienė pasižada butą ir išlaikymą mergaitėms ir mokytojai, mokėti mokytojai algą, dėdė suranda šešias ar septynias mergaites, žinoma, reikėjo žiūrėti, kad šeimos būtų susipratusios, kad dalykas aiškstėn neišeitų. P-lė Leokadija štai atveža mokytoją. Ona Pleirytė man labai užimponavo. Lietuvaite mokytoja – bus slaptos mokyklos vedėja – širdis net šokinėja.“ (Sofija Kymantaitė-Čiurlionienė, „[Vaikystė ir jaunos dienos]“, *op. cit.*, p. 265).

279. ONAI PLEIRYTEI, VADAKTAI, 1904-12-08

Vadaktai. 8 d. gruodžio m. sen. st. 1904.

Pana Ona!

Jei butumei senjai, kitose kartelėse padavusi savo adresą, būčjau senjai ir atrašęs. Dabar ir adresą turėdamas, nedaug ką testengsju ant popieriaus išdėti, nes vos tik kėlu iš sunkjos influenzos. Ji man

atnaujino senąją bronchitą – neapsakomai sausą ir skaudų kosulį, kurs galvoje, kaip kratomame pupų puode, daro pilną netvarką. –

Mūsų valdžia tik ant žodžių liberališkesnė, ištikrųjų – ta pati, teippat mažaturčių prie žemės pirkimo neprileidžia, teippat dvasiškių – prie žmonių apšvietimo. Nė vieno iš trijų mūsų prašomųjų¹ laikraščių mums neleidė vien dėl to, kad ten kunigo vardas painjosis. Vos tik dabar, Kun. Vyskupui Roppui užsiėmus, sako, pavyksią kažkokį koncesiją gauti.

Ar Werjowkinas² rengia valdinį laikraštį, nežinau. Norų jis nestigtų, tik stinga išgaljų: dabartiniojoje abiejų luomų apšviestūnijoje, su-brendusioje ant užsieninių laikraščių, neatsirastų nė vieno // [lv] pagelbininko. Užtat jau turime №1 „Lietuvjų Laikraščio“ СПб. Екатер. 10². O rytoj jau turėsime №1 „Vilnjaus Zinių“ Вильно. Антокольск³. 6. Pirmasis negali pasigirti tuo, kad iškarto būtų žmonėms įtikęs. Gal antrasis įtikės?

Gal Tamsta apsiimtumei parankjoti ten pat ant vietos tokjų žineljų, kurios ir mūsiškįs pamokytų? Peiktinųjų nereikia: jų visur daugiaus, neg girtinųjų. Prancijoje, padėkime, yra puikus apsireiškimas – emigruoti iš sodžių į miestus su tikslu⁴ užsidirbti 1000 francų ir sugrįžus, nusipirkti⁵ gabalėlį⁶ gimtinėj žemės. Pati gal to nepasergėsi; bet galėtumei lengvajai pasiinformuoti ir su tam tikra literatūra apsipažinti. 7 Jos⁷ Essencija, gyvi paveikslėljai labai prisidėtų prie paraginimo⁸ ir mūsiškųjų grįžti⁹ su pinigais namo. Dairykis, gal ir ką dar įdomesnį pasergėsi: užsižymėk, pajieškok tam tikros brošjuros ar № žurnalo ir medžjaga gatava. Jei tuojau negali pabrėžti, tai paskui sunaudosi. Jei gailėsi laiko, dovanoto Tamstai pedagogikos dalykui, tai drožk apie mokyklų dalykus – bus tai vien kart ir medžjaga¹⁰ referatui, kurį turėsi išduoti // [2r] Jos Mylistieneiⁱⁱ.

¹ *ins sup* šo

² C[анкт-]П[етер]б[ургъ] Екатер[ининсий канал], *rus* = Sankt Peterburgas, Jekaterinos kanalas

³ Антокольск[ая], *rus* = Antakalnio

⁴ *cor i*

⁵ *cor n*

⁶ *cor g*

⁷ *ins sup*

⁸ *cor r*

⁹ *cor g*

¹⁰ *cor fl pro a*

Aš apie prancuzus tiek nežinau, kiek jie apie lietuvjus, negut iš Geografijos Elisėjo Reclus. Tad lauksiu¹ tikresnės jų charakteristikos su ypatingu pažymėjimu jų santikio su bažnyčia. Iš laikraščių nežinome politiškąją² pusę to klausimo. Bet kaip iš tikrųjų. Ar gi jau teip prancuzai ir nebejaucja reikalo Kryžiaus ir Bažnyčios?

Tamstai nėra ko žjūrėti į kitus. Man sunku apie tai kalbėti, nežinant, nė ko ne prie ko Tamsta tapai išsijusta. Ale jaučiu, jog Kunigaikštienės mislis buvo – idant persisunktumei tikresnė krikščioniška dvasja. Jei darosi³ priešingai – etika reikalauja prisipažinti. Bet tadą turėtumei ir savo darbo išsižadėti, lietuvjų mokynimo.

Man sunku apie tai kalbėti ir dėl to[.]⁴ kad aš permažai teįleistas į jų paslaptis, ir dėlto[.]⁵ kad esu kunigas ir dėlto, kad... tuotarpu ligo-
nis⁶ iš influencos + „pod sekretem“ iš tuberkulų, kurios mane nesiljau-
damos ž[u]do⁷: tai matė, girdėjo ir plungiškai. Dievo valja.

Iš širdies spaudžju Tamstą, drąsinu ir prie darbo raginu

Kun. Juozas

AUTOGRAFAI: VUB RS, in: „Kn. Juozo Tumo-Vaižganto laišškai rašyti O. Pleirytei, paskiau O. ir K. Puidams.“; f. 1, b. E260, Nr. 3, l. [1r–2r], [2v] be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant stačiakampiais langeliais languoto dvilapio su vandenženkliais dvilapio viršuje: „ДОБРУШСКАЯ ФАБРИКА“; l. [1] apačioje fabriko herbas; l. [2] apačioje Rusijos imperijos herbas ir nepilnai matomas datos fragmentas: „18[82]–[18]96“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,7 × 28. Dvilapyje matyti lamdomos žymės, per vertikalias lenkimo linijas apačioje popierius plyšta, suklijuota rusvo permatomo popieriaus juostelėmis; l. [2v] horizontali išorinė lenkimo juosta suklijuota balto popieriaus juoste; į bylą laiškas įklijuotas rusvo permatomo popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Greičiausiai turimas omenyje Piotras Veriovkinas.

ⁱⁱ Kunigaikštienė Marija Teresa Skuževska-Oginskienė 1904 m. siuntė mokytis „į Šveicariją, kur Ingebohlyje lanko pedagogikos klasę. Kunigas Juozas Tumas, padėdamas iš Plungės, prigrasino – turi aprašyti, ką pamatysi ir patirsi.“ (Vytautas Kubilius, *Dviese literatūros sąpuoklėse*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003, p. 18).

¹ *cor pri u*

² *cor t*

³ *cor os*

⁴ *orig om*

⁵ *orig om*

⁶ *cor on*

⁷ *orig ū*

29 d. s. st. sausio m. 1905 m.

Vadaktai.

Gerbiamoji Panele!

„Jūsų“ mano rašte reiškė: Jomylistienės¹ ir Tamstos. Aš nebuvau žinojęs, dėl ko ir kur ji Tamstą siunčia. Dabar matau, jog tikrai ir grynai dėl vieno apšvietimo esi išsiųsta. Tai gerai. Galėsi ramiai sau darbuotis.

Brangus tai dalykas – užsižymėjimas kiekvieno daikto, kas užgavo akis, ausis ir privertė pagalvoti. Toksai dieninis galės būti šaltiniu visai įstabių straipsnių. Charakteristika su sulyginimais tikrai ne vieną galėtų padrąsinti ir paguosti, ne vieną ir susigriebti, išvydus, jog kitur labiau dirbama, daugiau krutama. Dieninis, kol kam pavesi išnaudoti, reiks, sugrįžus, pačiai sutvarkyti, nes kasgi svetimas sugaudys po storą sąsiuvinį¹ išblaškytas žinutes apie šį ir apie tą. Dabar gi gerai būtų siunčiojus šiokių tokių įspūdžius, tik ne per labai apskritos prasmės, labiau detališkus. Pertaisyti ga- // [lv] lėčiau ir aš, nes „Vilniaus Žinių“ Redakcija labai nemėgia ir laiko neturi perdirbinėti neištaisytus rašinius.

P. Jablonskio adresas toks: Вильно Кальварійская² № 20.

Vilniaus Lietuvių bažnyčios klebonas Kun. Kuchta. Вильна. Настоятелю Костела св. Николая³. Tai geras⁴ kunigas ir patriotas.

„V. Ž.“⁵ labai išmintingai vedamas. Turiu tai pasakyti, nors mano Vaizdelių nepriėmė; spėju, kad ne tiek dėl jų netobulumo⁶, kiek dėl dvasiškos formos. Antrą vertus, ir antiklerikališkos tendencijos tuotarpu neparodo, raštpalaikių prieš religiją ir kunigus nepriima, kunigus bendradarbiauti prašo⁷. Ir aš su pamėgimu ten rašau korespondencijas, o ne į „Lietuvių Laikraštį“, nors šis mokėtų, o „V. Ž.“⁸ nemoka nė skatiko. Ziūr[.]⁹ NN 12, 18, 19, 23ⁱⁱ ir sekančius. Turiu ir šėip jau raštelių

¹ *cor sec s*

² *rus* = Vilnius. Kalvarijų

³ *rus* = Vilnius. Šv. Mikalojaus bažnyčios klebonui

⁴ *cor s*

⁵ V[ilniaus] Ž[inios]

⁶ *cor t*

⁷ *orig* praušo

⁸ V[ilniaus] Z[inios]

⁹ *orig om*

iš beletristikos ir etnografijos, tik vis nenoriu užsimesti, neprašomas: „Namai¹ – pragarai“ scenaⁱⁱⁱ. „Mūsų papročiai“. „Atminimai vaikystės²“. „Vebronių buitis“^{iv}, satyra. Gal dar ką sugraibyčiau. // [2r]

„V. Ž.“³ kalba sunkoka. Zmonės dantį griežia, bet visgi skaito, kaip važiuodami per suartą, o ne akėtą dirvą. Ilgainiui pripras. Bet tai kalba brangi, filologo (p. Jablonskio) kritiškai taisoma ir męs privalome prie jos taikytis, jos iš V. [Ž].⁴ mokytis.

Laikraščio padėjimas labai tvirtas ir iš pinigishkos, ir iš raštishkosios pusės; prie jo priguli labai prašmatnūs inteligentai. Negal to pasakyti apie „L. L.“⁵ Eina be redaktoriaus; nekų prikemša patsai neapsišvietęs Smilga. Gailu tik Maironio ir Jakšto vardų, ką ten⁶ pasirodo. Kad būtų geras redaktorius, ir tasai „Laikr.“⁷ turėtų vietos terp Lietuvių.

Naujinų Jūs daugiau užsienyje prisiskaitote: mums čia nevalia nė apie ką rašyti, kas užkliudžia gyvuosius dienos dalykus.

Nuo Zosės jau seniai beapturėjau raštą. Ir ji dirba, džiaugias, Kriokuvon pakliuvusi.

Aš pats smilkstu ant vietos. Kitados gyvenimas teip apkarsta, kad... Pradedu bijoti gyvenimo. Koktu be privers- // [2v] tino darbo (čia esu visai dykas); bijau ir didesnės vietos. Kad ne tie pinigai, kurių čia taip maža, kad net brangesnių laikraščių reikia dovanomis melsti nuo Peterburgo draugų, tai būčiau ant vietos. O sveikata eina mažyn: nykstu be jokios regimos priežasties. Tariaus, nustūmimą nuo žmonių man tai padarius. Vyskupas^v gal jau ir išvilktų iš tų Vadaktų, – tai valdžia man neįtiki ir į žmones neleidžia. Ar šaip ubagas, ar t[ai]p⁸ ubagas.

Likk sveika, Malonioji p. Onele! Nepykk, kad šaltai rašau: taip jau išpuola. Visados geruoju minavodamas lieku

Kun. Juozas

AUTOGRAFAI: VUB RS, in: „Kn. Juozo Tumo-Vaižganto laišškai rašyti O. Pleirytei, paskiau O. ir K. Puidams.“, f. 1, b. E260, Nr. 4, l. [1r–2v]; laiškas.

¹ *a del ill*

² *cor v*

³ V[ilniaus] Ž[inios]

⁴ *orig* Z, V[ilniaus] Ž[inios]

⁵ L[ietuvių] L[aikraštį]

⁶ *p del* retkarčiais

⁷ *ins sup*, Laikr[aštis]

⁸ *vid*

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant stačiakampiais langeliais languoto dvilapio su vandenženkliais dvilapio viršuje: „ДОБРУШСКАЯ ФАБРИКА“; 1. [1] apačioje fabriko herbas; 1. [2] apačioje Rusijos imperijos herbas ir data: „1882–1896“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,7 × 28. Per vertikalias lenkimo linijas apačioje popierius plyšta, suklijuota rusvo permatomo popieriaus juostelėmis; į bylą laiškas įklijuotas rusvo permatomo popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

-
- ⁱ Marija Teresa Skuževska-Oginskienė.
- ⁱⁱ Kunigas Juozas Tumas, „Vadaktų bažnytelė“, in: *Vilniaus žinios*, Nr. 12, p. 3; K. J. Tumas, „Iš Vadaktų“, in: *Vilniaus žinios*, Nr. 18, p. 3; Kun. J. Tumas, „Kareivių gyvūnams patarimas“, in: *Vilniaus žinios*, Nr. 19, p. 3; K. J. T., „Iš Lietuvos. Kuršėnai“, in: *Vilniaus žinios*, Nr. 23, p. 3.
- ⁱⁱⁱ Pirmąkart publikuota 1905 m. *Lietuvių laikraštys* (pradėta publikuoti vasarį, baigta balandžio mėn.).
- ^{iv} Pirmąkart publikuota tik 1913 m. žurnale *Vaivorykštė* pavadinimu „Vebronių butis (Žiemkenčio pasaka)“.
- ^v Greičiausiai turimas omenyje Žemaičių vyskupas Mečislovas Leonardas Paliulionis.

281. ONAI PLEIRYTEI, VADAKTAI, 1905-03-31

Vadaktai. 31/III/05.

Maloningoji Pana Ona!

Ant Tamstos laiškėlio iš 14/III d. vos dabar atsakau ir tai abejodamas, begu tik beatras Tamstą Nytaujoje: tokia esi greitai. Jei per pusę metų suskubai aplėkti pusę Europos, tai per dvi savaitės tikrai, galėjai aplėkti pusę Lietuvos. Dėl ko taip veikiai sugrįžai, neatspėjau. Ar Jo Mylistienė lėšų atsakė, ar ką? Zosė su manimi nemėgia koresponduoti, nes aš labai kernoju ir baru, kaip tikras senas „Dédé“. O gal ir simpatijos neperdaug teturiu; viena¹ // [1v] pagarba mergaitėms tankiai neužtenka. Jei dirba, tai geraiⁱⁱ. Matei jos „Palangos Jūrą“ „L. Laik.“^{2?iii} Daug gražių melancholiškai poetiškų minčių. Kad daugiau tokių!

Ar gerai pavyko spektaklis? 18/III? Padirbėjote – irgi gerai. „Bėgantis vanduo tikrai nesustoja“, bet jis gali išsekti, jei nėra gyvų šal-

¹ cor a pro a

² L[ietuvų] Laik[raštyje]

tinių. Jūs, mės – tai gyvi šaltiniai, kurie privalome neužtvėnkinti savo energijos ir inteligencijos srovės. Malonu, kai taip esti. Duok Dieve Tamstai sveikatos užtai!

„Namai – pragariai“ nepagelbės „L. L.“¹, kurs patsai nenujega, kas gera, kas bloga. // [2r]

Tamstos apologijoje matau jautrią moterišką širdį. Daug galima dovanoti gerų norų žmogui, kada jisai dirba, ką gali. Bet jei iš gešeto ar tuščios didystės siekia augščiau, neg gali, tai darosi juokingu; jei beto dar išnaudoja kitus, tai papeiktinu, ir mės, vyrai, tokių dalykų negalime toleruoti. Smilga per pinigus gavęs koncesiją, užkirtu² kelią kitam laikraščiui su geresnėmis išgalėmis ir nepasistengė užganėdyti laukimų. Dabartinių laikraščių sunki užduotis, didį dorišką atsakymą ima ant savęs, nes negalime jų kitais pakeisti. Kągi Smilga daro? Pats nemo- // [2v] kytas, pasiėmė du pusbernėlius į pagalbą ir manos užganėdysias skaitytojus. Ar gi ne pikta? Ką padarys[.]³ ką parašys nuo savęs, tai vieni juokai. Ir Bendikas^{iv} – literatas. Gal Tamsta ir už jį stosi? Ale gi tai piktžolės ant mūsų dirvos, ne „geri“⁴ augmenys! Rašybos liurbiai dar nepramoko, o laikraštį savo išgalėmis ketina vesti. Kaip sau nori, pykčiu negal tvertis.

Tai ne „redaktorių materijali[z]mas“⁵ – tai visūmenės reikalų ginimas. –

Aš Tamstai neseniai rašiau į Lyoną. Argi butumei neapturėjusi?

Viso ko gero!

Kun. Juozas

AUTOGRAFAS: *VUB RS*, in: „Kn. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai rašyti O. Pleirytei, paskiau O. ir K. Puidams.“, f. 1, b. E260, Nr. 5, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant į dvilapį sulenkto popieriaus lapo su vandenženkliais: „ORIGINAL LIGAT MILLS.“ ir ant skrynios pasilipusio grifono figūra; lenkimo į keturias nelygias dalis žymės; sulenkto matmenys: 13,5 × 21,4. Dėl įklijavimo į bylą vietomis tekstas sunkiai įskaitomas; į bylą laiškas įklijuotas rusov permatomo popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ L[ietuvių] L[aikraščiui]

² cor t

³ orig def

⁴ ins sup

⁵ orig def

- ⁱ Marija Teresa Skuževska-Oginskienė.
- ⁱⁱ Šį Pleirytės studijų laikotarpį Kymantaitė atsiminimuose komentuoja taip: „Tačiau kunigaikštienė padarė žestą: atsakydama Onai Pleirytei vietą, pasakė duosianti jai dviem metams stipendiją studijuoti Prancūzijoje. // Aš išvažiavau į Krokuvą, Niuta į Lioną, bet kunigaikštienės malonės užteko tik porai mėnesių. Niuta iš Liono, kur buvo užsirašiusi studijuoti istoriją, nuvažiavo kelioms dienoms pasižiūrėti Paryžiaus. Kunigaikštienė iš kažkur sužinojo. Ir štai vos įsikūrusi Lione mergina gauna iš „globėjos“ laišką, kad ji nerimtai dirbanti, kad pinigai jai duodami ne į Paryžių lakstyti etc. Etc. – ir stipendija nutraukiama... [...] Koks buvo mano nustebimas, kai štai vieną pilką žiemos dieną į mano kambariuką Krokuvoj įėjo Niuta.“ (Sofija Kymantaitė-Čiurlionienė, „[Vaikystė ir jaunos dienos]“, *op. cit.*, p. 278).
- ⁱⁱⁱ Kaip galima spręsti iš laiško *Lietuvių laikraščio* redakcijai, Tumas pats siuntė ir rekomendavo Sofijos Kymantaitės tekstą, siūlė pasirašyti Pragiedrulio slapyvardžiu (Pragiedrulis [Sofija Kymantaitė], „Palangos jūra“, in: *Lietuvių laikraštis*, 1905, Nr. 10, p. 116–117).
- ^{iv} Greičiausiai turimas omenyje Aleksandras Bendikas.

282. ONAI PLEIRYTEI, VADAKTAI, 1905-09-22

Vadaktai. 22 rugsėjo mėn. d. 1905 m.

Maloningoji Pana Ona!

Paskutiniusios Tamstos laiškelius iš 7/IV, 4/IX ir 14/IX apturėjau. Iš užsienio irgi visi laimingai atkeliavo į gražiuosius mano Vadaktus, parnešdami po žiupsnelį šviesos ir džiaugsmo. Ačiu! Nerūstauk už nepaslankumą atsakymuose: iškalno buvau Tamstą perspėjęs ne kitaip su mano korespondencijomis būsiant.

Zosei buvau sakęs (NB. ji, anote dž.¹ Jerulaičio, irgi rengiasi tame tarpe į Vilnių) ir Tamstai dar kartą primenu, jog chrestomatija sustatyti ne teip jau pigu. Iš visur surinktų straipsnelių kratinys padaryti, tiesa, lengva; tik nėkoks jų „aplyginimas“ nesuteiks jiems paidagogiškos vertės, o nuo skaitymų rinkinėlį visų pirmu to reikalaujama. Vertimai, žinoma, nėkai; bet ir originališkieji plikės mūsų literatūros dalykėliai pedagogiškai metodai irgi tiek // [1v] pritiks, kiek šiaudai į kaltūną. Aš patarčiau Tamstai, ar kitam kam, gerai susipažinusiam su kokią nors metodu ir turinčiam tam tikrą pedagogišką, kaip tai sakant, uoslę, pradžiomokslį visą rašyti originališkai, padėkime, teip, kaip Ušinskis

¹ dž[iakono]

ar kits kas; antrąją dalį irgi daugiau originališkai, tik kur-ne-kur įbedžiojant po vieną-kitą, jei galima kur surasti, svetimą rašalėlį. Negut trečiąją dalį galėtų sumegsti iš vieno pavyzdžių, kaip mūsieji rašė; ir ta dalis būtų ne vaikų lavinimui paskirta, bet jau tiek išsilavinusiems, kad galėtų imtis mūsų literatūros istorijos. Ta dalis pasiūti irgi nepigu. Tam tikslui reikia pačiam yč gerai pažinti kiekvieno žymesniojo rašėjo veikalai visi arba beveik visi; iš jų išrinkti netik labiaus vykusieji¹ kąsneliai, bet ir labiaus charakteriški², kuriuose labiaus atsimušę rašėjo individualystė. Mums dar neturint nėvieno knygyno, kur galėtų atrasti visi raštai, prisėtų keliauti į Prūsus ir Ameriką. Duodant laisvę svajonei, galėtų nuo geros chrestomatijos // [2r] pareikalauti, kad šitoji apkalbamoji dalis būtų net ketvirtoji; trečioji gi kad būtų tendentiškai sustatyta, sulyg to, kokia³ sustatytojas dėmė⁴ norėtų pažymėti⁵ būsimąją lietuvių kartą. Jei kitą kartą norėta visus padaryti pozitivistais ir tam tikslui naudotas gamtos mokslais, tai dabar norima padaryti humanistais ir vienkart stipriai juridiškai susipratusiais, t. y. numanančiais ypotos vertybę ir tiesas.

Aš ne pavidagogas; tokios chrestomatijos nepadirbčiau; beto gal ir jos plianą kreivai suprantu. Tad neimki tų mano žodžių už⁶ stabdymą. Aš visai nenoriu sutrukdyti Tamstos darbą; aš tik noriu, kad Tamsta visųpirmu išsidirbtumei labai aiškų beveik užbaigtą plianą ir tadą tik imtumeis medžiagos rinkimo ir rašymo kad ir visoms dalims iškarto. Dieve padėk! Ir aš padėsiu.

Lygiai nestabddau Tamstos ir rašyme pavidagogiško veikalėlio motinoms sodietėms, ypač, kad apie jį ir jo turinį dar nebuvaū nieko girdėjęs. Kas tai būs? Ar tai pirmosios patartįs motinoms, kaip mažiau-kaū doriškai ir protiškai lavinti? Paaugusiems // [2v] vaikams motinos nebepavidagogės, nes vieni iš⁷ jų globos išaina, kitiems ateinant. Gal Tamsta man teiksies aiškiaus išsispaviedoti? Laikas nebūs pragaišęs: tame darbe ir pati geriaus susiprasi.

¹ *fl del s, ins j*

² *del fl es*

³ *cor a pro a*

⁴ *cor e pro e*

⁵ *cor i pro u*

⁶ *cor*

⁷ *p del po*

Kokią Tamsta ketini padaryti „lietuvaitei nepriderančią niekšybę“, aš nėkaip neįspėju. Bene kokį matrimonijališką turi plianą? Na, tai dar pusė tebūtų nelaimės: tvirta lietuvaite mokės tokia jau pat pasilikti, ir moterim būdama. Dėl lietuvių nėkas nereikalauja išsižadėjimo to, ką patsai prigimimas paskyrė. O gal ne tą? Tai ką gi?

Zosė su savo svyravimu karjeros išsirinkimo kelyje daro daug rūpesčio savo dėdei. Kvietė mane ant konsiliu[mo,]¹ nevažiavau, kad pertoli; rašė raštą, tai atrašiau. Zosė gal jau nebegavo jo skaityti Plungėje. Bet ir nedidis tai daiktas: pati girdėjo mano nuomonę, nors brangindamas jos laisvę, nėko jai kaltinai nekalau.

Tiek yra žodžių šios mano gromatėlės. Širdingai sveikindamas ir geriausios kloties Tamstai linkėdamas, lieku:

Kun. Juozas

AUTOGRAFAS: *VUB RS*, in: „Kn. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai rašyti O. Pleirytei, paskiau O. ir K. Puidams.“; f. 1, b. E260, Nr. 6, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto popieriaus dvilapio; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,5 × 27,3. L. [1] per vertikalią lenkimo liniją apačioje popierius įplyšęs, suklijuota rusvo permatomo popieriaus juostelėmis, per lenkimo linijas popierius nusidėvėjęs; dėl įklėjimo į bylą vietomis tekstas sunkiai įskaitomas; į bylą laiškas įklijuotas rusvo permatomo popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Vincentui Jarulaičiui.

283. ONAI PLEIRYTEI, SIDABRAVAS, 1906-02-21

Sidabras. 21 / II / 06.

Maloningoji P. Ona!

Laikas ir tolumas visados apsupia žmones daug šviesesne oreola, neg ištikrųjų nešiotoji. Tolimuosius, laike ar erdvėje, žmones net „idealizuojame“. Kaip oreola, taip ir idealizacija visai nesutinka su reališka teisybe. Oreala per retai ištrykška iš pačios vieneties, bet tankiai esti tik

¹ *def*

atspindis svetimos šviesos. Vienatis tame atvejį pildo pareigą stiklilio, kurs, pamestas ant dirvos ir atmušęs keletą saulės spindulių, išstolo išrodo antra saule, o prieini arčiau – vien tik šukelė. Idealizuoti arba pripažinti tobulybę galime dar retesniui paprastam gyvuonui ar kokiam jo padarui, nes jai vienas yra geras, tai kitas gali būti dar geresnis; dar tikriaus, idealizmo ir tobulybės konkretiškai negalima sau pristatyti. Tad tariamųjų idealistų dalykas yra garbinimas visai atitrauktos idėjos, tarnavimas jai per modum realiza- // [1v] vimo jos dalelių, kad ir mažų mažiausiųjų. Dėlto gi vadinti juos idėjos tarnais būs kur kas teisingiaus, neg idealistais, nes tą žodį dabartiniai šviesuoliai supranta taip, kad net gėda „vadintis“¹ tuo vardu: idealistas – tai svajotojas kažkokiame augštame pasaulyje, atsitraukiantis nuo to pilko, tankiai purvino realizmo. Na, jai taip, tai beveliju mėsľavabali, tą realistą-sanitarą: jis naudingesnis už tuščią svajotoją. Pana Ona! Kam keikti gyvastis užtai, kad ji bjauri? Per tai ji nepagerės. Būkime geriaus mėsľavabaliais-sanitarais, kurie tesi apvalyti pasaulį nors tiek, kad galima vaikščioti ir alsuoti. O tame valėjimo darbe nėra nereikia² jieškoti paramčių. Paramčiai – tai dalykai lepnios, tingios dvasios, tai dalykas poniškumo, kaip jį burzuozai supranta. Kiekviena žmoniška vienatis, lygiai kaip ir kiekvienas gyvas ir net negyvas padarytasis daiktas turi tame pasaulyje savo // [2r] tikslą, savo *raison d'être*³; beto turi užtektinai pragumų išpildyti tą, „co kaže duch boží“⁴. Tik patsai žmogus užslopina savyje tą galę, patsai nenori suvartoti ir skundžiasi, kad jos nėra; užsiriša akis ir aimanoja, kad tamsu. Vis tai nėra, vis tai melavimas savo sielai. Žmogus, sakoma, tai mikrokosmos, mažas pasaulis, kurį valdyti pilnai ištes; vieno mažesnis, vientisesnis, kito didesnis, labiaus sudėtas, bet visados „według stawu grobla“⁵, pilnai suvaldomas, tik reikia valdyti, o nelaukti, kol į pagelbą atbėgs kokia nors „die skoraja pomość“. Beto, nereikia tyčia padidinti savo mikrokosmos: jis ne šikšna, jo⁶, pamirkęs, neištempsi, jis vienodas, koks susikrovė, toks ir būs, o susikrauna, sakau, gražiai sulyg asmens išgalių. Megalomanai, didybės liga ser-

¹ *ins sup*

² *cor k pro g*

³ *pranc* = būties prasmė

⁴ *lenk* = ką liepia Šventojo Davsia

⁵ *lenk wedle stawu grobla* = pagal galimybes

⁶ *del g*

gantįs, tegali pasakyti: o! aš savyje talpinu gilmes¹ ir erdves, kurių nė išgilinti, nė krašto pasiekti negaliu – stinga iš- // [2v] galiu, tad – nėko ir neveiksiu, ale tai yč nėko, nes didžių daiktų neįveikiant, neverta su mažais nė prasidėti... O, dvasios melagiai! Megalomanai! Nė tu didis, nė tavo sielos aprubis platus! Esi smulkus; už blogą tai tau nėkas nepalaikys tik nebūk benaudis, nes ʳir² smulkųs daiktai yra naudingi.

Aš skaičiau recenziją V. Nemirovič-Dančenko „Разсказы о бодрых людях: Воробьиное яйцо“³ etc. Gaukite juos; išversk net mums; pažiūrėsi, kaip tame darbe sustiprėsi dvasioje. Безпомощный⁴ yra tik kudikis. Visą tą tinklą „chytro-mudro tanim kosztem“⁵ aš su-mezgiojau, žinai juk, dėlko. Kaip sau nori, pana Ona, ale aš suvis netinku nė į „kėlėjus augščiau žemės, augščiaus kasdieniškumo“, būdamas kaip tik tos žemės mėšlavabaliu ir kasdieniniu žmogumi; nė⁶ į „šaltinį“, iš kurio net ir kiti galėtų „semti jiegas“; nė į „žvaigždes“–keliavedes etc. Dėl Dievo meilės, Pana Ona! Nėgut tyčiojies iš nabago Vaišganto, // [3r] mėgindama, ar „visi tebėra namie“ Vaišganto galvoje. Sako, būk jaunumenė⁷ megalomanija apimanti tankiausia susiduriant su mergaitėmis, kurių akyse norėtų visados rodytis virš-žmonėmis, o paskui ir patį sau pradedą tokiais pat rodytis. Bet aš jau nebe jaunikaitis: man 37 metai; beto puikybės nėkados neturėjau, o mergaičių akyse, esant kunigu, nebebuvo tikslo didintis. Na, tai teip ir tebūnie: Tamsta atšauksi visus poetizavimus ir idealizavimus, aš gi, reališkai lavintas ir išsidirbęs, pripažinsiu „z łaski swojej“⁸ Tamstai pilną lygybę ir tą pačią atsakomybę už savo paskyrimo išpildymą, ir būsime prieteliais, kits kitame rasdami ne idealus, ne žvaigždes, bet paprastus purvabridėlius, kuriems susitikus visų maloniausia bus pasiklausti: tu šendieną nevalgiai dykai duonos, padariai ką nors gero, nors kokį mažmožį? Padariau. Na, tai „gieb a Hand“⁹: gali pasilsėti: eikš ant blaivinancio pašnekesio... // [3r]

¹ *cor e pro è*

² *ins sup*

³ *rus* = „Pasakojimai apie budrius žmones: Žvirblio kiaušinis“

⁴ *rus* = bejėgis

⁵ *lenk* (iš rusėniško posakio: *chytro mudro, a ne welykim kosztem*) = gudriai, o ne persidirbant

⁶ *a del* „

⁷ *ins sup* -nu-

⁸ *lenk* = savo malone

⁹ *jid* = duok ranką

Въ заключение всего изложеннаго¹ atkartoju: dirbkime tiek, kiek galime, kiek ištesime, nes už tą teatsakysime prieš Dievą ir tautiečius. O tasai pasiteisinimas: bučiau ką nors padaręs, bet nebuvo kas sušelpias, tai tik apsikaltinimas. Qui s'excuse s'accuse².

Man paskutiniu laiku prikaišioja, kad aš nėko neberašau. Teip, neberašau, bet dėlto, kad rašymas – tai plačios visuomenės mokymas, o tam tikslui, matau, nėjokių kvalifikacijų neturiu. Su žmonėmis darbuojuosi; klebonija jų pilna; mažame aprubyje, matau, esu naudingas ir ačiu Ponui Dievui! Tris valsčiai susitarė pastatyti mano kandidatūrą į Dumą; man net plaukai šaušias: į „die dumme“³ neesu įsimylėjęs; beto⁴, kokį balsą aš ten pakelčiau, aš – bemokslis žmogus, „великий на малыя дѣла“? Пронеси, ты, Господи!⁵

Tebėsu sveikas ir nepalytėtas; sako, būk dėlto, kad audijencijoje pas Kauno gubernatoriųⁱ padaręs gerą įspūdį. Visai nedaug man // [4r] šlovės. Greičiaus tai įvyko per užtarimą b.⁶ mano profesoriaus Gukauskio, kurs, reikiagi laimės, sutiko mane pirm audijencijos, išsiteiravo, pirmasis pas guber.⁷ buvo ir gal ten daug nebūtų daiktų prikalbėjo, nes į mane dikčiai įsimylėjęs už rusiškuosius mano raštus. Tarp Rusijos kunigų⁸ tai, matyk, retenybė. Šiomis dienomis atsivelka į mano apylinkę Šiaulių skrajojantis burys dragūnų. Jai dabar nepakibins, tai... kitą kartą reiks kartuves pasiekti. Negut die Dumme⁹, užprotestuos prieš visas tas sauvas. Kad bent greičiaus susirinktųⁱⁱ.

Vedu korespondenciją, rodos, nebe įtekmės, su amerikiečiai. Pasekmių pasižiūresime paskui.

Tuogitarpu, likkite sveiki mano realistai, neidealistai. Aš esu sveikas; visi dantįs tebėra sveiki, tik nuo taboko sujuodavo ir vienas prakiuro, ko ir jums išširdies veliju. O dar kloniojuos dėdei Kaziui

Jūsų Juozas

¹ rus = visko, kas pasakyta, pabaigoje

² pranc = atsiprašai – prisipažįsti kaltas

³ vok = kvaila

⁴ del rep to

⁵ rus = didis mažuose reikaluose

⁶ b[uvusio]

⁷ guber[natorių]

⁸ p del ,

⁹ vok = Dūma

AUTOGRAVAS: *VUB RS*, in: „Kn. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai rašyti O. Pleirytei, paskiau O. ir K. Puidams.“, f. 1, b. E260, Nr. 7, 7a, l. [1r–4r], [4v] be įrašų; laiškas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant dviejų į dvilapį sulenktų popieriaus lapų su vandenženkliais: „ORIGINAL LIGAT MILLS“ ir ant skrynios pasilipusio grifono figūra; lenkimo į keturias nelygias dalis žymės; sulenkto matmenys: 13,5 × 21,3; išorėje buvusi horizontali lenkimo linija nusitrynusi; į bylą pirmasis dvilapis įsiūtas pilku siūlu, antrasis įklijuotas rusvo permatomo popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Piotras Veriovkinas.

ⁱⁱ Šį laišką ir patį įvykį Pleirytė komentuoja savo 1906-02-24 dienos dienoraščio įrašė: „Dėl rinkimų į V. Dūmą atsitinka įvairiose vietose visokių ekscesų, nes pažangioji visuomenė ją nepasitiki ir dalinai boikotuoja. Neseniai su kun. Tumu atsitiko, nemalonus jam pasekmėmis, įvykis Sidabrave, kur jis ne per seniai klebonauja. Džiaugės vargais-negalais išstrūkęs iš kurčiųjų Vadaktėlių, kur tiek metų skurdo, į žmonišką parapiją, bet nesuvaldęs savo temperamento įsivėlė politinėn bylon, kuri galėjo blogai baigtis. // Keli valsčiai bei visos jo parapijos tautos (net žydai) išstatė jo kandidatūrą Dūmon. Per kairiųjų mitingą Sidabrave, užsirioglino ir jis rinkoje ant bačkos ir bekalbėdamas valdžiai nepalankią prakalbą, pasisakė nenoris „in die dumme Dume“. Žinoma, turėjo nuo bačkos bėgti ir tik dėl to, kad kunigų negalima areštuoti, neatsidūrė kalėjime. Užtat kilo „gvoltas“ – turėjo teisintis prieš vyskupą ir Kauno gubernatorių. // Šiandien gavau iš jo laišką, kuriuo jis įgimtu jam jumoru nupasakoja savo vizitą Kaunan: – „tebesu sveikas ir nelytėtas, būk dėl to, kad audiencijoje padaręs gero įspūdžio gubernatoriui“. Rašo dar, kad į jo apylinkę atsibaldė baudžiamieji dragūnų būriai: – „jei dabar nepakabins, tai kitą kart reiks kartuves pasiukti“... Ak, tas nenuorama... tačiau, jei daugiau tokių kunigų turėtume – tamsos kalnus Lietuvoj nuverstume...“ (O. Pl. Puidienės-Vaidilutės užrašai, Praeities šešėliai, in: *Lietuvos žinios*, 1938-06-20, Nr. 136, p. 6).

284. ONAI PLEIRYTEI-PUIDIENEI IR KAZIUI PUIDAI, STAKIAI, 1906-09-03

Stakiai 3 d. rugsėjo 1906.

Mano gerieji!

Nerašiau Judum nieko, tikėdamas su Judum pasimatyti Vilniuje. Atvykau Kaunan ir čia tik gavau patirti susivažiavimo nebūsiant. Matai, kokioje aš čia gyvenu „Europoje“: kiti depešas gavo, aš turėjau keles dienas sugaišti, kelioliką rublių išleisti ir... koją sau nususukti, kol ką patyriau. Grįždamas iš Kauno, Raudonėje lipau iš garlaivio „čaikon“ ir teip nelaimingai atsistojau, kad riešo sausgyslės plyšo. Medikai tai

vadina distrakcija. Skaudus tai dalykas ir neveikiai gįjās. Vaikščioju, kaip tikras ubagas: „su dviem lazdom pasirėmęs“, darbe pasivaduojau kaimynais, bet ir tie nekantruoja. Tulą laiką dirbo už mane, Bajorinas, paskui Skirsnemuniškis¹, o tam išbėgus, jau patsai turiu su lazdomis kabarkštuoti bažnyčion ir koją pakabinęs važinėti pas ligonis. Nebėr nė uždarbio. Visa facecija prekiuos į 100 muštinių. // [1v] Suprantata dabar, kodėl aš tyliau. Kiek aš žinau, o žinau beveik viską, kone visur būdamas, nėjokių rezoliucijų boikotuoti cicilikus nepadaryta. Gintis – tai taip. Jei klerikalai dar nevisai supuvę ir konors yra verti, taigi ir turi pasirodyti veikiančiais. Bene aišku, kad sacijalistai, vesdami kovą su „dėlėmis“, primo loco¹ ir mus prie jų priskaito. Tai reiškia biuleteniai visų grupų, netik mūsų, bet ir užsienių. Beto, męs visi esame tautiškieji demokratai širdyje; darbe gi – krikščioniškieji demokratai; tuodu dalyku kits kitą tik dapildo. Tokio „L.² Ukininko“ nebuvo nėkas, nėkados prasimanęs boikotuoti; anaipol, visi džiaugiasi ir platina. Matote, kad ne vieni klerikalai neužsitiki socialistas, nors energiską jų kovą toleruoja, nematydami pasekmingiaus dirbančių. Solidarizuoti su jais ypač taktikoje jau, kaip sau norite, negalima, purtosi³ visa siela ne tik Višinskiųⁱⁱ et consortium⁴. „Vil. Žin.“⁵, kaipo dienraštis, neprivalo „dvėsti“, nes be dienraščio susirauktų mūsų veikimas, o nekapitalistas tokios pramonės nėkas nestengs griebtis. Tik priežastis kritimo // [2r] visgi būtų par excellence redakcijoje. Nėjoki redakcija nepasikliauja „przygodnymi pismakami“⁶ tokiais, kaip aš: redakcija susidaro iš keleto tokių žmonių, kurie gali patįs ištesėti, o przygodne pismidla⁷ – tai tik jų palengvinimas. Kasgi kaltas, kad išvaliję redakciją, pasilikota vienuodu⁸? ir Kazys vienas beveik visą naštą velka? Beto, pasitikint ant prenumeratorių, reikia prie jų ir taikintis: prie laipsnio jų išsilavinimo, prie sugebėjimo skaityti ir pamatinių jų principų. Dabar „[.]V. Z.[“]⁹ augštai

¹ lot = pirmoje vietoje

² L[ietuvos]

³ cor pur

⁴ lot = ir partneriai

⁵ Vil[niaus] Žin[ios]

⁶ lenk = atsitiktiniais rašinėtojais (žurnalistais / publicistais)

⁷ lenk = atsitiktinės rašliavos

⁸ cor pro vienuodu

⁹ V[ilniaus] Z[inios], orig om

inteligentiškos. Aš stebiuosi, kad Lietuvoje atsiranda ir tas pustrečio tukstančio galinčių jas skaityti ir sugromuloti¹ – toksai stilius makaroniškas ir mokytas. Be liaudies – daugiaus prenumeratorių nebūs. Žiūrėkite, kaip populiariški „L. Ukin.“², „Naujoji Gad.“³, na, ir „Šaltinis“, kurs tokių sunkių rašėjų, kaip aš, nė ištolo nepriima. Beto, norint vesti agitaciją už idėjas, kurioms didžiama mūsų inteligentijos – konservatiška – nepritaria, nėra ko ant jų kišenės dėti viltį, bet reikia tam tikro fondo. „V. Z.“⁴ privalo progresiviškiems tikslams sunaudoti konservativiškuosius // [2v] mūsų gaivalus, o⁵ tam tikslui reikia daug takto. Ištikrųjų konservatistų dabar teip kaip ir nėra: visi progresistai, nors ne revoliucionieriai toje prasmėje, kaip [„V. Ž.“]⁶ supranta. Mano kalba Vilniuje išreiškė apskritą pakraipą. Apsidairykite. Visi norėtume „V. Ž.“ kęsti kaip gyvą organą, o ne kaip malum necessarium⁷, kad kito nėra, kaip ir tuos kruvinuosius socialistusⁱⁱⁱ.

Už eilučių dedikaciją labai ačiu: skaitau tai už nemažą savęs pašlovinimą ir nulenkimą^{iv}. Tik aš visgi neesu šalininku tokio eiliavimo būdo. Norėčiau diktokai paplakti, tik vėl kaipgi čia, kad nedrįstu tokį prietelį. Forma man netinka, nors mintis jau teip gražios, doros ir prakilnios, kad nė geisti nereikia geresnių. Bėda tik, kad vien elegiškos ir skurdžios. Kokių velnių skursta p. Kazys, pilnas nepagadintų vilčių, jaunybės ir sveikatos? Tai dirbtinis vienpusiškas dalykas. Už vis failniausi – tai sonetai. Kitur per daug licencijos.

Zosei nėko nerašysiu, kaip neberašiau, nes aš ten – gnat wyrzucony⁸. Nesinaudojo przyjaźnią szczerą jak złoto, bo bezinteresowną⁹, na, teryžtis. Kitai tiek visko atiduoti nebestengsiu, nors prietelysčių gana stiprų užtenka. – Stebėjaus nekad Mikulskis^{10v} sveikino, bet kad: Mikulskėj. Gal neaiškiai buvo parašyta! Ačiu, ačiu už viską! Laimės linkiu. Jūsų Kun. Juozas // [3r]

¹ p l del u.

² L[ietuvas] Ukin[inkas]

³ Naujoji Gad[ynė]

⁴ V[ilniaus] Z[inios]

⁵ cor pro ir

⁶ orig om

⁷ lot = neišvengiama blogybė

⁸ lenk = išmestas kaulas

⁹ lenk = nesuinteresuota, todėl kaip auksas gryna, draugystė

¹⁰ cor M pro min

P. S. Važiudamas Vilniun, buvau pasiėmęs tą ilgąją spilgą su die-
mentu ant galo ir mergystės vainikėlį, kuriuos buvai Poni palikusi Sta-
kiuose. Ketinau sugrąžinti, nors vainikėlis baisiai suvyto. Nenuvažia-
vau. Bet ką būtų ir bepridėję: ne viską begali sugrąžinti. Bet jei mano
užmegstasis mazgas taip gerai laikosi, kaip kitkart rašiai, tai tuščia¹ jo
ir to vainikėlio^v. Džiaugiuosi visgi laimingais // [4v] jus jusdamas. Na,
bentgi ir yra už ką p. Kazį gerbti: 23 metuose ir tiek jau „pierwocin²
talentu³“! Na, na! Jei jis ir moterystės dalykuose būs toks dalingas,
kaip literatūros, tai maž maž kokį penketą reiks man dedikuoti. Tik vėl
bėda. Turiu dvejetą ir tų nežinau, kur padėti.

Prie Bronės reiktų guvernantės, o tos rupužės neina: sako, pavo-
jinga esą pas tokį... Nejaugi aš jau toks Don Juanas? Net pikta. Kai
pagysiu, vešiu į Kauną. Tesimokinie privatiškai.

AUTOGRAFAS: *VUB RS*, in: „Kn. Juozo Tumo-Vaižganto laiškai rašyti O. Pleirytei,
paskiau O. ir K. Puidams.“, f. 1, b. E260, Nr. 8, 8a, l. [1r–3v] be įrašų; laiškai.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto dvilapio su vandenženkliai:
„ORIGINAL LIGAT MILLS.“ ir ant skrynios pasilipusio grifono figūra (Nr. 8) ir
ant tokio paties popieriaus atplėštos lapo dalies (Nr. 8a); lenkimo į keturias ir dvi
dalis žymės; 21,4 × 27,2 (Nr. 8); 21,4 × 13,1 (Nr. 8a); l. [3v] rudo skysčio dėmė; į
bylą laiškas įklijuotas rusvo permatomo popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: *VUB RS*, „Iš kn. J. Tumo archyvo, Pečiaus, K. Puidos, S. Petrausko...
laiškai kn. J. Tumui“, f. 1, b. F16, Nr. 2, l. [1r–2r], [2v] be įrašų; laiškai.

ⁱ Tuo metu Skirsnemunės klebonas buvo Kazimieras Žekevičius, 1906 m. vikarą
Eduardą Tomą pakeitė vikaras Kazimieras Vilkickas (*Directorium horarum canonica-
rum et missarum pro Dioecesi Telsensi seu Samogitiensi in Annum Domini Communem
MCMVII*, Vilnae: Typis Josephi Zawadski, 1906, p. 165, 200, 202).

ⁱⁱ Greičiausiai Tumas suklydo rašydamas, manytina, kad omenyje turėjo Vileišius. Povi-
las Višinskis dirbo *Vilniaus žinių* redakcijoje, bet laiško rašymo metu jau buvo miręs.

ⁱⁱⁱ Puida laiške aprašo darbo *Vilniaus žinių* redakcijoje situaciją; jame, kiek galima spė-
ti, Tumas mėlyną pieštuku pasibraukęs jam reikšmingas vietas; šie pabraukimai gana
gerai rodo, kas Tumui buvo svarbu priimant sprendimą imtis darbo *Vilniaus žiniose*:
„Širdingai ačiū už laišką. Atleiskite, kad ne tuojau atsakau, nes turėjau pasikalbėti
su kai-kuriais žmonėmis tame dalyke. Jūsų kandidatura tai mums ne naujiena, bent
man. Ją buvau aš jau vasarą pastatęs, bet atminęs, kad Paliulionas nenorės išleisti,

¹ cor č

² del “

³ cor u pro u

⁴ lenk = talento užuomazgos / debiutas

nesispyravau. Dabar dalykai stovi visiškai kitoniškai. Labai išmintingai padarė minėtasis kunigų susirinkimas Tamstos kandidatūrą pastatęs, nes vargu by būtų mėm, mes sandarbininkai, ant kito sutikę. Apskritai imant Tamstos kandidata liko su tikta labai maloniai. [...] Dėl manęs Tamstos redakcijon atvykimas tai būtų stačiai paliuosavimas iš „vergijos namų“, nes kaip sau norite, aš vienas tą jungą ne ilgai iš-
tęsėsiu vilkti. Kartais prieina prie to, kad galva sukasi kaip pas avį, kuriai į ausį vanden-
dens prisiisiurbė. [...] // [1v] Darbininkų skaičiaus padidrinimo reikalauti man sąžinė
neleidžia – nes nėra iš ko. Vileišis vėl gi nėra ta melžamąja karve, kurią galima melž-
ti nuolatos ir kuri niekuomet neužtruks. Žinau, kad kunigas tą viską gerai supranti,
bet savo pareiga skaitau perspėti žmones, kuriems tautos labas rūpi, kad pasirūpintų
vienintelio dienraščio gyvavimu, nes tvirtai sakau, kad man iš redakcijos prasišalinus
bus visai riestai, jos pavirs į „jovalą“ kurio nė didžiausi mūsų šovinistai esti nebe-
norės. O jeigu neateis pagalba iš šalies – akis užmerkęs bėgsiu....“ (VUB RS, „Iš kn.
J. Tumo archyvo, Pečiaus, K. Puidos, S. Petrausko... laiškai kn. J. Tumui“, f. 1, b. f16,
Nr. 2, l. 1. [1r–1r]). Vytautas Kubilius savo monografijoje apie Pleirytę-Puidienę ir
Puidą šį Puidos darbo *Vilniaus žiniose* laikotarpį aprašo taip: „Dienraščio padėtį pa-
blogino ir paties Puidos pažadas, neatsargiai mestas savo namuose narsiai „pirmei-
vių“ kompanijai: „kol būsiu V. Ž. Faktinuojų redaktorium, jos nebus lėkrikališkos“. Vintas
Kapsukas pagarsino tą pažadą socialdemokratų laikraestyje „Žarija“. Kunigai
liovėsi bendradarbiavę, o Seinuose leidžiamas *Šaltinis* pradėjo karą prieš „bedievišką
laikraštį“. Buvo paleistas gandas, kad Puida ir Pleirytė – aktyviausi laikraščio rašy-
tojai – gyvena nesusituokę. // Gelbėdamas dienraštį, artėjantį į bankrotą, Vileišis
nusprendė perduoti jį į kunigų – labiausiai pasiturinčio ir įtakingiausio luomo –
rankas. Tegul susipratusių „kunigų lyga“ padengia patirtus nuostolius (33 000 rb)
ir tepaskiria savo redaktorių. Kunigai nesudėjo reikalingo kapitalo, bet redaktorių
atsiuntė prigraudenę: tik nesiduok sumindžiojamas pasauliečių... Tai buvo Juozas
Tumas, atleistas vyskupo iš Stakių filijos ir apsisitojęs Puidų, laimingų jaunavedžių,
bute. Jis dirbo išsijusęs, įnešdamas „visą gurbą entuziazmo“, kaip visados, bet dar
nedrįso pasivadinti redaktoriumi. [...] Petras Vileišis, vis dar leidėjas, turėjo eiti iki
galo, kad įvykdytų susitarimą su „kunigų lyga“. [...] 1907 metų vasario 5 d. Puida
išėjo iš *Vilniaus žinių* redakcijos.“ (Vytautas Kubilius, *op. cit.*, p. 36–37).

ⁱⁱⁱ Kalbama apie Kazio Puidos eilėraštį „Yra šalis... / Mylimam J. Vaišgantui“, in:
K. Žegota, *Iš sermėgiaus krūtinės*, Vilnius: „Vilniaus žinių“ spaustuvė, 1906, p. 19–20.

^{iv} Spėtina, kad kalbama apie Apolinarą Mikulskį.

^v Stakių bažnyčioje 1906 m. Puidus sutuokė Tumas. Apie tai savo dienoraštyje 1906-
05-24 Puidienė rašė: „Su jungtuvėm čia nieko neišeis. Jasėnas neduos šliūbo be
išpažinties, o skandalo nenoriu, dėl mamos. Pasitariau su savo ateistu tėvu. Jis patarė
neužgauti giliai tikinčios motinos. Tuo reikalu, visai atvirai, rašiau kun. Tumui ir
štai gavau iš jo atsakymą: – sutinka sujungti mudu be išpažinties ir komunijos, tik
turėsim atvažiuoti pas jį Pamituvin, kur jis neseniai nusikraustė. Tik vėl bėda – tas
Pamituvis tikrai filija, neturinti teisių jungtvių aktams. Kun. Juozas rašo, jau esąs
padaręs rūpesnių paversti savo filiją pilnateise parapija ir vidury birželio visa bus
tvarkoje. Kun. Tumas rašo: // – „Tik ką apturėjau iš Kauno konsistorijos metrišką-
sias knygas ir pripažinimą Stakiams (stebiuos, nes jis gyvena Pamituvy) parapijos
teisių. Šliubą todėl galėčiau judviem nors tuojau duoti. Ir liudytoją jums vieną
turiu, bereiktų atvažiuoti tik su antru, nors ir tas nereikalingas: žmonių gi turiu čia
pakankamai. Bet jei ką iš draugų prietelių atsivežtumėt, būtų maloniau paviešėti.

Kviečiu širdingai, jei projektai nevirto kitoki. 13.VI. pas mane dideli atlaidai ir laukiu daugybės svečių. Jei jums neparanku, tai iš maršruto išbrėžkite sau 12-14. VI. Indulto prašydami galit nurodyti Stakius kaip vietą nuo jūsų gimtinės artimiausią, neminavodami mano pavardės. Lauksiu jūsų rašto. Arklius į Raudoną nusiųsiu. Jūsų kng. Juozas“. // Gerutis mano kng. Juozas!.. Jis viskuo pasirūpino, jis įleis mane į naujo gyvenimo angą, jis palaimins kaip savas, kaip tėvas...“ (O. Pl. Puidienės-Vaidilutės užrašai, „Praeitės šešėliai“, in: *Lietuvos žinios*, 1938-07-13, Nr. 155, p. 5).

285. ONAI PLEIRYTEI-PUIDIENEI IR KAZIUI PUIDAI, STAKIAI, 1906-09-10

Stakiai. 10 d. rugsėjo m. 1906 m.

Klausykite! Poni Ona rašė man p. Juozą Gerbačiauską prašant iš manų kokių nors „skeveldų“ į savąją surinktą knygą. „Vaizdelių“ aš turiu gana. Būčiau seniai jau jam nusiuntęs, kad Zosė būtų atsakiusi ant mano laiško. Matykite, klausiau, kiek jie gali patalpinti vieno rašėjo, nes negi galima visą knygėlę užimti vieno autoriaus veikalui. Neatsakė, na, ir aš tylėjau. Nežinau ir dabar. Dėl tos priežasties aš skiriu du atskiru vaizdeliu, neva satiras „на злобу дня“¹: 1, „Vebronių buitį“ ir 2, „Kaip Jonas su Petru kiaules ganė“². Nežinodamas p. Gerb.² adreso, nei Zosės (ji gal dar neišvažiavo), aš pasiunčiu Jums, palikdamas jų cielybę ant Jūsų atsakymo. Jai numanote užmanytą knygą tikrai būsiant išleistą, (aš stipriai abejoju, na, kur jiems šimtais pilti, nė grašio neturint??), tai siųskite rekomenduotu laišku, kad neprašūtų, nes kopijų neturiu, o visgi būtų gaila. Už krasą atsirokuosime. Jeigutgi numanote iš to sumanymo niekai // [1v] būsiant, spausdinkite „V. Ž[.]“³. Juk buvote sakę dabar drąsesniai Jūs pasidare.ⁱⁱ

Stebėtinas daiktas: daugalio „mano“⁴ dalykų nė viena redakcija nepriima. Jūsų Juozas

AUTOGRAFAI: *VUB RS*, in: „Kn. Juozo Tumo-Vaižganto laišškai rašyti O. Pleirytei, paskiau O. ir K. Puidams.“, f. 1, b. E260, Nr. 9, l. [1r-1v]; laiškas.

¹ *rus* = aktuali klausimu

² Gerb[aučiausko]

³ V[ilniaus] Ž[iniuose], *orig om*

⁴ *ins sup*

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant linuoto lapo su vandenženkliais: „ORIGINAL LIGAT MILLS.“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,5 × 27,2; visame lape lamdomosi žymės; į bylą laiškas įklijuotas rusvo permatomo popieriaus juosta. NEPUBLIKUOTA.
SKELBIAMA: iš autografo.

- ⁱ „Vebronių buitį“ publikuota: Vaivorykštė, 1913, kn. 3, p. 449–159; „Kaip Jonas su Petru kiaulės ganė“ publikuota: *Vilniaus žinios*, 1907–01–19, p. 1–2.
- ⁱⁱ Turėtų būti kalbama apie Juozapo Albino Herbačiausko sudarytą pirmąjį literatūros almanachą lietuvių kalba *Gabija* (1907). 1906 m. Krokuvėje gyveno ir lietuvių draugijai „Rūta“ priklausė abu laiške minimi asmenys: Herbačiauskas ir Sofija Kymantaitė, greičiausiai su jais abiem buvo koresponduota tekstų publikavimo klausimu almanache, tačiau leidinyje nepaskelbtas nė vienas Tumo tekstas. Nida Gaidauskienė šią situaciją komentuoja kaip ryškėjančią takoskyrą tarp pasaulėžiūrinių ir estetinių laikysenų tuomečiame literatūros lauke: „Pati Krokuvė, kaip ankstyvojo lenkų modernizmo centras, Jakšto buvo traktuojama įtariai, todėl Herbačiausko parengto almanacho *Gabija* jau buvo laukiama su išankstine nuostata. Prašydamas Jakšto paramos almanachui, sudarytojas retoriškai pabrėžė išleidimo vietos simbolinę reikšmę [...]. Parėmęs *Gabiją*, Jakštas [...] nutarė palaukti, kol pasirodys almanachas. Jo recenzijoje buvo įvardyta kultūros konservatyvistų pozicija: estetinių naujovių skersvėjai, pernelyg stipriai traukę per Krokuvą, kirtosi su Šv. Kazimiero draugijos, rėmusios mėnraščio *Draugija* leidybą, literatūros raidos vizija. 1906 m., kai Kymantaitė rašė savo kūrinius *Gabijai*, jos dėdė Jarulaitį, pirmininkavusį minėtai draugijai, ilgam (1906–1938) pakeitė Jakštas. Ko gero, neatsitiktinai į *Gabiją* nebuvo įtrauktas ir Tumo–Vaižganto, dalyvavusio šios draugijos veikloje, rašinys. Jauna mergina jautė įtampų lauką, kuriame reikėjo apsispręsti dėl savo pasaulėžiūros ir estetinės pozicijos.“ (Nida Gaidauskienė, *Sofija Kymantaitė–Čiurlionienė: modernėjančios savimonės kontūrai*, Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2018, p. 106–107).

286. ONAI PLEIRYTEI-PUIDIENEI, STAKIAI, 1906-09-23

Stakiai. 23 d. rugsėjo m. 1906 m.

Gerbtinoji Onyšče!

Ačiu, ačiu už gerą širdį! Aš pats nekartą apie tatai galvojau, tik vėl sakiau: kur čia naujavedžiams svetimais vaikais užsiimti! Tečiau mataus apsirikęs. Nepatinka tas jūsų saugojimas „zbrodni“¹: Tamsa ne taip jau esi pagedusi kūniškai, kad galėtų prisibijoti perdavimo to paties defekto kūdykiui. Tamsta niekados atakų ir kipšas žino ko

¹ lenk = piktadarybė; nusikaltimas

daugiau, nenustosi, kol p. Kazys bus „visupirmu žmogumi, o paskui vyru“. Judu nemandragalvokita perlabai, kad kreivius neišeitų. Gailėčiau labai. Jeigut prisireiktų sodžiaus ramybės lyg nuobodžiui, maloniai savo lokali pavesčiau ir višteliais papenėčiau. Tik ruduo sodžiuje biauresnis, neg mieste.

Savo Bronės visgi Tamstai nebeįduosiu, viena, kad ją buvau jau Kaunan išvežęs ir apgyvendinęs prieš gausiant jūsų laišką; antra, būkime atviri, už tai nepyksite: prie viso Jūsų pedagogiško sugebėjimo // [1v] pasilieka viena spraga – religiškas indiferentizmas, jai ne priešingumas. Kad jūs kažkaip būtumete taktiški, namų atmosfera savo padarytų įtekmę, kuri man negeistina: aš nors tolerantas be galo ir krašto, pasilieku giliai tikinčiu ir krikščioniškuosius gyvenimo, ypač auklėjimo principus, neapsakomai branginu. Apie tatai, rodos, į Franciją kitą kart Jums rašiau. Trečia, prie dabartinės Jūsų sveikatos, jai teip yra, kaip baisiai rašote, aš niekad nesidriščiau Jus apsunkinti. Tiek to. Bronę įdaviau į labai darbščius namus. P. Vaitiekauskaitė – lietuvė, tik ištautėjusi, bet protinga, jau grįžta atgal, prof. Januševičė gana jau gerai išmokinę teoretiškai, o nuo mano Bronės pabaigs mokytis ir praktiškai. Našlaitė be tėvo ir motinos, nuo 16 metų dirba dėl duonos. Tai gera rekomendacija, ir aš tikiuosi Bronę daug ko galėsiant nuo jos pasinaudoti. Salygome 25 rs. į mėnesį už viską. Pridėjus drapanas ir keliones, apsieis man gana sūriai. Bet kad Bronė labai maksli, nėmaž nesigailiu. Buvo pas mane Kun. // [2r] Jerulaitis su Kun. Durskiu. Viliojo mane atiduoti Bronę į Plungę; girdi, nieko ne kaštuos, da gi 1000 rs. gaus kraičio. Atsakiau, man reikiant ne tūkstančio, bet mokslo. Beto Plungė, Plungė... Ją ne užsitikiu.

„Nulenkimą“ reikia suprasti: byłem „zaszczycony i ujęty“¹; kiteip nemokėjau išsireikšti, o matau – tai išėjo dievai žino kas. Teip, atkartojau: jestem zaszczycony i ujęty i Bóg zapłać za waszą przychylność². Užtat neprivalote kiteip tų žodžių aiškinti. O ką toliaus pridėjau, nebeatmenu, reikia paskaityti už padaužos juokavimą. Su kritika susilaikysiu gi, jai žadate dar ką parodyti. [„]Keleivį[“]³, laiko įgujęs pamėginsiu[.]⁴ Puikus tai dalykas. Kad pats Kazys būtų tą darbą atlikęs sceniškai, bu-

¹ lenk = buvau pagerbtas ir pamalonintas

² lenk = esu pagerbtas ir pamalonintas, ir Dievas sumokės už jūsų prielankumą

³ orig om

⁴ orig om

tume turėję veikaliuką à la Norvegijos dramaturgą¹ tiek simbolizmo. Aš jo neapgalėsiu, beto gi svetiman veikalas neturiu teisės nieudolne ulukabracij² kišti.

Vilniun nebenuvykau, gavęs Kaune žinią apie lekcijų iširimą. Gailėjau tadą, dar labiau gailėjau, koją išlūžęs. // [2v] Dabar vėl vargstu su savo bronchitu. Utarninke dvi prokalbi turėjau Jurbarke skaitlingame inteligentų susirinkime. Patikau gana. Net pasekmės yra: izlaėlius galvas guldo už mano kandidatūrą į Dumą. Tik aš nekvailys – ne į savo roges nesisėsiu. Beto – подъ слѣдствиемъ³ budamas, ir balso greičiau neturėsiu, nors žydai – advokatai žadasi kažkaip išsukti. Tai vis sub sekreto⁴: būtų man už konšachtus su žydais!

Iš katinų juokiaus susiriezdamas. Kaip gi jūs viską išrandate ad rem. Sceną su Bajorinu – atmenu. Na gi ir buvo kelionė.

Rytoj pas mane atlaidai. Kiek iš jų dvariško pelno, nežinau, bet kiek materijališkų išlaidų, tai žinau, o kišenė tuščia. Ilgėjusi po truputį, o ko, pats nesuprantu. Humorų, zapewno⁵.

Metriškąjį išrašą siunčiu. Galėsite, aptaisę⁶ į spelčius, pakabinti į vietą Патент на супружескую жизнь⁷ šalip nusiųstosios fotografji pamiątkowej⁸.

Sveikatos ko labiausia Jums geidžiu[,] o p. Kaziui nenuilstančios jaunos energijos

Jūsų Juozas

AUTOGRAFAS: VUB RS, in: „Kn. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai rašyti O. Pleirytei, paskiau O. ir K. Puidams.“, f. 1, b. E260, Nr. 10, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto dvilapio su vandenženkliais: „ORIGINAL LIGAT MILLS.“ ir ant skrynios pasilipusio grifono figūra; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,4 × 27,2; l. [2v] juodo rašalo dėmė; į bylą laiškas įklijuotas rusvo permatomo popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ lenk elukubracja = menkavertis, prastas literatūros tekstas, nieudolny = nesklandus

² rus = tiriamas

³ lot sub secreto = slapta

⁴ lenk zapewne = žinoma, be abejo

⁵ cor pt

⁶ rus = vedybinio gyvenimo patentas

⁷ lenk = atminimo nuotraukos

⁸ def

ⁱ K. Žegota [Kazys Puida], *Keleivis. Legenda*, Vilnius: „Vilniaus žinių“ spaustuvė, 1906.

ⁱⁱ Greičiausiai kalbama apie Henriką Ibseną.

287. KAZIUI PUIDAI, LAIŽUVA, 1913-10-24

Laižuvoje. 24/X/13.

Meilulis Ponė Kazimierai

Со всіми чады и домочадцы¹

Na, žinai, patikai man, nesupykęs dėl „Vilties“ 122ⁱ. Kaip tik tuo laiku skaičiau nežmoniškai piktą laišką vieno savo neva prietėliaus kunigo, kurs, dievai žino, kuo pasijuto užgautas scena: „Zemės ar moteries“. Ištrauką iš jo laiško² Tu pamatysi „Viltyje“. Aistetika – antrinis dalykas: jo pyka – asmeninė, o priežastis taip juokingai menka, kad net nesinori įrašyti. Ką teisingai, nors piktai, pasakė, aš tai sava ranka indedu į laikraštįⁱⁱ.

„Vaivorykštės“ virtuvės, kaip pravardžiuoji, Tu, Kazimierai, nepeik: ten yra – Krėvė. Aš jo, Krėvės, ne [„Vaivorykštės“]³ garbintojas. Nejaugi Tu ne? Gal kai-ką ir nupipirinu, ne tik „nusaldinu“. Ziūrėk mano recenzijas NN 82, 91, 122, 124ⁱⁱⁱ. Suom cuique⁴ – kiekvienam sulig jo nuopelnų, Panie tego. // [1v]

Visdelto pipirinimas lyg būtų niekesnis už gaudinimą. Visa pagadino mūsų negativistai, kurie jokio saiko neišmano ir drožia con amore⁵ visiems. Peikti nei nemalonu. Geriaus džiaugties yra + nors 0,001. Visgi tai plus, o ne minus.

Vaitkus ir manęs nesugraudina. Pagalios, aš nebemoku eilėmis gėrėtis. Nebent labai skambiomis. Dambrauskis nusideda tiesai per acceptionem personarum⁶. Tai vis labiau man aišku. Gaila: tai didis Žmogus. Aš jį girčiau ir girčiau tokį, su koku aš tiek metų darbavaus, ir peikčiau, peikčiau tokį, koku jį dabar padarė užsienių „daktarai“:

¹ rus = su visais vaikais ir namiškiais

² cor fl pro a

³ orig om

⁴ lot = kiekvienam savo

⁵ lot = su atsidavimu

⁶ lot = priimdamas, vertindamas asmenis

Maliauskis, Kuraitis et tutti quanti¹. Ir mano santykiai su jais labai blogi. Aš nebemoku prie jų prilygti. Žinoma, nuo-pat pradžios savabaudis!

Zinai, aš turiu surinkęs ir kuo-negatovai sutaisęs didelį tomą „Augštaičių Vaizdelių“. Kai-ką gal atmeni iš „Vilties“. Kai kurie, sako, esą gerai stilizuoti². Aš // [2r] baisiai norėčiau išleisti juos netiktaį švairiai ir be paklaidų, bet ir artistišškai gražiai. Bet nėra leidėjų. Rinkevičia – bepinigis žmogus. Amerikos leidiniai – мepзoчтб³; Šv. Kazimieras galėtų; bet savo „muzikams“ – ėmėjams kam per daug intikti: ir taip mačys, anot Valančiaus.

Aš net apysaka turiu sumezgęs. Tik kol vaizdelių neišleisiu ir kritikos neišgirsiu, didesnės apysakos nemėgėsiu, nes nežinau, kokiuo žanru varyti. Bepigu būtų, kad jūs, kritikai, netylėtumete. Jei kuomet išeis, tark žodį.

Kaip sveika ponia Ona? Vaikai? Kaip vedasi tarnauti, ar geriaus, nei Šiauliuose?

Jūsų Kg Juozas

AUTOGRAFAS: VUB RS, in: „Kn. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai rašyti O. Pleirytei, paskiau O. ir K. Puidams.“, f. 1, b. E260, Nr. 11, l. [1r–2r], [2v] be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant stačiakampiais langeliais lan-guoto dvilapio su vandenženkliais: l. [1] „MILLS“; apačioje fabriko herbas; l. [2] „DOBRUSH“; apačioje carinės Rusijos imperijos herbas; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,6 × 27,9. Visame dvilapyje lamdymosi žymės; apačioje smulkūs įplyši-mai; l. [2] horizontali lenkimo linija suklijuota permatomo rusvo popieriaus juoste-le; į bylą laiškas įklijuotas permatomo rusvo popieriaus juosta.

LOKALIZAVIMAS:

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: visas laiškas skirtas literatūros, kultūros klausimams aptarti, pozicijoms ryškinti. Tęsiama diskusija dėl *Vaivorykštės* vertinimo: „Sakai, neteisingai užsipuolu ant „Vaivorykštės“? Gal nėsi skaitęs „Vien. Liet.“ mano // [1v] recenzijos pirmosios knygos, kame tyčia plačiau išdėjau visas „Vaivor.“ Blogąsias ne silpnąsias puses. Čia perilgu būtų apie tai byloti. Galiu tik atkartoti – „Vaivor.“ tose rankose, kuriose ji dabar eina – nepageidaujamas leidinys, nes klaidina savo pažiūromis mūsų rašties istorion skaitančių nuomonę. Niekuomet nemaniau, kad Gira galėtų toks apribotas iš šio atžvilgio žmogus būti. Pasakyti, kad visa mūsų pareitia poezia – tai karo šauksmai ir tvirtinti, jog mūsų dainiai įsigijo vardus tiktai todėl, kad jie buvo mūsų pirmaisiais dainiais – aiškiausias prirodymas, jog tuos žodžius ištars toliau savo

¹ lot = ir visi kiti

² cor u

³ rus = bjaurastis

nosies rašties istorijoje bei kritikoje nieko nemato ir nenusimano.“ (*VUB RS*, „Iš kn. J. Tumo archyvo, Pečiaus, K. Puidos, S. Petrausko... laiškai kn. J. Tumui“, f. 1, b. 545, Nr. 216, l. [1r–2v]).

i *Vilties* skiltyje „Naujos knygos“ Tumas priekaištauja Puidai: „1909 m. № 107 (292)–114 ji išspauzdino: Kazys Puida, „Mirga“. Keturveiksmė istorijos drama. Autoriui užmokėjo onorarą, bet skyrium paleisti jis nepavilijo, kad onoraras būtų permažas. Tad tą patį veikalą autorius vėl padavė kitam laikraščiui, „Vienybė Lietuvninkų“ Amerikoje ne skyrium knygele išleisti, bet vėl išnauja per laikraštį leisti. Nė autorius, nė „V. L.“ Redakcija nei puse žodžio neprasitarė, kad tai jau Europoje per laikraštį ėjo. // Taip mes sekame savo literatūrą ir su ja apsieiname.“ (*Viltis*, 1913–10–18, Nr. 122, p. 4).

ii Vaišgantas, „Žemės ar moteries. Scėna arbatnamyje (Iš „Augštaičių vaizdėlių“)“, in: *Viltis*, 1913–10–20, Nr. 123, p. 1–3. 1913–10–22 Pranciškus Gaigalas parašo Tumui laišką, kuriame priekaištauja dėl personažui suteiktos „Gaigalo“ pavardės. Gaigalo laiške išsakoma nuoskauda ir kritika kūriniui. Kritikos dalį Tumas Gaigalo autografe pažymi ir teikia ištisai publikuoti (Gaigalo autografe priedas Tumo ranka: „Išspauzdinta „Viltyje“ N“) (*Viltis*, 1913–11–01, Nr. 128, p. 4); publikacija išspausdinta skiltyje „Mūsų raštai“ su parašu: „N.“ ir priedašu: „Čia indedame nuomonę vieno žymaus inteligento, rašytą privatiniam laiške“. Gaigalas piktinasi psichologiniu Vaišganto teikiamų tipų neįtikinamumu: „Tokių gyvų žmonių, kaip Vaišganto parodyta, nėra. Ištisa psichologiška netiesa visi jo tipai; visi manekenai, ne gyvi žmonės. [...] Įsivaizduokime sau tepliurių, papiešusių žmogų su kojomis, iš galvos išdygusiomis. Tą pat yra padaręs autorius iš savo Gaigalo.“ Publikacija baigiama redakcijos priedašu: „P. S. Vaišgantas sakosi gailis, vieną–antrą drastišką sakinį pavartojęs. Bet tipus ėmęs gyvus ir visi dalykai vaizdelyje, anot jo, esą pamatuoti. *Red.*“. *Viltyje* nepublikuotoje laiško dalyje Gaigalas motyvuoja savo reakciją: „Aš p. Vaišgantui nieko blogo nėsu padaręs, nei mažiausio nemalonumo jis nesutiko iš mano pusės. Rodos, iš p. Vaišganto pusės irgi negalėjau laukti nieko kito, kaip „wzajemności“, taip sakant. / Bet susilaukiau netikėto. P. Vaišgantas savo fantazijos tvariniui, klebonijos senberniui, neregėtam mulkiui davė pavardę ne „Tumas“, bet „Gaigalas“. Kodelgi? Kodelgi p. Vaišgantas savo tvariniui gailėjo duoti geriau žinomą vardą „Tumas“, o davė mano vardą? Juk Tumų pavardė gana išsiplatinusi po visą Lietuvą ir būtų puikiai pritikusi Vaišganto tvariniui. / P. Vaišgantas taip yra padaręs, nes panorėjo akmeniu duoti man į galvą... ir davė. Kad jis nebūtų turėjęs tikslo sukruvinti man galvą, tai jis būtų savo fantazijos vaiką idijotą pavadinęs Tumu, o ne Gaigalu. Vaikui pridera tėvo pavardė.“ (Pranciškus Gaigalas, Tirkšliai, 1913–10–22, in: *VUB RS*, „Kg. J. Tumo archyvas. Laiškai literatūros reikalais“, f. 1, b. F385, Nr. 51, l. 67r–68v).

iii Tumas kalba apie *Vilties* skiltyje „Naujos knygos“ skelbtas trumpas naujai pasirodžiusių knygų apžvalgas; visuose nurodytuose numeriuose skelbti tekstai kritiškai. Apžvalgose kritikuojama: Kazys Alyta, *Ant bedugnės krašto* (1913–07–17, Nr. 82, p. 4); Vinco Ambraziejaus versta knyga *Gėlių pintinė* (1913–08–07, Nr. 91, p. 4, teksto autorius nenurodytas, už ką recenzijoje taip pat priekaištaujama); Antano Busilo vertimas *Artabano dovanos* (1913–10–18, Nr. 122, p. 4, kritikuojamas vertimas); Vargovaikis, *Kova su girtuoklybe* (1913–10–23, Nr. 124, p. 4, „Geriausią šioje knygoje – labai gražus, žiūrėti malonus poperis. Visa kita – jokios neišlaiko kritikos.“)

Laižuvoje, 6/XI/13.

Dear Sir!¹

Pasitikėdamas, kad Tu, Ponie Kazimierai, ištikro esi „toks“ – ne-
pykštąs, kai Tave pliekia, aš Tau ir antrą kartą sudrožiau. Tik šiuo kartu
jau kelinaites numovęs. Pavelyk ir privato modo² dar palojoti.

Na, kas gi paleidžia į srietą tokį nepraustą ir blogai išauklėtą kūdi-
kį, kaip Tavo paskutinis: „Gairės“? Aš vis dar tebesu visai kvaila mina:
kaip lietuvių³ kalbos mokytojas gali rašyti tokia barbariška kalba. Taip,
Broliuk, šiandien nebeleistina⁴.

Knygelės dedikacija ir dovana aš pasidžiaugiau. Norėčiau tuo pat
atsimokėti. Ale Šv. Kaz. Dr.⁴, išleidusi mano knygelę: „Ten gera, kur
mūsų nėra“, tedavė man 10 egz., kuriuos ir išgrobstė čia pat ant vie-
tos. Tai jau gausi // [1v] pareikalauti iš magazino, nors ir ten, rodos,
nėra: permaža teispaudzinė. O būtų gerai: 1, galėtumei man pačiam
atkepti tokiais pat pyragais, kelineles nuleidęs; 2, amerikiečiams būtų-
mei papasakojęs, kad tai nebaisi jiems knygelė. Jie, amerikiečiai, mūsų
pirmievių suagituoti, buvo pranešę, kad mano knygelės jiems nei ne-
rodytume. Matai aš koliojau „Ameriką“ ir jos būdą, o ne amerikie-
čius – immigrantusⁱⁱ.

Apie tris tomus Tavo veikalų neesu girdėjęs. Reiks nusipirkti, pasi-
skaityti. Gal rasiu ką nors ir pasidžiaugti – viešai.

Už tai, kad varai ilgesnę apysaką esi caca. Gana jau visokių smul-
kių avies spirelių! Padirbėk patvariai, kalbą išlygink, sakinių logiką
perkontroliuok, pažiūrėk, ar nėra kontradikcijų, – ir drožk per bikses
visiems, kas tik pakliuvo. Mačys!

Ponią Oną sveikinu.

Tavo Kun. Juozas

AUTOGRAFA: VUB RS, in: „Kn. Juozo Tumo-Vaižganto laišškai rašyti O. Pleirytei,
paskiau O. ir K. Puidams.“, f. 1, b. E260, Nr. 12, l. [1r–1v]; laiškas.

¹ *angl* = brangus ponias

² *it* = asmeniškai

³ *cor v*

⁴ Kaz[imiero] Dr[augija]

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant stačiakampiais langeliais languoto dvilapio su vandenženkliais lapo centre: „DOBRUSH“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,7 × 27,9. L. [1r] viršutinis ir dešinysis kraštai apklijuoti rusva permatoma juosta, tokiu pat būdu sutvirtinta dalis l. [1v] viršutinio krašto ir vertikali lenkimo linija apačioje; visame lape lamdymosi žymės; lenkimo linijos apsitrynusios; į bylą laiškas įklijuotas permatomo rusvo popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Tumas pakartoja pagrindinius priekaištus, išsakytus recenzijoje apie Puidos dramą „Gairės“ (Viltis, 1913–11–26, Nr. 139, p. 3–4).

ⁱⁱ Po kelionės į JAV (1911) išleista apybraižų knyga (1912).

289. ONAI PLEIRYTEI-PUIDIENEI, [KAUNAS], 1928-02-22

1928 m. vasario 22 d.

Pelėnų diena – griežto gavėjimo, atgailojimo už karnavalo šelmų ir dantų plovimo diena. Gal delto pajutau prievolę parašyti Jums, visai Lietuvos Kolonijai ir pasiklausti Jūsų, kaip, ištikrųjų jums visiems ir bet-kuriam skyriui sekas.ⁱ

Pirmiausia, p. Ona. Būdamas pas Mimosą ir ji būdama pas mane, nedaug tegalėjau patirti, o ji pasakyti. Girdi, žarnas tebesopą, daugiau nieko.

P. Juozuiⁱⁱⁱ laikraštis padėjo kažin kurią desperatišką diagnozę, o kiti nudėjo tai menkniekiui.

P. Venciuvienėⁱⁱⁱ, rodos, tik ligonių fasoną laiko.

O p. Vasylius^{iv} nieko nesiskelbia.

Gal dar kas yra?

Kogi ištikrųjų vertas tasai kurortas? Ar jis tikrai žarnas, inkstus ir kitus galus lopo? Aš pirmą kartą girdžiu tą Juaną^v. Ir parašyt nežinau, kaip seksis, nes gavęs iš dviejų adresą, abudu gavau kitokiui.

Ach, mein Gott¹, ir aš negalioju sunkiai pagydomomis ligomis! Pirmiausia, tingiu, // [1v] kaip tikras turkas, o seniau netingėdavau. Neinu į politiką, bet neinu ir į visuomenę. Vis dažniau imu dėtis savo senatve. Skaitau, nesuskaitau, ar jau greit sukaksiu kapą metų.

¹ vok = mano Dieve

Antra, mane kankina morbus porcus¹. Apetitą turiu, kaip meitėlis ir tunku², kaip meitėlis. Vis taisaus pradėti gołodovką³ Suvorino metode ir vis nesiseka: išalkstu ir prisidrožiu, nelaukdamas galo. Šiandien mėginu ištikrųjį, kiek valandų išbūsiu neėdęs. 12 valandų jau. Tai paprasta šventadieniais, kai laikau mišias, ir visai nesunku. O kai žiniais galiąs čia pat pavalgyti, tai tai ir teesti galvoje.

Vakar klausėme premjeros⁴ „Pakalnė“ (Tiefeland). Kutkauskas, Jonuškaitė ir A. Sodeika darė stebuklus balsu ir vaidinimu. Tai visai ne ordinarinė opera, nors ir neveninga.

P. Petras Klimas, p. K. Bizauskai tebevieši[.]⁵

Esu labai alkanas, чего и вам всем желаю⁶.

Kun. Juozas

AUTOGRAFAS: *VUB RS*, in: „Kn. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai rašyti O. Pleirytei, paskiau O. ir K. Puidams.“, f. 1, b. E260, Nr. 13, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant liniuoto popieriaus lapo dantytu viršutiniu kraštu; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,9 × 26,8. L. [1r] dešinysis kraštas smarkiai apspuręs, sutvirtintas rusva permatoma juosta; visame lape lamdymosi žymės; į bylą laiškas įklijuotas rusvo permatomo popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo

ATSAKYMAS: *VUB RS*, „Onos Puidienės laišakai kn. J. Tumui 1924–1928 m. Iš kn. Tumo archyvo“, f. 1, b. D273, Nr. 5, 5₂, 5₃, l. [1r–3v]; 3 atvirukai, nedatuotas, be pašto antspaudų.

- ⁱ Iš Onos Pleirytės–Puidienės laiško: „Ir prisirinko čia mūsų visa armija, ne armija, o rota „с натяжкой“. Visi mane atsekė ir tebeseka pasitikėdami iš tų pa-Cannių Galilejaus cudų. Kaip kam, o aš visų vadas sustipau ir čia. Ir žarnų votis vėl suskauda, ir inkstai ir buvo tiek švach, kad net Kazys lekia ratavoti. Mistralius buvo „plastom“ paguldęs – dabar vėl atruktu po truputį, bet jau reikia namo. Dabar prasideda pats gražiausias laikas, bet nebėra iš ko bebuti. Jau ir taip Puida rasit visai nupliko man „flotų“ begamindamas. [...] // [2v] Iš Kojno esame – aš, Tubeliai, Dobkevičius, (buvo Vosylius), Finkelšteina. Šiandien atvažiuo dar Česl. Landsbergis su žmona, iš Klaipėdos ir Kejet. Dobkevičius iš Paryžiaus. Nuošaly gyvena viloj Vencienė, iš nuobodžio į Rivierą atvykusi, bet ilgis Kauno Bristoliaus linksmybių, kurių čia neturi.“ (3 atvirukai, nedatuota, in: *VUB RS*, „Onos Puidienės laišakai kn. J. Tumui 1924–1928 m. Iš kn. Tumo archyvo“, f. 1, b. D273, Nr. 5, 5 II, l. [1v], [2v]).

- ⁱⁱ Turėtų būti kalbama apie Juozą Tūbelį.

¹ lot *morbus porcis* = kiaulių liga

² cor pri u

³ lenk *gołodówka* = badmiriavimas

⁴ cor pri e pro e

⁵ orig om

⁶ rus = ko ir jums visiems linkiu

- iii Greičiausiai turima omenyje Viktorija Venckutė-Vencienė (kituose šaltiniuose – Venciuviene).
- iv Nenustatyta, kuris Vosylius turimas omenyje.
- v Puidienės atvirukas siųstas iš Juan-Les-Pins.

290. ONAI PLEIRYTEI-PUIDIENEI, [KAUNAS], [1928]-04

J. M. Onai Puidienei.

Šį šeštadienį (IV-21) 14 val. mano bute keliolika rašytojų kelia jūb. Vy-
dūnui pagerbti kuklius sudėtinius pietus ir kviečia T. dalyvauti. Lauk-
siu atsakymo.

Gerbdamas T. – JTumas

AUTOGRAFAI: *VUB RS*, in: „Onos Puidienės laišškai kn. J. Tumui 1924–1928 m. Iš kn. Tumo archyvo“, f. 1, b. D273, Nr. 4, l. [1r–1v]; vizitinė kortelė.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant vizitinės kortelės, l. [1r] centre juodas spausdintas užrašas: „Kan. Juozas Tumas / Liet. Univ. Docentas“; 11 × 6,7. Vizitinės kortelės viršuje nedidelė skylutė; į bylą įklijuota balto popieriaus juosta.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: datuota pagal Pleirytės-Puidienės atsakymo datą ir Vy-
dūno gimimo metus; lokalizuota pagal vizitinės kortelės turinį.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo

ATSAKYMAS: Savo laiške Puidienė atsisako dalyvauti rengiamuose pietuose: „Tamstos pakvietimas, į Viduno jubiliejinius pietūs, yra pirmas paskatinimas į viešą netaktą prieš Kazį Puidą, kaip rašytoją – ergo, ir vyrą, ir kolegą, kurs, kaipo toks, žymiai už ma- // [2v] ne senesnis ir lietuvių literaturoj aktingesnis. Ne tik man pačiai, bet neabejoju, ne vienam Tamstos svečių – toks mano dalyvavimas galėtų pasirodyti keistu ir gal net nemaloniui. Mano etika neleidžia man taip pasielgti.“ (*VUB RS*, „[2r] Onos Puidienės laišškai kn. J. Tumui 1924–1928 m. Iš kn. Tumo archyvo“, f. 1, b. D273, Nr. 4, l. [1r–2v]).

„Kai nebereiks, sugrąžinkite man
Tumas“¹

Kaune, 1927 m. rugsėjo 20 d.

„Gražinu, kaip nebereikalingą
1927-XI-[...]² [...]³⁴

Kanauninke! Pasiskaityk vyskupo O'Rourke's laišką į mane apie „Hilcheną“⁵, vieną „panevėžišką bajorėlį“⁶, nė žodelio nemokantį lietuviškai, „kuris tačiau ieško pensijos iki gyvos galvos“⁷, dėdamasis lietuvių „spaudos atgavimo“⁸ vyriausiu veikėjuⁱ.

Jį pažįsta buv. Akademijos profesoriai, bet dokumentiškai nieko nemoka įrodyti. Savo brošiūroje „Lietuvių literatūra rusų raidėmis“ 53 p. aš sakau[, kad]⁹ Šviet. Min.¹⁰ sudariusi didelį pranešimą, H. Wisendorfo redaguotą lietuvių naudaiⁱⁱ. Hilchenas sako tokio asmens visai nebuvę ir įrodo knygą „Личный Состав“ etc. O tai jis, Hilchenas, redagavęs. Tai vienatiniai būtų jo nuopelnai, kad kojos mums nepaikišo. Ar Tamsta nežinai ko apie jį, sako, buv. Rusų gubernatorių ir stambų valdininką Hilcheną. Tamsta juk Petrapilio enciklopedija, antras – vysk. Karevičius.

Sveikindamas Tamstą ir Seseleį

Kan. JTumas

AUTOGRAFA: VUB RS, in: „Kn. J. Tumo rankraščiai“, f. 1, b. F58, p. 177, 178, Kazimiero Prapuolenio atsakymas; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant liniuoto popieriaus lapo dantytu viršutiniu kraštu; lenkimo į dvyliką dalių žymės; 21,9 × 26,8, dėl įklijavimo į bylą pirmasis matmuo apytikris. Kairiajame krašte skylės, rodančius ankstesnį įsegimą; kairiajame viršutiniame kampe sąvaržėlių rūdžių žymės ir antspaudas: „Hum. Mok.

¹ *add rub graph*

² *ill*

³ *ill 1 ver*

⁴ *ad al m cae graph*

⁵ *sign graph vid al m*

⁶ *sign graph vid al m*

⁷ *sign graph vid al m*

⁸ *sign graph vid al m*

⁹ *orig om*

¹⁰ Šviet[imo] Min[isterija]

Fak. / MUZIEJUS / № 3641 Ser.____“, numeris įrašytas mėlynu rašalu; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

ADRESATAS: nustatytas pagal kitoje laiško pusėje rašytą atsakymą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: Kazimiero Prapuolenio atsakymas rašytas kitoje Tumo laiško pusėje, jame adresantas teigia: „Pažinau daug valdininkų vinų – tik jokio Gilcheno jų tarpe nebuvo. [...] Taigi patarčiau atsargiai su tokiais asmėnėmis, kurie gal šendien, griuvus Rosijai, yra vargingam padėjime, tik dėja, neturi jokio „titulum“, kad Lietuva jiems skirtų pensijas.“ (*VUB RS*, „Kn. J. Tumo rankraščiai“, f. 1, b. F58, pag. 178).

ⁱ Eduardo O'Rourke'ės rusų kalba rašytas laiškas saugomas toje pačioje archyvinėje byloje. Jame O'Rourke teigia, jog jo patiriamas Michailas Eduardovičius Gilchenas kreipėsi su prašymu į Lietuvos Respublikos Prezidentą ir į Ministrą Pirmininką turėdamas rekomendacinius O'Rourke'ės laiškus. Anot laiško autoriaus, Gilchenas laiške pristatė savo pastangas pagal galimybes pasitarnauti tėvynei Lietuvai ir gimtajai Lietuvos tautai. Taip pat, anot adresanto, Gilchenas laiške užsiminė, kad turėjęs galimybę pagalbėti atšaukiant Vilniaus gubernatoriaus grafo Muravjovo 1863 m. įsakymą dėl draudimo naudotis lotyniškėmis raidėmis lietuvių spaudoje ir dėl lotyniškų raidžių pakeitimo rusiškėmis. O'Rourke teigia, kad Smetona ir Voldemaras gana palankiai priėmė poną Gilcheną, primygtinai rekomenduodami savo pareiškimą detalizuoti ir padaryti pagrindiniu prašymo motyvu. Pagal šiuos nurodymus prašymas buvo suredaguotas ir pateikta nauja redakcija. Vis dėlto valstybinėse įstaigose pageidauta, kad Gilcheno pareiškimas būtų dokumentiškai patvirtintas; Gilchenas pateikė paaiškinamąjį raštą, kad dabartinėmis sąlygomis sunku pateikti dokumentinius įrodymus, o jeigu tokie būtų pateikti, jie neįrodytų pagrindinio jo nuopelno, t. y. kad jis buvo ne tik vykdytojas, bet ir Muravjovo įsakymo atšaukimo iniciatorius. Toliau O'Rourke rašo, kad jaučia pareigą patikinti Tumą, kaip išmintingą Lietuvos istoriką, kad Gilchenas, nors užėmė aukštą pareigybę Vidaus reikalų ministerijoje, buvo Muravjovo įsakymo atšaukimo iniciatorius. O'Rourke teigia savo laišką siunčiąs, idant įtvirtintų istorinę tiesą (Eduardas O'Rourke, Berlynas, 1927-09-05, in: *VUB RS*, „Kn. J. Tumo rankraščiai“, f. 1, b. F58, pag. 179–180).

ⁱⁱ Doc. p. e. J. Tumas, *Lietuvių literatūros paskaitos. Draudžiamasis laikas: Lietuvių literatūra rusų raidėmis ir Brolių Juškos Juškevičiai*, Kaunas: „Vaivos“ b-vės leidinys, 1924, p. 53. Nurodomoje teksto dalyje kalbama apie mokslininkų pastangas pagrįsti teiginį, kad rusų abėcėlė netinka lietuvių kalbos garsams reikšti, ir atskleidžiama, kokių būdu šie teiginiai tapo argumentais rusų administracijai. Iš nurodytos Tumo studijos vietos galima spėti, kad laiške kalbėdamas apie redaguotą pranešimą jis turi omenyje 1903 m. pabaigoje – 1904 m. pradžioje Vidaus reikalų ministerijos paruoštą tekstą, „kuriuo lietuvių spaudos klausimą pristatė Ministrų komitetui“ (Vytautas Merkys, *Knygnešių laikai: 1864–1904*, Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1994, p. 381), t. y. Vidaus reikalų ministro kanceliarijos 1904 m. vasario 29 d. teikimas Nr. 340 Ministrų Komitetui „Lietuviškų-žemaitiškų leidinių raidyno klausimu“ (Rimantas Vėbra, *Lietuviškos spaudos draudimas 1864–1904 metais*, Vilnius: Pradai, 1996, p. 241). Švietimo ministerija, kurios nuomonę dėl lietuvių spaudos suformavo specialiai sudaryta komisija, savo raštą vidaus reikalų ministrui teikė 1902-05-29 (Merkys, *op. cit.*, p. 370).

Kaune, 1925 m. lapkr. 24 d.

Aleksoto g. N 6-4

Gerbiamasis Kolega!

Aš dėstau literatūrą H. M. Fakultete¹. Man paskirtas specialusis draudžiamąjį laiką kursas, bet aš griebiu kiek anksčiau, palaidosios grupės. Į tą grupę priderėjo ir a. a. pralotas Jeronimas Račkauskas. Deja, aš nežinau, ar kas yra apie jį parašęs bent nekrologą, jei nėra parašę biografijos. Pavar[te]s² 1890 m. „Przegląd Katolicki“, vienatinį anuo laiku confesionalųjį laikraštį, aš teradau trumputę žinią, kun. Jeronimas 1889 m. gruodžio 24 d. buvęs palaidotas Kauno kapuose. Daugiau neradau nė pažadėjimų. Sunku sutikti, kad garsus istorijos žinovas-d[ė]stytojas³ per kelias dešimtis metų prarektoriavęs Zemačių Kunigų Seminarijoje Kaune (bene nuo pat jos atidarymo 1870 (?)⁴ m. iki 1888)⁵, nebūtų vertas buvęs paminėjimo. Gal tik aš nemoku ieškoti. Girdžiu, Tamsta esąs praloto giminė. Padėk man surasti šaltinius jo biografijai. O jei šaltinių nėra, pabūk pats šaltiniu ir suteik man bent siūlą[.]⁶ // [lv] kuriuo laikydamasis aš galėčiau gauti apie J. R. žinių. Pirmiausia, kur jis gimęs ir krikštytas, kas ir kokie buvo jo tėvai, kur kunigavo (mūsų archyvas yra pametęs savo kunigų formularius). Paskutinė jo vieta, žinau, buvo Vabalninke; ten klebonavo, o pirmiau buvo Varnių kunigų seminarijos inspektorius. Iki kol?

Petrapilio Kunigų Akademijoje jis buvo 1848⁷–50 m.; gavęs S. T. C. laipsnį[.]⁸

Vertėjas dvejų⁹ knygų į lenkų kalbą „Zycie ks. J. Jame“ⁱⁱⁱ ir „Pochodnia Życia Kapłanśkiego“ⁱⁱⁱⁱ, autorius trejų lietuviškų knygų. Teturiu

¹ H[umanitarinių] M[okslų]

² orig vid ex err d

³ orig e

⁴ del 65, ins sup 70 (?)

⁵ del = 23 m.

⁶ orig om

⁷ cor 8 pro 9

⁸ orig om

⁹ cor pro dviejų

„Wadowas i dangu“ 1857 – insp. Varnių Semin.^{liv} Tad gal insp.² buvo iki pat uždariant seminariją 1863 m.^{2v}

Aš jį atmenu. 1888 m. jis išstojo iš rektorių, kada aš stojau klieriku. Dar esu jo portrietą padavęs Amerikai į Lietuvių Albumą^{vi} ir kažinką rašęs, tik nebeatmenu, ką. Rašė J. R. aukštaitiškai; bet buvo juk Žemaitis?

Lauksiu atsako. O gal ir dokumentų kiek [t]urite³? Paskolinkite. O žodžių nešykštėkite[.]⁴ Kuo nors atsigerinsiu. Tamstos doc. J. Tumas, Kanauninkas

AUTOGRAFA: *LLTI BR*, in: „Laiškai M. Račkauskui / 2. Jeronimo Račkausko biografinių duomenų klausimu“, f. 1, b. 4161/1, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant linuoto popieriaus lapo; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,9 × 28,4. Kairiajame krašte skylamušio skylės; l. [1r] viršuje pieštuku: „rnr-4161“ – signatūros numeris ir parašyta: „Prof. Račkauskui“; l. [1r] apačioje violetinis antspaudas: „Lietuvių Literatūros Institutas, Rankraštynas“. ADRESATAS: nustatytas pagal archyvo bylos prieskyrą ir laiško turinį.

NĖPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: savo laiške Račkauskas teigia rinkęs žinių iš savo paties tėvo, kuris nurodęs Jeronimą Račkauską buvus iš Tverių parapijos, toliau siūlęs kreiptis į vyskupą Piotrą Mańkowskį, po mirties perėmusį globoti Merkelio Račkausko dėdės Fortunato Račkausko, kurio knygyne Račkauskas liudija matęs knygų su Jeronimo Račkausko parašais, turtą (Merkelis Račkauskas, Mažeikiai, 1925–11–30, in: *VUB RS*, „Iš kn. J. Tumo archyvo. E. Railytės, St. Rourke's...“, f. 1, b. F42, Nr. 35, l. [1r]).

ⁱ *Sanctae Theologiae Candidatus* – šventosios teologijos kandidatas, vienas iš mokslinių laipsnių, teiktas Imperatoriškojoje Romos katalikų dvasinėje akademijoje Sankt Peterburge.

ⁱⁱ François Jame, *Życie księdza Józefa Jame misjonarza apostolskiego w Indyach albo Świąte usiłowania duszy do doskonałości dążące*. Tł. Hieronim Raczkowski, Wilno: 1852.

ⁱⁱⁱ Arvisenet Klaudyusz ks. (1755–1831), *Pochodnia życia kapłańskiego*, przełożył ks. Hieronim Raczkowski, b. rektor żmudzkiego seminaryum, Warszawa, Gebethner i Wolff, tip. Zawadzkiego w Wilnie, 1890.

^{iv} Wadowas i dangu: ir Meditacijos dėl penkiu dienu rekolekciju. Parasze Kunigas Jeronimas Raczkaukis / Inspektorius Warniu seminarijes. Wilniuje: kasztu ir spaus-tuwiej Juzapa Zawadzkiego, 1857.

¹ insp[ektorius] Varnių Semin[arijos]

² insp[ektorius]

³ *vid ex err pri t cap*

⁴ *orig om*

^v Savo tekstą apie Jeronimą Račkauskį Tumas paskelbė: *Tiesos kelias*, 1926, Nr. 1, p. 3–18; Nr. 2, p. 87–98. Autorius tekstą pradeda šaltinių sąrašu, tarp kurių nurodomas ir Merkelis Račkauskas.

^{vi} *Lietuviškas albumas: Musu raštinykai ir žymesni vyrai*, parengta ir išleista Kun. Antano Miluko su pagalba prenumeratorių, Shenandoah, Pa, 1900. Leidinyje publikuota Jeronimo Račkausio fotografija (p. 40).

293. MERKELIUI RAČKAUSKUI, KAUNAS, 1925-12-02

Kaune, 1925 m. gruod. 2 d.

Labai ačiū Gerb. Kolegai bent už nurodymą R.¹ gimimo vietos. Tai jau daug. Į vysk. Mańkowskią aš kreipsiuos. Tik bus keblu – jei jis tikrai gyvena ties Lvovu, vadinasi, Lenkų Karalijoje², tfu, Respublikoje. Visgi mėginsiu.

Tamstos doc. JTumas

AUTOGRAVAS: *LLTI BR*, in: „Laiškai M. Račkauskui / 2. Jeronimo Račkausio biografinių duomenų klausimu“, f. 1, b. 4161/1, f. 1, b. 4161/1, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] spausdintas užrašas: „PASAULINĖ PAŠTO SĄJUNGA / UNION POSTALE UNIVERSELLE / LIETUVA * LITHUANIE / ATVIRUTĖ – CARTE POSTALE / SU ATSAKYMU – AVEC REPONSE PAYEE“; l. [1v] kairiajame viršutiniame kampe vytiš, dešiniajame viršutiniame kampe pašto ženklas už 15 centų; 13,8 x 8,7; rašyta mėlynu rašalu. Adresuota: „Jo Malonybei / Mokyklos Direktoriui / M. Račkauskui / Mažeikiuose“. Antspaudai: neryškus išsiuntimo antspaudas ant lietuviško pašto ženklo: „KAUNAS, 2- XII [19]25“; antspaudas pakartotas dešiniajame apatiniame kampe; gavimo antspaudas: „MAŽEIKIAI, -3. XII [19]25“. L. [1r] viršuje: „rnr-1461“ – signatūros numeris, dešiniajame krašte antspaudas: „Lietuvių Literatūros Institutas, Rankraštynas“; l. [1v] apačioje pieštuku išnaša (sąsaja laiško tekste prie pavardės pirmosios raidės R.): „(*) Jeronimas Račkauskas“; kairiajame krašte viena skylamušio skylė, minimaliai pažeidžianti tekstą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ R[ačkausio]

² cor r

294. MERKELIUI RAČKAUSKUI, KAUNAS, 1927-12-20

Nr. 1177

1927 m. gruod. mėn. 20 d.¹

Jo Malonei

P. Tarėjui

Doc. Račkauskui

Liudiju VI semestro studentą humanitarą Aleksandrą Merkeli esant gerai pažinusį lietuvių kalbą ir gerai dirbusį lietuvių literatūros srityje. Jis mokslus ir plačiai išsilavinęs, tai vid. mokyklos mokytoju itin tinkas. Būdo gero, sugyvenamo, sveikatos taip pat geros – pamokų neapleidinės.

Reikšdamas Tamstai savo pagarbą: liet. literatūros dėstytojas doc. J. Tumas

AUTOGRAVAS: *LLTIBR*, in: „Laiškai M. Račkauskui / 2. Jeronimo Račkausko biografinių duomenų klausimu“, f. 1, b. 4161/1, f. 1, b. 4161/1, l. [1r], [1v] be įrašų; laiškas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta pilkšvai mėlynu rašalu ant liniuoto Vytauto bažnyčios blanko su vandenženkliais: užrašas „LIETUVA“ ir virš jo vytis; kairiajame kampe spausdintas užrašas: „Vytauto bažnyčios / (Dangun Ėmimo) / Rektorius / Nr....., / 192...m.....mėn.....d. / Kaune“; lenkimo į keturias dalis žymės; 20,7 x 33; l. [1r] stačia punktyrine linija lapas padalytas į dvi nelygias dalis, laiškas rašytas platesnėje pusėje; kairiajame krašte skylamušio skylės, kraštuose smulkūs įplyšimai; l. [1r] viršuje pieštuku: „rnr-4161“ – signatūros numeris, l. [1r] apačioje antspaudas: „Lietuvių Literatūros Institutas / Rankraštynas“.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

295. ANDRIUI RANDAMONIUI-RANDOMANSKIUI, KAUNAS, 1920-05-26

1920 m. geg. mėn. 26 d.

№ 57²

Malonasis Pone Andriau!

Visiems grįžtantiems Vilniun įsakau prikalbinti Tamstą, kad grįžtumei Kaunan čia pat dirbtų. Mičiulis¹ tą žinią turėjo nuvežti balandžio

¹ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

² Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

pirmomis dienomis. P. Jonina kiek kartų yra įsakiusi parašyti vieną žodį: Chemija ir jau Tamsta grįšiasⁱⁱ. Lietuvos pramoninkai tučtuojau ima mokėti 2,000 ostmarkių, kad ir nebūtų darbo. Galvanauskas proponavo pradžia 1800 m.¹ Važiوسي ne važiuosi, visgi atsakyk man Tamsta savo sumetimus, kad // [1v] aš galėčiau šį dalyką vėl iškišti, kai susidarys naujas kabinetas. Atsakyk man.

Tamstos tėvelisⁱⁱⁱ, dėdė Florionas, Jonina visi sveiki. Jonina dabar Šėtos par.² Ji taip pat veržiasi į Kauną ir pyksta, kad Tamsta nevažiuoji.

P. Stašį prašiau, kad man atsiųstų p. St. Jablonskienės fotografiją. Padėk jam gauti: dėsiu į albumą. Jos biografiją turiu.

Sveikinu Judu abudu. O paskutinį Tamstos straipsnį – pamečiau dar Vilniuje kėlimosi sumišime. Atleisk ir duok kopiją, jei turi.

[J]ūsų³ Kun. Tumas

AUTOGRAFAS: *LMAVB*, in: „Tumas Juozas-Vaižgantas – Andriui Randamanskiui“, f. 7, b. 205, l. 1r–1v; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto drobės faktūros gelstelėjusio *Tautos* redakcijos blanko atkirptos dalies; kairiajame lapo kampe spausdintas užrašas: „TAUTOS“ / Redakcija ir Administracija / KAUNAS, / Maironies g-vė, 13A. / 19....m.....mėn....d.“; lenkimo į dvi dalis žymės; 22,5 × 13,8. Lape neryškios lamdymosi žymės; l. 1r kairiajame viršutiniame kampe apvalus antspaudas su užrašu: „Mokslų Akademijos Biblioteka“ ir mėlynu rašalu: „205.T-IV“ – signatūros numeris; l. 1v dešiniajame apatiniame kampe antspaudas pakartotas, po juo mėlynu rašalu: „205“; l. 1v kairiajame viršutiniame kampe paprastu pieštuku – varnelė.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo

ATSAKYMAS: Randomansko atsakymas rašytas kartu su žmona (Randomanskis rašo lietuvių kalba, Felicija Randomanskienė – lenkų); laišką Randomanskis pradeda dėkodamas ir pranešdamas, kad vykti į Kauną atsako, nes įveisė sodą ir pradėjo remontą; žmona savojoje dalyje antrina, kad visą savo laiką skiria sodui, kuriame, anot Randomanskio, „daug kopustų ir visokių bulvių ne bulvių prisodinom“ (l. [1r]); po abiejų adresantų pasisakymo, parašų ir datos, laiškas pratęsiamas Randomanskio ranka; teigiama, kad: „Bijau kad Kaunas neuždėtų ant manęs pernelig sunkios ir atsakomos naštos. Pasitenkinčiau ir mažesniu uždarbiu, bytik pasilikti nuošaly. Žinoma manę Kaunas traukte traukia“; toliau mini greit pasirodysiantį paties atliktą „Juodžiaus kelmo“ vertimą ir kad gavo Jablonskienės fotografiją (Andrius Randomanskis ir Felicija Randomanskienė, nelokaluota, 1920-06-21, in: *VUB RS*, „Kn. J. Tumo archyvas. Asmeniškieji laiškai“, f. 1, b. F396, Nr. 210, l. [1r–2v]). Archyvinėje byloje saugomas ir vėlesnis Randomanskio laiškas, kuriame jis pri-

¹ [ost]m[arkų]

² par[apijoje]

³ *vid*

simena savo ankstesnį laišką ir svarsto, kad kol kas priimto sprendimo nesigaili, neatsižvelgiant į gyvenimo pokyčius Vilniuje 1920 m. vasarą. Autorius detalizuoja, kokios pertvarkos vykdomos Vilniuje ir galiausiai teigia, kad „[k]adangi aš ne karje // [2v] ristas ir gale ir ne politikas tai pilvo savo vėdamas ramiai sau einu į komunistų glėbį įsitikinęs kad ne taip jie baisus, kaip patis jie norėtų atrodyt“ (Andrius Randomanskis, nelokalizuota, 1920-08-03, *Ibid.*, l. [1r-2v]).

-
- ⁱ Greičiausiai turimas omenyje Pijus Mičiulis.
- ⁱⁱ Iš išlikusių keleto Janinos Randomanskaitės laiškų galima matyti, kad susirašinėjo ir bendravo su Tumu, derino ir galimus brolio vykimo į Kauną reikalus (*VUB RS*, „Kn. J. Tumo archyvas. Asmeniškieji laiškai“, f. 1, b. F396, Nr. 211, 212, 213).
- ⁱⁱⁱ Vincentas Randomanskis.

296. RASEINIŲ APSKRITIES MILICIJOS VADUI, KAUNAS, 1922-05-24

N° 29

1922 m. geg. m. 24 d.

J. M.

Raseinių Apskritis Milicijos Vadui

Grįžusi iš Rusijos Pranė Juodytė, kilusi iš Kalnujų parapijos Šauklių kaimo 48 metų dar neturi prideramo Lietuvos pilietei paso. Ji dabar tarnauja Aukštuosiuose Karininkų Kursuose, kur ir aš mokytojauju. Man tad gerai padarysiąs¹, paprašęs Jūsų Malonybės atsiųsti Juodytei pasą mano adresu ir iš manęs pareikalavę atlyginimo.

Juodytės metrika įteikta Jums dar VII-16, 1921. // [1v]

Dabar siunčiama jos asmens liudijimas ir dvi fotografijos.

Vytauto bažnyčios rektorius Kanauninkas J. Tumas

AUTOGRAFAS: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto fondas“, f. 11526, l. [1r-1v]; laiškas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant Vytauto bažnyčios Rektoriaus blanko, kairiajame lapo kampe spausdintas užrašas: „**Vytauto bažnyčios** / (Danguonės Ėmimo) / **Rektorius** / N^o..... / 192...m.....m.d., KAUNE“; lenkimo į keturias dalis žymės, horizontali lenkimo linija dviguba; 16,4 × 20,6. Kairiajame krašte dvi skylamušio skylės, minimaliai pažeidžiančios tekstą; l. [1r] dešiniajame viršutiniame kampe vos įžiūrimas antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS“; nuo kairiojo viršutinio kampo įstrižai žaliu rašalu ant Tumo teksto, todėl sunkiai

¹ *ins sup ar*

įskaitomai: „[...]”¹ / Pranešt, kad / pil. Juodytė, gyvenanti dabar Kaune [...]”² turi / pasą gauti Kauno m. [...]”³ Valdyboje. / Iš mano pusės kliūčių jai gauti pasą / nėra. / R. Mil. Vadas [parašas] / 25/V/22“; l. [1r] kairiajame viršutiniame kampe pieštuku: „1/181“; l. [1v] kairiajame viršutiniame kampe pieštuku: „KLM 11526 / ER 847“ – signatūros numeriai.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo

297. ALFREDUI SENNUI, KAUNAS, 1931-03-23

Kaune, 1931 m. kovo 23 d.

Mielas Profesoriau, mieloji Krikštodukter!ⁱ

Sveiki laimingai vėl susibūrę į vieną krūvą! Sveiki laimingai perplaukę vandenyną! Džiaugiuos Jūsų džiaugsmu ir laime, kad pasisekė gerai susitvarkyti gyvenimasⁱⁱ.

Ačiū už tai, kad mane atminėte⁴; pasveikinimas vardadienio atėjo kaip tik III-19 d. Iš to numaniau, kad gerai prieš tai minėjote mane. Man tai malonu. Ir kam gi nebūtų malonu?

Išėjo abiejų mūsų kalbotyros docentų disertacijos: Salioⁱⁱⁱ (kažin kur nudėjau ir negaliu pacituoti) ir Prano Skardžiaus: Die slavischen⁵ Lehnwörter im Altlitauischen. 253 p.^{iv}

Tai 3000 slavizmų žodynas, surinktas vien iš senųjų mūsų raštų. Įžangos tik 8 p. Atmušta iš „[„]Tauta ir Zodis[“]”⁶. Jei ko pasijustumei reikalingas, aš tai Tamsai tuoj pasiųščiau.

Dabar Lietuvių Enciklopedijos reikalu.

New Britain, Conn.⁷ apie 1917 m. yra miręs aušrininkas, paskutinis „Aušros“ redaktorius Juozas Andziulaitis. // [1v] Apie jį esu rašęs XII tome. Man reiktų patikrintos datos, kada jis mirė. Dar geriau būtų patyrinėjus, ką jis paliko. Buvo vedęs⁸ švedę, namų savininę, ir turėjęs

¹ *ill 1 ver*

² *ill phr*

³ *ill 3 lit*

⁴ *rep et del ne*

⁵ *cor v*

⁶ *orig om*

⁷ Conn[ecticut]

⁸ *del ,*

šeimą. Kuo ji dabar pavirtusi ir kokiomis pavardėmis besivadinanti? Iš galo amžiaus to mūsų tautos renegato nieko nebežinome. Redagavo „Vienybę Lietuvinkų“, daug rašė Šliūpo „Apšvietai“.

New Britain, rodos, netoli nuo New Haven, tai gal netrukęs nuvažiutumei: 1 sąsiuvinys ruošiamas spaudai.^v

Apie kokią operaciją p. M. Bir.¹ Kalbi? Aš nieko nenumanau.][^{2vi}

Likite sveiki.

Jūsų kun. Juozas

AUTOGRAFAS: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto F.“, f. GEK 100017, l. [1r–1v]; laiškas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant gelstelėjusio popieriaus lapo dantyta viršutine linija ir vandenženkiais, einančiais nepertraukiama eilute: „er Bank – [karūnos heraldinis ženklas] – S-L-C Elliott fisher Ban“; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,6 × 26,9. Lapo kraštuose smulkūs įplyšimai; l. [1r] dešiniajame viršutiniame kampe juodu rašalu: „x 4. IV. 1931, / [i]ll. IV. 1931“; l. [1v] apačioje pieštuku: „ER₁18809 / SEK 100017“ – signatūros numeris.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo

ⁱ Elfrieda Senn.

ⁱⁱ Alfredas Sennas į JAV išvyko 1930 m. birželį, o Tumas atsako į laišką, kuriame Sennas pasakoja apie Lietuvoje pasilikusios šeimos atvykimą (Alfred Senn, New Haven, 1931-03-06, in: *VUB RS*, „Kn. J. Tumo archyvas. Laiškai literatūros reikalais“, f. 1, f. 385, Nr. 190, l. 249r).

ⁱⁱⁱ *Die žemaitischen Mundarten. Teil I: Geschichte des žemaitischen Sprachgebiets*. Inaugural-Dissertation / zur Erlangung der Doktorwürde der Philosophischen Fakultät der Universität Leipzig / vorgelegt von Anton Salys, Kaunas: Akc. „Spindulio“ B-vės Spaustuvė, 1930 V. D. M.

^{iv} *Die slavischen Lehnwörter im Altlitauischen*. Inaugural-Dissertation / vorgelegt von Pranas Skardžius, Kaunas: „Spindulys“, 1931.

^v Sennas parašo tris laiškus, skirtus klausimui apie Anzdiulaitį. 1931-04-07 laiške pažada artimiausiu metu gauti reikalingos informacijos (Alfred Senn, New Haven, 1931-04-07, in: *VUB RS*, „Kn. J. Tumo archyvas. Laiškai literatūros reikalais“, f. 1, f. 385, Nr. 191, l. 250r, 250v be įrašų); 1931-08-23 atsiprašo, kad ilgai užtruko atsakydamas, pasakoja aplankęs Naująją Britaniją, tikslina mirties datą – 1916 m., pateikia duomenų apie šeimą: „Kiek vėliau iš pono Vitukino gavau laišką ir pranešimą, kad D-ro Andziulaičio našlė su dukteria gyvena mieste Waterbury, Conn. Ji daugiau nebetekėjo ir jos vienintelė duktė taip pat netekėjusi. Sūnaus nėra. Bet aš negalėjau tiksliai sužinoti, kurios tautybės ji buvo, ar vokiėtė ar švedė.“ (Alfred Senn, University of Wisconsin, Madison, Wis., 1931-08-23, *Ibid.*, Nr. 192, l. 251r, 251v be įrašų); 1931-10-7 siunčia trumpą laiškėlį su konkrečiais duomenimis: tikslia

¹ M[ykolo] Bir[žiškos]

² *orig om*

Andziulaičio mirties ir palaidojimo datą bei informaciją apie Andziulaičio našlę: „Emilie Haklitzel, vokiečių, gimusi Amerikoje.“ (Alfred Senn, University of Wisconsin, Madison, 1931-10-07, *Ibid.*, Nr. 193, l. 252r, 252v be įrašų).

^{vi} „Kokie geri mano santykiai su lietuviais yra, gali Tamsta spręsti kad ir iš to fakto, kad vasario 27 d., kai Mykolas Biržiška vietos lietuviams kalbėjo Vilniaus vadavimo reikalu, aš buvau pakviestas svečią perstatyti, klausytojus su juo supažindinti. Biržiška atrodė suvargęs. Mat, buvo // [249v] ir nevisai sveikas. Gal reikės jam net operaciją padaryti, kas reikalaus maršruto pakeitimo, nes kokią savaitę jis negalėtų važinėti. Bet kitą dieną, vasario 28 d., jis vėl labai gerai atrodė. Sakėsi gerai išsimiegojęs. [...] / Tokios paskaitos, kaip kad M. Biržiška dabar laiko, yra labai geras daiktas. Amerikos lietuviai, taip daug paaukoję Lietuvos Valstybės įkūrimui, dabar yra patys reikalingi pagalbos iš tėvynės. Ne piniginės pagalbos jiems reikia, o dvasinės. Jie turi sužinoti, kad ne tik Amerika yra kultūringa valstybė, bet kad ir jų pačių tėvynė gali pasigirti visokiais kultūros ir civilizacijos laimėjimais, kurių Naujame Pasaulio veltui ieškosi. Dabar tie lietuviai tarp arogantiškų, bet vis dėlto ne kultūringesnių amerikėnų, dažnai jaučiasi kaip kokie pamestinukai. Jiems atrodo netikėtina, jeigu mano žmona jiems tvirtina, kad Kaune daug kas yra geriau kaip Amerikoje. Jiems reikia daugiau informacijų apie Lietuvą, kad jie suprastų, jog nėra reikalo jiems gėdytis savo kilmės.“ (*Ibid.*, l. 249r-249v).

298. JONUI SITAVIČIUI, AUGUSTINUI LIEPINIUI, EMILIJAI KRIUGŽDAITEI, PALANGA, 1924-09-06

Palanga, 1924 m. rugsėjo 6 d.

Jų Mylistoms
Kun. Sitavičiui, kun. Liepiniui
Magnifikai
Emilijai
Šviesiausiai
Ekspedicijai ir Administracijai.

Aš... aš, daktarui liepiant, gausiu dar vieną savaitę pabūti jūroje ir pušyne, vaikydamas savo bronchitį. Atlikite rytojaus pamaldas – taip pat sėkmingai, kaip ir anąsyk. Už visa tai nebent Dievas Jums atmokės, nes aš visai nemanau mokėti.

Jei šiandei ateitų į mane vienas „obywatelus“¹ nuo Ukmergės, tai duokite jam paskaityti pridedamąjį raštą ir raštą atsiimkite atgalⁱ. Jei

¹ *lenk* = pilietis

paprašytų pakrikštyti vaiką, pakrikštykite ir užrašykite taip, kaip susakau rašte. Užrašykite ir tėvų adresą.

Juratės ir Kastyčio malonė teesie su visais jumis!

Kan. J. Tumas

Nepražiopsokite obywatelus'.

AUTOGRAVAS: *VUB RS*, in: „Kn. J. Tumo rankraščiai“, f. 1, b. F58, p. 167, 168 be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant liniuoto popieriaus lapo; lenkimo į šešias dalis žymės; 21,9 × 28,1. Visame lape lamdymosi žymės; kairiajame krašte skylės, rodančios ankstesnį įsegimą; dešiniajame viršutiniame kampe antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS / № 4002 Ser. ____“; numeris įrašytas juodu rašalu; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

-
- ⁱ Archyvinėje byloje saugomas Tumo lenkų kalba 1924-09-06 rašytas laiškelis, pažymėtas kaip dokumentas, skirtas „Tik perskaityti“; jame informuojama, kad Tumas adresatą dominusiu klausimu išdėstytą nuomonę aptarė telefonu su autoritetingais asmenimis ir pateikia išvadas; Tumas papunkčiui išvardija krikšto sąlygas: kad kunigas pakrikštija bet kurį gimusį vaiką; gimimo liudijimą užpildo pagal tėvų santuokos liudijimą; kunigas, kaip už metrikų knygų vedimą atsakingas asmuo, turi teisę suabejoti santuokos liudijimu ir, kilus abejonei, praleisti grafą „teisėtų tėvų“, bet turi įrašyti, kad santuokos liudijimo duomenų praleidimas nesumenkina juridinės dokumento vertės (*VUB RS*, in: „Kn. J. Tumo rankraščiai“, f. 1, b. F58, p. 169).

299. EMILIJAI SKEIRYTEI, KAUNAS, 1927-08-15

Kaune, 1927 m. rugpj. 15 d.

Pil. Emilijai Skeirytei.

Emilija Kriugždaitė, išeidama iš manęs, savo vieton rekomenduoja Tamstą. Jei sutiktumei už 100 litų mėnesiui viena pati virti ir tris kambarius bei tris vyriškus gyventojus aptarnauti, tai prašom tuojau mano lėšomis atvažiuoti pasikalbėtų. Aš būsiu iki šio sekmadienio vakaro. Paskui begrišiu pradžioje rugsėjo. Susitarti galima ir su Kriugždaite.

Kanauninkas Tumas

Aleksoto g., 6 №.

AUTOGRAVAS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo laiškai. 1904–1931 m.“, f. 1, b. F600, l. 7r, l. 7v be įrašų; laiškai.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant drobės faktūros popieriaus lapo; lenkimo į aštuonias dalis žymės; 21,5 × 26,5. Visame lape lamdymosi žymės; išorėje buvusios lenkimo linijos purvinos, nusidėvėjusios, popierius toje dalyje patamsėjęs, apsitrynęs. NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

300. JUOZAPUI JONUI SKVIRECKUI, KAUNAS, 1928-07-08

Nr. 557

1928 m. liepos mėn. 8 d.¹

Asmeniškai

Jo Malonei

Kauno

Arkivyskupui

Metropolitui

Brangus Ganytojau!

Šitą paskaitą norėčiau įteikti Tamstai perpus oficiališkai. Aš norėčiau, kad ją malonėtųmėt pats pacenzūruoti, pastabų, pataisų padaryti, pats ir „nihil obstat“² padėti, o ne cenzor librorum³. Naudinga man būtų paskui ir asmeniškai pasikalbėti apie Bažnyčios santykį su tautininkų jaunimu. Prašyčiau tuo reikalu audiencijos Kaune, kada būsite; galėčiau paskirtu laiku pabėgėti ir į Linkuvą. Svarbu ir tautininkų jaunimui. Aš jį gerai pažįstu ir galėč duoti tikrų apie jį žinių.

Pareikšdamas savo paklusnumą – Kan. JTumas

AUTOGRAVAS: *VUB RS*, in: „Kn. J. Tumo rankraščiai“, f. 1, b. F58, p. 185, 186 be įrašų.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant liniuoto Vytauto bažnyčios blanko su vandenženkliais: užrašas „LIETUVA“ ir virš jo vytiš; kairiajame kampe spaus-

¹ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

² *lot* = niekas nekliudo – Katalikų bažnyčios cenzoriaus formulė, reiškianti leidimą publikuoti tekstą.

³ *lot censor librorum* = knygų cenzorius – pareigūnas, kuriam pavesta peržiūrėti Bažnyčios prižiūrimas knygas ir suteikti *nihil obstat*.

dintas užrašas: „Vytauto bažnyčios / (Dangun Ėmimo) / Rektorius / Nr....., / 192...m.....mėn.....d. / Kaune“; lenkimo žymių nėra; 20,7 × 33. L. 185r stačia punktyrine linija padalytas į dvi nelygias dalis, laiškas rašytas platesnėje pusėje, siauresniojoje – paskyrimas; l. 185r, 185v įrašų nėra. Kairiajame krašte skylės, rodančios ankstesnį įsegimą; kairiajame viršutiniame kampe antspaudas: „Hum. Mok. Fak. / MUZIEJUS / № 3317 Ser.____“, numeris įrašytas mėlynu rašalu; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

301. [JUOZAPUI JONUI SKVIRECKUI], KAUNAS, 1931-08-29

Maloningasis Ganytojau!

Kitą kartą esate man prasitaręs, kad jei Jaunoji Lietuva laikysis korektingai, jos santykiai su Ganytoju galį paartėti; galėsią su ja kalbėtis. J. L. valdyba (Lenkauskis pirmininkas) labai nori Jo Malonybei prisi-statyti su savo prezidiumu ir Kanclerį¹ prašė, kad patarpininkautų. Jis nedavė vilties¹, dėl to Lenk. pasiguodė man.

Jaunoji Lietuva gimė ir auga be manęs. Man tenka skaitytis su įvykusiū faktų: kai kas kreipias į bažnyčią, į jos tarną bažnytišku reikalu, patarnauk. Taip, sako, Jaun. Lietuvos reikalą išsprendęs JE.² vyskupas Karosas. Tokiuo sumetimu aš drįstu Lenkauskį paproteguoti: nujau, Ganytojau, ar ne būt gera su jais pasikalbėjus? Kalbame apie dešinį bloką, tai gal nevertėtų griežtai atsiribuoti nuo tautininkų; logika rodo, kad vis dėlto teks su jais eiti, // [259] ne su kuo kitu.

J. Liet. pasiskundžia daug k[uo].³ Ji turinti daug nemalonių fakt[ų],⁴ aptartinų spaudoje. Aš raminau ir stabdžiau, kaip tik patardamas, pirma, pasitarti su Arkiganytoju[.]⁵ Negi dėl manęs sutiktumėte paskirti J. L. valdybai audienciją, bet dėl ramybės.

¹ *fl ins e*

² J[o] E[kscelencija]

³ *orig def*

⁴ *orig def*

⁵ *orig def*

Pirmininko Eduardo Lenkausk[o.]¹ studento juristo, vedusio, dvarininko, praktikuojančio kataliko, adresas: Kęstučio, 11, 12, Tel. 32-45. Galėčiau ir aš patarpininkaut[i.]²

—

O kas girdis apie Šv. Raštą? Ar bus šiemet dirbamas ir ar būs[iu]³ aš tam „sugadlyvas“. Aš mielai noru padirbėčiau be jokių ho[no]rarų⁴. Ir anuokart man dovanotų egzempliorių aš nepardavia[u,]⁵ tik šiaip paskleidžiau[.]⁶

Gerbdamas savo Ganytoją –

Dr J Tumas

1931. VIII. 29.

Kaune

AUTOGRAFA: KAKA, „Kunigo Juozo Tumo-Vaižganto byla“, b. 39, p. 258–259; laiškas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant popieriaus lapo dantyta viršutine linija ir vandenženkliai: „Original Bank“ ir monograma; lenkimo į šešias nelygias dalis žymės; ilgis neišmatuojamas dėl įrišimo į bylą × 27,5l; į bylą įrišta uždengiant dalį teksto. ADRESATAS: priskiriamas pagal kreipinyje įvardytą titulą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Juozapas Byla.

302. BALIUI SRUOGAI, KAUNAS, 1924-04-08

Kaune, 1924 m. bal. 8 d.

Būsimasis Kolega!

Hum. Mokslų Fakultetas neabejoja sulauksiąs Tamstos rudens semestruui docentauti. Būsime kolegos, nes ir mane žada pakelti docentu. Iki šiolėjau jo pareigas ir tuo galėčiau tenkintis ir toliau. Mano pre-

¹ orig om

² orig def

³ orig def

⁴ orig def

⁵ orig def

⁶ orig om

tensijos būti mokslo vyrų minimalės, o juodąjį darbą padirbu. Delto buvau užsigavęs Tamstos priekaištu „Gairių“ N5, kam¹ mane padarę „profesorium“, Girą studentu, o ne priešingai. Atsilojojęs „Lietuvoje“, tą dalyką užmiršau: negiliai gi to užsigavimo ir būta! ir santykiai, ti-kiuosi, bus normalūs, jei panorėsi.¹

Pirmai pradžiai patarnauk man, būdamas Klaipėdoje. Fotografas Kaušas (Barbierstrasse) esąs kitą kartą fotografavęs „Byrutininkų“ grupę: J. A. Vištelį, Jankų ir k. Kaip tik aš ieškau tikrojo Vištelio atvaizdo, nes Šliūpo duotasis Mauderodės profanų cinkografų buvo radikalčiai pagadintas. Reiktų ši grupę nukopijuoti. Ji ir visa turi istorinės reikšmėsⁱⁱ. Mano ar „Krivulės“ lėšomis. // [1v]

Už tai aš rengiaus, kaip to reikalauja sruogų tradicija, dar vieną Sruogą, Tamstą, sutuokti moterystėn Vytauto bažnyčioje. Bet kažkas paleido gandą, buk T.² jau esąs civiliška susituokęs, tai kitur bažnytiškai. P.³ Šiaulysⁱⁱⁱ man nieko tikra nepasakė. O aš, žinomas klerikalas, visai nenorėčiau, kad bent vienas Sruoga būtų išsprūdęs iš mano rankų. Tokį įsakymą esu gavęs ir iš T.⁴ tėvų per anąsias sutuoktuves. Mano rejestravimas į Katalikų knygas, pats žinai, ne taip jau įkyrus net laisvamaniams. Ir disonansų nebūtų.

Jei paskalos buvo neteisingos, labai atsiprašau. Kitam nebūčiau taip rašęs. Nepalaikyk tad kišimusi į ne savo dalyką.

Sveikinu abudu.

Kun. Juozas Tumas

AUTOGRAFAI: *LLTI BR*, in: „Laiškas B. Sruogai“, f. 53, b. 886, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto popieriaus lapo; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,9 × 28,4. Per vertikalią lenkimo liniją iš apačios popierius smarkiai įplyšęs, smulkūs įplyšimai kraštuose; popierius apsitrynęs, kampai apspurę, visame lape lamdymosi žymės.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: Savo laiške Sruoga atsako į visus Tumo paliestus klausimus, pasiaiškina ir dėl santuokos: „Pagaliau trečias dalykas – tai čia irgi nepataikei: esu jau įrašytas bažnyčios knygoje su visais palaiminimais ir t. t.“ (Laiškas Juozui Tumui, [iki 1924-04-15], [iš Klaipėdos – į Kauną], in: *Balio Sruogos elektroninis laiškų ar-*

¹ *cor pro* kad

² T[amsta]

³ P[onas]

⁴ T[amstos]

- ⁱ Tumas klaidingai priskyrė Sruogai Vytauto Prano Bičiūno feljetoną „Paminklai dėdėms“ (Gairės, 1923, Nr. 5, p. 311–313), pasirašytą slapyvardžiu L. Straigis, kuriam reaguojama į Tumo tekstą „Stanislovas Dagilis“ (Atspindžiai, 1923, Nr. 2, p. 25–29). Pirmojoje laiško čia teikiamo Tumo laiško pastraipoje reaguoja į Bičiūno feljetoną: „Pas mus daug kas atpenč. Todėl tegu nesistebi skaitytojas, radęs šį kartą „Gairėse“ feljetoną. Kaip gi kitaip pavadinčiau šį savo rašinį? Vaižgantai eina pas mus į kritikus ir literatūros profesorius, Radzikauskai – į studentus. Čiurlionių-Kudirkų kapai usnimis apžėlę: o Stanislovui Dagiliui statomas paminklas“ („Paminklai dėdėms“, op. cit., p. 311). Savo straipsnį Stanislovui Dagiliui Tumas skiria norėdamas pabrėžti jo atliko Adamo Mickiewicziaus „Konrado Valenrodo“ vertimo svarbą, ką feljetonininkas Bičiūnas vertina kritiškai: „[J]is paliko mūsų literatūrai vieną didelės vertybės veikalą: Mickevičiaus „Konrado Valenrodo“ [...] vertimą. Ir tiek? Tiek. Bet ir tai neturtingoje mūsų literatūroje nemaža [...]“ („Stanislovas Dagilis“, op. cit, p. 25). Sruoga savo laiške reaguoja: „Labai apsidžiaugiau Tamistos laišku. Ir truputį nuliūdau, kad apie mane esi vis tik blogos nuomonės, tik ne todėl, dėl ko manai. / Paskaičius „Gairių“ No 5 minimą chamizmą ir man nejauku pasidarė. Tik-tai, tikėk manim, kad aš su tuo reikalu nieko bendro neturiu – to dalyko aš nerašiau, kaip ir abelnai iki šiol „Gairėse“ mano jokio straipsnelio dar nebuvo spausdinta. Man kiek nesmagu, kad tokiuose dalykuose mane įtari. Ir kai skaičiau „Lietuvoj“ „atsilojojimą“ – man ir į galvą neatėjo, kad tie dalykai galėtų būti mano adresu taikomi. Juk pats žinai, „Gairių“ kompanijoje yra žmonių, visur esančių ir visa žinančių, kuriems chamizmo toli ieškot netenka. Jei atsiimi savo įtarimą – užmirškime.“ (Laiškas Juozui Tumui, [iki 1924-04-15], in: Balio Sruogos elektroninis laiškų archyvas, parengė: Neringa Markevičienė, <http://www.sruoga.flf.vu.lt/laiskai/public/letter/5b36954599602>, žiūrėta: 2021-01-08).
- ⁱⁱ Kiek vėlesniame laiške Sruoga informuoja: „Buvau pas Kaušą. Jis sakė ne pačius „Birutninkus“ fotografavęs, bet bene 1911–1913 metais atmušęs nuo fotografijos, kurią jam buvo atsiuntęs Jagomastas. Žadėjo paieškot klišę, gal surasiąs. Bet iki šiol dar nesurado.“ (Laiškas Juozui Tumui, [po 1924-04-05], in: Balio Sruogos elektroninis laiškų archyvas, parengė: Neringa Markevičienė http://www.sruoga.flf.vu.lt/laiskai/public/letter/5b36b3a70dd65#note_1, žiūrėta: 2021-01-08).
- ⁱⁱⁱ Spėtina, kad turimas omenyje Šaulys Kazimieras Steponas.

303. [EDMUNDUI STEPONAIČIUI], VILNIUS, 1908-01-10

Sausio m. 10 d. 1908 m¹.

N^o.....

Gerbiamasis Pone!

Kas talpo – patilpo; tilps ir „Gailėsis šaltinių“ⁱ. Kitus dalykėlius grąžinu. – Brolau! Talentą turi labai didelį. Eilutės gana vykusios. Jei netalpiname, tai vien dėlto, kad [p]er² labai atitraukto turinio, augštos mintis (jos kaip tik tiktų „Draugijai“); mums reiktų lengvėlesnių ir konkretiškesnių. Vis dėlto geriau bus Tamstai dirbus poetiškoje prozoje. Tik reikia – dirbti. Originaliniai vaizdeliai labai neužbaigti, kitur labai praskiesti. Bet visur matosi feljetonisto gislelė³, lengvas stilius. Stigtų erudicijos ir išžiūrėjimo į gerus pavyzdžius: Дорошевичъ, Немировичъ-Данченко ir k. Dirbkite daug! Spiaukite, jei mes kartais // [lv] nepasinaudojame: tai dar nereikia veikalėlio netikumų... Nenusiminkite: ateis laikas, kada prisieis mums Tamstos rašiniai pasigerėti.

Visoko gero!

Kun J Tumas

AUTOGRAFAS: *VUB RS*, in: „Kn. J. Tumo laiškai“, f. 1, b. F562, Nr. 2, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto *Vilties* redakcijos blanko su tinkliniu vandenženkliais, kairiajame lapo kampe spausdintas užrašas: „VILTIES“ / REDAKCIJA IR ADMINISTRACIJA / VILNIUS / DIDŽIOJI GATVĖ, № 23“; lenkimo į šešias nelygias dalis žymės; 21,5 × 28. Lape lamdymosi žymės, kraštai aplankstyti, su įplyšimais, dalis jų suklijuoti popieriumi. L. [1r] viršuje įstrižai du užrašai: įstrižai juodu rašalu: „X pasinaud.“, netoliese žemiau mėlynu spalvotu pieštuku beveik horizontaliai: „S. St Steponaičiui“; l. [1r] dešiniajame viršutiniame kampe pieštuku: „82“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

ADRESATAS: nustatytas pagal laiške minimą tekstą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ „Gailėsio šaltinis: Indijos legenda“, vertė: Sm. Stepas [Edmundas Steponaitis], in: *Viltis*, Nr. 23, 1908-01-18, p. 1–2.

¹ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

² *vid*

³ *cor e pro è*.

Bal. m. 21 d. 1908 m.

Gerbiamasis!

№.....¹

Ką nors siunčiant į redakciją, visados reikia originalas pasilikti. Redakcijai nesunaudojus, galėtų kaip kitaip sunaudoti. Paprastai, redakcijos tesideri su savo korespondentais, jei prisieina jiems mokėti arba jei gauna kokią didesnę dalyką. Atsakinėti, gavus by kokią smulkmeną, tiesiog negalima. Nepykite! Męs negalime žodžiu susirišti, kad ką nors būtinai įdėsime. Ką gauname, laikome: ateina tam tikras laikas, pasijieškome terboje, kas čia geriau pritiktų. Taip ir su Tamstos rašiniais[.]² Iš Tamstos paskutinių eilučių³ bene geriau pavyko – „iš Ogarev'o“⁴. Vertimų (beletrist.⁵) beveik nededame, nes gana turime originalinių feljetonų. Bet Turgeniev'o galės kuomet nors, tarpelį radus, paimti. // [1v] Gera būtų visą поэзия въ прозѣ⁶ išvertus. Spirti nespiriame.

Visokogero

KgJTumas

AUTOGRAVAS: VUB RS, in: „Kn. J. Tumo laiškai“, f. 1, b. F562, Nr. 3, l. [1r–1v]; laiškas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto gelstelėjusio *Vilties* redakcijos blanko su tinkliniu vandenženkliai, kairiajame lapo kampe spausdintas užrašas: „VILTIES“ / REDAKCIJA IR ADMINISTRACIJA / VILNIUS / DIDŽIOJI GATVĖ, № 23“; lenkimo į šešias nelygias dalis žymės; 21,5 × 28. Lape lamdomosi žymės; dešiniajame krašte abipus gausu rašalutų pirštų žymių, per lenkimo linijas popierius plyšta, sutvirtinta skaidria rusva popierine juosta; [1r] trys skirtingi užrašai įstrižai: juodu rašalu, greičiausiai Vaižganto ranka: „X Sunaud“; šalia violetiniu rašalu nenustatyta ranka: „Steponaičiui (dabar [...])“; šalia mėlynai violetinio atspalvio pieštuku: „Staponast.“; l. [1v] dešiniajame apatiniame kampe įstrižai mėlynu pieštuku: „Svarbus“; į bylą laiškas įklijuotas balto popieriaus juosta.

ADRESATAS: nustatytas pagal laiške esančius papildomus įrašus, sutampančius su 1908-01-10.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo

¹ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

² *orig om*

³ *sign cae graph vid al m*

⁴ *sign cae graph vid al m*

⁵ beletrist[ikos]

⁶ *rus* = poezija proza

⁷ *ill*

Kaune, 1922 m. IX-25

Pone Matai!

Ak, tu Dieve, kokio įspūdžio gavau, paskaitęs Tamstos laišką iš IX-21! Lyg desperuotumei. O tuotarpu dalykai ne tokie blogi. Pinigų tokios didelės sumos vargu bau mano vardu bus galima gauti. Su Vailokaičiais mes, pažangininkai, negeruoju, Pr. ir Pr. Bankas¹ ir iš viso dabar skolina, kaip // [1v] ir kiti bankai. Mes, Blaivininkai, bent negauname Liaudies Namams restauruoti jokios paskolos, kol nusistatys valiūta. Bet tų krūvų pinigų nė nereikia. Ir štai delko.

Birštone teko man susidurti su jaunu gydytoju Venckūnu. Jis mokslo vyras, pats tuberkulininkas, tai visur buvęs ir tą ligą tyręs. (Visi tie katarai, plevritai – tos pat pradžios). // [2r] Mokslas dabar esąs griežtai pasakęs, jog tuberkulą gydą ne sanatorijos, ne kalnų aukštumos, tik tam tikras režimas, kurs yra galimas bet kuriame klimate, bet kurioje vietoje. Statistika parodžiusi minimum išgyjimų – Sanatorijose; tiek, kiek net savaime išgyją ir kitur. O išgyją daug, kaip parodę bet kurio žmogaus plaučiai. Nekliudąs nė klimatas. Ukanotoje Anglijoje tu- // [2v] berkulininkų esą minimum, o kalnotoje giedroje Tirolio šalyje – maksimum. Girdi? Tai spiauk ant visų vokiečių vylių!

Dr Venckūnas skiepija naują Friedmanno serum iš želvių. Sako, vieno karto pakanką ir tai prailginą žmogaus amžių 8 metais. Dalykas naujas. Negi sunku susikalbėti su Birštonu. Bandyk ir daugiau tikėk savo jaunyste. Duok Dieve!

Tamstos kun. Juozas.

AUTOGRAVAS: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto F.“, GEK 104490, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant rusvo dvilapio su tinkliniu vandenženkliai; lenkimo į dvi dalis žymės; sulenkto matmenys: 11 × 17,8. Lapo kraštuose purvinų pirštų žymės; l. [1v] apačioje pieštuku: „ER1 22772“; rašikliai: „GEK 104490“ – signatūros numeriai.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ Pr[ekybos] ir Pr[amonės] Bankas

306. MIKALOJUI ŠEIŽIUI-DAGILĖLIUI,
KAUNAS, 1924-01-21

1924 m. saus[.]¹ m. 21 d.²

Miliausias Drauge!

Aš dėstau liet. literatūros istoriją. Reiks ir Tau paskirti paskaita, o istorijoje nemenkiausia vieta. Malonėk tad, Broli, man suteikti savo formuliarą ir dar daugiau autobiografinių žinių, savo fotografiją ir ar neturi bent paskolinti savo leidinių. Itin reikia bibliografinių žinių, kur ir ką esi spausdinęs. O jei turi ką paruošęs, Malonėk kopiją dovanoti Kultūros Muziejui, kol tai išvys pasaulį. Kult. Muz. jau turi vieną Tavo autografą – „Davatkėlę“. Ketinome išleisti humoristikos³ knygutę, tai ir Tavo būtime įdėję. Dabar taip ir liko. Zinoma, įdėsime kur nors. Be to, ką Tu žinai apie kunigus, // [4v] kurie yra publicistikoje dalyvavę, literatūros prigriebę. Gal jų fotografijas turi, tai paskolink Muziejui. Viską mano vardu.

Tebemyliš Tave

Kun. Juozas

Aleksoto g., 6.

AUTOGRAFAS: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto E.“, f. 11516, l. 4r–4v; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant gelstėlėjusio Vytauto bažnyčios Rektorius blanko, kairiajame lapo kampe spausdintas užrašas: „**Vytauto bažnyčios** / (Dangun Ėmimo) / **Rektorius** / №..... / 192...m.....m.d., KAUNE“; lenkimo į keturias dalis žymės; 16,4 × 21,3. Rašalas išblukęs; kairiajame viršutiniame kampe sąvaržėlių rūdžių žymės; popierius restauruotas; l. 4r kairiajame viršutiniame kampe pieštuku: „K L 14 11516 / ER₁836“ – signatūros numeris.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ *orig om*

² Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

³ *cor m*

307. MIKALOJUI ŠEIŽIUI-DAGILĖLIUI,
KAUNAS, 1925-06-15

Kaune, 1925 m. birž. 15 d.

Mielas Dagilėli!

Sugrįžęs iš malonių pas Tave vaišių, aš tuojuau šokau susirinkti visa, ką tik Tu esi paskelbęs periodiniuose leidiniuose ir tai, kas geresnia buvo Šv. Kaz.¹ leidinyje. [„]T. Sargo[“]² leidinio neturėjau, tai su juo nieko nelyginau.

Nusikopijavęs visas Tavo eilutes suskirsčiau trimis dalimis: sonetus su patriotinėmis įžangomis, dainiškas eilutes ir 3, šiaip jau visokias. Taip aš jas ir išdėščiau savo auditorijai drauge su biografija.

Šitas kopijas aš siunčiu Tau, gal kai ko nebebūsi gavęs pats nusirašyti. Visa tai peržleberiok. Aš ketinau jas dar sykį paskaity[t]³ ir pažymėt Tau, kas yra kalbos atžvilgiu taisytina. Bet neturėjau laiko, o dabar nenoriu praleisti geros okazijos rankraštį Tau nusiųsti. // [3v]

Gauni tad šių atostogų metu sutaisyti pilną savo kūrinėlių leidinėlių, menkesnius dalykus nubrukdamas į galą; pačiame tačiau gale – sakmės. Aš šio planu negiprimetu, tik pasiūlau; manykis kaip išmanydamas. Mano kopijomis naudokis, jei ant jų galėsi padaryti pataisas. Bet ką griežtai būsi savo ranka perrašęs, tai mano kopijoje sugrąžink – gal bus man naudinga pasižiūrėti.

Datos ir kur buvo pirma spausdinta turi palikti⁴ kiekvienų gale – tai svarbu bibliografijai.

Gaila, kad gyvu darbu aš negaliu Tau padėti – būtent bendrai skaityti ir ieškoti pataisytinų trūkumų. Gal delto reiks ko ne [ko]⁵ paskui atsiklausti. Taigi nepatingėk⁶, padirbėk ir man viską grąžink į spalų 1 d. ar dar anksčiau. Tavo kun. Juozas,

Doc.

AUTOGRAFA: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto F.“, f. 11517, l. 3r–3v; laiškas.

¹ Šv[ento] Kaz[imiero draugijos]

² T[ėvynės], *orig om*

³ *orig vid ex er k*

⁴ *cor p*

⁵ *orig vid ex er ne*

⁶ *cor g*

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant mėlynai liniuoto popieriaus lapo su tinkliniu vandenženkliai; 21,4 × 26,9. Popierius restauruotas; l. 3r kairiajame viršutiniame kampe pieštuku: „K M 11517 / ER₁834“ – signatūros numeris.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

308. MIKALOJUI ŠEŽIUI-DAGILĖLIUI, KAUNAS, 1925-09-25

Kaune, 1925, IX-25

Mielas Dagilėli! Šiandei pradedu¹ skaityti Universitete. Pirmon galvon eina Zmona-Didžiulienė. Aš norėčiau ir apie Tave pakartoti, tuo pačiu žygiu ruošiant spaudai (gatavai) Tavo geruosius kūrinių. Kaip gi eina redagavimas? Malonėčiau manyti, kad rudens sulaukus, darbas eis sparčiai. Prisipažink raštu.

Tavo Kun. Juozas

AUTOGRAFAS: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto fondas“, f. 11518, l. 2r–2v; atvirlaiškis. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] spausdintas užrašas: „PASAULINĖ PAŠTO SAJUNGA / UNION POSTALE UNIVERSELLE / LIETUVA * LITHUANIE / ATVIRUTĖ – CARTE POSTALE“, kairiajame viršutiniame kampe lietuviškas herbas, dešiniajame pašto ženklas už 15 centų; l. 2v tekstas; 13,6 × 8,9; rašyta juodu rašalu. L. 2r adresuota: „Jo Malonybei / Klebonui Mykolui / Šežiui / Pandėlyje“. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant pašto ženklo: „KAUNAS, 26 IX 25“, žemiau antspaudas pakartotas; gavimo antspaudas centriau nuo pašto ženklo: „PANDELYS, 28 IX 25“. Atvirlaiškio kraštas buvęs užsilenkęs, lenkimo linija purvina; l. 2v rusvos dėmės, persigėrusios į kitą pusę; kraštai nuo lietimo patamsėję; l. 2r kairiajame viršutiniame kampe pieštuku: „KLM 11518 ER₁835“ – signatūros numeris.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

309. MIKALOJUI ŠEŽIUI-DAGILĖLIUI, KAUNAS, 1930-02-15

Kaune, 1930 m. vasario 15 d.

Mielas Draugai! Geras žodis visados pravartu ir nevelu. Ačiū už gerus velijimus, Tavo sakmes dideliu įdomumu skaitau „Ryte“ ir „Pa-

¹ cor u pro a

nevėžio balse“. Laikau ir „Darbininką“. Paskutinę Tavo sakmę įdaviau „Rytui“, pridėjęs: arba „Darbininkui“ⁱ. Lai sveika eina. Man bet-kuri kūryba – faktas: vis tiek, kas paskatino, kas davė siužetą. Kai Tau prikišau tendenciją anais metais, pačioje pradžioje tautiškosios valdžios, tai daugiau nustebeš, kad Tu, buvęs toks pat „tautininkas“¹, kaip ir aš, šiuo tarpu (dar neturėdamas tų neigiamumų, kurių paskui susilaukei) taip lengvai persimetei į tos rūšies opoziciją, kurią iš pat pradžių sudarė Krikščionių Demokratų Partijos centro narys Jo Ekselencija Panevėžio Vyskupas Kazimieras su Jo Eks. Telšių Vyskupu Justinu. Iš tos opozicijos aš neleimi naudos nė pačiai Bažnyčiai, o jau valstybei – tikras peilis; jokios žymės patriotizmo², tas vienas ultra-montanizmas, aklas, aršus, ūmus. // [1v] Bažnyčiai lengviaus laimėti „festina lente“³.

Per tokią pryzmę iš-pat pradžių žiūrėdamas į tautiškąją valdžią, Tu ir kiti nusistatėte pernėlig neigiamai į visa, kas yra šios valdžios daroma. Bloga daug; daug nenormalu. Bet, sakyk, kokią valdžią Tu sugalvotumei, kuriai iš pat pradžių ir iki galo pavyktų savo linija tiesiai vesti, nėmaž nekritelėti? Ag pergyvenome ir Krikščionių valdžią. Ar ten visa buvo kaip vien reikiant? Iš centro gal labiau matės, kad buvo taip pat Aug'io stainė, labai⁴ valytina. Prieš Tave, Mykolai, daugiau paveikė Tavo publicistika, neg „истинные литовцы“⁵: Borchert, Schwandt ir k^{oii}[.]⁶

Kai aš stoviu nuošaliai nuo politikos, tai man vis tiek-pat, ar Tu pozicijoje ar opozicijoje: Tu man tas pat Mikalojus Dagilėlis ir man įdomu, kaip reiškiasi nepaprastas Tavo talentas. Ag ir Dantė buvo opozicininkas, o dėlto jo kūriniai įamžinti. Tautiškoji valdžia savo atgyvens, o ką Tu būsi sukūręs jos nenaudai, liks literatūrai (ne „smetonininkams“ ar „krupavičininkams“). Dar kartą ačiū Tau, kad mane atsiminęs parašei! Tavo kun. Juozas

AUTOGRAFAI: MLLM, in: „J. Tumo-Vaižganto F.“, f. 11519, l. 1r–1v; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant mėlynai liniuoto popieriaus lapo dantytu viršutiniu kraštu; 21,5 × 27,1. Visame lape lamdomosi žymės, popierius per lenkimo linijas plyšta; l. 1r kairiajame viršutiniame kampe keliagubos sąvaržėlių

¹ *sign rub graph al m*

² *del fl as, ins sup o*

³ *lot* = skubėk lėtai

⁴ *sign rub graph al m*

⁵ *rus* = tikrieji lietuviai

⁶ *orig om*

rūdžių žymės, pats kampas nuplėštas, lapo kraštuose pirštų žymės; l. 1r kairiajame viršutiniame kampe pieštuku: „KLM 11519 / ER₁837“ – signatūros numeris. Vokas: tamsus pilkšvai žalsvas vokas su Gedimino pilies vaizdu ir užrašu: „VILNIUS LIETU-VOS SOSTINĖ BUVO IR BUS. / Vilno has been the capital of Lithuania and will be it again. / Vilno a été la capitale de la Lithuanie et les sera. / Vilno ist die Hauptstadt von Litauen gewesen und wird es wieder sein.“; 15,5 × 12,5. Adresuota: „Jo Malo-nei / Klebonui Mykolui / Šežiui / Pandėlyje“; atgalinio adreso nėra. Pašto ženklas drauge su išsiuntimo antspaudu nuplėštas, greta pakartoto antspaudų fragmentas; l. 1v gavimo antspaudas: „PANDELYS“; data nežinoma; vokas antspauduotas vos įžiūrimu antspaudu: „VYTAUTO BAŽNYČIOS KAUNE / REKTORIS“.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ M. Dagilėlis, „Lapė Kūrėjas“, in: *Rytas*, 1930-02-19, Nr. 41, p. 6.

ⁱⁱ Reaguojama į šią Šežio-Dagilėlio laiško vietą: „Gyvendamas sostinėje, gal nejauti tiek absurdo, kiek jų provincijoje esama. Pas mane stačiai Vokietija, arba prieškariniai caro laikai. Nuovados virš. Borchertas, jo padėjėjas rūsas Vasilevski, agronomas Rudolphas Švandtas – tai didžiausi mūsų miestelio ir apylinkės patriotai! Tai Kaufmanai, Klengenbergai ir tt! Tu jiems, bra, nebeįtikimas, tu nepatriotas!...“ (Mikalojus Šežys-Dagilėlis, Pandėlys, 1930-02-04, in: *VUB RS*, „Kn. J. Tumo archyvas. Laiškai literatūros reikalais“, f. 1, f. 385, Nr. 45, l. 59r–59v.)

310. MARIJAI URBŠIENEI, [KAUNAS], 1933-02-09

Mieloji Poni! Šeštadienį į Paryžių išvažiuoja brangus mums žmogus – direktorius Dom. Blynas; jam buvo amputuota koja dėl sarkomos, o dabar ji pasireiškė – krūtinėje. Pačišerinaukite jam. Jis prancūziškai moka, knygas verčia, bet konversuoti gal ir sunku. Sveikinu Tamstą ir vyrą¹ [.]¹ 1933. II. 9

AUTOGRAFAS: *LNB RS*, in: „Laiškas M. Urbšienei-Mašiotaitėi“, f. 14, b. 659, l. 1r–1v; vizitinė kortelė.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta žaliu rašalu vizitinėje kortelėje; l. 1r centre juodas spausdintas užrašas: „Dr. Juozas Tumas / G. Kanauninkas“, 10,7 × 7. Vokas: pilkšvas vokas; 15,3 × 12,6 (dėl nukirpto voko krašto pirmasis matmuo apytikris). Adresuota: „Madame Marie / Urbšys / 14, Place Malesherbes / Paris XVII“²; atgalinio adreso nėra. Antspaudai: l. 1r išsiuntimo antspaudas kairiajame viršutiniame kampe: „Kaunas, Lietuva, 2-2 33“; antrasis antspaudas neryškiai įspausas; l. 1v gavimo antspaudas: „P[ARIS XV]II, AVENU[E] WAGRAM, 11 / 18^b 15 / FEVR / 33“. Dešiniajame viršutiniame kampe du lietuviški pašto ženklai už 30 centų. L. 1r ant-

¹ *orig om*

² *pranc* = Poniai Marijai / Malzerbo bulvaras / Paryžius

paušo juostoje dukart pakartotas užrašas (įspaušta skirtingu ryškumu): „PIRKIME SAVO KRAŠTO GAMINIUS“:

LOKALIZAVIMAS: pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Juozą Urbšį

311. JUOZUI URBŠIUI, KAUNAS, 1932-03-12

Kaune, 1932 m. kovo 12 d.

Ponas Juozapai!

Ligonis p. Klimas tiek yra populiarus Lietuvos valdžioje ir visuomenėje, tiek brangus giminėms, kurių Kaune aibės, jog jam susirgus derėtų tankiau informuoti apie ligos eigą, gydytojų nuomonę, temperatūrą ir bendrą nuotaiką. Dabar mes visi puldinėjame į kits kitą, ar tu ko nepatyrei ar tu: aš, Lesauskienė, Turauskas, Avietėnaitė, Zauniai, Klimai.

Aš pasiūliau Atstovybės biūrai davinėti biuletenius Eltai, [„]L. Aidui[“]¹ ar man. Aš skelbčiau, kitaip negaliu apsiginti žingeidų.

Sveikinu p. Mariją ir Tamstą

Jūsų Kan. JTumas

AUTOGRAFAUS: *LNB RS*, in: „Laiškas Juozui Urbšiui. Pas. J. Tumas“; f. 15, b. 384, l. [1r], [1v] be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant plono šviesiai rusvo atspalvio popieriaus lapo; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,4 × 28,2.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

312. URŠULEI URNIEŽIŪTEI, [SKODSBORGAS], 1918-03-15

15 / III / 18

Maloningoji Ponaite Uršulyte!

Tamtos ir ponaitės Onytės laiškus, nors jiedu ne viena diena pažymėtu, gavau sykiu, jau apsigyvenęs Danijos pajūryje, Skodsborge villa

¹ L[ietuvos], orig om

Aagaard, per København.

Kad aš nebūčiau jūsų pasiilgęs, nieko nesakyčiau¹ už nerašymą. Ziūrėk, kiek jau laiko praėjo nuo jūsų išvažiavimo! Likęs vienui vienas, atmainiau, ar manyje atsimainė, savo nemėgimą ilgų laiškų. Pirmiau, kai reikėdavo jų kas dieną prisiskaityti bent po kelias dešimtis, jie, tikrai, buvo įgri[s]ę². Dabar, kai per ištisą savaitę negauni žmogus nei su kuo pasišnekėti, nei su kuo susirašyti, laiškai – mielas dalykas.

Labai man tinka, kad mane tebeatmeni. Ir jūs visi penki, neskiriant nei jūsų „karaliaus“, mano gyvenime Stokholme buvote manaisiais rašomaisiais „pragiedruliais“³. Jūs to gal nei nejaučiate, buvę tikruoju akstinu, verčiusiu mane tiek daug, sulyginti, taip trumpu laikui parašyti: per tris mėnesius bent 1,500 puselių vienos apysakos. Gryno, daž- // [1v] nai dusyk perrašyto teksto apie 600 p. O kame kiti straipsniai? Susidaro iš to 1½–2,000,000 raidžių: kai ruoši spaudzinti, turi suskaityti, kiek bus spaudos iš rašto puslapio. Kokia čia buvo jūsų rolia? Zinoma, simpatija ir noras jums pajvairinti nuobodų buvimą svetimame krašte. Zinojai žmogus, kad reiks sekmadienį skaityti, tai ir rašai po 12–14 valandų kasdieną. O dabar ir pačiam gerai, kad spėriai buvo nudirbta gera dalis darbo.

Jums išvažiavus, kaip kirviu nukirto. Bedirbau, bežleberiojau tą patį, bent ⅔ perrašiau. Taip ir stovi. Maniau vietos atamaina vėl įsiūbuos į darbą. Gal ir būtų. Tik pajūryje pučia vėjas stačiai man į langą ir taip išaušina kambarį, kad net rankos stingsta. Ir nieko negalima dirbti.

Tamstos, Uršulyte, širdelė, tikrai, moteriška: kaip styga skamba: čia vienuolės pabaiso, čia už geras jų pastangas ūmai taip įsimylėjai³ jās. Tai gerai, kas moka šlovingai reaguoti į gerą ir blogą: džiaugtis mokėti pirmuoju ir nekęsti drįsti antruoju.

Pasveikink ir ponaites Marytę su Emilija, nors jos dvi man į jūdvių jų su Onyte laiškus nei žodelio neįrašė. Pasakyk: dėdė kreitėja. Daug daug kartų atsisveikindamas liekmi:

Ziemkintis Vaižgantas

¹ cor č

² cor i pro i, orig vid ex err š

³ cor pro pamylėjai

AUTOGRAFA: *LLTI BR*, in: „1. Laiškas Uršulei Urniežiūtei-Starkienei apie „Pragiedrulių“ rašymą, 2. Adresatės paaiškinimas“; f.1, b. 4170 / 4, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto popieriaus lapo; lenkimo į aštuonias nelygias dalis žymės; 22 × 28,4. L. [1r] keletas nuo skaidraus skysčio lašų išsiliejusių vietų; įplyšimai kraštuose; lamdymosi žymės; kairiajame viršutiniame kampe pieštuku: „InR-4170“.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

- ⁱ Archyvinėje byloje kartu saugomas Urniežiūtės-Starkienės laiškas, rašytas 1957 m. (laiškas nedatuotas, data priskirta pagal kitus bylos duomenis) tuomečiam Lietuvių literatūros ir kalbos institutui. Byloje pažymėta, kad laiškas iš Starkienės, gyvenančios Klaipėdoje, Gorkio g. 52–6, gautas 1957–12–12. Laiške teigiamai atsakoma į prašymą perduoti Vaižganto laiškus, informuojama, kad turimas tik vienas, bei komentuojamos rašymo aplinkybės: „1917 m. mes penki: V. Mykolaitis-Putinas, kuri Vaižgantas praminė mūsų „Karaliumi“, ir mes keturios mergaitės – O. Petrauskaitė-Krikščiūnienė, M. Andziulytė-Ruginienė, E. Ramanauskaitė ir U. Urniežiūtė-Starkienė važiovome iš Petrogrado per Švediją studijuoti į Šveicariją. Mum belaukiant lietuviško paso, teko keletą mėnesių gyventi Stokholme drauge su Vaižgantu, kuris tuo metu ir pradėjo rašyti savo „Pragiedrulius“. Akstinas buvo toks, kad vieną vakarą jis atėjo pas mus į viešbutį ir pradėjo gyvai, gražiai ir įdomiai pasakoti savo atsiminimus apie knygnešius ir tą vakarą jam kilo mintis ir pasiryžimas parašyti veikalą apie juos. Taip jis ir pradėjo rašyti, kaip jis sako laiške. Jis turėjo Stokholme mažytį kambarėlį, kur tilpo tik lovą ir staliukas ir ten jis per savaitę rašė atsidėjęs, o sekmadieniais mes visi penki ir dar daktaras Jonas Šliupas susirinkdavom į Lietuvos Atstovybę Stokholme pas Aukštuolį ir Vaižgantas ten skaitydavo // [1v] mum savo „Pragiedrulius“, Putinas skaitydavo savo eilėraščius. / Atsimenu, kad Vaižgantas sėdėdavo ant apskritos kėdės ir beskaitydamas keletą kartų ant jos apsisukdavo, nes jis buvo be galo linksmas, gyvas ir judrus.“ (*LLTI BR*, „1. Laiškas Uršulei Urniežiūtei-Starkienei apie „Pragiedrulių“ rašymą, 2. Adresatės paaiškinimas“; f.1, b. 4170 / 4, l. [1r–1v]).

313. [KAZIMIERUI VELIČKAI], PAMITUVYS, 1906-05-01

1 d. gegužės mėn. 1906

Pamituvyje

G. Kunige-Klebone!

Atminu, laimindamas mane į Stakius, patariai prispausti Tamstos brolių už girtavimą. Tą žinią į makaulę įsikalęs, ilgai su neįsitikėjimu žiūrėjau į tą „bažnyčios maršalką“, kurs nešiojo Veličkos pavardę ir

neblaivybės dėmę. Praslinko mažne visas mėnuo; Velička pas mane tankiai atsilanko; berods ir pažinau jį pusėtinai, – bet to „girtavimo“, už kurį reikėtų jį į nagą imti, nė karto nepasergėjau. Yra tai žmogus darbštus, netinginis; tai matyt iš to, kad vienas pats laukus išgyvena; be to, paslankus ir kitiems padėti. Na, vienu žodžiu sakant, neturiu prie ko prisikabinti ir jį paūdyti. Teip Tamstai prisieis jo šlovė reabilituoti, o to dalyko kiteip neatliksi, kaip tikt atvykdamas į mūsų kraštą ant š. Antano // [1v] atlaidų (13 birž.). Ir aš, ir Tamstos brolis drūčiai malonėtuva¹ parsikviesti Tamstą: pas mane atrastumei grinčią ir glėbį atvirus, pasimatytumei su visais beveik kaimynais, kuriuos mėginu jau dabar susikviesti, ir – pakeltumei atlaidų iškilmingumą. Brolio esi irgi neapsakomai laukiamas. Vienuoliką metų neregėję, visi pasiilgę, meldtinai meldžia pasirodyti.

Ex justitia et ex caritate² turi tad mus šimet aplankyti. Aš jau dabar liepsiu lovą pastatyti su antrašu: Kl. V. Nesigailėsi atsilankęs ir š. Antanui patarnavęs: be dvasiškųjų malonių užsipelnysi širdingą mūsų ačiu ir pasigerėsi mūsų vietų gražybę. Neatsisakyk, meldžiamas.

Jūsų tarnas: Kun. JTumas

Ст. Россіены. Шимкайтское Вол. Првл.³

AUTOGRAFAUS: *VUB RS*, in: „Laiškas [Šiaulėnų klebonui Kazimierui Veličkai]“; f. 107, b. 166, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto lapo su vandenženkliais: „MILLS“, virš užrašo greičiausiai fabriko ženklas; lenkimo į keturias dalis žymės; 21,3 × 27,3. Visame lape lamdomosi žymės ir neryškios rusvos dėmės; dešiniajame krašte popierius įplyšęs; l. [1v] apačioje pieštuku: „F107–166“ – signatūros numeris.

ADRESATAS: nustatytas pagal laiško turinį.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ *cor v*

² *lot* = iš teisingumo ir iš gailėstingumo

³ Ст[аниця], Вол[остное] Пр[а]вл[ение], *rus* = Raseinių stotis. Šimkaičių valsčiaus valdyba.

**314. JUOZUI VILKUTAIČIUI-KETURAKIUI,
KAUNAS, 1930-04-19**

Kaune, 1930VDM. bal. 19 d.

Gerbiamajam p. Juozui Vilkutaičiui Keturakiui

Prienuose.

Mano Ponai! Tamsta savo nauju veikalu „Šimtas margų“ⁱ vėl atmini dramatinei mūsų literatūrai pirmąjį, techniškai tikrai pavykusį savo veikalą „Amerika Pirtyje“. Tai buvo „epokinis“ mūsų literatūrai raštas. Jis neužmirštas iki šiam laikui; ir aš jo griebiaus, dėstydamas liet. literatūrą universitete. Visi stebėdavomės, kad Tamsta, pasireiškęs dideliu sugebėjimu dramatinizuoti, pasitenkinai tuo vienu kūrinium.

Aš nudžiugau išgirdęs antrą (tik antrą? Gal aš daugiau nežinau?) sumegztą kūrinį; aš nudžiugau ir nutariau kreiptis pirmiausia į Tamstą, Ponai, naujo konkurso dalyku. Būtent, Vytauto Didžiojo komitetas paskelbęs du konkursu: 1, apysakai ar poemai ir 2, pjesei iš Vytauto laikų parašyti, dabar man pavedė sudaryti trečią konkursą – liaudžiai vaidinti pjesei parašyti, taip pat Vytauto ar // [1v] Vytaiškais apmaitais. Ji turėtų populiarinti paskutinį nepriklausomą Lietuvos valdovą, gaivinti sąmoningą tautiškumą ir sąmoninti pilietinę laisvę. Tema laisva. Kūrinys pritaikintas kaimo patalpoms ir jo butaforijos ištesėjimui. Premijos: 500 ir 300 litų. Terminas: šių metų rugpjūčio 5 d.

Sveikindamas Tamstą Šventų Velykų, aš į Allelują dedu svajonę, kad Tamstai, ne kam kitam, pasiseks sumegsti toks veikalas, bent iš 3 veiksmų (ir gana).

Kryptis parodyta; bet tai nereiškia, kad tendencija turi nukalėti meniškumą. Liaudžiai menas, tikras menas, tiek pat sveria kiek ir prof.¹ Teatrui. „Am. pirty“ – meno kūrinys.

Gegužės m. būsiu liuosesnis, tai paprašysiu Tamstos interview'o: aš savo Rašytojų Galerijoje dar neturiu Tamstos.

Gerbdamas Tamstą ir Tamstos talentą:

Kan. Dr. Juozas Tumas-Vaižgantas

P. S. Ar nenorėtumei savo „Šimtą margų“ išvysti kuriame mūsų žurnale? Tai paruoškite gatavai spausdinti, o aš patarpininkausiu.

JT.ⁱⁱ

¹ Prof[esionaliam]

AUTOGRAFIKAS: *MLLM*, in: „T. Vaižganto laiškas J. Paukštelui“, f. GEK 131979, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant gelstelijusio liniuoto popieriaus lapo dantytu viršutiniu kraštu; lenkimo į aštuonias nelygias dalis žymės, vertikali lenkimo linija dviguba; 21,9 × 27. Per lenkimo linijas popierius plyšta, lamdomosi žymės; l. [1v] pieštuku: „MLLM GEK 131979 / ER₁“ – signatūros numeris. Vokas: tamsus mėlsvai žalsvas vokas su užrašais viršuje: „Vilnius Lietuvos sostinė buvo ir bus. * Vilnius estis eufurbo de Litovujo kaj ĝi estos. * Vilno has been the capital of Lithuania and will be it again. * Vilno a été la capitale de la Lithuanie et le sera. * Wilna ist die Hauptstadt von Litauen gewesen und wird es wieder sein.“; kairiajame viršutiniame kampe pagal antspaudo modelį sukurtas apskritimas su Lietuvos kontūru, vaizduojančiu Lietuvą be Vilniaus krašto ir su juo, ir užrašo: „LIETUVA“; užrašas ratu: „O VILNIAUS NEPAMIRŠK, LIETUVI!“; adresuota: „Jo Malonei / Pil. Juozui Vilkutaičiui / Notarui / Prienuose“. Pašto ženklas nuplėštas, išsiuntimo antspaudas: „KAUNAS / CENTR., 19 IV 30“; gavimo antspaudai nežįiūrimi; rektorius antspaudas.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: savo laišką Vilkutaitis-Keturakis pradeda atsiprašymu: „Dovanokite už delsimą atsakyti nors čia ne mano vieno kaltė. Mat atsitiko taip: aš pasigerėdamas perskaičiau Jūsų laišką ir neatsispyriau pagundai, jį parodyti savo šeimai, didelei garbintojai Jūsų asmens ir talento. Buvau pasiryžęs kitą dieną į laišką atsakyti, bet kad susivokti atsakyme, tyrėjau dar pažiūrėti laišką; bet dėja: paaiškėjo, kad Jūsų laiškas jau kelyje Prancūzijoje. Mat jaunieji šeimos nariai – gimnazistės bei gimnazistas – Jūsų laišką, kaip relikviją pasiuntė į Nancy, Prancūzijoje, studentui Viktorui – pasidžiaugti, įpareigoję jį, laišką tuč tuojau grąžinti, bet laiškas ligi šiol dar negrįžo ir tenka apsieiti be jo.“ Toliau laiške autorius kalba apie savo kūrybinį neproduktyvumą ir sakosi „[...] be „Amerika pirty“ vos-nevos parašiau „Šimtą margų“ veikalėlį pradėtą 1907 m. ir baigtą 1922 m. ir dar turiu parašęs vieną veiksmą (iš trijų) veikalėlio, kurį ketu pavadinti „Į šiltui-// [322v] sius vandenis“ [...]“; bet sakosi greičiausiai šio kūrinio nebaigęs; Vilkutaitis-Keturakis džiaugsmingai priima pasiūlymą publikuoti „Šimtą margų“ bei duoti interviu, tačiau atsisako dalyvauti konkurse, motyvuodamas būtinybe dirbti ir negalėjimu tam laikui pasiimti atostogų, reikalingų kūriniui parašyti. (Juozas Vilkutaitis, Prienai, 1930-05-02, in: *VUBRS*, „Kn. J. Tumo archyvas. Laiškai literatūros reikalais“, f. 1, f. 385, Nr. 251, l. 322r–322v).

ⁱ Komedija „Šimtas margų“ pradėta rašyti 1905 m., baigta ir iš rankraščio suvaidinta 1929 m. Prienų „Žiburio“ gimnazijoje.

ⁱⁱ Tumas laišką Vilkutaičiui-Keturakiui parašo veikiausiai paskatintas Andriaus Dubinsko laiško, kuriame Vilkutaičio bičiulis rašo: „Amerikos pirtyje“ autorius „Keturakis“ – tikra pavardė Juozas Vilkutaitis – galėtų dar ir ką daugiau parašyti, jei justų, kad jo raštai įvertinami. Kadangi to nėra, tai senis apkerpėjo, aptingo ir, raginamas rašyti, trumpai // [61v] atsikerta: „lyg tai kam įdomu!“ / [...] / Nežinodamas, kam geriau tiktų kurstytojo rolė, kreipiuosi į Jus, nes Jūs esate ištraukę iš nežinomybės daugelį dar ir menkesnių rašytojų; kadangi „Amerika pirtyje“, mano išmanymu, buvo ir yra // [62r] stambus indėlis į mūsų literatūrą ir suvaidino nemažą rolę mūsų

scenos istorijoje, tai Vilkutaitis jau vien už tą veikalą yra pažymėtinas.“ (Andrius Dubinskas, Marijampolė, 1930–04–18, in: *VUB RS*, „Kn. J. Tumo archyvas. Laiškai literatūros reikalais“, f. 1, f. 385, Nr. 47, l. 61r–62v).

315. VYTAUTUI, [?], 1927–11–14

Vytautai! Tavo šių metų vardadieniui pragiedrint šiaTau galelis dailės ir humoro – pavyzdys, kaip tai moka suderinti skandinavai.

Vaižgantas
1927. XI–14.

Ivar Arosenius

Trolet¹ på besök i småstaden²
(Nežinau, ką tai reiškia)

AUTOGRAFAUS: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo laiškai. 1904–1931 m.“, f. 1, b. F600, l. 8r–8v; laiškėlis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant plono popieriaus lapelio su l. 8r Ivaro Aroseniuso paveikslu „Gandas“ (1905) atvaizdu; lenkimo į dvi dalis žymės; 21,2 × 9,3.

ADRESATAS: nenustatyta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

316. VOITKEVIČIENEI, MINTAUJA, 1895–08–22

1895–08–22

Szanowna Pani
współ ze swoim Małżonkie[m!]³

Opatrzność Boska zrządziła tak, że mimo woli muszę zadać kłam sobie: o ile mi się zdaje miałem niezłomne na pozór postanowienie asystować przy ślubie tak bardzo przeze mnie szanowanej Pani, lecz terazniejsze

¹ *fl del bis t*

² *šved Trollet på besök i småstaden* = Trolis apsilankymas miestelyje

³ *vid*

ciężkie warunki, wśród których kapłan katolicki¹ żyje, udaremniły zabiegi i w niwecz obróciły postanowienia. // [1v] Będę jednak w duchu między Wami, a w czasie Mszy Św., którą odprawię na Waszą intencję, myśli nasze spotkają się u Tego dokąd będą przeci[ez]² posłane. Tymczasem, bogdaj bym nie przemędrkował i nie wysłał tego powinszowania za późno. Bądź co bądź, czy przyjdzie w czasie, czy się spóźni[.]³ ten list, treść jego pozostanie jedna – jest bowiem świadectwem, że w głębi serca swego czuję tyle⁴ // [2r] życzliwość[c]i⁵ dla Młodej⁶ Pary, tyle chęci, żeby brzemień obowiązków⁷ w nowym stanie nie wyprowadziło Was z równowagi. Ufam najmocniej, że tak się stanie, podstawą bowiem „przy”⁸ zawarciu tego małżeństwa, o ile wyrozumiałem, było nie „zapędzenie się“, lecz rozumna rozważa, która z góry przewiduje przyszłe rzeczy. „Spodziewam się”⁹, że Waszych obojgu ust nie wyrw[ą]¹⁰ // [2v] się owe nierozumne słowa: „ach żebym wiedziała (czy wiedział) to przedtem[“]¹¹. Nie powinno było między Wami nic wątpliwego. Bywajcież szczęśliwi w takiej mierze na jakąście zasłużyli. Osobiście złożę swoje uszanowanie w domu Pp. Wojtkiewiczów, gdy władza cywilna zechce nareszcie przyjąć mię do Kowieńskiej guberni¹². Łaska Boga Najwyższego niechaj bywa Z Nami.

Ks. Józef [parašas]

22/VIII 95.

Mitawa.

Vertimas

Gerbiamoji Ponia kartu su Sutuoktiniu.

Dievo apvaizda lėmė, kad turiau nenoromis pripažinti savo netesėjimą: nors buvau tvirtai nusprendęs dalyvauti Gerbiamosios Ponios sutuoktuvėse, bet sunkios dabartinės sąlygos,

¹ cor t

² orig ęż

³ orig .

⁴ orig .

⁵ orig ć

⁶ ins ł

⁷ cor z pro ż

⁸ ins sup

⁹ orig 1 ver

¹⁰ orig ie

¹¹ orig om

¹² orig fl 2 i

kuriomis gyvena katalikų kunigas, sugriovė mano pastangas ir niekais pavertė planus. // [1v] Tačiau dvasia būsiu su Jumis, o Šventųjų Mišių, kurias aukosiu Jūsų intencija, metu, mūsų mintys susitiks pas Tą, kuriam ir bus siunčiamos. Kol kas, duok Dieve, kad tik nebūčiau suklydęs ir nenusisųščiau šio sveikinimo per vėlai. Kad ir kaip ten būtų, ateis laiku ar pavėluos šis laiškas, jo turinys išliks tas pats – liudijimas, kad širdies gilumoje jaučiu didelį // [2r] palankumą Jauniesiems, ir didelį norą, kad naujos padėties pareigų našta neišvestų Jūsų iš pusiausvyros. Esu visiškai įsitikinęs, kad taip neatsitiks, nes šios santuokos pagrindas, kiek supratau, buvo ne puolimas stačia galva, bet protingas apsisprendimas, kuris iš anksto numato laukiančius dalykus. Tikiuosi, kad nė iš vieno iš Jūsų lūpų neišsiverš // [2v] šie neprotingi žodžiai: „ak, kad tik būčiau tai žinojusi (žinojęs) anksčiau“. Neturėtų būti tarp Jūsų nieko, kas keltų abejonių. Būkite laimingi tiek, kiek to nusipelnėte. Asmeniškai Jus pasveikinsiu P. Voitkevičių namuose, kai civilinė valdžia pagaliau panorės mane priimti Kauno gubernijoje. Aukščiausiojo Dievo malonė tebūna su Jumis.

Kn. Juozas [parašas]

22/VIII 95.

Mintauja.

Vertė Joanna Tabor

AUTOGRAFAS: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto fondas“, f. GEK 11620, l. [1r–2v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant melsvai pilko atspalvio nežymiai ornamentuoto popieriaus lapo; lenkimo į dvi dalis žymės; 18 × 22,7. L. [2v] lenkimo linija nusidėvėjusi, per horizontalią lenkimo liniją popierių plyšta, nuo lietimui purvinas; l. [1r] kairiajame viršutiniame kampe įrašas pieštuku „Gal.“; spėtina, kad ta pačia ranka ir priemone l. [2v] pabaigoje po parašu: „Tumas-Vaižgantas“; l. [2v] kairiajame viršutiniame kampe pieštuku: „KLM 11620 / Er₁845“ – signatūros numeris. ADRESATAS: nenustatyta.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

317. [EDUARDUI VOLTERIUI, VADAKTAI, 1903 PABAIGA / 1904 PRADŽIA]

Įjais ir ne viską. Teipogi „Działacze Litewscy“ⁱ. „Прибавление къ Ковен. губ.¹ Вѣдомостямъ“ išspaudė dalį plačios korespondencijos „О современной одеждѣ литовцевъ“ⁱⁱ. „Wisła“ išprašė: „Wzory narzecza Nowomiejskiego“ 10 dainų² tarmiškai užrašytų su vertimu eilėmis į lenkišką kalbąⁱⁱⁱ. Į „Zinyno“ Redakciją išsiunčiaus 5,500 savo

¹ Ковен[ским] губ[ернским]

² cor i pro j

ranka užrašytų geografiškųjų vardų Kauno gub.^{iv} Pasakas sjunčjau p. Basanavičjui^v, Dainas Kun. Zilinskjui. Vienu žodžju sakant, nors apie viską šiek tiek darbavaus, tečjaus kad ką bučjau nuodugnjai padaręs, tai ne. Ir šendieną, kad imu galvoti, // [1v] ką gi aš galėčjau patiekti Susivažjavimui^{vi}, tai tiesjog nežinau. Negut, pareikalavus¹ geografiškuosjus² vardus atgal, padaryti sanrašą oficijoliškai minavojamųjų geografinių vietų su išrodymu³ klaidingumo rusiškų pravardžjavimų, kaip va: Šimonjs – Шиманце, не: Шимани, какъ [...]⁴

Svédasai – Свядосце – Свядосы

Mósėdys – Масяды = Масядь

Alsėdys – Ольсяды – Ольсядь

Sedá – Сяды – Седа

Pluňgė – Плунгяны – Плунгя.

etc. etc. Praktikoje gal tai ir neatitaisytinas dalykas, bet moksliskai gal ir nebut pro šalį.

Lietuviškai turju patiekęs: // [2r] „Atminimai grynios vaikystės“, kurjo pavyzdį turi Tamsta, atsispaudzinęs Chrestomatijoje^{vii}. Če stengjaus perstatyti Lietuvjo buitį; bet tai nėra grynai moksliskas dalykas, nes šiek-tiek išpoetizuotas. Tai jau ir viskas iš etnografijos. Apie kitką gal butų daugjaus, bet tai ne dėl Susivažjavimo...

Nebeturėdamas prie savęs tųjų geografinių vardų ir išvažjuoti niekur negalėdamas, negalėjau ką nors ištirti iš geografinių vardų, paminavotų prisjustoje man knygoje Bielensteino, kurją Tamstai sugrąžinu^{viii}.

Atsiduodamas su visa širdimi į moksliską Tamstos globą, liekmi: Kun. Juozas Tumas

AUTOGRAFAS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo laiskai. 1904–1931 m.“, f. 1, b. F600, Nr. 2, l. [1r–2r], l. [2v] be įrašų; laiško dalis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant gelsvo popieriaus dvilapio su tinkliniu vandenženkliau; lenkimo į dvi dalys žymės; 12,5 × 20,2. L. [1r] viršuje pieštuku: „be pradžios“; sulenkus išorėje likęs l. [2v] patamsėjęs, apsitrynęs, su lietimo pirštais žymėmis; per lenkimo liniją popierius plyšta; į bylą įklijuota balto popieriaus juosta. ADRESATAS: priskirtas pagal laiško turinį: minimą Belensteino knygą, kurią Tumas turėjo grąžinti Volteriuui, ir frazė „pavyzdį turi Tamsta, atsispaudzinęs Chrestomati-

¹ *cor fl u pro e*

² *cor j pro i*

³ *cor fl*

⁴ *ill 2 ver, rus = kaip*

joje“; leidžiančią daryti prielaidą, kad kalbama apie Volterio sudarytą chrestomatiją. DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: datauota pagal laiško turinį; minimas publikacijas; lokalizuota pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

-
- ⁱ Žr. laiško Nr. 57 iii komentarą.
- ⁱⁱ Žr. laiško Nr. 59 i komentarą.
- ⁱⁱⁱ „Śpiewy ludowie litewskie (dąinos), jako wzory narzecza „nowomiejskiego“ (Naujamiestis) (powiat Poniewieski, Pānevėžis)“, Wisła, 1904, t. XVIII, p. 206–216. Publikacija nepasirašyta, prie pavadinimo esančioje išnašoje nurodoma, kad medžiaga gauta iš senos bendradarbės M. Butrymównos ir teigiama: „Nesame įgalioti skelbti autoriaus pavardę, paliekame tai artimiausiai ateičiai“ (p. 206).
- ^{iv} Vaiszgasantas, „Sanrzasas geografiszkuju Lietuvos vardu. Kauno gubernija“, *Dirva*, 1904, Nr. 1, sausis, p. 35–61; *Dirva-Žinynas*, 1904, Nr. 2, gegužė, p. 3–29.
- ^v 1903 m. Jonas Basanavičius buvo pradėjęs leisti rinkinius *Lietuviškos pasakos: Įvairios*.
- ^{vi} Turėtų būti kalbama apie slavistikos atstovų suvažiavimą, apie kurį Tumas pasakoja žurnale *Mūsų senovė*: „Prieingiamasis rusų kalbininkų suvažiavimas 1903 m. balandžio 10–15 d. nusprendė 1904 m. gale rugpiučio ar pradžioje rugsėjo sušaukti slavytyros atstovų suvažiavimą. [...] Aš turėjau tam suvažiavimui referuoti apie senovinius lietuvių trobesius (numus), apie kuriuos rašiau lenkiškai į „Kalendarz Nadbałtycki“, kun. K. Jasėno redaguojamą Mintaujoje: „O dawnieszzych zabudowaniach litewskich““ („Lituanistica. Lietuviškoji sekcija slavytyros atstovų suvažiavime (J. Tumo)“, *Mūsų senovė*, 1921, Nr. 1, p. 67–70).
- ^{vii} Kalbama apie tekstą „Pirmasai mono pasišvintimas“, publikuotą kaip Svėdasų tarmės pavyzdį su parašu „Svėdasai. Kunigas Juozapas Tumas iš Maleišių“: Э. Вольтеръ, *Литовская хрестоматія* / E. Volteris, Lietuviška chrestomatija, выпускъ-2 / Antroji laida, Санктпетербургъ, 1904, p. 350–354.
- ^{viii} Iš Kazimiero Būgos laiško Tumui: „Tamstai E. Volteris lig laiko (ne ant visados) siunčia kun. Bielensteino knygą „Latvių tautos (t) ribos“, kur gale knygos yra mums labai svarbūs dokumentai, su prašymu rinkti geograf. Vardus (= surasti dokumento vardus mūsų apskrįčių – Ežeriūnų ir Ūkmergės dabartiniuose geografiškuose varduose). Kai tos knygos neberekės, pargrąžinsi ją atgal.“ (Kazimieras Būga, Peterburgas, 1903-01-16, in: *Mūsų senovė*, 1921, Nr. 1, p. 119.) Kalbama apie Belensteino veikalą *Die Grenzen des Lettischen Volksstammes und der Lettischen Sprache* (1892).

318. KAZIUI VOSYLIUI, VADAKTAI, [1905]-06-09

Vadaktai. Birželio m. 9 d.

Maloningieji Broliai!

Savo prižadą prisiųsti savo potograpijas vos dabar tegaliu išpildyti. Priimkite jas nuo manęs, kaip ženkla širdingos padėkavonės už parodytą man pernai gerą širdį. Politiškiems dalykams kiteip virstant, gal kada nors // [1v] ir vėl susidursime ir duos Dievas man jums patarnauti, jei ne bažnyčioje, tai kur kitur...

Kun. Juozas Tumas

AUTOGRAFAI: *LLTI BR*, in: „Laiškas K. Vosyliui dėl jo prisiunčiamos savo nuotraukos; Kazio Vosylio atsakymo juodraštis“, f. 1, b. 4161/4, l. [1r–1v], [2r] pieštuku rašytas Kazio Vosylio atsakymas, [2v] be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant dvilapio su vandenženkliais: „ORIGINAL LIGAT MILLS“ ir ant skrynios pasilipusio grifono figūra; lenkimo į dvi dalis žymės; 13,5 × 21,3. L. [1v] ruda dėmė; l. [2] nuplėštas viršutinis dešinysis kampas; visame lape lamdymosi žymės; l. [2r] po Kazio Vosylio laiško juodu pieštuku kita ranka: „(Kazys Vosylis, Bronės Vosylytės tėvas)“.

DATAVIMAS: pagal drauge su laiškų siųstą Tumo nuotrauką su data: „1905 m. birž. 9 d.“; nuotrauka skiriama: „P. K. Vosyliui / Kun. Juozas / Tumas“.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: Tumo autografo l. [2r] yra atsakymas į laišką, greičiausiai tai atsakymo juodraštis. Tekstas rašytas neįgudusio žmogaus ranka. Jame dėkojama už fotografiją ir pažadą aplankyti.

319. [MORTAI ZAUNIŪTEI], [KULIAI], 1901-01-14

1901.14-I

Maloningoji P. Tautiete!

Visų maloningiausiai duodame Jums valią „T. S.“¹ Redakcijos „dalykus“², pristatytus ant „parodos, sunaudoti, kaip Jums tinka“³, išė-

¹ „T[ėvynės] S[argo]“

² *sign graph*

³ *sign graph*

mant rankraščius aptaisytus kartu su knygomis: tuos pirkome gana brangiai. Mums žadas pinigų atgrąžinti. – // [108v] Neaptaisytus gal palikti. Jei kame norints įkurtumete biblioteką, reikalaukite be užmojimo už persiuntimą, kurį irgi ant savęs prisiėmame – visus mūsų išdavimų.

Su godone
Redaktorius

AUTOGRAFAI: VUB RS, in: „Lietuvių Paroda Paryžiuje 1900 m.“, f. 1, b. F362, Nr. 63, l. 108r–108v; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant atplėštos, greičiausiai, popieriaus dvilapio dalies su tinkliniu vandenženkliais, 13,2 × 20,9; lenkimo į šešias nelygias dalis žymės.

L. 108r įrašai dviem skirtingo atspalvio raudonais rašikliais Mortos Zauniūtės ranka, dešiniajame viršutiniame kampe: „1 II os“ ir atskirta ta pačia spalva, tarp datos ir kreipinio eilutė: „Vėliau viska aukavo žr laiška gauta 14/6 03“; visame lape smulkios rašalo dėmelės, atsiradusios dėl tepančios plunksnos.

ADRESATAI: priskirta pagal archyvinę bylos turinį ir priedašus.

LOKALIZAVIMAS: pagal tuometę gyvenamąją vietą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

320. MORTAI ZAUNIŪTEI, PĖŽAIČIAI, 1903-05-17

Garbi pana Morta!

Ir aš perprašau už ilgą neatrašymą: sunkus susinešimas. „Ačiū už albumus“¹, jau turiu kišenėję. Bet kodėl neateina [„]Varpas[“], [„]Uk.[“]² ir [„][Kr.][“]³. Gavau paskutinius ~~☞~~ ~~☞~~ tik 2[rus.]⁴ Pats gerai neatmenu, pasiunčiau jums ant prenumeratos, ar ne. Pagal Jūsų maloniai prisiųstos atskaitos išeitų, kad mano 11 mk. lieka⁵ prie Jūsų. Jeigu⁶ bučiau skolingas, parašykit.

Dėl mainymos [„]Sargo[“] kun. Hinzmanui rašiau.

¹ *sign graph*

² *orig om*, Uk[ininkas]

³ *vid*, „“ *orig om*, Kr[yžius]

⁴ *vid*

⁵ *cor k*

⁶ *cor u pro t*

O kaslink anų rašytųjų // [l. 344v] knygų, tai man regis, juog kontrabanda neverta gabenti, juk visgi gali nukristi. Mažosios muitinyčios, ant kiek teko man girdėti, jokių raštų nei natų pagaliaus neperleidžia. Pasiųskite tad į pradžią nors kokias 2–3 per pačtą ant šio adreso:

Яново, Ков. губ.

Его Преподобію

Кс. Ј. Улицкому¹

Jeigu cenzura neperleistų, tadą jau gabentume ir kontrabanda. // [345r]

Paliektu su pilna godone

tarnas Kl.

17. V. 1903.

Pėžaičiai (Pöszeiten)

AUTOGRAFAS: VUB RS, in: „Lietuvių Paroda Paryžiuje 1900 m.“, f. 1, b. F362, Nr. 233, l. 344r–345r, 345v be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant į dvilapį sulenkto popieriaus lapo, kurio apatinis kraštas rodo, kad dalis buvo atplėšta, vandenženkliai: ant skrynios pasilipusio grifono figūra, lenkimo į keturias nelygias dalis žymės, 13,7 × 21,4. L. 233r viršuje įrašai keturiom skirtingom priemonėm, greičiausiai ir skirtingomis rankomis: 1) kairiajame viršutiniame kampe pieštuku „Tėv. Sargo. Red. / (kun. Tum.)“ ir centre: „17. V. 03“; 2) dešiniajame viršutiniame kampe juodu rašalu: „18. 5. 03“; 3) centre viršuje mėlynu pieštuku stambesniu šriftu: „Paroda“; 4) po kreipiniu eilute raudonu rašikliu Mortos Zauniūtės ranka: „14/ VI 03 tos knygos aukaujamos.“; l. 345r po parašu prierašas pieštuku: „14 / VI 03 Gautas raštas kad paaukaujamos tos knygos Taut knygynui ar kaip kitaip bile bent sunaudotos. / M. Z.“, žemiau labai aiškiu šriftu pieštuku ir juodu rašalu perrašyta: „Кс. Ј. Улицкому“.

ADRESANTAS: priskirtas pagal archyvinės bylos prieskyrą ir braižą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Turėtų būti kalbama apie: *Albumas lietuviškos parodos Paryžiuje, 1900 metuose*, tekstą surašė kn. J. Žilinskis, Plymouth, PA, Spauda „Vienybės lietuvininkų“, 1902.

¹ Яново, Ков[енская] губ[ерния] / Его Преподобію / Кс[яндзу] Ј. Улицкому, *rus* = Jonava, Kauno gubernija, Garbiajam Tėvui / Kunigui J. Ullickui.

Kaune, 1928 m. bal. 19 d.

Pil. Pr. Ziguliui.

Gerbiamasis! Taip galvoti, kaip Tamsta galvoji apie militarizmo panaikinimą, tegalima teoretiškai ir privatiškai; bus teisinga ir tauru. Beto, laiku ir viešai. Rusijoje, sakysime, buvo susidariusi viena religinė sekta, jei neklystu. Menonitų vardu, kurių vienas tikėjimo punktas buvo – nepraliek kraujo. Aš nežinau, ar jie buvo R.¹ valdžios legalizuoti; žinau tik, kad juos imdama į kariuomenę, skaitėsi su tuo jų religijos punktu² ir skyrė juos tarnauti sanitaruose, ne rikiuotėje. Vadinas, Rusija Menonitų nelaikė tvarkos ardytojais, esamų labai griežtų kariuomenės įstatymų neklausytojais. Gal būt, Menonitai³ siekė ir plačiau, bet idėjiškai, evoliucijos keliu išauklėti pasaulio žmoniją antimilitariškai. Tolygių sąjungų buvo ir daugiau; tai vadinamieji Pacifistai. Lenkai net tam tikrą // [1v] žurnalą turėjo: „Pokój“ su sąjungos pirmininku dr. Polak'u⁴. Aš su juo kitkart esu turėjęs santykių, net važinėjęs į Varšuvą.

Visai kitaip rodos aktyvus pasipriešinimas pamatiniams Valstybės įstatymams. Revoliucija visados prasideda nuo agitacijos neklausyti valdžios: neduoti kareivio, neduoti, vadinas, kraujo „padotkų“, nei pinigų, ardyti monopolijas ir visa, kuo stipra valdžia. Valdžios dalykas neprileisti prie chaoso, prie revoliucijos baisių, prie ilgo gaišto produkcijoje, kovoti su revoliucija, net kai ji yra paskelbusi planingą ir tikslų perversmą. O pradėti bet kurią politinę ar visuomeninę reformą nuo revoliucinių aktų skyrium pavieniui yra visiškai absurdas, kad ir jis kiltų iš idėjos. Jei pavelytų nemokėti bet-kurių „padotkų“ vien delto, kad X. ar Y. jų asmeniškai nepripažįsta, kaipgi laikytųsi organizuota⁴ valstybė? Juodviršio–Petrulio bylos nesu skaitęs. Principe aš tokiems nepritariuⁱⁱ.

Doc. J. Tumas

¹ R[usijos]

² *cor sec u pro o*

³ *cor pro Mnenonitai*

⁴ *cor pri o*

AUTOGRAFAI: *LLTI BR*, in: „1) Laiškas Per. Žirguliui, 2) Atvirlaiškis Levinskui J. Petrulio bylos klausimu“, f. 1, b. 4170/1, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant liniuoto popieriaus lapo dantyta viršutine linija; lenkimo į šešiolika dalių žymės (laiškas buvęs sulankstytas iki mažo kvadrato), dalis linijų netaisyklingai lenktos keletą kartų; 22,2 × 26,9. Visame lape lamdymosi žymės, išorėje buvusios lenkimo linijos nusidėvėjusios, purvinos, su smulkiomis skylutėmis; l. [1r] dešiniajame viršutiniame kampe: „2 rb.“, gali būti, kad čia nurodoma laiško įsigijimo kaina, pagal pastabą archyvinėje byloje: „Įsigyta 1962. IX. 15 iš J. Petrulio. Žr. aktą Nr. 57“.

ADRESATAS: nenustatytas.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Józefo Polako iniciatyva įkurta Lenkijos taikos rėmėjų draugija (*Polskie Stowarzyszenie Przyjaciół Pokoju*) buvo išleidusi du leidinius, plėtojančius draugijos idėjas, pavadinimu „Pokój“ (1907 ir 1909).

ⁱⁱ Juozui Petručiui kelta byla dėl atsisakymo tarnauti Lietuvos kariuomenėje. Duomenų apie Juodviršį rasti nepavyko. Tumas reaguoja į Prano Žigulio laišką, kuriame kalbama apie spaudoje pasirodžiusį pranešimą, kad „[...] tuli J. Petrulis, ir Juodviršis nuteisti aštuonerius metus sunk. darbų kalėjimui už tai, jog atsisakė pildyti karininkų įsakymus“ (l. [1r]). Laiško autorius nori atkreipti dėmesį į netinkamai suprantamą atsisakymo tarnauti kariuomenėje motyvaciją: „Aš puikiai suprantu tokius žmones. Tai ne maištininkai, ne simulantai, išdykeliai, kaip apie juos mėgstama kalbėti, bet švintančio meilės pavasario prajovai. Nemoku suprasti kitaip, jog kitaip pasielgti krikščionis negali, o kruvino militarizmo tarnai nežino (tiesiog negali) kitaip su jais pasielgti. Tiesiog drįstu manyti, jog toki Dievo Valia, kad išbandžius ir įrodžius kas Jį tiki, ir kaip tą tikėjimą atperka. / Šitie beteisiai, kaip ir minimi pastarieji jau apie porą metų buvo tampomi po visokias drausmės šlykštynes. Bet jie nesulaužomi. Jiems malonu – „Nors kažinkaip su mumis pasielgtų, bet mes vistiek visus mylime“ – tai jų lozungas. / Nerandu reikalo plačiau apie juos kalbėti, nes tikiu, jog Tamstelė puikiai suprantanti, kas yra sąžinė ir religiniai įsitikinimai“ (l. [1r]); toliau laiško autorius teiraujasi dėl Tumo pozicijos ir prašo greitai atsakyti (Pranas Žigulis, Joniškis, 1929–03–28, in: VUB RS, „J. Žemaičio, J. Žilevičaitės... laiškai kn. J. Tumui“, f. 1, b. F49, Nr. 20, l. [1r–1v]).

Kaune, 1924 m. gruodžio 31 d.

Sveiki sulaukę Naujų Metų!

Šalin tuberkulų ir kitus

krikščionių priešus!

Teip kaip aš užsiimu šnipinėjimais, to man būtų įdomu dar šie Tamstos gyvenimo dalykai.

1, Ar į „Ašarėlių“¹ rinkinį sutilpo visų visos, nuo 1911–1924 m. Tamstos parašytosios eilutės.

2. Jei nevisos, tai kuo vaduodamasis¹ T.² jas segregavai? Ar daugiau atkrito³ pirmųjų kūrinėlių ar pačių paskutiniųjų.

3. Iki kurių metų „Ašarėlės“ sukurtos? Tamsta sakais visas vien tik Vabalninke sukūręs. Aš nelabai noriu tuo patikėti. Man matos kaikiurias būsi parašęs Kaune kunigaudamas, nes jei tebūtumei kūręs Vabalninke, liktų didelis laikotarpis beveiksmis, būtent, Kaune. // [1v]

4. Ar T.⁴ tėvas bei motina patys mokėjo lenkiškai, jei T.⁵ vertė lenkiškai skaityti mokyti?

5. Kuria[i]s⁶ metais baigė Panevėžio mokyklą?

T.⁷ curriculum vitae⁸ aš sunaudojau ištaisai; delto ir šias sprageles pasergėjau. Nežinau, ar „Baras“ įsidės tą mano eliukubraciją⁹: jis (Sruoga, Kirša) nemėgsta favorizuoti jauniems kurėjams, ir ant manęs vis pyksta už pagyrimus. O aš, rodos, moku ir blogai pakalbėti ir apie Maironį ir apie Baranauską ir apie Kudirką. Už šį vėl visi papykę, kam pasakiau, Jis nieko genialaus nesukūręs, bet tik talentingai dirbęs.¹⁸⁵

Netruk man pasispaviedoti.

Išbučiuok gerąjį savo klebonėlį Brundzą.

Jūsų kun. Juozas

Aleksoto g. N 6

¹ cor sec d

² T[amsta]

³ sec t cor pro p

⁴ T[amstos]

⁵ T[amstą]

⁶ om -i

⁷ T[amstos]

⁸ lot = gyvenimo aprašymas

⁹ lenk elukubracja = menkavertis, prastas literatūros tekstas

AUTOGRAFIKAS: *LLTI BR*, in: „1. Tumo Vaižganto 2 laišakai Kazimierui Žitkui (1924. 12. 31, 1925. 01. 10), 2. E. Skaudvilaitės laiškas Meilei Lukšienei (1967. 03. 28)“, f. 1, b. 7719, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant liniuoto popieriaus lapo dantyta viršutine linija ir tinkliniu vandenženkliais; lenkimo į keturias dalis žymės; 26,7 × 21,5.

ADRESATAS: nustatytas pagal laiško turinį ir archyvinės bylos prieskyrą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: savo laiške Žitkus papunkčiui atsako į klausimus, po to aprašo, kaip išgyvena poezijos rinkinio kritiką, būtent į šią laiško dalį reaguojama tolesniame Tumo atsakyme: „Aiman, tos mano nelemtosios „Ašarėlės“. Pirmiau jas Bičiūnas gerokai Gairėse apglamžė, dabar gi Mykolaitis „Židiny“ taip jas čiuptelėjo, kad tik šlapia „Ašarėlių“ vietoj pasiliko. Man rodos, kad jie daug tiesos pasakė, nors ir skaudi buvo toji tiesa. Norėčiau jų nurodymais pasekti, tik nežinau ar stengsiu. Ačiū labai Kanauninkui, kad žadate iš kitos pusės į „Ašarėles“ pažiūrėti ir jas kitaip vertinti, bet man rodos, kad jos tikrai silpnos ir neužsipelno eliuubracijų. Jei reikėtų antru atveju leisti „Ašarėles“ į margąjį svetelį, nežinau ar beišdrįščiau. [...] Ką norite ir kaip norite meldžiu su „Ašarėlėmis“ daryti ir visą medžiagą naudoti. Kritika šventas dalykas, gi visų autorių „mužickoje dielo – molčat“ (Kazimieras Žitkus, Sudargas, 1925–01–08, l. [1v], in: *VUB RS*, „J. Žemaičio, J. Žilevičaitės... laišakai kn. J. Tumui“, f. 1, b. F49, Nr. 17, l. [1r–1v]).

ⁱ Kazimiero Žitkaus Vinco Stonio slapyvardžiu 1924 m. išleistas poezijos rinkinys.

ⁱⁱ Medžiagą apie vieną poezijos knygą išleidusį ir nepalankių vertinimų spaudoje sulaukusį autorių Tumas renka norėdamas parašyti Žitkevičių apginantį tekstą, kuriame siekia sukurti autoriaus portretą, leidžiantį, Tumo manymu, adekvačiau suprasti jo eiles. „Kritikai čia bus neatspėję autoriaus sielos“, – teigia Tumas ir siekia suteikti duomenų, leidžiančių tai padaryti geriau (Vaižgantas, *Raštai*, t. 16, parengė Ilona Čiužauskaitė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2005, p. 218). Tekstas pirmą kartą publikuotas: Doc. J. Tumas, „V. Stonis“, in: *Lietuvis*, Nr. 9, p. 14–15; Nr. 10, p. 11–13; Nr. 12, p. 13–15.

323. ANTANUI VIENUOLIUI-ŽUKAUSKUI, KAUNAS, 1928-03-09

Kaune, 1928 m. kovo 9 d.

Ponas Antanai! Man įsakyta į š. m. 20 d. „Zidin[i]“¹ parašyti neilgą Tamstos ketvirtųjų knygų recenziją. Beskaitant jas, man dilerterėjo, ar nepadidėtų susidomėjimas T.² feljetonais, jei aš imčia ir dešifruočia

¹ orig -iui

² T[amstos]

paminėtąsias pavardes? Tamstai¹ buvo nepatogu tikrais vardais vadinti pašiepiamieji; mangi – kas? Aš buvau anų įvykių dalyvis, nors iš tolo, iš Petrapilio, tai galiu žinoti ir kitiems pasakyti. Ir istorinė feljetonų vertė padidėtų tiems, kas šiuose raštuose ieškos aktualumo, ne feljetoninio meno. Jei Tamstos kuriems sumetimams tai neprieštarautų, prašom papildyti, ko trūksta siunčiamam sąrašui, pataisyti ir man tuoju sugrąžinti. Be to, aš nemoku paaiškinti kai-kurių anykštizmų. Ką reiškia T. pavartotieji žodžiai: pakinis, 3 p. Kur kirtis? reštokas, „3.⁷² vivelėjo ir supė ranką, 10, sudakanotas kelmai, 14. Ar čia nebus kuris pagadintas slavių žodis? Išsiplaukiojo žarijos, 25. Išbleso. Ar tik gerai pavartojai? Miksinė, 51 p. Kas tas – miksas? Gal-ripsas? Cielninkai, 100 p. Dabukas, 100 p. Dabita? Slungstinė ima, 1[18]³. // [1v] Slanktas – slanktinė. Ar taip anykštėnai sako? Išlakūs šilai, 126 p. Ištekiniiai? Tunojo lydimų pleiskės, 126 p. Birzginti, 141 p. Zemaitiškai – birginti, vokiškai: birgen. Dinamito vėžlai, 158 p.ⁱ

Ak, kokia nelaimė, kad jūsų bažnyčia apdegė! Toks gražus, brangus didisai altorius! O lubos ir stogas ar nudegė?

Visokių T. gerybių! O Garbukui-Garbočiui-Gerbačiauskui-Herbačiauskui „profesoriui“ duok gerai per jo statumą.

JTumas

AUTOGRAFIKAS: *LLTI RB*, „Žukausko-Vienualio A.“, f. 16, b. 45, l. [1r–1v]; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant liniuoto popieriaus lapo dantytą viršutinę liniją; lenkimo į keturias dalis žymės; 22,3 × 27. Dešiniajame lapo krašte įplyšimai; l. [1r] viršuje pieštukas: „AVŽ-45“.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Kalbama apie Antano Vienualio IV raštų tomą *Žingsniai ir žygiai: Lietuvių Tautos Nepriklausomybės 10 metų sukaktuvėms paminėti*, 1928.

¹ *sec a cor pro o*

² *ins*

³ *cor vid*

Kaune, 1932 m. bal. 8 d.

Mielas Jubiliate!

Sveikas peržengęs ribą į kapininkus. Ne į kapą-duobę, bet į kapą metų. Nebūtų pavydėtina, jei neturėtumei 5 tomų. Dabar atidirbta ir geriausias paminklas pasistatyta. Visuomenė pritaria ir Jubiliatu džiaugias. O aš ypčiai – man nesykis teko Tave palankiai minėti publicistikoj ir iš universiteto katedros. Mano įpėdinis skaitė ir parašė „Zidinyje“¹¹. Dabar aš jį įraginau, kad pasilsėjęs pašviežintų savo įspūdžius. „Putinas“¹² [s]utiko³ parašyti [„]L. Aidui[“]⁴ ar „Vairui“.

Vakar buvo Vytauto Didžiojo Centro Komiteto posėdis. Ten aš galutinai rezervavau sau lėšų Tavo „Kryžkeliams“ išleisti, pirma su Tavim susikalbėjęs. Tai kalbėkimės, kad dar šią⁵ vasarą jie pasirodytų. Lėšų tad yra – Tavo veikalui. O kitiem dviem – gal ir pritrūkti⁶ iš // [1v] to, kas asiguota. Išleisime žmoniškai, bet ne bibliofiliškai. Buvo dvi sentencijos – brangiau ir pigiau. Mūsų išdininkas šaulys Graurogkas (burmistras) įkalbinėjo nebranginti leidinio, nes dabar teina dvi-trys litinės knygos; mumsgį rūpi, kad leidinį skaitytų, ne kad jis gulėtų sandėliuose. Išleisti 3,000 egz. Padėjus rinkos kainą, jos ketvirtadalį tuojau sumokėti autoriui, visas kitas teises paliekant jam.

„Kryžkeliai“ parašyti gerai, tačiau dar „ne klasiškai“⁷, ką norėjo išprovokuoti aukšta premija. Klasiško veikalo neparašyta nei scenai. Vis dėlto paties veikalas „bent moraliai yra premijuotas, nes pirmus iš visų“⁸.

Kągi manysi? Atsakyk, sutinki ar ne, ir atsiųsk ra[š]tą⁹ mano, „jury pirmininko, vardu“¹⁰ – Aleksoto g. 6.ⁱⁱ

¹ *cor y pro i*

² *ins sup*

³ *orig cap*

⁴ L[ietuvas], *orig om*

⁵ *cor i*

⁶ *cor p pro n*

⁷ *sign rub graph et vir graph al m*

⁸ *sign rub graph al m*

⁹ *orig vid ex err s*

¹⁰ *sign graph al m*

Bučiuoju mielą Jubilatą lietuviškai – „į abu veidus“. Zr. Hermann – „Liet.-vok. pasikalbėjimus“ⁱⁱⁱ 8 p.

Tavo kun. Juozas
o pravarde – Tumas

Į jei sutiksi, pasirink formatą.¹

AUTOGRAFAI: *LLTI RB*, „Žukausko-Vienulio A.“; f. 16, b. 45, l. [1r–1v].

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant rusvo popieriaus lapo; lenkimo į keturias dalis žymės, lenkimo linijos dvigubos dėl skirtingo netaisyklingo lenkimo; 28,1 × 21,3. Lapas su ryškiomis dėvėjimosi žymėmis, lenkimo linijos apsitrynusios, per jas popierius plyšta; lapo viršuje abiejuose kraštuose ir centre sąvaržėlių rūdžių žymės; l. [1r] pieštuku: „AVŽ-45“ – signatūros numeris; l. [1v] kairiajame kampe apačioje antspaudas: „Lietuvos Literatūros Instituto / Rankraštynas“.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: „Labai dekoju Tamstai už pasveikinimą ir gerus linkėjimus mano 50 metų gyvenimo jubilėjaus proga. Taip pat labai dekingas už padarytus, daromus ir žadamus malonumus. Aš niekuomet neabėjojau ir neabėjoju, kad tie Tamstos teikiami man malonumai, o kartais ir nemalonumai, daromi kitaip, negu aukštesniais sumetimais, kurie pateisina ir priemonės. Brangindamas ir gerbdamas Tamstos palankumą, ir aš noriu būti jo vertas ir neveidmainiauju, negalėdamas pasidaryti, nesistengiu pasirodyti kitokiu, negu esmi, ką Tamsta pastebi iš mano raštų.“ (Antanas Vienulis, Anykščiai, 1932-04-09, in: *VUB RS*, „Kn. J. Tumo archyvas. Laiškai literatūros reikalais“; f. 1, f. 385, Nr. 274, l. 274r, 274v be įrašų).

ⁱ 1932 m. *Židinys*je publikuotas vienas Vienulio kūrybai skirtas tekstas: E. Radzi-
kauskas [Liudas Gira], [A. Vienulio romano *Kryžkeliai* recenzija], in: *Židinys*,
Nr. 8–9, 1932, p. 203–207.

ⁱⁱ 1930 m. paskelbtas geriausio Vytautui Didžiajam skirto prozos, poemos bei dra-
mos veikalo konkursas, premija nebuvo skirta nė vienam veikalui, tačiau vertingais
pripažinti ir Vytauto Didžiojo komiteto lėšomis išleisti keturi kūrinių, tarp kurių
Vienulio romanas *Kryžkeliai* (plačiau žr.: Dangiras Mačiulis, „Vytauto Didžiojo
metų (1930) kampanijos prasmė“, in: *Lituanistika*, 2001, Nr. 2 (46), p. 54–75).

ⁱⁱⁱ *Lietuviškai vokiškų pasikalbėjimų knygelė* = *Litauisch-Deutsches Gesprächsbüchlein*,
sud. Eduard Hermann, Kaunas: „Sakalas“, 1931; greičiausiai turima omenyje ši fra-
zė: „Sveikindamiesi lietuviai, ilgai nesimatę, yra įpratę į abu veidus bučiuotis; taip
daro ir atsiveikindami“ (p. 8–9).

¹ *ad in ang dex sub fol*

325. *DARBO BALSO* REDAKCIJAI, VILNIUS, 1918-11-22

Vilnius, 1918 m. *lapkr.* 22 d.¹

Nei [„]L. Aido[“]² redakcija, nei aš į namus (Benediktinų g. N 8–15) neesame gavę „D. Balso“ № 41. Užtat vakar vaikiukas pas mane paliko antrą egz., skiriamą Bernardinų g. N 3–6[.]³

JTumas

AUTOGRAFAS: *LLTI BR*, in: „Du atvirlaiškiai ir du laiškai P. Kraujaliui“, f. 24, b. 404, l. [1r–1v]; atvirlaiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. [1r] centre viršuje spausdintas užrašas gotikiniu šriftu: „Postkarte“, kairiajame apatiniame kampe spausdintas užrašas: „Absender: / Redakt u. Administr. / Lietuvos aidas / (Litauisches Echo) / Wilna, / Benediktinerstrasse 2, 2.“ ir adresatas; l. [1v] kairiajame kampe viršuje spausdintas užrašas: „Lietuvos Aidai / Redakcija ir Administracija.“ ir tekstas; 14,5 × 9; rašyta juodu rašalu. Adresuota l. [1r]: „Red. „Darbo / Balsas“ / Vilno / Tatarenstr., 3“. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant pašto ženklų už 10 pfenigų: „WILNA, 22. 11. 18“; ant pašto ženklų įspausta gotikiniu šriftu: „Postgebiet/ Ob. Ost“. Lamdymosi žymės; l. [1r] kairiajame viršutiniame kampe pieštuku: „DB“ – 404“ – signatūros numeris; l. [1v] centre raudonu pieštuku dideliu šriftu ranka: „699“.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

326. *DRAUGIJOS* ADMINISTRACIJAI, VILNIUS, 1909-09-11

1909 m. 11-IX⁴

Gerb. „Draugijos“

Administracijai

Nežinia kodėl mes nesame gavę „Draugijos“ № 31–jo, kuris be abejo yra jau išleistas.

Tai-gi šiuomi prašytume Gerb. Admin⁵ minėtąjį numerį mums prišųsti.

Su pagarba J[...]⁶JTumas

¹ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

² *orig om*

³ *orig om*

⁴ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

⁵ Admin[istaciją]

⁶ *ill vid 2 lit*

AUTOGRAFAI: *VUB RS*, in: „Kun. Juozo Tumo-Vaižganto laišakai kun. A. Dambrauskui“, f. 1, b. E118, Nr. 75, l. [1r–1v]; atvirlaiškis.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: I. [1r] spausdintas užrašas: „ОТКРЫТОЕ ПИСЬМО. – / ATVIRAS LAIŠKAS“; I. [1v] kairiajame viršutiniame kampe spausdintas užrašas: „VILTIS“ / REDAKCIJA IR ADMINI- / STRACIJA / VILNIUS, TILTO G. № 1 / 1909...m.....“ ir tekstas; 14,2 × 9,4; rašyta violetiniu rašalu; tekstas ir parašas rašyti ne Tumo ranka. Adresuota [l. 1r]: „Draugijos“ / Administracijai / Парадная площ., д. Фишера / Ковно“¹. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant pašto ženklų už 3 kapeikas: „ВИЛЬНА, 12 [0]9 [19]09“; greta antspaudas pakartotas; gavimo: „КОВНА, 12 [0]9 [19]09“.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

327. *KULTŪROS BENDROVEI, KAUNAS, 1923–12–19*

1923 m. gr. m. 19 d.²

K A U N E

„Kultūros“ B-vei
Šiauliuose.

Pirma atsakau į paklausimą apie raštus Už. R. Min.³ leidiniui: daugiau nieko netesėsiu duotiⁱ. Aš labai užsiėmęs literatūros istorija. Seniai būčia davęs visai gerą ir įdomų Ivinskio vaizdą, tik mane studentai bala mutija, paėmę opalografuoti ir negražindami. Ligi tik gavęs nusiųsiu.

[„]Kultūros[“]⁴ N3 atitaisykite N2 šiuos riklumus.

95 p.: Merkėlis Gedraitis vyskupavo 1577–1609, o ne 1699.

99 p.: pajėgos, ne pajėjos

– XVII am. barokas, ne XXII.⁵ // [7v]

101 p.: ne rimtu kultūros kėlimo tikslu, o ne: nerimtu k. k. tiksluⁱⁱ.

Šiaip jau jūsų korektūra gera.

Honorarą už šitą straipsnį įrašykite mano pajum ir priimkite mane į savo Bendrovę.

J. Tumas

Docento p. e.

¹ площ[адь], rus = Rotušės aikštė, Fišerio namas / Kaunas

² Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

³ Už[sienio] R[eikalų] Min[isterijos]

⁴ orig om

⁵ cor sec j

AUTOGRAVAS: *MABVB*, in: „Tumo Vaižganto susirašinėjimas su „Kultūros“ bendrove Šiauliuose“, f. 62, b. 7, l. 7r–7v; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant Vytauto bažnyčios rektoriaus blanko, kairiajame viršutiniame kampe spausdintas užrašas: „**Vytauto bažnyčios** / (Dangun Ėmimo) / Rektorius / №..... / 192...m.m.d., KAUNE“; lenkimo į keturias nelygias dalis žymės; 16,4 × 20,7. Kairiajame lapo krašte skylamušio skylės ir sąvaržėlių rūdžių žymės bei įplyšimas buvusio tvirtinimo sąvaržėle vietoje; visame lape lamdomosi žymės, dešiniajame krašte per lenkimo liniją popierius įplyšęs; l. 7r viršuje beveik neįskaitomi užrašai paprastu grafitiniu pieštuku, raudonu pieštuku ir juodos spalvos pieštuku raidės: „GA“; po blanko tekstu ant Tumo teksto antspaudas: „KULTŪROS B-vėj. / Gauta..... / Atsakyta..... / Byla..... / Sąskaita..... / Buchg. dok. / Kasos..... Nr.“

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ 1923-06-15 „Kultūros“ bendrovė kreipėsi į Tumą kviesdama bendradarbiauti enciklopedinio pobūdžio leidinyje: „Užsienio Reikalų Ministerijai pavedus „Kultūros“ b-vė ruošia spaudai enciklopedinio turinio knygą apie Lietuvą 300 pusl., 16 × 23 formato, iliustruotą, dviem kalbom – lietuvių ir anglų.“ Tumui siūloma rašyti trečią skyrių, pavadinimu „Lietuvių tauta ir jos atgimimas“ (Peliksas Bugailiškis, „Kultūros“ bendrovė, Šiauliai, 1923-05-15, in: *MABVB*, „Kultūros B-vės susirašinėjimas su kn. J. Tumu 1923–1927 m.“, f. 1, b. E132, l. 3r–3v). Asmeniškai nuo savęs prie šio laiško Bugailiškis pridėdą pastabą, kad norėjęs kviesti Tumą rašyti skyrių apie literatūrą, „bet dėl įvairumo ir gal nepatogumo pačiam apie save rašyti, laikome kolkas rezerve“ (*Ibid.*, l. 3v). Iš išlikusių „Kultūros“ bendrovės laiškų galima spręsti, kad, nors leidinio rengimas ir leidyba užtruko, bendradarbių sąrašas buvo sėkmingai sudarytas, didžioji dalis tekstų gauti, knyga nurodoma 1924 m. „Kultūros“ bendrovės knygų kataloge: „Lietuva“. Rinkinyse straipsnių su paveikslais. (Spaudoje)“; tačiau tokio publikuoto leidinio surasti nepavyko.

ⁱⁱ Tumas taiso šios publikacijos korektūros klaidas: Vaižgantas, „Lietuvių gyvybės pulsavimai literatūroje“, in: *Kultūra*, 1923, Nr. 2, 93–101.

328. KULTŪROS BENDROVEI, KAUNAS, 1923-12-21

1923 m. gr. m. 21 d.¹

„Kultūros“ B-vei

K A U N E

Prašomas, siunčiu Jums pirmai pradžiai tą paskaitą, kuri geriausiai pritiks širdžiai – apie šiaulytį Ivinskį. Jo biografijai man trūksta tikrųjų

¹ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

davinių, kada, per kiek laiko (1870–1876 m.) jis mokytojavo Šiauliuose. Kreipiausi į [Pi]l¹. Zubovąⁱ. Atsako dar negavau.

Ši paskaita duoda visai naujų žinių apie Ivinskį. Todel, manau, // [6v] galima būtų perleisti per laikraštį, jei būtų vietos per du, ne daugiau numeriu, o paskui skyrium bent 1,000 egz., nedaugiau, nes pas[k]ui² eis su visomis kitomis paskaitomis knygoje „Dirvos“ leidimuⁱⁱ.

Jei nebus skubu, korektūrą siunčiokite man: aš netruksiu, per 3 dienas gausite atgal. O korektūrą prieš leidžiant skyrium, būtinai man.

„Fotografiją“³ reiktų įdėti nors tą iš „Liet. Raštai ir“⁴ raštininkai“ ir jo⁵ kapo atvaizdą.

Jūsų JTumas

AUTOGRAFAI: *MABVB*, in: „Tumo Vaižganto susirašinėjimas su „Kultūros“ bendrove Šiauliuose“, f. 62, b. 7, l. 6r–6v; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant Vytauto bažnyčios rektoriaus blanko, kairiajame viršutiniame lapo kampe spausdintas užrašas: „**Vytauto bažnyčios** / (Dangun Ėmimo) / Rektorius / N^o..... / 192...m.....m.d., KAU-NE“; lenkimo į keturias nelygias dalis žymės; 16,4 × 20,7. Kairiajame lapo krašte skylamušio skylės, pažeidžiančios tekstą; kairiajame viršutiniame kampe sąvaržėlių rūdžių žymės; visame lape lamdomosi žymės, dešiniajame krašte per lenkimo liniją popierius įplyšęs; l. 6r viršuje juodos spalvos pieštuku: „Byla G/V“.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Tumo studijoje apie Lauryną Ivinskį publikuojama „VI. Zubovo silvetė“ – trumpas Vladimiro Zubovo atsiminimų pagrindu sukurtas Ivinskio portretas.

ⁱⁱ Doc. p. e. Tumo *Lietuvių literatūros paskaitos. Draudžiamas laikas. Kokių lietuvių darė draudžiamasis laikas. Laurynas Ivinskis*. Sukrauta „Dirvos“ bendrovės Knygyne Kaune, Kaunas: Valstybės spaustuvė, 1924.

¹ *orig def*

² *def*

³ *cor graph vid al m*

⁴ *cor graph vid al m*

⁵ Jono Šliūpo

№ 572

1923 m. gr. m. 27 d.¹

K A U N E

Privatim

„Kultūros“ B-vei

Šiauliuose

Zemaičių Vyskupijos Ordinariatas ir jo Consilium Vigilantiae², [re]mdamies³ kuriuo ten kanonu apie sekimą dvasiškų literatūros, ypač publicistikos, darbo, griežtai pareikalavo iš manęs, kad mano „kuni-go ir dar kanauninko“ pavardės nemanifestuotumėt šalia „Naujienų“, „Socialdemokrato“ ir „Ziežirbų“; na, ir šalia dr. Jono Kairiūkščio. Jei toks kanonas yra, klausyti privalau ir prašau Redakciją iš bendradarbių sąrašo mano pavardę ir pravardę išbraukti; taip pat atsiimu savo kandidatūrą į Bendrovės dalyvius. Tačiau esu įteikęs Kurijai motyvuotą savo atskirą nuomonę, kad kultūros darbe ne- // [lv] išvengiamas bendravimas visokių partijų ir nuomonių žmonių⁴. Mane „Kultūros“ žurnalas kvietė ne socializmo skelbti; ir pats rodė nebūsiąs partijai, bet iš viso kultūrai tarnau[ti]⁴. Tarpe bendradarbių didžiuma nesoci-alistų. Etc.

Sporadiškai rašyti jums aš vis delto neatsisakau. Paskaitą apie Ivinskį dėkėtės, jei patiks. Kad geriau būtų rinkti, aš siunčiu Jums ²/₃ išgautų iš studentų mano originalų – tie veikslesni už opalograpą. Čia prideda-mas knygeles malonėkite nusiųsti p. Miliauskui-Miglova[ra]i⁵ į Dv. g.⁶

Kan J. Tumas

AUTOGRAFA: MABVB, in: „Tumo Vaižganto susirašinėjimas su „Kultūros“ bendrove Šiauliuose“, f. 62, b. 7, l. 1r–1v; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant Vytauto bažnyčios rektoriaus blanko, kairiajame viršutiniame lapo kampe spausdintas užrašas: „**Vytauto bažnyčios** / (Dangun Ėmimo) / Rektorius / N^o..... / 192...m.....m.d., KAUNE“; lenkimo į keturias nelygias dalis žymės; 16,4 × 20,7. Kairiajame lapo krašte skylamušio skylės, pažeidžiančios tekstą; kairiajame viršutiniame kampe sąvaržėlių

¹ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

² lot = budinčioji taryba

³ orig def

⁴ def

⁵ orig def

⁶ Dv[aro] g[atvę]

rūdžių žymės; kampuose lamdymosi žymės; l. 1r viršuje juodos spalvos pieštuku: „Red“ ir raudonos: „G/T“.

PUBLIKUOTAS: laiškas publikuotas Merkelio knygos komentaruose, kaip teigiama, iš Pelikso Bugailišio atsiųsto nuorašo (Aleksandras Merkelis, *Juozas Tumas-Vaižgantas*, Kaunas: „Pažangos“ b-vė, 1934, p. 395).

SKELBIAMA: iš autografo.

- ⁱ Docento p. e. J. Tumo, Garbės Kanauninko pareiškimas Žemaičių vyskupijos kurijai (Kaunas, 1923-12-27) publikuotas: „J. Tumo-Vaižganto eksplikacijos“, parengė Vigmantas Butkus, in: *Darbai ir dienos*, 1995, Nr. 1(10), p. 205-208. Savo pareiškimą Tumas pradeda konstatuodamas: „Ordinario loci et Consilio Vigilantiae pareikalavus, aš ex obedientia įsakiau N.572 „Kultūros“ žurnalo redakcijai Šiauliuose, kad mano pavarde išbrauktų iš savo bendradarbių sąrašo; destis, kad ji nestovėtų šalia skelbimų socialistų laikraščiams prenumeratos ir nepiktintų žmonių. Tačiau palikau jai jau seniau iš manęs nupirktą Ivinskio paskaitą. Paklausti paklausiau, bet dėl taikintino kanono, kuriuo iš manęs to pareikalauta, aš gavau rimtai „pasiakasyti pakauši“. Aš nesu įtikintas, kad šis kanonas yra dvasiškiams taip griežtai taikintinas, kaip buvo man pritaikintas – šių laikų aplinkybėmis“ (*Ibid.*, 205).

330. KULTŪROS BENDROVEI, KAUNAS, 1924-01-14

1924 m. saus. m. 14 d.¹

„Kultūros“ B-vei

K A U N E

Jokio galvosukio aš Jums neketinau padaryti. Prašote duoti kurią paskaitą skyrium paleisti, dav[iau]² apie šiaulytį, tyčia parinkęs didesnę, kad susidarytų brošiūra bent iš 2 spaudos lankų. Kitaip ką gi Jūs leistumėte? Buvo ir mažesnių. Bet vėl netaip trumpų, kad laikraštyje viename ~~N~~ imtų nedaug vietos. Apie Ivinskį nebūtinai dėti į laikraštį. Jei norite, galite palaidai paleisti. Jei tačiau ir tai Jums nekoks biznesis, tai prašom viską sugrąžinti. Aš nieko prieš tai, / [4v] nes turiu net du leidėjų, kurie jau dirba mano paskaitas: „Dirva“ – apie Maironį, „Vaiva“ apie Baranauską (vis tai nemažos) ir katra mielai apsiima paleisti visą ciklą. Nesivaržykite niekuo.

„Odpowiedź Ziemian“ nežinau ir labai įdomauju¹. Duokit porai dienų. Panaudosiu ir sugrąžinsiu, kamgi be reikalo perrašinėti. Žino-

¹ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

² orig -ei

ma, ir visa¹, ką tik nutversite apie [mū]sų draudžiamojo laiko veikėjus. Visos kitos paskaitos jau išdalytos spaudėjams.

Jūsų Kan. JTumas.

†Jūsų rašyta 28/XII, iš Šiaulių išeita I-12?²

AUTOGRAFAI: *MABVB*, in: „Tumo Vaižganto susirašinėjimas su „Kultūros“ bendrove Šiauliuose“, f. 62, b. 7, l. 4r–4v; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta mėlynu rašalu ant Vytauto bažnyčios rektoriaus blanko, kairiajame viršutiniame lapo kampe spausdintas užrašas: „**Vytauto bažnyčios**“ / (Dangun Ėmimo) / Rektorius / N^a..... / 192...m.....m.d., KAU-NE“; lenkimo į keturias nelygias dalis žymės; 16,4 × 20,7. Kairiajame lapo krašte skylamušio skylės, pažeidžiančios tekstą; kairiajame viršutiniame kampe sąvaržėlės rūdžių žymės; visame lape lamdomosi žymės; l. 4r užrašas raudona spalva: „21 / I“ ir neįskaitomas įrašas mėlynu pieštuku; ant blanko teksto „Kultūros“ bendrovės antspaudas su įrašais raudonu pieštuku grafoje „Byla“: „KULTŪROS B-vėj. / Gauda..... / Atsakyta..... / Byla G / Sąskaita T / Buchg. dok. / Kasos..... Nr.....“.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ATSAKYMAS: kadangi rašytas tą pačią dieną, sunku įvertinti, ar čia aptariamas laiškas yra atsakymas į Tumo laišką (kiek galima suprasti iš išlikusių laiškų, susirašinėjimo dėl tekstų publikavimo derinimo būta intensyvaus), tačiau turinio požiūriu jis pateikia atsakymus į Tumo keliamus publikavimo klausimus: „Ivinskio niekaip negalime apžioti. Dėl ilgųjų raštų skaitytojai burnojasi. O norėtume visgi jį duoti. Taigi, mėginame kompromisą siūlyti. Jeigu jis vis vis viena bus leidžiamas skyrium su visais T. raštais, tai mums neišsimoka jo skyrium beleisti, žurnale gi apie jį išsiplėsti nėra vietos. Taigi, ar nebūtų galima jo apkarpyti, išmetus ilgesniasias citatas ar šiaip smulkmenas, kad iš viso išeitų nedaugiau 13–15 pusl.“ (Peliksas Bugailiškis, Šiauliai, 28-12-192[3], in: *MABVB*, „Kultūros B-vės susirašinėjimas su kn. J. Tumu 1923–1927 m.“, f. 1, b. E132, l. 13r–13v).

ⁱ Bugailiškis savo laiške mini: „Odpowiedz Ziemian. Schawelskiego do Ziemiani-na Telszewskiego 9/21 apr. 188[2] roku o pracach i zgonie Wawrz. Iwinskiego ir matomai Telšišio M. Siavrimavičiaus 24. IV. 1882 atsakymas ir paaiškinimas apie Ivinskio giminių padėtį ir k.“ (Peliksas Bugailiškis, Šiauliai, 192[3]-12-28, in: *MAB*, „Kultūros B-vės susirašinėjimas su kn. J. Tumu 1923–1927 m.“, f. 1, b. E132, l. 14r–14v). Šį tekstą Tumas nurodo tarp savo studijos apie Lauryną Ivinskį šaltinių (1924).

¹ cor vi

² ad 1r sup fol

331. KULTŪROS BENDROVEI, KAUNAS, 1924-01-24

1924. I-24

G. G.! Turite pilniausią laisvę pasidaryti, kokių tik norite ištraukų, tik pažymėdami: „Iš liet. lit.¹ paskaitos“. Visą gi egzempliorių su mano pataisomis ir Zubovo priedu sugrąžinkite man – reiks perdirbti sulig² naujos medžiagos. J. Tum.

AUTOGRAFAI: *MABVB*, in: „Tumo Vaižganto susirašinėjimas su „Kultūros“ bendrove Šiauliuose“, f. 62, b. 7, l. 2r–2v; atvirukas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. 2r A. Žmuidzinavičiaus paveikslo „Murmano kraštas“ nespaltvota reprodukcija; l. [2v] kairiojoje pusėje, skirtoje tekstui rašyti, užrašas: „A. Žmuidzinavičius, Murmano kraštas“, toliau tekstas ir adresas; 13,6 × 8,7; rašyta mėlynu rašalu. Adresuota l. 2v: „Kultūros“ / Bendrovei / Šiauliuose / Dvaro g., 24“. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant lietuviško pašto ženklų už 15 centų: „KAUNAS 25. I. 24“; gavimo antspaudas nėra. Kairiajame krašte atvirukas buvęs užlenktas; apačioje skylamušio skylės; l. 2v: viršuje sąvaržėlių žymės; antspaudas: „KULTŪROS B-vėj. / Gauta..... / Atsakyta..... / Byla..... / Sąskaita / Buchg. dok. / Kasos..... Nr.....“, ant antspaudų stambiu šriftu raudonu pieštuku: „B“ ir neįskaitomas ženklas, pabraukta; apačioje pieštuku: „F62-7“ – signatūros numeris.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

332. [LIETUVIŲ LAIKRAŠČIO REDAKCIJAI], VADAKTAI, 1904-11-28

Vadaktai. 28 lapkr. m. d. 1904 m.

Pagarbos³ vertoji⁴ Redakcija!

Sjuncju Redakcijai¹,⁵ savo sceniškąjį vaizdelį: „Namai – pragariai“ ant jųsų pačių padėtų išlygų, pavesdamas persispauzdinimo tiesą Artystų-

¹ *orig vid ex err* liet.

² *def*

³ *p pri a del r*

⁴ *cor o pro a*

⁵ *ins*

Mylėtojų Kuopai¹. 2, „Palangos Jūra“, Pragiedruljoⁱ. Gra[ž]i² poezija prozoje. Daugiau poezijų to paties autorjaus pristatys jums profesorjus Kun. Al. Dambrauskis. Pragiedrulis (šita³ Slapyvardė⁴ reikia dėti vietoje literų Z. K., jei kur atsirastų) yra // [1 v] tai Krjokuvos Universiteto Studentė pana Zofija Kymantaitė. Onoraro jai nereiks, bet jei spausdinsite jos eilutes ir norėsite, kad jums daugiau iš Krjokuvos rašytų, tai bent savo laikraštį dykai sjuntinėkite suylg šį antraštį:

Kraków. Ul.⁵ Michałowskiego № 15, m. p.⁶ Mayerowej № 4. Zofja K-
mont⁷.

Jauna tai mergaitė, bet talentinga: galime susilauk- // [2v] ti geros rašėjos.

Slapyvardžių tikrą reikšmę Redakcija kitiems neprivalo išduoti niekam, negut sūdui reikalaujant.

Su pagarba:

Kun. Juozas Tumas

AUTOGRAVAS: VUB RS, in: „Kun. Juozo Tumo laiškai. 1904–1931 m.“, f. 1, b. F600, l. 1r–1_ar], l. 1_av be įrašų; laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant popieriaus dvilapio su vandenženkliais: „ORIGINAL LIGAT MILLS“ ir ant skrynios pasilipusio grifono figūra; lenkimo į dvi dalis žymės; 15,5 × 21,4. Visame lape gausu lietimų pirštais žymių, kraštai patamsėję, lamdymosi žymės, rusvos dėmės; l. [1r] viršuje kita ranka pieštuku: „Lietuvių Laikraščio' redakc.“; po data šiek tiek įstrižai dar kita ranka pieštuku: „atsakyta“; puslapio apačioje pieštuku: „ž“; l. [2r] pieštuku: „II“.

ADRESATAS: priskirtas remiantis pieštuku prirašyta pastaba ir laiško turiniu, susijusiu su Kymantaitės publikacija.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

ⁱ Pragiedrulis [Sofija Kymantaitė], „Palangos jūra“, in: *Lietuvių laikraštis*, 1905, Nr. 10, p. 116–117.

¹ cor K

² orig z

³ cor fl pro a

⁴ cor fl pro e

⁵ Ul[ica]

⁶ [m]ižościwej [p]ani

⁷ lenk = Krokuva, Michalovičiaus gatvė, gerbiama jai poniai Majerovai. Sofija Kymantaitė.

333. LIETUVIŲ MOKSLO DRAUGIJAI, KAUNAS, 1928-04-07

L. Mokslo Draugijai – atgal

Kun. Tumas J.

Kada skolinta		kiek tomų
1. 1913 7. III	„Tėvynės Sargas“ 1896, 7, 8, 9, 1900, 1901, 1902, 1903	8
2. "	„Zinyčia“ 1900 NN 1–5	5
3. "	„Dirva– Zinynas 1908 N 4	2
4. "	„Burtai ir prietariai NN 1–15	15
5. 1914 13.V	Извѣстия по литературѣ, наукѣ и библиогр. 1901 N 6, 1904 N4 2 ¹	

Versk! // [1v]

N 1, 2, 3, 5 buvo mano gi dovanotas L. Mokslo Draugijai drauge su visa mano biblioteka (apie 600 egz.). Dabar aš šių knygų nebeturiu ir nė nebeumanau, kada ir kur jos žuvo karo metu. Ir atpirkti jų nebe-galima. Prašom jas iš inventoriaus išsibraukti ir iš mano aukų išbraukti. N4 – rankraščiai. Jie suredaguoti spaudai ir bus „Tautoje ir Zodyje“. Originalai jų redakcijoje. Išspausdinus, jie prasmės nebeturės. Bet ga-lima bus ir grąžinti. Doc. kan. J. Tumas
Kaune, 1928 m. balandžio 7 d.

AUTOGRAFA: *LLTI BR*, „Lietuvių mokslo draugija“, f. 22, b. 921, l. [1r–1v]; laiškėlis. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: Tumo rašyta šviesiai mėlynu rašalu, kursyvu pažymėta kita ranka rašyta teksto dalis – juodu rašalu; rašyta ant nuo didesnio popieriaus lapo atplėšto lapelio (plėšimą rodo viršutinė linija); lenkimo į keturias dalis žymės, lankstyta vertikalčiai; 21,1 × 9,2. L. [1r] du violetiniai antspaudai: sunkiai įskaito-mas: „LIETUVOS MOKSLO DRAUGIJA“ su vyčiu viduryje ir: „Lietuvių Literatū-ros Institutas / Rankraštynas“; l. [1v] kairiajame viršutiniame kampe juodu rašalu: „24“ – signatūros numeris.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ Kursyvu išskirtas tekstas rašytas ne Tumo ranka.

25 / VI

Subatos vakarą 6 val. pervažiuoju pickelhaubū¹ karalijos sieną! Per naktį schnellzug² permes mus per Königsbergą į Berlyną (7 val. ryto), o iki vakarui į Bremen. Sveikinu visą Redakciją.

AUTOGRAFAS: *LLTI BR*, in: „Liudo Giros laiškai“, f. 13, b. 1628, l. 141r–141v; atvirukas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. 141r gatvės Eitkūnuose vaizdas bei užrašai: „Eydtkuhn-
nen / Chausseestrasse“; l. 141r centre užrašas: „POSTKARTE“, tekstas ir adresas;
13,9 × 8,9; rašyta pieštuku. Adresuota l. 141v: „Вильно / Wilna² / „Viltis“ / Rus-
sie³“. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant pašto ženklo už 10 pfenigų (valiutos
pavadinimas ant pašto ženklo nenurodytas): „EYDTKUHNEN, -8. [0]7. [19]11“;
gavimo antspaudas: „ВІЛЬ[НА], 26 [0]6 [19]11“. L. 141v du numeriai pieštuku:
„121“ ir „104“; kiekvienas bylos dokumentas turi tris skirtingas numeracijas, laiškui
žymėti parinktas numeris, atitinkantis byloje nurodytų lapų skaičių; į bylą atvirukas
įklijuotas rudo popieriaus juosta.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: datuota pagal pašto antspaudą; lokalizuota pagal išsiun-
timo antspaudą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ *vok* *Pickelhauben* – smaiginis šalmas, naudotas tuometėje Vokietijos imperijoje; toks šalmo tipas simboliškai žymėjo imperijos teritorijos ribas.

335. VILTIES REDAKCIJAI, [PRANCŪZIJA], [1911 07 12]

Laimingai apsiekame P[ran]cijos⁴ krantus. Šitą laiškėlį išsiųsiu iš Cher-
bourgo. Rytoj būsime Anglijoje, o toliau gal jau nebematysime tvirtos
pakojės. Viso labo! Laivas krato, kaip ant brukio. KgJ Tumas

AUTOGRAFAS: *LLTI BR*, in: „Liudo Giros laiškai“, f. 13, b. 1628, l. 142r–142v; atvirukas.

¹ *vok* *Schnellzug* = greitasis traukinys

² *rus, lenk* = Vilnius

³ *pranc* = Rusija

⁴ *orig def*

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. 142r laivo, plaukiančio pro švyturį, vaizdas ir užrašas: „Schnelldampfer „Kronprinzessin Cecilie“ / Rotesand passierend.“; l. 142v. tekstas ir adresas; 13,9 × 8,8; rašyta pieštuku. Adresuota l. 142v: „Russie-Lithuanie¹, / „Viltis“ / Вильно²“. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant atvirkščiai užklijuoto pašto ženkle už 10 pfenigų (valiutos pavadinimas ant pašto ženkle nenurodytas): „DEUTSCH[-AM]ERIKANISCHE SEEPOST / BREMEN – NEW-YORK, 12 [0]7 [19]11“; gavimo antspaudas: „ВИЛЬНА, [0]1 [0]7 [19]11“³. L. 142v du numeriai: „122“ ir „105“; kiekvienas bylos dokumentas turi tris skirtingas numeracijas, laiškui žymėti parinktas numeris, atitinkantis byloje nurodytų lapų skaičių; į bylą atvirukas įklijuotas rudo popieriaus juosta.

DATAVIMAS IR LOKALIZAVIMAS: data priskirta pagal pašto antspaudą, kuris datuotas pagal Grigaliaus kalendorių; lokalizuota pagal laiške minimas vietas.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

336. [VILTIES REDAKCIJAI?], ČIKAGA, 1911-08-08

Chicago, Ill., 8 / VIII 1911³

Šitą laišką rašau vieną vienatinę valandą nusukęs nuo paprastojo darbo, nuo ubagavimo po miestą, po biznierių, saliūnininkus, šiaip jau buržujus ir t[.] t.⁴ Laišką, kurio jokiuo būdu negaliu pažymėti eiliniu numeriu, nors išvažiuodamas buvau tvirtai sumanęs taip daryti. Mūsų kelionė, pasirodė, visai netokia, kaip kitų, kurie važiuoja arba dėl savo malonumo, arba mokslo tikslo, pasiskyrę ilgesnį laiką. Mes pasiliosavę iš Tėvynės vos tik trims mėnesiams, iš kurių visą mėnesį turime sugaišti kelionėje į Ameriką ir atgal, o sumanę negrįžti tuščiomis rankomis, nežinome, kas tai yra sugaišti bent valandėlė arba kas tai yra pasitrankyti po miestą be jokio tikslo. Apie sėdėjimą namie ir rašymą ilg[ų]⁵ ir gerai apdirbtų korespondencijų⁶, kurios bent kiek sistematiškiau parodytų ir mūsų darbą ir vietą, kame darbuojamės, // [2r] negali būti nė kalbos. Dar blogiau, kad inpuolę į didžiausio miesto sūkurį ir turėdami prieš akis milijonus visokių dalykų, nepajėgiamė,

¹ *pranc* = Rusija-Lietuva

² *rus* = Vilnius

³ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

⁴ *orig om*

⁵ *orig vid ex err fl -a*

⁶ *cor u pro a*.

nei laiko turime bent ką susižymėti. Tad ir paskui jei ką nors parašysime, viskas turės skįstoką išvaizdą.

Chicagoje¹ baigiame savo darbą, gyvendami jau trečią² savaitę³. (Kaip iš Kauno išvažiuome, šiandieną lygiai mėnuo). Ketverge 10 / VIII važiuojame už poros šimtų mylių į Westville, Ill.⁴ pas Kun. Kazimierą Skripką, iškur grįšime atgal į Chicago, o panedėlyje patrauksime Nijagaros linkon. Kokiuos miestus užkliudysime, nieko nežinome: taip nuolat mainosi projektai ir kelionės plenai. Aišku tik, kad antros tokios Chicagos, kame tiek daug būtų lietuvių, neberasime. Tad ir sutruksime ten daug trumpiau. Iš⁵ daugybės lietuvių nedyvai, kad atsirado nemažas būrys patrijotų ir šiaip jau daugiau galvojančių žmonių, kurie mokyklų dalyką paėmė širdin ir sumetė mums suviršumi 9,000 dolerių. Bet visi sako, kad [jei] lietuviai būtų nors perpusę susipratę ir vaikščiotų į susirinkimus, bejokio nusiskriaudimo galėtų sumesti 25,000. Na, tai svajonės. Ačiū jiems // [3r] ir už tai.

Kruvinas ir kartus tai darbas – kolektavimas. Esame sveiki. Bet neapsakomi karščiai (po 100° su viršum Fahrenheito), neregėtas prakaitavimas per ilgas prakalbas ir vazojimąsi⁶ jau, ačiū Dievui, išvarvino iš manęs 26 svarus taukų. Tai mažiausi nelaimė, net gal ir laimikis. Apkartina darbą⁷ r daugiausiai⁸ pažinimas lietuvių dūšios. Viešpatie, kokia baisybė!⁹ Iš pradžių buvome apsigavę. Radome Chicagoje bažnyčias: 1, Šv. Jurgio, r Auburn ave and 32nd place¹⁰

2. Šv. Kryžiaus, r 4557¹¹ So. Wood str.

3. Visų Šventųjų, r 10806¹² Wabash ave

4. Aušros Vartų Švenčiausios Panelės, 2323 W. 23rd¹³ Place

¹ a del T

² cor

³ cor e pro è

⁴ Ill[inois]

⁵ a del Chic

⁶ cor s vid pro j

⁷ p del pačių lietuvių

⁸ ins sup

⁹ p del Kai pasižiūri į bazny.

¹⁰ del 4557 So. Wood str., ins sup

¹¹ ins sup

¹² ins sup

¹³ cor r

5. Šv. Mykulo, Wabansia ave and Paulina str.
6. Šv. Juozapo 8801 Saganaw ave
7. Dievo apveizdos, 717 W. 18th str.
8. Šv. Antano
9. Šv. Kazimiero vienuolyno, 6700 Rockwell st.

AUTOGRAFIAS: *VUB RS*, in: „Kn. J. Tumo laiškai“, f. 1, b. F562, Nr. 5, l. [1r, 2r, 3r], l. [1v, 2v, 3v] be įrašų; laiškai.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant trijų Šv. Jurgio bažnyčios firminių pilkšvų blanko lapų, kairiajame lapo kampe spausdintas užrašas: „Rectory of / ST. GEORGE'S LITHUANIAN R.C. CHURCH / Cor. Auburn Ave. & 32nd Pl.“; lenkimo į dvi dalis žymės; 21 × 27,5. Autorinė numeracija l. [1r], [2r], [3r] dešiniajame kampe viršuje: „1“, „2“, „3“; l. [1v] apatinės dalies pusė parudavusi, smarkiai paveikta šviesos; l. [3v] atsispaudęs po jo byloje esančio laiško kontūras; l. [2], [3] blanko žyma palikta pusėje be teksto, taip apsispręsta paėmus rašyti antrąjį lapą, nes neprirašytoje pusėje po blanko užrašu yra teksto pradžia: „negali būti n“; į bylą įklijuota balto popieriaus juosta.

ADRESATAI:

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

337. VILTIES REDAKCIJAI, [LAIŽUVA], 1913-10-05

5 / X / 13. Į Redakciją! Gavau žinoti, kad jūs abejojate, ar buvo „Smetona, Tumas ir k“ Bendrovė žinoma miesto valdybai. Pranešta buvo ir lenkų laikraščiuose paskelbta. Apie naujai susidariusią bendrovę vėl reiks pranešti.

P. Giros buvau prašęs pasakyti¹, kad man išsiųstų keletą „Vilties“ №. Negavau. Dabar nebeatmenu, kurių reikėjo. Bent išsiųskite man № 97.

KgJ Tumas

AUTOGRAFIAS: *LLTI BR*, in: „Liudo Giros laiškai“, f. 13, b. 1630, l. 199r–199v; atvir-laiškas.

FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: l. 199r centre raudonas užrašas: „ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА“; kairiajame viršutiniame kampe carinės Rusijos imperijos herbas, dešiniajame spausdintas pašto ženklas už 3 kapeikas; l. 199v tekstas: 14 × 9; rašyta juodu rašalu. Adresuota l. 199r: „Вильно“ / „Viltis“. Antspaudai: išsiuntimo antspaudas ant spausdinto pašto ženklo už 3 kapeikas: „ЛАЙЖЕВ[О КОБ].“, -5 10 [1913]“; dalis

¹ *p del ill*

² *rus* = Vilnius

antspaudo uždengta bylos įklija, šalia antspaudas pakartotas; gavimo antspaudas: „ВІЛІНА, -7 10 [19]13“; l. 199v du numeriai: „169“ ir „171“; kiekvienas bylos dokumentas turi tris numeracijas, laiškui žymėti parinktas numeris, atitinkantis byloje nurodytų lapų skaičių; į bylą atvirlaiškis įklijuotas rudo popieriaus juosta.

LOKALIZAVIMAS: pagal išsiuntimo antspaudą.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

338. ŽEMAIČIŲ VYSKUPIJOS ARCHYVUI, KAUNAS, 1924-01-07

N° 7.

1924 m. saus m. 7 d.¹

Zem. Vysk. Archyvui

Malonėkite man pažymėti, tiktai pažymėti, ne išrašyti ir ne versti ~~NN~~ užrašų ir gimimo datas Juozapo² Juzumo–„Juzumowiczės“ sūnų, krikštytų Sedos bažnyčioje, gimusių m. d. tarp 1809–1827 m.: Tado, Antano, Vicento ir Juozapo.

Vicentas gimęs apie 1818

Tadas ——1809

Juozas ——1827, II-15

(gal pirmiaus)

Antanas?

Kan. J. Tumas

AUTOGRAFAS: *MLLM*, in: „J. Tumo-Vaižganto F.“, f. 12433, l. 1r, 1v be įrašų; laiškas. FIZINIAI IR KITI DUOMENYS: rašyta juodu rašalu ant gelstelėjusio Vytauto bažnyčios rektorius blanko, kairiajame lapo kampe spausdintas užrašas: „**Vytauto bažnyčios** / (Dangun Ėmimo) / **Rektorius** / N^o..... / 192...m.....m.d., KAUNE“, 16,4 × 20,7. Kairiajame lapo krašte rašalo dėmės; l. [1v] dešiniajame apatiniame kampe antspaudas: „Kauno / Literatūrinis / Muziejus“ ir įrašas pieštuku: „12433 / ER₁839“ – signatūros numeris.

NEPUBLIKUOTA.

SKELBIAMA: iš autografo.

¹ Kursyvu išskirta teksto dalis Tumo į blanką įrašyta ranka.

² *p del* Juzu

PRIEDAI

SANTRUMPOS

Tekstologinio aparato santrumpos ir ženklai

a (<i>ante</i>) – prieš	in sin mg (<i>in sinistra margine</i>) – kairėje
add (<i>additum</i>) – pridėta	paraštėje
al m (<i>alia manu</i>) – kita ranka	inc (<i>incertum</i>) – neaišku
ang (<i>angulus</i>) – kampas	ins (<i>insertum</i>) – įterpta
angl – angliškai	it – itališkai
atr (<i>atramento</i>) – rašalas	jid – jidiš
bis – du kartus	l (<i>linea</i>) – eilutė
cae (<i>caeruleus</i>) – mėlynas	lenk – lenkiškai
cap (<i>capitalis</i>) – didžioji raidė	lit (<i>littera</i>) – raidė
capit (<i>capitulum</i>) – pastraipa	lot – lotyniškai
cor (<i>correctum</i>) – taisyta	man (<i>manu</i>) – įrašyta ranka
cor man (<i>correctum manu</i>) – taisyta ranka	mg (<i>margo</i>) – paraštė
def (<i>defectum</i>) – pažeista vieta	min (<i>minuscula</i>) – mažoji raidė
del (<i>deletum</i>) – ištrinta	nig (<i>nigro</i>) – juodas
dist (<i>distinguit</i>) – (at)skyrė	num (<i>numerus</i>) – skaitmuo
err (<i>error</i>) – klaida	obl (<i>oblique</i>) – įstrižai
et – ir	om (<i>omissum</i>) – praleista
ex – iš, dėl	orig (<i>originalis</i>) – originalas, originale
ext (<i>externus</i>) – išorinis	p (<i>post</i>) – po
fin (<i>finis</i>) – pabaiga	phr (<i>phrasis</i>) – sakinyss, frazė
fl (<i>flexio</i>) – galūnė	pranc – prancūziškai
fol (<i>folium</i>) – lapas	pri (<i>primum</i>) – pirmas, pirma
graph (<i>grapfis</i>) – pieštuku (įrašyta, pa- braukta)	pro – vietoj
ill (<i>illegible</i>) – neįskaitoma	r (<i>recto</i>) – pirmoji lapo pusė
in – vietai nurodyti	rep (<i>repetitum</i>) – pakartota
in dex mg (<i>in dextra margine</i>) – dešinėje paraštėje	rub (<i>ruber</i>) – raudonas
in init (<i>in initium</i>) – pradžioje	rus – rusiškai
	sec (<i>secundum</i>) – antras, antra
	si (<i>signum</i>) – ženklas (skyrybos ar kt.)

sign (*signatum*) – pažymėta, pabraukta
 sub (*subter*) – žemiau
 sup (*supra*) – virš
 sup exc (*supra excusa*) – virš išbrauktos vietos
 šved – švediškai
 trans (*translatum*) – sukeista vietomis
 ukr – ukrainietiškai
 v (*verso*) – antroji lapo pusė
 vel – arba
 ver (*verbum*) – žodis

vert (*verticalis*) – vertikaliai
 vid (*videtur*) – spėtina, atrodo
 vir (*viridis*) – žalias
 vok – vokiškai
 □ – komentuojamo teksto imtis
 [] – praleisti, nuspėjami, atkurti žodžiai ar jų dalys
 = vertimas
 / – pastraipos pabaiga
 // – puslapio pabaiga

Archyvų nuorodų santrumpos

KAKA – Kauno arkivyskupijos kurijos archyvas
 LLMA – Lietuvos literatūros ir meno archyvas
 LLTI BR – Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Bibliotekos rankraštynas
 LMAVB – Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka

LNB RS – Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų spaudinių ir rankraščių skyrius
 MLLM – Maironio lietuvių literatūros muziejus
 ŠAM – Šiaulių „Aušros“ muziejus
 VUB RS – Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius

Santrumpos laiškuose

a. a. – amžiną atilsį
 adr. – adresas
 am. – amžius
 atr. – atrašyta
 ats. – atsakyta
 bal. – balandis
 birž. – birželis
 buv. – buvęs, buvusi
 b-vė – bendrovė
 centr. – centrinis
 d. – diena
 dail. – dailininkas
 d-ja – draugija
 doc. – docentas
 dol., doll. – doleris
 d-ras – daktaras
 dram. – draminis
 egz., egz. – egzempliorius
 eks. – ekselencija
 etc. – et cetera

G. – gerbiamas, gerbiamasis
 g., g-vė – gatvė
 G. T. – Gerbiamas Tamsta
 geg., geguž. – gegužė
 gim. – gimimo
 gr., gruod. – gruodis
 Hum. Mok. Fak. – humanitarinių mokslų fakultetas
 inž. – inžinierius
 J. M. – Jo(-os) Mylista
 jub. – jubiliejus, jubilias
 k. k. – kita
 kap. – kapeikos
 kan. – kanauninkas
 kg., kng., kun. – kunigas
 kleb. – klebonas
 laikr. – laikraštis
 lapk., lapkr. – lapkritis
 leit. – leitenantas
 Liet. – Lietuva

liet. – lietuvių
 lit. – literatūra
 lit. – litas
 redak. – redakcija
 m. – metai
 m., mėn. – mėnesis
 maj. – majoras
 m-ja – ministerija
 mk. – markė
 n., nn, nr. – numeris
 oblig. – obligacijos
 p. – ponas
 pp. – ponai
 pav. – pavyzdys
 pirm. – pirmininkas
 p-lė – panelė
 prof. – profesorius
 pus., pusl. – puslapis

r., rb., rs., rub. – rublis
 red. – redakcija
 relig. – religija, religinis
 rugp., rugpj. – rugpjūtis
 rugs. – rugsėjis
 s. st., sen. st., – senuoju stiliumi
 š. m. – šių metų
 šv. – šventas
 šv. – švietimo
 t. y. – tai yra
 t. t. – taip toliau
 tukst. – tūkstantis
 univ. – universitetas
 vas. – vasaris
 VDM. – Vytauto Didžiojo metai
 vid. – vidurinė
 vysk. – vyskupas
 žiur. – žiūrėti

1. Leidinyje skelbiama visa šiuo metu žinoma ir prieinama Juozo Tumo-Vaižganto epistolika, rašyta atskiriems asmenims ir įstaigoms, išskyrus kolekciją, kurią sudaro dukterėčių Bronės Mėginaitės-Klimienės ir Barboros Mėginaitės-Lesauskienės šeimoms rašyti laiškai. Epistolikos korpusui priskirta ir į tomą įtraukta: laiškai, atvirlaiškiai, atvirukai, telegrama, per pasiuntinius keliavę ar namuose palikti laiškėliai/rašteliai, vizitinės kortelės, kvietimai, ant perlaidų kvitų gavėjui rašyti tekstai. Į tomą neįtraukta: tarnybinių raštai (prašymai, pareiškimai, pasiaiškinimai ir kt.), kitų asmenų rašyti laiškai, kurių lape yra Tumo prierašų ar persiunčiant laišką rašytų ilgesnių pastabų. Toliau visos korpusui priskirtos epistolikos formos apibendrintai vadinamos laiškais/epistolika.

2. Laiškai leidinyje teikiami abėcėlės tvarka pagal adresato(-ės) pavardės, institucijos pirmosios pavadinimo raidės (pvz., *Vilties* redakcijai), pareigų, jeigu nėra nustatyta tuo metu pareigas ėjusio asmens tapatybės (pvz., Raseinių apskrities milicijos vadui), kolektyvinio adresato pirmąją raidę (pvz., Lietuvos Bažnytinės provincijos kunigams). Abėcėlinė laiškų teikimo tvarka pasirinkta siekiant, kiek kiekvienu atskiru atveju įmanoma, atkurti prasminius ryšius tarp tam pačiam adresatui rašytų laiškų (jei jų išlikę daugiau nei vienas), į laiško turinio aiškinimą, kontekstualizavimą įtraukiant surastus adresatų laiškus. Tuo tarpu chronologinis pateikimo principas išardo laiškus kaip iš principo dialoginę struktūrą. Tumo laiškai įvairiems asmenims išlikę netolygiai: nuo atskirą korespondencijos korpusą sudarančio susirašinėjimo su Aleksandru Dambrausku-Adomu Jakštu iki pavienių laiškų atskiriems adresatams ar įstaigoms. Kadangi tome siekta kiek įmanoma nuosekliau atkurti prasminį teikiamų laiškų audinį, kiekvienu atveju ieškota Tumo adresatų atsakymų į laiškus ir kitų, nebūtinai su konkrečiu susirašinėjimu susijusių, bet prasminį kontekstą leidžiančių praplėsti adresatų laiškų. Surasti adresatų atsakymai į konkrečius Tumo laiškus ir jų turinys komentuojamas po kiekvienu Tumo laišku teikiamame laiško aprašyme prie grafos „Atsakymas“; o konkretūs Tumo laiško vietas papildantys dalykai iš kitų adresatų laiškų teikiami realiųjų komentaruose (sąsaja romėniškais skaičiais).

Laiškai įvairiems adresatams ir įstaigoms išdėstyti abėcėlės tvarka, o laiškai tam pačiam adresatui, jei jų yra daugiau nei vienas, – chronologine.

Nedatuotų laiškų teikimo principai: jei nėra metų, mėnesio ir dienos ir nė vieno iš jų nepavyko nustatyti, laiškas teikiamas korespondencijos su tuo asmeniu pabaigoje, jei žinomi tik metai – metų pabaigoje, jei nustatytas periodas – to periodo pabaigoje; jei laiškas nedatuotas ir data nenustatyta, bet yra lokalizuotas – teikiama gyvenimo tam tikroje vietoje periodo pabaigoje.

Abėcėlinė teikimo tvarka neišlaikyta teikiant iš eilės du laiškus: Nr. 194 Eduardui Jatuliui ir Nr. 195 Lietuvos konsulatui Tilžėje, nes abu laiškai susiję su tuo pačiu knygų pirkimo procesu, tad siekta išlaikyti prasminį vientisumą.

Jeigu adresatai susirašinėjimo metu yra šeima (pvz., Adelė Galaunienė ir Paulius Galaunė), laiškai jiems teikiami vienoje grupėje, o turinyje išskaidomi nurodant kiekvienam atskirai rašytus laiškus. Yra du atvejai, kai susirašinėjimas iš pradžių vyksta su adresatėmis (Ona Pleiryte, Joana Nakutyte), o, joms ištekėjus, korespondencija tęsiasi įtraukiant ir jų vyrus; šiais atvejais susirašinėjimas iki santuokos teikiamas įprasta tvarka, o atsiradus antram adresatui taikoma šeimyninių adresatų išdėstymo tvarka.

3. Publikacijos pateikimo tvarka ir struktūra

3.1. Laiško numeris ir pavadinimas

3.1.1. Adresatas. Laiško pavadinime nurodytos tikslios adresatų(-čių) vardų ir pavardžių, institucijų pavadinimų formos, neatsižvelgiant į tai, kokia forma kreiptasi ar kokia asmenvardžio forma vartota laiškuose. Tais atvejais, kai adresato(-tės) tapatybė nenustatyta, laiško pavadinime teikiamas kreipinys (pvz., Matui, Vytautui, Voitkevičienei, Birštoniečiams ir kt.). Šio principo nesilaikyta pavadinant laišką Nr. 91, kuris pavadintas taip pat, kaip 1933 m. publikacijoje *Naujojoje Romuvoje*. Jei laiško kreipinys nenurodo asmenvardžio, o laiške nepakanka duomenų patvirtinti, kad adresato(-ės) tapatybė nekelia abejonių, asmenvardis teikiamas laužtiniuose skliaustuose ir komentuojamas laiško apraše; tokiu pat būdu teikiami asmenys, nustatyti pagal einamas pareigas, jeigu pareigos įvardytos laiško kreipinyje. Šių principų nesilaikyta teikiant Dambrauskui-Jakštui rašytus laiškus, nes apsispręsta vienoje archyvinėje byloje saugomą laiškų kolekciją traktuoti kaip semantinę visumą, o visus joje saugomus laiškus, net ir adresuotus kolektyviniams, tiksliai nenustatomiems adresatams, teikti kaip šios bylos dalį, darant prielaidą, kad Dambrauskas buvo pagrindinis laiško gavėjas (pvz., laiškas Nr. 105 su kreipiniu „Gerbiamieji „Redaktorių Translokatoriai““; laiškas Nr. 91, jau tarpukariu publikuotas pavadinimu „Laiškas katalikiškai lygai“).

3.1.2. Rašymo vieta. Laiško pavadinime teikiamos adaptuotos vietovardžių formos; teikiama tokia vietovardžio forma, kokia buvo vartota laiško rašymo laikotarpiu (pvz., varijuoja Sankt Peterburgas, Petrogradas, etc.). Laiškai, kuriuose nenurodyta rašymo vieta, lokalizuojami pagal tuometę adresanto gyvenamąją vietą ir/arba turinį, vieta teikiama laužtiniuose skliaustuose; atvirlaiškiai, atvirukai, kuriuose nenurodyta rašymo data, lokalizuojami pagal pašto antspaudą, vieta teikiama laužtiniuose skliaustuose; visais kitais nesistemiškais atvejais sprendimai dėl lokalizavimo priimami atsižvelgiant į konkrečius duomenis, vieta teikiama laužtiniuose skliaustuose. Kai trūksta duomenų teikti laiško rašymo vietai, laiško pavadinime nurodomas ženklas [?]. Visi laiškų lokalizavimo atvejai aptariami laiško apraše.

3.1.3. Rašymo data. Nedatuoti laiškai datuojami remiantis turiniu arba kitų laiškų kontekstu, nedatuoti atvirukai ir atvirlaiškiai datuojami pagal išsiuntimo antspaudą, data visais atvejais teikiama laužtiniuose skliaustuose. Datavimo pagrindas aptariamas laiško apraše.

Teikiami laiškai datuoti pagal du kalendorius – Julijaus ir Grigaliaus, pasitaiko dvejopo datavimo atvejų. Teikiant laiškų pavadinimus, apsispręsta datų nevienodinti.

3.2. Kritinis tekstas

3.2.1. Visi laiškų tekstai skelbiami iš autografų, o laiškų publikacijos, jei tokių būta, nurodytos laiško apraše. Kaip pagrindinis laiško tekstas teikiamas paskutinis užrašo sluoksnius, o visi autoriniai taisymai, kitos autografo ypatybės (defektuotos, rekonstruotos vietos, etc.) teikiamos aparate (sąsaja arabiškais skaičiais). Apsispręsta laiškų teksto neredaguoti, laikantis nuomonės, kad laikotarpį nuo 1892 iki 1933 m. apimanti kores-

pondencija reprezentuoja rašytinės lietuvių kalbos formavimosi istoriją, rašymo įvairumą, normų ir taisyklių stygių bei jų paiešką, atskleidžia individualų Tumo santykį su savo rašomąja kalba, taip pat leidžia skaitytojui pajusti šios kalbos raidą. Taisyti tik akivaizdūs apsirikimai (visi taisymai nurodyti aparate), kurie traktuojami kaip nesusiję su tam tikru laikotarpiu Tumui būdingomis rašymo ypatybėmis arba smarkiai trikdo teksto supratimą, pvz.: *Zigną* → *Zig[m]ą*, *gaušusi* → *ga[ɫ]šusi*, *pavjus* → *pav[o]jus*, *i* → *i[r]*, „*Augš. Vazd.*“ → „*Augš. Va[ɫ]zd.*“, „*Tresiasis Frontas*“ → „*Tre[ɫ]šiasis Frontas*“, etc. Publikacijoje neperteiktas raidės <ž> žymėjimas skirtingomis grafemomis <ž>, <z>, <z̃>, <ž̃>, nes daugeliu atvejų dėl rašysenos ypatybių sudėtinga ar neįmanoma nustatyti, kuri tiksliai grafema turėta omenyje; perteikta sistemiškai Tumo vartota didžioji <Z>. Lenkų kalba rašytuose laiškuose raidę <ž> Tumas žymėjo nenuosekliai, todėl neįmanoma tiksliai nustatyti, ar rašydamas raidę klydo, ar perteikė ją netiksliai grafiniu užrašu; perrašant lenkų kalba rašytus laiškus pasirinkta šio įvairavimo neperteikti ir teikti tokias grafemas, kokios turėtų būti tam tikrame lenkiškame žodyje.

3.2.2. Sunkiai įskaitomos, dėl autografo defektų ar kitų ypatybių rekonstruotos, abejotinai įskaitytos rankraščio vietos žymimos laužtiniais skliaustais [], komentuojamos aparate. Vietos, kurių dėl autografo defektų rekonstruoti nepavyko, žymimos laužtiniais skliaustais su daugtaškiu [...], komentuojamos aparate. Teksto skaitymą ir supratimą galinčios apsunkinti santrumpos, žyminčios: 1) istorines realijas, organizacijas, įstaigas, sambūrius, leidinius, kūrinius; 2) pavardę, jei laiške nėra paminėta visa forma; 3) kitos pavienės sunkiai suprantamos santrumpos, – rekonstruojamos aparate. Rekonstruojant žurnalų, laikraščių pavadinimus, teikiama laiško rašymo laikotarpiu vartota jo forma ir rašyba. Rekonstruojama tik pirmą kartą tame pačiame laiške vartojama santrumpa. Komentaruose cituojamų kitų asmenų laiškų tekstuose rekonstruotos, sunkiai įskaitomos vietos, etc. žymimos tais pačiais ženklais, bet nekomentuojama aparate; būtini tekstologiniai komentarai teikiami pačiame laiško tekste skliaustuose, pvz.: [ill], [def].

3.2.3. Autografo pakraščiuose padarytų autoriinių priedašų ir papildymų ribos žymimos ženklais " ", juos perteikiant laikomasi dvejopos pozicijos: a) jei tokio pobūdžio įrašų vieta yra laiško pradžia ar pabaiga ir jų integravimas netrikdo skaitymo proceso, siekiama perteikti jų poziciją publikacijoje; b) jei prasminiu ar/ir fiziniu požiūriu priedašų tikslaus grafinio vaizdo perteikti negalima, jie teikiami laiško pabaigoje ir komentuojami aparate. Kita ranka daryti priedašai: a) laiško rašymo metu daryti priedašai (pvz., kai rašoma dviejų asmenų vardu ir antrasis pasirašo) teikiami pagrindiniame tekste, ribos žymimos " " ir komentuojama aparate; b) jei spėjama, kad užrašas darytas kita ranka, bet tam patvirtinti stinga duomenų, jis teikiamas pagrindiniame tekste, ribos žymimos " " ir komentuojama aparate; c) užrašai kita ranka apie laiško gavimą, kito pobūdžio adresantų užrašai autografe teikiami ir komentuojami laiško apraše; šio principo nesilaikyta teikiant laišką Nr. 291, nes siekta perteikti priedašuose vykstantį dialogą, atskleidžiantį laiško keliavimo istoriją; d) užrašai, spėtina, atlikti vėliau laiškus skaičiusių, su tiesiogine jų komunikacija nesusijusių, asmenų (patikslinimai, įskaitymų, datavimo siūlymai etc.) teikiami tekstologiniame aparate.

3.2.4. Kreipinio, datos, vietovardžio ir parašo vieta laiške perteikta pagal jų poziciją autografe lapo kairėje, dešinėje arba centre. Jei parašas laiške perteiktas tam tikru grafiniu išdėstymu, jį stengiasi atspindėti; perteiktos kreipinio, datos, vietovardžio ir parašo rašybos ypatybės. Puslapių ribos tekste žymimos ženklu //, šalia laužtiniuose

skliaustuose nurodomas lapo numeris ir pusė arba puslapis. Kai archyvinės bylos lapai nenumeruoti, lapui suteiktas numeris laiško apraše teikiamas laužtiniuose skliaustuose. Kai archyvinės bylos puslapiai folijuoti – prieš puslapio numerį teikiama santrumpa *l.*, jei paginuoti – *p.* Eilučių ribos nežymimos. Atvirlaiškio pusė su adresu, pašto ženklų, atviruko pusė su paveikslėliu laikoma pirmąja lapo puse (*recto*), priešingos pusės tekstas laikomas kita lapo puse (*verso*). Firminių blankų, atvirlaiškių, vizitinių kortelių, perlaidų kvitų spausdinti užrašai, atvirukų paveikslėlių aprašai ir užrašai teikiami laiško apraše. Firminių blankų dalis, kurioje daryti įrašai ranka, teikiami pagrindiniame tekste.

3.2.5. Lenkų, lotynų kalba rašytų laiškų vertimai teikiami iškart po laišku mažesniu šriftu, nurodomi vertėjai. Kitakalbių frazių, įterptų į laiškus, vertimai teikiami tekstologiniame aparate, vertimai atlikti rengėjos, konsultuojantis su atskirų kalbų specialistais. Neverčiama atvirlaiškių, firminių blankų, atvirukų, pašto antspaudų spausdinti užrašai.

3.3. Laiško aprašas

Publikacijoje po kritiniu tekstu teikiamas laiško aprašas, sudarytas iš atskirų punktų (jeigu kuris nors punktas konkrečiam laiškui neaktualus, jo apraše nėra):

„Autografas“ – pateikiama informacija apie šaltinio pobūdį ir nurodoma jo saugojimo vieta;

„Fiziniai ir kiti duomenys“ – pateikiama informacija apie fizinę šaltinio būklę; blankų, atvirlaiškių, atvirukų, vokų, vėlesnių priedų ir kt. informacija;

„Autorystė“ – aptariama laiško autorystė, jeigu ji kelia klausimų ar yra netipiška (pvz., laiškas rašytas daugiau nei vieno asmens);

„Datavimas ir/ar lokalizavimas“ – jeigu laiškas autoriaus nedatuotas ir/ar nelokaliizuotas, o data ir vieta buvo priskirta remiantis kitais duomenimis, čia aptariamas datavimo/lokalizavimo pagrindas ar konstatuojamas duomenų stygius tam atlikti;

„Publikuota / nepublikuota“ – pateikiama informacija, ar laiškas anksčiau buvo publikuotas, jeigu taip – nurodoma publikacija;

„Skelbiama iš“ – nurodomas publikacijos šaltinis;

„Atsakymas“ – pateikiama informacija apie atsakymo turinį, jeigu reikalinga – citatos, pateikiami bibliografiniai atsakymo duomenys.

4. Aparatas ir komentarai

4.1. Aparate teikiama ir komentuojama visa su autografo užrašo ypatybėmis susijusi informacija: taisymai, defektai, abejotini perskaitytos vietos, užrašai kita ranka/rašikliu, pabraukimai kita ranka/rašikliu, įterpimai, kitakalbių frazių vertimai, santrumpų rekonstrukcijos. Aparatas teikiamas mažesniu šriftu puslapio apačioje, sąsaja arabiškais skaitmenimis.

4.2. Komentaruose teikiama: 1) žinios apie asmenis, įvykius, aktualijas, leidinius ir kt., kurių dėl nesamo susiejančio žodžio negalima pateikti rodyklėje; 2) adresantų laiškų ir kitų asmenų laiškų turinys; 3) asmenų, kurie laiške įvardijami pareigomis, statusu, profesija ir pan., pavardės. komentarai teikiami mažesniu šriftu po laiško aprašo, sąsaja romėniškais skaitmenimis.

5. Rodyklė

Anotujoje rodyklėje teikiami laiškų pavadinimuose, tekstuose, jų aprašuose ir išnašose esantys asmenvardžiai, vietovardžiai, organizacijos, sambūriai, leidiniai. Rodyklėje teikiama tik konkrečiam laiškui aktuali informacija.

Uzdārkāi. 8d. gruvdījs m. sen. sl. (1904)

Rana Ona!

Jei būtu mei senjai, kļūstot kartelēse pa-
labusi savo adrešu, būtu senjai in atvērto.
Dabā ir adrešu tūredamā, nodāug kļūstot senjai
suk pupārijai iedēti, nes vos kļūst kļūst is sun-
kļūst influenros. Ji man adrešu senjai
bronofīz - mēdākamai sausa in skaudy ko-
niti, kļūst galvā, kļūst kļūstotamā pupā-
mēdā, kļūst pītā mēdā. -

Mūsu valdīja kļūst and iedēti liberali-
istārijā - tā pati, kļūstot makārijā pītā-
iemē pītā mēdā mēdā, kļūstot kļūst
kļūst - pītā mēdā pītā mēdā. Kļūstot is
kļūst mēdā pītā mēdā kļūstot mēdā ne-
kļūst vien oīe kļūst. Kad kļūst kļūstot vārda
kļūstot. Kļūstot dabā, kļūst. Kļūstot
kļūstot kļūstot, kļūst, kļūstot kļūstot
kļūstot kļūstot.

Kļūstot kļūstot kļūstot valdīja kļūst
kļūst, kļūstot. Kļūstot kļūstot, kļūst
kļūstot kļūstot: kļūstot kļūstot kļūstot
kļūstot kļūstot, kļūstot kļūstot kļūstot
kļūstot kļūstot, kļūstot kļūstot kļūstot

pagalbininko. Užtat jau turime A1
"Vietuvų Lai kraštie" CNČ. Examp. 10
"ryklų jau turime A1", "Vilniaus žinių
laikraštis. Knizkofovek. b. Pirmasis ng.
ir pasigirsi tuo, kad iškarso būty žmonė.
Klork. galantasis, toks?

Gal Tamsa apsiūmėmei parankioji
tes pat ant vietos tokio žinėj, kupa
ir mūsiškų pamokų. Perkitųji, n.
metaja: ju vizus daugyau, neg gisvinių
francijie, padoime, yra paku apsi.
Vetiskimas - emigruoti iš sudėjų, miest
su takšu užsiėmė 1000 francų iš
sugrijus, kasipirkėi gabalė, gimtinę
žemę. Pat gal jo nepasigirsi, bet
galėtumei kengėjai pasi informuo.
ir su tam tikra literatūra, apsi pakint
Essencija, gyvi pavėkslotjai labai
pradėtu, prie jopagnimo ir mūsiškų
ju grįžti su protgais man. Daugkis,
gal ir ką dar įdomesni pasigirsi: užsi žymėn
pajieškok tam tikros brojūros ar A žūrm,
ir medijaga gabaa. Jei kuoja negali pabrėž
lai paskui sunaudosi. Jei gal čia tarko,
dovanoto Tamsai pedagogikos dalykui si
dovėk apie mokų dalykų - bus tai vien
kart ir medijagų (elektui), kuri turėsi išduo

Jos lietišķīnei.

Atāpī. pranciņus tiek lēzinā, kide
apī. apī lētinā, negut is ģeografij
gālisējo Recluz. Tāt lāksnā kī kresnējs
akarakteristīkos su ypātīgā pāzīmējimu
ju sandrājs su bānījā. Bākskrāšjā
lērinomē pōtkišāfā, puse šo klābtm.
lēk tāp is šikrūj. Nāgi jau šerp pran-
cūkai is nēlēpīgā rēkalo Rūšjān is bā
fūjēj?

Tamstai nēsa ko izjāredī; kofā. At
pānku apī šai kalbāt, nēzinā, nē ko
nē priek šamstā šapāi isjūstā. At
jācējā, jūz Kānqārkilēnēz mīstis luvā-
rdēnē, pērsisunbāmēi kī kresnē kī kšjā
mīstā dōrā. Jēi dārsi pīrsingai - epkā
pīkalaujā pīrsipārsinī. Bēk šāz tūrētā-
mēi is šāvo dārbis isīzādēti, lētinā
mōkynjms.

Nān dānku apī šai kalbēti is dēl
itō kēdāš pērmāzāi šēz lēisāz, jūz
pāslāpti, is dēl kēdēsu kumgā
is dēl, kēd... tūotāz lēpōnēz is
influensoz + pōd sekrestim is tuberkul
kurjā mēnē nēlēpāmōz (tūdo: šai makē
jēdējs is plūngšjā. Dēvs valjā.

Šjērdiēz spāudjā šamstā dōgsim is
pīrcārbis rāgtā Kun tūvāz

atvaizdā 25d. Seņģis.

Mylīmais Mokytojs!

Neabejot, jo par pastāvīgu taikā
seki pasargēti, kaip Crangus ir
mylīmais si sanbrotiāms. Zēmai
cīams. Šķai ir dabar, nosēk
pasigūpiau liepavisēkams, jo
tūlīme taimē pasargēti. Tamstā
duviedyē ir jo kēlini isēsimu,
li kur nors aš, jūros, kaip tuo
jauš atējo karšcīāusis mēdīmas
idant, kētkumis isēsirinkēti ne
kēlā kēlā vietā, kaip šēk liepa
vā. Špē ināmaimā is maistā
nēra ko rupinties: vispas gata
va, o vā kot nē gatros lēkē
kēti mēreiks. Kēn. Konaunin
kas Ropplā su dēiaugstīmu pri
ēma ināmautē ir zēdas kēvse
lēti (piēlēti); kur. Kapelionis vā
baras su ascaromis mēdāia.
„Tēgul šēk atvaizdōjas kumylē
kē mūnē mokytojs! rupinties
jam vā šēi ir kāmā vietēlā istā-

nu valgyteli." Jei nenorėtumi
apsigyventi klebonijoje, pastiria
du kambarelius su mėsliomis skysti,
ma miamų namelyje, kurį jis gats
užema į jai ir čia nenorėtumi
apsigyventi, laigird, jų rūpes
nis atrasti atikankančių kvate
rą su užtaikymu par uisą sek
nų. Tai gi, eltoniauris mūrų
viengenti, pylėi ant mūrų srie
są be saiko, neatsisakyti dabo
palinksmini mūrų savo ribe
vimu ir priemimu iš mūrų
rankos nors truputėlio sveika
tos, jei Dievas taimins. Vylicus,
neusirustinti, jog drisau stacia
kreiptis prie tamiskos ir isreiti
si be papuosaty tą, ką sirdis
jaucis. Su nekantrybe taupio
me atvaizduojau ž visų pirmu
į elosidyje (klebonas, venokas
kardiena mini ir pro tanus daires)
o iš čia isleisime staciai į
Lėpavą, į parupintą kvaterą.

Jau nebesūrk, jo elyliste, gatvės
apūnīka: nē vieno skatiko ne
islēisi - vīkarsai parupinā.

Elles motēdiszķiai ir kaimy-
nai taukiame jo elylisteis da
gi dēl paritkalbējimo apūszī-
tā - apiedalyktu, svarbiu kaij
dēl mury, lēis dēl Jamistos
paties. Laukiame, ekas diena:
neizvīt: Dievas žino, varit ne-
besugautime Jamistos jasein.

Ju karstā meitē ir prītiristm
pasitiek luvarys morytinis
kun. juozapas Tomas
elioridžis kamendorius.

82. gegūies m.
1894 m.

P.S. Vyliuos sutauksis
lyg gātō vīo mien. jeipatj
Jamistā, lai bentatsary-
mā, idant, galēciv duoti
ķiniā ir i liepavz apie
Jamistos sudikimā ar
ne. Da kartā mēldžiame
nepulidninti mury
atsarymā. -

„VILTIES“

REDAKCIJA IR ADMINISTRACIJA

VILNIUS,

DIDŽIOJI GATVĖ. № 23.

—♦♦♦—

Met. m. 9/ d. 1908 m.

№

*7 sumand.
Šepnaitis
Cedras žulk.?*
Šepnaitis
83
Gerbiamasis!

Ką nors siunčiant
į redakciją, visados
reikia originalo patvirtinti. Redak-
cijai nepanaudojant, galėtų kaip ki-
kaip panaudoti. Paprastai redakcijos
kterderi su savo korespondentais,
jei prižiūrėna jiems mokėti arbi-
jei gauna kokią aidernį dalyką. At-
kreipti, gavus by kokia smulkmena,
tiesiog negalima. Nėrykite! Nes
negalime išodžiui patvirtinti, kad ka-
nors būtinai ždostime. Ką gauna-
me, laikome: atėmę tam tikras laikų,
patvirtėskome terboje, kas čia geriau
priklkty. Taip ir su tamstos rašiniiais
iš tamstos patvirtinų estuiųz bene
geriau paauko- iš Ogarevo. Vertimų
belektirish beveik nedėdame, nes
gana turime originalinių feljeto-
nų. Bet Turgenievo galės kuo-
met nors, tarpely radas, patvirtinti.

Gerai būtų visa mūsų tauta
Jm išvengti. Spirti nespiriamo
Dorozeje
P. Hama

(Vasara)

Kazimierui Kazlauskui, VUB RS, f. 1, b. F562

ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА

83

 Солытскай
 Кудиги Александр
 Дамбравскі
 Парагвай Мауэр-Гринберг
 Ковно

$$\omega/\bar{v}/12.$$

13/23

Die spawdinio for-
 maffo neturim jo-
 kiu presentija. Cy-
 grai is u man
 nera kaip brangi
 kaip sena pizama
 u. ucyer. Jai norite
 kai is k. Kuore dab
 kuore gaju jusia
 kai. Nors negaus
 esti, kaip originali.
 pripripta. U ime-
 rin. - ai kinau, kas
 is pas jus medziai. Jy-
 di. Ai pas mus. Jodij
 gra kiek tiek mirtum
 kelio neles, kaip is bap
 itgos, kaip li. J. d. a. t. u. w.
 gietanda jaisumy. Aha-
 kimo r. e. k. i. a. u. e. n. g. i.
 kaip sau norite
 kam. J. i. n. a. s.

Aleksandriui Dambrauskui-
Adomui Jakštui, VUB RS,
f. 1, b. E118

atstāstīti... īstus metus nieko nevērtus,
vērtēti teigbi. Gerai, kad is sudrōci.
Bet tā pati teigbi reitā in antra
gatu atsūti - sudrōci in
tiems, kurie atkanciai ne-
nori paluostuši savs nei
porai - keturkai savai čij,
īstus metus runkai gal
va is nervais dīrba. Tūz
pūti teikis prisimātyti
in pati save is nepūkti
ant mangs, kad at imu
tā pačia tamstos tiera - tam-
stā pati pūkti. Iki pūkti
ar ne - man vīd vīena.

Neivus is proto pajēgaj īmonēs
turi nekana pūti. Jē b. Pranciō-
kus pavelis ļaut. Teinti kalaku-
pū tekredeijs ilci, gāns nenu-
trūktu nerai, kaip lanks vīfa,
kuri nuolat intēpta, lai jau
nepriva lai savo dātes uolumē
jē pēvīsyti. As patē tyēisjē is
Prancijs Trausko.

Klausok, kum. Al! Aš dāsyti
netīrtai savo vārdu, bet tos vīmo-

menis, kuriai atstodys visą amžių
dirbi, kuriai trokšti pagerinti ir
bet gi jį pakloka nlekini, - jės in-
galiotaj dar sykį klakenu jaxos
rėdėrai: Tėvime menei noiet-
giay driaugties vaidingetam.
Klas darbotam ir tvėrimo paję-
ga, ji nenori turėti sustingę-
jio, bericais, iširelio jaxos, bet
vis tam, kaip ir kiti būvo.
ji lijo, kad tai neivykty, j' ego-
istiska, ji daboj vado dvario-
nauroj is jauria mano tipu-
mis, - neturi keisės mūnizdy-
ti.

Visi pripaįsta, kad pas mane is
graū, is ramu is ar neesgo nuobodis.
Bet jei pas mane netinka, isvėrint
kurkitur: vizur duris is gėbyz atvira.
Mes Oblenorku savo raųkojamu menapre-
Ormo, bet vasernamius jėmy duoti ženi
ištesėime.

Nuiprasta: jei nepaktausysi - nu-
vėsiuot is atėskuti su vėraių čemo-
da nais. Cmpam u m e b ! H p r i t i -
duok: p r i e t e l i a i r ū p i n a j i, o n e o v e t i m i.

Dabar dar kitas dalykas.

Andai buvo pas mane kun. Dornas
ir jūn. vardu klausė, ar atkand. Daugiau
dūmų. Atsakau - ne. O pats ušave neagi-
tuoni, nes vietiškam geriau atstovauti.
2, 1850 r. b. Peterburge atimū alga ušave-
riui, gra. mariam, kaip. 1600 latiniuose
(tik intencija ir visus 2000 turėsi), 3, uš-
bejimo pakankamai neturim ir uš-
cin, 4, atsakymo prieš ušmoning
bejau, 5, šonų šaukimo ir pascindimū,
kaip ant Butolos, neisusciau ir b. vaita.
tas ušlana latiniuose, bet neisusciau tik.
burge. Bet, kaip ir visatv, jei man
negalėty nuo uštu uškisti, tai išpa-
klusnykė, kaip malum mirū ne-
atstakysciau tik paskutinijs valan-
soje. Neisomūsolamas, tik - rentaimas.
Kaunų per paviešl ušitū mane pra-
virk: Kaune ušciau naudingas
koovis m. kaprais. Bajorų reka-
mas, kaip bajora kun. Jarulatis, re-
norin būti. Veidmarinius is uštū
dėlto reiks daug žadėti. Neverski is
Kaun.

Pamstus tarnyba

Отрѣзной купонъ.

6 руб. — коп.
(Сумма перевода).

Наименованіе и адресъ отправите

Кит Убита

Письменное сообщеніе на оборотъ этого ку

Jr Basanavičiui

LMB-921

KUNIGAS

JUOZAS TUMAS

Ostrobamska, 21

Caca, Daktare, kad su-
radai Vilties 1913m. Nuo
jei laisvė, tai, tur
aut, ir kiti su gupigle-
timai. Daini, daini, pra-
šant, aut toks geras,
dar įvyki uždėdė ant
aukšto ir daini man
gent kelio link sekancius
su 101, 102 etc. ten turi būti
toliau apie jaunius. 9/5/19

RODYKLĖ

RODYKLĖS SANDARA. Anotuotoje rodyklėje teikiami pačiuose laiškuose, jų pavadinimuose ir komentaruose minimi asmenvardžiai, vietovardžiai (įskaitant valstybes, miestus, miestelius, kaimus, kalnų, jūrų, ežerų, upių pavadinimus), įstaigų, organizacijų ir sambūrių, periodinių leidinių (laikraščių, žurnalų, almanachų) pavadinimai. Į rodyklę neįtraukiami duomenys iš fizinio laiško aprašo, neteikiama nuorodos į Juozo Tumo-Vaižganto asmenvardį, archyvinų bylų pavadinimuose nurodomus asmenvardžius.

Nustatyti asmenys, vietos, leidiniai, įstaigos ir organizacijos rodyklėje teikiamos su anotacijomis atsižvelgiant į jų ryšį su konkretaus laiško turiniu ir santykį su adresatu. Valstybės, visuomenės, politikos veikėjai, leidiniai teikiami su anotacija, kurios informacija atrinkta atsižvelgiant į laiško turinį ir asmens, leidinio žinomumą; žinomi rašytojai ir kiti literatūros veikėjai išsamiai nepristatomi. Į rodyklę be anotacijos įtrauktos valstybės ir jų sostinės, Lietuvos miestai. Nenustatyti asmenys rodyklėje pateikiami be anotacijų; jeigu laiške įvardytos nenustatyto asmens pareigos, statusas, tai nurodoma rodyklėje.

Antraštiniai žodžiai teikiami pagal lietuvišką abėcėlę, papildytą *l*, *ž* ir *w* raidėmis, nosinės raidės teikiamos drauge su atitinkamomis balsėmis. Kirilika rašyti antraštiniai žodžiai teikiami po lotyniško alfabeto.

Antraštiniai asmenvardžiai rašomi originalo forma. Antraštiniai leidinių pavadinimai rašomi originalo forma, skliaustuose teikiamas vertimas į lietuvių kalbą. Vietovardžiai ir kiti geografiniai pavadinimai rodyklėje teikiami lietuviška forma, skliaustuose teikiama originalo forma (išskyrus valstybių ir jų sostinių pavadinimus). Jei asmens pavardė keitėsi, antraštine pasirinkta vėliausia pavardės versija. Moterų pavardžių antraštine pasirinkta santuokinė pavardė, po brūkšnelio teikiama mergautinė pavardė (jei laiškuose vartojama pastaroji, rodyklėje ji teikiama su nuoroda į pagrindinę formą).

Po antraštės laužtiniuose skliaustuose išvardijamos laiškuose vartojamos asmenvardžio, vietovardžio ar pavadinimo formos ir alternatyvūs pavadinimai, pavyzdžiui: LELIS, FELICIJONAS [Lialis, Lalio, Liolis, Pelicijonas Liolis]; KAIŠIADORYS [Kaišėdorys]. Asmenvardžių ir pavadinimų variantai, sinonimai, nenorminės formos ir alternatyvūs pavadinimai rodyklėje teikiami su nuoroda į antraštinę formą, išskyrus atvejus, kai pagal abėcėlę šios formos atsiduria greta. Į antraštinę formą nurodo ženklas →.

Asmenų, kurie laiške įvardijami pareigomis, statusu, profesija ir pan., pavardės nurodomos komentaruose prie laiško tekstų (sąsaja romėniškais skaitmenimis), todėl rodyklėje nuorodos į pareigas, statusus, profesijas ir pan. neteikiamos.

Rodyklėje teikiami laiško numeriai, knygos puslapiai nenurodomi. Kai asmenvardis, vietovardis ar pavadinimas minimas komentare, laiško numeris teikiamas pasviruoju šriftu.

A. J. 71

ABRAMAVIČIUS, IGNOTAS (1873–?) – kunigas, knygnešys; 1902 m. perkeltas į Truskavą. 61

AFANASJEVAS, ALEKSANDRAS (RUS. АФАНАСЬЕВ, АЛЕКСАНДР) (1826–1871) – slavistas ir etnografas; rinko, stilizavo ir publikavo rusų liaudies pasakas, jo veikla prilyginama Brolių Grimmų veiklai Vokietijoje. 148, 149

ADOMAITIS-ŠERNAS, JUOZAS (1859–1922) – lietuvių tautinio judėjimo dalyvis, varpininkas, rengė mokslo populiarinimo knygas, rašė publicistiką; 1899 m. JAV išėjo Šerno parengta knyga *Geografja, arba Žemės apraszymas*. 215

ADELĖ → GALAUNYTĖ (KAUPIENĖ-AUGUNIE-
NĖ), MARIJA ADELĖ

AKADEMIJA → IMPERATORIŠKOJI ROMOS KATALIKŲ DVASINĖ AKADEMIJA SANKT PETERBURGE

AKELAITIS, MIKALOJUS (1829–1887) – lietuvių visuomenės ir kultūros veikėjas, rašytojas, kalbininkas. 37

ALANTAS, VYTAUTAS (TIKR. JAKŠEVIČIUS) (1902–1990) – rašytojas. 249

ALDONA → KAZANAVIČIENĖ-DIDŽIULYTĖ, ALDONA

ALEKNA, ANTANAS [OLEKNA] (1872–1930) – kunigas, istorikas; 1903–1905 m. kunigavo Rokiškyje; Motiejaus Valančiaus palikimo tyrėjas, 1923 m. išleido veikalą *Žemaičių Vyskupas Motiejus Valančius*. 46, 58, 65, 87, 238

ALEKNAVIČIAI – Tumo kaimynai, gyvenę adresu Aleksoto g. 6., Kaunas. 142

ALEKSANDRAVIČIUS, EGIDIJUS (g. 1956) – istorikas. 53

ALEKSANDRIJOS DVARAS – dvaras dabartiniame Šiaulių rajone; jo savininkas Vytautas Janavičius vedė Povilo Matulionio dukrą Mariją Matulionytę; todėl savo gyvenimo pabaigoje Matulionis gyveno pas dukrą dvare. 253

ALSEIKIENĖ-JANULAITYTĖ, VERONIKA (1883–1971) – gydytoja oftalmologė, medicinos mokslų daktarė, visuomenės veikėja. 217, 252

ALŠAUSKAS → OLŠAUSKAS, KONSTANTINAS

ALYTA, KAZYS (1881–1942) – lietuvių mėgėjų teatro aktorius, režisierius, dramaturgas. 287

ALYTUS 274

ALSĖDŽIAI – miestelis Plungės rajono savivaldybės teritorijoje. 52, 232

AMANULA (AMĀNULLĀH KHAN) (1892–1960) – 1919–1929 m. valdė Afganistaną, pasiekė šalies nepriklausomybės nuo Didžiosios Britanijos ir vykdė provakarietiškas visuomenės reformas, dėl to sulaukė tradicionalistinės visuomenės dalies pasipriešinimo. 142

AMBRAZEVIČIUS (BRAZAITIS), JUOZAS (1903–1974) – literatūrologas, politikos veikėjas; domėjosi Tumo-Vaižganto kūryba, parašė studiją *Vaižgantas* (1936). 21, 65, 131, 177

AMBRAZIEJUS, JUOZAS (1855–1915) – kunigas, Vilniaus krašto lietuvių visuomenės veikėjas; 1905 m. redagavo ir leido iliustruotą žurnalą *Lietuvos birtininkas*, 1906–1908 m. katalikų žurnalą *Šviesa*. 93

AMBRAZIEJUS, VINCAS (1880–1949) – kunigas. 287

AMERIKA 3, 7, 10, 34, 39, 41, 46, 70, 106, 111, 113, 118, 138, 156, 165, 198–200, 212, 215–216, 219–221, 235, 238, 252, 277, 282, 287–288, 292, 297, 336

AMERIKOS LIETUVIŲ RYMO KATALIKŲ KUNIGŲ SĄJUNGA (KUNIGŲ VIENYBĖ) [AMERIKOS KUNIGŲ SĄJUNGA] – 1909 m. Niujorke įsteigta Jungtinių Amerikos Valstijų lietuvių kunigų organizacija. 7, 39, 220

ANDERSENAS, HANSAS CHRISTIANAS (1805–1875) – danų rašytojas; Vakarų literatūros istorijoje įsitvirtino kaip vienas

- svarbiausių literatūrinės pasakos žanro kūrėjų. 148, 151
- ANDRIJUS → RUDAMINA, ANDRIUS
- ANDRIONIŠKIS [INDRIONIŠKIS] – miestelis Anykščių rajono savivaldybėje. 135, 137
- ANDZIULAITIS-KALNĖNAS, JUOZAS (1864–1916) – poetas, publicistas, vertėjas; redagavo du paskutinius *Aušros* numerius. 297
- ANGRABAITIS, JUOZAS (1859–1935) – spaudos darbuotojas, draudžiamosios spaudos platintojas; dirbo Maude-rodės spaustuvės korektoriumi, redagavo katalikų žurnalą *Žemaičių ir Lietuvos apžvalga*; 1895 m. persikėlė į Krokuvą. 231
- ANYKŠČIAI 137, 235, 324
- ANGLIJA 198, 215, 305, 335
- ANTANAS → SMETONA, ANTANAS
- ANTANAS, KUNIGAS 132
- ANTANAVIČIUS, JUOZAPAS (1853–1916) – kunigas; 1902–1910 m. Seinų vyskupijos administratorius. 84
- ANTUKAS → KASPERAVIČIUS, ANTANAS
- APŽVALGA → ŽEMAIČIŲ IR LIETUVOS APŽVALGA
- ARCIMAVIČIENĖ-RUDZINSKAITĖ, MARIJA (1885–1941) – istorikė, Senovės Egipto istorijos tyrimų pradininkė Lietuvoje. 90
- ARMINAITIS, JONAS 194
- AROSENIUS, IVAR (1878–1909) – švedų dailininkas, iliustratorius. 315
- D'ARVISENET, CLAUDE [ARVISENET, KLAUDYUSZ] (1755–1831) – prancūzų teologas ir rašytojas. 292
- ATEITIS – 1911–1940 m. Kaune ėjęs mokslinių ateitininkų mėnesinis žurnalas. 131, 171, 237, 238, 270
- ATHENAEUM – 1930–1938 m. Kaune ėjęs mokslo žurnalas. 65, 66, 70, 71, 73, 76–78, 82–84, 86, 88–89, 91, 94, 99, 100, 103, 106, 108, 110, 111–113, 117–118, 130
- ATENEUM KAPLAŖSKIE – 1909 m. įkurtas, iki dabar leidžiamas, teologinis lenkų laikraštis. 237
- ATSPINDŽIAI – 1920–1923 m. Kaune ėjęs iliustruotas mėnesinis laikraštis. 302
- AUCĖ – miestas Latvijoje. 203
- AUGUSTAITIS, PRANAS (1883–1941) – kunigas, filosofijos mokslų daktaras; 1905 m. baigęs Seinų kunigų seminariją studijavo Imperatoriškojoje Romos katalikų dvasinėje akademijoje Sankt Peterburge, jos nebaigęs išvyko studijuoti į Fribūro universitetą, kur 1911 m. apsigynė disertaciją. 105
- AUGUSTINAS, AURELIJUS AUGUSTINAS (354–430) – filosofas, teologas, Bažnyčios tėvas ir mokytojas. 50
- AUKŠTUOLYTĖ 224–225
- AUSTRIJA 73, 82
- AUŠRA – pirmasis lietuviškas laikraštis, 1883 m. inicijuotas Jono Basanavičiaus; ėjo 1883-03–1886-06. 30, 218, 233, 297
- AUŠRA – 1911–1915 ir 1919 m. Vilniuje ėjęs laikraštis; 1911–1914 ir 1915 m. redagavo Petras Kraujalis. 4, 154, 157
- „AUŠROS“ GIMNAZIJA 149
- AUTRICHE → AUSTRIJA
- AVIETENAITE → GUSTAINIENĖ-AVIETĖNAITĖ, IZABELĖ
- AŽUKALNIS-ZAGURSKIS, VALERIJONAS (1816–1874) – lietuvių poetas, vertėjas. 134, 135–137
- B. 68
- BABRAUSKAS (BOBROWSKI), KAJETONAS (1868–?) – kunigas, 1903 m. paskirtas vikaru į Siesikus. 62
- BAGDONAS 70, 199
- BAGDONAS, MATAS (1895–1957) – pedagogas, žurnalistas, 1927–1928 m. dienraščio *Lietuva* redaktorius. 28
- BAGOČIUS, FORTUNATAS (1887–1951) – teisininkas, JAV lietuvių visuomenės veikėjas, JAV lietuvių socialistų sąjungos organizatorius. 223

- BAJORINAS, ANTANAS (1876–1927) – kunigas. 91, 284, 286
- BAKŠYS, KAZIMIERAS (?–?) – Tumo bendrakursis, tais pačiais metais gavęs kunigo šventimus, vėliau kunigystės atsisakęs. 54, 232
- BAKTYS, PETRAS (1844–?) – kunigas; Petro Legecko pusbrolis. 242
- BAKUČIONIS, JUOZAPAS [BAKUCZIANIS, BAKUCZANIS] (1871–1935) – kunigas; Tumo bendrakursis Žemaičių (Telšių) Romos katalikų dvasinėje seminarijoje Kaune. 211, 212
- BALČIKONIS, JUOZAS (1885–1969) – lietuvių kalbininkas; vienas svarbesnių darbo barų – literatūrinių pasakų: Hanso Christiano Anderseno, Brolių Grimmų, Wilhelmo Hauffo, kt. – vertimai į lietuvių kalbą. 151, 236
- BALTIJĄ 255
- BALTIJAS *WEHSTNESIS* (LATV. *BALTIJAS VESTNESIS*) (*BALTIJOS ŽINIOS*) – 1868–1906 m. ėjęs latviškas laikraštis. 73
- BALTRAMAITIS, SILVESTRAS (1841–1918) – lietuvių bibliografas, etnografas. 42
- BALTRUKĖNAS, JUOZAPAS (1870–?) – kunigas. 215
- BALVOČIUS – Jono Balvočiaus-Geručio brolis. 203
- BALVOČIUS-GERUTIS, JONAS (1842–1915) – kunigas, rašytojas, vertėjas; 1875–1902 m. Vadoklių klebonas, vienas iš spaudoje naudotų slapyvardžių – Vadoklietis. 49, 63, 121, 284
- BANAČIO SPAUSTUVĖ – 1905–1918 m. Kaune veikusi spaustuvė. 121, 235
- BANAITIS, SALIAMONAS (1866–1933) – visuomenės veikėjas, spaustuvininkas. 96, 110, 111
- BANGOS – 1932 m. Kaune ėjęs į plačiąją auditoriją orientuotas kultūros žurnalas. 250
- BARABOSZIUS 211
- BARANAUSKAS, ANTANAS [VYSK. BARONAS] (1835–1902) – Seinų vyskupas, poetas, kalbininkas. 36, 47, 63, 66, 68, 84, 134–137, 242, 255, 322, 330
- BARAS – 1925 m. Kaune ėjęs literatūros ir meno mėnesinis žurnalas; redagavo Faustas Kirša. 246, 322
- BARAUSKIS, EDUARDAS (BOROVSKIS) [PANDZIEJUS] (1835–1894) – kunigas, Žemaičių (Telšių) Romos katalikų dvasinės seminarijos Kaune prokuratorius, inspektorius, globojęs į Seminariją įstojusį Tumą, Aleksandro Merkelio duomenimis, mokė jį lenkų kalbos. 37, 211–212, 216
- BARAUSKIS, PETRAS (1859–1919) – kunigas prelatas, kanonų teisės ir lotynų kalbos dėstytojas Žemaičių (Telšių) Romos katalikų dvasinėje seminarijoje Kaune. 42, 89
- BARBORA – davatka, Petro Legecko krikštamotė. 242
- BARBUTĖ → LESAUSKIENĖ-MĖGINAITĖ, BARBORA
- BARNŠ'O RESTORANAS 255
- BARONAS, BOLESLOVAS (1862–1941) – kunigas, nuo 1901 m. paskirtas Krekenavos Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų parapijos klebonu ir dekanato dekanu. 70, 125, 190
- BARTOLONI, RICCARDO (1885–1933) – 1926–1931 m. Šv. Sosto nuncijus Lietuvoje, konfliktavęs su Vyriausybe ir 1931 m. išsiųstas iš Lietuvos. 1, 142, 249
- BARTUŠKA, VINCAS (1881–1956) – kunigas, filosofijos mokslų daktaras; po studijų Fribūro universitete išvyko gyventi į JAV. 223
- BARZDŽIŲ DVARAS 90
- BASANAVIČIUS, JONAS [BASANAVIČIUS, DR. BAS.] (1851–1927) – lietuvių visuomenės veikėjas, Nepriklausomybės Akto signataras, gydytojas, tautosakininkas, vienas laikraščio *Aušra* (*Auszra*) steigėjų, Lietuvių mokslo draugijos įkūrimo iniciato-

- rius. 2–14, 24, 68, 77, 82, 149–150, 165, 167, 173, 185, 200, 253, 317
- BAŽNYTINĖ APŽVALGA – 1913–1914 m. Kaune ėjęs dvisavaitinis žurnalas. 204, 205
- BENDIKAS, ALEKSANDRAS (1867–1939) – knygnešys, lietuviškų kalendorių leidėjas; 1904 m. gruodžio 2 d. Varšuvoje išspausdino lietuvišką 1905-ųjų kalendorių *Kelejois. Yszejnas i Żemajczius yr Lietuva*. 281
- BERESNEVIČIENĖ-BAGDZEVIČIENĖ (VALANČIUTĖ), PETRONĖLĖ (1805–1867) – Motiejaus Valančiaus sesuo. 42
- BERESNEVIČIUS, VLADISLOVAS (1845–1894) – Motiejaus Valančiaus sesers Petronėlės Beresnevičienės-Bagdzevičienės-Valančiūtės sūnus. 42
- BERESNEVIČIUTĖ, ALFONSA (1843–1916) – Valančiaus sesers Petronėlės Beresnevičienės-Bagdzevičienės-Valančiūtės duktė. 8
- BERLYNAS 185, 229, 291, 334
- BERŽINSKAS, VIKTORAS [BERŽINSKIS] (1874–1947) – politinis veikėjas, Lietuvos krikščionių demokratų bloko (Lietuvos darbo federacijos frakcijos) narys. 232
- BERŽORAS – kaimas dabartinėje Plungės rajono savivaldybėje, kuriame 1911 m. pareigas ėjo Felicijonas Lialis. 231
- BIČIUNAS, VYTAUTAS PRANAS [BIČIUNAS] (1893–1942) – teatro veikėjas, rašytojas, dailininkas, dailės ir literatūros kritikas. 232, 302, 322
- BIELLENSTEINAS, AUGUSTAS (1826–1907) – latvių kalbininkas, folkloristas, etnografas ir teologas. 317
- BIELSKUS, PIJUS (1880–1958) – kunigas, filosofijos mokslų daktaras, profesorius, nuo 1921 m. Lietuvos Prezidento Aleksandro Stulginskio sekretorius ir Prezidento kanceliarijos viršininkas. 232
- BIKINAS, JUOZAPAS (1875–1956) – kunigas, visuomenės veikėjas; spaudos draudi-
- mo metais Rietave buvo įkūręs slaptų mokyklų, knygynėlių, platino spaudą, 1910–1917 m. redagavo laikraštį *Rygos garsas*, 1919–1924 m. redagavo laikraščius *Vienybė* ir *Laisvė*. 105, 112–113, 121, 232, 277
- BYLA, JUOZAS (1871–1944) – kunigas, dainininkas, violončelininkas; Žemaičių (Telšių) Romos katalikų dvasinėje seminarijoje Kaune dėstė giedojimą; 1931 m. ėjo Kauno vyskupijos kurijos kanclerio pareigas. 36, 301
- BILDVIEČIAI (VOK. *BILDERWEITSCHEN*) [BILVIEČIAI] – Mažosios Lietuvos gyvenvietė dabartinėje Kaliningrado srityje. 194
- BILIŪNAS, JONAS (1879–1907) – rašytojas. 19
- BILMINIENĖ-VAITKEVIČIENĖ, ELENA – daraktorė. 125
- BIRŠTONAS 15, 185, 305
- „BIRUTĖ“ – 1885–1914 m. veikusi pirmoji tautinė Mažosios Lietuvos lietuvių (lietuvininkų) draugija. 69, 302
- BYRUTININKAI → „BIRUTĖS“ DRAUGIJOS NARIAI → „BIRUTĖ“
- BIRZNIKAS 203
- BIRŽAI 135
- BIRŽIŠKA, MYKOLAS (1882–1962) – visuomenės veikėjas, Nepriklausomybės Akto signataras, literatūros istorikas, profesorius; 1922–1930 m. Kauno „Aušros“ gimnazijos (iki 1923 m. Kauno I-oji valstybinė gimnazija) direktorius, 1926–1927 m. Lietuvos universiteto rektorius. 149, 168, 200, 297
- BIRŽIŠKA, VACLOVAS (1884–1956) – lietuvių visuomenės veikėjas, bibliografas, teisininkas, publicistas; nuo 1922 m. Lietuvos universitete (nuo 1930 m. Vytauto Didžiojo universitetas) dėstė teisę, bibliografiją ir knygos istoriją. 149, 200, 242, 246
- BISTRAMAS, VLADISLOVAS (1839–1918) – Bistrampolio dvaro savininkas. 84

- BISTRAS, LEONAS (1890–1971) – politikas, valstybės veikėjas, leidinių redaktorius, filosofijos mokslų daktaras; 1923–1925, 1926–1927 ir 1939 m. švietimo ministras. 20
- BITIS (BITĖ), ADOMAS (1827–1884) – 1863–1864 m. sukilimo dalyvis, kilęs iš Šiaulėnų valsčiaus; priklausė Tomo Egidijaus Kušleikos būriui, verbavo sukilėlius, vėliau priklausė Mamerto Gedgaudo būriui, paskirtas atskiro sukilėlių būrio vadu, 1863 m. emigravo į Paryžių, kur sunkiai vertėsi, prižiūrėjo gatvių žibintus. 242
- BIZAUSKAS, ANTANAS (1861–1937) – kunigas, knygnešių organizatorius; 1900–1905 m. Kretingos, vėliau Vabalninko klebonas, Kretingoje įkūrė slaptą spaudos platinimo organizaciją, vienuolyne įrengė lietuviškų knygų slėptuvę. 69
- BLAIVYSTĖS LAIŠKAS – 1899 m. JAV ėjęs laikraštis – „Organas suvienytų blaivystės draugysčių“; leido Susivienijimas Lietuvių Amerikoje. 117, 215
- BLANDIS, ANTANAS [BLANDIS] (~1872–?) – Tumo bendrakursis Žemaičių (Telšių) Romos katalikų dvasinėje seminarijoje Kaune. 211
- BLICKENSERFER, GEORGE CANFIELD (1850–1917) – išradėjas; tobulino rašomosios mašinėlės konstrukciją. 213
- BLYNAS, DOMINYKAS (1877–1933) – bankininkas, žurnalistas, politinis veikėjas. 310
- BOHDANAS → OGINSKIS, BOGDANAS
- BOŁCEWICZ, HENRYK (1866–1941) – kunigas. 69, 70
- BORCHERTAS – nuovados viršininkas. 309
- BOROVSKIS, PETRAS (1860–?) – kunigas, Žemaičių (Telšių) Romos katalikų dvasinės seminarijos dėstytojas. 231
- BORTKEVIČIENĖ-POVICKAITĖ, FELICIJA [BORTKIEWICZOWA] (1873–1945) – lietuvių visuomenės veikėja, politikė, moterų
- teisių aktyvistė, viena iš Lietuvių demokratų partijos kūrėjų. 24, 200
- BORTKEVIČIUS, JONAS (1871–1909) – inžinierius, lietuviškos spaudos platintojas; Felicijos Bortkevičienės vyras.
- BORUTA, KAZYS (1905–1965) – poetas, prozininkas, vertėjas. 273
- BOSTONAS – Masačusetso valstijos centras, JAV; Saut Bostonas [So. Boston] – priemiesčiai. 223
- BR. 50
- BRĖMENAS (BREMEN) – miestas Vokietijoje. 106, 229, 334
- BRENŠTEINAS, MYKOLAS EUSTACHIJUS (1874–1938) – Lietuvos istorijos ir kultūros tyrinėtojas, archeologas, etnografas, bibliotekininkas; nuo 1919 m. Stepono Batoro universiteto bibliotekininkas, vadovavo rankraščių skyriui. 30
- BREVDA, ISAKAS (?–?) – spaustuvininkas, leidėjas; 1906–1915 m. Šiauliuose veikė jo įkurta spaustuvė. 177
- BRODZIŃSKI, KAZIMIERZ (1791–1835) – lenkų poetas romantikas. 278
- BROKTONAS (BROCKTON) – miestas Masačusetso valstijoje, JAV. 223
- BRONĖ → GIRIENĖ-ZACHAREVIČAITĖ, BRONISLAVA
- BRONĖ → KLIMIENĖ-MĖGINAITĖ, BRONĖ
- BRUNDZA, JONAS (1890–1927) – gydytojas, nervų ligų specialistas, Lietuvos kariuomenės veikėjas; Brundzą, kaip žmonos meilųžį, Palangoje nušovė verslininkas Jonas Romanas. 34
- BRUNDZA, MYKOLAS (1884–1938) – kunigas; nuo 1923 m. Sudargo klebonas. 320
- BUBLYS, ALEKSANDRAS (1872–1938) – kunigas, visuomenės veikėjas; 1889–1893 m. studijavo Žemaičių (Telšių) Romos katalikų dvasinėje seminarijoje Kaune. 212
- BUČIENĖ-BAČINSKAITĖ, SALOMĖJA (SLAP. SALOMĖJA NĖRIS) (1904–1945) – poetė;

- Trečio fronto* 1931 m. Nr. 5 paskelbti poetės eilėraščiai ir pareiškimas apie prisijungimą prie kairiojo sparno avangardo rašytojų. 272, 273
- BUČYS, PRANCIŠKUS (1849–1925) – 1895–1923 m. Gelgaudiškio klebonas. 33
- BUČYS, PRANCIŠKUS PETRAS [VYSKUPAS PETRAS, BUČYS] (1872–1951) – kunigas, marijonas, teologijos mokslų daktaras, Rytų apeigų vyskupas (1930), Lietuvių katalikų mokslo akademijos akademikas; 1922–1927 m. dėstė Lietuvos universitete. 33–34, 43, 52, 64–65, 68, 75–77, 204, 218, 231, 256, 237
- BUČYS, STANISLOVAS ANDRIUS [ENDRĖJUS BUČYS] (1875–1901) – kunigas. 61, 70, 191
- BUGA, KAZIMIERAS [KAZJUKAS] (1879–1924) – kalbininkas. 43, 60, 66, 74, 76–77, 317
- BUGAILIŠKIS, PELIKSAS [BUGAILIŠKIS] (1883–1965) – teisininkas, kultūros ir spaudos darbuotojas. 35, 327, 329, 330
- BUINEVIČIUS, KAZIMIERAS (1872–1953) – gydytojas; 1923–1939 m. Lietuvos universiteto (nuo 1930 m. Vytauto Didžiojo universitetas) Vidaus ligų medicinos katedros ir klinikos vedėjas. 15
- BUIVYDAITĖ, BRONĖ (1895–1984) – rašytoja. 272
- BUKAITĖ, VILMA (g. 1980) – istorikė. 238
- BUKANTAS (BUKONTAS), KAZIMIERAS ADOMAS (1872–1961) – kunigas; 1889–1894 m. studijavo Žemaičių (Telšių) Romos katalikų dvasinėje seminarijoje Kaune; Marijos Pečkauskaitės ir jos šeimos draugas bei globėjas. 212, 276
- BUKAVECKAS, VINCENTAS (1859–1921) – kunigas. 223
- BULGARIJA 3, 82
- BULOTA, ANDRIUS [BULOTAS, A. B.] (1872–1941) – kairiųjų pažiūrų visuomenės veikėjas, gimnazijos steigėjas, advokatas; 1902–1915 m. vienas iš Lietuvos demokratų partijos veikėjų, Didžiojo Vilniaus Seimo (1905) dalyvis, 1907–1912 m. II ir III Rusijos Valstybės dūmos atstovas nuo Suvalkų gubernijos; globojo Juliją Žymantienę-Žemaitę, išleido jos raštų keturis tomus (1924–1931). 18, 23, 31, 108, 183
- BUNIMOVICIUS, OVSEJUS (1875–1912) – stambiausio Vilniaus bankininko Izraelio Bunimovičiaus sūnus. 32
- BURBA, ALEKSANDRAS (SLAP. LAKUNAS) (1854–1898) – rašytojas, visuomenės veikėjas, knygnešys; parašė autobiografinę apysaką *Senkaus Jurgis* (1889, slap. Lakunas) ir jos tęsinį *Ponas Bartkus* (1890). 135
- BURGHARDAS – apskrities policijos viršininkas. 58
- BUSILAS, ANTANAS (1889–1951) – lietuvių pedagogas, rašytojas. 287
- BUTĖNAS, PETRAS [BUTĖNAS] (1896–1980) – kalbininkas, visuomenės veikėjas; 1925–1944 m. dirbo mokytoju Panevėžyje. 177, 247
- BUTKEVIČIUS – diakonas. 242
- BUTKEVIČIUS, PRANCIŠKUS [BUTKEVICZIUS] (1825–1896) – kunigas, kanauninkas, knygnešys; 1871 m. ištremtas į Kurganą (Tobolsko gubernija), po kelerių metų persikėlė į Jekaterinburgą, nuo 1881 m. gyveno Kaune, kunigavo Šv. Kryžiaus (Karmelitų) parapijoje. 37
- BUTRYMÓWNA, MARIA (1875–?) – dvarininkė; rinko ir publikavo lietuviškas dainas, buvo mėgėja archeologė. 317
- CAMBRIDGE → Keimbridžas
- CHARKIVAS [CHARKOVAS] – miestas Ukrainoje. 189, 211
- CHARSZEWSKI, IGNACY (1869–1940) – lenkų kunigas; 1903 m. išleido knygą *O rozumnej gorliwości kapłańskiej* (*Apie*

- pamatuotą kunigišką uolumą*). 69
- CHARUZINAS, ALEKSEJUS (1864–1932) – rusų archeologas, antropologas, etnografas; 1902–1909 m. Vilniaus generalgubernatoriaus raštinės viršininkas. 254
- CHERBOURG → ŠERBURAS
- CHICAGO → ČIKAGA
- CHLEVINSKIS, VLADISLOVAS (1826–1907) – dvarininkas. 68
- CHODAKAUSKAI [Seneliai Chodakauskai] → CHODAKAUSKAS, JONAS ANDRIUS; CHODAKAUSKIENĖ, STANISLAVA
- CHODAKAUSKAS, JONAS ANDRIUS (1849–1926) – bajoras. 18
- CHODAKAUSKIENĖ, STANISLAVA (1855(?)–1933) – Jono Andriaus Chodakausko žmona. 18
- CHODAKAUSKYTĖ → PETKEVIČIENĖ–CHODAKAUSKAITĖ, VIKTORIJA
- CHURGINAS, ALEKSYS (1912–1990) – vertėjas. 55
- CIRTAUTAS, GASPARAS FELICIJONAS (1841–1913) – nuo 1910 m. Žemaičių (Telšių) vyskupijos vyskupas. 83–84, 198, 238, 242
- CIRTAUTAS, PETRAS (1854–1919) – gydytojas ir švietėjas, gyvenęs Rietave. 51
- CIURICHAS – Šveicarijos miestas ir kantonas. 215
- CIVINSKAS, ANTANAS (1867–1913) – kunigas, publicistas; nuo 1904 m. Seinų kunigų seminarijos profesorius, 1906 m. dirbo *Šaltinio* redakcijoje. 33
- CLEVELAND → KLIVLANDAS
- ČECHOVAS, ANTONAS (RUS. АНТОН ЧЕХОВ) (1860–1904) – rusų rašytojas. 10, 167
- ČEPANANIS, J. S. (?–1934) – kunigas; nuo 1900 m. lietuvių parapijos Homstede, Pensilvanijoje, klebonas. 222
- ČEPAS, MOTIEJUS [ČAPAS] (1866–1962) – teisininkas, visuomenės veikėjas, knygnešys. 184
- ČESNYS, BLAŽIEJUS [ČESNYS] (1884–1944) – kunigas, teologijos mokslų daktaras; nuo 1922 m. Lietuvos universiteto dėstytojas. 232
- ČIKAGA 104, 106, 199, 204, 221, 230, 336
- ČIURLIONIENĖ–KYMANTAITĖ, SOFIJA [ZOSĖ, PRAGIEDRULIS, ZOFIJA KYMANTAIČIJA, ZOFIJA KIMONT] (1886–1958) – rašytoja, literatūros kritikė, publicistė, vertėja; 1910 m. išleido kritinės eseistikos knygą *Lietuvoje: Kritikos žvilgsnis į Lietuvos inteligentiją*, kurioje dėliojo modernistinės literatūros ir rašytojo savivokos teorines prielaidas ir kėlė kultūrinės bendruomenės diskusijas (knygoje panaudotos Mikalojaus Konstantino Čiurlionio jai kurtos ornamentinės kompozicijos). 70, 75, 117, 150, 199, 231, 235, 277–278, 280, 281, 282, 284–285, 332
- ČIURLIONIES GALERIJEJA → NACIONALINIS M. K. ČIURLIONIO DAILĖS MUZIEJUS
- ČIURLIONIS, MIKALOJUS KONSTANTINAS (1875–1911) – dailininkas, kompozitorius. 205, 302
- ČIURLIONIS, POVILAS (1884–1945) – vargounininkas, chorvedys. 223
- ČIUŽAUSKAITĖ, ILONA (g. 1966) – literatūrologė, Tumo-Vaižganto literatūrinio palikimo tyrėja. 10, 264, 322
- ČUMIKOVAS, VLADIMIRAS (RUS. ЧУМИКОВ ВЛАДИМИР) [ČJUMIKOW] (?–?) – 1903–1906 m. laikraščio *Vilniaus žinianešys* (rus. *Виленский Вѣстникъ*) redaktorius. 75
- D. 68
- DAGILIS, STANISLOVAS (1843–1915) – poetas, vertėjas. 302
- „DAINA“ – 1899–1944 m. Kaune veikusi muzikos ir teatro draugija. 218
- DAMAS → TUMENAS, DOMININKAS
- DAMBRAUSKAS, ALEKSANDRAS-ADOMAS JAKŠTAS [DĄBROVSKIS, DAMBROVSKIS, DAMBROUSKIS] (1860–1938) – kunigas, visuomenės veikėjas, rašytojas. 36–133, 238

DAMBRAUSKIS, LEONAS – bajoras. 231

DANIJA 146, 312

DANILIAUSKAS, ANTANAS PRANAS (1876–1941) – mokytojas, draudžiamosios lietuvių spaudos platintojas ir draudžiamosios lietuvių spaudos bendradarbis; 1897–1898 ir 1899–1901 m. kalintas Sankt Peterburgo ir Kalvarijos kalėjimuose; 1928–1932 m. Švietimo ministerijos departamentų direktorius. 216, 274

DANTE, ALIGHIERI (1265–1321) – italų poetas, poemos *Dieviškoji komedija* autorius. 309

DARBAI IR DIENOS – 1930–1940 m. ėjęs, 1995 m. atkurtas Vytauto Didžiojo universiteto humanitarinių mokslų žurnalas. 184, 210, 329

DARBININKAS – 1919–1940 m. Kaune ėjęs savaitraštis (1929-04-17–1929-11-23 ėjo pavadinimu *Lietuvos darbininkas*). 309

DARBO BALSAS – 1917–1919 m. Vilniuje ėjęs socialdemokratinės krypties laikraštis. 325

DARGIS, VINCENTAS (1870–1941) – kunigas. 223

DAUGIRDAS, TADAS (1852–1919) – archeologas, dailininkas; 1909–1919 m. Kauno miesto muziejaus direktorius. 206, 209

DAUJOTAI – kaimas Kauno apskrityje, kuriame gimė Antanas Juška. 207

DAUKANTAS, SIMONAS (1793–1864) – istorikas, švietėjas; rinko liaudies dainas, pasakas, smulkiąją tautosaką. 46, 53, 149, 188, 209

DAUKŠA, MIKALOJUS [DAUKSZA] (~1523–1613) – lietuviškos katalikiškos literatūros pradininkas, pirmųjų LDK lietuviškų knygų autorius; 1599 m. išleido pamokslų rinkinį *Postilė*. 212

DAVAINIS-SILVESTRAITIS, MEČISLOVAS (1849–1919) – kultūros veikėjas, tautosakos rinkėjas. 64, 82

DEBEIKIAI – miestelis Anykščių rajono savivaldybėje. 235

DEENAS LAPA, DIENAS LAPA (*DIENOS PUS-LAPIS*) – 1886–1905 m. Rygoje ėjęs vienas populiariausių savojo laiko latvių laikraščių, socialdemokratinės pakraipos. 74

DENSMORE, JAMES (1820–1889) – amerikiečių verslininkas, bendradarbiaudamas su vienu iš išradėjų Christopheriu Lathamu Shole'u, siekė tobulinti rašomąsias mašinėles ir populiarinti jas visuomenėje, siūlė teikti masinei gamybai kuo paprastesnę rašomąją mašinėlę. 213

DETROITAS – miestas Mičigano valstijoje, JAV. 211

DIDŽIOJI ILIUSTRUOTA VISUOTINĖ ENCIKLOPEDIJA (LENK. *WIELKA ENCYKLOPEDIA POWSZECHNA ILUSTROWANA*) – 1892–1914 m. Lenkijoje leista enciklopedija. 32, 207

DIDŽIULIENĖ-ŽMONA, LIUDVIKA (1856–1925) – rašytoja, visuomenės veikėja. 134–137, 138, 199, 308

DIDŽIULIS, ALGIRDAS SEVERINAS (1887–1916) – spaustuvininkas, politinis tremtinys. 134

DIDŽIULIS, ANTANAS (1883–1960) – gydytojas, visuomenės veikėjas, draudžiamosios spaudos platintojas, 1905–1907 m. revoliucijos veikėjas. 134

DIDŽIULIS, STANISLOVAS (1850–1927) – kultūros ir visuomenės veikėjas, tautosakos rinkėjas, bibliografas, bibliofilas, knygnešys, 1905–1907 m. revoliucijos dalyvis. 134, 135

DIDŽIULIS, VYTAUTAS (1881–1956) – visuomenės veikėjas, gamtininkas, mokytojas, draudžiamosios spaudos platintojas. 134

DIDŽIULYTĖ, ALDONA → KAZANAVIČIENĖ-DIDŽIULYTĖ, ALDONA

DIDŽIULYTĖ, VANDA (1881–1941) – gydytoja, rašytoja, 1905–1907 m. revoliucijos veikėja. 134

DIENA – 1929–1939 m. Kaune ėjęs savaitraštis. 131

DIEVAINIS → Galaunė, Dievainis

DINABARKAS (DABAR DAUGPILIS) – miestas Latvijoje; Dinabarko realinėje gimnazijoje 1881–1888 m. mokėsi Tumas. 177, 185

DIRGINČIUS, JUOZAPAS [DIRGINČIUS] (1870–1931) – kunigas; Tumo bendrakursis Žemaičių (Telšių) Romos katalikų dvasinėje seminarijoje Kaune; homiletikos profesorius toje pačioje seminarijoje, Panevėžio realinės mokyklos tikybos mokytojas, Šiaulių gimnazijos religijos mokytojas, Ukmergės klebonas, Panevėžio lenkų gimnazijos kapelionas. 8, 36, 211, 244

„DIRVA“ – 1918–1940 m. veikusi lietuviškų knygų leidimo ir prekybos bendrovė. 165, 185, 195, 194, 317, 328

DIRVA-ŽINYNAS [„DIRVA-ZINYNAS“, „D.-Z.“] – 1903–1904 m. ėjęs laikraštis, pavadinimas suformuotas susijungus leidiniams *Dirva* ir *Žinyčia*. 10, 66, 165, 167–168, 190, 194–195, 317, 333

DOBUŽINSKAS (DABUŽINSKAS, DABUŽIS), JUOZAS (1879–1934) – kunigas, nuo 1911 m. Šv. Kazimiero draugijos sekretorius. 105, 111

DOMARKAS – kunigas. 108

DOMAŠEVIČIUS, ANDRIUS (1865–1935) – gydytojas, lietuvių socialdemokratų veikėjas; vienas iš slaptos lietuvių kultūros draugijos „Dvylika Vilniaus apaštalų“ narių. 254

DOMININKAS → Tumėnas, Domininkas

DON JUANAS 284

DONELAITIS, KRISTIJONAS (1714–1780) – liuteronų kunigas, Tolminkiemio klebonas, klasikinio lietuvių literatūros kūrinio „Metai“ autorius. 176

DORPATO LIETUVIŲ STUDENTŲ DRAUGIJA [DORPATO STUDENTAI] – 1895–1918 m. veikusi Tartu (Dorpato) universiteto

ir Veterinarijos instituto lietuvių studentų draugija. 64

DOVEIKA, KOSTAS (1912–1999) – literatūrologas. 3, 9–10, 21, 23–24, 167, 171–172, 233, 255–256, 270, 272–274

DOVYDAITIS, JUOZAPAS SILVESTRAS (1826–1883) – kunigas, rašytojas; kūrė didaktinę literatūrą, skatino blaivybę, parašė apysaką *Šiaulėniškis senelis* (trys dalys 1860–1864 m., ketvirta 1895 m. – *Gyvenimas Stepo Raudnosio*). 199, 242

DOVYDAITIS, PRANAS [DOVEDAITIS] (1886–1942) – Lietuvos valstybės veikėjas, filosofijos mokslų daktaras, pedagogas, profesorius, Lietuvos Tarybos narys, Nepriklausomybės Akto signataras; 1914–1915 m. redagavo dienraštį *Viltis*, 1921 m. įsteigė žurnalą *Naujoji vaidilutė*, kurį redagavo iki 1940 m. 21, 117, 171, 204, 238

DRAUGAS – nuo 1909 m. JAV leistas lietuvių dienraštis (iki 1916 m. savaitraštis). 113, 172, 223

DRAUGELIS, VLADISLOVAS (1880–1940) – kunigas; nuo 1908 m. vadovavo įvairioms katalikų organizacijoms Marijampolėje, 1925 m. išvyko į JAV. 139

DRAUGIJA – Aleksandro Dambrausko-Adomo Jakšto redaguotas kultūros žurnalas, ėjęs 1907–1915, 1919–1923, 1937–1940 m.; nuo 1911 m. turėjo priedą besimokančiam jaunimui *Ateitis*. 67, 70, 89, 93, 96, 99, 101, 112, 113, 117, 121, 123–124, 160, 172, 200, 204, 205, 231, 238, 285 303, 326

DRUNGAITĖ, JADVYGA (1905–1994) – rašytoja, pedagogė. 272

DUBIKAITIS, JUOZAS (?–?) – Petkevičaitės-Bitės vyresnis vaikystės draugas, gydytas jos tėvo. 18

DUBINSKAS, ANDRIUS [DUBINSKIS] (1868–1945) – teisininkas, publicistas, višiuomenės veikėjas, draudžiamosios

- lietuvių spaudos platintojas; vienas iš *Tėvynės sargo* steigėjų. 58, 87, 204, 231, 314
- DUMČIUS, JONAS (1871–1943) – kunigas. 223
- DUNDZILA, ADOMAS (1882–1951) – knygų leidėjas ir prekybininkas, visuomenės veikėjas; 1918 m. su Broniumi Siručiu įkūrė knygų leidybos ir prekybos bendrovę „Dirva“. 31
- DURSKIS, STANISLOVAS (1859–1943) – kunigas, poetas, nuo 1899 m. Kulių klebonas. 51, 286, 278
- DVINSKAS – 1893–1920 m. taip vadinosi Daugpilis. 109
- EIDIMTAS, JONAS (1862–1917) – kunigas, 1899–1906 m. Alsėdžių klebonas. 52–53
- EIDIMTAS-EIDĖNAS, ANTANAS [EJDYMT] (1838–1909) – kunigas; 1879–1909 m. Kuršėnų parapijos klebonas. 52, 53–55, 57,
- EIDINTAS, ALFONSAS (g. 1952) – istorikas. 135, 211–212, 216, 218–219
- EIGIRDAS, A. (EJGIRD) – bajoras. 57
- EINORIS, JONAS (1870–1919) – kunigas; su Tumu drauge studijavo Žemaičių (Telšių) Romos katalikų dvasinėje seminarijoje Kaune. 212
- EITKŪNAI (EYDTKUHNN) – miestelis Stalupėnų apskrityje, Mažosios ir Didžiosios Lietuvos paribyje, per miestelį ėjo geležinkelio linija Berlynas–Karaliaučius–Kaunas. 334
- ELEKTRO-TECHNIŠKASIS INSTITUTAS → IMPERATORIAUS ALEKSANDRO III ELEKTRO-TECHNIKOS INSTITUTAS
- ELERNĖ [ELLERNA] – kaimas Latvijoje prie Daugpilio. 65
- ELISONAS, JURGIS (1889–1964) – pedagogas. 266
- ELIZABETAS (ELIZABETH) [ELISABETH] – miestas Naujojo Džersio valstijoje, JAV. 223
- „ELTA“ – Lietuvos naujienų agentūra, įkurta 1920 m. Kaune. 311
- EMBĖ → GAIGALAS, PRANCIŠKUS
- EMILIJA → RAMANAUSKAITĖ, EMILIJA
- ERETAITĖ, ALDONA (1928–1976) – Juozo Ereto dukra, aktorė. 141
- ERETAITĖ, LAISVUTĖ (1932–1993) – Juozo Ereto dukra, piešimo mokytoja. 141
- ERETAS, JUOZAS (1896–1984) – literatūrologas, filosofas, visuomenės veikėjas. 141, 249
- ERETAS, JUOZAS (1926–?) – Juozo Ereto sūnus, filologas. 141
- ERETIENĖ-JAKAITYTĖ, ONA (1898–1954) – pedagogė; Juozo Ereto žmona. 141
- ERIXON, SIGURD (1888–1968) – švedų etnologas; domėjosi lietuvių etnografija, ją rinko Lietuvoje, bendradarbiavo su Lietuvos muziejininkais (tarp jų – su Pauliumi Galaune). 146
- ESTIJA [ĖSTIJA] 116, 253
- EUROPA 48, 130, 160, 281, 284, 287
- EŽERĖNAI → ZARASAI
- FELICIJA → Bortkevičienė-Povickaitė, Felicija
- FILADELFIJA – miestas Pensilvanijos valstijoje, JAV. 165, 223
- FLORIONAS – Andriaus Rondonansio giminaitis. 295
- FRANCIJA → PRANCUZIJA
- FRAUENBURG → FROMBORKAS
- FRIEDMANN, FRIEDRICH FRANZ (1876–1953) – gydytojas; buvo sukūręs serumą, turėjusį veikti kaip vakcina nuo tuberkuliozės. 305
- FROMBORKAS – miestas šiaurės Lenkijoje, prie Aistmarių, istorinėje Rytų Prūsijoje. 194
- GABIJA – 1907 m. Krokuvoje išleistas pirmasis lietuvių literatūros almanachas, sudarytas Juozapo Albino Herbachiausko. 285
- GABRYS-PARŠAITIS, JUOZAS (1880–1951) –

- lietuvių visuomenės veikėjas, lietuvių literatūros istorikas. 177–178.
- GAIDUSKIENĖ, NIDA (g. 1970) – literatūrologė. 285
- GAIDELIONIS, POVILAS (1870–1935) – visuomenės veikėjas, pedagogas; dirbo laikraščio *Viltis* redakcijoje. 155
- GAIGALAS, PRANČISKUS [EMBĖ, N.] (1866–1930) – kunigas 172, 287
- GAJILIS 203
- GAIRĖS – 1923–1924 m. Kaune ėjęs iliustruotas literatūros, meno ir kritikos žurnalas. 288, 302, 322
- GAISAI – 1930–1931 m. Kaune ėjęs, Kazio Puidos įsteigtas, meno ir literatūros žurnalas, telkęs neoromantinę tradiciją palaikiusius autorius. 271
- GAJŽIUNAI – kaimas dabartinėje Jonavos rajono savivaldybėje, 1930 m. šalia kaimo įkurtas Gaižiūnų poligonas. 269
- GALAUNĖ, DIEVAINIS (1920–1947) – Adelės ir Pauliaus Galaunių sūnus. 143
- GALAUNĖ, PAULIUS [POVILAS] (1890–1988) – meno istorikas, grafikas, visuomenės veikėjas. 142–146
- GALAUNIAI → GALAUNĖ, PAULIUS; GALAUNIENĖ–NEZABITAUSKAITĖ ADELĖ
- GALAUNIENĖ–NEZABITAUSKAITĖ, ADELĖ [GALAUNIAI] (1895–1962) – operos dainininkė, dirigentė. 142–146
- GALAUNYTĖ (KAUPIENĖ–AUGONINĖ), MARIJA ADELĖ, VADINAMA DALIA (1923–?) – Adelės ir Pauliaus Galaunių dukra. 143, 145–146
- GALAUNYTĖ, STEFANIJA (1868–1948) – vyriausioji Pauliaus Galaunės sesuo, kuri rūpinosi jo mokslu ir vėliau padėjo auginti vaikus. 143
- GALICIJA – istorinis regionas Rytų ir Vidurio Europoje; 1772–1918 m. šios žemės sudarė Austrijos, nuo 1867 m. Austrijos–Vengrijos provinciją. 199
- GALVANASKAS, ERNESTAS (1882–1967) – inžinierius, valstybės ir politikos veikėjas, diplomatas; 1919–10–1920–06 ir 1922–02–1924–06 Lietuvos Respublikos Ministras Pirmininkas; 1919–10–1920–06 finansų, prekybos ir pramonės ministras; 1920–06–1922–02 finansų, prekybos ir pramonės ministras, laikinasis susisiekimo ministras. 295
- GARGŽDAI 55
- GARNYS – 1910–1914 ir 1924–1929 m. Kaune ėjęs mėnesinis satyros ir humoro iliustruotas žurnalas. 10, 101, 205
- GARSAS AMERIKOS LIETUVIŲ [GARSAS] – 1894–1899 m. JAV leistas lietuvių katalikiškas savaitraštis. 215
- GAZETA CODZIENNA (DIENRAŠTIS) – 1911–1915 Vilniuje leistas lietuvių dienraštis lenkų kalba. 200
- GEČIŪNAI – gimtuosiuose Juozo Tumo Maleišiuose gyvenusi šeima. 266
- GELGAUDIŠKIS – miestas Šakių rajono teritorijoje. 33
- GERASIMOVČIUS, ADOMAS (1874–?) kunigas; 1904 m. vikaras Naujamiestyje. 74
- GERBAČIAUSKIS, GERBAČIAUCKAS → HERBAČIAUSKAS, JUOZAPAS ALBINAS
- GERUTIS → BALVOČIUS–GERUTIS, JONAS
- GIEDRAITIS, JONAS (1859–1910) – kunigas kanauninkas; 1893–1907 m. Seinų kunigų seminarijos rektorius. 63
- GIEDRAITIS, JUOZAPAS ARNULFAS (1757–1838) – 1802–1838 m. Žemaičių vyskupas, lietuvių raštijos veikėjas; palaidotas Varnių Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus bažnyčios kriptoje, širdis įmūryta Giedraičių bažnyčios presbiterijos sienoje. 41
- GIEDRAITIS, MERKELIS [GEDRAITIS] (1536–1609) – 1576–1609 m. Žemaičių vyskupas; palaidotas Varnių Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus bažnyčios kriptoje. 39, 215, 327
- GIEDRAITIS, STEPONAS JONAS (1730–1802) – 1778–1802 m. Žemaičių vyskupas,

- Abiejų Tautų Respublikos valstybės pareigūnas; palaidotas Varnių Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus bažnyčios kriptoje. 41
- GIEDRAITIS–GIEDRIUS, ANTANAS (1892–1977) – rašytojas, mokytojas; įkūrė ir redagavo vaikams skirtus žurnalus *Žiburėlis* (1920–1924) ir *Saulutė* (1925–1931). 147–152
- GILCHENAS, MICHAILAS EDUARDOVIČIUS [HILCHENAS] (1868–1945) – 1901–1905 m. ėjo vidaus reikalų ministro ypatingųjų reikalų pareigūno pareigas, vėliau Kursko gubernijos vicegubernatorius; po Spalio revoliucijos gyveno emigracijoje, iki Antrojo pasaulinio karo – Lenkijoje. 291
- GINDULIS 52
- GINTILIENĖ–DAUNORAVIČIUTĖ, KAROLINA (?–?) – Petro Musteikio uošvė, padėjusi auginti vaikus po žmonos Irenos Gintilaitės–Musteikienės mirties. 260
- GIPIŠKIS, PRANAS (1893–1980) – pedagogas, visuomenininkas, spaudos darbuotojas. 265
- GIRA, LIUDAS [RADZIKAUSKAS] (1884–1946) – rašytojas, publicistas, redaktorius. 10, 96, 133, 154–173, 200, 204, 287, 238, 302, 324, 334–335, 337
- GIRDENIS, ALEKSAS (1936–2011) – kalbininkas. 278
- GIRDVAINIS, STASYS (1890–1970) – diplomatas, teisininkas; nuo 1920 m. dirbo Užsienio reikalų ministerijoje, nuo 1922 m. Lietuvos pasiuntinybės Berlyne, nuo 1923 m. – Paryžiuje, 1927–1930 m. – prie Šventojo Sosto pirmasis sekretorius.
- GIRIENĖ–ZACHAREVIČAITĖ, BRONISLAVA (1988–1973) – Liudo Giros žmona. 156, 158, 167, 171, 235
- GIROS, GIRAI → GIRA, LIUDAS; GIRIENĖ–ZACHAREVIČAITĖ, BRONISLAVA
- GLAZGAS (GLASGOW) – didžiausias Škotijos miestas. 46
- GLINSKIS [GLIŃSKIS] 211
- GODLEWSKI, MARCELI (1865–1945) – lenkų kunigas, visuomenės veikėjas, pasaulio tautų teisuolis. 191
- GONIEC WILEŃSKI – 1908–1910 m. taip vadinosi lenkų politikos, visuomenės ir literatūros leidinys – dienraštis *Dziennik Wileński*. 96, 103
- GORKIJ, MAKSIM (RUS. МАКСИМ ГОРЬКИЙ) (1868–1936) – rusų rašytojas. 10, 167, 199
- GRAIČIUNAS, JONAS (1903–1994) – rašytojas, vertėjas. 47
- GRAND RAPIDSAS – miestas Mičigano valstijoje, JAV. 222
- GRAVROGKAS, ANTANAS JULIJONAS [GRAUROGKAS] (1880–1958) – inžinierius mechanikas; 1932–1933 m. Kauno miesto burmistras, Vytauto Didžiojo komiteto išdininkas. 324
- GRENDYSZYŃSKI, KAZIMIERZ (1864–1906) – leidėjas, lenkų knygyno Sankt Peterburge savininkas. 70
- GRIBOJEDOVAS, ALEKSANDRAS (RUS. Александр Грибоедов) (1795–1829) – rusų rašytojas. 47
- GRICIUS, AUGUSTINAS (SLAP. PIVOŠA) (1809–1972) – rašytojas. 131, 238
- GRIEŽIONĖLĖS [GRIEŽIONĖLIAI, GRIEŽIONYS, GRIEŽONYS] – kaimas Anykščių rajone; 1877–1925 m. su pertraukomis čia gyveno rašytoja Liudvika Didžiulienė–Žmona, šiuo metu – Knygnešių Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių memorialinė sodyba-muziejus. 135, 138
- GRIGARAVIČIUS, ALGIRDAS (1954–2022) – istorikas, archyvaras. 184
- GRIGONIENĖ–KAZLAUSKAITĖ (KAZLAUSKYTĖ), FELICIJA (?–?) – 1917 m. prižiūrėjo tvarką Lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti įsteigtuose mokinių mergaičių bendrabučiuose Voroneže. 224–228

- GRIGORJEVAS, NIKOLAJUS [GRIGORJEWAS] (rus. Григорьев Николай) (1853–?) – gydytojas, 1900 m. medicinos mokslų daktaras; žurnalo *Blaiivybės šaukllys* (Вестник трезвости) redaktorius. 10, 74
- GRIMAI, BROLIAI GRIMAI – asmenvardis, kuriu vadinami broliai Jacobas (1785–1863) ir Wilhelmas (1786–1859) Grimm – vokiečių kalbininkai, leksikografs, kultūros istorikai, etnografai, kurių surinktos, užrašytos ir stilizuotos pasakos XIX a. turėjo didelės reikšmės literatūrinės pasakos raidai. 148, 151
- GRINIUS, KAZYS (1866–1950) – lietuvių tautinio judėjimo veikėjas, trečiasis Lietuvos Respublikos Prezidentas; 1914–1918 m. gyveno Rusijoje, 1917 m. išrinktas Vyriausiosios lietuvių tarybos Rusijoje prezidiumo pirmininku. 7, 184
- GROCHOVSKAITĖ, V 182
- GRŪN, ZALMAN – stogdengys. 57
- GRUZDYS, STANISLOVAS [GRUZDYS] (1869–1939) – gydytojas; Motiejaus Valančiaus sesers Petronėlės Beresnevičienės vaikas. 8
- GRUZEWSKI [GRUZEWSKI] – dvarininkas. 57
- GRUŽONAITĖ, TERESA 194
- GUKOVSKIS, KONSTANTINAS [GUKAUSKIS] (1857–1906) – mokytojas, kraštotyrininkas; nuo 1880 m., po studijų baigimo Kijive, gyveno Lietuvoje, skelbė savo ir kitų autorių apybraižų apie gubernijos apskrčių, miestų ir miestelių istoriją, archeologiją, etnografiją, ūkį, geografiją ir statistiką, kai kurias apybraižas išleido atskiromis knygomis. 59, 214, 283
- GULBINAS, MOTIEJUS (1837–1915) – kunigas; 1878–1894 m. klebonas Žemaitkiemyje, 1899–1901 m. altarista Kurtuvėnuose, 1901–1905 m. Upynos (Telšių r.) Šv. Jono Labdario bažnyčios kuratas. 59
- GURAUSKIS, JUOZAS (1884–1911) – rašytojas. 199
- GUSTAINIENĖ-AVIETĖNAITĖ, IZABELĖ (1898–?) – dainininkė. 311
- GUSTAITIS, MOTIEJUS (1870–1927) – kunigas, rašytojas, literatūros ir kultūros istorikas, pedagogas, filosofijos mokslų daktaras; išleido monografiją *Petras Kriaučiūnas* (1926). 158, 181, 183–184, 185
- HAUFF, WILHELM (1802–1827) – vokiečių pedagogas ir rašytojas, pripažinimą pelnęs kaip pasakų kūrėjas. 151
- HAZLETON, PA → Heizeltonas, Pensilvanija, JAV
- HEIKEL, AXEL OLAI (1851–1924) – suomių etnografas ir archeologas. 77
- HEIZELTONAS, PENNSILVANIJA – miestas JAV. 60–61
- HERBAČIAUSKAS, JUOZAPAS ALBINAS [HERBACZEWSKIS, GERBAČIAUSKAS] (1876–1944) – lietuvių rašytojas, kritikas, eseistas. 89, 103, 156–157, 158, 167, 199, 241, 249, 285, 323, 325
- HERMANN, EDUARD (1869–1950) – vokiečių kalbininkas, baltistas. 326
- HILCHENAS → GILCHENAS, MICHAILAS EDUARDovičius
- HINZMANN, OTTON (?–?) – Bildviečių (vok. *Bilderweitschen*) klebonas, nurodomas kaip žurnalo *Kryžius* leidėjas. 191
- HOENE-WROŃSKI, JÓZEF MARIA (1776–1853) – lenkų filosofas, matematikas. 67
- HOMSTEDAS – miestas Pensilvanijos valstijoje JAV. 222
- HORACIJUS, KVINTAS HORACIJUS FLAKAS (65–8 m. pr. Kr.) – romėnų poetas. 55
- HUMANITARINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS [H. M. F.] – 1922 m. Lietuvos universitete įkurtas fakultetas. 37, 196, 207, 246, 292, 302
- HUMANITARINIŲ MOKSLŲ FAKULTETO MUZIEJUS [HUM. M. MUZIEJUS, H. M. F. MU-

- ZIEJUS, LIETUVOS UNIVERSITETO RAŠLIAVOS MUZIEJUS] – 1923 m. Tumo įkurtas pirmasis literatūros muziejus, kitaip vadintas Rašliavos muziejumi. 25, 31, 135, 179, 180, 181, 209, 242, 244, 254.
- IBSENAS, HENRIKAS (1867–1950) – norvegų dramaturgas. 286
- ILGAUDAS, JONAS (?–?) – turėjo spaustuvę Čikagoje. 199
- ILUSTRUOTOJI LIETUVA [„IL. LIETUVA“; „ILUST. LIETUVA“] – 1926–1928 m. leistas savaitinis dienraščio *Lietuva* priedas. 21, 23, 275
- IMPERATORIAUS ALEKSANDRO III ELEKTROTECHNIKOS INSTITUTAS – 1886–1917 m. Sankt Peterburge veikusi aukštoji technikos mokykla; pavadinimas keitėsi keletą kartų, čia teikiamas nuo 1899 m. vartotas mokymo įstaigos pavadinimas. 58
- IMPERATORIŠKOJI ROMOS KATALIKŲ DVASINĖ AKADEMIJA SANKT PETERBURGE – 1842 m. Vilniaus Romos katalikų dvasinė akademija perkelta į Sankt Peterburgą, o 1844 m. jai suteiktas imperatoriškosios titulas; veikė iki 1918 m. 59, 121, 164, 231, 291, 292
- INČIŪRA, KAZYS [INČIŪROS] (1906–1974) – poetas, vertėjas. 249
- INDRIONIŠKIS → Andrioniškis
- INGENBOLIS (INGENBOHL) – komuna Šveicarijoje. 279
- INŠBRUKAS (INNSBRUCK) – miestas Austrijoje. 82
- ĮŠTEIKIAI 207
- IVINSKIS, LAURYNAS (1810–1881) – leidėjas, publicistas, tautosakos rinkėjas, leksikografas; žinomas kaip pirmojo lietuviško kalendoriaus leidėjas (pirmasis kalendorius vadinosi *Metų skajtilius ukiniszkas ant metu Wieszpates 1846*, prie kalendorių būdavo priedai, kuriuose spausdinta ir tautosakos tekstų). 16, 53, 135, 149, 187–188, 327, 328–330
- IVINSKIS, PELIKSAS (?–?) – Lauryno Ivinskio brolis. 187
- IVINSKIS, PILYPAS (?–?) – Lauryno Ivinskio brolis. 187
- YČAS, JONAS (1880–1931) – 1920–1925 m. Panevėžio berniukų ir mergaičių gimnazijos direktorius. 17
- YČAS, MARTYNAS (1885–1941) – politikas. 189
- J. R. → Račkauskis, Kiprijonas Jeronimas
- JABLONSKIENĖ–DRAZDAUSKAITĖ, STEFANIJA (1861–1936) – poetė, lietuvių literatūros vertėja į lenkų kalbą. 295
- JABLONSKIS, JONAS [KRIAŠAITIS, KR.] (1860–1930) – kalbininkas, kalbos normintojas; 1889–1896 m. mokytojas Mintaujos gimnazijoje, 1904 m. atsikėlė į Vilnių, redagavo lietuvišką spaudą (*Vilniaus žinias*, *Lietuvos ūkininką*). 2, 81, 122, 135, 199, 202, 218, 280
- JACYNICZ, KAZIMIERZ – matininkas. 57
- JACINAUSKAS, CEZARIS [JACINAUSKYS, JAČYNAUSKIS] (1860–1923) – kunigas; 1897 m. paskirtas Rietavo klebonu. 64, 68, 70
- JADVYGA, P. → JOKANTIENĖ–ŽUKAUSKAITĖ, JADVYGA
- JADVYGA, P. 96
- JAGOMASTAS, ENZYS (1870–1941) – Mažosios Lietuvos visuomenės, kultūros veikėjas, bibliofilas, spaustuvininkas, leidėjas. 302
- JAKUBAUSKAS, FELICIJONAS – gydytojas. 18
- JAKULIS, MARTYNAS (g. 1896) – istorikas. 1
- JANAVIČIENĖ–MATULIONYTĖ, MARIJA (1895–1976) – Povilo Matulionio dukra. 18
- JANAVIČIUS, VYTAUTAS (1890–1977) – inžinierius; Povilo Matulionio žentas, Aleksandrijos dvaro savininkas. 253
- JANKEVIČIUS, JUSTINAS (1885–1940) –

- 1924–1935 m. Panevėžio mokytojų seminarijos direktorius. 266
- JANKUS, MARTYNAS (1858–1946) – Mažosios Lietuvos politikos ir visuomenės veikėjas, lietuvių spaudos leidėjas, publicistas, aušrininkas, vienas lietuvių tautinio sąjūdžio vadovų, vienas kultūros draugijos „Birutė“ (1885) steigėjų, 1889–1892 m. – pirmininkas. 231, 302
- JANULAITIS, AUGUSTINAS (1878–1950) – teisininkas, istorikas. 200
- JANULAITIS, PRANCIŠKUS (1874–1952) – kunigas, knygnešys; Rusijos–Japonijos karo metu išvyko karo kapelionu į Mandžiūriją, grįžo 1905 m. 217
- JANULAITYTĖ → ALSEIKIENĖ–JANULAITYTĖ, VERONIKA
- JANUŠEVIČIUS, POVILAS [JANUŠEVIČĖ] (1866–1948) – katalikų kunigas, kalbininkas; 1898–1919 m. Žemaičių (Telšių) Romos katalikų dvasinėje seminarijoje Kaune dėstė lietuvių kalbą, homiletiką. 83, 218, 286
- JANUŠKEVIČIUS (JANUSZKIEWICZ), JUOZAS (1862–1960) – pedagogas, žurnalistas, vertėjas; su Antanu Maciausku iš vokiečių kalbos išvertė *Gramatyka litewska początkowa*. 62
- JAROCKI, STANISŁAW (1871–1944) – lenkų dailininkas, pedagogas, visuomenės veikėjas; nuo 1898 m. gyveno Vilniuje. 200
- JARULAITIS, VINCENTAS [JERULAITIS, JERULAIČJO] (1859–1939) – kunigas, visuomenės veikėjas; Sofijos Čiurlionienės–Kymantaitės motinos brolis; nuo 1900 m. Plungės klebonas, nuo 1893 m. klebonavo Kuliuose, kur 1898 m. atkeltas vikaras Tumas; Tumas susipažino su pas dėdę viešinėčia Kymantaite ir tapo jos mokytoju, intelektualiniu globėju. Tumo skatinamas Jarulaitis leido Kymantaitę į mokslus. 47, 53, 70, 75, 82, 107, 215, 278, 282, 285, 286
- JARULAITYTĖ, MORTA – Vincento Jarulaičio sesuo, brolio kunigo šeimininkė. 231
- JASAIČIAI – kaimas dabartinėje Radviliškio rajono savivaldybėje. 242
- JASENAS, KAZIMIERAS (1867–1954) – lietuvių kunigas, dailėtyrininkas; nuo 1902 m. Mintaujos klebonas. 63, 284, 317
- JASEVIČIUS (JASAITIS), ANUPRAS [JASSEVIČIUS] (SLAP. ANUPRAS ŽEMAITIS) (1805–1884) – kunigas, poetas; parašė autobiografinę tremtinio išgyvenimų apybraižą *Išginimas ir sugrįžimas*. 46, 112
- JASINSKAS (JASIENSKIS, JASINSKIS), JULIJONAS (SLAP. UOSIS) (1874–1934) – kunigas, publicistas, draudžiamosios lietuvių spaudos platinimo organizatorius; 1903–1904 m. žurnalo *Kryžius* redaktorius, nuo 1917 m. Lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti Voroneže vicepirmininkas, Centro komiteto įgaliotinis moksleivių globai. 112, 190–193, 225
- JASIUKAITIS, KONSTANTINAS (1882–1841) – rašytojas; dalyvavo socialdemokratų veikloje, buvo kalinamas už revoliucinę agitaciją, 1908 m. išleido 1905–1907 m. revoliucijos įvykius vaizduojančią pjesę „Alkani žmonės“; 1907–1912 m. gyveno Vakarų Europoje, bendravo su rusų socialdemokratais; gyvendamas Kaprio saloje bendravo su rašytoju Maksimu Gorkiu. 199
- JATULIS, EDUARDAS (1895–1955) – diplomatas, 1927–1932 m. konsulas Tilžėje. 194, 195
- JAUŠTAI – viensėdis dabartinėje Radviliškio rajono savivaldybėje. 227
- JAUNIUS, KAZIMIERAS (1848–1908) – kalbininkas, kunigas; 1880–1892 m. dėstė Žemaičių (Telšių) Romos katalikų dvasinėje seminarijoje Kaune, buvo Tumo mokytojas, 1904 m. Kazanės

- universitetas jam suteikė lyginamosios kalbotyros garbės daktaro laipsnį. 48, 59, 73, 111, 120, 121, 196, 211
- JAUNOJI LIETUVA – 1923–1925, 1927–1930, 1932 ir 1935–1940 m. Kaune ėjęs moksleivių tautininkų žurnalas. 301
- „JAUNOJI LIETUVA“ – 1927 m. įkurta tautininkų jaunimo visuomeninė organizacija. 301
- JEFREMOVAS, SERHIJUS [SERGIEJUS] (ukr. *Сергій Єфремов*) (1876–1939) – Ukrainos žurnalistas, literatūros istorikas ir kritikas, vienas iš Ukrainos demokratų radikalų partijos lyderių, Ukrainos socialistų federalistų partijos vadovas. 189
- JEKATERINA II (1729–1796) – Rusijos imperatorė. 109
- JELGAVA (iki 1917 m. Mintauja) – miestas Latvijoje; čia 1894-01-06/07–1895-08-14 Tumas buvo vikaru. 135, 177, 199, 231, 316, 317
- JERAŠIUNAS JUOZAPAS (1875–?) – kunigas, 1899 m. paskirtas vikaru Gargžduose. 55
- JERŠOVAS, PIOTRAS PAVLOVIČIUS (1815–1869) – rusų rašytojas. 96
- JEZUKEVIČIUS, VLADISLOVAS (1886–1959) – kunigas. 14
- JOCYS 199
- JOGAILAIČIŲ UNIVERSITETAS – seniausia Lenkijoje aukštoji mokykla, įkurta 1364 m. 228
- JOKANTAS, KAZIMIERAS (1880–1942) – gydytojas, valstybės veikėjas, pedagogas; mokėsi Mintaujos gimnazijoje, kur svarbiu autoritetu tapo Jonas Jablonskis; 1896 m. pašalintas iš gimnazijos drauge su kitais mokiniais (tarp jų Antanu Smetona, Juozu Tūbeliu) už atsisakymą melstis rusų kalba prieš pamokas; gimnaziją baigė Taline, medicinos studijas – Tartu universiteto Medicinos fakultete, 1909–1918 m. Kalvarijos šv. Jurgio ligoninės gydytojas, 1920–1927 m. Seimo atstovas, 1922–1925 ir 1926–1927 m. laikraščio *Lietuva* vyriausiasis redaktorius, 1925–1926 ir 1939–1940 m. švietimo ministras; parengė ir išleido lotynų-lietuvių kalbų žodyną, lotynų kalbos vadovėlį vidurinėms mokykloms; 1941 m. suimtas, išsiųstas į lagerį, 1942 m. sušaudytas. 197–201, 203–205, 232
- JOKANTIENĖ-ŽUKAUSKAITĖ, JADVYGA (1888–1958) – Kazimiero Jokanto žmona. 202
- JOKUBAUSKIS, JONAS (?–?) – bajoras. 53, 76
- JONAS V. 40
- JONINA → RONDOMANSKAITĖ, JONINA
- JONIŠKĖLIS – miestas dabartinėje Pasvalio rajono savivaldybėje 18, 50
- JONIŠKIS – nenustatyta, kuris Joniškis turimas omenyje. 321
- JONUKAS → Petkevičius, Jonas
- JONUŠKAITĖ → ZAUNIENĖ-JONUŠKAITĖ, VINCĖ
- JOSVAINIAI – miestelis dabartinėje Kėdainių rajono savivaldybėje. 112
- JUAN-LES-PINS [JUANAS] – kurortas Prancūzijoje. 289
- JUCIS, JONAS (?–?) – kunigas. 244
- JUODYTĖ, PRANĖ 296
- JUODVIRŠIS 321
- JUOZAPAS, VYSKUPAS → SKVIRECKAS, JUOZAPAS JONAS
- JUOZAS → TUBELIS, JUOZAS
- JURBARKAS 147, 148, 149, 150, 152, 286
- JŪRKALNĖ (ANKSTESNIS VOKIŠKAS PAVADINIMAS FELIKSBERGAS) – kaimas Latvijoje, kur 1902–1907 m. filialistu buvo Julijonas Lindē-Dobilas. 247
- JUSAITIS, ANTANAS (1871–1942) – kunigas, 1905–1916 m. Šv. Pranciškaus parapijos Lorensė klebonas. 223
- JUSIUS → JUCIS, JONAS
- JUSTINAS → STAUGAITIS, JUSTINAS
- JUŠKA, ANTANAS (1819–1880) – kunigas, tautosakininkas, leksikografas. 207–209

- JUŠKA, JONAS (1815–1886) – kalbininkas, rūpinosi brolio Antano Juškos surinktų dainų leidimu; nuo 1875 m. dirbo lotynų kalbos mokytoju Kazanėje, kur susipažino su kalbininku Jeanu Baudouinu de Courtenay, raginusiui leisti Antano Juškos surinktas dainas ir padėjusiu išrūpinti jų spausdinimą Kazanės universiteto spaustuvėje. Kad būtų lengviau rengti leidinius, Antanas Juška 1879 m. persikėlė pas brolių į Kazanę, tačiau po metų mirė. Brolio Jono ir profesoriaus de Courtenay rūpesčiu 1880–1882 m. Kazanėje buvo išspausdinti *Lietuviškų dainų* trys tomai, o Sankt Peterburge 1883 m. – *Lietuviškų svotbinių dainų* tomas. 25, 207
- JUŠKEVIČIAI (JUŠKOS), ANTANAS IR JONAS – apie brolius Antaną ir Joną Juškas Tumas rinko medžiagą redaguodamas žurnalą *Mūsų senovė*, ją panaudojo paskaitose ir skelbiamoje jų medžiagoje *Lietuvių literatūra rusų raidėms ir broliai Juškos-Juškevičiai* (1924); leidinyje kaip vieną iš šaltinių nurodo Jadvygos Juškytės (leidinyje: Juškaitės) atsiminimus. 207–208, 291
- JUŠKEVIČIUS, A. → JUŠKA, ANTANAS
- JUŠKYTĖ, JADVIGA (1869–1948) – lietuvių pedagogė, tautosakininkė, lietuvių tautinio atgimimo veikėja, vadovėlių pradinėms mokykloms rengėja; su Petkevičaitė-Bite 1894 m. įsteigė „Žiburėlio“ draugiją, 1905 m. dalyvavo Didžiajame Vilniaus Seime, 1918 m. įsteigė Pernaravos valsčiaus savivaldybę, 1919 m. – vietinį gynimo komitetą ir šaulių būrį, platino lietuvišką spaudą. 25, 120, 206–209
- JUZUMAS (JUZUMOWICZ), ANTANAS (1822–1871) – kunigas. 338
- JUZUMAS (JUZUMOWICZ), JUOZAPAS-JUZUMAS-POLIKARPAS GIRŠTAUTAS (1827–1877) – chirurgas. 338
- JUZUMAS (JUZUMOWICZ), TADAS (1810–1851) – kunigas. 338
- JUZUMAS (JUZUMOWICZ), VINCENTAS (1819–1901) – kunigas. 338
- JUZUMAS, JUOZAPAS – brolių Juzumų tėvas. 338
- K., KUN. → BABRAUSKAS (BOBROWSKI), KAJETONAS
- KAIRIAI – miestelis dabartinėje Šiaulių rajono savivaldybėje. 233
- KAIRIŪKŠTIS, JONAS (1896–1959) – gydytojas terapeutas, farmakologas; socialdemokratas, vienas iš laisvųjų judėjimo Lietuvoje organizatorių, vienas iš Lietuvos laisvųjų etinės kultūros draugijos, 1924 m. įregistruotos Šiauliuose, įkūrėjų. 329
- KAIŠIADORYS [KAIŠĖDORYS] 109, 159, 163, 235
- KALVARIJA – miestas Marijampolės apskrityje; 1863 m. pastatyta Šv. Jurgio ligoninė, šioje ligoninėje dirbo Kazimieras Jokantas. 50, 84, 198, 200, 202, 204, 208
- KAMAJAI – miestelis dabartinėje Rokiškio rajono savivaldybėje. 231
- KAPĖNAI – kaimas dabartinėje Mažeikių rajono savivaldybėje. 186
- KAPRIO SALA – Italijos sala, kurioje 1910 m. gyveno Konstantinas Jasiukaitis. 199
- KARALIAUČIUS 194
- KARBAUSKAS, JONAS [KARBAUSKIS] (1866–1929) – kunigas, visuomenės veikėjas, publicistas, draudžiamosios spaudos platintojas; nuo 1920 m. Panevėžio klebonas, 1921 m. kartu su Gabriele Petkevičaitė-Bite įkūrė kalinų globos draugiją, dalyvavo draugijos Panevėžio kraštui tirti veikloje. 17, 62, 86
- KAREVIČIUS, PRANCIŠKUS (1861–1945) – 1914–1926 m. Žemaičių (Telšių) vyskupas. 210, 232, 250, 291
- KARKALAS, ANTONI (KARKALAS, ANTANAS) – mūrininkas. 57

KARMALAVIČIUS, RAMUTIS (g. 1952) – literatūrologas. 278

KARO ARCHYVAS – tęstinis leidinys, skirtas kariuomenės istorijai, ėjęs 1925–1929 ir 1935–1940 m. Kaune. 135, 137

KARO MUZIEJUS → VYTAUTO DIDŽIOJO KARO MUZIEJUS

KAROLIS XII [Karolis Švedas] (1682–1718) – 1697–1718 m. Švedijos karalius. 69

KAROSAS, ANTANAS [KARAŠ] (1849–1947) – Žemaičių katedros kapitulos kanau-ninkas (1896), Apaštalų sosto asis-tentas, Romos grafas, Vilkaviškio vyskupas. 47, 53, 61, 301

KAROSAS, MYKOLAS (1878–1955) – ku-nigas, lietuvių visuomenės veikėjas, draudžiamosios lietuviškos spaudos platintojas. 278

KASPERAVIČIUS, ANTANAS [ANTUKAS] (1898–1963) – agronomas, pedago-gas, kraštotyrininkas; Jono Leono Petkevičiaus ir Gabrielės Petkevičai-tės-Bitės augintinis. 18

KASTANTAS → OLŠAUSKAS, KONSTANTINAS

KAŠARAUSKAS, PRANCIŠKUS AMBRAZIEJUS (KOSAŹEVSKIS) [KOSARZEVSKIS] (1821–1882) – kunigas, gamtininkas, krašto-tyrininkas. 126

KATALIKAS – 1899–1917 m. JAV leistas lie-tuvių laikraštis. 221

KATALIKŲ VEIKIMO CENTRAS [K. V. C.] – Lie-tuvoje 1919–1940 m. veikusi katali-kiška organizacija; aukščiausia valdy-mo institucija – Lietuvos episkopato (vyskupų susirinkimo) ir visuotinio Katalikų veikimo centro suvažiavimo renkama 13 asmenų vyriausioji val-dyba. 249

KAULAKIS, ANTANAS [KIAULAKIS] (1859–?) – kunigas; Tumo gyvenimo Kuliuose laikotarpiu ten buvo kunigu altarista. 126

KAULAKIS, JUOZAS (1868–1933) – kunigas,

1893–1933 m. Šv. Kazimiero parapi-jos Filadelfijoje klebonas. 223

KAUNO KUNIGŲ SEMINARIJA (iki 1927) → ŽEMAIČIŲ (TELŠIŲ) ROMOS KATALIKŲ DVASINĖ SEMINARIJA

KAUNO MIESTO MUZIEJUS [MIESTO MUZIEJUS] – nuo XIX a. pab. iki 1936 m. veikęs Kauno istorijos muziejus; 1907 m. muziejaus prižiūrėtoju ir konservato-riumi paskirtas Tadas Daugirdas, ku-ris muziejumi rūpinosi, naujus ekspo-natus rinko iki pat savo mirties 1919 m.; 1920–1936 m. direktoriumi buvo Eduardas Volteris. 209

KAUPAS, ANUPRAS (1840–1901) – knygne-šių rėmėjas, Antano Kaupo tėvas. 215

KAUPAS, JULIUS BOLESLOVAS (1890–1945) – Antano Kaupo brolis. 215

KAUSCHUS, WILHELM [KAUŠAS] – Klaipė-doje, adresu Baderstraße 6–9, buvo įsikūrusi Wilhelmo Kauscho fotogra-fijos ateljė (vok. *Wilhelm Kauschus Photographisches Atelier*). 302

KAZANAVIČIENĖ-DIDŽIULYTĖ, ALDONA (1888–1968) – rašytoja, dailininkė. 134, 135, 141

KAZANĖ – Totorijos sostinė, Rusijos Fe-deracija; mieste nuo 1875 m. moky-tojavo Jonas Juška, pas brolių į Kazanę atvykęs *Lietuviškų dainų* tomus reda-gavo ir leido Antanas Juška. 111, 153, 207

KAZANĖS UNIVERSITETAS – 1804 m. įkurtas, vienas seniausių ir didžiausių Rusijos universitetų; Kazanės universiteto spaustuvėje lietuviškais spaudmeni-mis išspausdinta A. Juškos *Lietuviškos dainos* (trys tomai 1880–1882 m.) ir lietuvių vestuvių aprašas *Svodbinė rėda veliuniečių lietuvių* (1880); Ka-zimierui Jauniui 1904 m. suteiktas universiteto garbės daktaro vardas. 73

KAZIMIERAS → PALTAROKAS, KAZIMIERAS

KAZIUKAS → MĖGINIS, KAZYS

KAZYS → PUIDA, KAZYS

- KAZYS → RIMKUS, KAZYS
- KAZLAUSKAITĖ (KAZLAUSKYTĖ) → GRIGONIENĖ-KAZLAUSKAITĖ (KAZLAUSKYTĖ), FELICIJA
- KAZLAUSKAS, KAZIMIERAS (1865–1950) – kunigas, lietuvių tautinio judėjimo veikėjas. 228–231
- KAZLAUSKIS, DOMINYKAS [KOZŁOWSKI] (1861–?) – kunigas; su Juozu Tumu drauge studijavo Žemaičių (Telšių) Romos katalikų dvasinėje seminarijoje Kaune.
- KĖDAINIAI [KĖDAINIUS] 65
- KEIMBRIDŽAS – miestas Masačusetso valstijoje, JAV. 223
- KELEIVIS – 1905–1979 m. Bostone ėjęs Amerikos lietuvių savaitinis laikraštis. 238, 286
- KELIUOTIS, JUOZAS (1902–1983) – kultūros darbuotojas; 1931–1940 m. žurnalo *Naujoji Romuva* leidėjas ir redaktorius. 249
- KELMĖ 8, 61
- KEMEŠIS, FABIJONAS (1880–1954) – kunigas. 6
- KERPAUSKAS, JUOZAPAS (1844–1912) – kunigas, Gargždų klebonas, draudžiamosios spaudos platintojas. 55
- KĖTURI VĖJAI – 1924–1928 m. nereguliariai Kaune leistas avangardistų literatų žurnalas. 249
- KIAULAKIS, ANT. → KAULAKIS, ANTANAS
- KYBELIS (KIBELIS), KAZIMIERAS (1868–1902) – kunigas, draudžiamosios spaudos platintojas, švietėjas; steigė slaptas mokyklas, mokėjo daraktoriams atlygį. 58
- KIJIVAS 189
- KYMYNTAITĖ → ČIURLIONIENĖ, SOFIJA
- KIRJANOVAS 242
- KIRŠA, FAUSTAS (1891–1964) – poetas, publicistas, leidinių redaktorius. 249, 322
- KIŠINIOVAS [KIŠINEVAS] – šiuo metu Moldovos sostinė, nuo 1812 m. Rusijos imperijos dalis, Besarabijos gubernijos centras. 231
- KLAIPĖDA 52, 289, 302, 312
- KLIMAI → KLIMIENĖ-MĖGINAITĖ BRONĖ; KLIMAS, PETRAS
- KLIMAS, PETRAS JAUNESN. (1930–2019) – Bronės Mėginaitės ir Petro Klimo sūnus. 145
- KLIMIENĖ-MĖGINAITĖ, BRONISLAVA [MIEGINAITĖ] (1892–1957) – Tumo dukterėčia. 109, 111, 199, 200, 171, 204, 205, 263, 267, 274, 286
- KLIVLANDAS – miestas Ohajo valstijoje, JAV. 222
- KLONDAIKAS (KLONDIKE) – miestas Kandoje; Klondaiko aukso karštine vadinamas aukso ieškotojų antplūdis į Klondaiko regioną XIX a. paskutinį dešimtmetį. 59
- KŁOPOTOWSKI, BOLESŁAW HIERONIM (1948–1903) – 1901–1903 m. Mogiliavo arkivyskupas. 63
- KNEIPPAS, SEBASTIANAS (1821–1897) – vokiečių katalikų kunigas, gydymo vandeniu metodikos kūrėjas. 69
- KONČAITĖ, ONA (?–?) – klebono tarnaitė. 231
- KÖNIGSBURGAS → KARALIAUČIUS
- KOPENHAGA (KOBENHAVN) [KJØBENHAVN] – Danijos sostinė. 146, 255, 312
- KORSAKAS, KOSTAS (1909–1986) – literaturologas, poetas. 134–137
- KORWIN-MILEWSKI, IGNACY KAROL (1846–1926) – Vilniaus krašto žemvaldis, publicistas. 203
- KORZENIAUSKIENĖ 225
- KORZENIEWSKIS, JONAS 227
- KORZONAS, POVILAS (1878–1943) – kunigas, spaudos bendradarbis, knygnešių rėmėjas; 1914–1926 m. Telšių šv. Antano Paduviečio parapijos klebonas. 76, 232
- KOSAKOVSKIS (KASAKAUSKAS), STANISLOVAS KAZIMIERAS (KOSSAKOWSKI, STANISŁAW KAZIMIERZ) (1837–1905) – grafas, fo-

- tografas, Vaitkuškio dvaro savininkas. 62
- KOVA – 1905–1917 m. Amerikos lietuvių socialistų sąjungos Filadelfijoje leistas savaitinis laikraštis. 200, 238
- KOVAL, VALAIMIERAS DMITROVIČIUS (ukr. Коваль Володимир Дмитрович) (1885–1927) – politinis veikėjas, inžinierius agronomas, Ukrainos darbo partijos narys, vienas iš Ukrainos Centrinės rados įkūrėjų. 189
- KOVALEVSKIS, MYKOLA (ukr. Ковалевський Микола) (1892–1957) – politinis veikėjas, publicistas, 1917 m. vienas svarbesnių Ukrainos socialistų revoliucionierių partijos narių. 189
- KOWALAVSKIS 69
- KRAJ (*KRAŠTAS*) – lenkų savaitraštis, 1882–1909 m. ėjęs Sankt Peterburge. 57, 59, 67
- KRAKĖS [KRAKJĖS] – miestelis dabartinėje Kėdainių rajono savivaldybės teritorijoje. 18, 68
- KRASNOVAS, ALEKSANDRAS (g. 1948) – literatūrologas. 3, 9–10, 21, 23–24, 167, 171, 233, 255–256, 270, 272–274
- KREKENAVA – miestelis dabartinėje Panevėžio rajono savivaldybėje. 3, 58, 65, 72, 82, 84, 190, 277
- KRETINGOS BERNARDINŲ VIENUOLYNAS (DAB. MAŽESNIŲŲ BROLIŲ ORDINO LIETUVOS ŠV. KAZIMIERO PROVINCIJOS KRETINGOS APREIŠKIMO VIENUOLYNAS) – po 1830–1831 m. sukilimo vienuolyne kalinti carinės Rusijos valdžiai nusizengę kunigai (Aleksandras Dambrauskas, Povilas Dogelis, Felicijonas Lelis, Stanislovas Stakelė, Juozapas Stakauskas ir kt.); kalintys kunigai tęsė draudžiamosios spaudos kūrimo ir platinimo darbus. 231
- KRĖVĖ (TIKR. MICKEVIČIUS), VINCAS (1882–1954) – rašytojas, visuomenės veikėjas; 1912 m. išleido knygą *Dainavos šalies senų žmonių padavimai*. 117, 149–150, 160, 205, 209, 287
- KRIAUCIŪNAS, JONAS (1864–1941) – spaudos darbuotojas, visuomenės veikėjas; 1904–1905 m. dienraščio *Vilniaus žinios* redaktorius; su bendradarbiais 1906 m. Vilniuje įsteigė knygyną „Lietuva“ ir popieriaus krautuvę. 91
- KRIAUCIŪNAS, PETRAS (1850–1916) – pedagogas, vertėjas, tautinio atgimimo ir kultūros veikėjas; 1909 m. rusų kalba parašė trumpą lotynų kalbos sintaksę (lietuvių kalba išleista 1924 m. pavadinimu *Konspektinė lotynų kalbos sintaksė*). 185
- KRIAUŠAITIS, PETRAS → JABLONSKIS, JONAS
- KRIKŠČIUNAS-JOVARAS, JONAS [J. LAUKINIS] (1880–1967) – knygnešys, poetas. 192, 233
- KRIKŠČIUNIENĖ-PETRAUSKAITĖ, ONA (1895–1997) – pedagogė, spaudos bendradarbė; 1917 m. viena iš tuo metu Tumo Stokholme rašomo ir studentams skaitomo romano *Pragiedruliai* klausytojų. 312
- KRYLOVAS, IVANAS [KRYLOWAS] (rus. Иван Крылов) (1769–1844) – rusų rašytojas, išgarsėjęs pasakėčiomis. 81–83, 86
- KRIŠČIUKAITIS-AIŠBĖ, ANTANAS (1864–1933) – teisininkas, rašytojas. 64, 184
- KRIŠKIJANIS, PRANCIŠKUS (1845–1928) – nuo 1893 m. Žemaičių (Telšių) Romos katalikų dvasinės seminarijos Kaune inspektorius; (Tumas Seminariją baigė inspektoriumi esant Eduardui Barauskiui). 70
- KRIUGŽDAITĖ, EMILJA (?–?) – Tumo namų šeimininkė Kaune, dirbusi pas jį iki 1927 m. 234, 298–299
- KRIVULĖ – 1923–1925 m. Kaune ėjęs iliustruotas literatūros žurnalas. 91, 135, 137, 302
- KRYŽANOVSKIS, TEODORAS IVANOVIČIUS (ukr. Крижанівський Федір Іванович) (1878–1938) – Ukrainos politinis

- veikėjas, vienas iš Ukrainos Centrinės rados įkūrėjų, Ukrainos darbo partijos lyderis. 189
- KRYŽEVIČIUS (KRZYŻEVIČIUS), ANTANAS (1841–?) – kunigas, nuo 1898 m. filialistas Žvingiuose. 55
- KRYŽIUS [K] – 1903–1904 m. Tilžėje leistas religinis žurnalas, redaguotas Julijono Jasinsko. 62, 158, 190–192, 194–195
- KROKUA (KRAKÓW) [KRIOKUA, KRJOKUA] 61, 59, 70, 103, 157, 199, 209, 228, 231, 280, 281, 332
- KROKUVOS UNIVERSITETAS → JOGAILAIČIŲ UNIVERSITETAS
- KRONIKA RODZINNA (ŠEIMOS KRONIKA) – 1867–1914 m. Varšuvoje leistas laikraštis. 191
- KROTKUS, KAZIMIERAS (1867–1936) – knygnešys. 218
- KRUPAVIČIUS, MYKOLAS (1885–1970) – kunigas, pedagogas, visuomenės veikėjas, politikas; 1923-06–1926-06 m. žemės ūkio ministras. 208
- KRUŠAS, MYKOLAS (1879–1950) – kunigas; studijavo ir kunigo šventimus gavo JAV. 113
- KUBILIUS, JUOZAS (1878–1917) – visuomenės veikėjas, draudžiamosios lietuviškos spaudos platintojas, vienas iš viltininkų idėjinės programos kūrėjų. 117, 168, 197, 200, 204, 235–238, 276
- KUBILIUS, VYTAUTAS (1926–2004) – literatūrologas. 279, 284
- KUČINSKIENĖ, AISTĖ (g. 1988) – literatūrologė. 36, 44, 211
- „KŪDIKIO“ DRAUGIJA – slapta lietuvių mokinių draugija, 1890–1899 m. veikusi Mintaujos gimnazijoje. 135
- KUDIRKA, VINCAS (1858–1899) – rašytojas, publicistas, visuomenės veikėjas. 17, 68, 302, 322
- KUKTA, JUOZAPAS [KUCHTA] (1873–1942) – 1926–1942 m. Kaišiadorių vyskupas, visuomenininkas; 1901–1906 m. Šv. Mikalojaus bažnyčios Vilniuje kapelionas, 1907–1908 m. Šv. Mikalojaus, 1908–1917 m. Visų Šventųjų parapijos klebonas Vilniuje; 1902–1909 m. dirbo kapelionu ir tikybos mokytoju Vilniaus mokyklose, iki 1904 m. – ir nepilnamečių kalėjime; 1904 m. prie Šv. Mikalojaus bažnyčios įsteigė Šelpimosi draugiją, kuri rūpinosi Vilniaus lietuviais, 1905 m. – prieglaudą lietuvių vaikams, subūrė zitiètes, rinko aukas žurnalui *Draugija*, prisidėjo prie pirmojo lietuvių dienraščio *Vilniaus žinios* steigimo. 144, 254, 280
- KUKTA, MARTYNAS (1875–1956) – spaustuvininkas; drauge su Petru Vileišiu įsteigė pirmąją lietuvišką *Vilniaus žinių* spaustuvę, kurį laiką jai vadovavo, 1906–1924 m. turėjo savo spaustuvę Vilniuje. 155, 166
- KULIAI – miestelis dabartinėje Plungės rajono savivaldybėje; čia 1898-08-10–1901-06-14 Tumas buvo vikaru. 2, 37–52, 213–216, 233, 278, 319
- KULTŪRA – 1920–1927 m. Šiauliuose veikusi spaudos leidimo kooperatinė bendrovė, leido žurnalą *Kultūra*, mokslo ir mokslo populiarinimo veikalus, vadovėlius, grožinę literatūrą. 327, 328–331
- KULTŪRA [Kultura] – 1923–1941 m. ejęs mėnesinis žurnalas, 1923–1933 m. atsakingasis redaktorius Peliksas Bugailiškis. 327, 329
- KUPIŠKIS 200
- KURAITIS, PRANAS (1883–1964) – kunigas, lietuvių filosofas, filosofijos mokslų daktaras (1911), vienas žymiausių neotomizmo atstovų Lietuvoje. 287
- KURAS, JONAS (1864–1937) – Skrantono parapijos klebonas. 222
- KURIER LITEWSKI (LIETUVOS KURJERIS) – 1905–1915 m. Vilniuje lenkų kalba leistas dienraštis. 200

- KURŠENAI [KURŠENIŠKIAI] – miestas dabartinės Šiaulių rajono savivaldybės teritorijoje. 16, 52–55, 64, 280
- KURŠO GUBERNIJA – 1795–1917 m. egzistavęs Rusijos imperijos administracinis teritorinis vienetas, sudarytas iš buvusios Kuršo kunigaikštystės. 231
- KURTUVĖNAI – miestelis dabartinėje Šiaulių rajono savivaldybėje. 55, 59, 64, 84
- KUŠNIRAS, MAKARAS (UKR. МАКАР КУШНИР) (1890–1951) – Ukrainos politinis veikėjas, žurnalistas; 1917 m. tapo Socialistų-federalistų partijos centrinio komiteto nariu, kaip šios partijos atstovas išrinktas į Centrinę radą. 189
- LACKAWANNA [LACKAVANNA] → Lakavana
- LAISVĖ – 1919–1923 m. Kaune ėjęs visuomenės, politikos ir literatūros dienraštis. 249
- LAIŽUVA – miestelis dabartinėje Mažeikių rajono savivaldybėje. 1911-02-17–1914-11-29 Tumas buvo Laižuvos klebonu. 6–10, 32, 106–115, 117–121, 156–169, 171–173, 198–205, 220, 231, 235–238, 287–288, 337
- LAKAVANA – apygarda Pensilvanijoje, JAV. 223
- LAKUNAS-BURBA → BURBA, ALEKSANDRAS
- LAPINAS, JURGIS (1856–1932) – spaudos darbuotojas; nuo 1895 m. pasirašinėjo Tilžėje leidžiamų lietuviškų laikraščių ir žurnalų atsakinguoju redaktoriumi: 1895–1902 m. *Varpo* ir *Ūkininko*, 1899–1903 m. – *Tėvynės sargo*, 1900–1902 m. – *Žinyčios*; 1896 m. įsteigė knygyną ir iki 1905 m. prekiaavo Didžiajai Lietuvai skirta literatūra; rašė straipsnius į lietuviškus periodinius leidinius. 213, 214–215, 231
- LAUGALIAI (VOK. LAUGALLEN) – kaimas Klaipėdos rajone, šiuo metu prijungtas prie Gargždų. 52
- LAUKAITIS, JUOZAS (1873–1952) – kunigas, visuomenės veikėjas, prelatas; 1906–1907 m. redagavo savaitraštį *Šaltinis*. 241
- LAUKESA – kaimas Daugpilio savivaldybėje. 67–68
- ŠV. LAURYNO UPĖ – upė Kanadoje. 101
- LAWRENCE → LORENSAS
- LAZDIJAI 185
- LEBEDNYKAITĖ, MIGLĖ (g. 1976) – menotyrininkė.
- LEGECKAITĖ ANTONINA – Petro Legecko sesuo. 242
- LEGECKAITĖ, KAROLINA – Petro Legecko sesuo. 242
- LEGECKAS, MARCELINAS – Petro Legecko brolis. 242
- LEGECKAS, MIKALOJUS (?–1888) – Petro Legecko tėvas. 242
- LEGECKAS, PETRAS (1844–1934) – kunigas, vertėjas; Tumo prašomas parašė atsiminimus, kurie tapo knygos apie kanauninką Legecką medžiaga. 242
- LEGECKIENĖ-ŠIKŠNIENĖ-PETROŠIUNAITĖ, ELEONORA – Petro Legecko motina. 242
- LEGEČIAI – kaimas dabartinėje Radviliškio rajono savivaldybėje. 242
- LELIS, FELICIJONAS [LIALIS, LALIS, LIOLIS, PELICIJONAS LIOLIS] (1870–1949) – kunigas, visuomenės veikėjas, 1892 m. baigė Žemaičių (Telšių) Romos katalikų dvasinę seminariją Kaune. 50, 61–62, 112, 212, 231
- LENKAUSKIS-LENKAUSKAS, EDVARDAS (1903–1942) – teisininkas, žurnalistas, visuomenės veikėjas; Lietuvos tautinio jaunimo sąjungos „Jaunoji Lietuva“ centro valdybos narys. 301
- LENKIJA [LENKŲ KARALIJA, LENKIJOS RESPUBLIKA] 90, 184, 293, 321
- LEONAS → PETKEVIČIUS, LEONAS ALEKSANDRAS
- LEONAS XIII (TIKR. VINCENZO GIOACCHINO RAFFAELE LUIGI PECCI) (1810–1903) – 256-asis Romos katalikų popiežius (1878–1903). 39, 58, 142, 190, 215, 216

- LEONAS, PETRAS (1864–1938) – teisininkas, politikas, visuomenės veikėjas; partijos „Santara“ vienas kūrėjų ir vadovų (1917–1925). 184
- LESAUKIS, VYTAUTAS (1930–2015) – fizikos ir matematikos mokslų daktaras; Barboros Mėginaitės ir Prano Lesauskio sūnus. 145
- LESAUSKIAI → LESAUSKIS, PRANAS; LESAUSKIENĖ-MĖGINAITĖ, BARBORA
- LESAUSKIENĖ-MĖGINAITĖ, BARBORA (1896–1975) – Tumo dukterėčia; Pirmojo pasaulinio karo metais mokėsi Lietuvos mergaičių gimnazijoje Voroneže, 1918 m. grįžo į Lietuvą. 142, 225–226
- LESAUSKIS → LIASAUSKIS, JUOZAPAS
- LESAUSKIS, PRANAS (1900–1942) – Lietuvos kariuomenės pulkininkas, matematikos mokslų daktaras; Tumo dukterėčios Barboros Mėginaitės vyras. 232, 274
- LESZCZYŃSKI, JAN TOMASZ (TĖVAS PROKOPAS) (1812–1895) – vienuolis kapucinas, teologas, mariologas, vertėjas; 1862 m. lietuviškai išleistas Juozo Antanavičiaus verstas LeszczyŃskio veikalas *Menuo szuencziausios Marijos pannos*, leidimas periodiškai kartotas. 236
- LEVAS → TOLSTOJUS, LEVAS
- LEVINSKAS, EDVARDAS (1893–1975) – pedagogas, pasaulio tautų teisuolis (2012). 243, 321
- LIASAUSKIS, JUOZAPAS (1861–1958) – kunigas, teologas. 232
- LIAUDIES NAMAI – 1899 m. Kaune pastatytas pastatas; dalis jo nugriauta 4 dešimtmetyje, galutinai – sovietmečiu. 305
- LIAUSAS (LAUSAS), BRONISLOVAS (1872–1941) – kunigas ir visuomenės veikėjas, dėstytojas Žemaičių (Telšių) Romos katalikų dvasinėje seminarijoje Kaune. 44, 132, 211
- LYDEIKA → LIDEIKIS, JUOZAS
- LIDEIKIS, JUOZAS (1858–1898) – kunigas, aušrininkas, poetas. 37, 39
- LIEPAITĖ, INGA (g. 1983) – knygotyrininkė. 63
- LIEPINIS, AUGUSTINAS (1896–1977) – kunigas, religinių veikalų autorius, vertėjas; 1928–1940 m. *Panevėžio balso* (nuo 1935 m. *Panevėžio garsas*) redaktorius. 244, 296
- LIEPOJA (LIEPAVA) – miestas Latvijoje prie Baltijos jūros. 42, 81, 196, 231
- LIETUVA – 1892–1920 m. leistas JAV lietuvių laikraštis. 133, 221
- LIETUVA – laikraštis, 1919–1928 m. ėjęs vietoje *Lietuvos aidas*. 18, 26, 28, 117, 137, 223, 235, 302
- „LIETUVA“ – 1906 m. Jono Kriaučiūno, Petro Vileišio ir Juozo Paketurio Vilniuje įsteigtas knygynas (veikė iki 1910 m.). 91
- LIETUVAITĖ – 1910–1914 m. Kaune ėjęs katalikiškos krypties moterų mėnesinis žurnalas. 101
- LIETUVIS – 1924–1928 m. Kaune ėjęs visuomenės ir literatūros laikraštis. 34, 151, 249, 322
- LIETUVIŲ DAILES DRAUGIJA – dailininkų ir kitų kultūros veikėjų organizacija, 1907–1914 m. veikusi Vilniuje, 1926–1928 m. Kaune. 200
- LIETUVIŲ DRAUGIJA NUKENTĖJUSIEMS DĖL KARO ŠELPTI – 1914–1918 m. veikusi labdaros organizacija. 225
- LIETUVIŲ LAIKRAŠTIS – 1904–1906 m. Sankt Peterburge ėjęs pirmasis legalus laikraštis lietuvių kalba Rusijoje. 81, 82, 277, 279–280, 281, 332
- LIETUVIŲ MENO KŪRĖJŲ DRAUGIJA – 1920–1929 m. Kaune veikusi dailininkų, rašytojų, muzikų, teatro, architektų organizacija (oficialiai likviduota 1934). 223
- LIETUVIŲ MOKSLO DRAUGIJA [VILNIAUS L. M., L. M. DR.] – 1907–1938, 1939–

- 1940 m. Vilniuje veikusi mokslo, švietimo ir kultūros draugija. 8, 10, 13, 95, 114, 164, 167, 209, 333
- LIETUVIŲ MOKSLO DRAUGIJOS BIBLIOTEKA [L. M. D. VILNIAUS KNYGYNAS, M. DR. KNYGYNAS, L. M. KNYGYNAS] – 1907 m. įkurta lituanistinė biblioteka, kurioje kauptos knygos, rankraščiai, periodika. 8, 10, 149, 167, 185
- LIETUVOS AIDAS [„L. A.“; „L. AIDAS“] – 1917–1919 m. Vilniuje, 1928–1940 m. Kaune ėjęs oficialus Lietuvos vyriausybės laikraštis. 27, 131, 142, 248, 249, 270, 324, 325
- LIETUVOS BALSAS – 1921 m. Kaune ėjęs tautininkų laikraštis. 39, 67, 176, 189
- LIETUVOS MOKYKLA – 1918–1940 m. Kaune leistas žurnalas, skirtas pedagogikos klausimams. 275
- LIETUVOS OKININKAS – 1905–1915 ir 1918 m. Vilniuje ėjęs liberalus savaitraštis; 1905–1915 ir 1918 m. buvo Lietuvos demokratų partijos, nuo 1919 m. – Lietuvos valstiečių sąjungos, nuo 1923 m. – Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjungos laikraštis. 219, 284
- LIETUVOS UNIVERSITETAS → VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
- LIETUVOS ŽINIOS [„L. Ž.“; „L. ŽINIOS“; „LIETUVOS ŽINIOS“; „L. ŽIN.“] – vietoj *Vilniaus žinių* 1909 m. Jono Vileišio įteigtas laikraštis, atstovavęs Lietuvos demokratų partijai; 1909–1915 m. ėjo Vilniuje, 1922–1940 m. – Kaune. 20, 21, 102, 172, 199, 233, 235, 238, 283, 284
- LYGUMAI – miestas dabartinėje Pakruojo rajono savivaldybės teritorijoje. 218
- LINDĖ-DOBILAS, JULIJONAS (1872–1934) – kunigas, rašytojas, literatūros kritikas. 177, 246–250
- LINKUVA – miestas dabartinėje Pakruojo rajono savivaldybėje; Linkuvos valsčiuje gimė Konstantinas Jasiukaitis. 199, 300
- LIOLIS → LELIS, FELICIJONAS
- LIONAS (LYON) – miestas Prancūzijoje. 281
- LITWA (LIETUVA) – 1908–1914 m. Vilniuje ėjęs žurnalas lenkų kalba.
- LIUBINSKIS, MIKOLA (ukr. Любинський МИКОЛА) (1891–1938) – lingvistas, diplomatas, politikos veikėjas, Ukrainos socialistų revoliucionierių partijos narys, neilgai gyvavusios Ukrainos tautininkų revoliucionierių partijos lyderis. 189
- LIUDAS → MEGINIS, LIUDVIKAS
- LORENSAS – miestas Masačusetso valstijoje, JAV. 223
- L'OSSERVATORE ROMANO – 1861 m. Romoje įkurtas Vatikano dienraštis, vienas įtakingiausių Italijos laikraščių. 187
- LOŽINSKIS, JUOZAS (1858–1909) – vienas Šv. Kazimiero draugijos steigėjų, knygnešys. 231
- LUD (TAUTA) – 1912–1913 m. Vilniuje ėjęs lietuvių laikraštis lenkų kalba.
- LUNKEVIČIUS (LUNKEVICIUS), JANAS LIUDVIKAS (1810–1899) – lenkų kunigas. 37
- LUOKĖ [LUKĖ] – miestas dabartinėje Telšių rajono savivaldybėje. 59
- LUTOSLAWSKI, WINCENTY (1863–1954) – lenkų filosofas. 236
- LVIVAS [LVOVAS, LWOW] – miestas Ukrainoje. 78, 228, 293
- MACIEJAUSKAS, JULIUS (1868–1947) – kunigas. 91
- MACIJAUSKAS (MACIEJAUSKAS), ANTANAS [MACIEJAUSKIS] (1874–1950) – inžinierius, publicistas, visuomenės veikėjas; 1900 m. Sankt Peterburge išleido lietuvišką žemėlapi *Žemėlapis lietuviškai latviško krašto*. 61, 70
- MACYKIAI (VOK. SCHACKINNEN ARBA MATZKIEKEN, VĖLIAU MATZKIEKEN) – kaimas Klaipėdos apskrityje, 6 km nuo Laugalių. 52
- MACULEVICZE 212
- MAČIULIS, DANGIRAS (g. 1969) – istorikas. 324

- MAČIULIS, JONAS (SLAP. MAIRONIS) (1862–1932) – poetas, kunigas, teologijos daktaras, profesorius; 1902 m. – Moggilavo arkivyskupijos garbės kanau-ninkas. 37, 42, 58, 61, 67–68, 76–77, 81–82, 125, 132, 158, 159, 171, 175, 218, 232, 237, 277, 280, 295, 322, 330
- MAČIULYTĖ, MARCELĖ (1864–1958) – Jono Mačiulio-Maironio sesuo. 232
- MADISONAS – miestas Viskonsino valstijoje, JAV. 297
- MAIJAS WEESIS, MAJAS VIESIS (*NAMŲ SVEČIAS*) – 1856–1910 m. ėjęs latvių laikraštis. 74
- MAYEROWA 332
- MAIRONIS → MAČIULIS, JONAS
- MALEIŠIAI, MALAIŠIAI – Tumo gimtasis kaimas, kuris yra Anykščių rajono savivaldybėje. 266
- MALIAUSKIS, ANTANAS (1877–1941) – katalikų kunigas, filosofas, sociologas, publicistas; filosofijos (1911), politikos (1912) mokslų daktaras; nuo 1912 m. dirbo Šv. Kazimiero draugijoje Kaune, 1913–1915 m. – Vilniuje. 204, 205, 238, 249, 287
- MALINAUSKAS, DONATAS (1869–1942) – vi-suomenės veikėjas, Vasario 16-osios Akto signataras, diplomatas; vienas iš slaptos lietuvių kultūros draugijos „Dvylika Vilniaus apaštalų“ įkūrėjų; 1931 m. kovo–lapkričio mėn. buvo reikalų patikėtiniu Estijoje. 253
- MALYSZEWICZ 76
- MALIUKEVIČIUS, KLEMENSAS (1876–1939) – kunigas, bažnyčios veikėjas; 1909 m. pradėjo dėstyti Vilniaus kunigų seminarijoje. 101
- MALMĖ (MALMÖ) – trečiasis pagal dydį Švedijos miestas. 255
- MANDŽIURIJA [MANDŽŪRIJA] – istorinė sritis Kinijoje. 91, 217
- MAŃKOWSKI, PIOTR (1866–1933) – lenkų katalikų dvasininkas, arkivyskupas. 292–293
- MANTVILIŠKĖS [MONTVILIŠKĖ] – kaimas dabartiniame Radviliškio rajono savivaldybėje, netoli Legečių. 242
- MARCINKEVIČIUS, JUSTINAS (1930–2011) – rašytojas, vertėjas. 50
- MARGIEWICZ W. – bajoras. 57
- MARIJA → URBSIENĖ, MARIJA
- MARIJAMPOLĖ [MARIAMPOLĖ] 31, 139, 241, 246, 274, 277, 314
- MARIJAMPOLĖS GIMNAZIJA (nuo 1920 m. Marijampolės Rygiškių Jono gimnazija) – keturmetė bendrojo lavinimo vidurinė mokykla, XIX a. pab.–XX a. pr. vienas svarbiausių lietuvių tautinio judėjimo ir kultūros centrų. 185
- MARIJONAI – katalikų vienuolių kongregacija; marijonų regulos kunigų ordiną 1673 m. įsteigė palaimintasis Stanisławas Papczyński, 1699 m. ordiną patvirtino popiežius Inocentas XII leisdamas vadovautis Dešimties Švč. Mergelės Marijos dorybių regula; tai pirmoji vyrų vienuolija, pasivadinsi Nekaltai Pradėtosios Mergelės Marijos vardu. 187
- MARYTĖ → RUGINIENĖ-ANDZIULYTĖ, MARIJA
- MARKEVIČIENĖ, NERINGA (g. 1980) – teks-tologė, literatūrologė. 302
- MARMA, KAZIMIERAS (1878–1949) – kunigas, knygnešys, spaudos bendradarbis; 1910–1914 ir 1920–1922 m. Lietuvių katalikų blaivybės draugijos pirmininkas. 159
- MARTINAITIS, PRANAS (?–?) – dekoratyvinės sodininkystės specialistas, naujai išvestą geltonos spalvos jurgino veislę Tumo 60-mečio proga pavadinęs „Rašytojas Vaižgantas“. 251
- MASILIONIS, JUOZAPAS (1860–?) – kunigas; 1898–1904 m. klebonas Gargžduose. 55–56
- MASIULYTĖ 168
- MASKVA 90, 109, 270
- MAŠIOTAITĖ, MARIJA → URBSIENĖ-MAŠIOTAITĖ, MARIJA

- MATULAITIS, JURGIS (TIKR. JURGIS BOLESLOVAS) (1871–1927) – 1918–1925 m. Vilniaus vyskupas. 11
- MATULAITIS, STASYS (1866–1956) – gydytojas, spaudos darbuotojas, istorikas; socialdemokratinės pakraipos leidinių redaktorius, Lietuvos socialdemokratų partijos narys. 57
- MATULIONIS, POVILAS (1860–1932) – miškininkas, visuomenės veikėjas, profesorius; 1894–1906 m. taksatorius, vyriausiasis taksatorius ir miškotvarkos revizorius Vilniaus ir Kauno gubernijose; 1895 m. slaptos draugijos „Dvylika Vilniaus apaštalų“ vienas steigėjų, Lietuvių mokslo draugijos vienas steigėjų, jos vicepirmininkas; rūpinosi lietuviškais pamaldomis Šv. Mikalojaus bažnyčioje, įsteigė lietuvių biblioteką, dviklasę mokyklą, savišalpos draugiją, rengė mėgėjų teatro spektaklius; miškininkystės mokslų pradininkas Lietuvoje, dėstė Dotnuvos žemės ūkio technikume, Lietuvos universitete, Žemės ūkio akademijoje; paskutiniaisiais gyvenimo metais gyveno su dukros šeima Aleksandrijos dvare. 145, 253–254
- MATUSEVIČIUTĖ, IZABELĖ (1906–1967) – kalbininkė. 272
- MATZKIKEN → MACKYKIAI
- MAUDERODĖS SPAUSTUVĖ [MAUDERODĖ] – 1881–1944 m. Tilžėje veikusi Mažosios Lietuvos poligrafijos įmonė. Steigėjai – broliai Ottas ir Hugas von Mauderode's. 231, 302
- MAZALAITĖ, NELĖ (1907–1993) – rašytoja. 272
- MAŽEIKIAI [MURAVJOVAS] – miestas šiaurės Vakarų Lietuvoje; XIX a. II pusėje nutiestas geležinkelis tarp Mažeikių ir Mintaujos (Mažeikių–Rygos geležinkelis); 1899–1918 m. miestas turėjo Muravjovo vardą. 106, 109, 161–163, 170, 205, 235, 271, 273–274, 292–293
- MĖGINAITĖ [MEGINAITĖ] → LESAUSKIENĖ-MĖGINAITĖ, BARBORA
- MĖGINAITĖ → KLIMIENĖ-MĖGINAITĖ, BRONĖ
- MĖGINIENĖ-TUMAITĖ, SEVERJA (1863–1910) – Tumo sesuo. 52
- MĖGINIS, KAZYS (1888?–1913) – sesers Severijos Mėginienės-Tumaitės sūnus. 160
- MĖGINIS, LIUDVIKAS (1844–1901?) – anksti žuvęs Tumo sesers Severjos Tumaitės-Mėginienės vyras. 52
- MEIŠTOVIČIUS, ALEKSANDRAS [MEISTAVIČIUS] (1864–1943) – politikas, visuomenės veikėjas, dvarininkas; 1900–1904 m. Kauno gubernijos žemės ūkio draugijos pirmininkas. 78
- MEMEL → KLAIPĖDA
- MENO KURĖJŲ DRAUGIJA → LIETUVIŲ MENO KURĖJŲ DRAUGIJA
- MENONITAI – protestantų bendruomenė, anabaptistų atšaka, susiformavusi XVI a. Fryzijoje; būdingi socialiniai bruožai: pacifizmas, veikla už taiką ir susitaikymą. 321
- MERKELIS, ALEKSANDRAS (1907–1994) – literatūrologas, žurnalistas; 1927–1928 m. dirbo mokytoju Kauno „Aušros“ berniukų gimnazijoje, parašė pirmąją išsamią Tumo biografiją *Juozas Tumas-Vaižgantas* (1934). 54–57, 131, 191, 238, 294
- MERKINĖ – miestelis dabartinėje Varėnos rajono savivaldybėje.
- MERKYS, VYTAUTAS (1929–2012) – istorikas. 112, 291
- MEŠKAUSKAS – kunigas. 242
- MIANOWSKI, JÓZEF (1804–1879) – lenkų gydytojas, visuomenės veikėjas. 66
- MICAICIAI – kaimas dabartinėje Šiaulių rajono savivaldybėje; Micaičiuose 1901–06-14–1902-05-29 Tumas buvo kunigu filialistu. 51–58, 76, 87, 220
- MICKEVIČIUS-KAPSUKAS, VINCAS (1880–1935) – Lietuvos socialdemokratų partijos ir komunistų veikėjas. 134

- MICKIEWICZIUS, ADAMAS (1798–1855) – lenkų ir lietuvių rašytojas, visuomenės veikėjas. 50, 183, 302
- MICKUS 199
- MICIUOLIENĖ 274
- MICIUOLIS, PIJUS (1882–1923) – rašytojas. 295
- MIERZYŃSKI, ANTONI JULIAN (1829–1907) – lenkų filologas, mitologas. 67
- MIKALAUSKAS, FELICIJONAS [MIKALAUSKIS] (1871–?) – kunigas; Tumo bendrakursis Žemaičių (Telšių) Romos katalikų dvasinėje seminarijoje Kaune. 211–212
- MIKOLAINIS, PETRAS (1868–1934) – knygnešys, leidėjas, publicistas. 215
- MYKOLAITIS-PUTINAS, VINCAS (1893–1967) – lietuvių rašytojas, literatūrologas, profesorius, vertėjas. 172, 205, 255–257, 272, 312, 322, 324
- MIKOLAS → OGINSKIS, MYKOLAS
- MIKUCKA → VIŠINSKIENĖ-MIKUCKAITĖ, JUZEFA
- MIKULSKIS, APOLINARAS (?–?) – 1875–1911 m. Vilniuje dirbęs architektas. 278, 284
- MILEWSKIS → KORWIN-MILEWSKI, IGNACY KAROL
- MILIAUSKAS-MIGLOVARA, JUOZAPAS (1845–1937) – poetas, publicistas. 329
- MILUKAS, ANTANAS [A. M.] (1871–1943) – kunigas, Jungtinių Amerikos Valstijų lietuvių visuomenės veikėjas, spaudos darbuotojas, knygų leidėjas; 1891–1892 m. Tilžėje dirbo žurnalų *Varpas* ir *Ūkininkas* redakcijose, 1892–1893 m. redagavo laikraščius *Vienybė lietuvininkų*, 1897–1898 m. *Garsas Amerikos lietuvių*, 1898–1906 m. žurnalus *Dirva* ir *Dirva-Žinynas*, 1903–1942 m. – leidinį *Žvaigždė*. 3, 10, 57, 59–60, 82, 165, 167–168, 192, 214, 223, 292
- MIMOZA → PUIDAITĖ, MIMOZA
- MINTAUJA (MITAWA) → JELGAVA
- MINTAUJOS GIMNAZIJA – 1775 m. Mintaujoje (dab. Jelgava) įsteigta aukštesnioji mokykla. 135, 199
- MIRONAS, VLADAS (1880–1953) – kunigas, visuomenės veikėjas, politikas; nuo 1905 m. vienas judėjimo dėl lietuvių kalbos teisių Vilniaus vyskupijoje iniciatorių ir aktyvių veikėjų; dalyvavo Didžiajame Vilniaus Seime (1905). 91, 218
- MISSYE KATOLICKIE (*KATALIKŲ MISIJOS*) – 1882–1939 m. Krokuvoje leistas iliustruotas mėnesinis laikraštis. 49
- MITTEILUNGEN DER LITAUISCHEN LITERARISCHEN GESELLSCHAFT (*LIETUVIŲ LITERATŪR DRAUGIJOS ŽINIOS*) – Lietuvių literatūros draugijos 1880–1912 m. leistas tęstinis mokslo darbų leidinys vokiečių kalba. 78
- MOCKAI 200, 202, 204
- MOCKUS, ANTANAS (1918–1995) – tautosakininkas. 207
- MONGIRDAS, VLADISLOVAS JONAS (1877–1960) – gydytojas; 1899 m. pirmajame lietuviškame spektaklyje „Amerika pirtyje“ vaidino Bekampį. 45
- MORAS, ANTANAS (1846–1917) – Daubiškių dvaro savininkas. 258
- MORAWSKI, MARIAN IGNACY (1845–1901) – jėzuitas, teologas, filosofas, vienas garsiausių neoscholastikos atstovų Lenkijoje. 236
- MORO, IGNAS (1883–?) – Darijos Moro ir Antano Moro įsūnis. 258
- MORO-OLSUFJEVA, DARIJA (1836–1911) – grafaitė, Daubiškių dvaro dvarininko Antano Moro žmona. 258
- MORTA → JARULAITYTĖ, MORTA
- MOSĖDIS – miestelis dabartinėje Skuodo rajono savivaldybėje; Mosėdyje 1895-08-14–1898-08-10 Tumas buvo vikaru. 36, 42, 45, 196, 231, 258, 317
- MOTERIS – 1920–1940 m. ėjęs žurnalas, leistas Lietuvos katalikų moterų draugijos. 140, 182, 270

MOTIEJAUSKIS → MACIJAUSKAS (MACIEJAUSKAS), ANTANAS
 „MOTINĖLĖ“, AMERIKOS LIETUVIŲ KATALIKŲ
 APŠVIETOS DRAUGIJA – 1900–1945 m.
 JAV veikusi lietuvių katalikų švietimo
 ir šalpos draugija; Antanas Kaupas
 buvo vienas iš įkūrėjų. 43, 77–78

MURAVJOVAS → MAŽEIKIAI

MURAVJOVAS, MICHAILAS (rus. Муравьев,
 Михаил) (1796–1866) – 1863–
 1865 m. Vilniaus generalgubernatorius,
 1863–1864 m. sukilimo mal-
 šintojas; 1864 m. birželį Muravjovas
 Vilniaus cenzūros komitetui įsakė ne-
 praleisti nė vieno lietuviško elemen-
 toriaus, rašyto kitaip nei graždanka,
 nuo 1864 m. lapkričio – nepraleisti
 nė vieno lietuviško kalendoriaus ir
 grožinės literatūros kūrinio. 291

MUSTEIKIENĖ-GINTALAITĖ, STANISLAVA
 (1898–1974) – gydytojo Petro Mus-
 teikio žmona, pirmosios žmonos Ire-
 nos Musteikienės-Gintalaitės sesuo.
 259–262

MUSTEIKIS, PETRAS (1897–1967) – gydyto-
 jas; savininkas namo Kaune, kuriame,
 adresu Aleksoto g. 6, gyveno Tumas.
 259–260, 263

MUSŲ SENOVĖ – tęstinis leidinys, skirtas
 medžiagai iš Lietuvos kultūros istori-
 jos skelbti; 1921–1922 m. redagavo ir
 gausiai savo paties sukauptos medžia-
 gos publikavo Tumas, 1937–1910 m.
 atnaujintą leidinį redagavo Vaclovas
 Biržiška. 206, 211, 232, 317

Šv. MIKALOJAUS BAŽNYČIA – manoma,
 kad bažnyčia Vilniuje pastatyta dar
 kunigaikščio Gedimino laikais; nuo
 1901 m. bažnyčioje laikytos lietu-
 viškos pamaldos, prie bažnyčios tel-
 kėsi Vilniaus lietuvių bendruomenė.
 253–254, 280

N. → GAIGALAS, PRANČISKUS

NACIONALINIS M. K. ČIURLONIO DAILĖS MU-

ZIEJUS – 1921 m. Kaune įkurtas dailės
 muziejus; muziejuje sukauptas Mika-
 lojaus Konstantino Čiurlionio kūr-
 ybinis palikimas. 146, 187

NAGEVIČIUS–NAGIUS, VLADAS (1880–
 1954) – karo ir visuomenės veikė-
 jas, muziejininkas; 1921 m. paskir-
 tas steigiamo Karo muziejaus (nuo
 1930 m. – Vytauto Didžiojo karo
 muziejus) konservatoriumi, sukūrė
 pirmąsias jo ekspozicijas, iki 1940 m.
 ir 1941–1944 m. buvo jo vadovu. 264

NAKUTIENĖ-TUMAITĖ, MARIJONA (1850–
 1918) – Tumo sesuo. 199

NAKUTYTĖ → ŠERNIENĖ–NAKUTYTĖ, JOANA

NAMIKAI – Tumo giminės. 145

NANSI (NANCY) – miestas Prancūzijos
 šiaurės rytuose. 314

NARBUTAS, TEODORAS (1784–1864) – is-
 torikas ir architektas; svarbiausias
 veikalas – *Dzieje starożytnie narodu
 Litewskiego (Lietuvių tautos senovės
 istorija)* (1835–1841), nuo 4 tomo va-
 dinosi *Dzieje narodu Litewskiego (Lie-
 tuvių tautos istorija)*. 53, 82, 188

NARJAUSKAS, JURGIS [NARJAUCKAS] (1876–
 1943) – katalikų kunigas, vertėjas,
 teisės mokslų daktaras, 1919–1922
 m. Lietuvos episkopato įgaliotinis Va-
 tikane; grįžęs į Lietuvą dėstė lotynų ir
 italų kalbas Žemaičių (Telšių) Romos
 katalikų dvasinėje seminarijoje Kaune
 ir Lietuvos universitete, vertė iš italų
 ir lotynų kalbų, 1938 m. pasirodė jo
 versta Dante's *Dieviškoji komedija*.

NARMONTAS, JURGIS [NARMANTAS] (1932–
 1899) – kunigas. 242

NASVYTIENĖ-BANAITYTĖ, SALOMĖJA (1892–
 1971) – spaustuvininke, kultūros vei-
 kėjo Saliamono Banaičio dukra; 1915
 m. ištekojo už gydytojo Motiejaus
 Nasvyčio. 203, 205

NATKEVIČIUS, (VLADAS) LADAS (1893–
 1945) – visuomenės veikėjas, diplo-
 matas.

- NAUJAMIEŠTIS 65, 80, 82–83
- NAUJAS ŽODIS – 1925–1933 m. Kaune ėjęs kultūros ir visuomenės iliustruotas žurnalas; redaktoriai Justas Paleckis, Petras Tarulis (Juozas Petrėnas). 131
- NAUJIENOS – 1914–1986 m. JAV leistas laikraštis. 329
- NAUJOJI GADYNĖ [N. GADYNĖ] – 1906–1907 m. Vilniuje ėjęs Lietuvos socialdemokratų laikraštis. 199
- NAUJOJI ROMUVA [N. ROMUVON] – 1931–1940 m. Kaune ėjęs kultūros žurnalas, įsteigtas ir redaguotas Juozo Kebliuočio. 91, 177, 249, 250, 273
- NAUJOJI VAIDILUTĖ [„JAUNOJI VAIDILUTĖ“, „N. V.“, „N. VAIDIL.“, „VAIDILUTĖ“] – 1921–1940 m. Kaune ėjęs žurnalas, leistas Lietuvos ateitininkų sąjungos; iki 1931 m. buvo skiriamas moksleivėms ateitininkėms, nuo 1931 – moterims inteligentėms. 21–22, 270–271, 273, 275
- NAUJOJI VILNIA – dabartinė Vilniaus miesto dalis. 155
- NEDELDIENIO SKAITYMAS – 1905–1907 m. Kaune leistas krikščioniškos pakraipos savaitinis laikraštis. 218
- NEMIROVIČ-DANČENKO, VLADIMIR (RUS. НЕМИРОВИЧ-ДАНЧЕНКО, ВЛАДИМИР) (1858–1943) – rusų teatro režisierius, pedagogas, teatro kritikas ir teoretikas, rašytojas. 283
- NEW BRITAIN → NIU BRITENAS
- NEW HAVEN → NIU HEIVENAS
- NEW YORK → NIUJORKAS
- NEWARK → NIUARKAS
- NEZABITAUSKAS-ZABITIS, ADOLFAS (SLAP. BAIOTAS A.) (1901–1968) – pedagogas, žurnalistas, kraštotyrininkas. 131
- NIAGARA [NIJAGARA] – apskritis Niujorko valstijoje JAV. 334
- NIAGARA [NIJAGARA] – krioklys ant Niagaros upės. 101
- NIEDZIAŁKOWSKI, KAROL [NIEDZIAŁKOWSKI] (1846–1911) – lenkų dvasininkas, 1901–1911 m. Lucko-Žytomyro vyskupas, rašytojas; 1903 m. išleido knygą *Snopek kąkolu* (*Kūkalio pėdas*). 69, 89
- NIEMOJEWSKI, ANDRZEJ (1864–1921) – lenkų poetas, publicistas, visuomenininkas. 65
- NIKOVSKIS, ANDRIJUS (UKR. АНДРІЙ НІКОВСЬКИЙ) [ANDRIUS] (1885–1942) – Ukrainos politikas, literatūros mokslininkas ir žurnalistas; laikraščio *Нова Рада* (*Naujoji rada*) redaktorius. 189
- NIU BRITENAS – miestas Konektikuto valstijoje, JAV. 223, 297
- NIU HEIVENAS – miestas Konektikuto valstijoje, JAV. 297
- NIUARKAS – miestas Naujojo Džersio valstijoje, JAV. 223
- NIUJORKAS – miestas Niujorko valstijoje, JAV. 220, 223, 238
- NIUTA → PUIDIENĖ-PLEIRYTĖ, ONA
- NONEVIČIUS, ELIJOŠIUS (1863–1931) – veterinaras, bakteriologas, visuomenės veikėjas, vienas iš slaptos lietuvių kultūros draugijos „Dvylika Vilniaus apaštalų“ narių. 253
- NOREIKA, LIUDAS (1884–1928) – teisininkas, politinis veikėjas. 232
- NORGĖLA, JULIJONAS [NORGELĖ] (1842–?) – kunigas, klebonas Ramygaloje. 215
- NORKAITIS 212
- NORVEGIJA 146, 286
- NOVICKIS 63
- OGARIOVAS, NIKOLAJUS (RUS. ОГАРЁВ, НИКОЛАЙЧ) [OGAREV] (1813–1877) – rusų rašytojas romantikas, publicistas, politinis aktyvistas. 304
- OGINSKIAI 16
- OGINSKIENĖ-SKUŽEVSKA, MARIJA TERESA (LENK. SKÓRZEWSKA-OGIŃSKA, MARIA TERESA) [JOMYLISTIENĖ] (1857–1945) – kunigaikštienė. 278–281
- OGINSKIS, BOGDANAS (1848–1909) – kunigaikštis, visuomenės veikėjas. 45

- OGINSKIS, MYKOLAS (1849–1902) – kuni-
gaikštis, visuomenės veikėjas. 41, 45,
220
- OGNIWO (*JUNGIS*) – 1902–1905 m. Varšu-
voje ėjęs laikraštis. 69–70
- OKULČIENĖ–POVICKAITĖ, JUZEFA [OKULIC-
ZOWA] (1875–1935) – politinė veikėja,
knygnešių rėmėja, slaptųjų mokyklų
organizatorė, moterų teisių Lietuvoje
aktyvistė. 200
- OLECHNAVICIUS, KAJETONAS → ALEKNAVI-
ČIUS, KAJETONAS
- OLEKNA → ALEKNA, ANTANAS
- OLŠAUSKAS, KONSTANTINAS [Olš., Olšaus-
kis, KASTANTAS, ALŠAUSKAS] (1867–
1933) – kunigas, visuomenės veikė-
jas; 1911 m. vasarą drauge su Tumu
vyko į JAV. 104, 111, 177–178, 199,
200, 221, 223, 218, 238.
- ONA → PUODIENĖ–PLEIRYTĖ, ONA
- ONYTĖ → KRIKŠČIUNIENĖ–PETRAUSKAITĖ,
ONA
- ORIGENAS (~185–253 ar 254) – ankstyvo-
sios krikščionybės teologas, filosofas,
Bažnyčios tėvas, pirmasis krikščio-
nių tikėjimo sistemintojas; Eusebi-
jas Pamfilas savo *Bažnyčios istorijoje*
tvirtina, kad Origenas pats sau atlikęs
kastraciją. 82
- ORINTAITĖ, PETRONĖLĖ (1905–1999) – ra-
šytoja, pedagogė. 270–274
- OSSERVATORE ROMANO → L'OSSERVATORE
ROMANO
- PABRĖŽA, JURGIS AMBRAZIEJUS (1771–1849)
– kunigas, pedagogas, žemaičių rašti-
jos veikėjas ir mokslo terminijos kū-
rėjas, bibliofilas; parašė veikalų apie
botaniką, religiją, paliko pamokslių
rinkinių. 212
- PACEVICIUS, ZIGMAS (?–?) – 1920–1926 m.
Žemės tvarkymo ir matavimo (nuo
1924 m. Žemės tvarkymo) departa-
mento direktorius. 209
- PAKALNIŠKIS, KAZIMIERAS [PAKALNIŠKYS,
DĖDĖ ANTANAZAS] (1866–1933) – ku-
nigas, rašytojas; vienas iš Šv. Kazimie-
ro draugijos organizatorių, draudžia-
mosios spaudos bendradarbis. 70, 82,
190, 231
- PAKĖNAS, ALFAS (g. 1953) – muziejininkas.
91, 177, 232, 249
- PAKRUOJIS 218
- PALANGA 34, 45, 51, 143–145, 196, 242,
253–254, 260, 262, 264, 298
- PALECKIS, JUSTAS (1899–1980) – rašytojas,
spaudos darbuotojas; 1925–1929 m.
leido ir redagavo žurnalą *Naujas žo-
dis*. 131
- PALIULIONIS, MEČISLOVAS LEONARDAS (LENK.
MIECZYSLAW LEONARD PALLULON) [Bo-
čius, Jo MYLISTA, PALIULIONAS] (1834–
1908) – 1883–1908 m. Žemaičių vys-
kupas. 36, 40, 50, 5254, 55–56, 57,
60, 61, 62, 63, 65, 70, 8384, 91, 191,
217, 220, 249, 280, 284
- PALTAROKAS, KAZIMIERAS (1875–1958) –
1926–1957 m. Panevėžio vyskupas;
nuo 1911 m. Žemaičių (Telšių) Ro-
mos katalikų dvasinės seminarijos
Kaune dėstytojas. 205
- PALTAROKAS, TOMAS AUGUSTINAS (1855–
1907) – Kurklių Šv. Jurgio parapijos
klebonas. 55
- PAMIERIS – kaimas Kaišiadorių rajono savi-
valdybėje. 269
- PAMITUVYS [PAMITUVIS, PAMITUVĖ] → STA-
KIAI
- PANCERZYŃSKI, FELIKS [PANCERŽINSKIS,
PANČERINSKIS] (1862–1914) – bajoras,
dvarininkas, gydytojas; dirbo Viekš-
nių ir Laižuvos apylinkėse. 203, 205
- PANDĖLYS – miestelis Rokiškio rajone,
kurio klebonu 1920–1933 m. buvo
Mikalojus Šeizys-Dagilėlis. 203, 247,
308, 309
- PANEMUNĖLIS – miestelis Rokiškio rajono
savivaldybėje. 228
- PANEVĖŽIO BALSAS – 1924–1935 m. Pane-
vėžyje ėjęs laikraštis. 181

- PANEVŽIO GARSAS* – 1935–1940 m. Panevėžyje ėjęs laikraštis.
- PANEVŽYS* 19, 21, 26–28, 65, 75, 82, 84–85, 88, 174–179, 182, 191, 201, 227, 244, 246–247, 249, 250, 266, 274, 309, 317, 322
- PAPILĖ* – Papilės valsčius Šiaulių apskrityje. 75
- PARAGIAI* – kaimas Akmenės rajono savivaldybėje, iš kurio kilusios rašytojos Sofija Ivanauskaitė-Pšibiliauskienė ir Marija Ivanauskaitė-Lastauskienė. 133, 185
- PASS UND GARLEB* [PASS U. GARLEB] – 1889–1943 m. Berlyne veikusi spaustuvė.
- PASVALYS* 50
- PAŠKANIS* (PAŠKONIS), FELIKAS (1870–1936) – kunigas. 66, 81
- PAŠKEVIČIUS, SAMUELIS* (1830–1886) – kunigas; rūpinosi tremtyje gyvenusiu Anupru Jasevičiumi. 112
- PAUKŠTYS, JUOZAS* (1861–1906) – laikraščių ir knygų leidėjas, JAV lietuvių spaudos darbuotojas. 215
- PAVILONIS, ANTANAS* [PAVILANIS] (1844?–1918) – kunigas; jo sukauptoje bibliotekoje saugomas po Baranausko mirties Paviloniui perduotas Senojo Testamento vertimas. 63
- PAŽAISLIS* – Kauno miesto dalis, kurioje yra Pažaislio bažnyčios ir vienuolyno ansamblis. 129
- PAŽĖRAITĖ, KAROLĖ* (1903–1988) – prozininkė; po II pasaulinio karo gyveno Brazilijoje, JAV, bendravo, susirašinėjo su Petronėle Orintaite. 273
- PEČKAUSKAITĖ, MARIJA* (SLAP. ŠATRIJOS RAGANA) (1877–1930) – rašytoja, pedagogė, labdarė. 22, 77, 270, 271, 275–276
- PELIKAS* → *IVINSKIS, PELIKAS*
- PELIKASBERKAS, PILSBERKAS* → *JURKALNĖ*
- PENSILVANIJĄ* – JAV valstiją; šioje valstijoje gyveno kunigas Antanas Kaupas. 219
- PERNARAVA* [PERNUVARA] – miestas Kėdainių rajone; Pernaravos dvare gimė Jadvyga Juškytė; miestas nuo XIX a. pabaigos iki 1920 m. buvo Tiškevičių valda. 25, 206–207, 209
- PETERBURGAS* → *SANKT PETERBURGAS*
- PETERBURGAS AWISES* (*PETERBURGO LAIKRAŠTIS*) – 1901–1906 m. Sankt Peterburge Oskaro Ravinio leistas latvių laikraštis (toku pat pavadinimu laikraštis leistas 1862–1865 m.). 58
- PETKEVIČAITĖ-BITĖ, GABRIELĖ* [PETKEVIČIUTĖ, P. P-TĖ, PIETKIEWICZÓWNA] (1861–1943) – rašytoja, visuomenės veikėja, moterų teisių aktyvistė. 16–29, 200, 236, 272
- PETKEVIČIENĖ-CHODAKAUSKAITĖ, VIKTORIJA* [CHODAKAUSKYTĖ] (1887–1920) – Petkevičaitės-Bitės brolio Leono Aleksandro Petkevičiaus žmona. 18
- PETKEVIČIUS, JONAS* [BROLIS INŽENIERIUS] (1864–1893) – Gabrielės Petkevičaitės-Bitės brolis. 18
- PETKEVIČIUS, JONAS* [JONUKAS] – Gabrielės Petkevičaitės-Bitės augintinis. 18
- PETKEVIČIUS, JONAS LEONAS* [TĖVELIS] (1828–1909) – lietuvių visuomenės veikėjas, gydytojas, rašytojas Gabrielės Petkevičaitės-Bitės tėvas. 18
- PETKEVIČIUS, LEONAS ALEKSANDRAS* (1869–1918) – gydytojas, rašytojas Gabrielės Petkevičaitės-Bitės brolis. 18
- PETKEVIČIUS, VLADISLOVAS* [NETURTIS BROLIS] (1862–1921) – Gabrielės Petkevičaitės-Bitės brolis. 18
- PETKEVIČIUTĖ, DANUTĖ* (1933–2022) – kultūros istorikė. 149
- PETLIUKAS* → *PUNDZEVIČIUS* (PETLIUKAS), PETRAS
- PETRAPILIO* (PETROPILĖS) KUNIGŲ AKADEMIJA → *IMPERATORIŠKOJI ROMOS KATALIKŲ DVASINĖ AKADEMIJA SANKT PETERBURGE*
- PETRAPILIS, PETROPILĖ* → *SANKT PETERBURGAS*
- PETRAS* (VYSKUPAS) → *BUČYS, PRANCIŠKUS PETRAS*

- PETRAS → VILEIŠIS, PETRAS
- PETRAS I DIDYSIS [PETRAS D] (1672–1725) – Rusijos imperijos caras, pirmasis Rusijos imperatorius (1721–1725); Petras I paskalbė Švedijai, valdomai Karolio XII, karą ir 1700 m. pralaimėjo Narvos mūšyje. 69
- PETRAS-VYTAUTAS → KLIMAS, PETRAS, JAU-
NESN.
- PETRAUSKIENĖ-ŽALINKEVIČAITĖ, ELENA (1900–1986) – teatro aktorė, rašytoja. 272
- PETRAUSKIS, JONAS (1868–?) – kunigas; nuo 1902 m. Kalvarijos klebonas. 84
- Petrėnas, Juozas (slap. Petras Tarulis) (1896–1980) – dalyvavo keturvėjininkų sąjūdyje, redagavo žurnalą *Naujas žodis*. 249
- PETROGRADAS → SANKT PETERBURGAS
- PETROŠIŪNAITĖ → LEGECKIENĖ, ELEONORA
- PETROVSKO ŽEMĖS UKIO IR MIŠKININKYSTĖS AKADEMIJA – 1865 m. Rusijos imperijoje įsteigta mokslo įstaiga. 90
- PETRULIS, JUOZAS (1876–1958) – knygnešys, lietuvių tautinio judėjimo dalyvis, pedagogas; mokydamasis Rygoje platino lietuvišką spaudą, dirgavo lietuvių chorui, vengdamas galimo suėmimo, 1898 m. išvyko į Mažąją Lietuvą, iš ten į Šveicariją, kur studijavo gamtos ir visuomenės mokslus. 215
- PETRULIS, JUOZAS (1904–1975) – muziejininkas, kraštotyrininkas, esperantininkas, kultūros veikėjas, restauratorius; II pasaulinio karo metu gelbėjo Šiaulių geto žydus, pasaulio tautų teisuolis (1980). 243, 321
- PETRUSEVIČIUS, PRANAS 206
- PĖŽAIČIAI (vok. *Pöszzeiten*) – kaimas dabartinėje Klaipėdos rajono savivaldybėje. 320
- PHILADELPHIA → FILADELFIJA
- PIETARIENĖ-KOSOVICH, MARIJA (?–1934) – Vinco Pietario žmona, kuri rūpinosi literatūriniu vyro palikimu po jo mirties. 3
- PIETARIS, VINCAS [PIETTARIS] (SLAP. SAVASIS) (1850–1902) – gydytojas, rašytojas, *Algimanto* (1904), laikomo pirmuoju lietuvišku istoriniu romanu, autorius. 3, 50, 66, 82, 124
- PIETKIEWICZÓWNA → PETKEVIČAITĖ-BITĖ, GABRIELĖ
- PIJUS X (TIKR. GIUSEPPE MELCHIORRE SAR-
TO) (1835–1914) – 257-asis Romos popiežius (1903–1914). 190
- PIJUS XI (TIKR. AMBROGIO DAMIANO ACHIL-
LE RATTI) (1857–1939) – 259-asis Ro-
mos Popiežius (1922–1939). 142
- PILYPAS → IVINSKIS, PILYPAS
- PIOTRUKUVA – miestas Lenkijoje. 66
- PITSBERGAS (PITTSBURGH) – miestas Pensilvanijos valstijoje, JAV. 222
- PITSTONAS (PITTSTON) – miestas Pensilvanijos valstijoje, JAV. 219
- PLIATERIS, LIUDVIKAS VIKTORAS [PLIOTERIS] – Kurtuvėnų dvaro savininkas. 64
- PLIMUTAS (PLYMOUTH) – miestas Pensilvanijos valstijoje, JAV. 46, 320
- PLOKŠČIAI – kaimas Šakių rajone. 33
- PLUNGĖ 42, 45, 47, 51, 66, 75, 214–215, 277–279, 282, 286, 317
- POCIUS, DOMINYKAS [POCIUS] (1866–?) – kunigas, nuo 1902 m. filialistas Vадaktuose. 68
- PODOLECKIAI 66
- POKROWSKI 66
- POLAK, JÓZEF (1857–1928) – medikas, paficistas. 321
- POLTAVA – miestas Ukrainoje, administracinis centras. 189
- POPIEL, TADEUSZ (1863–1913) – lenkų dailininkas. 162
- PORŠAS, MYKOLA (UKR. ПОРШ, МИКОЛА) (1879–1944) – ekonomistas, politikas, Ukrainos Revoliucijos partijos (iki 1903), nuo 1905 m. – Ukrainos socialdemokratų darbo partijos aktyvistas. 189

- POVILAS 131
- PR. B. → BUČYS, PRANCIŠKUS PETRAS
- PRANAS-VYTAUTAS-ROMANAS → LESAUKIS, VYTAUTAS
- PRANCIŠKUS → BUČYS, PRANCIŠKUS PETRAS
- PRANCUZIJĄ [PRANCIJĄ] 69, 242, 279, 281, 286, 314, 335
- PRANSKUS, BRONIUS (1902–1964) – literatūrologas. 135
- PRAPUOLĖNIS, KAZIMIERAS (1858–1933) – kunigas, visuomenės veikėjas; 1913 m. išleido knygą *Polskie apostołstwo w Litwie: szkic historyczny 1387–1912 r. (Lenkų apaštalavimas Lietuvoje: istorinis eskizas 1387–1912)*. 106, 205, 291
- PRAŠMANTAITĖ, ALDONA (g. 1956) – istorikė. 112
- PREKYBOS IR PRAMONĖS BANKAS – 1918–1926 m. veikęs pirmasis Lietuvos nacionalinis komercinis bankas. 305
- PRIENAI – miestas Kauno apskrityje; 1924–1939 m. čia notaru dirbo Juozas Vilkutaitis–Keturakis. 314
- PRONCĖ → TURAUSKAS, PRANCIŠKUS
- PRONSKIETIS (PRANCKIETIS), KAZIEMIERAS [PRONCKIETIS, PRUNCKIETIS] (1869–1955) – kunigas, knygnešys; nuo 1895 m. Kauno mergaičių ir berniukų gimnazijos kapelionas. 36, 62
- PROVIDENSAS (PROVIDENCE) – miestas Rod Ailando valstijoje, JAV. 223
- PRUNCKIETIS → PRONSKIETIS, KAZIEMIERAS
- PRUSIJOS KARALYSTĖ [PRUSIA] 3, 51, 231, 242, 282
- PRZEGLĄD KATOLICKI (KATALIKŲ APŽVALGA) – nuo 1863 m. (su pertraukomis: 1915–1922, 1938–1983) Varšuvoje ėjęs katalikiškas laikraštis. 52, 66, 69, 292
- PŠIBILIAUSKIENĖ–IVANAUSKAITĖ, SOFIJA [PRZYBYLAUSKIENĖ] (SLAP. LAZDYNŲ PELĖDA) (1867–1926) – rašytoja. 133, 186, 199
- PUIDA, KAZYS 91, 172, 197, 284–290
- PUIDAITĖ, MIMOZA (1911–1935) – Onos Pleirytės ir Kazio Puidos dukra. 289
- PUIDIENĖ–PLEIRYTĖ, ONA 29, 89, 128, 199, 277, 283, 284–285, 287–290
- PULEIKIS, JUOZAPAS (1874–1948) – kunigas; 1903–1911 m. Naujamiesčio bažnyčios vikaras, vienas iš Naujamiesčio Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčios statybos organizatorių. 80
- PUNDZEVIČIUS, PETRAS (SLAP. PETLIUKAS) (1880–1955) – Lietuvos karo veikėjas; 1908 m. P. Petliuko slapyvardžiu išleido dviejų komedijų knygą *Velnias – ne boba*. 236
- PUPLAUSKIS 199
- PURICKAS 155
- PURICKIS, JUOZAS (1883–1934) – kunigas, filosofijos mokslų daktaras, visuomenės ir valstybės veikėjas; 1919 m. apgynė disertaciją „Tikėjimo skilimas Lietuvoje 16 a. iki jėzuitų atvykimo“, tyrinėjo protestantizmo istoriją Lietuvoje. 124
- PURVENAI – kaimas dabartinėje Mažeikių rajono savivaldybėje. 203
- PUŠKINAS, ALEKSANDRAS (RUS. ПУШКИН, АЛЕКСАНДР) (1799–1837) – rusų rašytojas. 70, 96
- PUTILOVAS, NIKOLAJUS (RUS. ПУТИЛО, НИКОЛАЙ) (1820–1880) – rusų matematikas, inžinierius, garsus metalurgas. 183
- PUTINAS → MYKOLAITIS–PUTINAS, VINCAS
- PUTWIŃSKA → ŽMUIDZINAVIČIENĖ–PUTVINSKAITĖ, MARIJA
- PUZINIŠKIS – kaimas dabartinėje Panevėžio apskrityje; jame yra Puziniškio dvaras, kuriame gimė ir dalį gyvenimo praleido Gabrielė Petkevičaitė-Bitė. 18, 21–22
- RAČKAITIS, VYGANDAS (g. 1939) – rašytojas, žurnalistas. 134, 138
- RAČKAUSKAS 199
- RAČKAUSKAS, ADOLFAS (1842–?) – kunigas, nuo 1899 m. Šakynos klebonas. 55

- RAČKAUSKAS, FORTUNATAS – Merkelio Rač-
kausko dėdė. 292
- RAČKAUSKAS, MERKELIS (1885–1968) –
vertėjas, antikinės literatūros tyri-
nėtojas; 1923–1927 m. Mažeikių
gimnazijos direktorius ir Lietuvos
universiteto klasikinės filologijos dė-
sytojas, 1927–1940 m. Švietimo mi-
nisterijos mokyklų inspektorius. 292,
293–294
- RAČKAUSKIS (RAČKAUSKAS), KIPRIJONAS JE-
RONIMAS [J. R., RAČKAUSKJIS] (1825–
1889) – kunigas, vertėjas; 1864–1884
m. Žemaičių (Telšių) Romos katalikų
dvasinės seminarijos Kaune rektorius.
75, 125, 292–294
- RADVILIŠKIS 105, 135
- RADZIKAUSKAS → GIRA, LIUDAS
- RAGELIAI – kaimas dabartinėje Rokiškio
rajono savivaldybėje. 231, 235
- RAILA 58
- RAILA, BRONYS (1909–1997) – rašytojas,
vienas iš žurnalo *Trečias frontas* stei-
gėjų ir redaktorių. 273
- RALYS, KAZIMIERAS (1885–1958) – politi-
nis veikėjas, rašytojas.
- RAMANAUSKAITĖ, EMILJA (?–?) – 1917 m.
viena iš tuo metu Vaižganto Stokhol-
me rašomo ir studentams skaitomo
romano *Pragiedruliai* klausytojų. 312
- RAMYGALA – miestas dabartinėje Panevė-
žio rajono savivaldybėje, jame gimė
Antanas Kaupas. 84, 215, 244, 252
- RAMPOLLA DEL TINDARO, MARIANO [RAMPO-
LIAI] (1843–1913) – italų kardinolas;
1887–1903 m. Vatikano valstybės se-
kretorius. 216
- RASEINIAI 237, 241, 274, 296, 313
- RAŠIMAS (HARASYMOWICZ) → GERASIMOVI-
ČIUS, ADOMAS
- RAŠLIAVOS MUZIEJUS → HUMANITARINIŲ
MOKSLŲ FAKULTETO MUZIEJUS
- RAUDONĖ – miestelis Jurbarko rajone. 33,
284
- RAVINIS, OSKARAS (LATV. OSKARS RAVIŅŠ)
- [RAWINGAS] (1862–1929) – leidėjas,
laikraščio *Peterburgas awises* (*Peter-
burgo laikraštis*) leidėjas, Imperato-
riaus Aleksandro III elektrotechnikos
instituto dėstytojas. 58
- RECLUS, JACQUES ÉLISÉE (1830–1905) – ži-
nomas prancūzų geografas, sociolo-
gas; 1873–1892 m. keliaudamas po
Europą, Šiaurės Afriką, Šiaurės Ame-
riką, Pietų Ameriką tyrinėjo gamtą,
stebėjo įvairių tautų gyvenimą, rašė
daugiatomį veikalą *Géographie uni-
verselle* (*Visuotinė geografa*, 19 t.,
1875–1894); antrasis veikalas tomas
skirtas Prancūzijai. 279
- REINYS, MEČISLOVAS (1884–1953) – ku-
nigas, filosofijos mokslų daktaras,
profesorius, politikas; nuo 1926 m.
Tididos vyskupas. 256
- RĖKLAITIS, KAZIMIERAS (1887–1967) – ku-
nigas, visuomenės veikėjas; 1925–
1939 m. Romoje rūpinosi marijonų
tarptautinės kolegijos ir centrinių
namų įkūrimu, buvo marijonų vy-
riausiasis sekretorius, prokuratorius,
ekonomas. 187
- REMINGTON, ELIPHALET (1793–1861) –
kompanijos „E. Remingtonas ir sū-
nūs“ įkūrėjas; kompanija daugiausia
gamino ginklus, siuvamąsias mašinas
ir rašomąsias mašinėles. 213
- RENGĖS GELEŽINKELIO STOTIS [РИНГЕНЬ,
RINGEN, RINGĖ, RINGIAI] – Mažeikių–
Rygos geležinkelio linijos stotis. 9,
106, 109, 161, 163, 235
- REVELIS, REVAL (DABAR TALINAS) – Estijos
sostinė. 114, 116
- REZA, MARTYNAS LIUDVIKAS [REZA] (1776–
1840) – evangelikų liuteronų kunigas,
teologas, lietuvių raštijos darbuotojas,
folkloristas; 1825 m. išleido dainų
rinkinį su vertimais į vokiečių kalbą
Dainos, kurio vokiškame įvade pa-
teikė išsamią lietuvių liaudies dainų
turinio ir formos raiškos analizę. 209

- RIETAVAS 16, 51, 64
- RYGA [RIGA] 50, 58, 64, 88, 105, 109, 117, 161, 177, 204, 215, 276
- RYGOS GARSAS – 1909–1917 m. Rygoje leistas Latvijos lietuvių laikraštis (nuo 1910 m. leido Šv. Kazimiero draugija); nuo 1914 m. pabaigos laikraštyje dirbo į Rygą gyventi išsikėlęs Tumas. 103, 113, 167, 171–172
- RYGOS MUZIEJAUS 137
- RYGOS REALINĖ MOKYKLA – 1873 m. įkurta mokykla. 215
- RIMKA, ALBINAS (1886–1944) – ekonomistas, visuomenės ir politikos veikėjas; 1908–1911 m. dirbo laikraščio *Lietuvos ūkininkas* redakcijoje, 1913 m. parengė knygėlę *Valstybė ir valdžia: paskaita iš kultūros istorijos su plačiu svarbiausiųjų literatūros šaltinių nurodymu*; Lietuvos valstiečių sąjungos (1905–1915, 1918–1922) veikėjas, Lietuvos demokratų partijos 1914 m. programos pagrindinis autorius. 200, 236
- RIMKUS, KAZYS (1902–1960) – inžinierius hidrotechnikas, Tumo sesers Marijos Tumaitės–Nakutienės vaikaitis, 1924–1929 m. studijų periodu gyveno pas Tumą. 26
- RIMKUVIENĖ–NAKUTYTĖ, KOTRYNA (1872–1941) – Tumo dukterėčia. 199
- RIMŠA, PETRAS (1881–1961) – skulptorius, grafikas; vienas iš Lietuvos dailės draugijos steigėjų. 200
- RINGEN, RINGIAI → RENGĖS GELEŽINKELIO STOTIS
- RINKEVIČIUS, JONAS [RINKEVIČIA] (1887–1958) – knygų leidėjas; nuo 1907 m. dirbo laikraštyje *Viltis*, 1909 m. pradėjo leisti kalendorius ir knygas, 1912 m. išleido almanachą *Švyturys*, 1913–1914 m. leido literatūros ir dailės žurnalą *Vaivorykštė* (išleido 5 numerius). 10, 117, 121, 170, 177, 287
- RYTAS – 1923–1936 m. ėjęs krikščionių demokratų partijos dienraštis. 244, 309
- ROGOVIČIUS, ALEKSEJUS (1858–1935) – 1899–1902 m. Kauno gubernatorius. 50
- ROKIŠKIS 65, 235
- ROMANAS (RAMANAUSKAS) JONAS (1894–?) – verslininkas; 1927 m. nušovė Joną Brundzą. 34
- ROMANIENĖ, MARIJA (?–?) – Jono Romano žmona. 34
- RÖMERIS, EUGENIJUS (1871–1943) – bajoras, dvarininkas, Tytuvėnų (Tytuvėnėlių) dvaro savininkas. 61
- RÖMERIS, IZIDORIUS (1843–1910) – bajoras, dvarininkas, Tytuvėnų (Tytuvėnėlių) dvaro savininkas. 61
- RÖMERIS, MYKOLAS (LENK. RÖMER MICHAŁ) [ROMER] (1880–1945) – teisininkas, pedagogas, publicistas, valstybės ir visuomenės veikėjas; 1905–1915 m. Vilniuje užsiėmė aktyvia visuomene ir publicistine veikla. 200
- RANDOMANSKAITĖ, JANINA (1892–1985) – Andriaus Randomansko sesuo. 295
- RANDOMANSKIENĖ–PACEVIČIUTĖ, FELICIJA (1887–1977) – Andriaus Randomansko žmona; 2004 m. apdovanota Žūvančiųjų gelbėjimo kryžiumi. 295
- RANDOMANSKIS (RANDOMONIS), ANDRIUS (1889–1943) – publicistas, visuomenininkas, biologas; mokytojo Vilniuje, nuo 1922 m. gyveno Kaune, 2004 m. apdovanotas Žūvančiųjų gelbėjimo kryžiumi. 295
- RANDOMANSKIS, VINCENTAS (LENK. RONDOMAŃSKI WINCENT) (1858–?) – Andriaus Randomansko tėvas. 295
- RÖNNE-KRASICKIENĖ–OGINSKYTĖ, GABRIELĖ (1830–1912) – Gargždų dvaro savininko barono Eugenijaus von Rönne's žmona. 55
- ROPP, EDWARD VON [ROPE] (1851–1939) – kunigas; 1903–1917 m. Vilniaus vyskupas; išleido ganytojiškų laiškų,

- rėmė spaudą (buvo įsigijęs spaustu-
vę). 82–84, 89, 196, 218, 254, 279
- O'ROURKE, EDUARDAS (1876–1943) – ku-
nigas; 1926–1938 m. Gdanskio vysku-
pas. 291, 292
- ROZALIMAS [RAZALIMAS] – miestelis da-
bartiniame Pakruojo rajone. 178,
180–181, 218
- ROZANOVAS, VASILIJUS (RUS. РОЗАНОВ
ВАСИЛИЙ) (1856–1919) – rusų religi-
jos filosofas, literatūros kritikas, pu-
blicistas ir rašytojas. 82
- ROZWADOWSKI, ZYGMUNT (1870–1950) –
lenkų dailininkas. 162
- RUBAKIN, NIKOLAJEV (1862–1946) – rusų
rašytojas. 197
- RUBENS, PETER PAUL (1577–1640) – fla-
mandų dailininkas; nutapė Antverpe-
no katedros altoriaus paveikslą „Nuė-
mimas nuo kryžiaus“ (1611). 57
- RUCEVIČIUS, ANTANAS (1880 – 1949) –
knygnešys, draudžiamosios lietuviš-
kos spaudos platinimo organizatorius,
spaudos darbuotojas. 114
- RUDAMINA, ANDRIUS [RUDOMINA] (1596–
1631) – jėzuitas, misionierius Kinijo-
je; 1900 m. Amerikos lietuvių vardu
popiežiui Leonui XIII įteiktas prašy-
mas dėl jo beatifikacijos. 41, 49
- RUDZEVIČIUS, STASYS (?–?) – vertėjas. 201
- RUDZINSKAS, DIONIZAS (1866–1954) –
lietuvių agronomas selekcininkas,
mokslinės augalų selekcijos ir sėkli-
ninkystės pradininkas Rusijoje ir Lie-
tuvoje; nuo 1898 m. dėstė Maskvos
žemės ūkio institute. 90
- RUGINIENĖ-ANDZIULYTĖ, MARIJA (1896–
1973) – pedagogė, pirmoji istorijos
mokslų daktarė moteris Lietuvoje;
1917 m. viena iš tuo metu Vaižgan-
to Stokholme rašomo ir studentams
skaitomo romano *Pragiedruliai* klau-
sytojų. 312
- RUMŠIŠKĖS – miestelis dabartinėje Kaišia-
dorių rajono savivaldybėje. 231
- RUPKA, JURGIS (1939–1929) – kunigas,
poetas, vertėjas. 242
- RUSECKAS, PETRAS (1883–1945) – spaudos
darbuotojas, dalyvavęs draudžiamo-
sios lietuviškos spaudos platinime,
publicistas, politinis, visuomenės ir
karo veikėjas, majoras; parengė ke-
turis atsiminimų rinkinius *Knygnešys*
(2 tomai, 1926–1928). 233
- RUSIJA 70, 75, 99, 105, 107, 163, 184, 211,
218–220, 229–230, 235, 270, 283,
296, 321, 335–336
- RUSTEIKA, VIKTORAS (1821–1901) – kuni-
gas, 1863–1864 m. sukilimo dalyvis,
Šaukėnų klebonas. 55
- „RUTA“ – 1904–1914 m. Krokuvoje vei-
kusi lietuvių draugija. 285
- SAKALAUSKAS, JUOZAPAS (1838–?) – kuni-
gas, nuo 1899 m. Šėtos klebonas. 55
- SAKAVIČIUS, ST.
- SALAMIESTIS – miestelis dabartinėje Kupišk-
io rajono savivaldybėje. 76, 277
- SALDININKAI – neidentifikuotas vietovardis.
191
- SALDUTIŠKIS – miestelis dabartinėje Utenos
rajonos savivaldybėje; ėmė plėstis XIX
a. pabaigoje nutiesus Panevėžio–Pa-
stovio geležinkelį. 191
- SALYS, ANTANAS (1902–1972) – kalbinin-
kas. 297
- SALOMĖJA → BUČIENĖ-BAČINSKAITĖ, SALO-
MĖJA
- SALTYKOVAS-ŠČEDRINAS, MICHAILAS (RUS.
САЛТЫКОВ-ЩЕДРИН, МИХАИЛ) (1826–
1889) – rusų rašytojas. 201
- SAMUELIS – Biblijos veikėjas. 205
- SANKT PETERBURGAS [PETRAPILIS, PETROPI-
LĖ, PETROGRADAS] – miestas Rusijo-
je. 3, 35, 58, 61–62, 63, 65, 67–68,
73, 76, 79, 81–82, 86, 88, 108, 164,
177, 184, 189, 196, 200, 207, 209,
217–218, 224–226, 231, 264, 276,
279–280, 291–292 317, 323
- SASNAUSKAS, ČESLOVAS (1867–1916) –

- kompozitorius, vargonininkas, choro dirigentas, dainininkas; 1902–1909 m. sukūrė kantatą „Broliai“; 223 „SAULĖ“ – 1906–1940 m. veikusi katalikiška švietimo draugija; svarbiausias tikslas – steigti lietuviškas mokyklas ir šviesti Kauno gubernijos lietuvius; 1913 m. Kaune draugija pasistatė „Saulės“ rūmus (pirmasis Lietuvoje visuomeninės paskirties pastatas, pastatytas lietuvių, daugiausia gyvenančių Jungtinėse Amerikos Valstijose, iniciatyva ir lėšomis). 106, 131, 198, 221, 223
- SAULUTĖ – 1925–1931 m. Antano Giedraičio-Giedriaus redaguotas žurnalas vaikams, kuriam viršeliui kūrė Kazys Šimonis; žurnalas 1946–1948 m. to paties redaktoriaus atkurtas Detmoldė, Vokietijoje. 147–149, 152, 181
- SAVASIS → PIETARIS, VINCAS
- SAVONAROLA, GIROLAMO [SAVANAROLA] (1452–1498) – dominikonas, garsus italų pamokslininkas; savo pamoksluose ragino reformuoti Bažnyčią. 236
- SCHIEKOPP, ERDMANN JULIUS (1829–1901) – Mažosios Lietuvos kalbininkas; išleido Kuršaičio lietuvių kalbos gramatikos santrauką, kurią 1902 m. su Juozu Januškevičiumi išvertė į lenkų kalbą; ją už savo lėšas leido Antanas Macijauskas. 62
- SCHOENKĖ (SCHÖNKE), JULIUS (~1842–1919) – 1890–1940 m. Tilžėje veikusios spaustuvės įkūrėjas. 231
- SCHÖNKE'S SPAUSTUVĖ (ŠĖNKĖS SPAUSTUVĖ) – 1890–1940 m. Tilžėje veikusi spaustuvė. 231
- SCUPOLI, LORENZO [LIORRENZO SKUPOLIO] (~1530–1610) – italų dvasininkas, teatinų vienuolis, veikalo *Dvasiškoji kova* (1589) autorius. 191
- SEINŲ KUNIGŲ SEMINARIJA – 1826 m. įsteigta katalikų dvasininkų rengimo mokykla; Seinuose veikė 1826–1915 ir 1918–1919 m. 63, 231
- SEMINARIJA → ŽEMAIČIŲ (TELŠIŲ) ROMOS KATALIKŲ DVASINĖ SEMINARIJA
- SENDZIKAS, KAZYS (1909–1940) – bibliotekininkas, bibliotekų istorikas. 70
- SENN, ELFRIEDA (?–?) – Alfredo Senno dukra, Tumo krikšto dukra. 297
- SENNAS, ALFREDAS (1899–1978) – Šveicarijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų kalbininkas; 1921 m. atvyko į Lietuvą, dirbo agentūroje „Elta“; 1922–1930 m. Lietuvos universitete dėstė kalbotyros disciplinas, 1930 m. išvyko į JAV, 1930–1931 m. dirbo Yale'io universitete. 297
- SIARIMAVIČIUS, M. 330
- SIDABRAITĖ, ALĖ → PETRAUSKIENĖ-ŽALINKVIČAITĖ, ELENA
- SIDABRAVAS – miestelis dabartinėje Radviliškio rajono savivaldybėje; čia 1905-12-07–1906-03-02 Tumas buvo kunigu filialistu. 88, 218, 220, 252, 283
- SIENKIEWICZ HENRYK [SENKEVIČĖ, SIENKIEWICZJAUS] (1846–1916) – lenkų rašytojas ir žurnalistas, Nobelio premijos laureatas. 50, 68, 186
- SIESIKAI [SESIKAI] – miestelis dabartinėje Ukmergės rajono savivaldybėje. 62
- SYLWESTROWICZ 57
- SYRKINO SPAUSTUVĖ – 1859–1915 m. Vilniuje veikusi spaustuvė, įsteigta knygų pirklio Abelio Syrkino. 92
- SITAVIČIUS, JONAS 298
- SKAISTKALNĖ (SENAU ŠENBERGA) – gyvenvietė Latvijoje, 1899–1902 m. vikaro pareigas ėjo Julijonas Lindė-Dobilas. 247
- SKAITYMAI – 1920–1923 m. Kaune ėjęs literatūros ir kritikos žurnalas. 246
- SKANDINAVIJA 146, 255
- SKARDŽIUS, PRANAS (1899–1975) – kalbininkas. 129, 297
- SKEIRYTĖ, EMILIJA (?–?) – Tumo namų šeimininkė, dirbusi pas jį nuo 1927 m. 299

- SKETERIENĖ-DIDŽIULYTĖ, ONA (1878–1960) – medikė, vertėja, visuomenės veikėja, knygnešių rėmėja. 135
- SKIRMUNTAITĖ, KONSTANCIJA [SKIRMUNTAITĖ] (LENK. KONSTANCJA SKIRMUNT) (~1850–1934) – lenkų istorikė, publicistė. 103
- SKLĖRIUS, KAJETONAS (1876–1932) – dailininkas; 1896–1903 m. mokėsi Centrinėje barono Štiglico techninio piešimo mokykloje Sankt Peterburge. 48
- SKODSBORGAS – miestelis Danijoje. 255, 312
- SKRANTONAS (SCRANTON) – miestas Pensilvanijoje, JAV; jame gyveno Antanas Kaupas. 218
- SKRIPKUS, KAZIMIERAS (1869–1963) – kunigas; 1904 m. išvyko į JAV, iki 1911 m. kunigavo Vestvile, Indianos valstijoje. 336
- SKRODZKIS, KAZIMIERAS (1798–1874) – kunigas, visuomenės švietėjas; kunigavo Kuliuose, spaudos draudimo laikotarpiu išmokė parapijos žmones skaityti. 41, 113
- SKUODAS 258
- SKUŽEVSKA → OGINSKIENĖ-SKUŽEVSKA, MARIJA TERESA
- SKVIRECKAS, JUOZAPAS JONAS (1873–1959) – kunigas, nuo 1926 m. Kauno arkivyskupas metropolitas. 300–301
- SLEŽEVIČIUS, MYKOLAS (1882–1939) – politikos ir visuomenės veikėjas, teisininkas; Pirmojo pasaulinio karo laikotarpiu gyveno Rusijoje, 1917 m. vienas iš Lietuvos socialistų liaudininkų demokratų partijos kūrėjų, 1917–1918 m. Vyriausiosios lietuvių tarybos Rusijoje pirmininko pavaduotojas, pirmininkas. 184, 200
- SLOVO (RUS. СЛОВО) (ŽODIS) – 1903–1909 m. Rusijoje ėjęs dienraštis. 82
- SMAILYTĖ, APOLONIJA – bažnytinių drabužių dirbtuvės įkūrėja. 232
- SMETONA, ANTANAS [PREZIDENTAS, SMETONOS] (1874–1944) – valstybės, visuomenės ir kultūros veikėjas, Vasario 16-osios Akto signataras, pirmasis Lietuvos Respublikos Prezidentas, teisininkas; 1890–1896 m. mokėsi Mintaujos gimnazijoje. 95, 102, 117, 135, 142, 197, 204, 232, 235, 236–237, 238, 253, 270, 291, 337
- SMETONAITĖ, BIRUTĖ (?–?) – maža mirusi Sofijos Smetonienės ir Antano Smetonos dukra. 238
- SMETONIENĖ-CHODAKAUSKAITĖ, SOFIJA (1885–1968) – visuomenės veikėja; Antano Smetonos žmona. 232, 235, 238
- SMETONOS → SMETONA, ANTANAS; SMETONIENĖ-CHODAKAUSKAITĖ, SOFIJA
- SMIGELSKIS, BENEDIKTAS (~1784–1879) – kunigas; tyrinėjo Žemaičių vyskupių istoriją. 112
- SMILGA, ANTANAS (1865–1920) – spaustuvininkas, leidėjas; pirmojo Rusijoje legalaus laikraščio lietuvių kalba *Lietuvių laikraštis* leidėjas. 78–79, 82, 280, 281
- SMOLENSKAS – miestas Rusijoje. 217, 226
- SOCIALDEMOKRATAS – 1919–1929 ir 1929–1933 m. Kaune ėjęs Lietuvos socialdemokratų partijos laikraštis. 329
- SOŁŁOHUBAS – zakristijonas. 220
- SOŁOVJÓVAS, VLADIMIRAS (RUS. СОЛОВЬЁВ, ВЛАДИМИР) [SOŁOWJÓWAS] (1853–1900) – rusų filosofas, poetas. 74
- SORBONA 142
- „SPINDULYS“ – 1928–2009 m. Kaune veikusi viena didžiausių Lietuvos spaustuvių; spausdino dienraščius: *Lietuvos aidas*, *Tautos balsas*, savaitraščius: *Mūsų rytojus*, *Ukininko patarėjas*, žurnalus: *Sodyba*, *Karys*, *Naujoji romuva*, grožinę, mokslinę, teisinę literatūrą, daugumą Lietuvos Respublikos reprezentacinių leidinių, vadovėlius, dailės kūrinių reprodukcijas, albumus, maldaknyges,

- atvirukus, teatro programas, plakatus, kortas, vertybinius popierius, pašto ženklus, etiketes, blankus, autobusus ir traukinių bilietus. 235, 271, 297
- SRUOGA, BALYS – (1896–1947), rašytojas, literatūros ir teatro kritikas, vertėjas, publicistas, filosofijos mokslų daktaras, profesorius. 151, 302, 322
- STAGARAS → ŠLEKYS, VINCAS
- STAKAUSKAS, JUOZAS (STACH, JUOZAPĖLIS) [STAKAUSKIS] (1871–1944) – kunigas, Tumo bendrakursis Žemaičių (Telšių) Romos katalikų dvasinėje seminarijoje. 44, 47, 49, 211
- STAKELĖ, STANISLOVAS (1862–1930) – kunigas, knygnešys, spaudos platinimo tinklo organizatorius. 231
- STAKIAI (IKI XIX A. II P. PAMITUVYS) – miestelis dabartinėje Jurbarko rajono savivaldybėje; čia 1906-03-02–1906-12-07 Tumas buvo kunigu filialistu. 33, 88–91, 220, 241, 284, 285, 286, 313
- STAKNEVIČIUS, ANTANAS (1882–1954) – kunigas, Niuarko (JAV) lietuvių parapijos klebonas. 223
- STALMOK, MICHAŁ 215
- ŠV. STANISLOVAS [STANISŁOWAS] (~1030–1079) – Krokuvos vyskupas, kankinys, šventasis, Lenkijos globėjas. 70
- STANKUS, DZ. 84
- STARKIENĖ-URNIEŽIUTĖ, URŠULĖ (1895–1997) – pedagogė; 1917 m. viena iš tuo metu Vaižganto Stokholme rašomo ir studentams skaitomo romano *Pragiedruliai* klausytojų. 312
- STARKUS, ZIGMAS PRANAS (1892–1944) – politikas, visuomenės veikėjas; 1920–1922 m. Steigiamojo Seimo narys, 1922–1927 m. I, II, III Seimų narys, 1922–1924 m. Žemės reformos valdybos pirmininkas, 1924-07–1925 m. vidaus reikalų ministras, 1925–1926 m. valstybės kontrolierius. 22
- STAŠEVIČIUS, JONAS [STASZEWICZE] (1870–?) – kunigas; kartu su Tumu studijavo Žemaičių (Telšių) Romos katalikų dvasinės seminarijos Kaune. 211–212
- STAŠIENĖ-ALUNĀNS, ZUZANNA (1884–1967) – Konstantino Stašio žmona, kilusi iš Latvijos. 198
- STAŠYS, KONSTANTINAS (1880–1942) – Vilniaus krašto lietuvių visuomenės veikėjas, farmacininkas; Tumo gyvenimo Laižuvoje laikotarpiu ten turėjo vaistinę. 202–203, 295
- STAŠYTĖ, KONSTANCIJA (1909–1991) – Konstantino Stašio ir Zuzannos Stašienės dukra. 198
- STAUGAITIS, JUSTINAS (1866–1943) – Telšių vyskupas, Vasario 16-osios Akto signataras. 204
- STEPONAITIS, EDMUNDAS (1892–1908) – poetas, paliko rankraštinių rinkinių *Per aspera ad astra*; kūrybą surinko ir 1912 m. išleido Liudas Gira. 303, 304
- STEPONAITIS, VYTAUTAS (1893–1957) – pulkininkas leitenantas, žurnalistas, bibliografas. 135
- STYRA, ROMUALDAS (1841–1915) – kunigas kanauninkas, nuo 1888 m. buvo Naujamiesčio klebonas. 61, 70, 76, 82–84
- STOJAŁOWSKI, STANISŁAW [STOJALAUSKIS] (1845–1911) – lenkų kunigas dvasininkas, visuomenės ir politikos veikėjas, daug dėmesio skyręs valstiečių interesams ginti, jų sąmoningumui skatinti; dėl propaguojamų idėjų ne kartą baustas bažnyčios, ekskomunikuotas (vėliau ekskomunika atšaukta); už politinę veiklą persekiotas Austrijos-Vengrijos imperijos, daugybę kartų areštuotas ir kalintas. 50
- STOKHOLMAS 146, 177, 178, 255, 312
- STONYTĖ, VIRGILIJA (g. 1960) – pedagogė. 246–247, 249
- STOROSTA, WILHELMAS (SLAP. VYDŪNAS) [VIDUNAS] (1863–1953) – filosofas, rašytojas, Mažosios Lietuvos kultūros ir visuomenės veikėjas; 1919 m.

- Tilžės realinėje gimnazijoje dėstė lietuvių kalbą suaugusiesiems, 1920–1923 m. Telšių gimnazijoje – literatūrą, 1926–1927 m. Klaipėdos muzikos mokykloje – kultūros istoriją. 29, 128, 133, 246, 290
- STRAZDAS, ANTANAS (1881–1938) – kunigas, 1909–1914 m. Svėdasų vikaras. 48–49, 229–230, 248
- STROUPAS (STROPAS), JULIJONAS [STRUOPUS] (1841–?) – kunigas, nuo 1892 m. Tryškių klebonas. 53
- STULGINSKIS, ALEKSANDRAS (1885–1969) – Lietuvos Respublikos Prezidentas; 1909–1910 m. Aleksandras Stulginskis dirbo lietuvių katalikiškoje Šv. Kazimiero draugijoje Kaune. 100
- SUDARGAS – kaimas dabartinėje Šakių rajono savivaldybėje. 322
- SUGINTAS, ANTANAS (1890–1971) – advokatas, politikas, spaudos darbuotojas; 1924–1925 metais dienraščio *Lietuvos žinios* redaktorius. 20
- SUNDBIBERAS (SUNDBYBERG) – administracinė teritorija Švedijoje. 255
- SUOMIJA 20
- SUSIVIENIJIMAS LIETUVIŲ RYMO KATALIKŲ AMERIKOJE – nuo 1886 m. veikusi lietuvių savišalpos organizacija JAV. 7
- SUVOROVAS, ALEKSANDRAS (RUS. СУВОРОВ, АЛЕКСАНДР) (1730–1800) – Rusijos karo veikėjas ir karybos teoretikas; vadovavo malšinant 1794 m. sukilimą, 1794–11 šturmu užėmė Varšuvos priemiestį Pragą. 109
- SVĖDASAI – miestelis dabartinėje Anykščių rajono savivaldybėje. 50, 228–229, 231, 235, 267, 317
- SVIATOPOLKAS-MIRSKIS, PIOTRAS (RUS. СВЯТОПОЛК-МИРСКИЙ, ПЕТРИЙ) [MIRSKIS] (1857–1914) – Rusijos valstybės veikėjas, kunigaikštis; 1902–1904 m. Vilniaus generalgubernatorius; jam pritarant 1904 m. panaikintas lietuvių spaudos draudimas. 75–77, 254
- SVILAS, POVILAS [SVILAS] (1867–1948) – kunigas; 1887–1893 m. studijavo Žemaičių (Telšių) Romos katalikų dvasinėje seminarijoje Kaune. 211
- SZCZODROBOW → SIDABRAVAS
- SZERNAS → ADOMAITIS-ŠERNAS, JUOZAS
- SZIAULIS → ŠAULYS, JURGIS
- SZNAPSZCZTYS → ŠNAPŠTYS-MARGALIS, JUOZAS
- SZVATELIS → ŠVATELIS, ANTANAS
- SZWOJNICKI → ŠVOINICKIS, JONAS
- ŠAKENIS, KONSTANTINAS (1881–1959) – inžinierius, politikas, visuomenės veikėjas, pedagogas; 1927–1934 m. švietimo ministras. 268–270, 274
- ŠAKIAI 270, 274
- ŠAKYNA – miestelis dabartinėje Šiaulių rajono savivaldybėje. 55
- ŠALTINĖLIS – 1906–1914 m. Seinuose leistas laikraštis vaikams. 167
- ŠALTINIS – 1906–1915 m. Seinuose, 1915 m. Vilniuje ėjęs katalikų iliustruotas savaitinis žurnalas; spausdino pasaulio, Rusijos imperijos, Lietuvos ir Suvalkijos naujienas, literatūros kūrinius, švietėjiškus straipsnius politikos, kultūros, ekonomikos ir žemės ūkio klausimais. 28, 77, 78, 84, 88–89, 114, 167–168, 183, 204, 218, 241
- ŠALTINIS – 1926–1940 m. Marijampolėje ėjęs katalikų iliustruotas savaitraštis. 242
- ŠATĖS – kaimas dabartinėje Skuodo rajono savivaldybėje. 44, 231
- ŠATRIJOS RAGANA → PEČKAUSKAITĖ, MARIJA
- ŠAUČIONIENĖ-NITAITĖ, ELENA (1870–1933) – knygnešio Jono Šaučiūno žmona, rašytojos Liudvikos Didžiulienės-Žmonos sesuo. 134
- ŠAULYS, JURGIS [SZIAULIS, ŠIAULYS] (1879–1948) – Lietuvos valstybės ir visuomenės veikėjas, diplomatas, filosofijos mokslų daktaras, Vasario 16-osios Akto signataras; po nutrauktų studijų

- kunigų seminarijoje (išstojęs ar išmestas už lietuviškų knygų platinimą – egzistuoja dvi studijų nutrūkimo versijos) užsiėmė kultūrine visuomenine veikla; stingant lėšų, sulaukė Petkevičaitės-Bitės šeimos paramos, rašytoja išrūpino „Žiburėlio“ stipendiją studijuoti užsienyje, ryšį su Petkevičaitė-Bite palaikė ir aktyvia korespondencija. 19–20, 130–131, 215
- ŠAULYS, KAZIMIERAS STEPONAS [ŠIAULYS, ŠJAULYS] (1872–1964) – kunigas, prelatas, Lietuvos valstybės, Katalikų Bažnyčios, visuomenės veikėjas, Vasario 16-osios Akto signataras. 76, 85, 187, 302
- ŠAULYS-ŠAULEVIČIUS, PETRAS (1835–1925) – kunigas, Jurgio Šaulio dėdė. 242
- ŠČEDRINAS → SALTUKOVAS-ŠČEDRINAS, MICHAELAS
- ŠEDUVA – miestas dabartinėje Radviliškio rajono savivaldybėje. 227
- ŠEFLERIENĖ-GINTILAITĖ, ELENA FILOMENA (1882–1939) – Karolinos Gintilienės, Petro Musteikio uošvės, vyro Vincento Gintilo dukra iš pirmosios santuokos. 260
- ŠEIZYS-DAGILĖLIS, MIKALOJUS (1874–1950) – katalikų kunigas, poetas. 244, 247, 306–309
- ŠEMETA, JONAS [ŠEMATAS] (?–1871) – Šiaulėnų dvaro savininkas. 242
- ŠENANDOA (SHENANDOAH) – miestas tokiu pačiu pavadinimu Virdžinijos ir Pensilvanijos valstijose, JAV. 46, 149, 164–165, 221, 292
- ŠENKĖ → SCHOENKĖ, JULIUS 57, 114,
- ŠERBŪRAS (CHERBOURG) – miestas šiaurės vakarų Prancūzijoje. 335
- ŠERNAS, JUOZAS (?–?) – karininkas, Joanos Nakutytės, Tumo globojamos giminitės, vyras. 215, 267, 268–269
- ŠERNIENĖ-NAKUTYTĖ, JOANA (1908–1985) – Tumo sesers Marijonos anūkė. 265, 267–269
- ŠĖTA – miestelis dabartinėje Kėdainių rajono savivaldybėje. 55, 295
- ŠEVELIOVIENĖ-DIDŽIULYTĖ, MICHALINA (1884–1973) – gydytoja. 138
- ŠIAUČIUNAS (ŠAUČIUNAS), JONAS (1870–1944) – knygnešys, visuomenės veikėjas; į draudžiamosios spaudos platinimo veiklą įsitraukė skatinamas Stanislovo Didžiulio; Liudvikos Didžiulienės-Žmonos sesers Elenos Nitaitės vyras. 134
- ŠIAULĖNAI [ŠIAULENAI] – miestelis dabartinėje Radviliškio rajono savivaldybėje. 55, 242, 312
- ŠIAULIAI 9, 16, 23, 30, 52, 57, 117, 136, 157, 199, 218, 233, 253–254, 274, 283, 287, 327–331
- ŠIAULYTĖ → VALANČYTĖ (VALANČIUTĖ), ONA (SLAP. PABALIŲ ONA)
- ŠIDLAUSKAS, POVILAS (1890–1973) – kunigas, kanauninkas. 244
- ŠIKŠNYS – Petro Legecko motinos pirmasis vyras. 242
- ŠIKŠNYS, KAJETONAS – Petro Legecko motinos sūnus iš pirmosios santuokos. 242
- ŠIKŠNYTĖ, MARIJONA – Ptero Legecko motinos dukra iš pirmosios santuokos. 242
- ŠILINSKIS (ŠILINSKAS), POVILAS (1865–1892) – kunigas, knygnešys, draudžiamosios lietuviškos spaudos platinimo ir gabenimo organizatorius; 1889 m. paskirtas vikaru į Rumšiškės, kur anksti mirė nuo džiovos. 231
- ŠIMAITIS, JULIJONAS (1868–1902) – kunigas; Žemaičių (Telšių) Romos katalikų dvasinėje seminarijoje Kaune 1894–1897 m. dėstė dogmatinę teologiją. 36
- ŠIMBARKAS → SKAISTKALNĖ
- ŠIMKAČIAI – miestelis Jurbarko rajono savivaldybėje. 313
- ŠIMONIS, KAZYS (1887–1978) – dailininkas; savo kūryboje derino tautinio

- romantizmo idėjas ir *art deco* formų stilizaciją. 147–148, 152, 317
- ŠLAMAS, BOLESLOVAS (1871–1917) – kunigas; nuo 1903 m. gyveno JAV, 1908 m. atsisakė kunigyستs. 199
- ŠLAMAS, STASYS (1866–1951) – kunigas. 82
- ŠLAPELIS, JURGIS (1876–1941) – lietuvių kalbininkas, kultūros veikėjas, pedagogas, gydytojas; 1906 m. su žmona Marija Piaseckaite Vilniuje įsteigė knygyną. 121, 165, 267
- ŠLAPELIŲ LIETUVIŲ KNYGYNAS [ŠLAPELIO KNYGYNAS] – 1906 m. Marijos ir Jurgio Šlapelių atidarytas, XX a. pirmoje pusėje ilgiausiai gyvavęs lietuvių knygynas Vilniuje; 1907 m. įsteigtas skolinamasis knygynėlis: skolintojas turėdavo palikti knygos vertės užstatą, o už skaitymą buvo imamas nedidelis mokestis; įstaiga sudarinėdavo ir kilnojamąsias bibliotekėles, jas siųsdavo į Lietuvos įvairias vietas, su nuolaida pardavinėdavo leidinius kitiems lietuvių knygynams, mokykloms, bibliotekoms, spaudos platintojams. 237
- ŠLEIVYS, KAZIMIERAS (1872–1943) – kunigas, knygnešys. 91
- ŠLEKYS, JONAS (1952–2014) – literatūrologas. 215
- ŠLEKYS, VINCAS (SLAP. STAGARAS) (1870–1946) – JAV gyvenęs knygų leidėjas, redaktorius. 149
- ŠLEŽEVIČIUS, MYKOLAS (1882–1939) – teisininkas, valstybės ir politikos veikėjas; 1907–1908 m. redagavo *Lietuvos ūkininką*, 1910–1913 m. – *Lietuvos žinias*, 1911–1913 m. – žurnalą *Bendrija*. 184, 200
- ŠLIUPAS, JONAS [ŠLIUPAS] (1861–1944) – politikos, visuomenės, kultūros veikėjas, filosofas, aušrininkas, gydytojas; 1890 m. Tilžėje išleido JAV parašytą lietuvių literatūros istoriją *Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai*; 1917–09–1918–05 gyveno Stokholme, kur buvo vienas iš tuo metu Vaižganto rašomo ir būreliui skaitomo romano *Pragiedruliai* klausytojų. 82, 137, 215, 252, 297, 302, 312, 328
- ŠLIUPAS, ROKAS (1865–1959) – gydytojas. 260
- ŠNAPŠTYS–MARGALIS, JUOZAS [MARGALYS J.] (1877–1921) – kunigas, poetas. 37, 42, 191
- ŠOPENAS – maršalka. 58
- ŠPAKEVIČIUS, LEONAS (1875–1939) – kunigas; 1918–1930 m. Kavarsko klebonas, 1930 m. perkeltas į Ukmergę. 242
- ŠRAHAS, MYKOLA (UKR. ШРАГ, МИКОЛА) (1894–1970) – Ukrainos ekonomistas ir politinis veikėjas; 1917–06–28–1918–03–29 – Centrinės rados vicepirmininkas, Ukrainos socialistų revoliucionierių partijos centro komiteto narys, pagrindinės partijos spaudos priemonės – dienraščio *Kova* (ukr. *Боротьба*) redaktorius. 189
- ŠUDAUSIAI (ŠUDAUSIAI) – kaimas Radviliškio rajone, kuriame augo Petras Legeckas, šiuo metu kaimo tokiu pavadinimu nėra. 242
- ŠULGINAS, ALEKSANDRAS (UKR. ШУЛЬГІН, ОЛЕКСАНДР) (1889–1960) – ukrainiečių politinis veikėjas, visuomenės, kultūros aktyvistas, istorikas, sociologas; 1917–07–1918–01 buvo Tautybių reikalų generalinis sekretorius, vienas iš 1917 m. rugsėjį vykusio Rusijos tautų atstovų kongreso Kijive organizatorių. 189
- ŠV. KAZIMIERO DRAUGIJA – 1889 m. Žemaičių (Telšių) Romos katalikų dvasinės seminarijos Kaune klierikų slapta draugija. 231
- ŠV. KAZIMIERO DRAUGIJA [ŠV. KAZIMIERAS, ŠV. KAZ. DR] – grupės kunigų įsteigta 1905–1940 m. Kaune veikusi spaudos leidimo organizacija. 88, 106,

- 110, 111, 113, 117–118, 121, 125, 170, 205, 231, 235, 285, 288, 307
- ŠVAINICKAS (ŠVOINICKIS), ZIGMANTAS (1874–1955) – dvarininkas, veterinaras; paskutinis Barklainių Švoinickių šeimos narys, aktyviai dalyvavo parapijos gyvenime. 84
- ŠVANDTAS, RUDOLFAS (SCHWANDT) – agronomas. 309
- ŠVATELIS, ANTANAS (1849–1913) – kunigas, visuomenininkas.
- ŠVEDIJA 146, 312
- ŠVEICARIJA 279, 312
- ŠVEKŠNA [ŠVEKŠNA] – miestelis dabartinėje Šilutės rajono savivaldybėje. 52
- „ŠVIESA“ – 1905–1913 m. Vilniuje veikusi Povilo Višinskio įsteigta knygų leidimo bendrovė. 94, 218
- ŠVIESA – 1906–1908 m. Vilniuje ėjęs iliustruotas žurnalas; redaktorius ir leidėjas – kunigas Juozas Ambraziejus. 93
- ŠVIETIMO DARBAS – 1919–1930 m. Kaune Švietimo ministerijos leistas mėnesinis pedagoginis žurnalas. 131, 178
- ŠVIETIMO MINISTERIJA 20–21, 177, 291
- „ŠVYTURYS“ [„ŠVITURYS“] – 1918–1922 m. Vilniuje, 1919–1928 m. Kaune veikusi knygų leidimo bendrovė ir spaustuvė. 186
- ŠVOINICKIS, JONAS [SZWOJNICKI] (~1871–?) – kunigas; kartu su Juozu Tumu studijavo Žemaičių (Telšių) Romos katalikų dvasinėje seminarijoje Kaune. 211
- TABOR, JOANNA (g. 1976) – vertėja. 32
- TAMOŠAITIS, IZIDORIUS (1889–1943) – kunigas, filosofas, visuomenininkas, profesorius. 142, 270
- TAURAGĖ 270
- TAUTA – 1919–1920 m. Kaune ėjęs kultūros ir politikos laikraštis. 175, 295
- TAUTA IR ŽODIS – 1923–1931 m. Kaune ėjęs tęstinis mokslo darbų leidinys (išėjo 7 knygos); 1923 m. redagavo Kazimieras Būga, 1923–1931 – Vincas Krėvė-Mickevičius. 126, 149, 209, 297
- TAUTVAIŠAS, POVILAS [MUSŲ MEDICINA] (1883–1957) – gydytojas; dirbdamas gydytoju Laižuvoje bendravo su Tumu. 198–199
- TBILISIS 231
- TELKSNYTĖ, MILDA (g. 1938) – rašytoja, publicistė. 134, 138
- TELŠIAI 41, 42, 45, 232–233, 309, 330
- TĖVYNĖ – nuo 1896 m. JAV einantis lietuvių iliustruotas mokslo, kultūros, literatūros ir politikos žurnalas. 213–215
- TĖVYNĖS MYLĖTOJŲ DRAUGIJA – 1896 m. JAV įkurta lietuvių kultūros ir švietimo organizacija. 215
- TĖVYNĖS SARGAS – 1896–1904 m. Tilžėje ėjęs mėnesinis laikraštis, kurį įsteigė Tumas kartu su bendradarbiais kunigais Domininku Tumėnu, Felicijonu Leliu, Kazimieru Kazlausku, Stanislavu Stakele. 8, 10, 36–38, 39, 41, 42, 46–47, 59, 112, 190–191, 192, 193–195, 214–216, 219, 231, 249, 307, 333
- TIESOS KELIAS – 1925–1940 m. Kaune ėjęs mėnesinis religijos žurnalas. 125, 292
- TIFLISAS → TBILISIS
- TIJUNAITIS, STASYS (1888–1966) – pedagogas, spaudos darbuotojas. 232
- TILŽĖ (TILSIT) 37, 57, 133, 164, 192, 194–195, 215, 231, 238, 242, 277
- TIRKŠLIAI – miestelis dabartinėje Mažeikių rajono savivaldybėje. 172, 287
- TIROLIS – federacinė žemė Austrijos vakaruose. 305
- TIŠKEVIČIUS, BENEDIKTAS JONAS (1875–1948) – Lietuvos didikis, grafas. 206
- TYTUVĖNAI [TYTAVĖNAI] 61
- TOLSTOJUS, LEVAS (1828–1910) – rusų rašytojas. 203
- TOMAS, EDUARDAS (1862–?) – 1906 m. vikaras Skirsnemunėje. 284
- TOMAŠEVIČIUS, VLADISLOVAS [TOMAŠAUSKIS]

- (1871–?) – kunigas, nuo 1903 m. vikaras Viešvėnuose. 84
- TOTORAITIS, JONAS (1872–1941) – kunigas, istorikas, visuomenės veikėjas, profesorius; parašė knygėlę *Vytautas katalikas* (1930). 218, 245
- TREČIAS FRONTAS – 1930–1931 m. Kaune ėjęs kairiųjų pažiūrų avangardo rašytojų žurnalas, kurio 1931 m. parengtą Nr. 6–7 cenzūra sustabdė ir žurnalą uždarė. 249, 271, 273
- TRIMITAS – 1920–1940 m. Kaune Lietuvos šaulių sąjungos leistas žurnalas, kurio pirmasis redaktorius buvo Tumas. 23
- TRYŠKIAI – miestas dabartinėje Telšių rajono savivaldybėje, esantis keliasdešimt kilometrų atstumu nuo Micaičių, kur kunigavo Tumas. 53, 133, 186
- TROCKIS, ILJA (RUS. ТРОЦКИЙ, Илья) (1879–1969) – žurnalistas, redaktorius, visuomenės veikėjas; 1909–1917 m. laikraščio *Rusų žodis* (Русское слово) korespondentas Berlyne, vėliau Skandinavijoje. 255
- TROCKIS, VITALIJUS (RUS. ТРОЦКИЙ, ВИТАЛИЙ) (1835–1901) – 1897–1901 m. Vilniaus generalgubernatorius, rėmęs ir tęsęs Michailo Muravjovo politiką spaudos draudimo klausimu. 49
- TRUSKA, LIUDAS (g. 1937) – istorikas. 135
- TRUSKAVA – miestas dabartinėje Kėdainių rajono savivaldybėje. 61, 66
- TUBELIAI → TUBELIS, JUOZAS; TUBELIENĖ-CHODAKAUSKAITĖ, JADVYGA
- TUBELIENĖ-CHODAKAUSKAITĖ, JADVYGA (1891–1988) – lietuvių kalbos mokytoja, žurnalistė, Lietuvių informacijos biuro Berne vedėja (nuo 1918), Užsienio reikalų ministerijos darbuotoja (1918–1923). 289
- TUBELIS, JUOZAS (1882–1939) – Lietuvos valstybės ir visuomenės veikėjas, agronomas; 1918–1929 m. buvo žemės ūkio ir valstybės turtų, švietimo, finansų ministras, 1929–1938 m. trijų vyriausybių ministras pirmininkas ir finansų ministras, 1938 m. žemės ūkio ministras. 132, 270, 289
- TULAUSKAITĖ, GRAŽINA (1908–1990) – rašytoja. 272
- TUMĖNAS, DOMININKAS (1860–1919) – kunigas; Tumo bičiulis, vienas iš *Tėvynės sargo* steigėjų ir redaktorių; 1884 m. vikaras Kamajuose, kur už aktyvią šviečiamąją veiklą 1890 m. suimtas, 1891 m. ištremtas; nuo 1893 m. vikaras Šatėse, aktyviai bendradarbiavo su į kaimyninį Mosėdį 1895 m. atkeltu Tumu. 36, 38, 44, 63, 67, 231
- TURAUSKAS, EDUARDAS (EDVARDAS) (1896–1966) – teisininkas, diplomatas, visuomenės veikėjas, aktyvus ateitininkas; 1926–1927 m. III Seimo atstovas, 1928–1934 m. „Eltos“ direktorius. 311
- TURAUSKAS, PRANČISKUS [TURAUSKIS] (1876–1919) – kunigas, knygnešys, rašytojas, visuomenės veikėjas; 1903 m. perkeltas į Elnarą (Latvija), 1905 m. – į Alūkstą (Latvija); nuo 1912 m. filialistas Mažeikiuose. 43, 63, 65, 70, 74, 105, 108109, 113, 238
- TURGENEVAS, IVANAS (RUS. ТУРГЕНЕВ, ИВАН) [TURGENIEV] (1818–1883) – rusų rašytojas ir vertėjas, realistinės rusų literatūros klasikas; sukūrė ciklą *Eilėraščiai proza* (1882). 304
- TVERAI – miestas dabartinėje Rietavo rajono savivaldybėje. 292
- UKIŠKIS → DUBINSKAS, ANDRIUS
- UKIŠKOJI AKADEMIJA → PETROVSKO ŽEMĖS ŪKIO IR MIŠKININKYSTĖS AKADEMIJA
- UKMERGĖ 8, 50, 253, 274, 298, 317
- UKRAINOS DARBO PARTIJA – 1917 m. Kijive įkurta partija, ideologiškai artima Ukrainos socialistų revoliucionierių partijai; partija neturėjo didelio narių skaičiaus ir įtakos. 189

- UKRAINOS DEMOKRATŲ PARTIJA – nenustatyta, kurią partiją tiksliai Tumas turėjo omenyje. 189
- UKRAINOS DEMOKRATŲ RADIKALŲ PARTIJA [RADIKALŲ DEMOKRATŲ PARTIJA] – 1905–1908 m. veikusi partija, kurios svarbią dalį narių sudarė inteligentija. 189
- UKRAINOS NACIONALISTŲ PARTIJA – pirmą nacionalistinę partiją Ukrainoje, įsteigta 1902 m. (paleista 1907 m.). 189
- UKRAINOS PROGRESYVISTŲ DRAUGIJA [UKRAINOS PROGRESISTŲ DRAUGIJA] – slapta nepartinė politinė ir visuomeninė organizacija, įkurta 1908 m. buvusių Ukrainos demokratų radikalų partijos narių iniciatyva ir palaikiusi tautinį Ukrainos judėjimą. 189
- UKRAINOS SOCIALDEMOKRATŲ DARBO PARTIJA – Ukrainos revoliucijos partijos pagrindu susikūrusi, 1905–1950 m. veikusi partija, savo idėjiniu pamatu laikiusi marksizmo teoriją. 189
- UKRAINOS SOCIALDEMOKRATŲ PARTIJA – 1899–1939 m. Vakarų Ukrainoje veikusi partija. 189
- UKRAINOS SOCIALISTŲ FEDERALISTŲ PARTIJA – Ukrainoje veikusi nedidelė, bet įtakinga partija, kuri 1917 m. susikūrė iš Ukrainos progresyvistų draugijos (veikė iki 1923). 189
- UKRAINOS SOCIALISTŲ REVOLIUCIONIERIŲ PARTIJA [UKRAINOS SOCIJAL-REVOLIUCIONIERIŲ PARTIJA] – oficialiai įsteigta 1917 m. balandžio mėn., susikūrė iš socialistų revoliucionierių grupių, egzistavusių Ukrainos teritorijoje nuo 1905 m. 189
- UKRAINOS TAUTININKŲ REVOLIUCIONIERIŲ PARTIJA – 1917 m. trumpai gyvavusi partija. 189
- UKRAINOS TAUTOS PARTIJA → UKRAINOS NACIONALISTŲ PARTIJA
- ULICKAS, JONAS (SLAP. SENELIS) (1867–1959) – kunigas, draudžiamosios
- spaudos bendradarbis ir platintojas. 190, 212, 320
- UNIVERSITETAS → LIETUVOS UNIVERSITETAS
- UOGONIŠKĖS – kaimas dabartinėje Kaišiadorių rajono savivaldybėje, kur mokytojavo Joana Nakutytė. 267, 268
- UPYNA [UPINA] – kaimas dabartinėje Telšių rajono savivaldybėje. 59
- URBŠIENĖ-MAŠIOTAITĖ, MARIJA (1895–1959) – kultūros istorikė, bibliografė. 310–311
- URBŠYS, JUOZAS (1896–1991) – Lietuvos valstybės veikėjas, diplomatas, vertėjas; 1927–1933 m. pasiuntinybės Paryžiuje pirmasis sekretorius. 310–311
- URNIEŽIUTĖ, URŠULĖ → STARKIENĖ-URNIEŽIUTĖ, URŠULĖ
- UŠINSKIS, KONSTANTINAS (1823–1870) – pedagogas, rašytojas, laikomas mokslinės pedagogikos pradininku Rusijoje. 282
- UŠPURAS, HILARIJUS [USZPURAS] (~1873–?) – kartu su Tumu studijavo Žemaičių (Telšių) Romos katalikų dvasinėje seminarijoje Kaune. 211–212
- UTENA 235
- ŪKININKAS [UKININKAS] – nuo 1890 m. varpininkų leistas laikraštis žemdirbiams. 192, 204, 219
- VABALNINKAS – miestas dabartinėje Biržų rajono savivaldybėje. 105, 292, 322
- VADAKSTIS – upė Lietuvoje ir Latvijoje, teka pro Laižuvą. 109
- VADAKTAI (VADAKČIUKAI, VADAKTĖLIAI) – miestelis dabartinėje Radviliškio rajono savivaldybėje; čia 1902-05-29–1905-12-07 Tumas buvo kunigu filialistu. 3, 58–71, 73–82, 84–89, 177, 190–193, 217, 220, 252, 277–282, 283, 317–318, 332
- VADAS – 1916–1918 m. lietuvių Peterburge leistas krikščionių demokratų laikraštis. 177
- VADOKLIAI – miestelis dabartinėje Pane-

- vėžio rajono savivaldybėje; 1902–1919 m. Vadoklių klebonas buvo Domininkas Tumėnas. 231
- VADOVAS – Seinuose 1908–1914 m. katalikų kunigų leistas mėnesinis žurnalas, finansuotas Šv. Kazimiero draugijos. 172, 204–205, 238
- VAICEKAUSKAS, MIKAS (g. 1971) – tekstologas. 8, 114, 244
- VAIČAITIS, PRANAS (1876–1901) – lietuvių poetas; į lietuvių kalbą vertė Aleksandro Puškino dramas; vertimai po mirties publikuoti Eduardo Volterio sudarytame, 1904 m. Sankt Peterburge išleistame Puškino vertimų į lietuvių kalbą rinkinyje. 70, 271
- VAIČIULAITIS, ANTANAS (1906–1992) – rašytojas, literatūros kritikas, vertėjas. 131
- VAIČIŪNIENĖ–AUGUSTAITYTĖ, JUZĖ (1875–1974) – rašytoja, pedagogė. 272
- VAILOKAITIS, JUOZAS (1880–1953) – kunigas, valstybės ir visuomenės veikėjas; 1915 m. pasitraukė į Rusiją, 1917 m. Sankt Peterburge katalikiškos lietuvių kultūros organizacijos „Liaudies sąjunga“ vienas iš steigėjų ir aktyvus narys; 1918 m. grįžo į Lietuvą. 177, 204, 305
- VAIRAS – 1914–1915 m. Vilniuje, 1923–1924 ir 1929–1940 m. Kaune leistas kultūros ir politikos iliustruotas žurnalas; leidinys įkurtas 1913 m. iš *Vilties* redakcijos išėjusių bendradarbių, pirmasis redaktorius buvo Antanas Smetona; Tumas aktyviai bendradarbiavo. 120, 159, 171, 172, 196, 204–205, 236, 238, 253–254, 270, 324
- VAITIEKAUSKAITĖ 286
- VAITKEVIČIUS, ANUPRAS [VAITKEVIČIUS] (1862–1912) – visuomenininkas; studijavo Žemaičių (Telšių) Romos katalikų dvasinėje seminarijoje Kaune, vėliau Imperatoriškoje Romos katalikų dvasinėje akademijoje Sankt Peterburge, tačiau kunigo šventimų negavo; Šv. Kazimiero draugijai padovanojo savo biblioteką, kuria rūpinosi Aleksandras Dambrauskas. 75, 125
- VAITKUS, MYKOLAS (1883–1973) – kunigas, rašytojas, vertėjas. 70, 132, 158, 160, 246, 287
- „VAIVA“ – Kazio Puidos įsteigta knygų leidybos bendrovė, veikusi 1922–1926 m. Kaune. 47, 264, 291, 330
- VAIVORYKŠTĖ – 1913–1914 m. Vilniuje ėjęs lietuvių literatūros žurnalas. 117, 156, 157, 158, 160, 165, 167, 169–170, 177, 204, 280, 285, 287
- VALANČYTĖ (VALANČIUTĖ), ONA (SLAP. PABALIŲ ONA) (1862–?) – knygnešė; palaikė ryšius su Tumu, tuo metu vikaravusiu Kuliuose; leidinių parsinešdavo ir iš Kretingos vienuolyno. 42, 233
- VALANČIUS, MOTIEJUS (1801–1875) – 1850–1857 m. Žemaičių (Telšių) vyskupas, rašytojas, švietėjas. 8, 42, 46, 47–48, 50, 53, 82, 89, 113–114, 117, 136, 192, 205, 244, 266, 287
- VALATKAICIA, LEOKADIJA 64
- VALENTAS, PETRAS (1861–?) – kunigas; Mintaujos klebonas. 84
- VALSTYBĖS TEATRAS – 1925–1940 m. Kaune veikęs teatras; 1922–1926 m. teatro direktoriumi buvo Liudas Gira. 133
- VANAGAS, VYTAUTAS (1930–2017) – literatūrologas, tekstologas. 3, 9, 11, 24–24, 59, 66, 167, 171–172, 233, 255–256, 270, 272–274
- VARGOVAIKIS → RALYS, KAZIMIERAS
- VARNAGIRIS, VINCAS (1866–1915) – kunigas, visuomenininkas; nuo 1898 m. gyveno Glazge, Škotijoje, 1900 m. kunigo Antano Miluko kvietimu išvyko į Brukliną, JAV, kur buvo klebonas Tumo kelionės JAV laikotarpiu. 46, 223

- VARNAS, ADOMAS (1879–1979) – tapytojas, grafikas, fotografas. 70, 265
- VARNIAI – Žemaičių (Telšių) vyskupijos centras. 40–42, 242, 292
- VARPAS – 1889–1905 m. leistas literatūros, politikos ir mokslo žurnalas. 2, 18, 20, 48, 68, 69, 231, 320
- VASILEVSKI 309
- VASYLIAUSKAI 200
- VATAČI, EMANUELIS (RUS. БАТАЦИ, ЭММАНУИЛ) (1856–1920) – 1902–1904 m. Kauno gubernatorius. 57
- VEBLAITIS, PETRAS [VEBLAUSKAS] (1895–1972) – kunigas, Kauno arkivyskupijos kurijos archyvaras. 232
- VĖBRA, RIMANTAS (1931–1999) – istorikas. 291
- VELIČKA, KAZIMIERAS JUOZAPAS (1859–1937) – kunigas, knygnešys; 1898–1907 m. Šaukėnų klebonas. 55, 313
- VENCINĖ–VENCKUTĖ, VIKTORIJA (1898–?) – knygos *Amerikiečiai Lietuvoje* (1922) autorė. 289
- VENCKŪNAS, JURGIS (1891–1970) – gydytojas; nuo 1922 m. Birštone gydė mineraliniais vandenimis. 131, 305
- VENCLOVA, ANTANAS (1906–1971) – rašytojas, literatūros kritikas, žurnalo *Trečias frontas* redaktorius. 131, 271
- VERCINSKIS, PRANCIŠKUS (1849–?) – kunigas, 1901 m. paskirtas Šiluvos klebonu. 61
- VERIOVKINAS, PIOTRAS (RUS. ВЕРЁВКИН, ПЁТР) (1862–1946) – 1904–1912 m. Kauno gubernatorius, 1912–1915 m. Vilniaus gubernatorius. 88, 201, 279, 283
- VERKIŲ DVARAS 75
- VERONIKA 243
- VĖŽAIČIAI – miestelis dabartinėje Klaipėdos rajono savivaldybėje. 55
- VIDUGIRIAI 106
- VYDŪNAS → STOROSTA, WILHELMAS
- VIEKŠNIAI – miestas Mažeikių rajone, keliasdešimt kilometrų atstumu nuo Micaičių. 53, 54, 56, 119, 203, 231
- VIENAŽINDYS, ANTANAS [VIENAŽINDIS] (1841–1892) – poetas, kunigas; nuo 1876 m. iki mirties buvo Laižuvos klebonas. 202, 248
- VIENYBĖ – 1907–1914 m. Kaune Šv. Kazimiero draugijos leistas savaitraštis kaimo žmonėms. 101, 123, 238
- VIENYBĖ LIETUVINIKŲ – lietuvių laikraštis, ėjęs 1886–1907 m. Plimute, 1907–1920 m. – Niujorke, JAV. 287, 215, 297, 320
- VIEŅOŽINSKIS, APOLINARAS [VIENAŽINSKIS] (?–?) – agronomas; Žemės ūkio departamento direktorius. 186, 246
- VIEŽAIČIAI → VĖŽAIČIAI
- VIGMANTAS, BUTKUS (g. 1966) – literatūros logas. 210, 329
- VIKTORAS → VILKUTAITIS, VIKTORAS
- VILEIKA → NAUJOJI VILNIA
- VILEIŠIS, ANTANAS (1856–1919) – gydytojas, visuomenininkas. 6, 253
- VILEIŠIS, JONAS (1872–1942) – teisininkas, valstybės ir visuomenės veikėjas; Vasario 16-osios Akto signataras, „Dvylikos Vilniaus apaštalų“ draugijos narys, 1907–1909 m. vienas iš *Vilniaus žinių* redaktorių; 1909 m. vietoj dienraščio *Vilniaus žinios* įsteigė laikraštį *Lietuvos žinios*, 1909–1910 m. buvo jo leidėju, redaktoriumi. 17, 99
- VILEIŠIS, PETRAS (1851–1926) – inžinierius, lietuvių tautinio judėjimo organizatorius, švietėjas, valstybės veikėjas; 1904 m. įsteigė pirmąją lietuvių spaustuvę po spaudos lotyniškais rašmenimis atgavimo, leido pirmą lietuvišką dienraštį *Vilniaus žinios*. 63, 78, 81, 91–93, 96, 197, 219–220, 253, 284
- VILKAVIŠKIS 274
- VILKICKAS, KAZIMIERAS (1874–?) – kunigas; 1906 m. paskirtas vikaru į Skirsnemuniškę. 284
- VILKUTAITIS, KETURAKIS–JUOZAS (1869–

- 1948) – komedijos *Amerika pirtyje* (1894), tapusios pirmuoju lietuvišku viešai suvaidintu spektakliu, autorius. 314
- VILKUTAITIS, VIKTORAS (1906–1983) – ka-
valerijos kapitonas; Juozo Vilkutai-
čio-Keturakio sūnus. 314
- VILNIAUS „AUŠROS“ LIETUVIŲ APŠVIETIMO
DRAUGIJA – 1907 m. įsteigta draugija,
kurios tikslas buvo šviesti Vilniaus ir
gretimų gubernijų gyventojus, kal-
bančius lietuvių kalba; 1908 m. drau-
gija uždrausta. 4, 154
- „VILNIAUS KANKLĖS“ – 1905–1908 m. Vil-
niuje veikusi muzikos ir teatro mėgė-
jų draugija. 4, 154
- VILNIAUS KUNIGŲ SEMINARIJA – 1582 m.
įkurta katalikų mokykla, rengianti
dvasininkus. 101
- VILNIAUS LIETUVIŲ BAŽNYČIA → ŠV. MIKA-
LOJAUS BAŽNYČIA
- VILNIAUS STEPONO BATORO UNIVERSITETAS –
1919–1939 m. taip vadinosi Vilniaus
universitetas. 30
- VILNIAUS ŽINIOS – 1904–1909 m. Vilniuje
ėjęs politikos, visuomenės ir literatū-
ros laikraštis, pirmasis dienraštis lietu-
vių kalba; laikraštį įsteigė ir iki 1907
m. leido Petras Vileišis; Redaktoriai:
Petras Vileišis (1904), Povilas Višins-
kis (1905), Jonas Kriaučiūnas, (1904–
06), Kazys Puida (1906), Tumas-Vaiž-
gantas (1906–1907), Jonas Vileišis
(1907–1909); 1905 m. redakcijoje
dirbti pradėjo rašytoja Ona Pleirytė.
82, 90–92, 93, 197, 280, 284–286
- VILNIUS 4–6, 11–13, 18, 30, 33, 35, 50,
62–65, 75, 90–103, 105, 109, 111–
113, 115–116, 118–121, 138, 149,
154–160, 162–165, 167–170, 174,
177, 183–184, 190, 197–202, 205–
206, 209, 215, 218–220, 226–227,
231, 238, 253–254, 264, 274, 282,
284, 286, 291, 295, 297, 303, 309,
314, 325–326, 334, 336–337
- VILTIS – 1899–1901 m. JAV leistas lietuvių
darbininkų laikraštis. 336
- VILTIS – 1907–1915 m. Vilniuje leistas
politikos, visuomenės ir literatūros
laikraštis, kurį Tumas įkūrė drauge su
Antanu Smetona. 12, 35, 93, 94–95,
97–98, 101, 103, 106, 113–114, 117,
121, 134, 157, 160, 165, 167, 169,
171–172, 183, 198–201, 204–205,
215, 218–220, 223, 235–238, 287,
334–335
- VILUNAS, PRANAS (1882–1937) – kunigas,
vėliau – komunistinio judėjimo Lie-
tuvijoje veikėjas. 103
- VINCENTAS 131
- VYNYČENKA, VOLODYMYRAS (UKR.
ВИННИЧЕНКО, ВОЛОДИМИР) (1880–
1951) – Ukrainos politikos veikėjas,
rašytojas, menininkas; priklausė ir
vadovavo Ukrainos socialdemokratų
darbo partijai; 1917-06-28–1918-01-
30 Ukrainos Centrinės rados vidaus
reikalų generalinis sekretorius. 189
- VINNIČENKA → VYNYČENKA, VOLODYMYRAS
KYRYLOVIČIUS
- VIRIKAIŠKAI – kaimas dabartinėje Radviliš-
kio rajono savivaldybėje. 242
- VISENDORFS, HENRIJS (1861–1916) – latvių
verslininkas, žurnalistas ir knygų lei-
dėjas; užrašinėjo tautosaką, buvo pir-
masis latvių dainų leidėjas, 1899 m.
pasirodė Jono Vileišio iš rusų kalbos
verstas Visendorfsio tekstas *Dokumen-
tas apie lotyniškąs litaras lietuviškoje
literaturoje*. 291
- VISKANTAS, ANTANAS (1877–1940) – kuni-
gas, visuomenės veikėjas. 254
- VISUOMENĖ – 1910–1911 m. Vilniuje ėjęs
mėnesinis visuomenės, mokslo ir li-
teratūros žurnalas, redagavo Alina-
Ona Paulauskytė. 238
- VIŠINSKIENĖ-MIKUCKAITĖ, JUZEFA (1879–
1942) – akušerė, visuomenės veikėja;
1906–1915 ir 1918–1940 m. dirbo
Lietuvos ūkininko redakcijoje. 200

- VIŠINSKIS, POVILAS (1875–1906) – visuomenės veikėjas, publicistas, literatūros kritikas, lietuvių tautinio judėjimo dalyvis; 1905 m. su bendradarbiais įsteigė knygų leidybos bendrovę „Šviesa“. 21, 23–24, 81, 218, 284
- VIŠTELIS-VIŠTELIAUSKAS, ANDRIUS JONAS (1837–1912) – vienas žymiausių *Aušros* poetų, vertėjas, publicistas, liaudies dainų rinkėjas. 302
- VYTARTAS, ANTANAS (1863–1932) – kunigas, religinės literatūros rengėjas, knygnešys. 37
- VYTAUTAS → DIDŽIULIS, VYTAUTAS
- VYTAUTAS 315
- VYTAUTAS DIDYSIS [VYTAUTAS D.] (apie 1350–1430) – Lietuvos didysis kunigaikštis. 187, 132, 245, 260, 271–272, 314, 324
- VYTAUTO DIDŽIOJO KARO MUZIEJUS – 1921 m. Kaune įkurtas muziejus. 245, 264
- VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS (IKI 1930 m. LIETUVOS UNIVERSITETAS) – 1922 m. Kaune įkurta aukštoji mokykla; 1923 m. Tumas pradėjo eiti docento pareigas Lietuvos universitete, 1929 m. prašėsi išleidžiamas į pensiją. 207, 209, 232
- VITEBSKO GUBERNIJA – Rusijos imperijos gubernija. 231
- VITKAITĖ, ONA (?–?) – Tumo šeimininkė. 234
- VITUKAS → SIRIJOS GIRA, VYTAUTAS
- VIZBARAS, FELIKSAS (1880–~1970) – inžinierius, architektas; 1909–1918 m. dirbo Ukrainoje. 184
- VIZBARAS, JONAS KRIZOSTOMAS (1869–1919) – kunigas, draudžiamosios spaudos platintojas; su Tumu drauge studijavo Žemaičių (Telšių) Romos katalikų dvasinėje seminarijoje Kaune; nuo 1896 m. gimnazijos kapelionas Liepojoje, nuo 1909 m. klebonas Liepojoje. 42, 84, 196, 212, 231
- VOITKEVIČIENĖ 316
- VOKIETAITIS, ANTANAS (1877–1950) – pedagogas; 1919–1932 m. Kauno apskrities mokyklų inspektorius. 152
- VOLDEMARAS, AUGUSTINAS (1883–1942) – valstybės ir visuomenės veikėjas; Tautos pažangos partijos (1916), Lietuvių tautininkų sąjungos (1924) vienas steigėjų ir aktyvus narys, 1918–1920 m. užsienio reikalų ministras, Lietuvos delegacijos Paryžiaus taikos konferencijoje vadovas, 1926–1929 m. Ministras Pirmininkas ir užsienio reikalų ministras, 1928–1929 m. dar ir krašto apsaugos ministras. 142, 255, 291
- VOLFAS, MAURICIJUS (RUS. МАВРИКИЙ, ВОЛЬФ, LENK. WOLFF, BOLESŁAW MAURYCY) (1825–1883) – spaustuvininkas, leidėjas. 10
- VOLGA – upė Rusijoje. 200
- VOLODKA, L. (?–?) – 1925 m. Švietimo ministerijos aukštesniojo mokslo tarėjas. 20
- VOLODKAITĖ → WOŁŁODKO, LEOKADIA
- VOLOGDA – miestas Rusijoje. 231
- VOLTERIS, EDUARDAS (1856–1941) – filologas, etnologas, archeologas; 1885–1918 m. dėstė Sankt Peterburgo universitete, globojo Sankt Peterburgo lituanistų būrelį, lietuvius studentus, organizavo lietuvių ir latvių etnografinės bei lingvistinės medžiagos rinkimą, parengė ir išleido *Lietuvių chrestomatiją* (1901–1904), kurioje pateikė senųjų raštų ištraukų, lietuvių rašytojų kūrinių, etnografinės medžiagos. 73, 209, 253, 317
- VOSYLIS, KAZYS (?–?) – kalbininkės Bronės Vosilytės tėvas. 318
- VOSYLYTE, BRONĖ (1897–1972) – kalbininkė. 318
- VOTERBERIS – miestas Konektikuto valstijoje, JAV. 223
- VRONKA → WRONKA, JOHANNES
- VRUBLEVSKA, TEKLE (lenk. Wróblewska,

- Tekla) (XVIII a. pab.–po 1835) – ver-
tėja, dramaturgė, poetė. 68
- VUSTERIS – miestas Masačusetso valstijoje,
JAV. 223
- VUŠKALNIS 189
- ZABORSKIS, ANTANAS (1850–1907) – Pašu-
švio dvaro, buvusio tuomečiame Kra-
kių valsčiuje, savininkas. 68
- ZABORSKIS, KAROLIS (1868–1937) – gydy-
tojas, kilęs iš Bagdalavos (tuo metu
Pandėlio valsčius) ir po studijų grįžęs
čia dirbti. 203
- ZAGORSKIS – meistras. 57
- ZAGÓRSKIS [ZAGÓRSKIO] → AŽUKALNIS-ZA-
GURSKIS, VALERIJONAS
- ZALESKI, WACŁAW (ZALESKIS, VACLAVAS)
(1908–?) – Lenkijos pilietis; kaip pats
teigia savo knygoje *Žodis po aštuone-
rių metų kalėjimo (Słowo po osmiu la-
tach więzienia, 1933)*, buvęs nuteistas
mirties bausme už šnipinėjimą Lenki-
jai, tačiau dėl jauno amžiaus (17 m.)
bausmė pakeista į kalėjimą iki gyvos
galvos. 153
- ZALESKIS, JUOZAPAS (1838–1910) – kuni-
gas, nuo 1869 m. Vieksnių klebonas.
53, 56, 58
- ZARASAI 231
- ZARCINAS, ANATOLIJUS (1980–?) – gydy-
tojas, Marijos Pečkauskaitės bičiulis,
bendradarbis. 276
- ZAUKA, JUOZAS (1862–1942) – mokytojas,
visuomenės veikėjas, knygnešys; nuo
1880 m. gyveno Sankt Peterburge. 60
- ZAUNIAI → ZAUNIUS, DOVAS; ZAUNIENĖ-JO-
NUŠKAITĖ, VINCĖ
- ZAUNIENĖ-JONUŠKAITĖ, VINCĖ [ZAUNIAI]
(1901–1997) – operos dainininkė.
289, 311
- ZAUNIUS, DOVAS [ZAUNIAI] (1892–1940) –
teisės mokslų daktaras, diplomatas,
valstybės veikėjas; 1923–1925 m.
Lietuvos nepaprastasis pasiuntinys ir
įgaliotasis ministras Čekoslovakijo-
- je, 1924–1925 m. – ir Rumunijoje,
1925–1927 m. – Šveicarijoje, 1929–
1934 m. – užsienio reikalų ministras.
142, 311
- Zauniūtė, Morta (1875–
1945?) – Mažosios Lietuvos kultūros
darbuotoja, bibliografė; 1900–1905
m. rūpinosi laikraščių *Varpas*, *Ūki-
ninkas*, *Naujienos*, *Darbininkų balsas*
leidys, rinko lėšas knygų ir laikraš-
čių platinimui; 1902 m. Tilžėje at-
idarė knygyną, turėjo draudžiamosios
spaudos sandėlį, tiekė literatūrą kny-
gnešiams, rinko, registravo, siunti-
nėjo eksponatus Pasaulinei parodai
Paryžiuje (1900), surašė lietuviškuo-
sius spaudinius, parengė ir išleido
lietuviškų knygų katalogą ir išsamų jo
priedą. 319–320
- ZAVADSKIO SPAUSTUVĖ – 1805–1940 m. Vil-
niuje veikusi spaustuvė, įkurta Józefo
Zawadskio. 117
- ZAVIŠAITĖS 174
- ZDZIECHOWSKI, MARIAN (1861–1938) –
idėjų istorikas, filosofas, literatūros
kritikas ir publicistas; Stepono Batoro
universiteto rektorius. 83
- ZENKEVIČIUS, JONAS (LENK. JAN ZIENKIE-
WICZ) (1821–1888) – tapytojas, nu-
tapęs Lietuvos kultūrai svarbių as-
menybių portretus, tarp jų – Simono
Daukanto, Motiejaus Valančiaus bei
Antano Baranausko; du pirmuosius
surado Tumas.
- ZINKEVIČIUS, ZIGMAS (1925–2018) – kalbi-
ninkas. 43
- ZOBARSKAS → ZABORSKIS, KAROLIS
- ZORZA (AUŠRA) – 1866–1933 m. Varšuvoje
ėjęs laikraštis. 76
- ZOSĖ [ZOSJA] → ČIURLIONIENĖ-KYMANTAI-
TĖ, SOFIJA
- ZUBOVAS, VLADIMIRAS (1862–1933) – gra-
fas, visuomenės veikėjas, lietuviškos
spaudos ir tautinio atgimimo rėmėjas;
Laurynas Ivinskis gyveno pas Zubo-
vus Šiauliuose 1871–1874 m. 328,
331

ZÜRICHAS → CIURICHAS

ZWIEROWICZ, ALEKSANDER STEFAN (1842–1908) – 1897–1902 m. Vilniaus vyskupas. 42

ŽONGOLLOVICZ, BRONISŁAW [ZONGOLLOVICZ, ZONGOLAS] (1869 arba 1870–1944) – kunigas, 1895–1914 m. Žemaičių (Telšių) Romos katalikų dvasinėje seminarijoje Kaune kanonų teisės profesorius, 1902–1911 m. Žemaičių (Telšių) vyskupijos konsistorijos sekretorius. 44, 61, 198

ŽALYS, KAZIMIERAS (?–?) – inžinierius; 1907–1909 m. nuolatinis *Vilties* bendradarbis. 183

ŽARĖNAI [ZARĖNAI] – miestelis dabartinėje Telšių rajono savivaldybėje; tuometčiame Žarėnų valsčiuje gimė kalbininkas Jonas Juška. 188, 207

ŽARIJA – 1907–1908 m. Vilniuje ėjęs Lietuvos socialdemokratų laikraštis. 284

ŽEKAITĖ, JANINA (1926–2006) – literatūrologė, tekstologė. 275, 276

ŽEKEVIČIUS, KAZIMIERAS (1840–1826) – kunigas, nuo 1871 m. Skirsnemunės klebonas.

ŽELVYS (ŽELVAVIČIUS), JUOZAPAS (1822–1866) – kunigas. 89

ŽEMAIČIŲ (TELŠIŲ) ROMOS KATALIKŲ DVASINĖ SEMINARIJA [VARNIŲ KUNIGŲ SEMINARIJA, KAUNO KUNIGŲ SEMINARIJA] – 1622 m. Varniuose įsteigta kunigų seminarija, kuri 1864–1865 m. caro valdžios perkelta į Kauną, iki 1926 m. veikė kaip Žemaičių (Telšių) vyskupijos kunigų seminarija Kaune. 37, 44, 70, 211, 216, 231, 292

ŽEMAIČIŲ IR LIETUVOS APŽVALGA [APŽVALGA] – 1889–1896 m. Tilžėje leistas žurnalas. 124–125, 231, 277

ŽEMAIČIŲ VYSKUPIJA – katalikų bažnyčios administracinis teritorinis vienetas, egzistavęs 1417–1926 m. 63, 112, 220, 242, 266, 329, 338

ŽEMAITĖ [ZEMAITĖ] → ŽYMANTIENĖ-BENIUŠEVIČIUTĖ, JULIJA

ŽEMAITIS [ZEMAITIS] 40

ŽEMAITIS, ANUPRAS → JASEVIČIUS, ANUPRAS
ŽEMAITKIEMIS 59

ŽEMĖS TVARKYMO DEPARTAMENTAS – 1919 m. įkurtas Žemės tvarkymo ir matavimo departamentas (nuo 1924 m. Žemės tvarkymo departamentas), kuris dirbo techninius žemėtvarkos darbus. 208

ŽIBINTUVAS – nenustatyta, koks leidinys ar organizacija turima omenyje. 59, 62

ŽIBURĖLIS – 1920–1944 m. ėjęs iliustruotas žurnalas vaikams. 147

„ŽIBURĖLIS“ – 1894 m. Petkevičaitės-Bitės ir Jadvygos Juškytės iniciatyva įkurta moksleivių ir studentų draugija, kuri nelegalios veiklos laikotarpiu daugiausia šelpė neturtingų valstiečių vaikus, rašytojus, publicistus, menininkus; draugiją legalizavus veikla plėtėsi: 1915 m. įsteigė Žemaitės fondą, 1921 m. bendrąbutį Kaune „Žemaitės namai“; draugija uždaryta 1940 m. 18
ŽIBURINSKIS, JONAS (1837–1905) – kunigas, nuo 1899 m. altarista Gargžduose. 55

„ŽIBURYS“ – 1906–1940 m. veikusi katalikiška švietimo ir labdaros draugija, vykdžiusi plačią veiklą: steigė mokyklas, bibliotekas, mokytojų kursus, prieglaudą, rengė šviečiamąsias pasikaitas, vaidinimus ir kt. 78

ŽIDINYS – 1924–1940 m. Kaune ėjęs literatūros, mokslo, visuomenės ir akademinio gyvenimo mėnraštis. 148, 256, 322, 324

ŽYDPILIS → ŠAKIAI

ŽIEŽIRBA – 1922–1926 m. Lietuvos socialdemokratų jaunimo sąjungos leistas laikraštis. 329

ŽIGULIS, PRANAS 321

ŽILEVIČIAI [ZILEVIČIAI] → ŽILEVIČIUS, HENRIKAS; ŽILEVIČIUTĖ, JULIJA

ŽILEVIČIUS, HENRIKAS (?–?) – kunigas;

- 1918–1922 m. studijavo Fribūro universitete. 255
- ŽILEVIČIUTĖ (ŽILEVIČAITĖ), JULIJA (?–?) – kunigo Henriko Žilevičiaus sesuo. 255, 321, 322
- ŽILINSKAS [ZILINSKIS], TEODORAS FERDINANDAS (1840–1925) – pedagogas, 1919–1921 m. švietimo ministro patarėjas. 232
- ŽILINSKAS, TOMAS [ZILINSKIS] (1866–1934) – kunigas, publicistas, religinių raštų rengėjas, draudžiamosios lietuvių spaudos platinimo organizatorius; surinko apie 500 liaudies dainų. 317
- ŽILIUS-JONILA, (ŽILINSKAS, ŽILINSKIS) JONAS (1870–1932) – kunigas (1921 m. pasitraukė iš kunigų luomo), rašytojas, visuomenės veikėjas; 1893–1908 ir 1916–1921 m. gyveno JAV, 1894–1899 m. redagavo laikraštį *Tėvynė*. 215
- ŽYMAIENTIENĖ-BENIUSHEVIČIUTĖ, JULIJA (1845–1921) – rašytoja, visuomenininkė. 18, 21, 23–25, 31, 40, 68
- ŽINDŽIUS, BERNARDAS (?–?) – kunigas. 215
- ŽINYČIA – 1900–1902 m. žurnalo *Tėvynės sargas* redakcijos Tilžėje leistas, Tumo iniciatyva įkurtas ir redaguotas leidinys. 2, 39–42, 50, 123, 126, 133, 194, 216, 220, 333
- ŽINYNAS → DIRVA-ŽINYNAS
- ŽIRGULYS, ALEKSANDRAS (1909–1986) – tekstologas, vertėjas. 16, 18, 255
- ŽITKEVIČIUS-ŽITKUS, KAZIMIERAS (SLAP. VINCAS STONIS) (1893–1986) – lietuvių katalikų kunigas, poetas; 1925–1926 m. gydėsi nuo tuberkuliozės. 322
- ŽMONA → DIDŽIULIENĖ-ŽMONA, LIUDVIKA
- ŽMUIDZINAVIČIENĖ-PUTVINSKAITĖ, MARIJA (1876–1959) – odontologė; aktyviai dalyvavo rengiant Lietuvių dailės parodas, globojo atvykstančius menininkus. 200
- ŽMUIDZINAVIČIUS, ANTANAS (1876–1966) – dailininkas. 147, 331
- ŽUKAS, VLADAS (1925–2014) – bibliografas, knygotyrininkas. 156–158, 160
- ŽUKAUSKAS-VIENUOLIS, ANTANAS (1882–1957) – rašytojas. 323, 327
- ŽVAIGŽDĖ [ZVAIGŽDĖ] – 1901–1944 m. JAV leistas lietuvių katalikų leidinys; 1903–1914 m. redagavo Antanas Mikulius. 3, 10, 82, 165, 167
- ŽVINGIAI – miestelis dabartinėje Šilalės rajono savivaldybėje. 231, 242
- WATERBURY → VOTERBERIS
- WERJOWKINAS → VERIOVKINAS, PIOTRAS
- WILENSKIJ WIESTNIK → ВИЛЕНСКИЙ ВѢСТНИКЪ
- WISSENDORF → VISENDORFS, HENRIJS
- WOŁŁODKO, LEOKADIA (VOŁODKO, LEOKADIJA) (1875–1941) – privačios Rygos liaudies mokyklos, kurioje mokėsi Sofija Kymantaitė, direktorė. 64
- WORCESTER → VUSTERIS
- WRÓBLEWSKI, TADEUSZ (1858–1925) – visuomenės ir kultūros veikėjas, bibliofilas. 68
- WRONKA, JOHANNES (VRONKA, JOHANESAS) (?–?) – evangelikų liuteronų kunigas iš Tilžės; išleido knygą *Kuršas ir Lietuva, Rytų Prūsijos kaimynai* (1917). 194
- СЪВЕРО-ЗАПАДНОЕ СЛОВО (СЕВЕРО-ЗАПАДНОЕ СЛОВО) (ŠIAURĖS-VAKARŲ ŽODIS) – politikos, visuomenės ir literatūros dienraštis, leistas Vilniuje 1898–1905 m. 53
- РУСЬ (RUSIA) – 1903–1908 m. Sankt Peterburge leistas laikraštis. 81, 83–84
- АФАНАСЬЕВ, АЛЕКСАНДР → AFANASJEVAS, ALEKSANDRAS
- БОРотьБА [БОРЬБА] (KOVA) – 1917–1920 m. ejęs dienraštis, pagrindinis Ukrainos socialistų revoliucionierių partijos leidinys; redaktorius Mykola Šrahas. 189
- ВѢСТНИК ТРЕЗВОСТИ (ВѢСТНИК ТРЕЗВОСТИ) (BLAIVYBĖS ŠAUKLYS) – 1894–1917 m. ejęs mėnesinis žurnalas, siekęs in-formuoti visuomenę apie alkoholio

- daromą žalą asmens ir visuomenės sveikatai. 10, 74
- ВИЛЕНСКИЙ ВЕСТНИК (ВИЛЕНСКИЙ ВѢСТНИКЪ)* (*VILNAUS ŽINIANEŠYS*) – 1834–1915 m. ėjęs oficialus carinės Rusijos imperijos Vilniaus gubernijos laikraštis. 75
- ВОЛЯ (VALIA)* – 1900–1907 m. oficialus Ukrainos socialdemokratų partijos leidinys. 189
- ДЗВІН (VARPAS)* – 1907 m. Kijive įsteigta leidykla, susijusi su Ukrainos socialdemokratų darbininkų partija; 1913–1914 m. leido mėnesinį žurnalą *Varpas*. 189
- ЖИВАЯ СТАРИНА (GYVA SENOVĖ)* – 1890–1916 m. Peterburge ėjęs etnografijai ir folklorui skirtas žurnalas. 185
- ЗЕМЛЯ І ВОЛЯ (ŽEMĖ IR VALIA)* – 1906–1924 m. oficialus leidybinis Ukrainos socialdemokratų partijos organas. 189
- КОШЕДАРЫ → KAIŠIADORYS
- КРЕСТЫ (KRYŽIAI)* – nuo 1892 iki 2017 m. veikęs kalėjimas Sankt Peterburge. 231
- НАРОДНЯ ВОЛЯ (TAUTINĖ VALIA)* – 1917–1919 m. Ukrainoje ėjęs dienraštis. 189
- НАША ЖИЗНЬ (MŪSŲ GYVENIMAS)* – 1904–1905 m. Sankt Peterburge ėjęs laikraštis. 81
- НОВА РАДА (NAUJOJI RADA)* – 1917–1919 m. Kijive leistas dienraštis; redagavo Andrijus Nikovskis ir Serhijus Jefremovas. 189
- ПРАВО (TEISĖ)* – 1898–1917 m. Sankt Peterburge ėjęs savaitraštis. 49
- ПЕТРОВ, ГРИГОРІЙ (PETROVAS, GRIGORIJUS) (1886–1925) – rusų dvasininkas, visuomenės veikėjas, žurnalistas, publicistas, pamokslininkas; nuo 1895 m. žurnalo *Blaivybės šauklys (Вестник трезвости)* bendradarbis. 74
- ПРИБАВЛЕНИЕ К КОВЕНСКИМ ГУБЕРНСКИМ ВЕДОМОСТЯМ (ПРИБАВЛЕНИЕ КЪ КОВЕНСКИМ ГУБЕРНСКИМ ВѢДОМОСТЯМЪ)* (KAUNO GUBERNIJOS ŽINIŲ PRIEDAS) – nuo 1890 m. leistas Kauno gubernijos žinių priedas. 59, 317
- ПРОСВІТА (ŠVIETIMAS)* – visuomeninė organizacija Ukrainoje, kurios pagrindinė veiklos sritis visuomenės švietimas. 189
- РИНГЕНЬ → RENGĖS GELEŽINKELIO STOTIS
- РОБІТНИЧА ГАЗЕТА (DARBININKŲ LAIKRAŠTIS)* – 1917–1919 m. Ukrainos socialdemokratų darbo partijos leistas dienraštis. 189
- РУССКОЕ СЛОВО (RUSŲ ŽODIS)* – 1895–1918 metais Maskvoje leistas dienraštis. 255
- С. ПЕТЕРБУРГСКІЯ ВѢДОМОСТИ (САНКТ-ПЕТЕРБУРГСКИЕ ВЕДОМОСТИ) (SANKT PETERBURGO ŽINIOS) [СПВ, СПВѢДОМОСТИ] – seniausias Rusijos laikraštis, pradėtas leisti 1703 m., čia teikiamu pavadinimu ėjo 1728–1914 m. 59, 67
- СЕЛЯНСЬКА СПІЛКА (VALSTIEČIŲ SAJUNGA)* – sąjunga, 1917–1919 m. vienijusi nepasiturinčią valstietiją. 189
- СЕРГИЕВ, ИОАНН ИЛЬИЧ КРОНШТАДТСКИЙ (SERGIJEVAS, IVANAS ILJIČIUS IŠ KRONŠTATO) (1829–1909) – Rusijos dvasininkas, pamokslininkas. 74
- ФЕДЕРАЛИСТ (FEDERALISTAS)* – nenumatytas leidinys. 189
- ЦЕНТРАЛЬНОЕ УЧИЛИЩЕ ТЕХНИЧЕСКОГО РИСОВАНИЯ БАРОНА А. Л. ШТИГЛИЦА (CENTRINĖ BARONO A. ŠTIGLICO TECHNINIO PIEŠIMO MOKYKLA)* [ЦЕНТРАЛЬНАЯ ШКОЛА ТЕХНИЧЕСКАГО РИСОВАНИЯ] – 1876 m. Sankt Peterburge įkurta aukštesnioji dailės mokykla. 48

SUMMARY

Volume 25 of Vaižgantas's *Raštai* (Works), which bears the title *Laiškai įvairiems adresatams ir įstaigoms* (Letters to Various Addressees and Institutions), contains all the currently known and available epistolary writings of Juozas Tumas-Vaižgantas (1869–1933), a pillar of Lithuanian literature, written to individuals (priests, writers, social activists, artists, etc.) and to institutions, with the exception of the collection of letters to the families of his nieces, Bronė Mėginaitė-Klimienė and Barbora Mėginaitė-Lesauskienė. The epistolary corpus includes letters, postcards, cards, short notes and messages sent through couriers or left at home, visiting cards, invitations, texts addressed to the recipients on remittance receipts, and a telegram.

Tumas's correspondence is divided into two parts: letters to individuals and letters to institutions. The letters in the volume are arranged alphabetically by addressee in order to convey the semantic coherence of the letters written to the same person or group of persons (the family, for example) and to reveal the epistolary dialogue to the greatest extent possible. Although the volume does not offer the dialogues/polylogues of the letters, the extended commentaries provide detailed descriptions of the most important episodes in the letters of the surviving addressees that are related to the content of Vaižgantas's letter, descriptions of the responses, which create a picture of a vast network of communication, and bring the data scattered in the different archival files together in one single place.

All the texts of Vaižgantas's letters come from autographs; earlier publications of the letters are indicated in the description of each letter. The main text of the letter is given as the last layer of the inscription, while all authorial corrections and other features of the autograph (defective and reconstructed places etc.) are provided in the textual apparatus. Volume 25 of Vaižgantas's *Raštai* contains the critical text of the letters; taking the view that the correspondence covering the period from 1892 to 1933 represents the history of the formation of written Lithuanian, the diversification of writing, lack of norms and rules and the search for them, that it reveals Vaižgantas's individual relationship with his own written language, and that it allows the reader to grasp the development of this language, it was decided not to edit them.

Each letter is presented in a specific order designed to create as reliable a view of each autograph as possible. Each letter is given a number and a heading, which includes the recipient's full name, the place and the date of writing. This is followed by the critical text of the letter and a description of the letter, which contains information on the place of storage of the letter, its physical data, the condition and other properties of the autograph, publications (if any) and bibliographical data of the sources, the bibliographical data and content of the response (if found), and the issues of dating, localising, addressee assignment, and authorship that were discussed in the course of the preparation of the particular letter. Each letter is accompanied by a textual apparatus as well as historical and subject commentaries. At the end of the volume, there is an annotated index encompassing personal names, place names, names of publications, institutions, organisations, and movements.

Santrauką į anglų kalbą vertė Diana Barnard

TURINYS

1. [Riccardo Bartoloniui], Kaunas, 1933-03-08.....	7
2. Jonui Basanavičiui, [Kuliai], [1900]-08-22	8
3. Jonui Basanavičiui, Vadaktai, 1905-01-29	10
4. Jonui Basanavičiui, [Vilnius], [1907-03-24]	11
5. [Jonui Basanavičiui], [Vilnius], 1908-11-06	12
6. [Jonui Basanavičiui], [Vilnius], [1911]-02-2[5].....	12
7. Jonui Basanavičiui, Laižuva, 1911-03-18	13
8. Jonui Basanavičiui, [Laižuva], [1912-01 / 04]	14
9. Jonui Basanavičiui, Laižuva, 1912-05-11	15
10. Jonui Basanavičiui, Laižuva, 1913-12-17.....	16
11. Jonui Basanavičiui, [Vilnius], 1919-02-07.....	18
12. Jonui Basanavičiui, [Vilnius], 1919-02-19.....	19
13. Jonui Basanavičiui, [Vilnius], 1919-09-28.....	19
14. [Jonui Basanavičiui], [?], [?].....	20
15. Birštoniečiams, Kaunas, 1925-07-27.....	20
16. Gabrielei Petkevičaitei-Bitei, Kaunas, 1923-11-10.....	21
17. Gabrielei Petkevičaitei-Bitei, Kaunas, 1924-10-12.....	23
18. Gabrielei Petkevičaitei-Bitei, Kaunas, 1924-10-27-28.....	23
19. Gabrielei Petkevičaitei-Bitei, [Kaunas], 1925-01-03	26
20. Gabrielei Petkevičaitei-Bitei, Kaunas, 1925-01-17.....	27
21. Gabrielei Petkevičaitei-Bitei, Kaunas, 1926-03-31.....	29
22. Gabrielei Petkevičaitei-Bitei, Kaunas, 1926-04-27.....	30
23. Gabrielei Petkevičaitei-Bitei, Kaunas, 1926-09-25.....	31
24. Gabrielei Petkevičaitei-Bitei, Kaunas, 1926-12-30.....	32
25. Gabrielei Petkevičaitei-Bitei, Kaunas, 1928-01-12.....	33
26. Gabrielei Petkevičaitei-Bitei, Kaunas, 1928-01-30.....	34
27. Gabrielei Petkevičaitei-Bitei, Kaunas, 1928-01-31.....	35
28. Gabrielei Petkevičaitei-Bitei, Kaunas, 1928-01-31.....	35
29. Gabrielei Petkevičaitei-Bitei, [Kaunas], [1928-04]	36
30. [Mykolui Eustachijui] Brenšteiniui, [Vilnius], 1920-03-13.....	37
31. Andriui Bulotai, Kaunas, 1924-05-26.....	37
32. Ovsejui Bunimovičiui, Laižuva, 1912-05-18	38
33. Pranciškui Petrui Būčiui, Stakiai, 1906-06-23	39
34. Pranciškui Petrui Būčiui, Kaunas, 1927-09-06	40
35. Peliksui Būgailiškiui, Vilnius, 1908-10-18.....	42

36. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Mosėdis, 1895-12-30.....	42
37. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Kuliai], 1898-11-17	45
38. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Kuliai], 1899-06-08	47
39. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Kuliai], [1899-08/09 pati pradžia]... 48	
40. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Kuliai], 1899-09-13	51
41. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Kuliai], 1899-10-22	52
42. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Kuliai], 1899-12-17	54
43. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Kuliai, [1899?].....	57
44. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Kuliai], [1899?].....	58
45. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Kuliai] [1900-01]-11.....	60
46. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Kuliai], 1900-01-25	62
47. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Kuliai], [1900-03]	64
48. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Kuliai], 1900-04-15	67
49. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Kuliai], [1900]-09-12.....	70
50. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Kuliai], [1900]-10-18.....	71
51. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Rietavas, 1901-05-10	74
52. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Kuliai], [1901]-06-02.....	75
53. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Micaičiai, 1901-07-28.....	77
54. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Micaičiai, 1901-11-05.....	80
55. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Micaičiai, 1901-11-09.....	82
56. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Micaičiai, [1901]-11-30	85
57. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Micaičiai, 1902-05-18.....	86
58. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Vadaktai, 1902-10-01	95
59. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Vadaktai], 1902-11-15	97
60. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Vadaktai, 1902-12-28	99
61. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Vadaktai, 1903-01-13	100
62. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Vadaktai], 1903-02-01	103
63. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Vadaktai], 1903-02-26	104
64. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Vadaktai], [1903]-03-20.....	106
65. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Vadaktai, [1903]-04-28	108
66. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Vadaktai, 1903-08-18	110
67. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Vadaktai], 1903-09-02	112
68. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Vadaktai], 1903-10-23	115
69. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Vadaktai, 1903-11-03	117
70. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Vadaktai], 1903-12-20	120
71. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Vadaktai, 1903-12-30	124
72. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Krekenava, 1904-01-21.....	127
73. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Vadaktai, 1904-02-17	129
74. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Vadaktai], 1904-03-20	130
75. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Vadaktai], 1904-05-23	132
76. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Vadaktai, 1904-10-09	134
77. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Vadaktai, 1904-10-24	137
78. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Vadaktai, 1904-11-04	139
79. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Vadaktai, 1904-11-22	141
80. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Vadaktai], [1904-12]	142

81. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Vadaktai, 1905-01-01	142
82. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Vadaktai, 1905-01-29	145
83. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Naujamiestis, 1905-02-16.....	148
84. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Vadaktai], 1905-04-22	151
85. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Vadaktai], 1905-05-07	154
86. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Vadaktai, 1905-09-25	156
87. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Vadaktai, [?]-07-08.....	157
88. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Sidabravas, 1906-03-22.....	158
89. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Stakiai, 1906-09-10	161
90. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Stakiai], [1906 ruduo].....	164
91. [Laiškas Katalikiškai lygai], Stakiai, 1906-11-19.....	165
92. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Vilnius], [1907-04/05].....	170
93. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Vilnius, 1907-11-27.....	171
94. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Vilnius, 1908-05-18.....	172
95. Aleksandrui Dambrauskui-Jakštui, Vilnius, 1908-06-14	174
96. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Vilnius, 1909-01-10.....	175
97. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Vilnius, 1909-02-17.....	177
98. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Vilnius, 1909-06-05/18.....	178
99. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Vilnius, 1909-08-26.....	179
100. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Vilnius, 1909-10-24.....	180
101. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Vilnius, 1909-11-20.....	181
102. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Vilnius, 1910-06-28.....	182
103. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Vilnius, 1910-08-01.....	183
104. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Čikaga, 1911-07-14/27	184
105. [Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui?], Laižuva, 1912-01-12	185
106. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Laižuva, 1912-05-07	186
107. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Laižuva], 1912-05-10.....	189
108. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Laižuva, 1912-05-18	189
109. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Laižuva, 1912-05-21	192
110. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Laižuva, 1912-07-11	195
111. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Laižuva, 1913-01-14	196
112. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Laižuva, 1913-01-24	199
113. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Laižuva, 1913-07-27	201
114. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Laižuva, 1913-08-05	204
115. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Laižuva, 1913-08-15	206
116. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Talinas, 1913-08-25	206
117. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Laižuva], 1913-11-03.....	207
118. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Laižuva, 1913-11-08	210
119. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Laižuva, 1913-11-10	211
120. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Laižuva, 1913-11-20	212
121. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Laižuva, 1913-12-02	213
122. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Kaunas], 1923-06-12	215
123. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Kaunas], 1925-04-21	215
124. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Kaunas], 1925-10-01	216
125. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Kaunas, 1925-12-21.....	217

126. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [Kaunas], [1925].....	218
127. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Kaunas, 1927-07-06.....	219
128. Aleksandrui Dambrauskui, [Kaunas], [1928-04].....	220
129. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Kaunas, 1929-09-02.....	220
130. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Kaunas, 1929-09-03.....	221
131. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Kaunas, 1929-09-05.....	222
132. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, Kaunas, 1930-09-13.....	224
133. Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui, [?], [?].....	225
134. Liudvikai Didžiulienei-Žmonai, Kaunas, 1925-06-08	225
135. Liudvikai Didžiulienei-Žmonai, Kaunas, 1925-09-21	227
136. Liudvikai Didžiulienei-Žmonai, Kaunas, 1925-10-15	231
137. Liudvikai Didžiulienei-Žmonai, Kaunas, 1925-10-23	232
138. Michalinai Didžiulytei, Vilnius, 1908-09-26.....	233
139. [Vladislovui?] Draugelyiui, Vilnius, 1912-01-19.....	234
140. [Magdalenai Draugelytei-Galdikienei?], [Kaunas, [?]]	235
141. [Juozui Eretui ir Onai Jakaitytei-Eretienei], Kaunas, 1932-03-29.....	236
142. Adelei Galaunienei, Kaunas, 1929-02-11.....	236
143. Adelei Galaunienei, [Palanga], 1931-[07]-06.....	238
144. [Adelei Galaunienei ir Pauliui Galaunei], Palanga, 1931-07-13.....	238
145. Adelei Galaunienei, Palanga, 1931-07-29	239
146. Adelei Galaunienei ir Pauliui Galaunei, Kopenhaga, 1932-02-20.....	241
147. Antanui Giedraičiui-Giedriui, [Kaunas], 1924-05-15	241
148. Antanui Giedraičiui-Giedriui, Kaunas, 1926-03-02	242
149. Antanui Giedraičiui-Giedriui, Kaunas, 1926-10-29	244
150. Antanui Giedraičiui-Giedriui, Kaunas, 1926-11-25	246
151. Antanui Giedraičiui-Giedriui, Kaunas, 1927-04-20	248
152. Antanui Giedraičiui-Giedriui, Kaunas, 1928-09-25	250
153. [Baliui Giedraičiui], Kaunas, 1932-02-09.....	251
154. Liudui Girai, [Vilnius], [1907-03-24]	253
155. Liudui Girai, Vilnius, 1908-11-08	254
156. Liudui Girai, Laižuva, 1912-01-28	255
157. Liudui Girai, Laižuva, 1912-02-22	256
158. Liudui Girai, Laižuva, 1912-11-26	257
159. Liudui Girai, Laižuva, 1913-02-23	258
160. Liudui Girai, Laižuva, 1913-05-08.....	259
161. Liudui Girai, [Laižuva], [1913-05-18]	260
162. Liudui Girai, [Laižuva], 1913-05-26.....	261
163. Liudui Girai, Laižuva, 1913-05-28.....	262
164. Liudui Girai, Laižuva, 1913-07-05.....	263
165. Liudui Girai, [Laižuva], 1913-07-06.....	264
166. Liudui Girai, [Laižuva], [1913]-07-22	266
167. Liudui Girai, Laižuva, 1913-07-22.....	267
168. Liudui Girai, Laižuva, [19]13-08-01.....	269
169. Liudui Girai, [Laižuva], [1913-09-18]	270
170. Liudui Girai, [Mažeikiai], 1913-11-10	271

171. Liudui Girai, Laižuva, 1913-11-13	272
172. Liudui Girai, Laižuva, 1913-11-28	274
173. Liudui Girai, Laižuva, 1914-01-04	276
174. Matui Grigoniui, Vilnius, 1918-09-18	277
175. Matui Grigoniui, Kaunas, 1920-05-25	277
176. Matui Grigoniui, Kaunas, 1921-04-30	278
177. Matui Grigoniui, Kaunas, 1924-12-26	280
178. Matui Grigoniui, Kaunas, 1925-11-06	282
179. Matui Grigoniui, Kaunas, 1926-08-25	284
180. Matui Grigoniui, Kaunas, 1927-01-10	285
181. Matui Grigoniui, Kaunas, 1927-12-27	285
182. V. Grochovskaitei, Kaunas, 1933-02-03	287
183. [Motiejui Gustaičiui], Vilnius, 1909-10-23	288
184. Motiejui Gustaičiui, Petrogradas, 1917-03-21	289
185. [Motiejui Gustaičiui], Birštonas, 1922-07-20	291
186. Sofijai Ivanauskaitei-Pšibiliauskienei, Kaunas, 1921-03-14	292
187. Zenonui Ivinskiui, Kaunas, 1931-12-02	293
188. Zenonui Ivinskiui, [Kaunas], 1932-[01]	295
189. [Martynui Yčui?], [Kijivas], 1917-09-06	296
190. [Julijonui Jasinskui], [Vadaktai], 1903-11-18	300
191. [Julijonui Jasinskui], [Vadaktai], [1903]-12-06	306
192. [Julijonui Jasinskui], [Vadaktai], [1903]-12-24	309
193. [Julijonui Jasinskui], [Vadaktai], 1904-03-15	311
194. [Eduardui Jatuliui], Kaunas, 1927-06-12	312
195. Lietuvos konsulatui Tilžėje, Kaunas, 1927-08-19	315
196. Kazimierui Jauniui, [Mosėdis], 1897-05-08	316
197. Kazimierui Jokantui, Vilnius, 1907-01-23	318
198. Kazimierui Jokantui, [Laižuva], [1911]	319
199. Kazimierui Jokantui, Laižuva, 1912-03-30	321
200. Kazimierui Jokantui, Laižuva, 1912-05-19	325
201. [Kazimierui Jokantui], [Laižuva], [1912-10-16]	328
202. Kaziemierui Jokantui, Laižuva, 1912-12-25	329
203. Kazimierui Jokantui, Laižuva, 1913-01-08	333
204. Kazimierui Jokantui, Laižuva, 1913-11-6-19	334
205. Kazimierui Jokantui, Laižuva, 1914-01-30	338
206. Jadvygai Juškytei, Kaunas, 1921-10-06	341
207. Jadvygai Juškytei, Kaunas, 1923-09-26	343
208. Jadvygai Juškytei, Kaunas, 1923-10-23	345
209. Jadvygai Juškytei, Kaunas, 1927-10-14	346
210. [Pranciškui Karevičiui], Kaunas, 1921-04-30	347
211. Antanui Kaupui, [Kaunas], [1892-10-25]	349
212. Antanui Kaupui, [Kaunas], 1893-02-10/22	351
213. Antanui Kaupui, [Kuliai], 1898-[07-04]	354
214. Antanui Kaupui, [Kuliai], 1899-07-4/16	355
215. Antanui Kaupui, [Kuliai], 1900-01-15	356

216. Antanui Kaupui, [Kuliai], 1900-06-19	360
217. Antanui Kaupui, Vadaktai, 1905-07-10/28	363
218. Antanui Kaupui, Sidabravas, 1906-02-6/21	364
219. Antanui Kaupui, Vilnius, 1909-03-12/25	369
220. Antanui Kaupui, [Laižuva], [1911 pavasaris]	372
221. Antanui Kaupui, [Čikaga], [1911-07/08]	374
222. Antanui Kaupui, [Grand Rapidsas], [1911]-08-18	375
223. Antanui Kaupui, Lorensas, 1911-09-28	377
224. Felicijai Kazlauskytei ir Aukštuolytei, [Petrogradas], 1917-03-20	380
225. Felicijai Kazlauskytei, [Petrogradas], 1917-06-08	380
226. Felicijai Kazlauskytei, [Petrogradas?], 1917-08-19	382
227. Felicijai Kazlauskytei, Kaunas, 1920-07-25	383
228. Kaziui Kazlauskui, Lvivas, [1910-07-09]	384
229. Kaziui Kazlauskui, Berlynas, [1911]-06-20	384
230. Kaziui Kazlauskui, Čikaga, 1911-07-14	385
231. Sofijai Kymantaitei-Čiurlionienei, [Laižuva], 1911-03-16	386
232. Povilui Korzonui, [Kaunas], 192[2]-12-11	392
233. Jonui Krikščiūnui-Jovarui, Kaunas, 1924-12-17	396
234. Emilijai Kriugždaitei, Kaunas, 1927-08-02	397
235. Juozui Kubiliui, Laižuva, 1912-03-29	398
236. Juozui Kubiliui, Laižuva, 1913-09-25	402
237. Juozui Kubiliui, [Laižuva], [1913-11-01]	405
238. Juozui Kubiliui ir Antanui Smetonai, Laižuva, 1913-10-16	407
239. Zigmui Kuzmickiui, [Kaunas], 1927-01-10	416
240. [Zigmui Kuzmickiui?], [Kaunas], 1928-03-17	416
241. Juozui Laukaičiui, Stakiai, 1906-09-05	417
242. Petru Legeckui, Kaunas, 1930-02-09	418
243. Edvardui Levinskui, Kaunas, 1932-10-17	421
244. Augustinui Liepiniui, Kaunas, 1931-08-16	422
245. Lietuvos Bažnytinės provincijos kunigams, [Kaunas], [1930]	424
246. Julijonui Lindei-Dobilui, Kaunas, 1927-05-01	425
247. Julijonui Lindei-Dobilui, Kaunas, [1928-07/08]	426
248. Julijonui Lindei-Dobilui, Kaunas, 1931-11-30	428
249. Julijonui Lindei-Dobilui, Kaunas, 1932-03-29	429
250. Julijonui Lindei-Dobilui, Kaunas, 1932-11-30	433
251. Pranui Martinaičiui, Kaunas, 1929-09-07	435
252. Matui, Vadaktai, 1905-09-2/15	436
253. Povilui Matulioniui, Kaunas, 1931-07-20	437
254. Povilui Matulioniui, Palanga, 1931-07-31	439
255. Vincui Mykolaičiui-Putinui, Skodsborgas, 1918-03-11	441
256. Vincui Mykolaičiui-Putinui, Kaunas, 1927-11-22	444
257. [Vincui Mykolaičiui-Putinui], [Kaunas], [1929-12]	446
258. Antanui Morui, Mosėdis, 1895-12-28	446
259. [Petru Musteikiui ir Stanislavai Musteikienei], Kaunas, 1922-09-30	448
260. Petru Musteikiui ir Stanislavai Musteikienei, Kaunas, 1930-07-08	449

261. [Stanislavai Musteikienei], [Kaunas], 1931-05-08.....	450
262. Stanislavai Musteikienei, [Palanga], 1931-07-11	450
263. Petruai Musteikiui, [Kaunas], [1933-02]	451
264. [Vladiui Nagiui-Nagevičiui], Palanga, 1931-07-12.....	451
265. Joanai Nakutytei, Kaunas, 1923-04-06.....	453
266. Joanai Nakutytei, Kaunas, 1928-03-25.....	454
267. Joanai Nakutytei, Kaunas, 1931-04-30.....	456
268. Jonai Nakutytei-Šernienei ir Juozui Šernui, Kaunas, 1932-05-10.....	458
269. Joanai Nakutytei-Šernienei, Kaunas, 1932-09-20.....	459
270. Petronėlei Orintaitei, Kaunas, 1929-10-22.....	460
271. Petronėlei Orintaitei, Kaunas, 1930-12-02.....	464
272. Petronėlei Orintaitei, Kaunas, 1930-12-10.....	465
273. Petronėlei Orintaitei, Kaunas, 1931-06-09.....	467
274. Petronėlei Orintaitei, Kaunas, 1931-09-19.....	469
275. Marijai Pečkauskaitei-Šatrijos Raganai, Kaunas, 1928-02-24	472
276. Marijai Pečkauskaitei-Šatrijos Raganai, Kaunas, 1929-09-14	473
277. Onai Pleirytei, Vadaktai, 1904-09-02.....	474
278. Onai Pleirytei, Vadaktai, 1904-09-10.....	476
279. Onai Pleirytei, Vadaktai, 1904-12-08.....	479
280. Onai Pleirytei, Vadaktai, 1905-01-29.....	482
281. Onai Pleirytei, Vadaktai, 1905-03-31.....	484
282. Onai Pleirytei, Vadaktai, 1905-09-22.....	486
283. Onai Pleirytei, Sidabravas, 1906-02-21.....	488
284. Onai Pleirytei-Puidienei ir Kaziui Puidai, Stakiai, 1906-09-03	492
285. Onai Pleirytei-Puidienei ir Kaziui Puidai, Stakiai, 1906-09-10.....	497
286. Onai Pleirytei-Puidienei, Stakiai, 1906-09-23	498
287. Kaziui Puidai, Laižuva, 1913-10-24	501
288. Kaziui Puidai, Laižuva, 1913-11-06	504
289. Onai Pleirytei-Puidienei, [Kaunas], 1928-02-22	505
290. Onai Pleirytei-Puidienei, [Kaunas], [1928]-04	507
291. Kazimierui Prapuoleniui, Kaunas, 1927-09-20	508
292. Merkeliui Račkauskui, Kaunas, 1925-11-24	510
293. Merkeliui Račkauskui, Kaunas, 1925-12-02.....	512
294. Merkeliui Račkauskui, Kaunas, 1927-12-20.....	513
295. Andriui Randamoniui-Randomanskiui, Kaunas, 1920-05-26	513
296. Raseinių apskrities milicijos vadui, Kaunas, 1922-05-24.....	515
297. Alfredui Sennui, Kaunas, 1931-03-23.....	516
298. Jonui Sitavičiui, Augustinui Liepiniui, Emilijai Kriugždaitei, Palanga, 1924-09-06.....	518
299. Emilijai Skeirytei, Kaunas, 1927-08-15	519
300. Juozapui Jonui Skvireckui, Kaunas, 1928-07-08	520
301. [Juozapui Jonui Skvireckui], Kaunas, 1931-08-29	521
302. Baliui Sruogai, Kaunas, 1924-04-08	522
303. [Edmundui Steponaičiui], Vilnius, 1908-01-10	525
304. [Edmundui Steponaičiui], Vilnius, 1908-04-31	526

305. Matui Šalčiui, Kaunas, 1922-09-25.....	527
306. Mikalojui Šeižiui-Dagilėliui, Kaunas, 1924-01-21	528
307. Mikalojui Šeižiui-Dagilėliui, Kaunas, 1925-06-15	529
308. Mikalojui Šeižiui-Dagilėliui, Kaunas, 1925-09-25	530
309. Mikalojui Šeižiui-Dagilėliui, Kaunas, 1930-02-15	530
310. Marijai Urbšienei, [Kaunas], 1933-02-09.....	532
311. Juozui Urbšiui, Kaunas, 1932-03-12	533
312. Uršulei Urniežiūtei, [Skodsborgas], 1918-03-15	533
313. [Kazimierui Veličkai], Pamituvys, 1906-05-01.....	535
314. Juozui Vilkutaičiui-Keturakiui, Kaunas, 1930-04-19.....	537
315. Vytautui, [?], 1927-11-14	539
316. Voitkevičienei, Mintauja, 1895-08-22.....	539
317. [Eduardui Volterui, Vadaktai, 1903 pabaiga / 1904 pradžia].....	541
318. Kaziui Vosyliui, Vadaktai, [1905]-06-09	544
319. [Mortai Zauniūtei], [Kuliai], 1901-01-14	544
320. Mortai Zauniūtei, Pėžaičiai, 1903-05-17.....	545
321. Pranui Žiguliui, Kaunas, 1928-04-19.....	547
322. Kazimierui Žitkui, Kaunas, 1924-12-31.....	549
323. Antanui Vienuoliui-Žukauskui, Kaunas, 1928-03-09.....	550
324. Antanui Vienuoliui-Žukauskui, Kaunas, 1932-04-08.....	552
325. <i>Darbo balso</i> redakcijai, Vilnius, 1918-11-22.....	554
326. <i>Draugijos</i> administracijai, Vilnius, 1909-09-11	554
327. <i>Kultūros</i> bendrovei, Kaunas, 1923-12-19	555
328. <i>Kultūros</i> bendrovei, Kaunas, 1923-12-21	556
329. <i>Kultūros</i> bendrovei, Kaunas, 1923-12-27	558
330. <i>Kultūros</i> bendrovei, Kaunas, 1924-01-14	559
331. <i>Kultūros</i> bendrovei, Kaunas, 1924-01-24	561
332. [<i>Lietuvių laikraščio</i> redakcijai], Vadaktai, 1904-11-28	561
333. Lietuvių mokslo draugijai, Kaunas, 1928-04-07.....	563
334. <i>Vilties</i> redakcijai, [Eitkūnai], [1911]-06-25.....	564
335. <i>Vilties</i> redakcijai, [Prancūzija], [1911 07 12].....	564
336. [<i>Vilties</i> redakcijai?], Čikaga, 1911-08-08	565
337. <i>Vilties</i> redakcijai, [Laižuva], 1913-10-05	567
338. Žemaičių vyskupijos archyvui, Kaunas, 1924-01-07	568

Priedai

Santrumpos	569
Tekstologinio aparato santrumpos ir ženklai.....	569
Archyvų nuorodų santrumpos.....	570
Santrumpos laiškuose	570
Rengimo principai	572
Faksimilės	576
Rodyklė	593
Summary	647

Išleido Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas
Antakalnio g. 6, LT-10308 Vilnius
Tel. +370 5 2125332, faksas +370 5 2616254
El. paštas: knyga@liti.lt
Svetainė internete: www.liti.lt